

1517

BIBLIOTECA ENCICLOPEDICĂ

PROF. I. SIMIONESCU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMANE

FAUNA ROMÂNIEI

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ REGELE CAROL II

FAUNA ROMÂNIEI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PROF. I. SIMIONESCU
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

FAUNA ROMÂNIEI

Cu 459 de figuri în text și 6 tabele afară din text, din care 2 în culori.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BUCUREȘTI
FUNDAȚIA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ „REGELE CAROL II”
39, Bulevardul Lascar Catargi, 39
1 9 3 8

BCU Cluj-Napoca

88656281101211

LĂMURIRE.

Lucrarea de față o socot ca o continuare a cărții «Țara noastră», apărută în aceeași editură ¹⁾).

În aceasta din urmă am căutat să dau o icoană generală a României, cu tot ce se întâlnește în cuprinsul ei. Unele capitole au fost numai schițate, ca trăsături care nu puteau lipsi din întregirea tabloului. Importanța lor însă cerea o desvoltare mai deosebită. În special lumea animalelor și a plantelor, constituie pretutindeni caracteristici demne de cunoscut mai în deaproape.

Mulțumită înțelegerii rostului unor asemenea lucrări din partea stimatului meu coleg d-l Prof. Al. Rosetti, apare lucrarea relativă la lumea animalelor din România. Poate, dacă împrejurările vor fi prielnice, îi va urma și descrierea podoabei plantelor dela noi.

Și această lucrare, am alcătuit-o tot mai mult cu gândul de a atrage luarea aminte asupra celor ce se găsesc la noi. Prin ea nu este exprimată nicio pretenție de savantism, ce cade în seama specialiștilor, de a căror lucrări m'am folosit. Numele lor au fost pomenite, ca semn de mulțumire, la locul cuvenit.

Natura atrage; cunoscută mai deaproape, susține pe om în vâltoarea vieții.

Marea operă a lui Brehm, Thierleben, apărută în diferite ediții, tradusă în multe limbi, nu e folosită numai de specialiști.

Ea a dat onora leac împotriva neajunsurilor vieții; a îndreptat pe alții spre cercetarea mediului natural în care trăiesc.

Cam cu același gând, luând drept călăuză cartea lui Brehm, am încercat să alcătuiesc această lucrare, întregirea fragmentelor ce le-am lipărit din vreme 'n vreme. Interesul deșteplat prin ele, a fost îndemnul ca să scriu cartea.

Mulțumesc în primul rând d-lui Prof. Al. Rosetti, de primirea lucrării în editura «Fundăției pentru literatură și artă Carol II», și de grija pusă ca ea să apară în aceleași condițiuni alese, ca tot ce se tipărește sub supravegherea sa competentă.

Mulțumesc tuturor care m'au ajutat, prin scrisul lor, prin desemnurile, unele originale, sau cu sfatul lor.

Prof. I. SIMIONESCU

¹⁾ I. SIMIONESCU, Țara noastră. Ed. II, 1938.

INTRODUCERE

Pe fața pământului, viețuitoarele s'au primenit într'una, după condițiile mediului, care n'a rămas același în tot timpul lung, socotit cu milioane de ani, de când au început să apară ființele.

Erele geologice, corespunzătoare evurilor istorice, nu sunt caracterizate prin dominarea aceluiași viețuitoare.

În *Era primară*, bunăoară, stăpânii oceanelor au fost *peștii*; pe continentele restrânse cel mult trăiesc neamurile *broaștei*, e dreptul uriașe, unele cât niște viței.

În *Era secundară*, peste întinsul continentelor sunt răspândite *reptilele*, unele mai mari decât elefanții actuali.

Erau reptile ierbivore, carnivore; parte sbureau ca liliecii, parte își căutau hrana în oceane, luând înfățișarea delfinilor.

Păsările abia încep să se arate, iar dintre *mamifere*, vertebretele superioare, apar către sfârșitul erii puține, mărunte.

Ca și într'o piesă de teatru, decorul se schimbă în actul ce urmează, în *Era terțiară*. *Mamiferele* domnesc pe continente și chiar în oceane. Sunt și azi precumpănitoare dintre vertebretele, dela poli până la ecuator, pe vârf de munte ca și în pustiurile arse de soare.

Mai târziu, în *Era cuaternară*, apare *omul*; nici el nu rămâne același, ca manifestare. Întâi se folosește de cremeni abia așchiate, apoi le netezește. Mai pe urmă descoperă bronzul, folosește fierul, în cele din urmă oțelul.

Totul se prefăce.

Cum a fost pe întreaga față a pământului, așa s'a reinnoit viața animală și pe un petec mai mic, cum e acela cuprins în granițele actuale ale României.

Clima n'a rămas aceeași. A fost o vreme când și pe la noi era cald ca la tropice, de s'au format, în dreptul Hârșovei, recife de corali, cum se clădesc actual în Oceanul Pacific. Pe la Babadag, ca și îndreptul văii Prahovei, creșteau *Sequoia*, arborii cei mai înalți de azi, rămași numai înspre California.

Mai cu seamă în Era terțiară au fost precumpănitoare schimbări, în fauna vertebratelor din România. În a doua jumătate a acestei ere, la noi era încă destul de cald ca să crească arborii asemenea celor ce dau scorțișoara (*Cinnamomum*), pe dealurile din județul Vaslui.

În curmezișul Basarabiei și al Moldovei, dominau, în totul, condițiile din Savanele africane. Fotografiele luate din aeroplan de aici, redau tabloul vieții din Moldova mijlocie, în era terțiară. Nenumărate cârduri de gazele, antilope, populau ținutul. Pe lângă ele se amestecau turme mari de *Hipparion*, strămoșul calului, asemenea cârdurilor de zebre din fauna actuală. Frunzele arborilor înalți dela marginea savanelor erau ajunse de *Helladotherium* cu gâtul lung ca și al girafei. Existau rinoceri, mastodonți greoi, strămoșii elefanților, alergau struți iuți la pas ș. a., exact ca și în savanele africane.

Unde sunt erbivore sunt și carnivore. E legea poliției din natură. Leilor de azi le țineau locul la noi, hiene puternice dar și cea mai cumplită fiară, *Machairodus*, cu colții cât pumnalele, spre a străpunge pielea groasă a elefanților și rinocerilor.

Fig. 1. — Cap de *Machairodus*, fiara cea mai groznică din câte au existat.

Rămășițele acestor ființe, în mare număr, fac parte din bogatele colecțiuni paleontologice dela Moscova, Odessa, București.

Mai târziu condițiunile climatice se schimbă. Se așează o vreme de stepă uscată, ca în ținuturile asiatice.

Se schimbă și lumea animală. Predomină rozătoarele mărunte, cu locuinți subpământene. Osemintele lor s'au păstrat

în nisipurile din jurul Măluștenilor, la Berești din județul Covurlui, ca și în sudul Basarabiei. Foliau iepuri, hârciogi, șoareci-de-câmp, dar și castori. Maimuțe sprintăre asemenea celor de pe stâncile Gibraltarului, înveseleau ținutul. Trăiau însă și elefanți, cai sălbateci, cămile, întocmai ca spre marginea nordică a Saharei sau în părțile Tibetului.

Urmează alte vremuri. Când apare omul, în era cvaternară, ghețarii se întindeau până la picioarele Carpaților de Nord. Era frig și pe la noi, ca și în tundrele siberiene. Tovarășii omului preistoric de pe malul Prutului ori al Nistrului, erau urși mari, a căror schelete întregi se găsesc bine păstrate și în multe peșteri din Munții Apuseni.

Nu lipseau nici cârduri de reni. Oamenii preistorici îi foloseau ca și Eschimoșii ori Laponii de azi. Se găseau elefanți cu cojoc mișos, ca să le țină cald. Cămilele pășteau din Basarabia și până pe la Slatina în Câmpia Română. Azi nu trăiesc, decât în Duranlar, un sat din Dobrogea, câteva perechi folosite la agricultură.

Omul e un factor nou, periculos, introdus în mediul viețuitoarelor. El poate stârpi unele specii, poate lărgi răspândirea altora. Mexicanii nu cunoșteau calul. Biruința lui Cortez e ajutată mult și despaime

stârnită la băștinași, de cei câțiva călăreți din armata scoborită pe uscat. Azi calul e răspândit în toată America de Nord.

Mai adesea însă omul distruge. Castorii trăiau în vremea cvaternară la noi. D-na *Nicolaescu-Barbu* a descris fosile de castor din jurul Bucureștilor. Azi picior de castor nu se întâlnește în cuprinsul României.

Mai interesantă pentru noi este dispariția Bourului și a Zimbrului, de care se leagă legenda întemeierii Moldovei.

Prof. *E. Botezat* dela Cernăuți, într'un studiu publicat de Academia Română în 1913, a dovedit că una era Bourul, alta Zimbrul, numiri confundate în amintirea poporului.

Bourul (*Bos primigenius*), strămoșul vitelor albe, avea înfățișarea unui taur de Ialomița, cu trupul mai lung și coarnele mai mari, date mult în lături.

Zimbrul (*Bison priscus*), dimpotrivă era fioros; *Canțemir* îi zice « fiară ». Avea capul îndesat, cu coarne mici, puternice, date ceva înainte; scurt în grumaz, înalt la grebân, era îmbrăcat la gât și bărbie cu păr lung.

Cel dintâi a dispărut cu totul dela noi prin veacul al 16-lea. Un inel cu sigiliul voivodului găsit în mormântul lui *Boșdan* al III-lea, purta drept stemă un bour în goană. Stema Moldovei e tot un cap de bour. Se găsesc însă adesea schelete fosile, cel puțin al capului.

Zimbrul a viețuit prin Carpații noștri, în tănuitele văi ale Călimanilor, cam până în veacul al 18-lea.

La 1740 groful *Lazar*, după *Floericke*, a luat parte la dieta din Sibiu, venind într'un car tras de doi zimbrî îmblânziți, cu coarnele aurite și cu hamuri argintate; a stârnit uimirea tuturor.

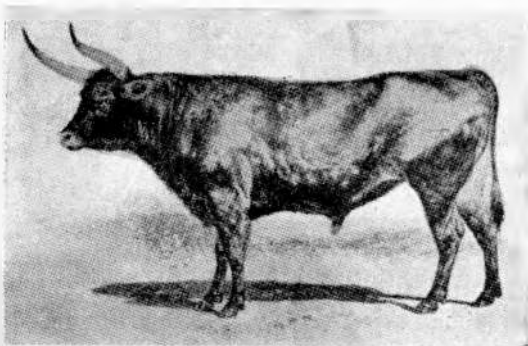

Fig. 2. — Bourul (d. E. Botezat).

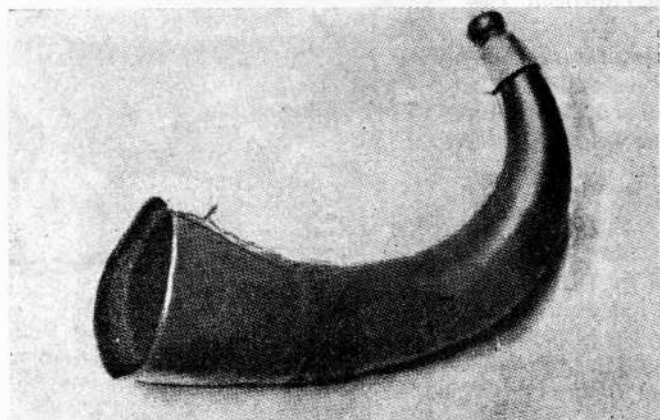

Fig. 3. — Zimbrul (R.).

Tot Prof. *E. Botezat* a găsit la un bătrân din Bucovina un corn de zimbru folosit ca bucium. Pe el era gravat anul 1808; era deci proaspăt, căci cornul nu ține îndelung.

Au dispărut dela noi; până la războiu se păstrau puține exemplare într'un parc al Țarului, la Bialovicz din Polonia. În retragerea arma-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 4. — Corn de Zimbru din Călimani, folosit ca bucium
(d. *E. Botezat*).

telor flămânzite, au fost până la unul împușcați. Noroc că se mai întâlnesc prin unele mari grădini zoologice, unde se înmulțesc. Polonezii au de gând să adune câțiva viței și să refacă un tamaslăc de zimbri în vechiul parc dela Bialovicz.

Este pe cale de a dispărea dela noi, din cauza vânătorii fără măsură, capra-neagră, tot mai împușcată, dacă nu se vor lua măsuri de ocrotire, cum se obișnuște în alte țări.

Și astfel, în cuprinsul României, din vremea terțiară și până azi, lumea mamiferelor n'a fost aceeași, cum s'a întâmplat de altfel pe fața continentelor toate. Azi trăiesc la noi fie rămășițe din fauna anterioară locală, fie animale venite din alte ținuturi, încercând să se adapteze la condițiunile noastre climaterice.

VERTEBRATE.

Clasa MAMIFERELOR.

Reprezintă treapta cea mai de sus în seria dezvoltării animalelor. Din ele face parte și omul.

Au corpul acoperit cu păr; nasc pui, hrăniți îndată după naștere cu laptele secretat de niște glanduri adunate în *mammelle* (tâțe, uger), de unde și numele lor.

Mamiferele sunt animale de uscat; prea puține dintre ele s'au adaptat la deplina viață acvatică (delfinii, balena). Trăiesc pe toată suprafața pământului, mai rare către poli, mai numeroase către ecuator.

Mamiferele au apărut dela sfârșitul erii primare, când începea domnia reptilelor. Cele superioare sunt însă mai noi, din mijlocul erii secundare, când se arată declinul reptilelor uriașe. Impânzesc lața continentelor abia în era terțiară, mai diferențiate și mai numeroase în a doua jumătate, în cvaternar și azi.

Mamiferele care trăiesc azi pe la noi în stare sălbatecă, nu ajung la 100 de specii ori varietăți. Cele mai multe sunt asemenea celor din restul Europei centrale. Puține varietăți sunt proprii țării noastre, din acele care, prin înaintarea lor dinspre răsărit, s'au adaptat la condițiile locale, căpătând unele caractere speciale.

Cunoașterea mamiferelor noastre se datorește multor cercetători străini. Enumerarea formelor care trăesc în Transilvania a făcut-o, ceva mai de demult (1888), un sârguincios naturalist sas, *Bielz*.

O privire generală asupra mamiferelor aflate în granițele actuale ale României a dat-o mai de curând (1931) *Raul I. Călinescu*, iar asupra rozătoarelor *G. Vasiliu* (1937).

Numeroase observațiuni prețioase, folositoare, sunt cuprinse în *Revista de vânatoare «Carpați»* (Cluj), mai multe decât în *Buletinul vânătorilor* (București). Unele cărți de vânatoare apărute în anii din urmă, cuprind și ele date interesante.

Ord. Insectivorelor.

Neamul lor este foarte vechiu. În expedițiile științifice americane, făcute după război, în Mongolia și Tibet, s'au găsit numeroase resturi de insectivore, în straturi de vârstă cretacică superioară, alături de urmele reptilelor uriașe.

Azi nu mai trăiesc decât prea puține, urmașii închirciți ai unui neam străvechiu, răspândiți mai mult în ținuturile temperate.

Au păstrat din organizația lor primitivă, dinții mărunți, numeroși, prea puțin diferențiați, mici sulite ascuțite, ca să poată străpunge lesne carapaca chitinoasă a insectelor, hrana lor principală. Atâta le

e comun. Incolo obiceiurile sunt diferite.

La noi trăiesc trei genuri bine cunoscute.

Cârțița (*Talpa europaea*) își duce viața în cotoane subpământene, tune-

Fig. 5. — Cârțița (R.).
BCU Cluj / Central University Library Cluj

luri ramificate, cu răsuflători în dreptul mușuroaielor bine cunoscute, spaima grădinarilor. Trupul și obiceiurile ei sunt după felul vieții. Trupul e ca un cilindru terminat la capete prin două conuri, un vâltuc îmbrăcat cu blană moale, mătăsoasă, ca să alunece lesne; e ceruit la culoare asemenea întunecului din canalele fără lumină, asemenea nopții, când animalul se încumetă să iasă din taințele lui obișnuite.

Trupul e o mașină vie pentru săpat tunele. Drept sfredel servește botul ascuțit, cu un sgârciu la vârf, ce-i dă mai multă tărie. Drept sape servesc labele de dinainte, scurte, vânjoase, date 'n lături, cu unghii ascuțite, lungi, adevărați dinți de greblă. Cu labele de dinapoi asvârle țărâna ieșită din săparea canalelor.

În întunecul în care, noapte și zi, trăiește, vederea nu prea i-ar folosi. Ochii sunt mici, ca niște crăpături în pielea care aproape îi acopere. Și urechea din afară ar stingheri animalul în alunecarea lui grăbită prin tunele. De altfel sunetele se transmit mai lesne prin pământ. Bătaia ceasornicului se « aude » tot așa de bine, când îl pui pe vârful capului. Dacă ochii sunt închirciți, în schimb simțul pipăitului înlocuiește serviciul lor. Nici nu poate fi adusă altă ființă, ca exemplu care să dovedească puterea legii de adaptare, după împrejurările schimbăcioase ale mediului. Vieța toată aproape, cârțița și-o duce în cotoanele ei din pământ. Rar cât se încumetă să-și scoată capul afară,

mai ales în vremea dragostelor, spre a se lupta cârțiții între ei, la loc mai deschis.

Nu e însă animal care se mulțumește cu puțin. Locuința este un adevărat palat cu multe încăperi, cu tuneluri lungi, cu camere de popas din loc în loc. Odaia de dormit și-o face de obicei într'un loc mai ferit, în dreptul unor tufișuri, sub un zid. Nu e în locul unde la față se înalță mușuroiul.

Acolo îi e locuința largă cu pereții bine bătuți; acolo e culcușul cu așternut moale de frunziș; acolo e cămara de rezervă pentru hrană; la o parte are chiar și încăpere anume pentru murdării, ținând la curățenie ca și bursucul. Un sistem de canale circulare și altele de legătură împlinesc labirintul cetățuei în care se odihnește, ca să mistue în tihnă, la adăpost, ce a ospătat.

Din locuința principală pleacă un tunel mai larg; duce într'un sistem de alte canale răsfirate pe tot domeniul ei de vânătoare, recunoscut lesne la suprafață după vorba Românilui: Unde umblă cârțița, i se cunosc urmele. Sunt mușuroaiele de pământ proaspăt răscolit, presărate pe câmpii ori în grădini, țărâna scoasă prin săparea canalelor și pe care o asvârle afară ca să nu o incurce la mișcat.

Le face cu o iuteală uimitoare. Deși abia în April, deci la începutul primăverii, am numărat până la 40 de mușuroae proaspete, cu o distanță între ele, în mijlociu, de un metru. Mai ales în anii când câmpurile rămân pârloagă, cârțițele ară terenul. Indată după război pe dealurile dela nordul orașului Tg.-Frumos, în drum către Hârlău, sute de mușuroae steteau printre trunchiurile uscate de scai, dând impresia tristă a ogoarelor părăsite. Cârțițele sapă și pe vreme de iarnă mai domoală.

Galeriile, răsfirate pe suprafețe mari, sunt provizorii; sunt drumurile săpate pentru ca să-și caute hrana. Nu se atinge de rădăcinile buruienilor întâlnite în cale, căci este un carnivor în toată puterea cuvântului. Măncarea ei constă din larve de insecte, din râme ori insecte cari trăiesc în pământ cum e coana-chiftirița, cărăbușul gata să-și ia sborul. Când șoarecele-de-câmp ca să scape de un dușman, se furișează în canalele săpate de cârțiță, și când vine în calea stăpânei domeniului, s'a isprăvit cu el.

Cârțița sub aparența ei modestă, e un adevărat tiran, canibal. Nu suferă pe nimeni în casă, decât pe femeie în timpul împerecherii. Altfel dacă o altă cârțiță s'a încumetat să intre în sălașul săpat cu atâta trudă, o luptă pe vieță și pe moarte se încinge. Cea învinsă este mâncată; nu rămâne din ea decât oasele.

Pe cât e de înceată la mers când e pe pământ, pe atâta lunecă repede în interiorul galeriilor subpământene.

Deși mică la trup, e nesățioasă. Adevărat Flămânzilă din poveste. Nu poate să stea nicio zi nemâncată; pierе. În schimb zilnic îi trebuie măcar atâta hrană, cât e greutatea trupului ei. Pornește la vânat, cu multă regularitate: dimineața, la amiază, sara și la miezul nopții;

150 de larve de cărăbuși e ospățul ei zilnic. Se înțelege atunci și graba de a-și săpa galerii numeroase pe o suprafață de pământ cât mai întinsă.

Uneori găsește mâncare mai din belșug, alte ori mai pe sponci. Ca să aibă oricând cu ce să se sature, își face rezerve, undeva în drumul tunelurilor ei. Acolo, într'o gropiță anume săpată, adună răme multe, cărora le face o operație chirurgicală ca să nu mai poată lesne fugi în pământ. Le retează capetele. Până ce le cresc la loc, le vine rândul la înghițit. Are în acest chip răme proaspete, ori când vrea.

După atâta ospățare cu carne, cărțiței îi vine sete. Își sapă și fântână: o gropiță în care se adună apa de ploae. Mai bună gospodină nici că se poate.

În schimb are sârmanul animal, mulțime de dușmani. Nu e chip să-și scoată nasul afară; bufnița, vulpea, dihorul o pândesc din toate părțile. Nevestuica și șarpele intră chiar în casa subpământeană și-i curmă zilele. E socotit ca un animal stricător mai ales când își alege sălaşul în parcurile ori grădinile îngrijite. Pe întinsul câmpurilor însă aduce mari servicii agriculturii, stârpind larvele de cărăbuși.

Încet-încet, măcar că dă repede din lăbuțe, numai ce vezi, pe înserate, ieșind dintre cătina ce împrejmuește via, un ariciu (*Erinaceus europaeus*), socotit de unii drept varietate deosebită (*E. danubiens*).

De-l lași în pace și nu faci șgomot, poți să-l observi în tihnă.

Pe vârful capului, pe spate, pe coaste și până la coadă e numai sulți, dese, alburii la mijloc, pe care le ține când merge, îndreptate îndărăt. Are ochi mici vioi și două urechiuși tăiate rotund. Botul, ascuțit, e ca de purceluș. Pe față, pe frunte, ca și pe piept și pânțece, în loc de țepi, e acoperit cu păr scurt, sur.

Se mișcă încet; piciorușele mici, cu unghii ascuțite, nu pot duce repede sarcina de ghimpi. Când merge, mereu e cu

botul aproape de pământ, mirosind ca un prepelicar. Îți face impresia unui om chibzuit, care nu pășește fără ca să cerceteze, să vadă dacă e ceva bun sau primejdios la fiecă pas.

De altfel Românul îl ține în mare cinste. Se zice că Dumnezeu a trimis pe albină să-i ceară sfatul, ce ar mai avea de adăugat la pământ.

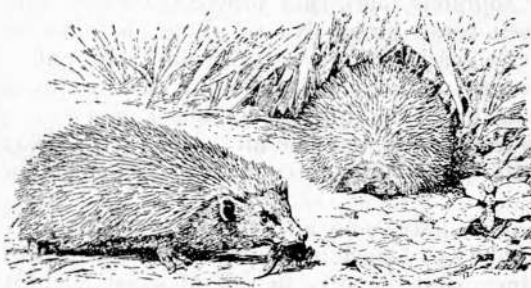

Fig. 6. — Ariciul (d. Schmeil).

Ariciul, cum să dea sfat lui Dumnezeu? Albina însă se ascunde în preajma lui și-l aude dondăniind: « Ei, dacă aș fi Dumnezeu, aș mai tăia niște văi, aș ridica munți și ar fi mai frumos pe pământ ». Atâta a trebuit albinei; dă fuga la Dumnezeu și îi spune ce a auzit. Iar Dumnezeu a ascultat sfatul ariciului. De aici și vorba: « a fi ca ariciul când a urzit Dumnezeu pământul ».

E atât de precaut în cât simte cea mai slabă mișcare. Se oprește, își ridică botișurul, privește în dreapta, în stânga. Dacă nu i se pare nimic suspect, își caută de drum. Dacă vede că e ceva neobișnuit la mijloc, dacă îl atinge cu bățul, cu un săsăit de mânie se strânge ghem. Nu-l mai cunoști. Sulițele sunt îndreptate în toate părțile și numai o dungă mai adâncă, arată locul unde e botișorul ascuns între picioarele dindărăt. Aceasta e singura lui armă de apărare. Și, Doamne ce mânios este cânele care a dat peste dânsul și nu-i poate face nimic! Il împinge cu laba dar repede ș'o trage înapoi căci s'a înghimpat; dă să-l apuce cu gura, dar iarăși se retrage mârâind și lingându-și botul însângerat. Numai șireata vulpe îi vine de hac. Dacă e pe lângă vreun pârâu îl rostogolește încetșor în apă; în pericol să se înece se desvâluiе și vulpea îl strânge de gât. Dacă nu e în apropiere de apă, vulpea știe ce face; îl udă. Simțind lichidul cald și puturos, ariciul având mirosul tot așa de desvoltat ca și cânele, nu mai poate răbda. Vulpea atât așteaptă.

Săracul animal nu merită să fie tratat rău. E unul din cele mai folositoare, din câte trăiesc prin apropierea casei. Se hrănește numai cu insecte, cu răme, cu șoareci. Din vreme în vreme, e dreptul, nu se dă în lături să sugă câte un ou de găină, când îl întâlnește în cale. Dar care animal nu are păcatele lui? Stârpește și vipera otrăvitoare. Nici nu-i pasă de mușcăturile ei veninoase; îi sdrobește capul și o înghite cu toate svârcolirile reptilei.

Altfel nu aduce nicio stricăciune, și e curios cum nu-și dau seama unii oameni necăjindu-l și omorându-l chiar. E așa de pașnic, atât de nevinovat!

Rar când își sapă o vizuină. De regulă în desișul unui tufiș, își scormonește o gropiță; aduce apoi în spinare, rostogolindu-se, zice-se, prin frunzele uscate, materialul trebuitor pentru culcuș și stă liniștit toată ziua.

Numai în vremea dragostei, primăvara, e mai vioiu, mai sburdalnic, jucându-se cu tovarășa lui vremelnică. În vremea aceea se énervează mai lesne ea de obicei. Dacă-l întâlnești în cale și lovești din clește, ori suni un clopoțel, îl vezi că tresare, « joacă », la fiecare sunet. Copiii îi cântă, în vreme ce-i zornănesc din clește, chinându-l:

Ariciu, ariciu
 Pogoniciu
 Du-te la moară
 Și te însoară
 Și iea fata
 Lui Nicoară,

Cu cercei
Cu Ghiocci
Și iea zestre
Nouă țeste
Ș'un ogar
După car.

Puișorii, la început golași, albicioși, drăguți, sunt îngrijiți cum trebuie; repede le ies țepii, iar ceva mai târziu au scăpat de grijă putându-se face ghem.

Insecte, șoareci și toată hrana lui obișnuită, către toamnă începe să se împuțineze; cu căderea omătului au dispărut de tot. După ce și-a adunat cât mai multe frunze, ariciul își infundă nasul în blana moale dela pânțe și doarme dus toată iarna. Poți să-i tai capul și nu se trezește, deși inima-i bate încet, sângele circulă, iar trupul se hrănește cu rezerva hranei de sub piele, strânsă de cu vară. De cum se imprimăvărează, iarăși își scoate nasul la lumină, ducându-și vieța pașnică, tihnită, fără alte cerinți, decât aceea de a găsi hrana.

Numai înfățișarea lui bizară, cu pădurea de sulți pe el, explică credințele tuturor popoarelor despre el și legendele create în jurul lui. Romanii făceau din pielea ghimpoasă, fușalăi pentru scărmanat lâna. Gospodinele noastre leagă o bucățică de piele de ariciu pe botul vițelului de înțarcat. Când dă să sugă, împunge vaca la uger și e alungat.

Chitcanul (*Sorex araneus*). După înfățișare e ca un șoarece; și mâța dese ori se înșeală. Dar abia ș'a infipt colții, repede îl leapădă, și nici nu mai vrea să se uite la el. Pricina e un miros pătrunzător,

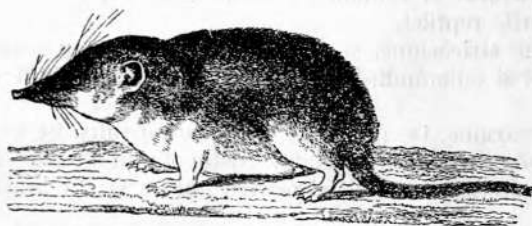

Fig. 7. — Chitcan.

urât, pe care-l răspândește din niște ghinduri de sub coadă. Numai cocostărcul și vipera de-l mai mănâncă.

Mai de aproape privit, se vede că se deosebește de șoarece prin botul lungit ca un râț și cu mustăți rare, lungi. E un animal

răutăcios și lacom. Nu-și cruță nici puii. De tovarăși nici vorbă; când poate nu rămâne din ei nici pielea.

E răspândit peste tot; se vără până și prin grajduri. Oamenii au credința că dacă mușcă un cal, acesta se umflă și pier.

Li e frică de lumină și de aceea nu iese decât noaptea, vânând șoareci, cărăbuși, ș. a. In privința aceasta e cât se poate de folositor.

Trăiește retras, singuratic și « chitcăie » cu glas pătrunzător, subțire.

Femeia își face un cuib undeva la adăpost, născând 5—6 pușori mici, de care nici nu vrea să știe, după cum și frații se pot mânca între ei.

Noroc că nu e mare cât un leu, zice *Brehm*; altfel după lăcomia lui și după neconținuta prădăciune, ar pustii pământul de vietăți.

Un neam al său (*Neomys fodiens*), cu trompa mai groasă și îndoită ca a unui tapir, trăiește pe lângă apele din munți. Măcar că nu e mai mare decât un guzgan, se încumetă să atace și crăpuștenii. Li se acată de urechi și în câteva clipe le sparge capul, mâncând creierii. Nu se atinge de restul trupului. De aceea sunt stricători, omorând mulți pești.

Ord. Chiropterelor.

Singurele mamifere șburătoare, de altfel înrudite de aproape cu insectivorele, cu care seamănă la dinți.

Unul dintre cele dintâi semne că sosește primăvara îl aduc lili e c i i. Nici n'a apucat bine să se sbicească pământul, spălat de spuma zăpezii și cum se însărează, iar dangătul clopotelor de denii anunță apropierea Invierii. lili ecii străbat atmosfera limpede cu șorul lor iute și cu fâl-fâit neanzit de aripi.

Șburând noaptea, ca o șoptă a firii, de când e omul, lili acul e socotit ca un duh necurat. În peștera vrăjitoarelor din Faust, nu lipsește lili acul alături de bufniță.

Lili acii sunt socotiți de popor, ca și moroi, drept sufletele fără odihnă ale copiilor nebotezați. Dacă se pune un lili ac, sub o oală, deasupra unui mușuroi de furnici, nu rămâne din el decât ciolanele. Unul e ca o greblă, altul ca un țâpoi. Sunt căutate de babele satului având mare putere de vrajă pentru dragoste.

Poporul nostru a prins de minune, apropierea lili acului de mamifere; îl socoate șoarece blestemat, care a ros naforă din altar.

În adevăr, corpul lili acului este acoperit cu păr moale, sur ca și al unui șoricel. Incolo are obiceiuri și înfățișări cu totul deosebite. Picioarele de dinainte sunt complet schimbate. Cele patru degete sunt lungi, subțiri, asemenea sârmelor dela o umbrelă. Degetul cel mare e scurt și cu o unghie ca un cârlig. Degetele dela picioarele dindărăt dimpotrivă sunt scurte, cu ghiare încârligate. O pânză de piele subțire, sensibilă, unește degetele mânei cu trupul, cu picioarele de dindărăt și uneori cu codița ca de șoricel. E parașuta aviatorilor: e aripa cu care zboară; e mantana cu care se învește când stă ghemuit într'o clopotniță ziua sau când doarme iarna. Mai la toți, urechile sunt lungi, subțiri, ca să prindă cel mai slab foșnet.

Sunt animale de noapte. Ziua stau agățate cu capul în jos, prin cârligele dela picioarele dindărăt și învălitate în mantaua lor moale. Când își fac nevoile, se hlobănă ca gimnastici, până ce se agață cu

cârligul dela picioarele de dinainte de vreo scândură și vin în poziție verticală, dar cu capul în sus.

Se întâlnesc în clopotnițe, în poduri, în ruine sau chiar crăpăturile stâncilor, de pe malul Dunării la Măcin sau la Tulcea. De regulă stau mai mulți la un loc. Cum vine seara își întind aripele și se pun pe vânat.

Hrana lor este luată din lumea așa de felurită a insectelor. Dinții mărunți sunt ca niște ace, ca să poată străpunge chitina insectelor.

Pentru ca să le prindă, le trebuie simțuri agere. S'au făcut experiențe, care au dovedit că simțul lor cel mai dezvoltat nu este atât văzul, cât auzul și mai ales pipăitul. S'au legat lilioci la ochi și li s'au dat drumul în odăi, în care s'au întins niște voloace de sârmă. Niciodată liliacul nu se lovea; totdeauna trecea cu siguranță prin ochiurile volocului.

Impărecherea se face toamna; abia primăvara femeia naște un pui, pe care-l prinde în pânza aripelor făcută sac. Puiul e golaș, nu aude, nu vede, nici nu poate sbura. Știe numai să se agățe până la țâțe.

Când dă frigul, își aleg un culcuș și dorm somnul de iarnă. Ca să le fie cald, se îngământesc mai mulți la un loc și chiar se prind unii de alții. Mișcărilor inimii încep să încetineze, dela 100—200 pe minută, la 14—28; circulația abia se face, iar respirația e rară de tot.

Poți să pui un asemenea liliac în apă să steie 10 minute, fără să se înnece. Temperatura corpului se scoboară la 5—10°, deși în timpul verii e și de 40°. Stă într'un soi de letargie. S'a redus cu totul și puterea musculară. E de ajuns detunătură unei împuşcături, în peștera unde stau liliocii spânzurați cu capul în jos, pentru ca mulți să cadă la pământ, prin simplul val al aerului.

Cum vine primăvara, încep să se desmorțească, luându-și traiul scurt de vară.

Omului nu-i aduc niciun rău, în afară de frica nemotivată; dimpotrivă curăță grădina de insecte, fiind foarte mâncăcioși. Ei dimpotrivă au mulți dușmani, dintre care bufnița e cea mai rea pentrucă își duce vieața cam prin aceleași locuri ca și liliocii.

Nu toți sunt la fel. La noi trăiesc cam vreo 20 specii, din care unii mici cât un șoarece pitic, iar alții mai mari.

Des întâlnit la noi este liliacul urechiat. (*Plecotus auritus*). Iese târziu seara și se recunoaște după urechile largi, lungi ca două cornete. Sborul său este foarte neregulat. Ai zice că se joacă între ei de-a baba oarba. Rar ține drumul drept. Dacă ar fi să se însemne cu o linie mișcărilor lui, s'ar asemăna cu linia frântă a unui fulger.

Cel mai mare liliac dela noi (*Ptevygistes noctula*), începe să zboare, pe sus, chiar înainte de apusul soarelui, punându-se în întrecere cu rândunica.

Cel mai obișnuit, acela care zboară seara, aproape de fața pământului, este *Vespertilio murinus* cu aripele mai puțin dezvoltate și cu sborul mai greoi. Iese cum înserează și pare că se joacă atâtea ochiuri

face, ca săgeata, prin jurul casei și a locului unde stăm. De ei se tem fetele, cu nedrept, ca să nu se anine în părul de pe cap, căci atunci se încălcește așa de rău încât trebuie să-l tundă. Il atrage și pe el lumina.

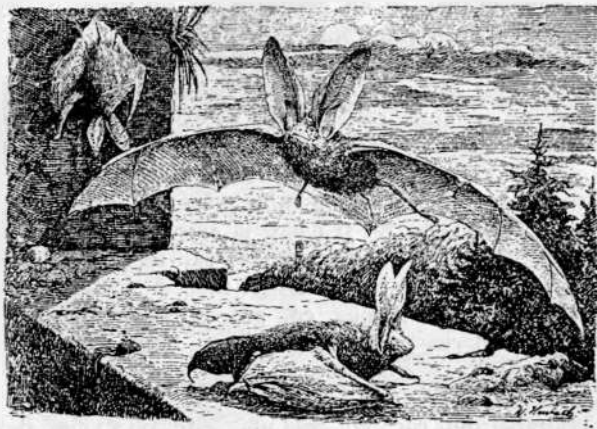

Fig. 8. — Liliacul-urechiat. (d. Schmeil).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Când stai cu o țigară aprinsă în gură, în vreo grădină, trebuie să fii atent, căci liliacul te poate lovi cu aripele pe față în sboru-i zănatec spre lumină.

Ord. Carnivorelor.

Este o lege generală din poliția naturii: unde se găsesc erbivore, se află și carnivore, spre a se păstra un echilibru.

Dacă printr'o molimă ucigătoare, ar dispărea bunăoară tigrul din Asia, s'ar înmulți atât de mult cărdurile de gazele, antilope și alte erbivore, încât omul n'ar mai avea unde să pască turmele de vite și oi.

În orânduirea naturii toate au un rost. Se cunoaște de toată lumea legătura arătată de Darwin între numărul pisicilor și bogăția semințelor de trifoi.

Trifoiul e ajutat în fecundarea lui de niște bondari, încinși cu brâie ca de aur. Dușmanii bondarilor sunt șoarecii și șobolanii, cari la rândul lor cad pradă pisicilor. Legătura se stabilește lesne. Unde vor fi pisici multe, vor rămânea șoareci puțini. Bondarii scăpând de dușmani, se înmulțesc mai lesne, ajutând la fructificarea trifoiului.

Povestea faunei din Jamaica e mai dureroasă. Ca să scape de șobolani, s'a introdus pe insulă vreo 9 indivizi dintr'o afurisită fiară mică

Mangusta. După ce a stârplit șobolanii, a trecut la purcei, iezi, miei, căței, păsări, ouă din cuiburile făcute la pământ. Urmarea a fost dispariția unor pasări și înmulțirea fără măsură a insectelor, pe care nu mai avea cine să le stârpească. Abia cu mult mai târziu s'a stabilit un nou echilibru în fauna insulei, cu alt aspect decât cel primitiv.

Nu pot lipsi dintr'un ținut mai întins carnivorele, cunoscute mai mult sub numele de fiare. Pe aiurea sunt puzderie și rele. La noi sunt mai puținele și mai ales mărunte.

Toate se recunosc după colții lungi, ascuțiți la vârf și îndoiți, ca să se poată lesne înfige în pielea pradei și să sfășie carnea, să rupă arterele. Sunt armele temute ale tuturor carnivorelor dela cel mai puternic și mai nebativ, tigrlul, până la nevăstuica măruntă dela noi.

Au colți, dar trebuie să fie și agere la mișcări, la simțiri. La cel mai slab foșnet, trebuie să fie gata să sară sau să fie în stare să alerge după prada ce i-a scăpat din ghiare. Altfel mor de foame. De aceea au trupul mlădios, ca de gumă, cu gât sdravăn; aud bine, văd și în întunerec; simt cea mai slabă suflare. Sunt însușiri ce le fac temute.

Tipul desăvârșitului carnivor dela noi, este pisica, domesticită de pe vremea Faraonilor.

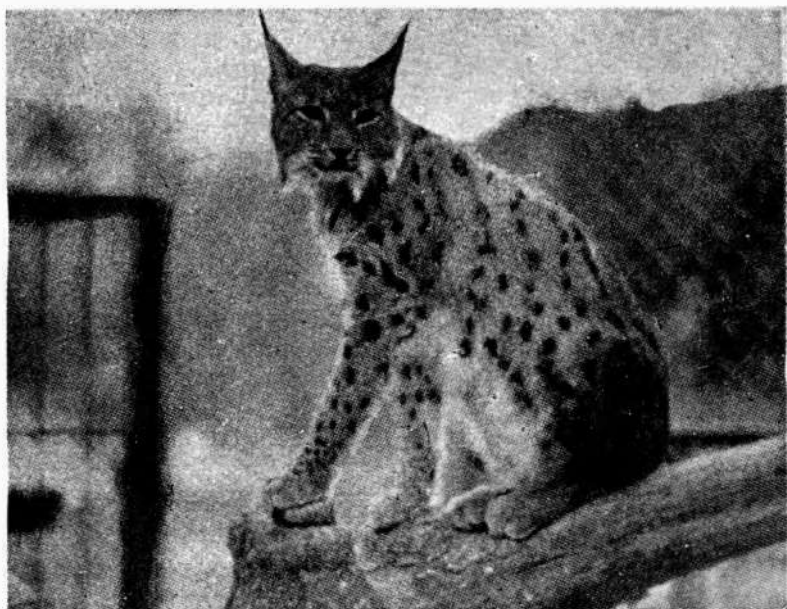
E un tigru în miniatură, cu toate caracterele crudului carnivor. Chiar când pare că doarme, torcând în cotruță, simte foșnetul imprudentului șoricel ieșit din gaura unde se afla în siguranță. Se pune la pândă, se târăște încetișor și când nici nu se aștepta, bietul șoricel e în ghiarele ascuțite ale pisiceii.

De aceea reprezentantul tigrlului, al leului, al pantereii și al celorlalte carnivore agere, la noi, nu este nici ursul, nici lupul ci pisica-sălbatecă (*Felis silvestris*), răspândită în toate pădurile din țară, dela munte și până'n sălcile din Balta Dunării.

Fig. 9. — Pisică sălbatecă.

E un animal destul de mare, căci măsoară, cu coada cu tot și peste un metru (1,20 m). La înfățișare nu se prea deosebește de un motan, cu blană moale, deasă, cenușie. La față e ceva mai roșcat, ca și pe dosul urechilor. Aduce însă aminte, pe restul trupului și ceva de tigru, prin niște dungii mai negre în lungul șirei spinării, din care se lasă spre pantece altele mai șterse. Se mai deosebește de pisica domestică prin coada mai stufoasă, ca rețezată la vârf.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sus: Râs; jos: Urs. Din grădina zoologică dela Sibiu. (Foto E. Fischer).

BCU Cluj / Centrul Universitar de Bibliotecă Cluj

Cât e ziua, stă ascunsă în scorbura unui copac, sub o stâncă, în vreun desiș. Dormitează și toarce ea și neamul ei din casă.

De cum se lasă amurgul, se scoală, se întinde, își desmorțește picioarele, își spală cu limba blana și e gata de pândă. Iepurele nu e sigur în culcușul lui, nici vererița sus, ascunsă printre crengile stufoase. Pisica sălbatecă sare de minune, se acațără în arbori, după cum la nevoie înnoată și nu-și întoarce capul, când e flămândă, dela un pește proaspăt. Ba uneori îndrăznește să se repeadă și la un vițeluș de cerb. Are ghiare atât de ascuțite, încât când a sărit în spatele bieteii prăzi i-a și rupt carotida dela gât. De a dat greș, nu se îndărătnicește să urmărească victima; ca și pisica din casă se mângâie lingându-și botul și vârful degetelor, așteptând rândul altei victime.

Imperecherea se face primăvara, cu acelaș miorlăit gălăgios și «stupit» între rivali, ca și la pisicile noastre. PISOII, de cum fac ochi, se deprind să se acațere și să se joace pe crengile copacilor, dar mai ales să se pituleze așa, în cât e greu să-i zărești. E un obicei de apărare chiar al celor bătrâni. Se întind cât sunt de lungi pe dosul crengii, încât se cere ochi ageri ca să-i descoperi.

Vânătoarea de pisici nu e tocmai ușoară. În furia ei dă și la om, iar cu câinii duce războiu crâncen. Cel mai adesea cănele este învins sau măcar cu ochii crăpați.

E un animal stricător după unii. În Delta Dunării s'au găsit câte 5—6 lișițe, numai cu gâtul rupt, provizii pentru vreme rea, când apele umflate nu-i vor da răgaz să vâneze lesne. E semn că e și prevăzător.

După alții e folositor prin stârpirea șoarecilor de câmp și al altor rozătoare, dușmanii agricultorilor.

Fiară crudă și fără cruțare, este răsul (*Felis lynx*), odată răspândit din munții Banatului până'n ai Rodnei. Azi sunt mai rari. Prin Banat și Munții Olteniei se află tot mai puțini. Nu lipsesc însă din pădurile celorlalți munți ai României, din Buzău și până'n Bucovina.

Aiurea râșii sunt mai urmăriți decât lupii. Se ține socoteală de fiecare răs omorât. Așa bunăoară în Tirol ultimul a fost împușcat în 1872 Mai în 3.

Răsul este urmărit pentru că, asemenea tigrilor, este setos de sânge. Simt plăcere numai când soarbe sângele ce gălgâie, cald, din arterele dela gât, deschise.

Stă pitulat ca și pisica, pe dosul unei crengi, pe unde știe că trec căprioarele, caprele negre, la adăpat. Dintr'o săritură e în spatele bieteii victime, când nici nu se gândea că o așteaptă moartea. Își înfige ghiarele ascuțite, cu atâta putere, încât, odată, în Norvegia, a intrat în stână o capră, îngrozită, buimăcită, în spate cu un răs, care n'a apucat să-i înfigă colții în gât, dar nici n'a mai putut să-și desclește ghiarele încârligate din pielea caprei.

Prin aceasta tocmai e periculos. E atât de setos de sânge, încât ucide cât poate. Numai patru râși, într'o vară, au ucis peste 150 capre și oi, în munții noștri.

Are înfățișarea unui motan cu favorite și cu câte un moș de păr la vârful urechilor. În schimb are trupul mai gros și mai ales ghiare

Fig. 10. — Râș împușcal în M-ii Căineni-Arges (Foto T. Popescu, Rev. « Carpații »).

sare ca un tigru, vede ca un vultur. Rabdă de foame cât poate, înțins, în așteptare, pe o creangă de copac. Dar atunci vai de căprioara pe care o întâmplare o aduce pe sub locul de pândă al fiarei. De cum aude un foșnet, își deschide ochii, care-i strălucesc ca două opale. Un tremur îi străbate trupul. E cu atâta mai atent, cu cât foșnitura pașilor căprioarei, ce calcă domol, fără grijă, se întetește. Când căprioara la rândul ei prinde de veste că e pândită, dă să fugă, dar e târziu. Cu o săritură, fiara cade ca o minge în spatele căprioarei. Cu ghiarele ca niște iatagane, s'a înfipt în grumazul ei, iar cu colții îi deschide carotida. Sângele gâlgâie; căprioara se poticnește; cade cu

puternice, care amintesc mai degrabă pe al unei pantere. Blana e deasă, moale, roșieatică pe spinare, cu pete negre, ce variază dela animal la animal. Pe burtă și pe părțile interne ale picioarelor părul este mai albicios.

Intreaga lui sălbăticie din ochi se vede. Cei vechi credeau că poate vedea și printr'un perete, de unde și vorba « a avea ochi de râș », vedere pătrunzătoare. *Academia dei Lincei*, veche instituție științifică italiană, și-a luat numele dela râș, tipul animalului cu vedere ageră.

Tăria animalului e în picioare, înalte, groase, puternice, având la degete adevărate cultuce de grăsime așa încât nici nu se simte când calcă. Coada e scurtă, ca retezată (Tab. II).

Are toate însușirile unui adevărat animal de pradă.

Se acatără ca o veveriță,

gemăt de învins. Ospățul se termină repede, cât sângele nu se încheagă și trupul nu se înțepenește. Nu-i plac cadavrele, iar din trupul cald al victimei nu sfărteacă decât anumite părți, cum e gâtul îmbibat de sânge, ori măruntaele.

Tragedia din liniștea munților s'a terminat. Potolindu-și foamea, se retrage îndărăt în culcușul lui, sub o stâncă sau în viziunea unei vulpi. Dacă însă o nouă victimă îi iese în cale, nu se dă în lături dela omor. Setea de sânge e mai tare. Omoară cât poate, unde și cum poate. Dacă nu găsește vânat mare, nu se dă în lături nici dela o veveriță ori chiar șoarece, mai ales în vremea când trebuie să ducă de mâncare și puilor, drăgălași ca toți puii, chiar când sunt ai unei fiare.

N'are alți dușmani decât pe om, care-l vânează fără cruțare, socotindu-l drept unul din cele mai stricătoare fiare. Vânătoare periculoasă și mai ales nu totdeauna cu succes, căci inteligența animalului îl face să scape din încercuirile cele mai grele. Intr'o clipă e în vârful unui copac, pentru ca de acolo printr'o săritură îndrăsneată să cadă în ascunzișul des al unui stufăriș. E vânat și pentru blana lui, căutată.

Nu este alt mamifer mai bine cunoscut de popor decât ursul (*Ursus arctos*).

Sunt copii de târgoveți, care nu știu cum se mulge o vacă, dar au văzut ursul carpatic înaintea casei lor. Ursarii au grija să-l poarte pe Moș Gavrilă, dus de nas, până 'n satele cele mai depărtate din Câmpie. I se cântă:

Joacă bine, măi Martine
Că ț'oi da pâne și masline.

Ursul, ridicat pe picioarele dindărăt, sprijinit cu cele de dinainte de un băț, ascultă de poruncă, ridicând acum un picior acum un altul, rar mornăind de necaz. E plictisit dar docil; n'are încotro. Inelul din nări, ca și foamea, îl face să asculte de ursar.

În schimb a devenit popular.

Pe aiurea nu se mai vede picior de urs. Chiar dacă îl mai poartă ursarii prin Franța, e vreun urs tot carpatic, ajuns până acolo unde frații lui de mult au fost stârpiți. Nici în Alpii svițereni nu se mai întâlnesc decât rar, știuți, numărați, ocrotiți.

În schimb la noi, Slavă Domnului, se ascund prin tihăraele munților înalți, din Retezat și Godeanu, până 'n Maramureș. S'au păstrat mai numeroși în Munții Rodnii și Călimani. La o vânătoare mare s'au împușcat până la 6 urși. Când toamna se scutură jirul și ghiinda, în petecul de pădure se strâng urșii pe lângă mistreți, spre a aduna provizie de grăsime sub piele, pentru iarnă. S'au numărat uneori și 10—20 urși, iar la o asemenea adunare, în Carpați, s'au împușcat un urs bătrân, doi urși mijlocii, trei ursoaice și doi ursaci. Se scoboară la nevoie, către toamnă și până în preajma Mănăstirei Tismana.

Chiar în sălbătăcie e mai de grabă un animal blajin. Ii dai pace, îi dai pace.

În aparență e greoi la mers. Se spune « a merge ca un urs » unuia care pășește încet, legănându-se. Când însă e în pericol, se acațără ca o pisică ori înnoată de minune. Mersul lui e greoi, căci calcă pe toată talpa, nu pe vârful degetelor ca pisica ori răsul (Tab. II).

Nu e prost. Chiar în popor când se spune cuiva că e un urs, nu înseamnă ocară. A fi greoi, nu e tot una cu a fi lipsit de inteligență. Se bizue pe puterea lui și n'are nevoie să desfășoare viclenia vulpei. « Ursul nu se sperie de lătratul cânilor ». Când e pericol, dă de-a-dreptul, ceea ce tocmai îl face simpatic.

De om fuge; nu-l atacă decât când e la ananghie sau când e surprins. Atunci se ridică în două labe și-și așteaptă dușmanul la trântă voinicească. Dacă nu capătă la vreme un cuțit în inimă, strânsura ursului poate fi mortală; vorba Românului: « îl strânge ca ursul în brațe de-i iese ochii ». Și dracul a cunoscut puterea ursului, când s'a potrivit lui Dănilă Prepeleac

Fig. 11. — Ursișor carpatic îmblânzit (Foto O. Witting. Rev. « Carpații »).

leac și a luat ursul din bârlog drept unchiașul bătrân de 999 ani și 52 săptămâni.

Apărându-i omul pe neașteptate 'n față, ursul dă la el, după cum se vede din întâmplarea următoare, una din multele citate.

* Tăranul Ioan Copariu din Viștea-de-Sus, Făgăraș, la sfârșitul lui Octomvrie din acest an a suiat la munte după lemne de foc, cu carul cu vaci. La locul « Higiul Corbilor » a desjugat și a început să-și « facă lemne », să-și încarce carul. După masă, când avea carul încărcat, a pornit — cu securea pe mână — prin pădure după vacile, care s'au cam depărtat, pășunând. Ajuns lângă o băltoacă din marginea unei poenițe a dat să o ocolească și a intrat în pădure. S'a trezit deodată cu un urs, care stătea nemișcat, fără zgomot acolo. În aceeași clipă ursul îl înșfacă

de față cu labele, îi trage peste cap toată pielea țestei, îi inflige unghiile în față, în gât. Copariu cade la pământ în nesimțire; ursul mulțumindu-se cu isprava făcută, dispăre. La strigătele lui Copariu, vine băiatul acestuia, care se găsea lângă car, îl încarcă și-l duce la spitalul din Făgăraș. (Rev. « Carpații »).

Ceea ce caracterizează pe urs este tocmai răbdarea și judecata.

Le face toate cu chibzuială. Cunoaște trecătoarea oilor și a vitelor. Nu se repede decât la vita care a rămas în urmă, rătăcită de cârd. La nevoie se ia la întrecere în goană cu un cerb.

Nu e ca lupul, lacom. Nu mănâncă decât atât cât îi trebuie măcar că « ursul nu se satură cu furnici ». Intrând într-o stână, își ia porția, o oaie, o duce în gură sau subsuoară până la locul de ospățare.

Nu trăește numai cu carne. E omnivor. Ii place mult smeura și murele; după miere se dă în vânt. E în stare să sufere împunsăturile tuturor albinelor. « Il tragi de urechi ca să-l duci la miere, și apoi îi rupi coada și tot nu-l poți depărta dela stup ».

Ingrășat cu jir, cu ghindă, cu smeură, de cum vine iarna își caută un bârlog, sub o stâncă, într'o scorbura de copac bătrân; se face covrig, își vără nasul în blană și doarme. Nu trebuie de închiput că doarme dus ca hârciogul ori liliacul, ci trăește viață domolită. Iese din bârlog, dacă iarna nu e prea grea, măcar că nu găsește cine știe ce de mâncare. Atunci e vânat lesne, ademenit printr'un hoit, deși e foarte prevăzător. Cât stă în amorișă, se hrănește cu grăsimea adunată sub piele. Poporul crede că-și sugă unghiile. De aceea când iese din iarnă, e slab de i se numără coastele, dar e și rău, fiind prea flămând.

Stânele abia așezate, cunosc prea adesea vizita ursului. Oile neliniștite fug într'un colț; căinii latră. Ciobanii apucă fața, instrumentul preistoric de apărare, ce stă gata pentru orice eventualitate lângă focul ce nu se stingă peste noapte. E o prăjină, despăcată la un capăt în care se pune iască și mușchi uscați. În vânt se aprind, dau o flacăra slabă. Fiara fuge de foc.

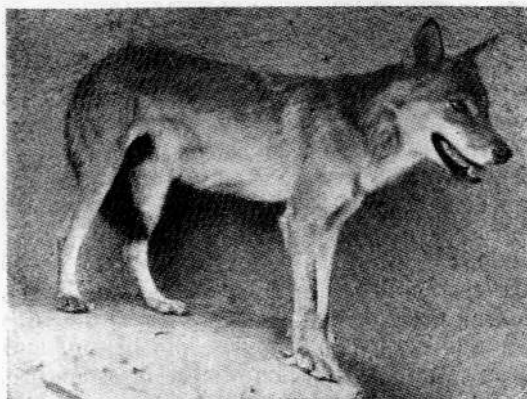
Pe cât sunt urșii de simpatici, dacă-i vezi din depărtare, pe atâta ursacii sunt drăguți, ca orișice copil. Sunt caraghioși, cu capul mare, disproportionat față de trup. Își duc vieța numai într'o joacă, sub supravegherea mamei. Se trântesc, se fugăresc, se bat cu labele; întocmai ca niște copii. Dacă se întrec cu gluma, mai capătă dela ursoaică o blandă, de se rostogolesc, mormăind de durere. Se pot îmblânzi, dar când cresc mari, sălbătăcia răsbește într'o bună zi.

Vânătoarea ursului, este întotdeauna legată de oarecare pericole. căci ursul rănit nu mai cunoaște nicio frică.

Dușmani nu are. « Pe urs mulți câni îl latră, dar se alege cine-l mușcă ». Numai omul îi vine de hac. Il pândeste; îl învinge. Il omoară fără milă. Chiar vânătorii cer ca să fie ocrotit, căci dacă se vânează cum se vânează, nu va trece mult și nici în Carpații noștri, vestiți pentru vânătorile de urși, nu se vor găsi decât tot mai rar.

Ursul și râsul se țin în desișul pădurilor de brad, în apropierea plaiurilor înalte. **L u p u l** (*Canis lupus*) dimpotrivă, la noi, este fiara cea mai răspândită. Din ținutul stânelor de pe munții înalți, se întâlnește până 'n plaurul din deltă.

E tipul animalului hrăpăret, ucigând mai mult decât îi trebuie. Ursul când vine în fața omului, de obicei iea calea 'ntoarsă. Nu se dă

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Fig. 12. — *Lup* (din grădina zoologică dela Sibiu.
Foto Fischer).

la el decât dacă e atacat. Lupul, dimpotrivă, când e lihnit de foame, dă și la om. În iernile grele, victimele omenești, din partea lupilor, la noi sunt destul de numeroase. Se încumetă de intră în sate, în curtea gospodăriilor.

Nu e înzestrat cu istețimea vulpei. Poporul are o vorbă minunată: « Unde se sparge pielea de lup, cârpește-o cu cea de vulpe ».

Nu e lipsit însă de curaj când e în pericol, după cum la pândă este adesea destul de iscusit. Când iese cu lupoanca la vânat, lupul se lasă urmărit, numai pentru a înșela pe păzitori; în vremea aceasta, lupoanca se repede în turmă, apucă oaia de gât și o târăște în ascunzișul, unde își așteaptă tovarășul, spre a ospăta împreună.

E știut vicleșugul ce-l folosesc pentru a omorî un cerb. Neputându-se un singur lup întrece cu el din goană, se întovărășesc câțiva. După ce unul fugărește cerbul o bucată de vreme, până ce obosește, altul îi ia locul. Bietul cerb la cele din urmă cade de osteneală, mai ales când zăpada a prins o coajă ce-i taie tendoanele dela picioare.

La înfățișare seamănă cu un câne ciobănesc, cu care de altfel se înrudește. E mai supt la pânțec, are capul ceva mai mare, botul mai ascuțit și coadă mai stufoasă. Blana lui sură și-o schimbă prin năpărlire, mai ruginie vara, mai gălbue iarna, de unde și vorba: « lupul își schimbă părul, dar năravul ba ».

E lacom; iarăși spune vorba isteată a Românului: « la mâncare lup, la treabă vulpe și la somn butuc ». Când a intrat într'o stână, omoară cu nemiluita. Se citează cazuri când a sfârcuit o treime din oi.

Vara lupii stau în desișul pădurii. Nu se prea arată la câmp. Iarna însă, când zăpada se așterne peste tot și gerul face ca orice vietate să stea la adăpost, lupii devin periculoși. Vara trăiește singurateci, cel mult părechi-părechi. Iarna se adună, în potâi, uneori de sute de indivizi. Sunt groaza locurilor. Vai de omul care le iese 'n cale. Nu rămâne din el nici ciolanele.

De aceea sunt urâți și urmăriți. În Anglia ori Danemarca nu se mai întâlnește picior de lup. În Germania, cu toate că sunt mereu omoriți, vin din Rusia și fac numeroase victime chiar între oameni. La noi sunt pline pădurile de lupi. Nu e iarnă mai grea în care să nu se întâmple nenorociri omenești din pricina lor.

Lupoaca fată câte 4—6 lupișori, orbi la început, mai pe urmă drăguți ca și cățeluși. Cât e lupoaca de fiară, pentru puii ei are o grijă deosebită. Când simte vreun pericol, îi mută din loc în loc, ducându-i în gură. După trei ani, puii ajung tovarășii bătrânilor, cari pot să trăiască și 15 ani.

Pretutindeni sunt vânați. Se fac de obicei bătaii cu hăitași. Câinii sunt de ajutor, ducând amarnică luptă, măcar că mulți cad sfârticați de lupii înfuriați.

Rar animal care să se fi bucurat de mai multă pomenire ca vulpea (*Canis vulpes*). Poporul nostru, ca și altele de altfel, îi cunoaște de minune obiceiurile și însușirile, încât o ia drept exemplu, spre a da mai multă plasticitate vorbelor. De vrea să-i spue cuiva că e șiret, îl numește « vulpoi bătrân ». De vrea să laude istețimea cuiva, tot de vulpe amintește, iar vorba « la treabă vulpe, la somn butuc », înseamnă că e luată și ca exemplu de hărnicie.

De altfel vulpea procură adesea prilej omului să o observe, când n'o poate prinde ori împușca. Nu rar dă târcoale prin gospodării, strângând de gât câte-o găină, mai ales că omul i-o pune la îndemână, neavând obiceiul să o închidă în cotețe. (Tab. I.).

Cine nu cunoaște chipul vulpei? În cărțile cu istorioare chiar pentru copiii mici, ea e cea mai adesea figurată.

Aduce la trup cu un căne, numai că are botul mai ascuțit, iar coada stufoasă, o ține orizontală, când aleargă sau o târâie când pășește agale. Pe zăpadă lasă o dără, după care își trădează prezența. Blana roșcovană, deasă mai ales iarna, e pieirea ei; cațaveicile gospodinelor înstărite cu blană de vulpe sunt căptușite.

Vânează singură, spre deosebire de lup. Numai dacă e lihită de foame se avântură de lasă din bârlog ziua. Altfel stă ascunsă în vizuinea ei, pe care uneori o împrumută dela bursuc, printr'un șiretlic. Știe că bursucului îi place curățenia. Vulpea stropește cu udul ei rău mirositor intrarea în casa bursucului, care la urmă se lasă păgubaș, mutându-se aiurea.

Cum înserează iese la vânătoare. Prinde orice-i vine în cale. Nu alege: șoareci ca și găini, ouă de păsări ca și carne de prepeliță. Mult îi place,

ca și ursului, mierea. E singura ei slăbiciune, după care se dă în vânt, răbdând împunsăturile albinelor. Răzbită de foame însă nu se dă înături să mănânce și din cadavru unei semene. E un soi de canibalism.

* În ocolul Firiza, în 1919, observ că pe marginea unei spălături de apă se apropie o vulpe având în gură un corp mai măricel. Mi s'a părut o găină. Trag. Vulpea cade deodată, dar în clipa următoare, cu o săritură, a dispărut. Mergând la locul împușcării, cu surprindere constat pe zăpada stropită de sânge un cap de vulpe. Cercetându-l m'am convins că e dintr'un cadavru de vulpe. În fundul crosiunii găsesc moartă și vulpea împușcată (A. Kovato, din Rev. «Carpații»).

E un animal deștept, dar și curajos. Când e prinsă în capcană de un picior, are curajul să și-l taie singură, numai să scape cu viață. Mai anul trecut un vultur și-a înfipt ghiarele într'o vulpe și a sburât spre a o duce la cuib. Vulpea nu și-a pierdut cumpătul; și-a înfipt colții în gâtul vulturului de l-a omorât. Au căzut amândoi din înălțime.

Vânătorii povestesc multe minunății despre vulpi, deosebite de acea istorisită de Odobescu în «Vulpea cu coada bearcă».

Este înzestrată cu atâtea însușiri, încât face față oricăror întâmplări. În copaci se acațără lesne; se târăște pe burtă ca un șarpe; e ușoară la sărit ca o pisică; numai la înotat nu se prea încumetă. Dar pe lângă toate e atât de isteț, încât o face mai puternică; e atât de șireată încât își scurtează calea; e atât de curajoasă uneori încât ai crede că nu-și dă seama de pericole și atât de răbdătoare încât se avântură oriunde și oricum.

Numai când e prea infometată, uită de prudență. E înșelată de chematul vânătorului, cu un flueraș de lemn prevăzut cu o limbă de metal, prin care imitează vaetul iepurelui prins. Uneori vânătorul dibaci o ademenește imitând țâțâitul șoarecelui.

«Vănatul vulpii la chemat», povestește un vânător în revista *Carpații*, «are mult farmec. În primul rând cadrul în care se petrece: seară de iarnă încrămențită în liniște, cu culorile reci trezite de lună. Apoi întrecerea în istețime cu șiretenia vulpii. La chemat trebuie să fii mai vulpe decât vulpea».

Omul este singurul ei dușman periculos, mai ales dacă își ia în ajutor cănele. Lupul o atacă uneori, dar ea știe așa de bine să nu-iasă în cale când e flămând, încât nu intră în socoteală ca vrajmaș. Mai are un dușman, împotriva căruia luptă din greu: puricii. Cât poate se scarpină, se vânjolește în praf pe spate, ca și cănele, dar tot nu scapă ușor de ei.

De altfel vânătorii de vulpi nu sunt ușoare. Stau în față două ființi, care se pândesc, se urmăresc. Oricât de șireată ar fi vulpea, omul la cele din urmă îi găsește ac de cojoc.

Este cel mai răspândit carnivor la noi ca și aiurea, măcar că este vânat atâta. Pe unde sunt mulți lupi, vulpile se țin la o parte. Cu cât lupii sunt răriți, în locul lor se înmulțesc vulpile, căci vulpea poate să fete și 12 pui, pe care-îpăzește și-i îngrijește ca orice bună mamă. În

primele zile nu-i părăsește o clipă. După ce crește ceva, nu lipsește de lângă ei decât până ce-și molcomește foamea și prinde măcar un șoarece de-1 aduce copiilor.

« Se citează cazuri când puii luați la crescut sunt vizitați de mamă fără frică de om; le aduce și de mâncare » (*Brehm*).

Blana de vulpe are bun preț, mai ales fiindcă din roșie poate ajunge argintie. Incercările dela Codlea lângă Brașov de a crește vulpi argintii nu au ajuns la bun sfârșit.

Năpaste cade une ori și pe animale, nu numai pe oameni.

Bursucul zis și *viezure* (*Meles meles*) este unul din animalele dela noi, care aduce mai mult bine decât rău. Curăță pământul de jivinele mărunte, cu adevărat stricătoare omului.

Trăește singuratic, în tihnă pe cât se poate. Omului retras din lume i se spune « bursuc ». Nu cată gâlceavă nimănui. Nu duce bună înțelegere nici cu semenii lui; în perioada împerecherii, cât își suferă tovarășa sub acelaș acoperiș. Copiii rămân în grija mamei, până ce pot să-și caute singuri de hrană. Atunci se împărăștie care încotro.

Cât e ziuă, bursucul stă în umbra vizuinei sale, pe care ș'o sapă singur, sub un dâmb din preajma pădurii, cu mai multe deschizături, spre a avea la nevoie pe unde ieși, fără să fie văzut. Picioarele de dinainte vânjoase, cu ghiare

Fig. 13. — Bursuci.

lungi, îi servesc la săpat. Cu picioarele de dindărăt, asvârle țărâna afară. Își sapă o cameră largă, unde să se poată învârti în voie. O netezește pe dinăuntru și o ține curată. Curățenia este una din însușirile lui alese; ar putea fi imitată și de mulți oameni. Își sapă anumit loc pentru necurățenii. Cumătra vulpe știe de această meteahnă a bursucului și pentru a căpăta vizuinea fără muncă, se murdărește până aproape de camera în care stă bursucul. Acesta își ia lumea 'n cap.

Cei ce l'au văzut spun că e mai mare dragul să privești, cum, desdemiineață, își face cu grijă toaleta, nesuferind să-i fie murdară blana.

E foarte prudent când părăsește locuința.

Își scoate încet capul cu un rât ca de porc, încondeiat cu două dungă negre, ce-i trec în lungul obrazului până la urechi. Dacă e liniște, iese încet, tiptil și se pune la sărit, răsturnându-se când pe spate, când

frecându-și burta de pământ. În acest chip își leapădă mărunții musafiri nepoftiți și supărători.

Cum se înscrează se avântură după hrană. Pășește prudent, negrăbit, legănându-se ca ursul și călcând pe toată laba, cu capul puțin plecat înainte. Nu fuge decât dacă e silit. Nu vrea să-și cheltuiască din grăsimia agonisită cu grea trudă. Mănâncă de toate. Primăvara și vara se mulțumește cu rădăcini, cu insecte și mai cu seamă cu râme, pe care le scoate din pământ cu mult meșteșug. Nu se dă în lături dacă-i iese înainte vreun șoricel ba chiar vreun șoldan. Ca și ursul, îi place la nebulnie mierea de albine sălbatece. Nici nu se sinchisește de împunsăturile lor sau chiar ale viespilor, căci are pielea groasă, căptușită cu multă slămină. Toamna se îngrașă cu mure, smeură, pădurețe; dacă dă peste vreo bulgăric se îndoaie cât poate cu sfeclă, morcovi. Nu caută mortăciuni, dar la nevoie, când le găsește, nu le înconjură. Spre deosebire de vulpe ori dihor, de gospodăria omului nu se apropie. Se ferește de câni, dușmanii lui. Cel mult îndrăznește să se avânture în vii, căci îi plac strugurii copti și dulci.

La înfățișare aduce mai mult cu un porc decât cu neamurile lui apropiate: dihorul, nevestuica etc. Are capul mai lungăreț și gâtul mai lung; la șolduri e mai înalt decât la greabăn. La mers însă, amintește mai mult de urs. Ingrășat bine spre toamnă, de cum se întetește frigul, se îngrijește de odihna de peste iarnă. Cară frunzar, mușchi, de-și așterne saltea moale. Se înfundă în odaia lui, se face covrig, cu botul între labele de dinainte și se pune pe somn. Nu doarme butuc, ca marmota. Când vremea se mai îndulcește, iese din vizuine și se soarește, desmormindu-și picioarele. Toată iarna se hrănește cu grăsimia de sub piele, adunată de cu vara, așa încât primăvara, ca și ursul, abia se ține pe picioare. Repede — repede își vine în fire.

Pe nedrept omul este dușmanul lui cel mai nemilos. Îl pândește și-l împușcă. Îl scoate din cotlonul lui prin ajutorul cânilor bursucari, mici la trup și cu picioarele date 'n lături, de se pot vâri în vizuine. Alte ori îi sapă vizuinea și-l prind de după gât cu un soiu de clește, căci de frică, bursucul se ghemuește într'un colț, dacă vede că nu poate fugi. Se prinde și cu capcane.

Și toate acestea, pentru ce? Numai pentru pielea groasă cu care se îmbracă geamandanele mari, ca și pentru perii lui lungi din care se fac bidinele și perii. Nu se ține deloc seamă, că este folositor omului.

O întregă familie, veche ca origină, de carnivore mărunte, țin locul la noi marelor fiare de pe aiurea. Sunt mărunte, dar numeroase și felurite. Nu se dau la boi, ori la cerbi; se reped însă la o căprioară sau la vițea de cerb ca și la toate erbivorele mai mici; pasările cad obișnuit victime acestor crude fiare.

Cel mai mare e j d e r u l (*Mustela martes*); deși nu are nici un metru lungime cu coadă cu tot, se încumetă să se repeadă și la o căprioară,

de-i rupe arterele dela gât. Incolo: iepure, guzgan, găinușe, dar mai ales veverițele nu scapă de ghiarele lui. Nu e locuitor mai mărunț al pădurilor, în care jderul își duce viața, la munte mai mult decât la deal, deși se întâlnește și în pădurile din Tulcea, care să scape de colții lui ascuțiți. Vânănd mai ales noaptea, furișându-se fără să fie simțit, biata pasăre nici nu icnește când e prinsă de gât în somn. Impresionantă și plină de peripeții tragice e mai ales lupta între jder și veveriță, cele două gimnastice neîntrecute pentru care nu există creangă pe care să nu poată sări, după cum nu le sperie nici spațiul dela un arbore la altul. In ochii unuia citești voința de a birui, flacăra lăcomiei și a ferocității; în ai celeilalte groaza în fața dușmanului temut. Ferbințeala luptei este atât de mare, încât nu se oprește nici în fața omului care întâmplător asistă la această urmărire, tablou din tragedia liniștei din pădure.

Fig. 14. — Jder.

Că se dă și la căprioare, e dovadă povestirea alăturată:

• In vara anului... — nu uitați: vara, — aflând, că într'un desiș s'ar fi culbărit două lupoaiice cu căteii, am aranjat două goane, impușcând o lupoaică și un pui. Intr'a doua goană — fiind la răscrucea unor drumuri — imi vine o căprioară mare, foarte bine dezvoltată. Zbiera tare și dureros și era plină de sânge dela gât pe piept și picioarele dinainte. O credeam numai rănită, dar tot nu puteam înțelege cauza rănirii, mai ales că rana trebuia să fie foarte gravă ca să poată produce atâta belșug de sânge. Imi era apoi suspectă și de neînțeles întreagă purtarea ei. Zbiera, din când în când sta și plecându-și capul și-l lovea cu piciorul, apoi se ridica pe picioarele dinapoi și cu cele dinainte își lovea iar capul, tremura și-și scutura iar capul, apoi iar fugea...

• Ajunsă in dreptul meu — abia la 15 pași — văd, că pe gât, de o parte, purta ceva mare, rotund și negru. De-acolo izvora sângele. Văzând-o și așa pierdută, trag la gât, în negreață. Cade în foc.

Și ce credeți? — Un jder sta agățat de gâtul caprei, în care își rosese un loc cât palma. A rămas mort în acest «cuib» nedescleștându-și din carne ghiarele ori gura, nici chiar după moarte.

Iată deci, isprava jderului, a «motanului» sau a «mățucului». (A. Boțian, în Rev. «Carpații»).

Jderul e svelt, mlădios; trupul subțiat e acoperit cu blană deasă mătăsoasă, peirea lui. Are picioarele subțiri, vâjnoase, cu ghiare ascuțite. Coadă lungă, stufoasă, e o cârmă minunată în saltimbancele lui sărituri.

In pândă are răbdarea ursului, istețimea vulpei, agerimea vulturului și mișcările șarpelui. Stă tupilat ceasuri întregi, pe o creangă, în așteptare.

Când socoate clipa prielnică, se repede ca o săgeată asupra pradei care nici nu bănuște că moartea e atât de aproape.

Pe la mijlocul primăverii, când ferbințele îl prind și pe el, se sbenguște ca un nebun. Nu-și găsește loc, luptându-se bărbații între ei. Femeia naște câțiva pui, orbi, într'un cuib făcut de regulă în scorburi de copaci.

Dușmanul lui neîmpăcat e omul. E vânat ori prins în capcană, căci blana deasă și moale, colorată, iarna castaniu, vara mai deschis, are bun preț. Pielcelele de jder dela noi sunt foarte apreciate la târgul de hlănuri din Lipsca.

Mai mic decât jderul este dihorul (*Mustela putorius*), spaima gospodăriilor. Se întâlnește pretutindeni în țară la noi, dela munte până în șes, mai rar în păduri sau în Bărăgan.

Cum înserează se furișază ca un tâlhar. Nu e pretențios ca vulpea. Ajunge până la găini; dacă poate fura una, strângând-o de gât ca să

Fig. 15. — Dihor.

nu cârâie, e bucuros. De nu, se mulțumește cu ce-i iese în cale: guzgan, șoarece de câmp ori chiar cărăbuși. Temeiul hranei lui în ei e; prin stârpirea lor mai răsplătește din daunele ce aduce omorând pasările din curte. Nu se teme chiar de viperă, căci nu-i pasă de veninul ei.

Cât e de mic, n'are nici 40 cm lungime, nu numai că e neastâmpărat, dar e un îndrăzneț fără pereche. Se încumetă uneori să sară și la om, când e mânios, iar de vulpe ori câni nu se întimidează. Le rezistă. Nu-l pot suferi din cauza unui miros urât ce-l împrăștie, ceea ce

uneori îi trădează urma. Blana lui castanie pe spate, aproape neagră pe burtă, are pe gât și pe coaste un abur mai deschis.

Dihorul se recunoaște lesne după niște pete albi în dărătul ochilor.

Mai drăgălașă, dacă se poate spune așa de o mică și crudă fiară, dușmanca de temut a cotețelor de păsări, este nevăstuica (*Mustela vulgaris*), comună la noi. Seamănă mai mult cu jderul, dar e mai mică, mai subțirică, cu picioarele scurte și botul ascuțit. Blana ei, moale, e mai deschisă la culoare dar tot castanie-cenușie, mai închisă pe picioare. Sub gât are o pată albicioasă, care se prelungește pe piept cam până în dreptul picioarelor de dinainte.

Nu e animal la noi mai drăcos, mai îndrăgăneț și plin de deșteptăciune, ca nevăstuica. Intrece în mișcări pisica, iar în istețime vulpea. Nici de om nu-i pasă. Se arată înaintea lui în amiaza mare. Ba uneori

e atât de obrasnică de se rățoește la om, ca și când ar vrea să se măsoare cu el, deși repede își schimbă gândul.

Nu e rar când apucă vaca ori un cal de picior. Poporul crede că mușcătura ei e veninoasă și de aceea piciorul se umflă unde a fost mușcat. Ca să-i treacă, se pune o piele de nevestuică în apă neîncepută cu care se spală rana.

Dai s'o prinzi? Se bagă și în bortă de șoarece, așa e de subțire. E ca un șarpe. Cap, gât, trup e tot una de gros, iar picioruțele sunt așa de scurte încât s'ar târi în mers, dacă nu ș'ar încovoii mijlocul. Acuma se lungeste de se face una cu pământul, acum se ridică pe picioarele din dărăt și-i umblă căpușorul în toate părțile cercetând zarea.

O asemenea dihanie ușoară, mlădioasă, iute, înarmată cu ghiare ascuțite și cu colți mai ascuțiți, este un dușman neîmpăcat pentru toate animalele mici. Când intră în cotețele cu pui, omoară mai mult decât poate dovedi cu mănecarea, iar șoarecii, guzganii nu scapă de ea. Nici chiar cârțița ori hârciogul nu sunt siguri în tunelurile lor subpământene, căci nevăstuica pătrunde până în adâncul lor. Chiar iepurele

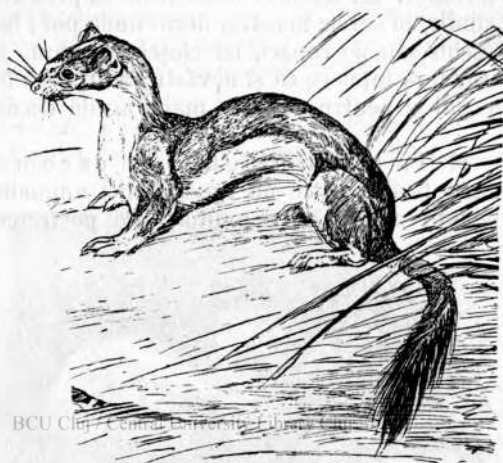

Fig. 16. — Nevăstuica (d. Rev. « Carpații »).

nu poate să se odihnească liniștit de răul ei. Știe bine unde e carotida și cu o mușcătură o rupe. Sângele gâlgăie, iepurele închide ochii pentru vecie, iar fiara cea mică soarbe cu nesaț lichidul roșu.

Are și ea dușmani, nu e vorbă. Cel mai rău e tot omul, deși pe nedrept după unii. Mai mult rău aduc guzganii și șoarecii stârpîți de o nevăstuică, decât poate aduce aceasta când a scăpat într'o găinărie neînchisă.

Grecii vechi au domesticit-o, înaintea pisicii, tocmai pentru stârpirea șoarecilor. La noi însă e socotită ca prea stricătoare, spre a fi cruțată. Găinile, în satele noastre, dorm unde pot; în pragul casei, într'un coșar deschis sau pe copaci, iar cloșca își adună puii sub aripi, unde poate. Atunci se înțelege că și nevăstuica nu prea îi înconjură; ori cum carnea de pui și pentru dânsa e mai fragedă decât cea de guzgan.

Hermelina, helghea sau cacomul (*Mustela erminea*). În fauna țării noastre nu lipsește nici animalul a cărui blană era odată purtată numai de domnitori. Pe portretele vechilor conducători ai

Fig. 17. — Hermelina. Blană de vară și de iarnă.

Principatelor române, se poate vedea măcar un guler alb de ermină, pistruiat cu puncte negre, vârful cozei dela acelaș animal.

Hermelina este îmbrăcată vara ca și nevăstuica; cum dă înspre toamnă însă începe a înalbi, iar iarna nici n'o mai cunoști. Peste tot e albă ca zăpada, numai pe la gât și pe la încheieturile pi-

cioarelor pare că e unsă puțin cu pucioasă. Vârful cozii, mai lungă decât a nevăstuicei, rămâne neagră. Și așa e toată iarna. Primăvara năpârlește și se îmbracă din nou cu haina castanie.

La noi e destul de comună; își alege loc de odihnă chiar și în podul grajdurilor.

Are toate obiceiurile neamului.

Vânătoarea o începe cum dă într'amurg; nu-i poate scăpa niciun animal mai mărunț, căci se acațără de minune, se furișază ca o șopârlă, sare ca o mătă și înnoată, la nevoie, ca o vidră. E dușmanul cel mai neîmpăcat al guzganilor de apă și al întregului neam șoricesc. Când e pericol

mai mare, cu un soi de mârâit drept chemare, se adună mai multe, ca din pământ.

Chiar la om se repede. *Brehm* citează următoarea mărturisire a lui *Wood*: « Un om care se preumbla prin împrejurările localității *Ericklade*, văzu două hermeline culcate în drum. N'are ce face?; asvârle cu piatra în ele, lovind una. Cealaltă se repede la om, năzuind să-l muște de gât. Mârâitul ei furios, a fost auzit de alte animale din apropiere; au ieșit din ascunzișul lor, au dat năvală spre dușmanul comun și toate tot spre gât se repezeau. Nu știa omul cum să scape de fiarele mărunte. Noroc că era gros îmbrăcat și la gât avea o cravată care-l apăra. Dar tot s'a ales cu răni pe mâni și la gât și cu hainele sdrențuite ».

Lutreola, norița ori niurca (*Mustela lutreola*). Prin Deltă ca și pe lângă Balta Brăilei, trăiește acest animal care se aseamănă și cu dihorul (i se mai spune dihor-de-apă), dar aduce și cu vidra.

E mai mare decât jderul (35 cm.), având o coadă lungă (15 cm) și botul ascuțit. E îmbrăcat cu o blană deasă, netedă, cu păr scurt, de culoare castanie închisă, aproape peste tot corpul. Picioarele ca ale dihorului au degetele unite între ele ca la vidră.

Fig. 18. — *Lutreola* (R.)

E înotător mai dibaciu decât nevăstuica.

Pe uscat e tot așa de stăpân pe mișcări, ca și în apă; se hrănește și cu guzganii, dar îi place mai mult broaștele, peștii și culbecii. Nu se prea îndepărtează de apă, alegându-și locuința în mal, furând-o dela vreun rozător oarecare. Sunt mai multe în Muntenia ori Dobrogea decât în Ardeal dar ajunge și în Bucovina.

Niurca e mai puțin inteligentă ca neamurile ei, deși nu e lipsită nici de simțuri agere, nici de curaj la atac. I se cunosc de altfel prea puțin obiceiurile.

E urmărită pe aiurea pentru blana fi scumpă.

Peștii în apă nu duc viață mai liniștită decât animalele terestre. Se mănâncă între ei: peștele mare înghite pe cel mic. Ii mănâncă fel

de fel de păsări. Dintre mamifere vidra (*Lutra vulgaris*) nu gustă alta nimic decât pești și raci.

Obiceiurile ei, conformațiunea trupului sunt în legătură cu mediul din care își capătă hrana. E unul din animalele cele mai inteligente, cele mai dibace, cele mai drăgălașe.

După înfățișare e ca un jder, dar mai lung (1 m.). La bot seamănă cu un câne; cei vechi o numeau câne-de-râu. Trupul mlădios e îmbrăcat cu o blană deasă, cu peri mari, lungi și aspri, sub care alții sunt mai scurți, moi, o adevărată flanelă. Oricât ar sta în apă, nu străbate umezeala prin ei.

E de culoare castanie pe spate, mai deschisă pe burtă. Coada e lungă, iar degetele cu ghiare sunt unite printr'o pielețică, ca la rață. Are ochii vioi, urechile mici și dinții ascuțiți.

Fig. 19. — Vidră (R.).

Așa e animalul, făcut să poată oricând înota. Când e pe uscat are mișcări greoaie; se târâște ca un șarpe, se acățără pe copaci mai anevoie. Cum s'a asvârlit în apă, nici peștii nu o întrec în înot. Contra curentului, lăsându-se dusă de curent, se joacă întocmai ca un piscoi în odaie. Acum înoată pe spate, acum pe o coastă, acum se afundă de n'o zărești. Nu-i vezi urma decât după bulbucii de aer ce iese dintre firele de păr. Din vreme în vreme își arată vârful botului ca să respire și apoi iarăși se afundă.

Inghite peștii mici în apă, scoțând numai botul afară. Pe cei mari îi târâște pe țârm, îi pune pe o piatră, pe un trunchiu de arbore și nu mănâncă decât anu-

mite părți: urechile pline cu sânge și mușchii dela spete. Când e pește mare, rămâne aproape întreg. Țăranii din Anglia, unde pescuitul în apele proprietarilor era oprit, pândesc vidrele și sunt bucuroși că le lasă și lor ceva, fără să intre în bucluc cu păzitorii lacurilor. De altfel ca toate neamurile ei carnivore, este lacomă, ucide cu nemiluita. Sătulă fiind și dacă vede un pește mai la față, se repede și-l prinde. De aceea e vânată din cale afară; nu e vorbă că și blana ei e de preț.

Știindu-se urmărită de oameni, fugă de ei. Cât e ziuă, stă în vizuina săpată în malul apelor, cu o ieșire sub apă și cu alta, de aerisire, printre tufișuri. În lăuntru își face culcuș moale. Numai noaptea iese la pândă.

E un vânat anevoios, căci cum e vioaie, curajoasă, vânjoasă, deșteaptă și cu simțurile agere, știe ușor să se joace cu vânătorul. La nevoie, ca să scape de câni, se afundă în apă și... ia-o de unde nu e.

Iarna e mai greu de ea. Apele sunt înghețate, unde și unde cu câte o deschidere în gheață. Pe acolo se vâără în apă, dar de ieșit tot pe acolo

trebuie să iasă dacă nu găsește o altă gaură nu prea depărtată, pentru ca să poată respira. Vânătorul o pândește și e mai lesne împușcată.

Pentru mai bună pază, trăiește izolată. Numai cât ține dragostea, are nevoie de tovărășie; atunci se joacă, perechi-perechi, prin apă, ca niște foci. După aceea iar își duce viața separat.

Femeia fată după vreo nouă săptămâni, doi-trei pușori orbi la care ține ca orice mamă. Când îi iei, tânjește după dâșii, lăsându-se chiar ușor prinsă, atât de abătută ce e.

Având însușiri așa de alese, lesne se domesticește, dacă e crescută de mică; ba chiar se desvață de a mai mânca pește. Fiind inteligentă, ajunge să se ție de stăpân ca și un câne, să se joace cu el, să vie când o cheamă, să-l păzească. Poate servi, chiar la vânat. Chinezii, meșteri în domesticirea animalelor, se slujesc de vidre, ca și de cormorani, la prins pește.

Pe aiurea se împuținează pe zi ce merge, căci iazurile sunt mai îngrijite, nu ca la noi să le prindă stuful. Stăpânul lacului nu prea iubește să i se omoare peștele fără câștig. Prin deltă și de-a-lungul Dunării mai ales, se adăpostesc mai lesne și nu-și prea bat mulți capul cu ea, pește fiind din belșug. De aceea la noi nu e rară.

Ord. Copitelor.

Sunt mamifere cu vârful degetelor învelite în câte o copită.

Unele au degete neperechi (Imparicopitate). Reprezintă o ramură în stingere dintre mamifere. Tapirul și Rinocerul au trăit pe la noi în vremea terțiară, acesta din urmă și în evaternar. Azi sunt restrânși în unele regiuni din Asia (India, Insulele Sunde) sau în Africa. Și neamul calului, domesticit, e în regresie. În America de Nord, obârșia strămoșilor lui, a fost introdus în timpurile istorice, de europeni. Azi se găsește pe toate continentele, dar domesticit.

Copitatele cu degete perechi (Paricopitate), dimpotrivă reprezintă o ramură în plină desfășurare, întâlnindu-se pe toată fața continentelor, fie sălbatece, fie domesticite. Printre ele unele rumegă după ce a înghițit mâncarea (Rumegătoare). Sunt cele mai numeroase și pe la noi.

Nerumegător este mistrețul, porcul sălbatec (*Sus scrofa*), cu înfățișare atât de deosebită de a celorlalte mamifere de pe la noi. Seamănă cu porcul domesticit, căci sunt neamuri apropiate; cel din curte, cu varietăți atât de multe, se trage doar din mistreț.

Acesta este mai aspru la căutură, cu capul mare, înalt la greabân. Când îl zărești îți dă impresia de putere sălbatecă, ageră.

Țăria lui e în gât și cap. Râtul gros e ferul plugului ce scormonește pământul; după rămăturile lui îi dai de urmă. Capul, dar mai ales râtul, e și arma lui de apărare. De colții lui mari, lungi, îndoiți, se ferește

nu numai cănele, dar și ursul. Sunt pumnale primejdioase cu care ușor spintecă burta oricărui dușman ce s'ar apropia fără precauție. De aceea, temut, nu prea e atacat chiar de lupul flămând, căci își teme pielea. Nu i-ar fi de folos lupului nici să sară în spatele mistreților. În pielea groasă dela ceafă mistrețul are o adevărată pavază la grumaz și în dreptul umerilor, existând o placă cornoasă de 2 degete de groasă, pe care chiar glonte cu greu o străbate. De altfel și pe restul trupului are piele groasă și păr lung, negru, care l apără de minune. Scărpinându-se mereu de coaja copacilor, mai ales în pădurile de brazi, ajunge să capete pe piele o pătură de rășină, iarăși apărătoare.

Fig. 20. — Mistrețul (d. Faideau și Robin).

De aceea trăește ne-supărat de nimeni, afară doar de vânători. Ii place umbra pădurilor, prin apropierea apelor și a mocirlelor în care se bălăcește în vreme de arșiță, un obicei și al rudei sale îndepărtate, hipopotamul, ca și al porcilor domestici.

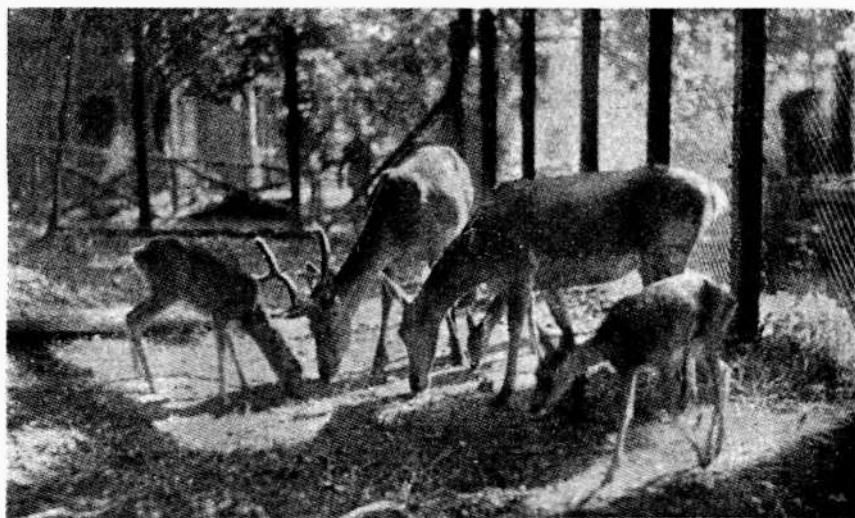
Se hrănește cu jir, cu glindă, cu rădăcini, dar nu se dă în lături să mănânce și insecte, șerpi, ouă de pasări sau șoareci de pădure. Mănâncă de toate; e omnivor.

Spre toamnă când fructele sunt coapte n'are nici-o grijă. Atunci se îngrașă bine. Atunci este însă și stricător, căci iese din pădure și se îndreaptă noaptea spre ogoarele cu păpușoi ori cu cartofi. Dă o grijă mai mult agricultorului, trebuind să facă focuri de găteje și să stea la pândă toată noaptea.

Atunci, către toamnă, cade mistrețul și în fierbințelele dragostei. Vierii dau luptă strașnică între ei, cu furie, repezindu-se unul la altul. Colții sdraveni nu sunt folosiți atâta în contra dușmanilor cât în lupta dintre bărbați. Cel învins, de multe ori cu o rană grea, se retrage grohând; cel învingător se bucură de favoarea scroafei, care așteaptă liniștită prin apropiere. De aceea și colții sunt mai ascuțiți, mai periculoși, la mistrețul de 3—4 ani, în plină putere. La cei bătrâni, colții se îndoie în afară, se rod și de multe ori se rup.

Cât de meșteră este natura în cele mai neînsemnate amănunte!

După 4—5 luni, scroafa fată 4—10 godăcei, drăguți prin îmbrăcăminte lor, care se deosebește cu totul de a părinților. Pe când bătrânii au părul, iarna, negru-cenușiu, iar vara mai roșcat purceii sunt cu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sus: Cerbi și căprioare; jos: vulpi. Din grădina zoologică dela Sibiu.
(Foto E. Fischer).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj
The image is a scan of a document page. It contains two large, very faded and blurry photographs. The top photograph shows an interior scene with several people standing in a room. The bottom photograph shows a person, possibly a woman, sitting or standing in a room. The text between the photographs reads "BCU Cluj / Central University Library Cluj". At the bottom of the page, there is more text, but it is also very faded and blurry, making it difficult to read. The overall quality of the scan is poor, with significant blurriness and low contrast.

părul gălbui și cu dungi negre și albe în lungul trupului, pare că i-ar fi însemnat cineva anume cu un penson.

Veseli, sglobii, ca puii tuturor animalelor, nu se depărtează de scoafă nicio minută. Alături de mamă, veghetoare, puternică, n'au grijă. O clipă de neascultare, dacă se rătăcesc, lupul îi pândește și chiar cumătra vulpe se încumetă să le încolțească gâtul.

Având hrană din belșug, fiind fără dușmani, mistreții cresc în voie; se înmulțesc prin unele locuri în chip prujejdios pentru câmpurile semănate. Un mistreț bătrân doborât la Reghin cântărea 320 kgr.

Trăiește la noi dela munte și până în bălțile Dunării. De multe ori insulele plutitoare de plaur, în Deltă, duc cu ele și câte o familie de mistreți, care se simte bine în călătoria pe luciul ghiolurilor. Mistreții din plaur, potrivit locului, sunt mai înalți în picioare și cu colții mai mari, decât cei din păduri.

Printre rumeătoarele sălbatice dela noi, căprioara (*Capreolus capreolus*) este răspândită, dela munte până'n șes. E o podoabă a faunei noastre.

« Nici nu-mi pot închipui o privește mai frumoasă decât o făneță presărată cu miliarde de diamante sclipitoare — roua de vară — cu flori fel de fel, iar în mijlocul lor, pascând liniștit, țapul cu blana lui roșie aprinsă » (A. Fekete, Rev. « Carpații »).

E un animal elegant, blând, cu privirea inteligentă. Lung până la 1.5 m., are trupul proporționat, mai înalt la umeri, ceva mai lăsat la șolduri. Gâtul e potrivit de lung, iar capul scurt. Niște ochi mari, blânzi ca de antilopă, cu genele dela pleoapa de sus lungi, dau privirii o deosebită expresiune de gingașie. Urechile relativ mari sunt mai închise la culoare pe din afară, decât restul corpului. Picioarele înalte, subțiri, sunt proporționate cu trupul. Drept coadă, un mont scurt.

Culoarea părului se schimbă, căci năpârlește în Mai și Septembrie. Vara e scurt, des și mai mult ruginiu pe spate, mai deschis pe pânțele.

Fig. 21. — Căprioară (d. Iacoby).

Iarna e mai lung și suriu pe spate, bătând în cafeniu. Iezii nespuse de drăgălași, sunt ruginii peste tot, cu pete albe neregulat asvârlite.

Țapul se cunoaște după coarne și pământul de păr dela teacă. Coarnele scurte, pe care le pierde în fiecare iarnă, în timp de patru luni cresc la loc.

Din sulițar, coarfe cu suliță, iedul de un an ajunge țap cu furculiță, apoi țap cu 6, adică cu câte 3 ramuri scurte la fiecare corn. Așa devine matur, bun de bătaie.

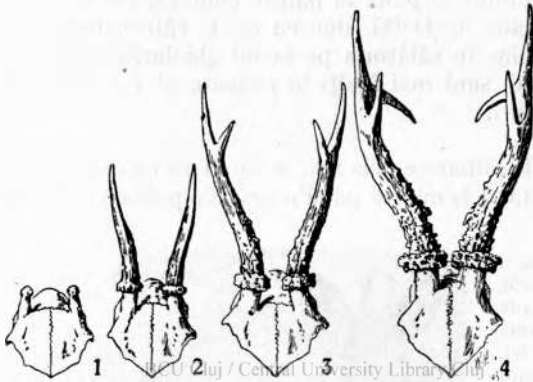

Fig. 22. — Creșterea coarnelor la căprioari. 2 = sulițar; 3 = corn cu furculiță. 3 = Coarne adulte.

Căprioarele sunt pașnice; nu trăiesc, ca Cerbii, în cârduri mari, ci cel mult în păcuri având în frunte o căprioară bătrână iar la coadă un țap în vârstă, experimentat.

Pasc în poenile pădurilor; se avântură și în pășunile tihnite. « Căprioara orice frunză găsește, cu aceea se hrănește ». Când e pericolul mare poate fugi iute și

sări peste hușaguri ori garduri înalte. De regulă însă se țin liniștite. Sunt foarte fricoase. La cea mai slabă mișcare suspectă, încetează de a mai paște, ridică în sus capul și cercetează cu îngrijorare în jur; la nevoie « latră », țapul mai scurt, capra mai prelung.

Căprioara nu fată decât 1, cele mai bătrâne mult trei iezi, cari sunt de o drăgălășenie fără seamăn. La cel mai mic semn al mamei, care-l apără cu îndârjire, se tupilează la pământ, își întind căpușorul și așteaptă să treacă amenințarea. În pericol își strigă mama cu un șuer lung.

La scurt timp după naștere, sbengu'ndu-se ca toți iezi, se iau după mamă, care nu-i lasă din ochi o clipă.

Noaptea o petrec mai mult la păscut, iar dimineața se retrag în pădure, unde este mai mult tufăriș. Intreaga familie trebuie să fie neconținut la veghe. De coarnele țapilor bătrâni, ca și de lovitura copitelor lor, din goană, se teme nu numai vulpea, dar și lupul. În schimb căprioara și mai ales ieduții sunt prada tuturor fiarelor. Chiar și dihorul știe să rupă carotidele unui iedșor. Nici vulturii ori huhurezul cu ghiarele ca niște cângi, nu-l cruță.

Mai rău decât dușmanii cei mari, sunt cei mărunței, care îi dau în seama celor dinți, slăbindu-i sau chiar omorându-i. Pe lângă niște larve de insecte care trăiesc în nări, pe lângă căpușele ce-i sug sângele, sunt periculoase mai ales o cordea ce le aduce căpierea și o gălbează.

Cel mai de temut dușman e însă omul, care nu le cruță nici chiar în vremea oprită de legi. Le vânează fel și chipuri: la pândă, la goană cu câinii sau le înșală chemând țapul cu fluerașul din lemn, mai ales în vremea alergatului, când țapul crede că-l chiamă capra și se apropie încrezător până-n bătaia puștei.

La noi se găsesc încă îndestul de mulți cerbi (*Cervus elaphus*) mai rari în Carpații de Sud, mai numeroși în cei Moldovenești. Se întâlnesc și în cerbării anume îngrădite, dintre care cea mai mare e la Șarlota (Fimiș) cu vreo 300 cerbi și vaci (Tab. 1).

Cerbul e o făptură mândră, elegantă și puternică, însușiri împerechiate cam rar în lumea animală. Deși poate să întrecă și 2 metri în lungime, are părțile trupului așa de proporționate încât nu pare greoi.

Sunt exemplare care cântăresc mai mult de 200 kgr., cum e acela împușcat la Putna de prof. E. Botezat dela Cernăuți. Chiar asemenea indivizi când aleargă în trap, cu gâtul lungit, ori la galop cu capul dat pe spate, mai iute decât un cal, când dintr'o săritură au trecut o gărlă, îți dau impresia agilității gazellelor, vestite ca mișcări iuți.

Mândra înfățișare a cerbului se arată mai ales dimineața când se întoarce dela păscut, pășind agale, clătănând din cap de par coarnele lui ramificate, niște crengi bătute de vânt.

Atunci îi poți admira pieptul lat, puternic, umerii răsăriți, gâtul lung, puțin indoit și turtit lateral, capul de asemenea lung, cu doi ochi blânzi dar pătrunzători, picioarele subțiri, agere. Podoaba lui sunt coarnele ramificate, cu vârful crengilor strălucitoare ca de fildes, cu mai multe sau mai puține crengi, după vârstă. Grele și până la 16 kgr., fiecare corn, la cei în putere, are măcar 7 ramuri.

Lordul Powercourt a prezentat Societății Zoologice din Londra coarnele unui cerb din Carpați, grele de 33 kgr. și cu 44 de raze. Fiecare corn poate ajunge și de 1,30 m lungime dela bază la vârf. Adevărate

Fig. 23. — Coarne de țap; record mondial. — Dela un animal împușcat în M-tele Haneș-Transilvania (d. Rev. « Carpații »). Lung. 29,5 cm.

crengi. Cu toată greutatea coarnelor ramificate, cerbul se strecoară în goană prin pădure cu multă ușurință.

Nu alcătuesc numai podoaba bărbătească, dar și o puternică armă de apărare. Cerbul infuriat, cu ochii înroșiți ca la un taur, cel dintâi gest ce-l face, este să plece capul în pământ și să îndrepte către dușman ramura cu iatagane ascuțite. Mai ales raza cea mai de jos, zisă a ochiului,

Fig. 24. — Coarne de cerb din Carpați
(d. E. Botezat).

îndreptată înainte, e ca și colțul mistrețului. Vai de cânele ori lupul atins; îi iese mâtele.

Podoabe, arme de apărare, coarnele îi aduc din nefericire și peirea.

Brehm povestește despre un cerb, aproape domesticit, care venea până'n restaurante, în Prater-ul dela Viena, lăsându-se mângâiat și hrănit cu zahăr. Intr'o zi însă, printr'o mișcare mai bruscă, o rază a cornului său se încurcă în speteaza scaunului unui consumator, care fu trântit jos. Cu scaunul în coarne, speriat, mânios, cerbul începe a alerga printre oaspeții din grădină, până ce, la cele din urmă, a trebuit să fie impușcat, căci altfel s'ar fi întâmplat nenorociri.

Mai ales în vremea bății, toamna, coarnele le pot aduce multe buclucuri și chiar moartea.

Conștient de puterea și frumusețea lui, boul în vârstă, frumos și

mândru, nu permite altuia să se apropie de ciutele sale. Dacă însă un protivnic izolat se arată, băția e gata. Uneori, cel voinic provoacă la luptă pe cei de o seamă cu dânsul; îi chiamă prin răgetul de dimineață, în mijlocul poenei, când aburii răsuflării țâșnesc din nările largite ca niște trombe de brumă.

* Ici mugește un cerb; dincolo la aceeași înălțime altul, de cealaltă parte încă unul. Intre mugete se distinge însă unul, care domină pe toate, cu puterea și adâncimea lui, parcă ar veni dintr'un colț ascuns și nepătruns al codrului, Toți taurii din jur, se feresc de aretul în care se găsește cerbul capital; îl înconjoară pe de departe. Nu are decât să descătuseze din când în când zăgazurile mugetului închis în piept, și el ucide mugetele celorlalți, așa după cum copleșește un nour negru de viitor toate culorile vii ale lumii. Codanii se străduiesc să înlocuiască prin înălțimea tonului ceea ce le lipsește în puterea lui bogată. Unul, cu o voce mai

plină se încumetă să se apropie ceva de bătrânul, și îi aruncă un muget plin de ură. Cel provocat deschide deodată toate porțile și pornește nestăvilit basul ca de sub pământ, dominând deodată întreg concertul. Nu mugește decât o singură dată, și obraznicul se și grăbește să se ferească în copce repezi din fața furiei deslănțuite. (Rev. « Carpații »).

E trâmbița de vitejie și de mândrie bărbătească.

Când lupta începe, e o luptă adevărat voinicească. Cu capetele în pământ, se repede unul împotriva celui alt; se ochesc, se feresc, vin din nou unul în fața altuia; întocmai ca într'un duel dintre oameni. Unul, mai slab, vlaguit, se retrage. Învingătorul mândru, răsuflând din greu, se îndreaptă spre ciuta din apropiere.

În toiul luptei uneori crengile coarnelor se încurcă așa de rău, încât amândoi luptătorii rămân locului, istoviți. Sunt condamnați să moară de foame sau cad pradă lupilor.

Cerbii trăiesc în cărduri, în general familiare (mama cu vițeii). Unii cerbi bătrâni își duc viața cu totul în singurătate. Cărdul este condus de o ciută, care merge în frunte, mereu cercetând. Au simțurile așa de agere, încât dușmanul este simțit dela depărtare, mai ales dacă se află în bătaia vântului.

În Bucovina, după cercetările prof. E. Botezat, sunt două soiuri de cerbi. Cel lidvan se scoboară vara până 'n lunca Siretului și a Sucevei; spre toamnă, la ragilă, se adună către poalele munților. De aceea e mai lung în trup, cu coarnele mai ramificate, dar mai pufoase, cu părul gălbui-roșcat vara, suriu iarna.

Cerbul răgăzan nu părăsește muntele. Are trupul mai scurt, îndesat, picioarele lungi, blana mai întunecată, grumazul aproape negru, coarnele ramificate, mai tari.

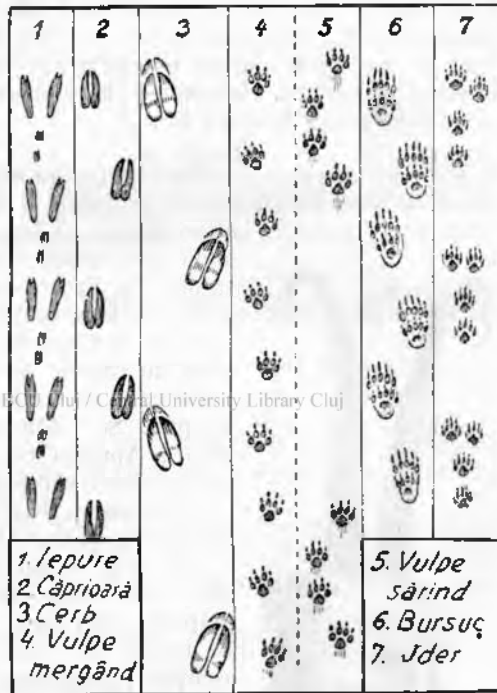

Fig. 25. — Urmele diferitelor mamifere dela noi.

După bătaie, ciuta (vaca) poartă sarcina peste 40 de săptămâni; abia în mijlocul verii fată un vițeluș, slăbănog, mic, roșcovan și cu pete albe. Repede-repede însă își vine în fire, se ridică pe picioare și se ține într'una de mamă, care nu-l pierde din vedere. Încetul cu încetul crește, ajunge vițel, luând parte la călătoriile cărdului, înveselindu-l cu săriturile lui copilărești, sub paza bătrânilor.

Oricât de simțitori, oricât de prevăzători ar fi, dușmanii îi pândesc. Ursul mai rar, lupul mai des, le curmă zilele. Lupii știu cu cine au aface și nu atacă cerbul bătrân, decât mai mulți deodată. Cel mai mare dușman însă tot omul rămâne; el l-a rărit din ce în ce, el l-a stârpit chiar de prin multe locuri. E dreptul, pe cât e de frumos, pe atâta e de stricător pădurii. Hrănindu-se și cu muguri ori lăstare tinere, copacii cu greu se ridică în urma lor.

Capra-neagră (*Rupicapra rupicapra*) a rămas la noi stăpâna piscurilor stâncoase, unde nu se încumetă să se ridice nici ursul, nici chiar râsul. De altfel puține cărduri s'au mai păstrat chiar în Carpații sudici din cauza lăcomiei vânătorilor necruțători. Pe fiecare an numărul lor se împuținează. Se socoate (după S. Vulcu), că'n masivul Retezatului n'ar mai trăi decât vreo 1500 de capete. În Munții Rodnei, odată mai numeroase, în vremea războiului au fost aproape stârpite. Se întâlnește puține pe Pietrosu. În Munții Apuseni ca și ai Banatului nu se mai vede picior de capră neagră.

Fig. 26. — Coarnele unui șap împușcat în Pietrosul din M-ții Rodnei. La expoziția din Lipsca a luat premiul internațional (d. Rev. «Carpații»).

Vânătoarea de capre negre pare a fi cea mai pasionantă și mai atrăgătoare

Nu ai de luptat numai cu un animal isteț, mereu în veghe, pentru care nu există nici prăpăstii, căci poate sări cu multă siguranță și 10 metri, nu există nici stânci; cu copita ei ascuțită pe margini, ca de cauciuc la mijloc, poate să se prindă și de stânca lucie.

Vânătorul urmărind-o până'n bătaia puștei, trebuie să cunoască bine cărările munților, să învingă frigul, greutatea urcușului și la urmă când e dus până la marginea unei râpi adânci, să nu-și piardă cumpătul. Multe capre negre au fost vâinate de oameni, dar și mulți vânători și-au lăsat ciolanele în munți, urmărindu-le.

La înfățișare e ca o capră domestică; când am văzut-o întâia oară apărând o clipă pe mușchea Neagoiului, silueta ei pe cerul limpede, de departe, m'a făcut să cred că este șapul care pășeste în fruntea turmelor de oi. Are însă

trupul mai îndesat, gâtul lung, picioarele de 1 m. Pe cap poartă două coarne simple, încârligate la vârf, ca un mâner de baston. Caprele din Carpați au coarne lungi și de 30 cm. La expoziția vânătoarească din Lipsca (1930) cele mai lungi coarne au fost ale unui țap împușcat pe Galeșul din Retezat.

Nu e colț de stâncă pe care să nu-și poată pune piciorul; de aceea nu e pise de munte, pe care să nu-l poată urca într'o clipă. Ca săgeata fuge, la fiecare pas crezând că se va face fărămi în fundul prăpastiei pe muchea căreia calcă așa de sigur, pare că ar merge pe o cărare. Când liniștită, pășește încet, chiar greoi. Cum a simțit un șgomot o ia la fugă și iedul după dânsa. Se oprește din loc în loc, se uită, cercetează și nu se odihnește decât dacă so-

Fig. 27. — Capre negre pe creastă de munte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

coate că e în siguranță. Greutățile locului unde trăiește o face să fie extrem de veghetoare, iar simțurile din cale afară de dezvoltate, o ajută. De ea se poate spune cu adevărat că doarme numai cu un ochiu.

Când se odihnesc, totdeauna una e de santinelă. O umbră, un șgomot suspect, și repede dă semnalul de alarmă, un șuer strident sau bate cu piciorul. Toate, deși nu trăiesc în cânduri mari, se trezesc; sunt gata de goană.

Mereu neastâmpărate, mereu urmărite, printre stânci, prăpastii, au bună memorie a locurilor.

Cât ține vara au ce mânca din belșug; pajiștele sunt grase. Spre toamnă e vremea bătăii; atunci apucă dorul de societate și pe țapi cari trăiesc mai adesea singurateci. Bătăiile au loc și pe vârf de munte; de multe ori victima își răcorește fierbințele dragostei căzând în fund de prăpastie.

«Adevărata plăcere este vânătoarea în timpul «bătăii», care la noi începe pe la 25 Octomvrie și durează până la 10—15 Noemvrie. În acest timp ies și țapii bătrâni din ascunziș și se atașează primei grupe de capre, la care se găsește și o capră în călduri. Acesta este timpul «alergării», când vezi țapul cu coama sburlită de vânt, trecând grăbit, negru ca un drac, piscuri și văi, veșnic în mișcare, căutând capre. După o vară întreagă de trândăvire, acum intră țapul în acțiune. «Alegă» neobosit ore întregi după capra în călduri. A alegă sălbatic după țapul rival, deplasându-se în goană nebună sute de metri dela capră. Inapoiat, ia la goană

un alt șap mai tânăr, care în lipsa lui a cutezat să cerșească grațiile caprei. Se repetă aceeași goană sălbatică, de pe stâncă pe stâncă, din vale în deal, din pisc în vale. (S. Vulcu, în «Carpații»).

Cum vine ia na și omățul acopere iarba, e cam rău de ele. De omăt de altfel nu au frică; dimpotrivă le place să se deie de-a săniușu. Dar colții de iarbă sunt ascunși. Atunci vieța lor e mai grea, mai în pericol. Se scoboară și până'n pădurile de fag, după muguri, dar dau de râși și lupi. Uneori și foamea le omoară, alte ori acățându-se după licheni, rămân spânzurate cu coarnele de o creangă. Insuși muntele le aduce pieirea; un picior pus pe un morman de piatră putredă, provoacă năruituri de stânci care le sdrobesc; primăvara când omățul îngrămădit pe streășina unei prăpastii, se rostogolește în avalanșe, e prinsă și capra în tăvălucul de zăpadă mereu mărit.

Omul, vulturul, ursul, muntele, nu le cruță; unde se întorc dau numai de dușmani. Vieța bietelor capre negre este atât de grea, încât se explică împușinarea lor.

Ord. Rozătoarelor.

Sunt cele mai numeroase mamifere dela noi, în legătură cu întinderea stepelor. Se cunosc din România după R. Călinescu și G. Vasiliu, 6 familii cu 35 specii și subspecii, dintre care unele sunt aflate întâiu dela noi. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se recunosc înainte de orice prin dinții lor de dinainte, îndoți, lați și tăiați la vârf ca o daltă. Hrana lor e numai din vegetale. De aceea dintre mamiferele noastre sunt cele mai stricătoare. Fiind urmărite de mulți dușmani, cari nu le cruță chiar când se ascund « în gaură de șoarec », drept arme de apărare au fuga și plodirea din cale afară. Și multe și stricătoare, ajung o pacoste pentru agricultori, aducând pagube nebănuite, mai ales că la noi sunt lăsate'n pace, numai pe seama poliției naturii.

Iepurele (*Lepus timidus*) plătește, sărmanul, toate păcatele rudelor lui rozătoare. E atât de urmărit, vânat, încât te miri cum se mai ține neamul lui pe fața pământului.

Cine nu-l dușmănește? Dela vulturul din înaltul văzhudului până la buha, spaima nopții; dela cumătra vulpe până la nevăstuica mică toți se năpustesc împotriva lui.

D'apoi omul? Vânătoarea de iepuri e o plăcere pasionantă. La goanele mari cad cu sutele. Dragă Doamne, omul spre deosebire de ceilalți dușmani îl cruță măcar în vremea când iepuroaica își alapteză puii.

În ciuda tuturor, iepuroaica fată de patru ori pe an, dela 2—5 iepurași, așa încât șoldani se întâlnesc peste tot anul. În colo, iepurele nu are nicio altă armă de apărare decât fuga, sfânta, sănătoasa fugă, ca și culoarea blăniții.

Iepurele se teme și de umbra lui, zice Românul. Și cam așa e. Treci peste o arătură de toamnă sau printr'un ogor de unde s'au cules păpușoi. Deodată, de lângă picioare, din dosul unei brazde sau al unei rădăcini de păpușoi: «nici nu știi de unde sare iepurele»; «Ia-tedupă dânsul să-l prinzi cu carul».

Când ți-ai luat de seamă, nu vezi decât pata albă de sub coada-i scurtă, ținută în sus, o orânduire nu tocmai meșteșugită a naturii, pentru că e ca o lanternă, ca un semn de țintă pentru vânător. E dreptul, e greu să-l nimerești în goană, mai ales că trupul e subțire, dar oricât un haliciu-două, tot poate să-l ajungă. A țușnit fără să-l vezi, de lângă picior, pentru că culoarea blâniei lui îl apăra, fiind în culoarea pământului uscat, puțin schimbându-se după anotimp.

Neavând decât fuga drept armă, trebuie să aibă simțurile dezvoltate. Mai cu seamă auzul este excesiv de fin, ceea ce se

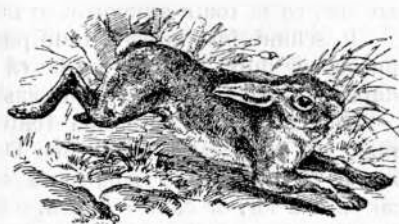

Fig. 28. — Iepurele.

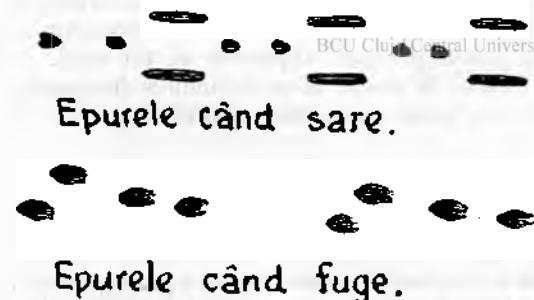

Fig. 29. — Urmele iepurelui.

de cal, creier de iepure». Iși dă bine seama de loc, de primejdii; sperietoarele puse lângă grădinele cu varză, pot alunga pe un șoldan neinvățat cu șireteniiile omului, dar nu oprește în loc pe un iepuroi bătrân.

Cărțile de vânătoare, cuprind numeroase exemple de inteligența animalului, atât de urmărit, care nu-și pierde sângele rece și judecata, nici în goana nebună, ca să scape de copiii ce i-au dat de urmă.

În tihna vieții lui, cât poate să o mai aibă, este un animal destul de sburdalnic. Jocurile lui sunt cunoscute de toată lumea. Acum se ridică pe labele dindărăt, acum face tumbe, se învârtește ca un copil,

poate judeca și după urechile lui lungi. O frunză care cade îl face să tresară, o șopârlă care se târăște, îl pune pe goană; când fuge la deal e neîntrecut căci picioarele de dinapoi sunt mai lungi; la vale de multe ori din pricina aceasta vine de-a rostogolul.

De altfel nu e un animal așa prost, cum spune vorba: «Cap

sare în loc, mă rog, tot soiul de drăcovenii îi trec prin cap. Mai ales în perioada fierbințelelor, la începutul primăverii, dragostea către iepuroaică să arată numai prin jocuri de tot soiul în jurul ei. Așa se întâmplă cu epuroiul care a rămas învingător; mai întotdeauna înaintea nunții are loc, ca la toate animalele, o bătălie în formă între bărbați.

În schimb însă nu sunt buni părinți. Iepuroaica își părăsește odrasla puține zile după naștere; noroc că iepurașii nu se nasc cu ochii lipiți; după 2—3 zile pot să-și agonisească singuri hrana.

Vieța lor însă, la urma toatei, este un adevărat chin. Clipe de răgaz nu au decât prea puține. Dușmani în schimb au cât frunză și iarbă. E drept că și iepurii nu sunt tocmai animale nevătămătoare, iar carnea lor, de când e lumea, e socotită ca o hrană aleasă. Dacă s'ar înmulți din cale afară ar fi o pacoste pentru agricultori. Nimic nu scapă de dinții lor, care mereu cresc cu cât se rod; sunt dălți periculoase oricărui soi de culturi. Mai cu seamă grădinele de zarzavat sufăr mult, iepurilor plăcându-le la nebunie varza, morcovii și păstârnacul. Nu se dau în lături nici dela un dejun cu frunze de grâu, proaspăt ieșit din spuma omătului.

Iarna, când peste tot este mantia albă, lăcomia lor întregă se îndreaptă spre lăstarele tinere din pădure și livezi. E pacostea pepinierilor și moartea copăceilor de curând plantați. Trebuie să-i aperi, până la înălțimea botului lor, cu spini sau cu oștețe de fer. Altfel le rod toată coaja. Se înțelege atunci multiplele mijloace întrebuintate de om, ca să-i stărpească: pușca și copoi, capcanele de tot soiul. Și totuși prin înmulțirea lor răzbat în vieța, la noi aflându-se încă mulți pe tot cuprinsul țării, dela șes, până spre poalele munților.

Nu e plăcere mai mare, în pădurile noastre de brazi, mohorite și tăcute, decât când privești nebuinatele mișcări ale unei *veverițe* (*Sciurus vulgaris*). Cu cât bradul e mai înalt, mai gros, mai pletos, cu atâta sprintăra ființă pare o jucărie, alergând ușoară ca un fluture, din creangă în creangă, sărind din arbore în arbore. Acum e jos la pământ, acum e în vârf, acum e în al zecelea copac. Are agilitatea maimuțelor.

Cine nu cunoaște chipul *veveriței*? Cât un pumn de mare, cu o coadă stufoasă cât trupul de lungă, cu doi ochi « ca de *veveriță* » vioi, inteligenți, cari vorbesc, cu moțuri la vârful urechilor. Vara e ruginie pe spate, albă pe pânțe; iarna își schimbă mantaua, bătând mai în cenușiu. Cât ține vremea bună, se sbânțue numai pe copaci; la amiază când arșița e mai mare sau în zilele ploioase, stă acasă, făcută colac, cu botul ascuțit ascuns în blană. E însă un animal căruia îi place lumina soarelui. Noaptea se odihnește dacă e lăsată în pace. Ziua chiar dacă nu aleargă, nu stă o clipă liniștită ci își curăță blana, își spală unghiile. E pilduitoare în această privință.

Casa ei e ca un cuib de pasăre, rar o corbură de copac. De altfel n'are numai o casă; se zice că are până la zece. Din crengi, frunze, fire

de mușchi își face cuibul cu două deschideri: una, mai mare, spre răsărit, ca să o scoale soarele; alta mai mică, porțița din dos, prin care se face nevăzută când vreun nepoftit se ițește la poarta cea mare. În lăuntru își așterne o saltea moale, groasă, de mușchiu și nici nu-i pasă de ploaie. Dar... cine doarme, nu mănâncă, iar cine aleargă, nu moare de foame. Copacii nu-i servesc numai de scrânciob, ci și de hrană. O adevărată drăgălășenie să vezi o veveriță, cum ronțăie semințele de brad. Se așează pe o creangă mai groasă, ținându-se pe picioarele dindărăt, având coada ridicată în sus, ca un semn de întrebare, pare că să-i ție umbră. Cu lăbuțele de dinainte prinde conul de brad, iar cu botișorul rășchiră solzii; limba fi e mâna cu care scoate semințele. Măncarea ei favorită însă sunt alunele; atunci e o adevărată maimuță, cum strică aluna 'n dinți, întâi într'o parte, apoi în alta, până ce scoate miezul și-l mestecă tacticos. Vorba ceea: «când poate oase roade, când nu, nici carne moale». Dacă nu dă peste alune soarbe un ou de pasăre, iar dacă în cercetarea ouălor dă peste pușori, închide ochii și le sucește gâtul.

Fig. 30. — Veverița.

E prevăzătoare. Știe că vremea bună nu ține într'una și pe lângă soare este și ploaie, pe lângă căldură și frig. Are și ea vorba «paza bună trece primejdia rea». Când găsește mai mult de mâncare, nu e lacomă, ci cară, mereu cară, și pune ba într'o scorbură de copac, ba sub o piatră, ba scurmă o gropiță în pământ. Dacă o strânge nevoia, are de unde să-și astâmpere foamea; prin aceasta vine în ajutor omului, căci nu rar alunele uitate încolțesc, iar scurt — scurt, tufa de alun e gata. Într'un cuib de veveriță s'au numărat 367 alune, 59 ghinde și o grămadă de sămburi de pădurețe.

În vremea dragostei, la începutul primăverii, sunt și mai sprintare, dar și mai bătaioase. Veverițoi se strâng mai mulți la un loc, punându-se la încercare, încăerându-se. Cel învingător, își capătă răsplata. Peste patru săptămâni e cap de familie; puțin după aceea e mare veselie în jurul cuibului părinților, căci începe educația copiilor, învățându-i la sărit din creangă în creangă. A doua nuntă e prin mijlocul verii; familia crește și nu e rar să se vadă frații mai mici la un loc cu cei mai mari, din prima căsătorie, umplând pădurea cu nebuniile lor. Pe urmă se împărăștie fiecare la casa lui.

E nevoie de familie numeroasă, căci biata veveriță cunoaște și durerea nu numai veselia. De mulți dușmani o scapă ușurința cu care se acățără pe copaci; cumătra vulpe se uită cu jind, făcând haz de necaz, cum i-a scăpat din ghiară o asemenea bună bucățică, dar n'are ce zice; așa de sus nu se poate acățea, căci se teme să nu amețească. De colții jderului rar scapă. Degeaba își arată ea toată destoinicia în acățărat și sărit; jderul nu se lasă mai pre jos și nici pentru el nu e creangă cât de subțire de care să nu se poată ține, nu e scorbură cât de îngustă în care să nu se poată vără, punând laba în cele din

Fig. 31. — Cuib de veveriță.

urmă pe biata veveriță, ostenită, înspăimântată de moartea sigură ce o așteaptă. E o scenă de adâncă tragedie dacă se întâmplă să asisti la lupta dintre jder și veveriță. Mai de grabă scapă de ghiarele unei pasări răpitoare urcându-se în spirală pe trunchiul arborelui, decât de goana jderului.

Pe lângă jder, omul și omătul îi sunt periculoși dușmani. Omătul îi acopere hambarul din pământ și o face să moară de foame. Omul îi întinde fel de fel de capcane. Ori-cât de inteligentă și prevăzătoare ar fi, inteligența bipedului o doboară. Când n'o omoară ca să-i jupeale

blănița destul de căutată, o închide într'o cușcă ca să se bucure de mișcările ei iuți. Plăcerea cea mai mare e s'o vezi mâncând, voioasă, privind în toate părțile și apoi după ce a înghițit ultima îmbucătură, ștergându-și botul și mustețile. Obiceiul de a ține veverițe în cușcă se vede mai mult în țările străine.

La noi e mai fericită; nici măcar prea mult vânată și prinsă nu e, rămânând numai în seama jderului și a buhăi.

G u z g a n i i sau ș o o b o l a n i i. Cetim în cărțile de istorie, că din cutare neam din vremea năvălirii popoarelor, n'a rămas nici urmă fiind înlocuit cu altul venit în mai mare număr, cu mijloace mai iscusite, cu putere de vieață mai plină. Sunt popoare pe care numai din numele cunoaștem. Prin țara noastră au trecut Avarii, Geții, Hunii. Unii după alții au năvălit, unii pe alții s'au distrus, unii în alții s'au topit. Nu e popor de azi care să nu poarte în sânge un dram din sângele acestor vechi strămoși, în însușirile căruia să nu se găsească o umbră din însușirile celor din care au provenit. Abia ne închipuim cum a fost cu puțință ca în scurt timp, câteva secole, seminții de oameni sănătoși să se stângă, pentru ca altele să le ia locul.

Un fenomen identic se petrece și azi în lumea animală. Guzganii de prin pivnițele noastre, de lăcomia cărora nimic nu scapă, sunt năvălitori proaspeți în Europa. Înainte de începutul veacului al 18-lea nu se cunoșteau. Cel dintâi naturalist care îi descrie în continentul nostru este *Pallas*; pe vremea lui guzganii au pus stăpânire pe Rusia, după ce au trecut nnot Volga, venind din Asia, izvorul năvălitorilor omenеști. Cam în același timp însă guzganii și-au făcut apariția și în Anglia, aduși pe calea mărilor. Din două părți invaziunea s'a săvârșit în Europa. La 1730 ajung în Londra, la 1748 sunt la Paris; în Germania au năvălit din spre răsărit și din spre apus. În Prusia orientală și-au făcut apariția la 1750, în Turingia la 1790. De aici au pornit spre Danemarca, unde se ivesc la începutul veacului al 19-lea, iar în Svițera muntoasă abia în 1809. Pas cu pas cuceresc Europa. Iată un exemplu de năvăliri de animale asemenea celor omenеști. Dar lucrul e mai complicat. Noii năvălitori nu au pus stăpânire așa de ușor pe ținuturile invadate. Adevărate lupte, crâncene, au avut de dus, până ce s'au văzut domnii pivnițelor, a magazinelor, a caselor. Și luptă nu au avut de dus numai cu dușmanii de altă specie, cu care de altfel nu au încetat nici azi să se războiască, ci cu rudele lor apropiate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 32. — *Guzgan cenusiu comun* (d. G. Vasiliu).

Când a ajuns în Europa, guzganul-cenusiu (*Rattus norvegicus*) pe care-l vedem în pivnițele noastre, a găsit locul ocupat de guzganul-negru (*Rattus rattus*) mai mic la trup, cu blana mai închisă, cu urechile mai mari și coada mai lungă. Același neam, cu aceleași obiceiuri, având nevoie de aceeași hrană, înmulțindu-se din cale afară și unul și altul, nu pot încăpea în același petec de pământ. De aici luptă pe vieață și pe moarte, pas cu pas, canal cu canal, sat cu sat. E o întreagă tragedie, dispariția guzganului negru. Mai slab, mai de demult adaptat locului, nu a ținut multă vreme piept celui alt, venit din locuri depărtate, mai sălbatec, mai vânjos, mai ager, deprins cu nevoile, cu foamea. E veșnicul cântec al luptei pentru trai; cel tare, cel mai aproape de natură, pe care grija hranei zilnice îl face mai isteț, mai iscoditor, doboară pe cel care dominând o bucată de vreme, se lasă mai domol, devine mai lenevit.

Cu întinderea valului nouilor năvălitori se apropie sfârșitul dominării celor vechi. La noi au mai rămas guzgani negri prin puține locuri (Constanța, Făgăraș, Trei-Scaune); în centrul Europei zilele lor sunt numărate. Ca și Pieile-Roșii, mai trăesc unde și unde, așteptând sfârșitul. Lupta este dusă peste toată fața pământului, unde se găesc cele două soiuri de guzgani. Nu e bătaie numai dela hrană, ci chiar corp la corp. Cei negri servesc la urmă drept ospăț « canibalilor » mai puternici. Aici nu e vorbă, ca între oameni, de înfrângeri numai, ci de dispariție. Amestecuri de sânge nu există. Lupta e pe moarte și pe viață: ori guzgani negri ori cenușii. Altă alternativă nu încap. Guzganul negru dispare de pe fața pământului. Atâta tot.

Pentru ca să învingă, guzganul sur trebuie să aibă anumite însușiri. Din nefericire le cunoaștem prea bine, în lupta care o ducem contra lui.

E un animal isteț, puternic, mlădios. Nu se lasă cu una cu două prins în capcană. Vieța și-o apără cu toată desnădejdea.

Fig. 33. — Guzgan-negru (d. G. Vasiliu).

Neîndoios că e inteligent; prinde imediat și ce e bun și ce e rău pentru el. Îi pui mămăligă cu arsenic în drum. Unul a gustat și a murit în svârcoliri dureroase; ceilalți nu se mai ating de otravă, decât dacă se schimbă felul de a le-o prezenta. Toată lu-

mea știe că o capcană de guzgani nu prea face mare serviciu. La neput se prind câțiva. Mai pe urmă rămâne neatinsă, orice momeală ai pune într'nsa.

Inteligența și-o arată în orice împrejurări. Dacă nu poate ajunge cu botul untdelemnul ori siropul din sticle, îl gustă servindu-se de coadă, pe care o poate băga lesne în gâtul buteliei. *Romanes* povestește că un comandant de corabie, vedea că-i dispar ouăle din câmară. La început bănuie pe marinari, dar nu a voit să învinovățească pe nimeni până ce nu va pune mâna pe hoț. S'a așezat la pândă. Spre mirarea lui a văzut că hoții erau guzganii, care îi furau în fiecare noapte din ouă, trecându-le dela unul la altul cu labele de dinainte, cum fac maimuțele cu fructele furate.

Sunt vioi; ageri la privire, sunt ageri și la mișcări. Doar de sticlă nu se pot acățara, încolo niciun părete, nicio scândură ori copac nu-i împiedecă în drum. Vorba ceea: îl dai afară pe ușă și intră pe

fereastră. Când nu pot trece peste zid, își fac loc prin el. Numai cimentul și sticla pisată le vin de hac. Apele nu-i opresc din mers, înnotând ca și vidra, iar când nu mai găsesc de mâncare într'un loc, călătorește poște întregi aiurea.

Sunt lacomi. Nu aleg mâncarea. După dinții de dinainte, îndoiți și tăiați ca o daltă, ar fi să se hrănească numai cu produse vegetale. Nevoia i-a învățat să mănânce de toate. Il vezi fugind din coșar cu un ciocălău de popușoi, dar nici opinca nu o cruță. Roade tot. Se încumetă însă să atace și puii de găină; mănâncă ouăle, după cum se satură și cu carnea cadavrelor. Nu rar se citează cazurile când oamenii care dorm adânc — bețivii mai ales — ori răniții slăbiți, sunt atacați de guzgani. Cum e cioara între pasări, așa este guzganul între mamifere. După Prof. G. Arion paguba adusă la noi de șobolani, în agricultură, s'ar ridica la peste 1.500 mil. lei anual (din G. Vasiliu).

E dreptul, au și dușmani și încă mulți. Omul e unu dinl cei mai aprigi. Nu se lasă însă bătuti cu una cu două. Cu unii se luptă prin inteligență și precauțiune; cu pisica, nevăstuica ori cănele se iau la harță; își apără vieța cu îndârjire și nu e rar când pisica iese însângerată din încăerare.

Arma lor pentru apărarea vieții speciei, ca a tuturor rozătoarelor de altfel, este înmulțirea.

Ca și multe alte animale, șobolanii nu știu ce e vieța familiară. Trăiesc în cârduri, e dreptul, numai ca să răzbească nevoile. Bărbații se bat între ei dela femeie, dar după aceea nici nu vor să știe de pui. Sunt chiar « canibali », nimerindu-se ca părinții să-și înghită copiii.

Femeia își face cuib, undeva într'un colț tănuț, la adăpost de dușmani. Ea fată dela 5—20 de pui, orbi la început. După câteva luni, cresc în deajuns pentru a se hrăni singuri și a se înmulți la rândul lor, așa încât puilul din primăvară poate deveni într'un an bunic. Se poate deduce astfel de ce sunt așa de mulți, încât e în deajuns ca într'o casă să se pripășească o pereche de guzgani, pentru ca în al doilea an să nu mai poți dormi de răul lor.

De altfel pretutindeni sunt o pacoste, cu atât mai rea cu cât sunt foarte greu de stârpit. Oriunde pășește omul și guzganii vin după el.

Mai răi sunt și din altă pricină. Pe lângă că rod orice, stricând totul, dar sunt purtători de boale grele. Mai întotdeauna, în Orient, epidemiile de ciumă sunt prevestite prin apariția cârdurilor de guzgani. Pe lângă purtătorii și răspânditorii microbilor ciumei, sunt purtătorii trichinei; dela ei acești viermi închistați, trec la porci, de unde ajung la oameni.

În schimb și dușmanii se țin de ei. În călătoriile lor, cârdurile de guzgani sunt întovărășite de fel de fel de pasări răpitoare, care-i vânează cu nemiluita. Vulpea, dihorul, nevăstuica sunt cele mai necru-

țatoare curățitoare de guzani. Cu toate acestea izbutesc să dovedească prin tenacitatea vieții lor și prin înmulțirea peste măsură de mare.

Mulți nu pot suferi șoarecii-de-casă (*Mus musculus*), pentru că sunt supărători prin obrăsnicia lor de a se urca chiar pe patul unde dormim.

Totuși nu se poate nega că sunt drăgălași. Atâta inteligență la un animal așa de mic, atâta eleganță și agilitate în mișcări, atâta îndrăzneală de a răscoli totul, atâta fineță de simțuri, rar se întâlnesc întrunite la un singur animal. Pe lângă toate, sunt chiar iubitori de muzică; așa cel puțin spun toți cari le-au cercetat mai amănunțit obiceiurile. Ziua mare ies din locuințele lor și stau «gură cască» lângă perete, până ce se termină cântecul la pian. După mărturisirea lui *Brehm*, se mai spune că șoarecele poate să cânte; în China, se țin șoareci în loc de canari.

E drept că au un glas pițigăiat și de multe ori când se drăgostesc ori se sfădesc sub podele, socoți că auzi pasările ciripind.

Fig. 34. — Șoarece-de-casă (d. C. Motas).
(Din *Simionescu* și *Bădărău*. Noțiuni de zoologie).

Inteligența lor se arată prin ingeniozitatea mijloacelor folosite pentru ca să ajungă, acolo unde se găsește ceva ce le place. Orice gospodină știe câtă bătaie de cap îi dau șoarecii, pentru ca să puie la siguranță de dințișorii lor ascuțiți, prăjiturile cu trudă pregătite. Nimic nu scapă de mi-

rosul lor fin, nimic nu e cruțat de lăcomia lor fără seamăn, fiind nesățioși oricât ar mânca.

Când se înmulțesc însă din cale afară, devin o adevărată pacoste. Și se înmulțesc mai ușor decât oricare alt animal. O șoricioaică poate să fete de 6—7 ori într'un an; măcar câte 6 șoriceii în fiecare dată de ar lepăda, se poate deduce înmulțirea extraordinară a acestor animale, care întovărășesc pe om oriunde ș'ar face gospodăria. Noroc de pisica din casă, care-i mai ține în respect și mai micșorează numărul lor. Dacă ar rămâne la stărpirea lor prin fel de fel de capcane, la mare ispravă nu s'ar ajunge, de oarece oricât l'ar împinge lăcomia să ronțăie slămina afumată pusă ca momelă, pățania celui prins este transmisă din tată în fiu și se feresc cât pot, stăpânindu-se la urma urmei de a mai gusta din șoricul ce i se pune în drum. În timpurile din urmă s'a descoperit un microb, care le dă un soi de ciumă și-i omoară pe un cap. Experiența făcută a reușit; câteva feliuți de pâine, îmbibate cu lichidul ce cuprinde microbi, m'au scăpat de musafirii drăguți, dar care la urmă au ajuns prea îndrăsneți.

Cumătrul șoarecelui de casă, șoarecele-de-pădure (*Mus sylvaticus*) ceva mai mare, îi seamănă în toate apucăturile, dar e mai expus dușmanilor numeroși pe care îi are.

Cel mai mic dintre șoarecii noștri este șoarecele-pitic (*Mus minutus*), mic cât degetul cel de pe urmă dela mâna unui copil, căci trupul niciodată nu ajunge la lungimea unui decimetru. Unde nu se vede? Printre trestiile de lângă bălți, printre buruienile mai înalte din câmpii, în lanurile de cereale. E o jucărie a naturii, cel mai mic aproape dintre toate mamiferele.

Pe cât e de mic, pe atâta e de vioi, neastâmpărat și meșter în împletitul cuibului. În această privință bate multe păsări. Cuibul și-l face întotdeauna ridicat dela pământ, legat de 2—3 ramuri de trestie. Pentru aceasta cu lăbuțele lui de dinainte apucă frunza verde, cu dințișorii lui măranți o rupe în lung în două trei fășii și s'apucă apoi de împletit, așa încât cuibul e legat de trestie prin frunzele ei. La urmă iese un tăvăluc de frunzar cât pumnul de mare, cu o deschidere într-o parte. Înăuntru îl căptușește cu scamă de plop, cu fire

Fig. 35. — Șoarece pitic la cuibul lui (d. H. Morf).

de mușchiu, tot ce găsește mai moale. Aceasta e casa lui.

În Delta Dunării, când simte umflarea apelor după marile viituri, își părăsește cuibul făcut cu trudă și-și face repede altul mai sus sau chiar în sălcii ori în acoperișul cu stuf al caselor. Cât ține apa mare se hrănește cu muguri și lăstari de salcie.

În jurul cuibului face toate nebuniile. Mai ales când din cuib ies puișorii măranți ca degetarele, cu codițele lor lungi, e un tablou fermecător, un câmp de maimuțe în miniatură. O clipă nu se astâmpără; foiesc ca furnicile. Sunt câțiva și crezi că e plin stufărișul de șoricărime. Unul e în vârful trestiei, altul pe o frunză; acum se dau deandăratele, acum se țin numai de coadă, gata să sară pe altă frunză. Ar fi o familie ferocită dacă un șarpe nu s'ar furișa încet și nu i-ar prinde de lăbuțe, tocmai când își spală botișorul mai cu poftă, sau dacă un vânturel zărindu-i de sus, nu ar cădea ca o săgeată, stricându-le veselia.

Ca tot neamul șoricesc, se plodesc ușor, deși mulți cad pradă nesățioaselor carnivore.

Așa e cumpăna naturii. Când ți-e lumea mai dragă atunci vine și durerea.

Șoarecii-de-câmp (*Microtus arvalis*) sunt adevărată nenorocire pentru agricultori. În unii ani se înmulțesc în așa de mare număr, încât numai lăcustele pot aduce mai mari stricăciuni ogoarelor.

Invasiunea lor era însemnată în ceasloavele străbunilor ca adevărate pedepse ale lui Dumnezeu. Cei vechi aduceau jertfe lui Apollo, pentru ca să-i cruțe de pacostea acestor rozătoare; mai târziu se întrebuița formula blestemurilor și a excomunicărilor contra lor, deși nici asemenea măsuri nu foloseau la nimic. Nu sute, nici mii, ci sute de mii de indivizi formează câte odată armata lor. În anul 1822, într'un singur canton, al Severnei, s'au omorît, după *Gerbe*, 1.570.000 șoareci de câmp în câteva zile.

Nu e mult mai mare la trup ca un șoarece de casă; și la culoare aproape nu se deosebește. E doar ceva mai cenușiu pe spate și mai alb pe burtă. Botul e mai scurt, ca și coada.

Trăiește în tuneluri săpate sub pământ, iar când sunt mulți într'o localitate, stă gaură lângă gaură. E nesățios la culme. Mai ales dacă primăvara e secetoasă, mănâncă toate semințele asvârlite în brazde; mai apoi se hrănește cu ce poate, cu ce are: frunze de grâu, de lucernă.

Când cerealele încep a da spic, taie paiul de jos și duce spicul întreg, de umple cămările cu proviziuni.

Se înmulțesc cu o iuțeală uimitoare. Pe vară femcia poate făta cel puțin de 5—6 ori, măcar câte 5—6 pui de fiecare dată. La o lună jumătate, cel mult două, șoricioaica din primăvară devine la rândul ei mamă. Dintr'o singură pereche, în acest chip, poate să iase la sfârșitul anului

Fig. 36. — Șoarece-de-câmp (R.).

peste 500 de indivizi, în măsură de a se înmulți și ei. Așa se explică invaziunile în unii ani favorabili lor, precum și faptul, ce s'ar părea exagerat, deși adevărat, că în unele vremuri ies șoarecii din pământ cum ar ieși furnicile dintr'un moșuroi răscolit.

După ce au devastat o regiune și nu mai găsesc ce mânca, ca și lăcustele, trec în alt ținut, în cărduri nenumărate, străbătând înnot râuri și lacuri. Crezi că pământul întreg pe unde trec, e în mișcare. Se lămurește, spaima locuitorilor. Un singur animal într'un an, mănâncă ori distruge, 11 kg. de substanțe vegetale. Iși închipue ori și cine vagoanele de cereale pierdute când invadează într'un câmp milioane de asemenea animale.

Carabella constată că pagubele aduse în 1920 în județele Brașov, Ciuc, Trei-Scaune s'a ridicat la peste 21.000.000 lei (după *G. Vasiliu*).

Noroc că însăși natura ia precauțiuni pentru stărpirea lor din vreme în vreme. Un soi de ciură îi dau gata cu miile în câteva zile; ploile rezezi îi înneacă în culcușurile lor subpământene; pasărilor de pradă fac hecatombe în rândurile lor, iar, pe deasupra vine omul, stăpânul câmpurilor devastate, care își apără cu toată îndârjirea osteneala muncii lui.

În anul 1861, spune *Brehm*, în regiunea renană au apărut așa de mulți șoareci de câmp încât s'a pus preț pe capul lor. Un singur locuitor vânând cu copii lui, a câștigat cam 300 lei, cu care și-a cumpărat o bucată de pământ, căruia i-a dat numele de «Mauseäckerchen», adică ogorașul șoarecilor.

Pe lângă șoarecii mărunți de câmp, trăiesc la noi și *g u z g a n i i - d e - a p ă* (*Arvicola amphibius*); numai vorba vine că sunt de apă, în realitate tot cu ierburile și grânele ogoarelor se hrănesc. Atacă însă și peștii.

Sub numele de Pârși, — poporul cuprinde cele patru specii diferite dela noi, care se cam aseamănă; toate se țin mai mult de păduri.

Unul e *p â r ș u l - c e n u ș i u* (*Glis glis*) care își duce viața prin pădurile de fag și stejar. Ai crede, când îl vezi, că e un pui de veveriță, căci

BCU Cluj / Central University Library Cluj

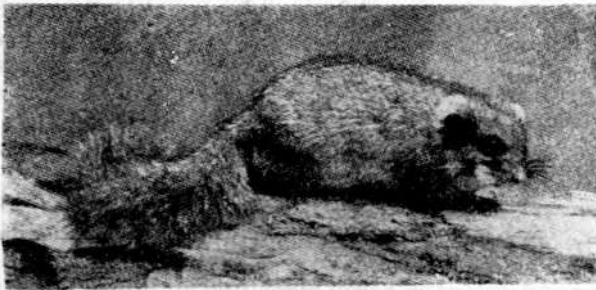

Fig. 37. — *Pârșul cenușiu* (R.).

cât e trupul de lung, atât e și coada stufoasă; numai culoarea blănii e cenușie cu ape negre, iar pe burtă albă. E îmbrăcat în haina amurgului, căci ziua doarme într'o scorbură de copac, unde își așterne câteva paie ori frunze și numai seara iese pentru hrană. Noaptea nu face decât își ia câteva alune ori ghindă și apoi se întoarce la cuib de le mânăncă.

Intr'una e pe drum. Incolo e vioi ca și veverița, sare din creacă în cracă, iar foșnetul mișcărilor lui iuți, în liniștea nopții, îl trădează.

Mănâncă mereu de crezi că nu se mai poate sătura. Uneori aduce mari pagube livezilor de meri. Nici nu aşteaptă gerul iernei şi se infundă în salteaua moale de muşchi ce şi-o pregăteşte, punându-se pe somn, alături de câţiva tovarăşi. Are somnul adânc ca şi marmota şi nu se deşteaptă de tot, chiar dacă îl pui într'o încăpere încălzită. Târziu îşi vine în fire, după ce mierla şueră în pădure. Era vestit pe vremea Romanilor. Era crescut, anume îngrăşat cu ghindă şi alune. Fript, era socotit ca o mâncare aleasă.

Pârşu-l-mic e tot locuitor al pădurilor, dar se scoboară şi până în hucaururile din stejăriş, din jud. Ilfov. Este ceva mai lung în trup ca tovarăşul său de noapte, mai svelt, cu botul de şoarece, cu

Fig. 38. — Pârşul-roş.

urechile mai mari, şi cu coada lungă mai puţin păroasă; numai la vârf are păr mai lung.

Blana e tot cenuşie ceva mai închisă, mai roşcată, iar pe pânţece e albă.

Şi el e vioi şi isteţ, umblă după mâncare ziua şi-şi face un cuib ca păsările, la îmbinarea a două crengi, împrumutându-l uneori dela o mierlă ori sturz, reparându-l şi făcându-l mai moale, mai ales când femeia dă naştere la puişorii golaşi.

Cum vine iarna, adoarme şi el, după ce şi-a făcut oarecare provizii.

Nu doarme aşa de adânc ca pârşul mare, însă tot aşa de târziu îşi începe vieţa de vară. Se hrăneşte cu tot ce găseşte: fructe, seminţe dar şi ouă de păsări. Are o fire mai bătaioasă, mai răutăcioasă şi este unul din animalele cele mai stricătoare, căci nici un mijloc nu-l poate împiedeca să nu mănânce unele poame din grădini.

Tot prin păduri trăieşte şi **pârşu-l-roş** (*Muscardinus avellarius*), cu înfăţişarea mai mult de maimuţă, cu ochi mari, vioi, cu mustăţi lungi şi urechii rotunde; are o coadă lungă terminată cu o tufă de peri mai lungi, dar nu aşa de stufoasă ca a pârşului cenuşiu.

Blana e moale, mătăsoasă şi roşcată.

Şi el este nocturn. Hrana lui de predilecţie sunt alunele, pe care le mănâncă cu mare lăcomie. Poţi cunoaşte uşor pe unde a trecut,

după coaja de alună, care nu e crăpată, ci roasă la un capăt, atât cât poate pârșul să-și vâre botișorul ascuțit. Și el își face cuib, un tăvăluc cu frunze de stejar, legate cu fire de iarbă. Trăind numai pe arbori, s'a perfecționat în arta acățatului; are picioarele mai lungi și se ține de crengi, uneori numai cu picioarele dindărăt.

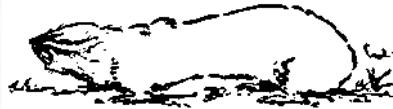
La fel cu neamurile lui, cum vine iarna se pune pe somn și doarme mai adânc, până ce se trec chiar viorelele. Mai devreme dacă s'ar deștepta, n'ar avea ce mânca decât doar mugurii copacilor.

Având o fire mai blândă, se poate ține în colivii, înveselind, cum începe amurgul, cu mișcările lui vioaie, mai drăguțe decât ale veveriței, pentru că vin dela un animal atât de micuț.

Țin c u l-p ă m ă n t u l u i (*Spalax hungaricus*) e emigrant din stepele rusești; mai spre apus de pusta ungurească nu a înaintat.

Ca și cârțița e un locuitor subpământean.

E mai hidos decât aceasta; când se târăște samănă cu un vierme mare, gros, iar când se ridică pe picioarele scurte, e ca un «Zepelin» în miniatură. Ai putea spune că n'are cap, căci nu-i vezi nici ochi, nici urechi; de aici numele de **o r b e t e** sub care se mai cunoaște.

Trupul este ceva mai subțire înaintea. De sub nas, o îndoitură a pielii se întinde până la gât așa încât având și fruntea turtită, capul e ca o piramidă triunghiulară retezată la vârf. În schimb ghiarele și dinții sunt dezvoltati. Cu ghiarele își sapă într'o clipă o ascunzătoare în pământ, când l-a prins primejdia afară de locuința lui.

Nici un alt rozător de la noi nu are dinții tăetori așa de dezvoltati ca orbetele. Doar unele rozătoare de prin America de Sud, îi au mai mari. Cei dela falca de jos sunt mai lungi, puțin îndoiți, adevărate limbi de gealău; din cauza aceasta nici nu poate închide gura, căci dinții de jos și cu cei de sus, vin cap în cap.

Noroc că trăiește sub pământ, altfel ar fi prăpădul bieților arbuști, cari mai cresc chinuiți, prin stepe. Așa, roade rădăcinile subpământene, din care pricină e silit să-și sape neconținut tuneluri; rădăcini de ros găsind iarna, el nu doarme somnul hârciogului, ci își sapă tuneluri mai în adânc.

În totul e un animal greoi, cu simțurile puțin dezvoltate; se conduce mai mult de auz. Nu e sociabil și nu i se cunoaște glasul. Mut, morocănos, solitar, cu ochii mai ascunși sub piele decât la cârțiță e una din enigmatice naturii, căci te întrebi care e rostul lui pe lume.

Sunt ființe pe care împrejurările le-au făcut să se adapteze la un mediu puțin prielnic pentru traiul animalelor mari și din această cauză

Fig. 39. — Țin c u l-p ă m ă n t u l u i (d. C. Motaș).

sunt expuse încetul cu încetul peirei. Până atunci trăiesc ca niște curiozițâți, rătăcite în lumea semenilor lor, care măcar se bucură de lumină, de mișcări vioaie, îndură suferinți dar au și bucurii.

Trăind în condițiuni diferite, se cunosc la noi vreo patru varietăți din Bucovina (Storojinet) până în lunca Dunării, din câmpia Oradiei până în Dobrogea.

Popândăul (*Citellus citellus*). Când călătorești pe drumurile de stepă, de se ridică nori de praf în jurul căruței, nu rar și se întâmplă să vezi doi-trei popândăi, trecând în goană pe dinaintea cailor, dintr'o parte în alta a drumului. Ca o săgeată s'au repezit; abia i-ai putut zări din cauză că sunt îmbrăcați în haina colbului, galbenul cenușiu al animalelor de stepă; rar sub bărbie și pe gât au blana mai albărie.

Fig. 40. — Popândăi (d. C. Moțaș).

Dacă stai liniștit pe un dâmb de lângă drum, îi poți privi în tihnă. E unul din cele mai drăgălașe animale din neamul rozătoarelor dela noi. Se aseamănă cu vererița în multe apucături. E un dar al stepelor

asiatice și din sudul Rusiei, de unde înaintează mereu spre centrul Europei. Nu se ține însă decât de locuri secetoase, cu carcatere de stepă mai pronunțate. De aceea la noi e răspândit pretutindeni dela Cetatea-Albă până la Tisa, în Dobrogea, din stepele Prutului și ale Jijiei, până la poalele munților.

E rudă de aproape cu hârciogul; n'are aface însă cu el, nici la înfățișare nici la apucături. E mai mult o nevăstuică; ca dânsa e svelt, iute în mișcări, mlădios parcă ar fi de gumă; are ochi mari, vioi, cu un cearcăn albicios prinprejur; urechi scurte, tăiate rotund; coada e relativ lungă și destul de stufoasă.

Cum iese din locuința lui subpământeană, îl vezi că se oprește la porțiță și cercetează. Își spală botul, fiind curat; își piaptână blana cu lăbuțele. De-i iarba puțin mai năltuță și-i împiedecă vederea, se ridică în două labe și sucește căpușorul în toate părțile, pare că ar fi în șurub. Dacă s'a convins că nu e nicio primejdie face câteva sărituri și apoi tot sărind își caută locul de hrană.

Fiecare individ are locuința lui, cu cămările în care-și îngrămădește hrana: fructe, semințe, frunze; de toate. Dacă obișnuit mănâncă plante, când îi cade la îndemână, nu se dă în lături să soarbă și un ou. În Caliacra sătenii se plâng că le fură și din struguri. Pe lângă toate e și canibal.

Își sapă repede locuința, un sistem complicat de canale, cu mai multe ieșiri, ca să fie oricând în siguranță, fie ca să iasă din pământ, fie ca să se bage cât mai repede. Canalul de intrare e întotdeauna oblic și duce la o cameră mai mare, care e cea de locuit. Alte canale se des-

part din canalul principal, așa încât se naște un întreg labirint, în care nu lipsește însă nici loc de depus murdăriile.

Nu iese din casă decât ziua și pe vreme bună; și pe arșiță nici pe ploaie nu-și părăsește locuința. Nu-i place nici frigul prea mare, dar nici dogoreala lunii de Cuptor, când stă într'un somn de vară, mai puțin adânc decât cel de iarnă.

Bărbatul trăiește bine cu soția, se îngrijește de pui, se joacă cu ei în fața porții; trăiește bine — în afară de vremea dragostelor — și cu alți bărbați. Când unul simte un pericol, cu un soi de șuerătură, dă de veste tuturor. Intr'o clipă s'au făcut nevăzuți; ca puii de potârniche se împrăștie. Nici nu știi când s'au vârat în gaura lor, ascunsă printre ierburi uscate.

Cu stârșitul verii, începe să se îngrijească de hrană: și el, ca și hârciogul, cară tot ce poate strânge de ale mâncări. Neculegând numai semințe, ci și frunze de trifoi bunăoară, are mai multe camere, pe lângă locuința lui de noapte și de iarnă, căci spre deosebire de hârciog el noaptea se odihnește, numai ziua se duce la cules.

Iarna doarme dus; de multe ori nu se mai trezește în vecii-vecilor. E simțitor la frig, iar când ierlene sunt geroase, de străbate frigul și până la culcuș, amorțit rămâne, lângă hambarele lui. Tot așa când câte o ruptură de nori toarnă cu găleata picături mari de se fac bulbuci, cum se întâmplă

așa de deseori vara în câmpiile noastre; apa străbate prin coridoarele verticale, inundând locuințele, de nu mai are vreme animalul să iasă la lumină.

Noroc de aceste întâmplări, noroc de nevăstuică, de dihor, de ciori și toate păsările răpitoare, căci altfel acest animal, drăgălaș dar stricător, s'ar înmulți și el ca nisipul mării.

O varietate a popândailor, ț a s t a r u l (*Citellus suslica*), este foarte comună în Basarabia de sud, aducând mare prăpăd grânelor. Noroc de ploile repezi ce le astupă locuințele subpământene, îi innădușă sau îi face să iasă afară, unde c o c o s t â r c i i îi prind pe un cap, ca să-i ducă puilor, la cuib.

Cu multe jivine mai are omul de luptat. Lupul îi iea oaia din stână, vulpea găscă din ogradă, dihorul și nevăstuica puii de găină. Nici ogoarele nu sunt cruțate. Unul din cei mai răi dușmani, este h â r c i o g u l (*Cricetus cricetus*). În Dobrogea, în Bărăgan, în Bugeac, ca și în Banat, se întâlnesc pusderie. Ca șoarecii foiesc. Se urcă și pe văile din regiunile deluroase, dar mai puținței. Nici apele mari

Fig. 41. — Locuință de popândău (d. R. Călinescu).

nu-i opresc din drum. În anul 1924, după observările lui *R. I. Călinescu*, câmpurile din Bugeac au fost aproape invadate de cârduri de hârciogii veniți din Ucraina, trecând înnot limanul, pe la nord, pe la Gura-Roșie, pe la sud în lungul ostrovului Carolina.

În 1924 năvala a ținut până 'n Iunie; în 1930 invazia a început în Septembrie. De hămesiți ce erau dădeau și la strugurii din vii sau la ceapa din grădina de zarzavaturi. Noroc de pisici, de dihorii de stepă și la urmă de ger, care i-au mai împuținat.

E ca un guzgan, mai scund ceva, mai plin la trup, cu botul mai scurt și mai gros, cu coada subțire și scurtă. Când merge își târaie burta pe pământ. Are blana schimbătoare. De regulă e roșcat-suriu pe spate, cu ape vrăstate de-a-curmezișul, alburii și negrii, ridicându-se dinspre pânțele, care e mai închis, aproape negru. Pe obraji are câte o pată gălbue. În totul e culoarea stepei uscate; nu este ușor zărit, când se furișează prin iarbă.

E vioi, isteț, deștept, cu simțuri agere; dar e și răutăcios, mama focului, mereu gata la bătălie. Dă și la om; se ridică în două picioare, scrâșnește din dinți și, neputând să facă altceva, măcar apucă de pantaloni. Câinii nu-i vin de hac, decât dacă se pun să-l prindă de gât, pe dinapoi; altfel, în față, se războește și nu se lasă ușor bătut. Cu dinții lui ruginii, ascuțiți ca dalta, ieșiți în afară, poate face mușcături rele.

De altfel e răutăcios și cu ai lui; nu suferă pe nimeni lângă dânsul; chiar pe nevastă-sa o mănâncă după ce puii s'au făcut mari și s'au împrăștiat, iar când în vremea fierbințelelor de primăvară se întâlnesc doi bărbați, lupta e gata. Unul rămâne mort.

Pe cât e de drăguț când îl vezi fugind, de regulă sărind ca o broască, pe atâta când se mânie, și-și umflă obraji, pare o altă arătare. Îți face impresia unui copil care se înfurie, își încleștează pumnii, se oțărește, caută să doboare pe un om mare.

Hârciogul e un mare tâlhar, un sgârcit fără pereche, dar și un bun gospodar. Locuința lui subpământeană este o minune de bună orânduire. Printr'un coridor de intrare vertical, adânc de un metru și mai bine, ajunge, nu de-a-dreptul însă, în odaia de locuit, curată, cu paie pe jos, în care se odihnește, încovrigat ca motanul lângă vatră. În legătură cu odaia principală este alta, spațioasă, grânarul, în care își adună fel de fel de semințe și fructe de pe câmp. Își păstrează recolta întocmai ca Tătarii din Dobrogea. Își face încăperi deosebite pentru deosebite feluri de semințe. Coridorul de ieșire dă în altă parte, la o distanță de 1—1,50 m. dela gaura de intrare.

E o curățenie așa de strașnică peste tot în casa lui, încât are și loc anume, unde își lasă murdăriile. Că e un animal curat, poți deduce și după aceea că-l vezi uneori la ușa casei sale, cum stă și se spală cu lăbuțele de dinainte, pe față, pe bot, cum își piaptână cu degețelele lui respirate mustățile și cum își linge blana de pe trup, de strălucește de curățenie.

Când e în apele lui, niciodată nu purcede la drum înainte de a se curăți.

Dar e și mare hoț. Cum a început spicile să se ruinenească, el e la treabă. Se întinde pe picioarele de dinapoi, ajunge paiul cu labele de dinainte, îl îndoaie, și cu dinții, ca și cu o seceră, taie spicul; culege apoi boabele, frecând spicul în palme și le bagă în traiste, două pungi ce le are de o parte și de alta a capului, în dreptul obrajilor. Când se întoarce dela cules de pe ogorul altuia, are o altă înfățișare, cu obrajii și gâtul umflat; atunci poți lesne să-l prinzi, căci e greoi și nu se poate mișca ușor. De îndată ce vede că s'a trecut de glumă, apasă buzunarele cu lăbuțele de dinainte, varsă repede ce are în traiste, și se pune în poziție de apărare.

După *Brehm*, în hambarele unui hârciog bătrân s'au găsit până la 4 hectolitri de semințe. Sătenii din Oltenia obișnuiesc uneori să des-

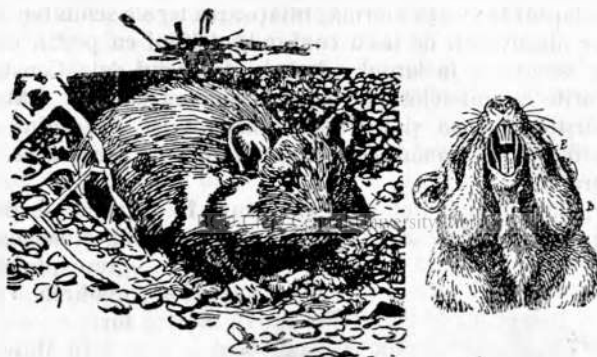

Fig. 42. --- Hârciogul. Alătura pungile dela gât (B) și deschiderile lor (E).

groape proviziile din hambarele hârciogului, numite de ei « misine » (*R. Călinescu*). Pe aiurea se pune preț pe capul lui, ca și pe al oricărui tâlhar, căci aduce mari pagube în ogorul gospodarului. Noroc că iarna doarme, altfel ar aduna și mai multe rezerve. Omul ar semăna numai pentru dânsul și pentru neamurile lui numeroase, tot așa de tâlhari. Curat vorba aceea; « Unii sapă viile, alții beau vinurile ».

Cum se trezește din somn, mai ronțăe el o bucată de vreme din ceea ce i-a rămas în hambare, iar după ce a ieșit la lumină îndată se îngrijește de moștenitori. Atâta cunoaște și el ce e dragostea și tovarășia, cât sug puii. Pe urmă nici nu vrea să știe nici de pui, nici de nimeni. De altfel cum sunt părinții, așa și copiii; cincisprezece zile după ce au ieșit pe lume, știu să-și sape locuința în pământ; trăiesc pe socoteala proprie.

Ce pacoste ar fi pe agricultori, dacă ar trăi toți puii născuți într'o vară — fiecare femeie fată de 2 ori pe an măcar câte cinci pui — și dacă n'ar mai fi și dușmani. Natura are însă leac pentru toate. Din cer le cade în spate uliul, bufnița ori vulturul; nevăstuica îi vizitează chiar în locuință; vulpea și lupul nu-i cruță când îi întâlnesc în cale. Dacă ar fi cruțați, ar aduce foametea după ei.

Pe lângă hârciogul obișnuit se găsesc la noi alte două specii proprii pentru Dobrogea, grivanul, și nordul Basarabiei.

Mamifere marine.

Măcar că mamiferele au pentru hrana lor fața continentelor toate, se vede că nu le-au ajuns, în lupta lor pentru trai.

Din timpurile cele mai vechi geologice, din terțiar, unele mamifere s'au adaptat la viața marină. Infățișarea lor s'a schimbat într'atâta, încât chiar absolvenții de liceu confundă delfinii cu peștii, când se întâmplă ca să-i vadă în largul mării de pe cheiul dela Constanța.

Adaptările mamiferelor la viața de apă nu sunt la toate tot una de desăvârșite. Balena și delfinul bunăoară își duc traiul numai în largul mării. Acolo mănâncă, acolo se odihnesc, acolo nasc. De țârm rar se apropie.

Focele, dimpotrivă. Pot să se avânture în larg, dar le place să se sorească pe țârm, unde se hârjonesc, unde puii sug și se joacă. Inne-gresc plajele cu gră-mădirea trupurilor lor.

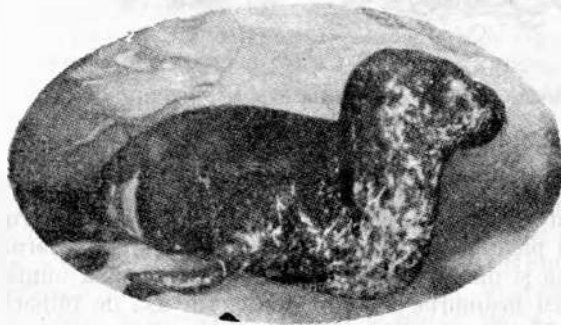

Fig. 43. — Foca dela Caliacra (d. R. Cătinescu).

În Marea Neagră, mare mai mult închisă, se găsesc reprezentanții ambelor categorii de mamifere marine.

Dintre neamurile focei, una singură s'a rătăcit prin Marea noastră.

E foca-pătăată (*Monachus albiventer*). Trăiește în cârduri mai numeroase

prin Oceanul Atlantic pe lângă insulele Madera și Canare; din Marea Mediterană s'a avânturat și în Marea Neagră, adăpostindu-se în peșterile dela Caliacra, dar și în acele de pe țârmul Crimeii.

Rar se văd, căci se țin ascunse, unde găesc liniște. Sunt ca niște sihastre; numărul lor se tot împuținează, deoarece pescarii nu o cruțau, măcar că nu au ce face cu carnea ei.

Dr. *Antipa* citează că o asemenea focă s'a prins, în 1877, în cărlișele pentru morun dela Sf. Gheorghe; în 1913 s'a prins alta în cărmacele dintre Sf. Gheorghe și Portița Raselmului. Pescarii dela Caliacra le închideau drumul prin plase și le prindeau aruncându-le un laț de gât. Chiar grănicerii când le zăreau, le luau la țintă. Astăzi sunt ocrotite prin lege, căci fac parte din rezervațiile naturii.

E una din focle mari, având și 2,5 m. lungime. Trupul grăsun e acoperit cu păr scurt, lins, pe spate castaniu închis, amestecat cu cenușiu, pe pânțele albicios. Măcar că trăiește în Mediterana, deci în Marea țărilor culte, din cauză că se ține ascunsă, retrasă în locurile puțin umblate, obiceiurile ei sunt aproape necunoscute.

Se mânia ușor și atacată e rea. Foca prinsă la Gura Zătonului, când au scos-o pescarii din cărlișe, a rupt cu dinții ascuțiți și sdraveni, marginea lotcei și a rănit un pescar.

Altfel, luată cu binișorul, crescută de mică, se domesticește lesne și era odată expusă în Anglia, la menageriile de iarmaroace, drept «peștele vorbitor».

Delfinii, din a doua categorie, sunt mai numeroși. Trăind în larg au fost lăsați în pace până 'n anii din urmă, când încep să fie pescuiți pentru grăsimea lor.

Fac plăeerea călătorilor, în drumul dela Constanța la Constantinopol. În grupe de 4—5 indivizi, dau mereu târcoale vaporului, jucându-se ca niște copii, așteptând să le cadă ceva hrană mai deosebită decât pe care o au ei în apă. Acum se afundă, acum se dau pe o coastă, acum sar deasupra apei și deodată, pare că s'ar mânia, se fac nevăzuți în larg.

Au și o înfățișare drăgălașă, cu ochii mici vioi, cu trupul mlădios și grăsun, acoperit cu o piele negrie. Sunt hrăpăreți, dar nu lacomi.

Au de altfel de unde să se sature. Le dă mâna să-și ducă vieța numai în sărituri de veselie, pentru că nu le lipsește nimic. Cine poate să le atace, când ei sunt împărații Mării Negre? Cel mult câte un pește cu botul ca o spadă poate să le spargă burta. Incolo își duc vieța fără griji; de aceea, după spusa marinarilor, trăiesc și o sută de ani. Mai ales în Marea Neagră nimeni nu-i vâna mai înainte, măcar că de pe vremea Romanilor, ficatul de delfin ținea locul chininei împotriva frigurilor. Nu-l prea vânează oamenii, poate și dintr'un punct de vedere sentimental, deși sentimentele nu prea joacă mare rol când e vorba de câștig. La toate popoarele delfinul se bucură de o mare dragoste. Dintre viețuitoarele mărilor este cel mai des cântat de poeți, poate și în amintirea legendei că poetul lesbian *Ario* (veac. 7-lea a. H.) a scăpat dela înnee pe spinarea unui delfin, ademenit de cântecul poetului.

În Marea noastră trăiesc trei soiuri de delfini, deosebiți prin înfățișare.

Marsuinii (*Phocaena relicta*) obișnuieți în Marea Mediterană, au trecut și în Marea Neagră, dar sunt rari; intră mai ales în urma scrumbiilor și a sardelilor când acestea călătoresc către nord, spre Crimeea. În drumul lor se abat uneori și prin apropiere de Constanța. Sunt de o lăcomie fără pereche.

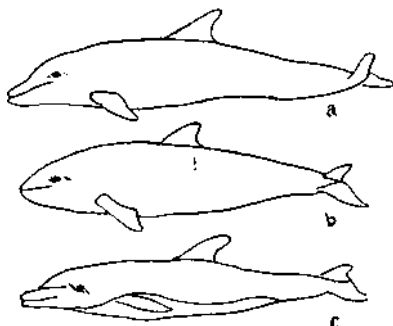

Fig. 44. — Delfini din M. Neagră. a = Tursiops; b = Marsuin; c = Delfin (d. R. Călinescu).

b) Și mai rar se zărește *Tursiops truncatus*, lung și de 5 metri, ca un enorm chișcar, cu botul scurt și fruntea bombată. Innoată ca o svârlugă.

c) Cel mai obișnuit în apele noastre este delfinul (*Delphinus delphis*), după care s'a luat și marca Dobrogei. Se recunoaște prin botul lung, ascuțit, cu mulți dinți ascuțiți, conici, mai toți la fel, care se îmbucă unii în alții ca dinții dela două roți dințate. Fruntea teșită, dă animalului o înfățișare mult asemănătoare unui pește, mai ales că are și o înnotătoare pe spate, ca și

la coadă. Membrle de dinainte au forma de lopeți. Cele dindărăt au dispărut.

Clasa PASĂRILOR.

Vertebrate adaptate la sbor; au corpul acoperit cu pene, iar membrele de dinainte transformate în aripi.

Din cauza felului de viață trupul lor este mult modificat. De altfel în planul alcătuirii scheletului lor, se constată multe asemănări cu reptilele din care au derivat.

Cea mai veche pasăre cunoscută din vremea jurasică (era mesozoică), numită *Archaeopteryx*, avea o coadă lungă ca o șopârlă, ghiare atât la degetele dela aripi cât și la cele dela picioare. Este o mărturie deplin doveditoare a legăturii strânse ce există între reptile și pasări.

Cum însă pasările sunt adaptate mai mult la sbor, schimbări mari s'au făcut în schelet. Membrle de dinainte transformate în aripi, au degetele cu totul reduse și învălitate, la adulți, de piele în care sunt împlântate penele, ce pot forma o suprafață largă. În legătură cu aripele s'au schimbat și alte oase. Cele două clavicule, libere la mamifere, s'au unit (iadeșul) ca să deie mai puternic sprijin aripelor. Tot așa osul

pieptului a căpătat o creastă în lung, pentru ca mușchii aripelor să aibă loc îndeajuns pentru ca să se fixeze.

Unele pasări prind hrana din sbor. Cele mai multe le caută pe pă-

Fig. 45. — Prima pasăre (*Archaeopteryx*). (din I. Simionescu, Elemente de paleontologie).

mânt, în diferite feluri. În acest scop degetele dela picioare au orânduire diferită (Fig. 46).

Ca și reptilele, pasările se înmulțesc prin ouă. Pentru clocit au nevoie de cuib. Unele ajung meștere năntrecute în arta de a-l construi.

Puii îmbrăcați deodată cu tuleie și puf, stau în paza cloștei. Repede se sburătăcesc, despărțindu-se de părinți ori măbind cărdul lor.

Numărul pasărilor dela noi este mare. Mai amănunțit au fost descrise într'o însemnată lucrare «*Ornis Romaniae*» de *Dombrowsky*, fost naturalist la Muzeul de zoologie din București. Importante contribuțiuni recente pentru cunoașterea pasărilor din România au adus prof. *Linția*, *I. Cătuneanu*, *C. S. Antonescu*, ș. a.

La noi, ca și pe aiurea de altfel, numărul mare al pasărilor se datorește faptului că pe lângă puținele care nu ne părăsesc peste tot anul,

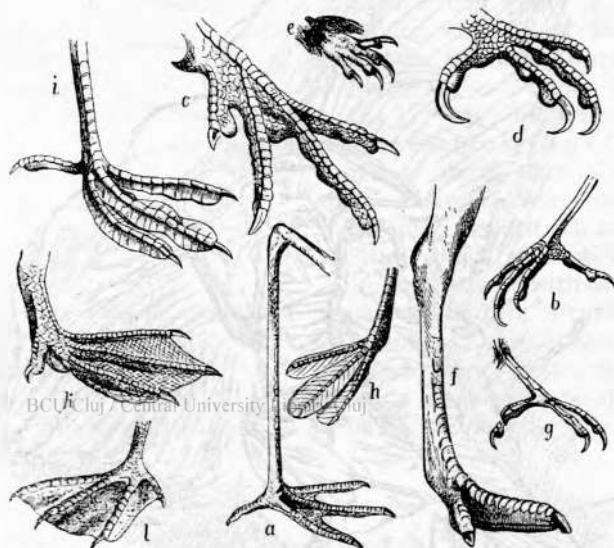

Fig. 46. Diferite orânduirii ale degetelor la pasări (din *R. Hertwig*). a = picioroange de barză; b = mierlă; c = picior scurmător de fasan; d = vultur; e = rândunică; f = struț; g = acățătoare; i = lisiță; k = rață.

se adaugă altele numai în trecere primăvara și toamna, poposind mai îndelung pe lângă bălțile dobrogene spre a se întrema. Mai multe sunt acele, care petrec iarna în ținuturile calde, dar vin la noi de cum se imprimăvărează, ca să clocească.

Datorită marelui număr de forme, atracției penelor frumoase, există și la noi numeroase colecțiuni de pasări. Cea mai completă, cum e de așteptat, este aceea din «Muzeul de Șt. Naturale dr. *Gr. Antipa*» din București, unde pe lângă pasări izolat împăiate, se află minunate diorame, animalele fiind așezate în mediul lor natural.

Alte colecții se află în principalele muzee din lungul Dunării (I.-Severin, Galați, Tulcea), în lungul țărmului Mării (Constanța), ca și în Muzeele din Sibiu, Iași, Chișinău, etc.

Ord. Palmipedelor.

Sunt pasări de apă, cu picioarele date îndărăt ca să poată mai bine înota; degetele dela picioare sunt sau lăfite sau unite prin o peliță formând lopeji de vâslit.

Fam. *Colymbidelor.*

Cufundacul (*Podiceps cristatus*) zis și fundacul sau corcodelul, este pasărea cea mai interesantă din această familie. Se poate vedea uneori și de cei cari se preumblă pe cheiul dela Constanța, ce duce la far. Pare că ar fi o bucată de plută, care saltă după jocul valurilor. Deodată o perzi din ochi. S'a scufundat; după o bucată de vreme, poate și câteva minute, își scoate capul la o oarecare depărtare de locul unde a fost dintâi zărită.

Trăiește numai pe apă; de uscat are frică; la mare nevoie se urcă pe țărm, căci abia poate merge, nesigur. Trupul lui este alcătuit în legătură cu apa; în apă se mișcă, din ea se hrănește, pe apă doarme și clocește.

Când doarme, crezi că e o covățică răsturnată, care plutește. Gâtul lung, ca un S, îl aduce pe spate și-și vără pliscul subțire, ascuțit, printre pene. Picioarele, așezate îndărătul trupului, le ridică și le sprijină de marginea aripelor. Când apa e liniștită, așa doarme.

Dacă bate vântul și se teme ca, ațipind, să n'o mâne valurile către țărm, își lasă picioarele în jos, cu trei lopețele în loc de degete, să fie pregătită la vâslit pentru orice întâmplare.

Pe uscat, se ține într'un chip comic, căutându-și mereu echilibru. Picioarele fiind prea îndărăt, trupul este vertical, ca la pinguin, cu gâtul indoit ca un cârlig. Pășește încet, legănându-se anevoie.

Fig. 47. — Cap de Cufundac, din tături și din față (A.).

În apă însă e neîntrecută vâslitoare și mai ales cufundătoare. Așa de iute înoată, încât întrece în mișcare pe un copil care ar fugi pe mal. Cum aude vreun sgomot, de i se pare că nu e ceva curat la mijloc, se scufundă în apă, lăsând numai capul afară.

Privit din față capul e asemenea celui de buhă. Niște pene lungi, castanii închise, aproape negre, formează în jurul gâtului un guler ridicat, în felul celor care se purtau prin veacul al 17-lea. Prin ele capul

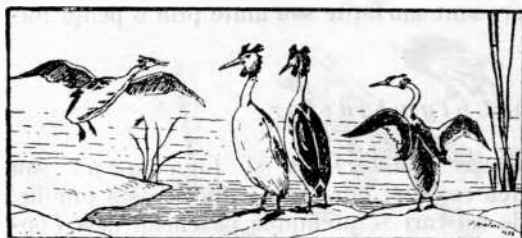

Fig. 48. — O grupă de cufundaci (d. C. Motaș).

capătă înfățișarea rotundă. Asemănarea e și mai completă cu buha, prin aceea că ochii vioi, mari, sunt îndreptați înainte, iar îndărătul lor se înalță câte un moț de pene negre, capetele mai lungi ale unei creste pusă în curmeziș, pare că ar fi un pieptene așezat mai pe frunte. Fața

aduce astfel cu un chip omenesc, dar nu respingător cum e la bufniță.

Dacă vede și vede că sgomotul se ține, că un pericol serios o amenință, printr'o împinsătură din labe se afundă cu totul în baltă și nu iese la față decât la vreo 50—100 metri. Astfel scapă de dușmanul cel mai ager; adâncul apei este ascunziș mai bun decât desiișul papurei.

Ducându-și viața numai pe apă, are o adevărată zalc de pene. Pieptul lat, cu o cărare la mijloc, este îmbrăcat cu o flanelă deasă de pene argintii, moi ca mătasa. Păcatul ei sârmana, căci de dorul acestor pene este foarte mult vânată. Penele de pe restul corpului sunt și ele frumoase, castanii închise, bătând în negru; ca și la cormoran, fiecare pană este încondeiată pe margini cu o dungă mai deschisă, așa încât pe spate pare că are o pavază de solzi metalici.

Duce o căsnicie ideală; perechi-perechi trăiesc pe luciul apei, fiecare pereche având domeniul ei, ne amestecându-se cu cea vecină.

Cuibul e simplu: câteva ramuri de stuf și papură, larg împletite cu alte burueni de apă; seamănă mai mult cu o sdrceanță de rogojină, care plutește. Ouăle stau în umezeală și sunt clocite când de bărbat, când de femeie.

Puii, drăgălași, au gâtul lung, subțire și cu niște dungulițe negre pe fondul cenușiu, cum e pe blana de tigru. De cum au ieșit din găoace sunt puși la învățătură. Vreme nu este de pierdut, căci cuibul fiind în văzul tuturor dușmanilor, lesne se poate rezezi un uliu să ia în ghiare un pușor.

Sistemul de educație este acel arătat de *J. J. Rousseau* pentru oameni. La început cât puii sunt încă cu tulle, părinții le dau mâncare din plisc. De îndată ce au crescut mai măricei, și cresc repede, părintele

se face că scapă mâncarea în apă. Puii se reped, siliți să învețe a înota, căci altfel mor de foame. O adevărată alergare are loc, iar cel ce a dat mai bine din lăbuțe, capătă hrana. Mai pe urmă tot așa, sunt învățați să se cufunde. Când se ostenesc, părinții îi iau în cârcă, pe spinare. În acelaș chip dorm noaptea. Mama ori tata se afundă în apă și iese tocmai în locul unde se află puii, cari se trezesc, ca pe o insulă, pe spatele bătrânilor. Când vor să-i lase pe apă, din nou se cufundă.

E o adevărată distracție când poți să privești la asemenea scene gingașe de familie. Nu-i ușor însă să te apropii. Pasările stau regulat departe de țărm, departe și de pădurea stufului. Le place să aibă câmp deschis, ca să se poată repede cufunda, la cea mai mică amenințare.

Trăind izolate de lumea celorlalte pasări de baltă, având un mijloc așa de sigur de apărare, rar când cad în ghiarele unui vrăjmaș. Din această cauză se pare că trăiesc mulți ani; timp îndelungat, aceeași pereche vine în același loc, din aceeași baltă.

E o pasăre călătoare, căci peste iarnă se duce dela noi, deși numai când îngheață bălțile de tot.

Cele mai multe pasări călătoare vin dinspre miazăzi, fie trecând spre regiunile nordice, fie oprindu-se vara la noi spre a scoate puii.

Numai bodărlăul sau cufundacul-mare (*Colymbus arcticus*) face excepție. El vine în apele noastre prin Noemvrie. Cât bălțile nu sunt înghețate, pescuște în ele. Pe gerurile mari se trage spre Mare.

În luna Martie nici picior de bodărlău nu se mai zărește. Prin forma cilindrică a corpului, prin picioarele date cu totul îndărăt, prin viața lui legată aproape numai de apă, aduce aminte mai mult decât oricare de pinguini.

E un înotător neîntrecut, dar mai ales un scafandrier fără pereche. Poate sta sub apă peste cinci minute; înoată la întrecere cu peștii. E cea mai complet adaptată la viața de apă, dintre toate pasările noastre. Pe uscat nu poate merge nici cât pinguinii; se târăște pe pântece, cu ajutorul pliscului și al aripelor; trupul, greu e ținut în echilibru pe picioarele prea îndărăt înfipte. Are pene linse ca să poată lesne aluneca apa peste ele și sunt colorate cenușiu mai mult decât alb. Pe spate și aripi sunt negre, ca și pe gușă. Peste tot se văd pete, pătrate, albe, formând ca o rețea; pe partea de sus a gâtului, negrul și cenușiiul trec prin dungulițe mai închise la albul umerilor.

E cea mai desăvârșită formă a pasării-pește, a pasării care, spre a se hrăni, datorită mediului, a luat numeroase însușiri ale pradei urmărite. Măcar că aceste paseri nu sunt vânate nici de om, carnea și penele lor fiind fără preț, măcar că apa le apără prea bine contra dușmanilor, numărul lor nu crește așa de mult, căci scot prea puțini pui, cari de îndată ce ies din găoace știu înota și se pot afunda.

Fam. *Lamellirostrelor.*

În această mare familie intră nenumăratele soiuri de rațe și găște sălbatece, atât de minunat pictate și atât de multe încât împânzesc fața lacurilor din apropierea țărmului Mării.

Aice intră și:

Lebăda (*Cygnus olor*), cea mai nobilă ca înfățișare, dintre toate pasărele dela noi. Chipul ei este cunoscut de toată lumea, chiar dacă nu s'ar găsi și prin lacurile din grădinile mai îngrijite din orașele noastre, cum e bunăoară în Parcul Carol din București.

În Deltă rămâne uneori și iarna. Se trage de obicei pe ghiolurile mai izolate, mai depărtate din calea oamenilor, deși nu e o pasăre prea sperioasă. Albul penelor sale, linia elegantă arcuită a spatelui, gâtul lung și mlădios pe care-l ține obișnuit îndoit, mișcărilor line pe apă, o fac să fie admirată și respectată.

Pare ca o statuie tăiată în marmoră albă. Innoată liniștit, alunecând elegant pe luciul apei, de lasă în urmă câteva unde. În fierbințeala dragostei își ridică în lături aripele boltite, căpătând o înfățișare impunătoare.

Nu-i prea place să meargă pe uscat căci trupu-i greu abia-l poate ține pe picioarele scurte, galbene, date îndărăt. Ceeace le face mai simpatice,

ca și pe turturile, este viața lor familiară. Totdeauna le vezi perechi-perechi, trăind în bună înțelegere, tăcute, rar scoțând câte un găgăit strident, ca și când și-ar da seama că glasul nu este potrivit cu mândrul lor chip.

Alte pasări de baltă nu prea vin în atingere cu ele, căci au atât de impunătoare demnitate încât sunt ocolite, iar când niște răzuște mai obraznice se dau pe aproape, lebăda știe repede să le alunge, ferindu-se de amestecul cu vulgul.

În al doilea rând ca mărime vin găștele sălbatece, gălăgioase, numeroase. Cea mai comună este gășca-cenușie (*Anser anser*) din care

Fig. 49. — Gâsca sălbatecă.

a ieșit gășca noastră domestică. E destul de mare, putând ajunge și 1 m. lungime. Penele sunt cenușii peste tot, ceva mai închis

pe spate și cu câteva dungi albicioase, ca niște cercuri în curmeziș. Spre deosebire de rațe, își caută hrana mai mult în afară de apă: grăunțe, semințe diferite. Ii dă mâna, căci cu picioarele ei mari, nălțuțe și așezate mai la mijlocul trupului, poate chiar bine fugi. Rar stă și iarna la noi, ca în Germania. De regulă spre toamnă găștele, grămadă, sbor în șiraguri de forma unui unghiu, cea mai bătrână, mai cu experiența drumului, în frunte. Își iau rămas bun, după cum vestesc prin Martie și sosirea, prin cunoscutul lor ga-ga-ga, destul de tare ca să fie auzite de toată lumea.

Numeroase la noi sunt soiurile de rațe sălbatece, mărunte la trup, dar frumoase la pene. Imbrăcămintea unora dintre ele e ca un curcubeu rupt în bucățele, asvârlite și lipite pe tot corpul lor. În muzee, când sunt puse unele lângă altele, nu știi la care să-ți oprești ochii.

Cea mai răspândită și la noi este rața-sălbatecă (*Anas boschas*), din care se trag rațele de curte.

Nu e iaz cu ceva stuț ori papură pe care să nu se vadă un pâlc de rațe, plăcându-le societatea, spre deosebire de cufundac. Este tipul

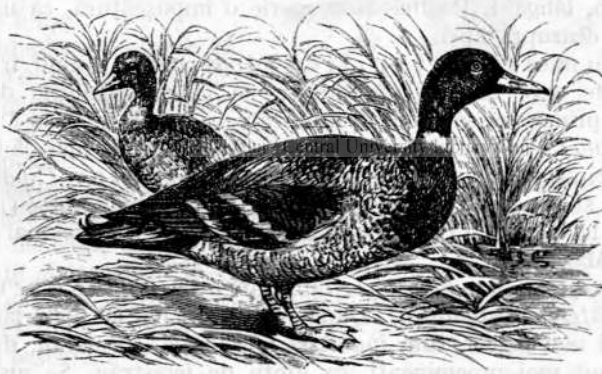

Fig. 50. — Rața sălbatecă.

pasării înnotătoare, cu pene dese, cu trup scund, cu gât scurt. E dreptul că pe uscat merge greu. Nu de geaba e vorba « a merge ca o rață » legănându-se dela dreapta la stânga, dar și de dinainte îndărăt. Nu are picioarele date prea îndărăt ca la cufundac, dar nici nu sunt atât de înălțuțe ca la găscă. Innoată de minune, iute; rar își scufundă numai gâtul și jumătatea de dinainte a trupului. În schimb poate sbura bine fâlfâind des din aripi, fără șgomot.

Are trupul frumos împodobit, mai ales în vremea de nuntă. Culoarea predominantă pe spate, este brună-cenușie, dar cu capul și gâtul verzui, pieptul mai mult castaniu, având ca o panglică albicioasă la gât.

Albastrul aripelor e lucitor ca o poleială de smalt. Răţuşca e mai întu-necată la pene, căci nu trebuie să prea bată la ochi, când cloceşte.

E nesăţioasă. Ciupeşte mugurii fragezi a plantelor de baltă, dar înghite şi viermi ori câte un chitic mărunţ.

Când vine vremea clocitului, se despart perechi-perechi căutând loc pentru cuib.

* Cuibul şi-l clădeşte fie în stufărişul malului, fie în scorburile sălciiilor bătrâne ori chiar în copaci mai depărtaţi de apă, pe resturile vreunui cuib părăsit al unei alte păsări. Interesant e faptul că raţa sălbatică nu-şi construieşte cuibul dela început, ci abia după ce a făcut 5—6 ouă; pe primele le depune de-a-dreptul pe locul ales într'o adâncitură a acestuia, aşa ca să nu cadă afară. Cam la al şaselea ou începe să-şi facă cuibul, aşezând jurîmprejurul ouălor tot felul de bucăţi de stuf, papură, frunze uscate şi pene. Când socoate că temelia casei e gata, raţa îşi smulge cu ciocul puf de pe corp, căptuşind cu el cuibul; ouăle (8—14) stau de acum pe o saltea moale şi caldă pe care puişorii se vor simţi în voie *. (C. S. Antonescu).

În sbor se înşiră în linie dreaptă, tăind văzduhul ca o săgeată, fără glas, cu bătăi dese din aripi.

Sunt multe raţe la noi. Când stau grămadă la adăpostul vântului pe Raseln, lângă I. Popina şi le sperie o împuşcătură, ca un nor se ridică de deasupra apei.

Cea mai mică este raţa-pitică (*Anas crecca*) venind în cârduri nenumărate spre toamnă, lăsându-se pe lângă ghiolurile dunărene, pentru ca primăvara să apuce drumul către nord. Raţa-cu-frigare (*Anas acuta*) are coada lungă şi ascuţită, iar aripile mai că le întrec în împetrişătură pe ale sticletelui. Raţa-lopătar (*Spatula clypeata*) stă şi iarna pe la noi. Raţa-roşie (*Fuligula nyroga*) e foarte obişnuită la noi. Raţa-moţată (*F. cristata*) se ţine mai mult în lagunele Mării, etc.

Neam cu raţa, dar diferită la înfăţişare e bodârlăul-cu-ferestrău (*Mergus merganser*). După nume seamănă cu bodârlăul, adică are pliscul mai îngust, cam îndoit la vârf ca la cormoran, dar zimţii laterali sunt mai proeminenţi, ca dinţii de ferestrău. Se mai deosebeşte prin aceea că are obiceiul cufundacului, de a se face nevăzut pe când raţa numai capul şi-l vâără în apă.

E o pasăre frumoasă, pe cap cu pene verzi, pe piept şi pânţecă cu pene dese albe, iar pe spinare cenuşii-castanii.

Fam. *Steganopodilor*.

În această familie intră două din pasările cele mai mari dela noi, care au comun marea lor lăcomie, fiind adesea tovarăşe la vânat. În afara degetelor la fel, se deosebesc la înfăţişare.

Una, cormoranul (*Phalacrocorax carbo*), e dracul în formă de pasăre, la culoare ca tăciunile nears: cafeniu închis. De aceea i se spune pe aiurea: corb-de-mare. Nu e însă la fel peste tot; pe pânţecă

și piept, penele dese, mărunte, bat în albastru, cu strălucire metalică. Pe spate și aripi pare că are solzi; fiecare pană pe margini este încondeiată cu alb, așa în cât se deosebește bine una de alta. Pete albe nu are decât pe obraji, presărate pe cap și două canafuri la șolduri. Coadă e formată din pene mai țapene, retezate la vârf, așa așezate încât ai crede că îi sunt înfipte, ca să se poată sprijini în ele.

Babița sau pelicanul (*Pelecanus onocrotalus*) dimpotrivă pare că e acoperită uneori cu petale rosacee de măcieș; numai spre vârful aripelor are câteva pene mai sure, iar pe cap poartă un soi de creastă de pene încrețite și ceva mai lungi.

Amândouă au picioarele ca de rață, cu unghii mari. Amândouă au gâtul subțire, destul de lung, putându-l îndoi în toate chipurile.

Deosebirea e la cap. La cormoran capul e lungăreț, terminat printr'un plisc subțire, puternic, îndoit la vârf ca o ghiară. Babița are și ea capul mic față de trup, dar cu pliscul lung, din oase ce seamănă cu solzii de crocodil și încârligat la vârf. Caracteristic pentru babiță este sacul de piele galbenă susținut de marginile fălcei de jos, cum este pâna crâsnicului ținut de nuelile îndoite și legate de coada acestui instrument de pescuit.

Amândouă însă sunt tovarășe la vânat, căci amândouă se hrănesc aproape numai cu pești. De aceea trăiesc pe lângă bălțile mari; puzderii sunt în bălțile din delta Dunării, contrastând, când stau alătura, prin culoarea lor. Rar se rătăcesc până'n ținutul Vaslui sau pe Valea Răutului în Basarabia.

E o priveliște neuitată aceea care ți-o prezintă bancurile de nisip de pe lângă lacurile mari din deltă sau de lângă țărmul mării. Se pare o insulă de nuferi într'un cadru negru. Iar de te poți apropia să le privești mai bine, atunci poți prinde contrastul.

Pelicanii greoi stau mai liniștiți. Tacticoși, își usucă aripele pe jumătate întinse, ori își potrivesc penele de pe spate cu pliscul cu care ajung până la coadă. Alătura, cormoranii au pozițiunile cele mai comice. Care e cu gâtul întins, atent, care cu gâtul îndoit ca o toartă de ulcior, care cu penele dela coadă răsfirate ca ale unui curcan ori cu aripele

Fig. 51. — Cormoranul.

întinse, gata să sboare. Unii stau nemișcați ca soldații de santinelă, alții dimpotrivă mereu schimbându-și poziția.

Sute și mii împânzesc fața apelor; sunt pasări care nu le plac decât traiul în societăți mari. Nu se bat între ele delă mâncare, căci au în-deajuns măcar că sunt de o lăcomie fără pereche. Se împacă, ba chiar își caută tovarășia, pentrucă se completează unele pe altele.

Cormoranii sunt dibaci înotători, se cufundă lesne și țin îndelung sub apă. Ca o săgeată se afundă în apă, la adânc; ies, cine știe unde,

Fig. 52. — Cuiburi de cormorani în Bala Brăilei (d. Bernalțik).

respiră puțin și se afundă din nou. Vânătoarea lor este mai mult sub apă. De aceea ei se duc spre largul bălții sau se pironesc în așteptare pe parii ce susțin voloacele la un talian așezat ceva mai departe de țărm, ca la Agigea. Prin aceasta aduc un serviciu babeiței, răscolind peștii și mânăndu-i spre mal, unde-i așteaptă crâsnicul celorlalte nesățioase. Acestea se țin la marginea apei, căci măcar că înoată bine, nu se pot cufunda. Cel mult își vâră pliscul și gâtul lung în apă, dar niciodată nu dă greș.

Sunt pacostea bălților. O pereche de babeițe cu cei doi pui, mânăncă până la 14 kgr. pește pe zi, înghițind crapi de 2 kgr., iar un cormoran nghite 2—3 kgr. de pește pe zi.

Vânătoarea o fac mai întâi dimineața; e dejunul. După ce s'au săturat, se retrag spre țărm. Cormoranii sboară pe arbori dacă sunt, croncănind ca ciorile, îndoind crengile de greutatea lor. Babeițele se țin de regulă pe pământ. Amândouă se soresc, ca să li se usuze penele, curățindu-le cu pliscul. Își întind aripele, bat din ele ca să se svânteze mai repede, se leagănă când pe un picior când pe altul, luând pozițiile

cele mai variate. După ce-și curăță hainele, se odihnesc cât bate soarele prea de sus, mistuind ce au mâncat. Babițele se lasă pe pânțece ca găștele, strângându-și gâtul și sprijinindu-și pliscul greu pe spate. Cormoranii stau la rând ca soldații, dar neastâmpărați.

După amiază se întorc iarăși la baltă, pentru masa de seară, pe care o prelungesc până la apusul soarelui, când se retrag la culcușul lor, cormoranii, gălăgioși, babițele tăcute, demne, caraghioase de importanța ce dau trupului lor, numai pânțece.

Cei dintâi sunt tipul hrăpărețului lacom, dar inteligent, vioi, iscodind orice, cu simțurile agere, prudent și îndrăzneț; cele de al doilea fiind tipul burghezului domol, lenevos, care nu-și împarte viața decât între mâncare și odihnă, mulțumit de sine când s'a săturat, plăcându-i liniștea între ai săi și chiar trăind bine cu toată iumea păsărească.

Neavând dușmani, — e greu chiar hultanului cât de mare să se încumete să le atace — dau pace și ele altora.

Babița își face cuibul adunând papură sau stoloane de stof pe insulele plutitoare, unde e mai mare siguranță, ori pe plaur. Cuibul seamănă cu niște găteje asvârlite la întâmplare. Cormoranii, dimpotrivă, își fac cuibul pe copaci, din crengi asvârlite fără meșteșug; bieții pui golași te miri cum nu se înțepă în vârful vreascurilor uscate. Cuibul, crengile și trunchiurile copacilor sunt ca văruite de găinațul albicios al pasărilor; pe lângă toate e un miros greoi de putreziciune, provenit din peștii căzuți din cuib. E un adevărat iad sub sălcile pline de cuiburi de cormoran, care mărginesc iazurile din deltă sau canalele din baltă. Ca și vulpea, uneori nu se ostenesc să-și facă culcușurile singure, ci-l fură dela ciori și dela stârci. Cele dintâi fug în fața dușmanului mai puternic; cei de al doilea duc lupta pentru casa lor, dar ies de regulă biruiți. Numai cormoranii de pe Insula Șerpilor, nu au încotro și trebuie să-și aștearnă culcușul puilor pe stânca goală.

Și babițele și cormoranii trăiesc lesne în captivitate; una din plăcerile grădinilor mari zoologice este și cușca lor.

Fig. 53. — Babița (d. C. Molaș din Revista științ. V. Adamachi-Iași).

Cormoranii, prin unele părți, cum e în China, servesc la pescuit, omul slujindu-se de lăcomia, dar și de istețimea lor. Pentru aceasta sunt crescuți și educați anume. Dusă în larg, pe plută de bambus, pescarul dă drumul pasărei. Ea se afundă și iese după scurt timp, cu un pește în plisc, gata să-l înghită. Ți-ai găsit! Omul i-a pus un inel la gât, așa încât gătița e strâmtată. Pescarul o chiamă, pasărea vine. Prada îi este luată din gură. Ca să fie și ea mulțumită, răsplătită de osteneală și mai ales ademenită, i se asvârle un chiticaș. Alte ori cormoranul se pune'n grevă și nu vrea să vină la chemare. Pescarul îl prinde cu un soi de plasă și-l trage spre plută.

Fam. *Laridelor*.

Nu e ochiu de apă, ca iazul dela Cristești lângă Iași, lacuri mai mari ori marginea mării, unde pescarii să nu învieze natura cu sborul lor fără odihnă și adesea gălăgios.

Numele arată că se țin de apă. Vieța celor mai mulți dintre ei e legată de Mare. Ori unde ai ajunge la țărmul Mării, în forfota portului Constanța, în singurătatea Insulei Șerpilor, ori la Portița Raselmului, nu ți se urăște. Trece timpul în neștire nu numai privind în zarea depărtată cum barca alunecă pe luciul apei cu pânzele întinse, ascultând glasul valurilor, cum se sbat între ele sau lovindu-se de țărm. Privirea urmărește și sborul pescarilor. De cum răsare soarele și până la asfințit sunt deasupra valurilor. Numai noaptea poposesc pe țărm sau când clocesc.

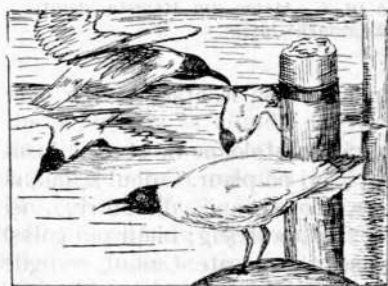

Fig. 54. — Carabași.

Sunt copiii cerului și ai valurilor; sunt expresia cea mai desăvârșită a ființelor cu aripi. Nu se înalță în adâncul văzduhului ca vulturii, dar se avântură departe de țărm, sburând într'una. Sunt bucuria marinarilor rătăciți, căci glasul lor pătrunzător, deși puțin frumos, un cârâit ascuțit de stancă, des repetat, e cea mai dulce melodie pentru

marinar; îi cântă speranța și siguranța țărmului apropiat. Trupul lor e numai aripi; când sunt întinse pieptul și pântecul par ca un nod într'o sfoară. Nu sbor ci se joacă; se joacă în furtuna cea mai iute, se joacă pe valurile furioase. După ce se ridică în sbor, prind vânt. Pe urmă nu le mai poți descrie variația bătailor din aripi. Acum dau repede din ele, acum le țin întinse, nemișcate. E aeroplanul cel mai desăvârșit, cu mișcările sigure cele mai felurite. În contra vântului

marinar; îi cântă speranța și siguranța țărmului apropiat. Trupul lor e numai aripi; când sunt întinse pieptul și pântecul par ca un nod într'o sfoară. Nu sbor ci se joacă; se joacă în furtuna cea mai iute, se joacă pe valurile furioase. După ce se ridică în sbor, prind vânt. Pe urmă nu le mai poți descrie variația bătailor din aripi. Acum dau repede din ele, acum le țin întinse, nemișcate. E aeroplanul cel mai desăvârșit, cu mișcările sigure cele mai felurite. În contra vântului

trebuie să ție piept bătând des din aripi; în cel mai lin sbor pare că alunecă pe un plan lucios nevăzut. Acum se dau peste cap, mișcarea periculoasă a aeropianului, acum cad ca plumbul în apă.

Trăiesc în căduri; nu le plac singurătatea.

Când se scoală dimineața și pornesc în stoluri la pescuit, jucându-se în aer ca copiii cari ies dela școală, par în bătaia razelor oblice de soare

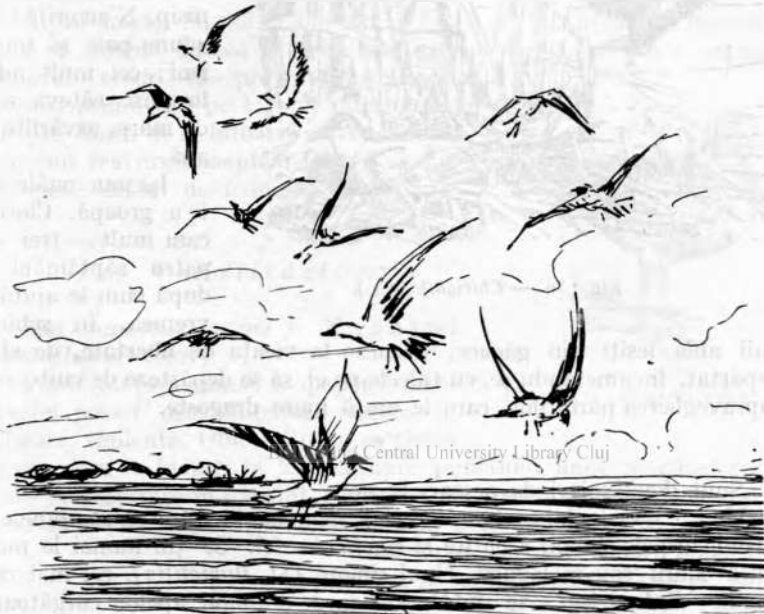

Fig. 55. — Pescari în zbor (d. C. Molaș).
(după diorama din Muzeul Dr. Gr. Antipa din București).

niște fulgi mașcați de omăt, așa cum se lasă iarna câteodată dintr'un petec de nor, subțire, ce trece ușor, bătut de vânt.

Când se lasă pe valuri, pare că sunt boabe de mărgăritare asvârlite pe albastrul siniliu al mării. Fiind ușoare, plutesc ca dopul de plută, iar când valul le acopere, se ridică puțin deasupra lor bătând repede din aripi, scuturând stropii.

Vioaie, svelte, cu privirea ageră, mereu țipând, ca și când s'ar sfădi cu apa, cu vântul, aceste pasări par florile mărilor.

Hrana lor e în apă: pești ori bucăți de cadavre, nu aleg. Când trec roiurile de sardele, mai la Sud de Constanța, pescarii le trădează. Cu țipete asurzitoare, se țin la fața apei, deasupra coloanei milioanei de sardele, ospătându-se din belșug din ele; e praznicul lor anual.

Cât stau pe uscat se adună ca ciorile. Țărmlul pare presărat de flori, iar gălăgia ce o fac le descopere prezența de departe. Unele au ținuta mai dârză, cu trupul ridicat pe picioarele înălțate, cu noduri la încheieturi. Merg însă anevoie, mișcarea lor fiind sborul.

Fig. 56. — *Chirighițe*. (A.).

Cuibul și-l fac în nisip. N'au grijă să-și adune paie și buruieni; cel mult aduc în plisc câteva alge de mare, asvârlite de apă.

Își pun ouăle într'o groapă. Clocesc cam mult — trei ori patru săptămâni — după cum le ajută și vremea. În schimb

puii abia ieșiți din găoace, năzuiesc la vieața de libertate, de sbor depărtat, încumetându-se, cu tullele pe ei, să se depărteze de cuib, sub supravegherea părinților, care le arată mare dragoste.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* *

Sunt două soiuri de pescari la noi.

Unii, *chirighițele* (*Sterna*), seamănă în totul cu rândunelele, având aripele lungi, ascuțite și coada la fel. Se țin numai la marginea Mării sau în lagună. Unul singur (*St. fluviatilis*), cel mai răspândit dintre toți, se întâlnește și de-a-lungul apelor curgătoare. Cu creștetul capului negru, sunt cenușii pe aripi, au pantecele alb iar picioarele roșii. La fel este pescărușul negru (*St. nigra*), veselia ochiurilor de apă liniștite din întregul cuprins al țării.

Altă grupă, mai numeroasă, cuprind pasări cu înfățișarea mai robustă, mai pline la trup, cu pliscul puterinc, indoit ceva la vârf. Aceste (*Larus*) sunt la noi reprezentanții Goelanzilor și ai Fregatelor, pasări cât vulturii de mari, care nu cunosc ce e odihna, vieța lor ducând-o numai într'un sbor, departe de țărmuri. Unele vin numai în vremea verei; altele dimpotrivă sbor prin Octomvrie și fug îndărăt spre Nord, pe la sfârșitul lui Martie. Sunt și pescari cari înveselesc cu sborul repede și pe vremea iernei; *c a r a b a ș* le zic pescarii (*Larus ridibundus*). Nu părăsesc pământul nostru decât numai când gerurile sunt din cale afară de grele, înghețând toate apele și chiar Marea pe lângă țărm. Pasări albe peste tot, au o scufiță neagră pe cap, ca retezată cu foarfeca la gât. Se întâlnesc primăvara, în urma plugului, vrâstând mâncarea de pește, cu o zacuscă de larve ori râme.

Ord. *Grallatores* (Picioroangele)

Sunt pasări cu catalige; își duc vieța la margine de apă.

Fam. *Charadriidelor*.

Tipul acestei familii la noi este *Ploierul* (*Charadrius fluviatilis*), care se tângue adesea și prin întunerecul nopții, cu țipăt prelung; poporul crede că prevestește ploaie. Sboară primăvara pe la noi, ducându-se în spre Nord, de se întoarce către toamnă, sburând mai mult noaptea. Pasere vioaie, are pene destul de frumoase.

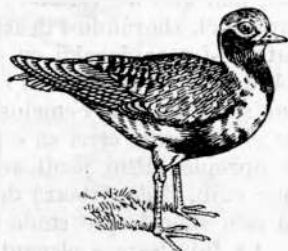

Fig. 57. — *Ploierul*. (R.).

Fam. *Vanellidelor*.

Mai cunoscut la noi e *Nagățul* (*Vanellus cristatus*).

Ciudă mare a rămas în popor contra acestei pasări neastâmpărate veșnic în mișcare, vigilentă. Obiceiul de a se ridica în aer, de a se învârti în loc deasupra punctului unde se găsește cuibul — o scobitură în pământ, cu câteva pae uscate drept culcuș — și de a striga mereu «țivit-țivit», când mai prelung când mai scurt, dar totdeauna ascuțit, sonor, poporul îl pune în legătură cu serviciul pe care-l aducea — pasărea tătărească — năvălitorilor, arătând locul din stuf unde se ascundeau bieții Români. E și într'aceasta dovada simțului de observare al poporului, iar faptul exact e pus în legătură cu necazurile lui de veacuri.

Fig. 58. — *Nagățul*.

Poporul însă nu e rău la suflet; îi e ciudă pe nagăț, dar nu-l urmărește ca să-l distrugă. De altfel sunt și pasări, care nu-l pot suferi. Uliul, eretele, ciorile l-ar sfâșia dacă ar putea. El e acela care, îndată ce vede o pasăre de pradă, dă de veste și celorlalte pasări, strigându-le: păziți-vă, ascundeți-vă, dușmanul e în preajma voastră. Uliul se repede să-l înșface. Ți-ai găsit. E o frumusețe să privești cum se joacă nagățul în aer cu un uliu, cum se apropie de el parcă s'ar lăsa să fie prins, cum alunecă într'o clipă,

îndepărtându-se repede. Așa într'una îl hărțuește până ce-l vlăguește de tot. Ii e lehamite uliului să-l mai urmărească și la urma toatei se dă hătut.

Căci în sbor, nagățul e neîntrecut. E doar un reprezentant al acelor pasări care-și duc traiul la marginea mării și al căror câmp de exercițiu, de plăcere, este spațiul larg de deasupra apei. E stăpân pe toate mișcările. Când zboară liniștit, când se înalță; acum se dă de-a tumba prin aer, acum se lasă ca săgeata. Plăcerea lui e sborul, nu numai ca iuțea ori ca distanță, ci ca variație a mișcărilor.

Fără să fie puternic, e curajos, întreprinzător, isteț. Se teme de om, mai ales de vânător; dar când e să-și apere puii, se încumetă să sară la el, sburându-i deasupra capului, atingându-l aproape cu aripele, gata să-i scoată ochii cu pliscul destul de scurt dar ascuțit, puternic. Când vede că un dușman se apropie de cuibul său, îndârjirea e la culme, dar și vicleșugul. Femeiușca se pune înaintea dușmanului, se apropie de el așa încât crezi că e gata să fie prinsă; repede se depărtează, iar se apropie. Prin jocul acesta cârnește drumul dușmanului din calea spre cuib, îl depărtează de pui, iar când socoate că pericolul a trecut, își reia sborul spre ciuda următorului.

La înfățișare e elegant. Are portul tuturor ciovicicelor, înalt în picioare, cu trupul bine încheiat, cu gâtul scurt; calcă mândru. Pe cap, pe gât și pe piept e negru strălucitor; pe spate și aripi e verde bătând în albastru; pe obraji și pe pânțele e alb. Podoaba lui este un moț subțire de pene lungi, îndoite în sus, care-i dă o înfățișare războinică.

Vine la noi de cum se imprimăvărează; nici n'apucă bine să se topească omătul și el e la post.

Fam. *Scotopacidelor*.

Fluerarul-roș (*Limosa rufa*), aduce cu un stârc, dar e mai scurt în gât, cu pliscul lung, subțire, puțin îndoit în sus. E îmbrăcat în haină ruginie, afară de aripi care sunt cenușii. Poposește pela noi primăvara, când e întâlnit pe marginea lacurilor. Spre toamnă se întoarce tot pela noi.

Culicul (*Recurvirostra avocetta*), adese întâlnit la țărmul Mării, pe la Raselm, e repede recunoscut prin trupul destul de înalt, picioarele subțiri, lungi, dar mai ales prin ciocul subțire și îndoit în sus. Aleargă bine, înnoată de minune. De departe îl iei drept un pui de barză, cu îmbrăcăminte de pene dese, albe, moi, afară de niște pete negre pe cap, pe umeri și pe marginea cozii. Trăiește în cârduri mari, înnotând în apă, ținându-se însă nu departe de țărm, fiind fricos. De se apropie un om de locul unde se află, unul dă semnalul și într'o clipă toate și-au luat sborul.

Neam cu culicul e țigănușul (*Ibis falcinellus*), reprezentantul păsării sfinte pentru vechii egipteni. La noi e în trecere. E negru peste tot, cu reflexe violete, ca la corb; pe piept e cafeniu. Nu e mai mare ca o cioară, numai că are picioare lungi, cenușii-verzui. Iși face cuib din papură împletită grosolan.

Mai toate apucăturile omenești își găsesc oglindirea în lumea pasărească. Trufia curcanului, mândria cucușului, răbdarea pascărușului verde, lăcomia prostească a corbilor, neastâmpărul vrăbiei gălăgioase, au echivalent în lumea noastră.

Fluerarul-gulerat (*Pavonella pugnax*), este în această privință pasărea dela noi, care prezintă toate caracterele combatanților medievali.

E o pasăre călătoare, răspândită mai în toată Europa. Vine pe la noi de timpuriu, prin luna lui Martie și se duce târziu, uneori chiar pe la sfârșitul lui Noemvrie. Sălașul ei obișnuit, e pe lângă bălțile dunărene, mai ales în Deltă dar și dealungul Mării Negre.

La înfățișare seamănă cu un nagăț, numai că e ceva mai nălțuț în picioare și mai subțirel.

Podoaba hainelor lui e așa de variată, încât doi nu se găsesc tocmai la fel. Mai întâi este deosebire mare între bărbat și femeie, ducând chiar o viață aparte. De prin țările calde, vin în stoluri diferite: bărbații deoparte, femeile de alta. Se întâlnesc însă cam prin aceleași locuri, ducând totuși și mai departe o viață despărțită. Femeile își caută de gospodăria lor redusă, îngrijindu-se de pui, pe când bărbații își trec timpul sau bătându-se sau hoinărind în neștire.

Femeia e îmbrăcată modest, mai peste tot cenușiu, când mai deschis, când mai închis, cu stropituri felurite și des așezate. Haina e aceeași iarna și vara. După împerechere, își caută un loc de cuib. Atunci numai o întovărășește scurt timp bărbatul. Cuibul e primitiv; o gropiță în pământ, căptușită cu câteva paie ori fire de iarbă uscate și atâta tot. Femeia clocește cele câteva ouă, asemenea cu ale nagățului, cam vre-o trei săptămâni. Vieța ei este încheiată. Grija și dragostea de pui o preocupă de acum înainte până la toamnă.

Bărbatul duce cu totul alt trai. E tipul cavalerului îmbrăcat frumos, schimbându-și hainele după anotimp, neavând altă grijă decât să se plimbe țanțoș printre semenii lui, să se bată în duel mereu pentru un

Fig. 59. — Cullin (A.).

grăunte ori o furnică. E romantic și prin obiceiuri. E mai vioi și neastâmpărat numai după ce apune soarele, până noaptea târziu; când e lună plină toată noaptea e treaz și nu stă locului. Odihna și-o face la umbră, în miezul zilei.

După cum spuneam, haina lui e o minune de îmbinări variate de culori. Doar pântecul e mai la toți, mai mult ori mai puțin alb, iar partea de deasupra a aripelor brun închis. În colo e împetritat fel și chipuri, dela cenușiu deschis, aproape alb, până la ruginiu, cu fel de fel de dungulițe, puncte, pete. Caracteristic pentru

Fig. 60. — Flueraul gulerat în luptă.

Uneori e ca pana corbului; totdeauna sunt dungi mai închise când fondul e deschis, mai deschise pe fondul închis, trase încrețit, deacurmezișul, pe lângă puchițai fel de fel. Nu s'ar putea descrie mai amănunțit, de cât luând individ cu individ iar variațiunea desenurilor nu se poate prinde decât privind exemplarele împăiate dintr'un muzeu bogat.

Acesta e scutul; spada este pliscul, lung de 3—4 centimetri și puțin ascuțit la vârf. De altfel nu este o armă serioasă, ci se aseamănă mai mult cu floretele celor cari se exercitează la duel; pentru a nu se primejdui vieța luptătorilor, au vârful învelit în vată. Pliscul flueraului-gulerat e mai mult moale și lesne se poate îndoi. Pare că natura a fost și mai prevăzătoare pentru aceste păsări, cari dau reprezentații de luptă. Scutul apără gusa, măcar că pliscul nu e primejdios; dar și fața, unde nu sunt pene, este apărată, ca de o mască. Pielea e mai groasă, cu un soi de negei pe ea, așa încât chiar de s'ar nimeri o lovitură de plisc mai sdravănă, nu e niciun pericol.

Se poate o reproducere mai fidelă a aparatului decorativ, ce nu lipsea cavalerului medieval, când pleca la vreo reprezentație de luptă

un guler de pene lungi aproape de un decimetru, care-i formează un apevărat scut, ce-i apără gusa și pieptul. Acest scut de pene e pictat felurit la fiecare bărbat; e ca o podoabă mândră a hainei lui, pe lângă apărare. Imaginația celui mai mare pictor nu e întrecută de jocul desenurilor și al culorilor de pe scut.

în fața curții? Asemănarea e și mai mare, chiar în mersul luptei. De cum începe vremea dragostei, aceste păsări sunt ca transformate. Pe când mai înainte merg ca toți nagății, mai mult sărind, acum calcă mândri, grațioși, ea și când cine știe ce însemnătate ar avea în lume. Sunt gata de luptă, pentru nimica toată, ceace face să se creadă că nu e la mijloc numai grija să se arate bătăioși în fața femeii liniștite, spre a-i căpăta încrederea, a-i impune.

Se bat dela o rămă, dela o sămânță; nu ori unde. Iși aleg locurile. Sunt spațuri anume, după cum și în evul mediu erau locuri rezervate pentru cavalerii combatanți. Vin în aceste locuri în călduri și stă fiecare liniștit până ce unul provoacă.

Lupta începe așa de înverșunată, de a-i crede că luptătorii vor rămâne morți pe loc. La început tremură din tot trupul, își sburlesc penele dela scut, cași cele mai scurte dela ceafă formând trupului o pavază, din care nu iese decât pliscul ca o armă. Duelul începe. Niciodată nu se bat mai mult de doi; rar de tot e învâlmășeală; chiar când se îngrămădesc unii cu alții, în fierbințeala luptei, niciodată combatanții cari au început nu se părăsesc decât când li se sleiesc puterile. Atunci se liniștesc o clipă, se retrag la o parte, spre a începe din nou dacă nu sunt prea osteniți.

Nicio picătură de sânge nu curge din acest învâlmășag; nicio pană nu cade din scut. E mai mult decât un exercițiu făcut în aer liber de dragul primăverii, care începe să presare floricelele peste copacii și câmpurile înverzite. Rareori se întâmplă câte o nenorocire, când din nebăgare de seamă, în focul luptei, unul din combatanți e prins de limbă. Fără voință, un omor e săvârșit. Altfel sfârșitul e liniștit. Fiecare se duce la locul său, își netezește penele cu pliscul, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic și dușmanii de o clipă trăiesc în pace, povestindu-și poate, în limba lor, impresiunile de pe câmpul de luptă.

Aceasta nu-i împiedecă să se întâlnească din nou, să se dueleze cu înverșunare. Jocul acesta durează cât ține primăvara; pe urmă bărbații se liniștesc, își schimbă haina, devin întru câtva la fel cu femeia și nici nu ți-ar veni a crede că sunt aceleași pasări din primăvară.

Cine ar putea pătrunde taina acestor obiceiuri, așa de asemănătoare cu a oamenilor de mai de mult sau a acelor cari mai socot și azi că cinstea e atârnată de un vârf de spadă? Bătaia lor nu e bătaia cerbilor, din gelozie, din dorința de a câștiga prin bravură grațiile femeii, care urmărește lupta. Dincoace nu se bat decât de paradă, în locuri de paradă, între ei; femeile își caută de hrană prin prejur, mai depărțitor; rar când vin să privească și mai rar când se rătăcesc în spațiul rezervat combatanților.

Atunci? E poate de vină taina primăverii, a primenirii firii; aceeași undă invizibilă care învâluie, pătrunde în orice vietate, deschide mugurii, dă glas privighetorii, face chiar pe om să privească lumea

din jurul său mai cu bunătațe și veselie, chiamă la joc, la sburdălnicie și pe fluerarul-gulerat.

Nu e vânătoare mai ademenitoare decât aceea de sitari, sau becațe (*Scolopax rusticola*). Nu mergi la sigur, căci chiar când s'a vestit sosirea lor, nu înseamnă că trebuie numaidecât, să-i întâlnești; sunt foarte capricioși. În unii ani trec numai câte puțini, în alți ani în număr mai mare. Când vara este secetoasă și pământul din păduri prea uscat, sitarii fug mai departe. Călătoria lor de toamnă începe la noi prin Septembrie și ține până în Noembrie, iar primăvara din Februarie, toiul fiind pe la sfârșitul lui Martie și începutul lui April.

Dar vânătoarea de sitari e plină de farmec și prin aceea că te atrage spre frumusețea naturii, când se lasă umbra serii. Trebuie să stai ascuns, tupilat, nici să suflă. Și în vremea aceasta ca într'o schimbare de decor, îți trec pe dinaintea scenele din marele act al adormirii pădurii, descrise cu atâta pasiune de cei mai mari nuveliști și vânători totodată ai noștri: *I. Brătescu-Voinești* și *M. Sadoveanu*.

Stai liniștit la pândă, căci ai de aface cu un vânat, care știe cât e de urmărit, câți dușmani felurii are.

E chinută vieța bietului sitar. De aceea cât e ziua, se ține ascuns. Cu greu îl poți vedea, chiar când ți-ar fi dat să treci pe lângă dânsul. E unul din multele cazuri de mimetism. Acoperișul trupului lui este la fel cam ca al tuturor pasărilor care se tupilează printre ierburi și frunze uscate. Cafeniul domină; e culoarea fundamentală, mai închisă pe spate, mai deschisă pe pieptul rotund și pe pânțele. Numai când te uiți de aproape la un sitar împușcat, admiri complexitatea de desene și culorile înbinate așa încât să dea tonul cafeniu, uniform. Fiecare pană pare că este încristată cu condeiul; puncte, linii, vâlurele, unele mai subțiri, altele mai late, unele negre, altele castanii ori albe, sunt trase deacurmezișul.

Vieța sitarului începe odată cu amurgul. Atunci iese din tufișurile dese, unde a stat toată ziua. Deodată îi vezi numai capul cu înfățișarea atât de comică, asemănătoare mai mult cu un cap de cossaș, țuguat, cu fruntea înaltă, dreaptă și cu doi ochi holbați aproape de vârful capului. Prudent înaintează spre luminișuri, spre poene. Le cată mai ales pe cele umede, ușor de scormonit cu pliscul lung, drept, cu care răstoarnă frunzele, cercetează băligarul de vite, știind că acolo foiesc insecte și larve de tot soiul.

Un foșnet numai dacă aude, își ia sborul. Se înalță drept în sus, cu un sgomot provenit din bătaia repede a aripelor, sgomot care face să svâcnească inima vânătorului, amorțit în așteptare. Când se lasă, face oculuri; de-l cauți unde vezi că s'a vârat în huceag, nu-l găsești, căci după ce se lasă din sbor, se mai furișează o bucată de loc printre crengi, tupilându-se cine știe unde.

La noi apare dealungul Dunării, prin zăvoiu, chiar din Februarie, urcându-se spre Carpați; aici o parte se opresc de-și fac cuib, parte trec în Transilvania unde de asemenea se opresc. Mulți însă apucă spre Nord, trecând prin ținutul dintre Odobesti și Galați dealungul Siretului și a Prutului până în țările Scandinave. De aici, cu puii creșcuți, se

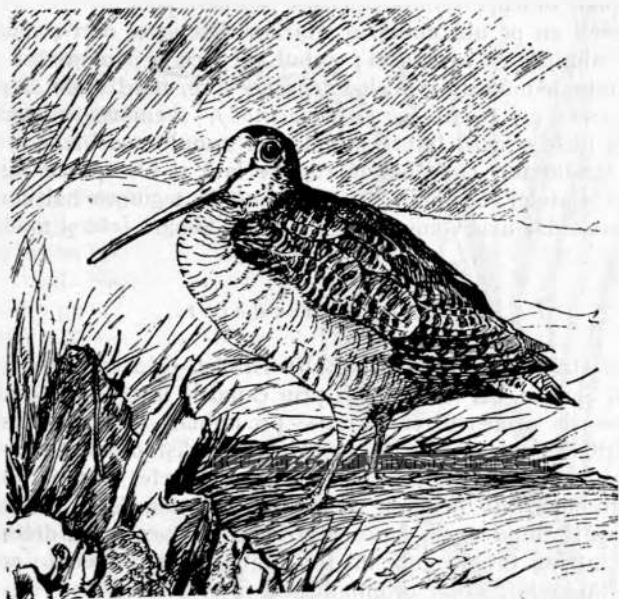

Fig. 61. — Sitar (d. Rev. « Carpații »).

revarsă iarăși către sud, prin țara noastră trecând prin luna Octomvrie (A. Sutz).

Călătorește numai noaptea, pe timp nouros și se lasă numai în acele păduri unde simțul lui îi spune că este destulă umezeală.

Vănatul e anevoios. Primăvara în zori când începe să se lumineze, sitarii se întorc dela locurile unde au răcâit noaptea după hrană; seara în amurg ies din ascunzișuri spre a sbura către locurile de hrană. Toată vânătoarea durează cel mult 20 minute. De e senin și rece, sitarii sbor pe sus; de e cald și aerul acoperit cu nori, sbor pe jos, lin, din vreme în vreme aruncând un « croang, puiț, puiț, puiț », care face să bată inima vânătorului.

Se pot împușca mulți deodată. La o vânătoare regală dela Scroviștea (Ilfov) s'au împușcat peste 300 sitari într'o zi.

Măcar că are o înfățișare de prostovan, e foarte viclean și isteț. Greu e să dai de dânsul și întrebunțează toate mijloacele pentru ca să nu fie ușor prins. Căci sărmanul, nu este urmărit numai de om. Carnea lui este așa de gustoasă, încât place și animalelor de pradă. Dacă are neprevăderea să se arate ziua, greu scapă de ghiara hultanului, iar uliul și eretele, ca și cumătra vulpe, isteță în toate, sunt mai dibaci decât copoi, descoperindu-i culcușul repede-repede.

De aceea an pe an, numărul sitarilor descrește, căci și ouăle ca și puii sunt nimiciți cu nemiluita; cuibul și-l face la pământ sau aproape de suprafața pământului, acolo, departe, spre, nord unde clocește.

Becasina (*Gallinago scolopacinus*), seamănă intrucâtva cu sitarul, la plisc și cap. Imbrăcămintea ei e mult mai închisă, castaniu aproape strălucitor, cu o bandă ruginie lată și alte patru mai gălbui dealungul spatelor. Se întâlnește mai mult în regiunea bălților. E liniștită, tăcută, dar mai voinică decât sitarul. Sboară iute și mai ales sus.

Fam. *Ardeidelor.*

Cu cât străbași mai mult în Balta Brăilei, prin canalul Filipoiului, spre lacul Șerban, ori te avânturi prin canalele întortochiate ale Deltei spre ghiolurile acoperite cu plaur — preumblări pline de farmec, așa de măestrit descrise de *M. Sadoveanu* în «*Priveliști dobrogene*» — cu atât te apropii de lumea legată de apă. O lume aparte, bogată, variată nu prea mult depărtată de acea scrisă de pe țărmurile Amazonului, tot așa de bogată după spusa cunoscătorilor cum e aceea din delta Nilului.

Ca și într'un tablou, este un ton fundamental; celelalte colori dau expresia tabloului, după originalitatea maestrului.

Tonul fundamental al Bălții îl formează stărcii (*Ardea*), de toate colorile, de toate mărimile. Dela stărcul mic cenușiu, cât o lișiță, până la stărcul-mare, cenușiu, cât un cocostârc; dela stărcul-alb, ca nins, până la cel purpuriu, puzderie se întâlnesc, printre sălcii, prin papură, spre marginea bălților, un adevărat roiu. Impărăția lor e apa stătută; domeniul de hrană fiind din apă, ei și-au împărțit ca și păsările de uscat, timpul de vânat. Cei mai mulți își caută mâncarea ziua; alții se pun la muncă numai după ce soarele asfințește.

Ori cât de variați ar fi ca formă, ca imbrăcămintă, mediul în care își duc viața, îi fac să aibă cam aceleași însușiri.

Sunt înalți în picioare, ca să nu se ude la pene; au gâtul lung ca să poată ajunge prada; au pliscul iarăși lung, ca să poată explora și mai adânc. Trupul lor e ca un arc încordat; săgeata este pliscul ascuțit. Par trupuri de piatră, când stau la marginea apei, adormiți, nepăsători. Cu gâtul tras între umeri, corpul e un oval subțiat la capete. Ochiul lor sunt însă deschiși; veghează. Au zărit prada? Săgeata ca fulgerul se destinde; când ridică capul în sus un pește se sbate în vârful pliscului.

Nu mai scapă; este asvârlit cel mult de vre-o două ori în aer ca să-l poată prinde cum trebuie, cu capul spre înghițitoare.

În privirea lor este ceva din privirea șarpelui, cu care se aseamănă și după gât, dar și după apucături. Cu toții păstrează ceva din repulsiunea acestor târtoare. Calcă încet în apă, încât abia dacă stărnesc niște vâlvurele în jurul picioarelor lor, cu degetele subțiri, lungi, care le opresc să se înfunde în mal. Nu au nimic din privirea blândă a cocostârcului, nici din drăgălășania gesturilor lui, ori variația și jocul sborului de cocor. Sunt greoi la mișcări, monotoni în apucături.

Și caracterul lor nu este simpatic. De dușmani se tem; la cea mai mică alarmă, își întind gâtul, caută zarea. Sunt lași, sbor îndată la adăpost. În schimb cu păsările mai mici sunt cruzi; nu le pot suferi în apropierea lor.

De altfel și între dânșii trăiesc mereu în sfadă. E un iad locul unde își fac cuibul; mereu țipă, având un glas strident, urât.

Cuiburile și le fac grămadă, în arbori sau în păpuriște. Unii mai sus, alții mai jos, coloniile lor de cuiburi, sunt amestecate cu ale cormora-

Fig. 62. — Stârcul-purpuriu din Balta Brăilei (după Bernatzik, d. D-na E. Saulea-Bocce).

nilor, cu cari nu duc casă bună. Nu arată nicio măiestrie în facerea culcuşului. Câteva găteje, stoloane de stuif, asvârlite claie peste grămadă, atâta-i tot.

Fig. 63. — Pui de stârc-purpuriu abia ieşit din ou (după Bernatzik, d. D-na E. Saulea-Bocec).

* * *

Cel mai mare dintre stârcii dela noi, este Stârcul mare cenuşiu (*Ardea cinerea*), care se avântură până'n văile munţilor, ori unde găseşte un ochiu de apă mai măricel. E ca presărat cu cenuşă, unde mai multă, unde mai puţină, cu stropituri de

pene albe în lung; numai marginile aripilor sunt negre, ca şi câteva dungii în lungul gâtului. Podoaba lui sunt două trei pene la ceafă, mai lungi, prelungirea penelor negre ce le acoperă vârful capului, ca o scufie.

Când stă liniştit, pânditor, are ceva din privirea vicleană a dracului din Faust. Sunt cei mai urficioşi, mai morocănoşi, mai fricoşi şi mai bănuitori. În schimb, când sunt strânşi de aproape de vreun hultan, se apără cu îndârjire. Suliţa e pliscul lung, ascuţit, puternic; scutul sunt aripel. Ținta loviturii sunt ochii duşmanului.

Nu era distracţie mai plăcută, pentru cei din evul mediu, decât lupta în aer între un șoim şi un stârc cenuşiu. Sburau penele şi dela unul şi dela altul, ca fulgii de zăpadă. Incercările stârcului de a lovi șoimul care şi-a înfipt ghiarele în spatele victimei, dădeau impresia în lumina aerului limpede, unor incolăciri de șerpi, care cad din cer.

La noi sunt mulţi; prin țările din apus sunt o raritate azi; coloniile de cuiburi — heroniere, — odată erau ocrotite de autorități.

Cam de aceeaşi mărime e Stârcul alb nobil (*Herodias alba*). Culoarea penelor este peste tot aceeaşi, a omătului curat. Câteva pene subțiri, fine, lungi, — egrete — înfipte la baza aripelor, pe spete, și pe ceafă, sunt cauza peirii lui, căci este vânat fără milă pentru acele câteva pene, scumpe modelor; au soarta struților. Imbrăcămintea, fără strop de altă culoare, afară de pliscul galben la bază, îi dă o înfățișare mai simpatică. E de altfel mai grațios în mișcări, mai iute în sbor, mai puțin dușmănos cu alte păsări.

Puii sunt hrăniți cu mâncarea pe jumătate mistuită din gușa părinților, băgând-o cu pliscul ascuțit, până'n înghițitoare. Dacă cresc mai măricei li se aduce ba un pește, ba o broască, deprinzându-i să o înghițită singuri.

Pe lângă Stârcul alb mare este și un altul mai mic (*Ardea garzetta*).

Frumos la imbrăcămintea, concurând în gingășie cu stârcul alb, este Stârcul galben (*Ardea ralloides*), mai mic la trup, cu ochi vioi,

Stârcul-alb din Balta Brăilei. (După *H. Bernatzik*).

BC Cluj - Cluj University Library Cluj

mereu cercetători, gata să fugă, dar și gata să se apere. E poate cel mai viu dintre stârci. Penele lui sunt gălbui, cu dungi negre trase subțirel în lungul gâtului; pe cap are niște pene mai lungi, care stau cam țepoase, ca și părul de pe capul unui copil.

Când stă liniștit, pe spinare și peste aripi pare că are asvârlit un șal frumos cu capetele destrămate. Având gâtul mai lung, mai subțire,

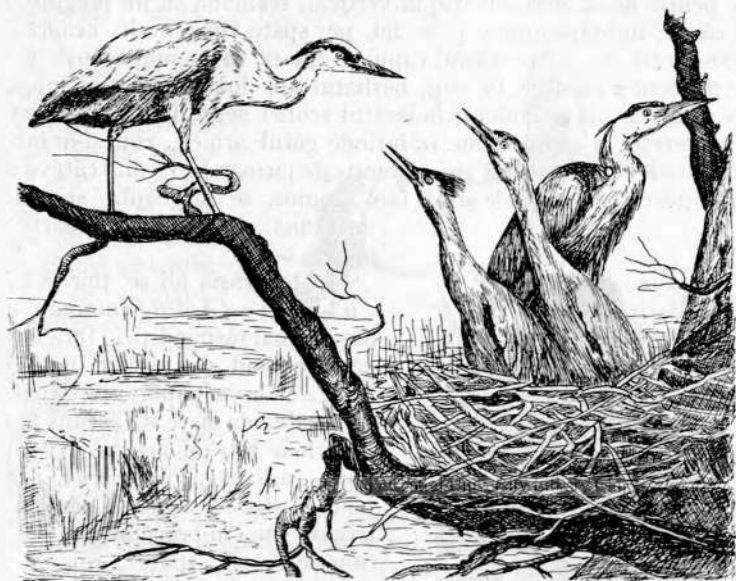

Fig. 64. — Stârci din Balta Brăilei (A.).

iar trupul micuț și svelt, când e gata să sboare, capătă în totul înfățișarea unei săgeți. E mai puțin sfiicios decât ceilalți, amestecându-se printre cârdurile de vite. Nu rar, ca și în tablourile luate de prin Egipt, se văd pe spinarea porcilor, primiți cu bunăvoință.

Stârcul-purpuriu (*A. purpurea*) este dimpotrivă tipul cel mai flegmatic; pare că nimic pe lume nu-l interesează. Nu-i place nici tovărășia celorlalți, ci stă ascuns în papuriște, nemișcat; ai zice că e o ramură de stof ruptă, ieșită din apă.

E îmbrăcat cu pene ruginii, pistruite cu toate colorile. Pe spate mai mult cenușiu închis, cu epolete ruginii, ca și pe gât unde sunt trase dungulețe negre. De pe frunte până la ceafă se întinde o pată negrie, iar gușa e mai albicioasă.

E forma cea mai desăvârșită a săgeții vii. Mai ales când stă cinchit, așa încât se reazimă cu coada de pământ, cu gâtul întins, atunci plisc,

cap, gât și trup e ca dintr'o bucată, săgeata cu coada lătită, gata să sbârnaie în aer.

E unul din stârcii cei mai eleganți dela noi, întâlnindu-se în Deltă dar și oriunde e un iaz mai mare cu papură.

Jidovul sau Stârcul-cenușiu de noapte (*Nycticorax griseus*), când stă ziua liniștit, cu capul tras între umeri, cu pliscul ascuns între penele de la gusă, cu trupul vertical, seamănă cu un pinguin, mai ales că și îmbrăcămintea e la fel, pe spate mai mult neagră, cu reflexe verzi ca și pe vârful capului din ce în ce mai cenușie și mai albăie pe piept și pânțece. Pe cap, bărbatul are două pene mai lungi, ca două suluri de hârtie, aninate îndărătul scufiei negre. Când se lasă amurgul, se trezește și el din somn. Iși întinde gâtul, aripile, cum și-ar întinde omul brațele când se scoală; își desmortește picioarele, făcând câteva sărituri și apoi cu bătaii iuți de aripi, fără sgomot, se îndreaptă spre locul de hrană. La noi este foarte comun.

Fig. 65. — Buhai-de-baltă.

În tovărășia lui se ține Stârcul-pitic (*Ardetta minuta*), unul din cei mai răspândiți în țara întregă, nelipsind de nicăieri unde este un iaz cu ceva papură pe lângă el. Cât e ziua de mare stă ascuns în stuf sau chiar într'un arbore. Nu-l poți lesne însă băga în seamă, așa de bine ce știe să-și aleagă locul, în potrivire cu îmbrăcămintea lui întunecată pe spate, ruginie pe piept.

Stă ascuns dare foarte simțitor. Înainte de a-l putea zări, te-a și simțit. Un fâșait de aripi și pe urmă ia-l de unde nu-i. În toată siguranța însă se simte numai în papură, unde e ca veverița în pădure.

Nu numai că se poate furișa lesne unde e desigur mai mare, dar se mișcă în lungul ramurei de stuf,

cum fuge veverița pe crengi. Nu se dă de gol, cât e în papură, Doamne ferește; poți să asvârli cu pietre, ca să-l sperii; el stă liniștit, tace chitic și numai dacă vede și vede că se îngroașă treaba, atunci o sbughește din papură.

De cum se lasă noaptea, este în elementul lui. Fără să-l vezi, îl știi cam unde este; îl cunoști după glas. Mai ales primăvara, când bărbatul se răfoește pe lângă femeie, cântă, dragă Doamne; scoate însă un

sunet gros, scurt, pare că ar fi un grohăit de porc. De aceea și poporul prin unele părți, îi zice scroafă-de-baltă.

N'are aface însă glasul stârcului-pitic cu al unei rude ale sale de aproape, cu Buhaiul-de-baltă (*Bolaurus stellaris*). Când începe a buhăi, îl auzi de o poștă, în liniștea nopții. Mult s'au căznit cercetători, să afle cum scoate el glasul acesta răgușit, repetat, sfârșit cu un buuu... scurt, apăsător.

Nu i-au dat de rost, pentru că e foarte greu să-l observi. Cât e ziua de mare stă în stof. Ai socoti uneori, cum stau unii lângă alții, că sunt niște țărushi mai groși bătăuți în pământ. La îmbrăcăminte e curat o buhă, cu penele castanii pătate cu negru, mai deschise pe piept, unde încondeierile negre sunt pe gușe ca niște brăulețe. Pe cap e cu scufie neagră, iar din colțul pliscului, se întind două dungi negre ca niște mustețe. Când îl vezi din față, cu gâtul tras între umeri, cu ochii mari așezați mai înainte decât la celelalte păsări, cu pliscul scurt, pare că e o bufniță.

Cum înserează se duce la baltă, unde rămâne tot leneș, nemișcat. Lenevirea e numai aparentă; stă nemișcat pentru ca să nu deie de bănuț peștilor din baltă. Dar capul îl învârtește ca un șurub în toate părțile, încât dungulițele negre de pe gât devin ca niște linii în spirală.

Chiar și un dușman dacă vine, el îl lasă să se apropie și deodată își aruncă sulița cu atâta putere, încât îl străpunge. De aceea mai toate vietățile se feresc de el. Vulpea își teme pielea, iar hultanul nu-l atacă decât dela spate. Cu o lovitură de plisc străbate tureatca ciubotei până la os.

E tipul unei arme vii, unei mașini cu resort însuflețit.

Apropiat de neamul stârcilor este Lopătari (*Platalea leuceroxia*); una din podoabele tot mai rărite ale bălților noastre dinărene.

Vin primăvara în rânduri ca și cocostârcii, putându-se lesne deosebi prin bătaia mai repede a aripelor. Sunt păsări sperioase, de aceia mai adese se văd de către excursionistul care face cu lotca drumul prin canalele

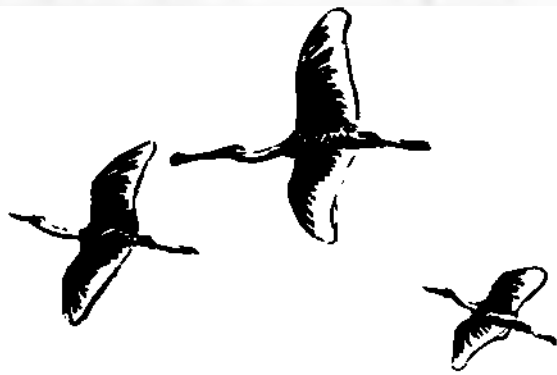

Fig. 66. -- Lopătari în zbor (d. Bernartzik, d. E. Saulea-Bocec).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

din Baltă. Trebuie să te înfunzi în desișul papurei, ca să dai de el; mai adesea îl vezi, speriat, sburând pe deasupra stufului.

Ca și stârcul alb e îmbrăcat cu mantie albă de pene și numai la gât are un cerc lat mai ruginiu; dela ceafă spânzură un smoc de pene, care n'au fineța egretelor de stârc. Deosebit e prin ciocul lui lung, dar ca de rață, lățit. Românul i-a dat minunat numele de lopătar, căci cu el răscolește málul în care găsește răcușori, melci, hrana lui obișnuită. Nu e o armă de apărare; între sulița ascuțită a unui stârc și lopețile lopătarului este o mare deosebire. Cuibul e o îngrădire de găteje, bucăți de papură fără niciun meșteșug, parcă ar fi un braț de vreascuri asvârlite în păpuriște. În schimb părinții țin la copiii lor cu o dragoste deosebită, apărându-i până la moarte.

E una din pasările dela noi cu înfățișare exotică.

Fig. 67. — *Lopătar din Balla Brăilei* (d. C. Cluj / *Motaș*).

Amândoi însă sunt vestitorii primăverii, ai căldurei, ai florilor, deci cu plăcere primiți.

Copiii desculți, își lasă urmele în glodul abia sbicit de după topirea omătului, jucând oina. Unul din ei strigă: « Vin cocorii! Vin cocorii! ». La această veste toți ies din casă, își pun mâna pod și caută spre zările adânci, luminoase. Un șirag de mărgele, îndoit ca un cârlig, înnoată în înălțimea văzduhului. Abia le vezi, dar au grija să-ți trimeată vestea trecerii prin strigățul

Cocostârcul și Cocorul. Unul e al nostru, bucuria tuturor, dorit, bine îngrijit; celălalt este numai în trecut, rar când stă peste vară — câte o perechedouă — prin Dobrogea.

Fig. 68. — *Cocostârcul în sbor*.

lor strident, asemenea cu al curcanului când stă liniștit în curte: Gra-gra-gra, adică « bun găsit, pregătiți-vă plugurile, la muncă, cumătrul cocostărc vine în urmă. Noi ne ducem mai departe, hăt departe, unde vara e mai răcoroasă ». Bătrânii, se uită cu bucurie deodată, dar repede jalea îi cuprinde:

Da din cap; zâmbind, clipește
Și îngână veterarul,
« Le-oi mai a junge eu oare
Și la anul »?

(St. Iosif)

Un flăcău mai nădrăvan, trage repede pe pământul umezit, un cerc cu cuțitul scos din brâu; îl înfige la mijloc, pune căciula deasupra, mormăe câteva cuvinte, pe care numai el le știe.

Uite! Cocorii și-au rupt rândul, sbor amestecați; ca amețiți se opresc în loc, se învârtesc în cercuri încălcite; se lasă încet din sbor, lângă ape.

Farmecul s'a îndeplinit, zic oamenii. Nădrăvanul care câștigă mult în fața consătenilor, a oprit cocorii în loc. În realitate s'au lăsat să se mai odihnească și să se mai întremeze cu ceva hrană. Drumul e lung și din loc în loc trebuie să poposească undeva. Alte ori își caută de drum mai departe, măcar că fermecătorul și-a descins brăul, făcându-l colac pe pământ.

Cocorii (*Grus cinerea*) sunt trambițașii primăverii; trec pe la noi numai, căci cuiburile și le fac prin Norvegia și Suedia. Rar când rămân câteva și pe lângă Raselm.

În schimb Cocostărcul sau Barza (*Ciconia alba*) se ține de pământul nostru. Numai ce-l vezi că s'a lăsat, nici nu știi când, căci el nu-și anunță venirea prin niciun strigăt. Bucuria ș'o arată altfel: își lasă gâtul pe spate, așa încât falca de jos să vie în sus și se pune la toacă. Des, des, lovește o falcă de alta și scoate un sunet parcă ar bate cu niște ciocănele. Aceasta-i vorba lui. Așa-și arată voia bună, așa cer copiii de mâncare, așa « bat din palme » când văd pe babacul venind cu o broască ori un pește în plisc.

Cocostărcul e credincios locului unde și-a făcut cuibul. E dovedit pe deplin, de când se obișnuiește prin alte părți a i se pune la picior

Fig. 69. — Cocor (R.).

câte un inel de recunoaştere. Abia s'a lăsat din sbor, abia ş'a vestit sosirea, ca o fiinţă politicoasă a tocat din plisc zicând « bine v'am găsit » şi se pune pe lucru. Cuibul, clădit în anii trecuţi cu trudă, a suferit de pe urma furtunii, a viscolului de peste iarnă. Incepe să-l dreagă, cum îşi drege şi gospodina casa, în preajma sfintelor sărbători din primăvară. Ici mai lipseşte un vreasc, dincolo mai trebuie ridicat pe margini: aduce muşchi, câteva frunze de face salteaua. Cuibul e gata pregătit ca să primească ouăle.

Cât doamna stă şi cloceşte, domnul şi s'ar părea că se preumblă. Îl vezi mergând tacticos, călcând agale, parcă ar măsura câmpul pe unde se ţine. Legănându-şi ceva trupul investmântat în alb — numai vârful aripelor sunt negre — ai crede că e adormit, gânditor. Deodată însă îşi întinde gâtul, îşi îndreaptă pliscul lung, ascuţit, roşcat. Când îl ridică în sus, în vârful pliscului se sbate o biată broască, dând cu disperare din labele dindărăt. O clipă numai şi a dispărut în gătajul fără fund.

De toate îi place. Nu se dă în lături nici dela melci, nici dela peşti; când apele s'au retras prea mult, păşunea îi dă de mâncare: şopârle, şerpi. Nu rare ori prinde şi câte o cârţiţă, care şi-a pus în minte să se răcorească prea de vreme, seara, la aer curat. Când năpădesc uneori prin Sudul Basarabiei hârciogii ori popândăii, cocostârcul are ce ospăta din belşug.

Nu-i place să înghită broaşte răioase, decât la mare nevoie. Nu le cruţă însă. De ciudă, le străpunge cu sulifa pliscului şi rămân, umflate, la marginea apelor.

Obosit, se odihneşte într'un picior, întorcând capul şi sprijininu-şi pliscul pe umăr, iar când e sătul şi n'are de ce să se mai ostenească, stă liniştit, ca o stană de piatră, cu penele dela gât respirate şi cu pliscul rezemat pe guşă. Numai dacă vreo nenorocită de şopărlă îi iese în cale, săgeata e gata. Nu dă greş mai niciodată.

Dar... acasă îl aşteaptă familia. Trebuie de ştiut că rar animal e mai credincios familiei sale, cum e cocostârcul. Îşi îngrijeşte de nevastă, când ea e ținută pe cuib; îi aduce regulat de mâncare; îi ţine de urit, stând într'un picior pe marginea cuibului sau ceva mai la o parte.

Se povesteşte de un cocostârc, care a rămas peste iarnă lângă cuib, pentru că nevastă-sa era rănită la o aripă şi nu putu sbura. Se povestesc şi cazuri de gelozie, de bătaie între bărbaţi, mă rog întocmai ca şi între oameni.

Un lucru e sigur. Nu toţi oamenii îşi îngrijesc copiii cu atâta gingăşie, cum caută cocostârcul de puii săi. Le curăţă cuibul de murdării, le aduce regulat de mâncare, îi apără până la moarte.

Ce tablou gingaş, când stai şi te uiţi ceasuri întregi la această căsnicie de necuvântători. Ţi-e mai mare dragul să priveşti la pui, cum se fac mari pe zi ce merge. Li se umflă părinţilor inima de bucurie, stând unul lângă altul şi privind la odraslele lor, întâi cum se încearcă să se

ridice copăcel pe cataligele lor slabe, apoi cum se învață a merge, pășind pe marginea cuibului și pe coama casei; mai târziu când sunt mai măricei, își încearcă puterea aripelor, întinzându-le, timid și neconținut tocând din plisc. În sfârșit au scăpat. Pe locul deschis cel mai apropiat de casă, e câmpul de exercițiu pentru sbor. Părinții nu-i lasă o clipă din ochi; cu ei zboară, cu ei stau, cu ei se întorc îndărăt. În cele din urmă nu-i mai hrănesc, ca atunci când erau mici și când le aduceau la cuib ba un pește, ba o șopârlă, dela care se băteau cei 3—4 pui lacomi.

Fig. 70. — Drumul cocostreilor din Europa până la locul de iernat în Sudul Africei.

Acum îi ia cu dâșii la vânat. Creșterea e gata. Pintilie Călătorul poate să sosească. Încercarea s'a făcut; tinerii țin la drum.

În vreme ce familia stă liniștită la vânat, iar bătrânul și-a luat de-o grijă, are și el dreptul să-și mai facă pe voie. Numai ce-l vezi, așa, netamnesam, că-și ia tâlpășița spre soare, ca și când i-ar fi dor de el. Face deodată două, trei sărituri; e aeroplanul care-și ia vânt. Cu câteva lovituri rezezi de aripi se ridică. Loviturile din ce în ce mai mari, mai liniștite, încet, încet, îl ridică în cercuri largi, în slava cerului. Abia îl vezi, ca o cruce cu brațele late, proiectată pe cer, căci în sbor își lungeste gâtul cât poate, și-și întinde picioarele subțiri. Din ce în ce se

înaltă, de crezi că e sorbit de aerul tot mai rarit. Din nou însă îl zărești scoborîndu-se, în lin sbor planat, făcând largi spirale. I se deslușesc picioarele ca niște fire de ață, încep să se zărească și vârful aripelor resfirate, ca niște degete depărtate. În sfârșit se lasă lângă familie, cum-pânindu-se, cu aripele ridicate în sus, făcând iarăși câteva sărituri.

S'a răcorit, încercându-și puterea aripilor.

Spre sfârșitul verei încep să se întâlnească familii cu familii. Țin sfat, se unesc cu alte familii din satul vecin și ca la o comandă, se ridică în stoluri mari, apucând spre miazăzi. Vara s'a călătorit! Plecarea cocostârcilor e unul din semnele calendarului poporului, că grija iernei se apropie.

Prietenia ce o arată cocostârcul locurilor noastre, purtarea lor aproape omenescă, îl face să fie una din păsările cele mai scumpe Românilui. De nicio alta nu se îngrijește ca de dânsa, punându-i o roată stricată pe casă, spre a-i ușura clădirea cuibului, având băgare de seamă ca să nu i se întâmple nimic.

E păcat să omori o rândunică: capeți negei pe mână. Mai mare păcat e să omori un pui de cocostârc: te pomenești cu bătrânii că-ți dau foc la casă cu un cărbune adus în plisc. Și nu e numai la Români dragoste mare pentru cocostârci. Vechii Egipteni îi divinizau ca și pe

crocodili. La Piele-roșii, era vai de capul aceluia, care s'ar fi atins de un cocostârc, iar în Tesalia veche, moartea îl aștepta pe cel dovedit că a ucis un cocostârc.

De altfel aduce servicii mari omului. Prea s'ar înmulți șerpii veninoși, șoarecii-de câmp, hârciogii și cârțițele, dacă n'ar mai da razna printre ei « Domnul cu catalige », lăsat de Dumnezeu, drept stăpânitor al broaștelor, când acestea l-au scos din fire cu plângerea lor gălăgi-

Fig. 71. — Țigănușul (A.).

oasă, că nu le place să aibă drept împărat un butuc.

Călătoria de iarnă a cocostârcului este azi pe deplin stabilită. Cei din Germania de răsărit, din Polonia, se strâng în șiruri lungi, trec prin lungul Moldovei, pe deasupra văii Siretului de obicei, se îndreaptă spre țărmul dobrogean al Mării Negre, spre a apuca drumul către Nil.

Iernează în Colonia Capului din Sudul Africeii, unde se adună cu zecile de mii, transformând locurile în câmpuri înflorite.

Aducând aminte de vestita pasăre Ibis, sfântă pentru egiptenii vechi, la noi e Țigănușul (*Plegadis falcinellus*), numit așa din cauza îmbrăcăminteii lui închisă, mai cenușie pe spate, mai neagră pe aripi. Picioarele destul de lungi, par solzoase, iar pliscul lung, subțire e curbat puțin în jos. Sunt păsări de climă mediterană care ajung până la noi venind prin Aprilie și părăsindu-ne de timpuriu, prin Septembrie. Pășesc agale, negrăbite, uitându-se mereu în pământ doar va da de urma unei râme, larve de insecte, pe care le prind din mers.

Fam. *Rallidelor.*

Din ea face parte Lișița (*Fulica atra*) cu înfățișarea mai mult a unei găini negre cu o pată albă între ochi, prelungită și pe mijlocul pliscului, contrast vizibil față de restul corpului. Chiar pliscul e mai

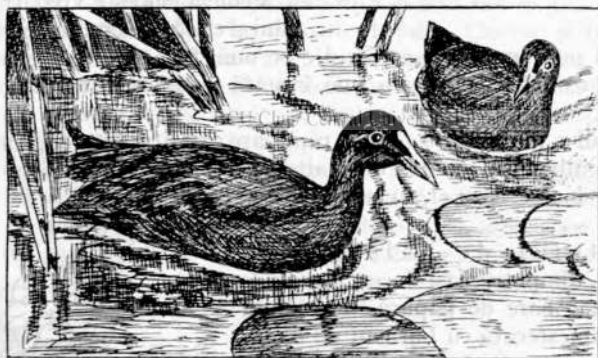

Fig. 72. — Lișițe (A.).

mult de găină sau bibilică (pichere), scurt rotunjit și ascuțit la vârf. Este însă o înotătoare măestră, ca rața și se afundă ca și cufundacul. Fiind sperioasă, nu se prea avântură la larg, ci tot în preajma stufului înoată, pentru ca la cea mai mică mișcare suspectă, să se facă nevăzută în adâncul pădurii de stuf.

Un neam al acestor pasări e cărsteiul (*Crex crex*), auzit chiar de cei cari nu sunt prea deprinși cu natura, dar au înopțat măcar odată într'un sat de câmp. Primăvara mai ales, de cum începe să se

lase amurgul până ce se întunecă bine se aude glasul « crrt, crrt, crrt », cam asemănător cu începutul numelui dat de popor sau cu hârăitul întoarcerii unui ceasornic de părete (*I. Brătescu-Voinești*).

E pasăre cu picioarele înălțuțe, cu trupul turtit dintr'o parte în alta, iar aripele ca niște covețele.

Culoarea trupului este frumoasă. Pe spate negrie cu pete măslinii, pe partea laterală a trupului mai cenușiu cu dungi ruginii în curmeziș, pe aripi roșcat cu pete gălbui.

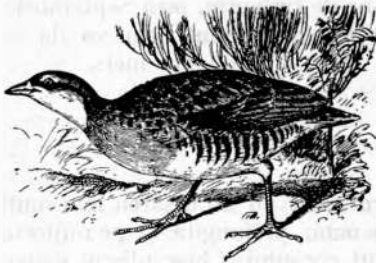

Fig. 73. — Cârsteiul.

E una din pasărilor cele mai vioaie dela noi. Trăiește prin pajști cu iarbă înaltă, prin ogoare de grâu și știe atât de dibaci să fugă prin iarbă, de nu clintește un pai care să-i arăte prezența printre ierburi. E ușurat în această alunecare și prin corpul ca o navă; mai ales când fuge, își strânge capul între umeri de se face ca o suveică.

Femeia clocește vreo trei săptămâni și e atât de credincioasă mamă,

în cât poți pune mâna pe ea când e pe ouă, fără să le părăsească. Puii foiesc ca furnicile, dar la cea mai înceată chemare a mamei sunt sub aripele ei.

Cârsteiul e mai mult o pasăre răpitoare; se hrănește cu semințe dar soarbe și gălbenușul ouălor dela alte pasări, care clocesc, ca și el, în cuiburi puse în iarbă.

Cârsteiul-de-baltă (*Rallus aquaticus*), dimpotrivă își duce viața unde e desigur mai mare de papură, de răchită măruntă, amestecată cu burueni de baltă. Nu prea se avântură la fața deschisă a apei. Spre deosebire de celalt, are trupul mai ridicat, gât scurt și gros, picioare mai lungi, iar pliscul puțin încovoiat, lung și ascuțit la vârf. Trăind mai aproape de apă are penele dese; gălbui pe spate cu pete negre, este cenușiu pe piept, ruginiu pe pânțec și cu dungi vrăstăte pe de lături.

Are aripele scurte; de aceea zboară uneori, cu aripele întinse, cu sbor smucit ca al unui liliac. Dintr'un loc se mută în altul mai mult mergând. Innoată însă minunat. Ziuă stă liniștit în ascunziș; glasul-i scurt, începe să se audă cum amurgește,

Fig. 74. — Cârsteiul-de-baltă. (R.).

îngânându-se une ori cu al celuilalt. Cuibul și-l face unde e încălțitura de burueni mai mare și-l acopere uneori cu un soi de glugă făcută tot din ierburii.

Găinușa de-baltă (*Gallinula chloropus*) este o pasăre ce se vede și pe iazul cel mai mic, numai să aibă un petec de stof. E ca o puică, având penele castanii pe spate și aripi, cenușii închis pe burtă. Coada scurtă o ține ridicată, cu câteva pene albe pe de lături, ca și o dungă albă în lungul trupului, sub aripi. Pliscul e ca de cârmaz la bază, gălbui la vârf; e scurt și cam turtit lateral. Picioarele înălțate, cu solzi ca unși cu pucioasă și cu degete lungi, ceva lățite.

Sunt păsări drăguțe, putând înnota bine, după cum se cufundă lesne. Trăiesc de obicei perechi-perechi, singuratece, stăpânind mai voioase ele singure în împărăția unui iaz. Când se încumetă să le facă vizită nepoftită bărbatul altei perechi, are loc o bătălie. Stăpânul iazului, întâmpină mâniaș pe noul venit, să îndreaptă spre el cu capul plecat, cu aripele puțin răsfirate. Dacă nepoftitul se face că nu-l vede, celalalt își chiamă și soția în ajutor.

Alunecând la fața apei ușor, când la dreapta când la stânga, ciugu-lește ba o frunză, ba semințe, ba o insectă ce-i iese înainte. Nu e sperioasă; dar dacă simte un pericol se face nevăzută în stof sau se afundă în apă.

Cuibul e la fața apei, în desișul stufului. Clocesc și bărbatul și femeia, uneori de două ori pe vară; iar puii mai măricei din cea dintâi clocire, ajută părinților să facă alt cuib pentru frățiorii mai tineri.

Trăiește nesupărată de vânători, căci carnea ei e cam ațoasă și cu gust de măr.

Mai ascunsă, mai sfiicioasă este găinușa-pitică (*Porzana parva*), micuță, măslinie pe spate, cu pete și puncte alburii, cenușii-albăstrii pe pânțele. Sboară prost, la fața apei, greoi, cu picioarele spânzurate. În schimb pe apă se mișcă tot așa de repede ca și găina-de-baltă.

Fam. *Alectoridelor.*

În această familie intră una din cele mai mari pasări dela noi: *Drophia* (*Otis tra*) zis și Mitropolitul.

De când mai toate cărțile de cetire cuprind minunatele pagine din *Odobescu*, relative la Bărăganul de demult, a rămas în mîntea unora ideia greșită că *drophia* numai în Bărăgan trăiește. Nici chiar când Bărăganul, stepă fără ogoare, era al drophiilor, aceste pasări istețe, dacă nu cele mai mari, desigur cele mai grele dela noi, nu trăiau numai în stepa ialomițeană. Cărduri întregi, de departe pare că ar fi niște cărlani la păscut, se văd în Dobrogea, pe lângă țărmul Mării, atât spre Nord pe lângă vechiul așezământ Istria de la capătul lacului Sinoe, cât și spre Sud prin apropierea Mangaliei. Se avântură însă uneori și prin

Moldova, după cum nu părăsesc Bugeacul decât în iernele prea geroase, întorcându-se după cum începe să se topească primăvara omătul.

A mai rămas încă o noțiune necompletă din descrierea lui *Odobescu*, anume că nu te poți apropia de dropii. Mi s'a întâmplat să trec pe lângă un cârd, fără să se sperie. Imi căutam de drum, iar păsările își căutau de treabă, ca și cum nici n'ar fi fost prin apropiere dușmanul lor cel mai de temut. Cel mult erau aproape toate cu capetele înălțate, bănuitoare, gata să apuce fuga dacă ar fi văzut o pușcă.

De vânători se tem, e dreptul; iar vânătoarea de dropii are un farmec deosebit, după spusa celor ce o practică, tocmai pentru că vin față în față două ființe istețe. Vânătorul întrebuițează toate mijloacele pentru ca să se apropie de dropii, iar ele îl văd, îl simt dela depărtare, dincolo de bătaia puștei. Pare-se că știu să deosebească o armă de foc de o sapă ori hârleț. Când zăresc de departe silueta unui om, îndată își ațintesc privirea. Văd că e un cioban, o femeie sau un țaran cu desagii în spate, se liniștesc și nici nu le pasă. Știu să deosebească iarăși, un om bun de altul rău, pentru ele. Văd ceva suspect în portul vizitatorului?; își iau măsurile de siguranță.

Fuga e arma lor de apărare. Intr'aceasta sunt neîntrecute; e struțul nostru, căci numai un câne bun de vânătoare le ajunge. De aceea nu le place orice loc. Caută tot regiunile deschise, cu orizont larg, fără copaci, fără dealuri, după care ar putea fi surprinse. Picioarele nălțate sunt fără penne; sunt « neîncălțate ».

Vânătorul întrebuițează toate mijloacele ca să poată ajunge lângă dropii în bătaia puștei. Dacă se ascunde într'o căruță cu covergi de rogojină, trebuie să fie iute la mișcări, când s'a apropiat de ele. Iute să ochiască, iute să tragă, altfel de geaba truda. Alții se îmbracă ciobănește, ori femeiește, având grija să-și ascundă pușca

Un vânător povestește că sbura spre el un cârd de dropii; de i-ar fi văzut pușca, repede cărneau în altă direcție. Vânătorul cum le-a zărit, s'a întors cu spatele și s'a prefăcut că sapă; numai așa a putut trage în ele.

Alte ori se fac bordeie, din vreme, în locul unde obișnuesc dropiile să se lase la mâncare, semănându-se acoperișul de pământ, așa încât să pară o moviliță întâmplătoare. Dropiile nu bănuiesc că sub această movilă e moartea lor; vin până aproape de ea și chiar dacă una din ele cade împușcată, celelalte nu-și dau seama, ci, probabil, socot că detunătura e din senin, un tunet.

Dacă însă simt vreo mișcare ori vânătorul tușește, bănuiala se deșteaptă îndată și ocolesc în zilele următoare movila fermecată. Chiar când văd urme proaspete de picior omenesc, ori vreo schimbare oarecare, repede își caută de drum aiurea. Din această pricină nici nu dorm unde și-au petrecut ziua, ci sbor ceva mai departe la odihnă.

Incolo, când sunt mari, au prea puțini dușmani. Chiar vulturii cu greu se abat asupra lor. Se zice că numai șoimii, cu mișcări iuțe le vin de hac.

La mânie sunt atât de furioase încât nici de om nu se sperie.

* Un droptoi enorm, ridicat cât era de mare, cu aripile desfăcute, scoțând un fel de sunet răgușit din ciocul întredeschis, se repezi la soldatul ce mă întovărășea și în pieptul calului ținut de mână, lovind cu aripile și ciocul cu o furie de nedescris (C. Roselli-Bălănescu).

De altfel culoarea penelor le apără de minune. Când sunt răzlețe în stepa arsă de soare, greu e să deosebești galbenul ruginiu al penelor

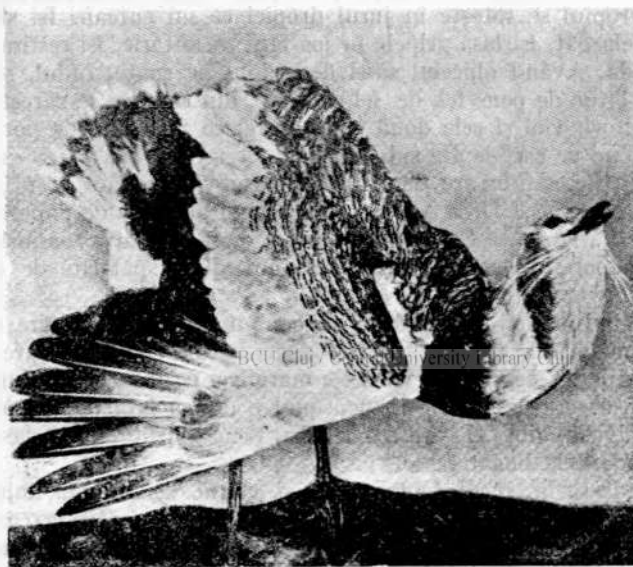

Fig. 75. — Droptoiul umflat (d. C. Roselli-Bălănescu din rev. «Carpați»).

de iarba dogorâtă. Intr'aceasta sunt la fel cu toate animalele din stepă. Se pot ascunde de minune în grâul de vreo palmă. Mai ales dropia, uneori nu o poți simți decât când fuge. Cu gâtul întins, cu aripile ceva desfăcute date în lături, trupul și coada lipită de pământ, stă tupilată, nemișcată. Un vânător încercat în ale droptilor, C. Roselli-Bălănescu, citează că i s'a întâmplat să nu fi zărit droptoiul ascuns în orzul de o palmă și jumătate, decât la 6 pași.

Dacă privești însă mai de aproape trupul unei dropii, într'un muzeu bunăoară, te minunezi de îmbinarea măestrită a culorilor de pe pene,

pentru ca asemănarea cu mediul să fie mai mare. O pană nu seamănă cu alta; pe fondul galben ruginiu, fel de fel de stropituri și linii frânte, care mai de care mai fine, împodobesc penele. Numai pe cap și pe gât e cenușie ca un hulub, iar în josul gâtului are o dungă lătuță ruginie, curată, ca un guler de blană de jder.

Intre cele două sexe este o deosebire mare, cum ar fi între o curcă și un curcan. Bărbații, sunt impozanți la înfățișare: lungi de 1 metru, și grei de 20 kg., distanța între vârful aripelor întinse e de 2 m. Mai ales primăvara, pe vremea bătaii, în toilul dragostei, haina lor este mândră; sunt gătiți de sărbătoare. Mai pe urmă, spre toamnă, se îmbracă modest, mai la fel cu soția și cu puii. Când e în fierbințeala dragostei, dropiul se rotește în jurul dropiei ca un curcan. Iși sburlește penele dela gât, își lasă aripele în jos fără să le târie, își respiră penele dela coadă. Având obiceiul să-și dea capul pe spate, fudul, seamănă cu un vâlătuc de pene fel de fel colorate, din care nu se zărește decât ochii slipitori, vioi și cele două pene aspre, ca niște fire de păr, lungi, și de 20 cm. pe care le are sub bărbie.

Pe părțile gâtului are două pete goașe, vineții, care în primăvară se umflă ca o gușă. De aceea dropioiul se mai numește de popor Curcan de Bărăgan. Sub gușă are un colan roșcat de pene. Către toamnă dispar aceste podoabe de nuntă. Gușa și colanul ajung spălăcite de abia se mai disting.

În schimb numai așa își arată podoaba mantiei sale de mire. Aripele întinse, încovoiate, sunt ca două steaguri tricolore: ruginii spre umeri, albe la mijloc și negre spre vârf. Pe marginea cozii întinse ca un evantai, pare că a tras cineva cu pensonul o dungă lată negrie, alătura de alta, îngustă albă. De sub coadă răsar pene sburlite, mătăsoase, albe, ca niște dantele bogate.

Rotindu-se în jurul femeii, care-și caută de hrană, liniștită în aparență, dar de sigur măgulită de desfășurarea pentru ea a atâtor podoabe, pare că vrea să o întrebe: «Vezi? Este altul pe lume mai mândru și mai împodobit decât mine?». Iar dacă de după o tufă răsare protivnicul, tot așa de împodobit, cu aceeași pretenție, bătaia e gata.

Trebue să fie o privește minunată, această bătaie de cavaleri rotofei, în mijlocul câmpului întins, sub cerul senin de primăvară, în tovărășia cântecului ciocărliei care înalță slavă firii înviate. În orbirea luptei, stăpânite de patimă, cele două vâlătuce de pene se izbesc unul de altul, se rostogolesc cu furie, uitând pericolele vieții, putându-i lovi cu biciușca, fără să vadă prezența omului, dușmanul lor cel mai de temut. Lupta este însă fără sânge. Ai crede că din ciocnirea cu atâta înverșunare a protivnicilor plini de ură, unul trebue să cadă în nesimțire. Rar numai câte o pană sau două din haina lor de nuntă, dacă rămâne pe pământ sau e luată de vânt. Mai degrabă este o completare a curtenirii; pe lângă podoabă se cere și voinicie; de unde, duelul în fața femeii.

După ce s'a trecut perioada bătăilor, prin April, sunt cei mai liniștiți și mai buni prieteni, trăind împreună în cârd, având grijă să apere puii neexperimentați și să-i ferească de primejdii. Femeia își caută adăpost, unde e desigur de iarbă mai mare. Își scurmă o groapă și cuibul e gata. E prevăzătoare însă. Nu se duce deadreptul la cuib, ci dă târcoale ca să înșele dușmanul căruia îi plac ouăle. A simțit ceva

Fig. 76. — Repartiția droșiiilor în România (d. G. Manu).

bănuitor, repede se întinde la pământ și stă neclintită până ce socoate că a trecut primejdia. După aproape o lună de ciocire, ies doi pui mici, cu puf mărunt pe ei, crescuți cu multă grijă și prevedere.

Un mare și rău dușman au biete droșii: poleiul. Când plouă noaptea și frigul face să înghețe picăturile de ploaie, se prinde peste aripi o coajă de gheață, care le împiedecă în zori să sboare. Atunci pot fi prinse lesne, cu ajutorul unui câne mai sprinten la alergat, iar în Dobrogea le omoară țaranii cu bâtele.

Așa se explică faptul că nu e grădină zoologică în care să nu se vadă câteva droșii, ducându-și viața de captivitate în liniște și resemnare. Dacă e greu să le prinzi obiceiurile în libertate, i le urmărești lesne în spațiul restrâns al unei grădini.

Suprafața lor de întindere în Europa se tot micșorează. În apus se văd numai cârduri în trecăt. Și la noi se simte împușinarea lor; cu întinderea câmpurilor de cultură se micșorează siguranța de care au nevoie. Se impune ocrotirea lor, căci ar fi păcat să dispară una din podoabele pasărilor noastre.

Ord. Gallinaceelor.

În acest ordin intră principalele noastre pasări de curte; diferitele rase de găini, păunul, curcanul, pichirea (bibilica) etc. și fasanii crescuți în fasaneriile dela Arad, Brănești-București.

Fam. Tetraonidelor.

Gotcanul sau Coccoșul-de-munte (*Tetrao urogallus*). După spusa vânătorilor pasionați, nicio altă vânătoare aleasă dela noi, nu se poate pune alături de aceea a gotcanului, cavalerul munților înalți. Nu e numai anotimpul, când zăpada nu s'a topit de tot, iar clopoțeii își ițesc floarea la locul mai însorit. Afară de șuerul mierlei sau al sturzului, încă niciun cântăreț nu tulbură liniștea desăvârșită a pădurilor de brad, la marginea cărora se țin gotcanii și găinile. Urcușul se face de

cu seară, căci vânătorul e legat numai de lumina slabă a zorilor.

De cu seară se adună, ca după o comandă, cocoșii dintr'o coastă de munte, în preajma unei poenițe, cu arbori bătrâni și înalți la margine. Uneori vin și 17; acolo se va desfășura sbuciumatul danț al cocoșilor bătrâni.

Jocul gotcanului are loc de regulă la începutul primăverii, prin April, după vreme. Când se întâmplă ca babele să fie mai furioase și să scuture

Fig. 77. — Gotcanul în cântec (Rev. Carpații).

cojoacele mai cu temei, iar zăpada se așterne ca 'n toiu iernii, bătaia cocoșilor mai întârzie. În unele părți dela noi, pe când obișnuit vânătorul să urcă mai înainte ceva de Sf. Gheorghe, în primăvara anului 1933,

toiu bătăii a fost abia pe la 10 Mai. Bătaia a fost, fără zăbavă și fără multă ceremonie, căci găinile erau grăbite să clocească.

În zori de zi, de obicei, când încă luceafărul nu s'a stins de tot și înspre răsărit se trage geana zilei, are loc una din cele mai minunate manifestații ale fierbințelelor dragostei, din câte se întâmplă în lumea viețuitoarelor dela noi.

Sus pe o creangă uscată de brad, se profilează pe discul luminos al cerului, silueta atât de cunoscută a gotcanului, după figurile și picturile des răspândite. Cu gâtul întins, cu capul aplecat într'o parte, unii spun întotdeauna spre răsăritul soarelui, cu aripele răsirate în jos, ca la curcan, cu coada desfășurată ca un evantail, dar ceva mai ridicată, e într'un neastâmpăr, ca apucat de ducă-se pe pustii. Nu stă locului o clipă. Sau țupăie pe creanga pe care se află, sau nervos se lasă pe alta, spre a reveni pe cea dintâi. În toată vremea sbuciumului, nu face de loc. Scoate niște sunete din ce în ce mai rezezi; după o scurtă întrerupere iar toacă pare că ar lovi cineva două bețișoare uscate unul de altul. Tonurile sunt diferite, când mai încete, când mai accentuate, asemenea zângănitului coasei ascuțite cu un fier. Sfârșitul e ca o plesnitură din limbă, puternică, de răsună 'n liniștea din jur.

E atât de cuprins de nebuneala jocului încât nu se întrerupe nici când alicele unei împușcături îi ating penele, fără să-l lovească de moarte.

Un vânător scrie în Revista « Carpații »:

« D-l R. ridică arma și trage în mijlocul strofei cucușului, odată, de două ori. Cocușul cântă înainte. Termină o strofă, începe alta, o termină și pe aceasta... în vreme ce d-l R. se scotocea grăbit prin buzunare după cartușe, să-și încarce arma din nou. Pe când se grăbea să găsească cartușele, spre mirarea noastră mare, deodată cocușul tace și se rostogolește la pământ prin cetini la vale. Impușcătura mortală nu a fost în stare să-l trezească din lumea lui de visuri; și-a irosit ultimele puteri ca să-și continue cântecul; a murit fără să simtă groaza morții ».

Tot în aceeași revistă se povestește un caz și mai curios:

« Cocușul cade rănit fără să moară. După ce paznicul îl prinde cu greu, îl aduce acasă fără să-l omoare, cum cere datina vânătoarească. În tot drumul până acasă, și apoi acolo, în mijlocul nostru, care priveam ca la o minune, cocușul cânta strofa lui de dragoste, pare că era în crucea bradului și nu în brațele paznicului ».

Nu e simplă povestire vânătoarească. Se citează de pe aiurea cazuri tot atât de stranii. În ferbințeala jocului un gotcan s'a năpustit asupra unui tăietor din pădure; altul asupra unui cal ș. a.

Cum s'a terminat jocul, cade ca o piatră în desișul pădurii, unde de regulă stau adunate gămile.

Nu rar se întâmplă și dueluri între doi cocuși ce s'au întâlnit în prejma unei găini. Lupta e pe moarte, adesea unul din ei rămânând locului, lovit în cap.

Toate culorile se întâlnesc pe penele sale. Fiecare pană luată în parte, e ca și beșica de deasupra cafelei gingirlii. Dela roșul de cărnăz cu care sunt încondeiate sprâncenele, până la verdele de smaragd al penelor din dreptul gușei, dela castaniul întunecat al aripelor, până la cenușiul închis al pântecului, toate nuanțele își dau întâlnire pe trupul lui. Peste tot e stropit cu puncte mari, închise, pe fond deschis ori cu pete mai mari, albe, pe penele negre dela coadă, pe care le respiră, când e în toiul fierbințelei.

Gotcanii din Carpați, unde au rămas încă mulți, fiind mai puțin vânați, sunt mari, pot ajunge și până la un metru lungime (120 cm.), iar lungimea măsurată din vârful aripelor până la 1 metru și jumătate. Găina e mai mică și samănă la îmbrăcăminte cu o potârniche.

E o pasăre care ține la locul unde crește; nu călătorește. Cel mult pe iarnă grea se trage mai către deal. În afara vremii de bătaie, nu-i plac arborii înalți; după obiceiul găinilor de curte cu care e înrudită ceva, se ține mai mult prin tufisuri, prin erburi, unde își găsește hrana scurmând. Se hrănește cu frunze de brad, cu muguri, cu mure ori semințe. Când se lasă pe copaci, își alege totdeauna crengile din vârf, ca să aibă orizontul larg deschis, să vadă de departe, dominând zarea. Noaptea, se odihnește în ascunzișul cetenelor de brad ori a tufisurilor dese.

Cocoșul e un egoist; viața de familie nu-i place. După bătaie și împerechere se întoarce în domeniul său și lasă în seama găinei grija creșterii puiilor. În această privință se deosebește de mândrul cocoș de ogradă.

Găina își caută loc de cuibar, printre tufisuri mai dese. Nu e meșter în facerea cuibului; abia dacă scurmă o groapă pe fundul căreia așterne frunze uscate. Puișorii, de cum au spart găoacea, se pot ține lesne pe picioare, iar cloșca îi iubește și-i îngrijește ca o bună mamă. La pericol îi apără cu mare curaj, dându-se bucuros morții, numai să-și vadă puii scăpați.

Dușmani au cât lumea; de gotcan se feresc chiar vulturii, cărora se vede că le impune înfașurarea mândră dar și puterea pliscului și a ghiarelor. În schimb găina și puii sunt atacați lesne de tot neamul răpitoarelor din pădure. Din această pricină, ca și din faptul că e un vânat nobil, neamul gotcanului e în pericol mare. În Alpi și țările din apus, numărul lor descrește din an în an. În Carpații noștri, mai ales în Carpații împăduriți ai Moldovei, de-o parte și alta, trăiesc încă mulți gotcani. Vânătoarea lor, este atât de grea și cere atâta iscusință, atâtea precauțiuni și osteneți, încât e socotită drept o « vânătoare aleasă ». Nu se încumetă să o facă decât vânătorii dibaci. E mai mare fala pentru cel ce a împușcat un gotcan, decât pentru unul care a ucis o dropie.

* * *

În afară de gotcanul mândru, cu obiceiuri atât de ciudate, în țara noastră mai trăiesc câteva neamuri de ale lui. Așa e C o c o ș u l - d e p ă d u r e sau Gotcanul-mic (*Tetrao tetrax*), mai mic și mai

puțin impunător decât gotcanul, dar la înfățișare tot așa de frumos, mai ales când își respiră coada în formă de liră și-și întinde capul cu cele două creste de cârmăz de deasupra ochilor. Bătaia e tot atât de serioasă, în zori de zi din primăvară. Erau odată atât de mulți la noi, că spun bătrânii din Dorna-Cândrenilor ori Poiana-Stampii că se băteau cocoșii până și pe gardurile din sat. Acum s'au împușinat, căci sunt mai lesne de vânat.

Ierunca (*T. bonasia*), iute la mișcări, cu pene ca de potârniche, se ține tot mai mult de munte. La noi se întâlnește până la 1600 m., dar se scoboară și în regiunea livezilor. Despre ea spune *Cantemir* că e surdă, ceea ce a greșit. « Dacă găsește un vânător și o sută într'un copac, pe toate le poate împușca pe rând și celelalte privesc cum cade una după alta ».

E negarea oricărui simț de apărare al vieții.

Carnea de ieruncă e gustoasă; în evul mediu se căuta: « cibus laudatissimus ». Se vânează chemată cu fluericea făcută din osul piciorului de epure sau de găscă.

La sunetul scos din fluerice, vin cocoșii, dar ies uneori și vulpile socotind că au dat peste o victimă. Pe unde se găsesc mai multe (Valea

Fig. 78. — Cocoș de ieruncă (d. Rev. « Carpații »).

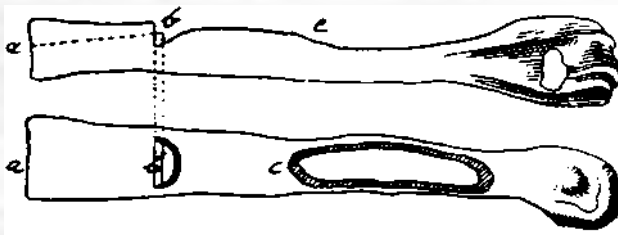

Fig. 79. — Fluerică de os pentru chemat ierunca (d. Rev. « Carpații »).

Lizului, Covasna, Prahova) un bun chemător poate aduce acasă și 6 cocoși.

Când toate celelalte pasări, spre seară, au amuțit, iar ceața amurgului se lasă peste câmpurile ruginite de spicul gata să fie secerat, glasul prepeliței (*Coturnix communis*), pitpidic, pitpidic, străbate liniștea câmpurilor.

Una pe alta se îngână, se chiamă. Locul lor de odihnă e în ogorul de grâu ori secară. Acolo undeva, într'o scobitură de pământ, pe o grămăgioară de paie uscate, își pune ouăle de două ori pe vară, din care

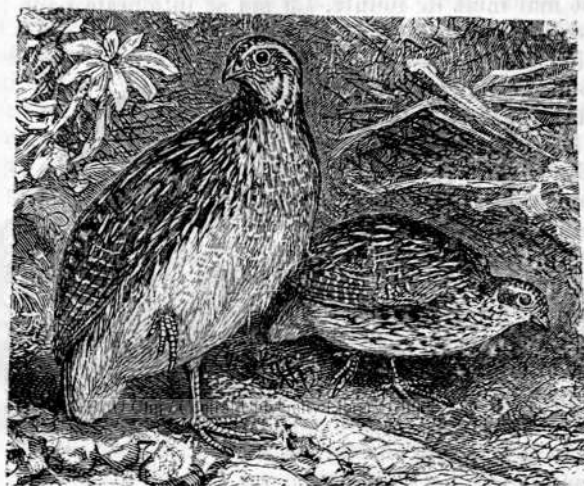

Fig. 80. — *Prepelițe*.

ies puișori drăguți, cari furnică drept ca șoricelii printre plaiurile de grâu.

Vine la noi nu prea de vreme; în orice caz mai târziu decât alte pasări călătoare, abia prin Aprilie. Își alege locuri uscate, semănate cu cereale sau pășunile cu iarbă înaltă. Acolo, în umbra plaiurilor, își duce vieața; nu-i place să se arate prea mult la lumină, nici să sbcare fără de niciun rost. E sătulă de drumul lung ce-l are de făcut în spre toamnă, cu peripețiile povestite de atâtea ori.

Se adună așa de multe la plecare, către regiunile mediterane, unde poposesc înainte de a trece în Africa, încât la fiecare pas, în câmpiile Greciei sau ale Italiei de Sud, țâșnește de lângă picior câte o prepeliță pitită la umbra unui bulgăre de pământ sau al unui tufiș de iarbă. Cu miile sunt prinse și vânate. Se spune că în Roma se vindeau zeci de mii într'o singură zi.

Vine după aceea trecerea apei. Dacă e vântul prielnic calea-valea; într'o noapte pot trece dela un țărm la altul, căzând așa de obosite pe

coasta Africei încât se pot prinde cu mâna. Când se stârnește în drum o furtună, e vai și amar de capul lor. Nu pot ținea de oboșală, se rătăcesc, sbor în loc, se lasă pe insule, pe corăbii sau chiar pe apă, înghițite de valuri. E o întreagă bătălie cu elementele naturii, din care puține ies învingătoare. Au de ce să se îngrijească deci să clocească de două ori pe vară și cât mai multe ouă.

De altfel dușmani au și pe la noi, câtă frunză și iarbă.

Soarta lor e la fel cu a potârnicii (*Perdix cinerea*), cu care se potrivește în multe obiceiuri. Amândouă trăiesc în desișul paielor de grâu, măcar că potârnichea se mai abate și prin huceaguri ori tufșurile spinoase. Amândouă își fac cuiburile la pământ expuse la prada atâtor lighioanțe. Amândouă au îmbrăcămintea ruginie. Potârnichea este însă presărată cu mai multă cenușă, iar pe piept poartă o decorație negrie în formă de V, pe când prepelița este acoperită cu mai multă rugină. Amândouă au însă atât de fine încondeieri, dungulițe, puncte, pe pene, încât haina lor e ca un tablou minuțios lucrat. Potârnichea e mai mare, se ține cu trupul ridicat, pe când prepelița e ca o puică nodoleană grăsună, mai ales spre toamnă.

După spusele învățaților, potârnichea este mai isteată, putându-se repede face nevăzută, folosindu-se de culoarea penelor sale ascemenea țărânei uscate, nemulțumindu-se, ca prepelița, numai să-și ascundă capul. Potârnichea trăiește în perechi, bărbatul fiind credincios soției; prepelițele însă nu pot fi luate drept pildă de bună căsnicie. După ce prepelița se pune la clocit, bărbatul nici nu vrea să știe de ea, ci se duce în treaba lui; e poligam ca și cocoșul. Pe seama bieteii mame rămâne grija copiilor și apărarea lor contra numeroșilor dușmani. Marea deosebire este însă în aceea că pe când potârnichele nu ne părăsesc nici iarna, prepelițele prin Septemvrie, se călătoresc spre locurile unde înfloresc lămâii.

Amândouă însă sunt vânaturi gustoase. Pe fiecare an cu miile sunt sacrificate. Om, vulpe, jder, șarpe, uliu, atâția și atâția dușmani le urmăresc, încât te miri că a mai putut rămânea în viață neamul acestor păsări, urmărite și omorite mai mult decât ori care altele.

Fig. 81. — Potârniche cu pui
(d. N. Mantu).

Ord. Porumbeilor.

Fam. *Columbidelor.*

Din porumbelul-sălbatec de pădure (*Columba oenas*) se trag toate varietățile de porumbei domestici, cu care suntem obișnuți. A fost una din cele mai reușite aplicări a puterii și răbdării omului pentru crearea de forme, care deși ies din acelaș izvor primitiv, au totuși atât de mari deosebiri încât s'ar putea socoti unele ca specii diferite.

Când se pune un hulub cu coada răsfirată, porumbelul englezesc cu gușă, înalt, cu picioarele încălțate până la vârful degetelor, alături de porumbei mai obișnuți dela noi având penele dela gât ca de opal și picioarele rubinii, abia îți vine să crezi că derivă din porumbelul sălbatec, cenușiu la pene, cu coadă lungă și gât scurt.

Fig. 82. — Porumbel sălbatec.

Se știe că *Darwin* bizuindu-se pe această creație a raselor felurite de porumbei, prin selecțiune artificială, a căutat să lămurească transformările din lumea ființelor tot pe baza unei selecțiuni, naturale.

Neam cu porumbei sunt drăgălașele turturile (*Turtur turtur*), atât de iubite de popor, ca și de poeți, prin ideala lor căsnicie, pururea alături, perechi — perechi, chiar când se întovărășesc în cădrurile de plecare. Excepții însă sunt și la turturile ca și la oameni.

Semănând cu porumbelul la înfățișare, au gâtul mai scurt, aripile mai ascuțite la vârf, iar coada mai lungă și rotunjită la capăt. Mai frumoasă e îmbrăcămintea ruginie pe spate și aripi, pe cap cu reflex albastriu metalic, având mai ales deoparte și de alta a gâtului patru dungii negre vrăstate cu altele argintii, podoaba lor. Nici nu le vezi în deșul arborilor, dar repede prinzi de veste prezența lor prin sunetele ca un tremolo scurt, repetat, glas cu rrr prelungit. Poporul crede că spune: lucru—rău, lucru—rău.

Sbor de minune dând des din aripi; când unul din soți e împușcat celălalt stă trist, îndoliat; nu părăsește cuibul, hrănindu-și puii la fel cu porumbei de casă.

Ord. Acățătoarelor.

Fam. *Cuculidelor.*

Mai rar pasăre care să joace un rol atât de însemnat în poezia populară și în credințele Românului, cum este cucu (*Cuculus canorus*), « pasăre pestră ».

Tânăr și bătrân, flăcău și fată, pândesc sosirea cucului, cam pe la Blagoviștenic sau Buna-Vestire. Nu e numai bucuria că s'a dus iarna; anunțarea primăverii o spun clopoței și mâțisorii de salcie. Se crede însă de cuc că poate prevesti soarta de peste an omului.

«Mi-a cântat cucu în față», înseamnă noroc, bine. Dimpotrivă:

Cucu 'n spate mi-a cântat
Și moartea m'a săgetat.

Vai de sufletelel bieteii fete, căreia cucul îi cântă de mai multe ori când ea îl întreabă: «Cuc, cuculeț, după câți ani m'oi mărita?».

Supărarea, bucuria, dragostea de peste an, dela cuc capătă deslegare; el e întrebat, cum se întrebeau în vechime oracolii. De aceea și pomenirea cucului în multe poezii populare; de aceea și observarea mai amănunțită a vieții acestei pasări, arătată prin proverbe ori cuvinte înțelepte.

Datorește dragostea și cântarea din partea poporului, mulțumită și obiceiurilor lui.

E o pasăre călătoare. De cum se imprimăvărează umple pădurile noastre dela șes ca și dela munte cu strigătul de toți cunoscut, două silabe sonore, cu-cu, cu-cu, răspicat pronunțate, cu putere asvârlite.

E așa de caracteristic cântecul cucului, încât și alte popoare tot Cucu l-au botezat (fr. Coucou; germ. Kukuk).

E credincios locului ales, în care nu mai permite altui cuc să se amestece. E domeniul lui în care se mișcă de ici-colo. De un neastâmpăr de copil, abia l-ai zărit pe o creangă strigând cu-cu, cu-cu, umflându-și gusa, căscând pliscul, răsfirându-și coada și aplecându-se ceva înainte. O clipă a stat; bătând repede din aripi s'a mutat pe alt copac și așa într-una cât e ziua de mare. E neastâmpărat, pentru că e de o lăcomie fără seamăn; toată ziua mănâncă și nu se mai satură. În această privință e una din păsările cele mai folositoare căci hrana lui căutată sunt omizile.

Primăvara, după ce frunza de fag strălucește la bătaia soarelui parcă ar fi de metal, e mai neastâmpărat decât ori când, căci e în fierbințeala dragostei. Atunci nu mai tace din gură; te înebunește cu strigătul lui din zori până'n seară. Atunci îi auzi cântecul cunoscut, înșofit și de alte tonuri, ca un răs răgușit.

Fig. 83. — Cucul.

De această perioadă se leagă una din apucăturile cele mai nefirești și rămase încă neexplicată complet.

Cuca nu-și face cuib și nu-și clocește ouăle. Ea le pune în casa altor păsărele, unde se întâmplă, măcar că alege mai mult pe ale acelor care se hrănesc tot cu insecte și cu larve. Când îi vine a se oua, se duce și se ouă în cuibul cîntiței sau a pituliceii. Nu pune mai mult de un ou, dându-și bine seama că ar fi peste puterile gazdei micuțe, să dovească hrănirea a doi pui de cuc.

Dacă n'a găsit cuibul potrivit, când îi vine a se oua, se ouă jos pe pământ, ia oul în plisc și-l pune unde trehue. Chiar *Aristotel* pomeneste acest obicei al cucei.

Dar atâtea s'au mai scris, în legătură cu el, încât nu știi ce să mai crezi. De altfel nu poți deosebi ce e adevărat, de ce e înfloritură, căci este foarte greu să poți urmări pasărea sprintară, care se ferește de toată lumea, dându-și seama că face o faptă urită. Ba că păsăruica de gazdă e bucuroasă să facă binele; ba că tâlhăroaica de cucă, punând oul ei, asvârle jos din oule gazdei.

Ceea ce e sigur, e că puilul de cuc, lacom, nesățios, urit la început, nu se poartă cu recunoștință față de părinții lui adoptivi, care-i cară, îi cară mereu de mâncare și pare c'ai turna într'un sac fără fund. Ca să se sature, să nu mai împartă mâncarea cu alții, puilul de cuc se căznește și aruncă din cuib pe adevărații copii ai casei, iar după ce a căpătat aripi se duce în lumea lui.

Cucul este un singuratec. Nici nu vrea să audă de gospodărie, de pui, de grija părintească. Iși duce viața umblând din creangă în creangă, de unde și vorba românului « a trăi ca un cuc ».

E destul de frumos la înfățișare. Cam ca o mierlă de mare, e plum-buriu pe cap, spate și aripi. Coadă e mai închisă, eu pistrui albi; e lată, răsfirată și îndreptată în sus. Pe piept și pe burtă e ca șoimul, albicic și cu dungulițe vălurate deacurmezișul. Câteodată, mai rar, e îmbrăcat în haină cafenie în loc de cenușie.

După ce a trecut perioada dragostei, când cântă până ce răgușește, se astâmpără. Poporul crede că amuțește, după ce a mâncat cireșe. Rar când se aude mai târziu. Cum dă spre sfârșitul verii, chiar pe la Sinziene, își cam caută de drum, spre țările calde.

Cum aude glas de coasă
Indată lasă țara noastră.

Și în călătoria lui îndepărtată tot singuratec rămâne sau cel mult se adună doi, trei la un loc. Sboară iute, bătând des din aripi, dar nu ține împotriva vântului. De aceea, poate, apucă la drum înaintea altor pasări, ca să aibă vreme să poposească prin locurile cu insecte. Dușmani nu prea are, căci e foarte prevăzător, scăpând prin sbor în desigurul huceagurilor, chiar de privirea ageră a uliului.

Primăvara se întoarce din nou și după unele observațiuni, ca și cocostârcul, vine tot în vechiul lui domeniu.

Fam. *Picidelor.*

Ciocănitoearea reprezintă printre pasările dela noi semnul trudei, al muncii grele, a neobositei alergături după hrană. O clipă nu stă locului; e neadormita cercetătoare a insectelor din scoarța și inima copacilor. Nu are ca și celelalte pasări, răgaz pentru bucurie, pentru cântare, așa cum ar arăta-o îmbrăcămintea. Numai când se scoală, până ce soarele soarbe ceva din rouă, fără rost bate din aripi, desmormindu-le, mișcându-se în jurul adăpostului de noapte. E ca și muncitorul care-și întinde brațele, sculându-se după o noapte de adâncă hodină; e singura ei închinare mută adusă soarelui, răscolitorul tuturor vietăților. De îndată ce razele de lumină și căldură răzbesc frunzișul des al codrului, deșteptând insectele, ciocănitoearea se pune pe lucru.

Vieța ei toată e legată de trunchiul copacilor mai în vârstă, cu scoarța crăpată, cu inima atinsă de cari. Rar se avântură prin crengi; mai rar când se lasă pe pământ.

În scoarța și sub scoarța arborilor bătrâni stau ascunse insecte; ciocănitoearea le caută pentru a se hrăni cu ele.

Speranța păstrării neamului tot în inima copacilor pe jumătate găunoși și-o ascunde. Ca să-și apere ouăle îi trebuie putere și răbdare. Le are pe amândouă.

Unealta ei de lucru este pliscul lung, solid; e universală, servind drept târnăcop, ciocan, râdea ori daltă. Cu el ciocănește mereu ca să sperie lumea insectelor sau să afle unde sună a gol; cu el rupe așchiile din scoarță, din lemn, ca să-și deschidă calea spre larvele insectelor; cu el își potrivește intrarea cuibului; cu el își face loc în inima copacului pentru vremea clocitului. Mânerul târnăcopului este capul și gâtul; cel dintâi nu e delicat, cel al doilea e numai mușchi.

Se ține vertical pe scoarța arborelui cu picioarele scurte, noduroase, vânjoase. Se prinde bine cu cele patru degete, așezate ca la papagalii, două înainte, două îndărăt, înzestrate cu unghii lungi, îndoite, cângile de fier cu care se urcă lucrătorii pe stâlpii de telegraf. Oricât s'ar cătăra de bine, e ostenitor să stea mereu verticală; îi trebuie o proptea; cu coada scurtă formată din pene tari, retezate la vârf, se sprijină de o crestătură a scoarței.

Așa e de bine adaptată la acest fel de vieță, încât se mișcă pe copaci ca veverița. Se urcă, se coboară; acum e cu capul în sus, acum se întoarnă ca un șurub cu capul în jos. Mereu ciocănește, dar mereu

Fig. 34. — Ciocănitoearea (*R.*).

se sucește, fără să tacă din gură un pic. De aici și vorba Românului: « a ciocăni pe cineva de cap », a nu-l lăsa în pace o clipă. Nu are glas frumos; dimpotrivă e supărător ca și loviturile ciocanului: Kvik... kvik... kvik, într'una repetat. Fără s'o vezi, o știi cam unde se află, numai după glas.

Ciocănind într'una, insectele speriate fug care încotro. Greu scapă însă de vajnica pânditoare; ca prâsnelul se mișcă, culegându-le din fugă. Ciocănește într'o parte a copacului și numai ce se repede în partea opusă, aținând calea celor care fug. Dacă locul lovit sună a gol, cu răbdare se pune la descojit copacul, așchie cu așchie, până ce dă de cuibul insectelor.

Nu le poate prinde cu vârful ciocului? Se slujește de limba lungă, cleioasă, la vârful cu niște prelungiri în forma dinților dela undițele de piatră ale oamenilor primitivi.

Poporul spune că e o femeie prea curioasă, pedepsită de Dumnezeu. Dându-i un sac plin cu toate soiurile de gănganii, ca să-l arunce în baltă, femeia neputând răbda, deslegă sacul pe drum, să vadă ce e în el. S'a umplut lumea de gănganii! Prefăcută în pasăre, de atunci sboară în toate părțile, doar va prinde găzele scăpate din sac.

Deși hrana de căpetenie a ciocănitoarelor sunt insectele, nu se dau la o parte, câteodată, să se ospăteze și cu semințe. Ca să le mănânce în tihnă, se cere o pregătire anumită.

Se hrănesc cu semințe coapte de carpen, dar mai ales desghioacă conurile de pin și molid. ~~de cum dăbiarna și până'n primăvară.~~ Cum le rupe? « Dacă e vorba de un con de pin silvestru, lucrul este simplu; pasărea se așează sus pe lujer, apoi îl apucă cu ciocul de un solz și sboară cu el la locul unde îl așează pentru ca să-l ciupească ». Acestul loc silvicii noștri îi zic « nicovală ». Pe nicovală conurile sunt fixate în diferite feluri, spre a permite desfacerea solzilor și scoaterea semințelor. Conurile de pin sunt înțepenite de regulă într'o crăpătură îngustă din scoarță sau într'o scobitură făcută de ciocănitoare însăși. Conurile mari de pin negru ori de molid se înțepenesc aproape întotdeauna între ramurile unei furci verticale sau între o ramură verticală și trunchiul arborelui ». (Ing. S. Pașcovschi, în Revista Pădurilor). Truda e anevoioasă când trebuie să desprindă un con greu, cum e cel de molid. Folosește ciocul, picioarele, dar și pieptul ca să-l țină până ce ajunge să-l înțepenească în nicovală, câteodată atât de solid, încât nu poate fi scos. Poate să distrugă într'o zi și 50 conuri.

Din copaci își scot mâncarea, în copaci își fac cuibul. Vai de truda lor, până ce-l pregătesc, dăltuind lemnul, ca și un meșter tâmplar. Voind să înșele pe dușmani, socot de bine să înceapă două, trei cuiburi deodată, terminând însă numai unul, pe care nu-l poți afla decât stând la pândă, ca să prinzi de veste unde s'a furișat bărbatul, când aduce mâncare nevestei, pe ouă. Din veșnicul alergător după hrană în restul

anului, devine cel mai casnic în timpul clocitului. Nu-și părăsește tovarășa; iar dacă vreodată, o mână rea astupă intrarea la cuib, făcând prizonieră femeia, bărbatul se căznește să cioplească altă ieșire, în dreptul unde știe că sunt ouăle. Așa e de înfrigurat de grijă, încât nu observă nici chiar pe dușmanul care se apropie, putându-l prinde.

Prin goana ce o dă insectelor este curățitorul pădurilor și deci de ajutor omului. Prin munca depusă, cât e ziua de vară de lungă, e simbolul străduinței. Indienii din America de Nord purtau pe îmbrăcămintea lor un cap de «ciocănitoare cu pliscul de fildes», pentru ca hotărîrea de muncă a acestei păsări, să treacă și în sufletul lor.

Omul care trăiește în natură, mai lesne dă crezare ființelor din jurul său, iubindu-le ca pe niște frați, vorbindu-le ca unor tovarăși, luându-le de pildă, în unele însușiri, ca pe niște meșteri iscusiți.

Ciocănitoarele zise și gheonoaie, la noi sunt mai toate frumos îmbrăcate. Numai cea de munte țipătoare (*Picus maritimus*), este neagră peste tot, cu o pată roșie pe vârful capului, ca a oilor însemnate pentru numărătoare; verdeoarea (*P. viridis*), lacomă de furnici pe care le prinde ca și furnicarul din America, are un șal verde-cenușiu pe spate.

În colo, celelalte sunt împetrițate cu toate culoarelor. Ciocănitoarea-mare (*P. major*) pe spate e neagră, iar pe piept ruginie-gălbuie. Pe cap are o scufie tot neagră cu un fiong la spate, roș de carmin, cu un cozoroc la frunte, portocaliu. Pe umeri cu epolete albe, iar aripile sunt ca stropite cu var, la vârf însă cafenii. Coadă e tot neagră, cu câteva dungulițe albe; pe burtă e roșcată, mai roșie sub coadă. E vioaie, mereu în mișcare, îndrăzneată și bătaioasă, de îndată ce alt tovarăș îndrăznește să vie pe copacul ei.

Ciocănitoarea-mică (*P. minor*), care vine până prin livezile mai întinse este și mai pestriță, mai stropită cu alb, iar scufia este roșcată, în loc să fie neagră.

Pe lângă cele obișnuite, nu rar se avântură și ciocănitoare venite din Asia-Mică, numai până la noi; nu înaintează mai spre Apus. Astfel I. Cătuneanu descrie ciocănitoarea-siriacă (*Dryobates sylviacus*) de prin pădurile buzoiene, aflată însă și în Banat de către Linția D., un bun cunoscător al pasărilor noastre. E o gheonoaie mai mare (23 cm.) și mai împetrițată pe cap, la ceafă ca de carmin, pe pantece gălbuie, spatele negru, pe aripi cu epolete albe și împetrițături tot albe; e poate cea mai frumoasă dintre gheonoaiele dela noi.

Vârtecap (*Jynx torquilla*), sau capîntortură este unul din acele nume date de popor, după care se poate deduce cât de

Fig. 85. — Cuibul de ciocănitoare săpat în trunchiul de copac (d. I. Cătuneanu).

bun observator este. E o pasăre mai mult de pădure; ca și ciocănitoarea viața ei e legată de arborii vechi, de mai la margine ori din grădini.

Fig. 86. — Ciocănitoarea siriacă din România (d. I. Cătuneanu).

De și e rudă cu ciocănitoarea, nu-i seamănă în acrobație. Se acatără mai greu, pe pământ se mișcă ținându-și capul în jos; de sburat zboară bine, dar nu departe, ci se întoarce la arborele său favorit, așezându-se pe vârful ramurilor.

Atunci o poți privi cu mai multă ușurință. Nu e mai mare de 2 dm., cu coada lungă, gât scurt și plisc destul de ascuțit. Ai zice mai degrabă o mierlă sau un sturz. Are și îmbrăcămintea cenușie, cu pistrui negre pe spete, mai alburie pe pânțele și cu pete mai rare. Pe gura sunt desemnate niște vălurele în curmezis, mai închise, pe fond mai gălbui. Aripile sunt ruginii, cu dungi mai închise. Ceea ce-o deosebește de toate pasărele, ceea ce și poporul a observat, este însușirea

e a-și suci capul așa de tare încât pliscul e purtat când în față când spre spate. Dacă o prinzi, în mână își sbârleşte penele dela gât, își holbează ochii și-și întoarce capul, încât speriat fără voie îi dai drumul din mână.

Este un mijloc de apărare, căci cu penele umflate dela gât, cu capul sfredel, cu culoarea penelor asemenea ierbiilor în care la nevoie, ca și pupăza, se pitulește, la prima privire pare un cap de șarpe. E de altfel curioasă în toate. Se hrănește mai mult cu furnici, după felul furnicarului din Africa. Își vâra limba lungă, subțire și cleioasă în mușuroi. Furnicele cred că e un verme și să înfig cu fălcile lor, dar repede se trezesc în gura pasării.

Clocește ca și ciocănitoarea într'o scorbură de copac; cuibul ei pute, ca și al pupăzei, prin putrezirea resturilor de insecte aduse de părinți, puilor.

Fig. 87. — Capintortură.

Ord. Păsărelelor.

Grupa Luevirostrelor.

În această grupă intră una din pasărele cele mai frumoase dela noi, dar cu viață curioasă, părănd ca rătăcitor prin meleagurile noastre, de neamurile ei de prin țările tropicale.

Pescărușul-albastru (*Alcedo ispida*) are obiceiurile unui pribeag, tăcut, singuratec și hursuz, viețuind prin locuri care nici pe departe nu seamănă cu acele de unde se trage.

Dacă ai norocul să-l zărești, ține-te cât poți de liniștit, căci la cea mai mică mișcare își schimbă locul.

Ce ciudat e! Se pare că ar fi de piatră, fără nici un semn de viață. Inveți dela el ce e răbdarea.

De mărimea unei vrăbii, dar cu capul mare, cu pliscul lung, negru, gros și ascuțit la capăt, cu coada ca retezată cu foarfecele, stă ceasuri întregi, neclintit, pe o piatră, un par, o creangă de salcie. Cu ochii mari caută spre luciul apei lângă care trăiește. De odată îl vezi că se repede ca o săgeată, cu capul înainte. Se întoarce curând cu un pește în gură. Tacticos, îl sucește, îl învârtește în plisc, de-ai crede că se joacă, până ce-l potrivește așa, ca să vie cu capul înainte și să-l înghită mai lesne. După ce s'a ospătat, iar se pune la pândă, iarăși stă ceasuri întregi nemișcat, cu privirea țintă spre luciul apei, visând poate la rudele sale depărtate dinspre pădurile ecuatoriale. De altfel greu e să-i scape prada. Dacă nu nimerește pestișorul dintr'o dată, se ia după el la înot, servindu-se de aripi ca de lopeți.

Fig. 88. — Pescărușul-albastru.

Când a greșit lovitura, nu se supără, nici nu-și pierde cumpătul, ci vine la loc, ca și când nu i s'ar fi întâmplat nimic dinpotrivă. Numai când apele sunt tulburi și peștii în siguranță, atunci luându-și nădejdea, nu se dă în lături dela un ospăț cu melci, lipitori ori insecte de apă.

Ți-e mai mare dragul să-l privești și de frumusețea lui. Mai ales când o rază de soare cumva îl bate, nu știi, e vietate, ori făptură din povești, tăiată din pietre scumpe? Pe cap poartă niște pene, tivite rotund, de culoarea măslinelor verzi, încondeiate cu dungi albastre, ca o diademă de safire. Pe spate e verde închis, ca și pe umeri, pe când coada e ca sineala de albastră. Pe sub ochi are o dungă roșcată, întovărășită de alta albicioasă, care se lățește spre gât. Sub bărbie e albă, pe piept și pânțele de culoarea jderului, iar piciorușele care abia se văd, sunt cărămizii.

Ii e dor de soare, flori și tovarăși tot așa de frumoși ca și el. Altfel nu ți-ai lămuri de ce stă tăcut, singuratic, morocănos, fără să scoată o notă mai veselă. Cel mult își suferă soața în apropierea lui. Altfel e

ca un tiran: laș față de dușmanii mai mari, arțăgos și gălcevitor față de păsăruici mai mici.

Când îl superi, sboară o bucată de vreme tot pe deasupra apei și se duce să se așeze în alt loc prielnic pentru pândă.

Nu-și pierde vremea în zadar, căci pe lângă toate e și strașnic de nesățios. Numai când trebuie să se îngrijească de cuib, mai părăsește apa, deși nu se retrage prea departe.

Cuibul și-l face în malul de lut de lângă pârâu. Pliscul îi servește drept sfredel, picioarele cu ghiare ascuțite, drept sapă. Și așa își face o săpătură ca de un metru de adâncă, în lut, iar la capăt o lărgeste ceva. Pe cât e de frumos la înfățișare, pe atâta în casa lui e urit.

Femeia pune ouăle, albe și rotunde ca de marmoră curată, peste scheletele de pești ori chitina insectelor, care țin loc de puf. De altfel bărbatul e bun tată; cată cu drag la pușori, aducându-le de mâncare, chiar după ce pot sbura.

Prin obiceiuri, prin frumusețea penelor ca și prin înfățișarea trupului scund, grăsun și cu capul mare, e una din curiozitățile lumii noastre păsărești. Se ține numai pe lângă ape, dela munte până în deltă; rar ne părăsește în vremea zăpezilor mari.

Fam. *Meropidelor*.

Prigoria (*Merops apiaster*) este iarăși una din podoabele lumii noastre păsărești.

Culorile curcubeului o învâluie peste tot, într'o armonizare care aduce aminte de sburătoarele țărilor tropicale. De altfel nici nu stă multă vreme pe la noi, căci vine târziu, pe la sfârșitul lui Aprilie; până la începutul lunii Octomvrie toate sunt călătorite. Rămân cât scot puii, folosindu-se de lumina soarelui de vară, amintirea locurilor unde-și duc traiul toate rudele ei mai apropiate.

E o pasăre din țările calde; nu trăiește mai la nord de Silesia. Dimpotrivă sunt multe în Grecia, în Spania. Sunt prinse cu miile, carnea lor fiind pe gustul locuitorilor de acolo. Iarna ajung până în Colonia-Capului din sudul Africii.

La înfățișare aduce cu o mierlă, numai că e mai sveltă, cu pliscul mai lung, mai subțire, mai fin, cu coada deasemenea mai lungă: haina ei e peirea ei. Mai înainte se găseau la noi mai multe; cu nemiluita sunt prinse pentru penele frumoase.

Pe cap și spate pasărea are asvârlit un șal din pene linse, în culoarea prafului de scoarță. Aripelile și coada sunt ca apa albastră-verzuie a mării transparente. Sub bărbie e galbenă ca și canarul, iar pe frunte e albă. Un guleraș negru desparte gura de pieptul albastru-verzui. În colo sunt peste tot încondeieri, nu fără gingășie trase, de roșu, galben, albastru, negru, un adevărat tablou strâns pe trupul ei.

Se ține mai mult de malurile lutoase, căci cuibul și-l face săpând galerii adânci uneori și de 2 m., la capătul căruia este camera de clocire. Acolo își pune câteva ouă, peste aripile și chitina insectelor, ce le-a servit de hrană. Nu-și face culcuș nici de pene, nici măcar de paie.

Se dă în vânt după albine și vespi, de a căror ace veninoase nu se teme. Unde găsește un cuib de viespi nu se lasă până ce nu le măcelărește pe toate. Fiind stricătoare prisăcilor, este urmărită. Poporul, prin unele părți, i-a dat numele de *albinărel*, aiurea de *vespar*. Le plac însă mult și cosașii ori lăcustele. Trăiesc în cârduri, sburând la mari înălțimi, aducând aminte de rândunele. Se îmbăiază dimineața în razele de soare, gălăgioase, scoțând un glas monoton scurt, dar repetat, ascuțit.

Fig. 89. — *Prigoria*.

Când timpul e ploios, înourat, stau triste, pe o creangă.

Fam. *Coraciidelor*.

Du m b r ă v e a n c a (*Coracias garrulus*), e tot frumoasă la pene, dar nu așa de blândă la înfățișare ca prigoria. Cu sutele se pot vedea pe sârmele de telegraf prin Dobrogea, dar și prin restul țării, în afara părții muntoase. Nu e sperioasă, de aceea îi poți admira de aproape podoaba îmbrăcăminteii sale, mai cu seamă când își desfășoară aripile.

Cap, piept și o parte din spate sunt de culoarea verde a colțului de iarbă. Dela umeri se lasă peste baza aripelor o mantie portocalie închisă, mai mult în culoarea prafului de scorțișoară. Pe margine siniliu închise, pe umeri cu epolette de amestist, iar la mijloc toate culorile dela verdele șters la albastrul deschis. (Tab. V, fig. 6).

Pete mai luminate, albicioase ori gălbii, sunt prea puține, pe frunte și bărbie, ori asvârlite pe aripi. Coadă răsfirată în sbor e pe deasupra la mijloc brună, pe de lături azurie, iar în colțuri câte o pată neagră, ca la unii fluturi.

Când te apropii cu căruța de stâlpul de telegraf în vârful căreia stă și când își întinde aripile să sboare pe altul din apropiere, se pune mai în evidență toată frumusețea penelor sale cuprinse în hătaia soarelui.

Păcat că o dată de sminteală înfățișarea de cioară a capului. Nu are privirea blândă a prigoriei; din potrivă are căutătura cruntă, iar pliscul negru este gros, puternic, îndoit ceva la vârful. Ai crede că cine știe ce hrăpăreț trebuie să fie. În realitate se hrănește cu insecte, pe care le pânzește pe creanga întinsă spre poiană. De aceea nu se înfundă în pădure, ci-i place sau marginile de dumbravă — de unde și numele — sau spațiul larg deschis.

Rătăcită prin meleagurile noastre, vine târziu, pela sfârșitul lui Aprilie, și se duce de vreme, rar prin Octomvrie. Părându-i rău parcă de rătăcirile ei prin ținuturi așa de depărtate, este, ca și pescărușul albastru, arțăgoasă, gâlcevitore, mereu cărâind: rak-rak-rak. Nu trăiește bine cu celelalte pasări. Nu duce casă bună nici cu semenele ei.

Pe lângă numele de dumbrăveanca, poporul nostru, fin observator, i-a mai dat și un alt nume, urît. Părinții n'au grije să curețe cuibul săpat în trunchiul de sălcii, de murdăriile puilor. Acestea ajung la urmă să nu mai stea pe paiele uscate, ci să înoate în găinațul lor putrezit, iar din cuib să se răspândească o duhoare, acrie, după care îi dai de urmă.

Ca și prigoriile, dumbrăveanca este vânată ori prinsă prin orice mijloc, penele ei având bun preț în comerț.

Grupa *Tenuirostra*.

BCU Cluj / Cluj University Library Cluj

După clasificarea oamenilor de știință, pupăza (*Upupa epops*) n'are aface cu cucul. În mintea poporului nostru nu se pot despărți una de alta. Pupăzei i se mai zice și Cuc-armenesc, căci creasta cu care este moțată ar fi împrumutată dela cuc, ca să se ducă, împopoținată, la nunta Ciocârliei.

E o pasăre prea des văzută în toate părțile la noi, iar primăvara, se ia la întrecere în cântec, cu cucul. Glasul ei, up-up-up, nici pe departe nu trezește aceleași simțiminte ca glasul cucului. Dimpotrivă; cel care a auzit pupăza înaintea cucului, se umple de scârbă.

«Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui», îi zice mama, lui *Creangă*. «Iar vrei să te pube cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bind toată ziua?».

Se știe că de ciudă, Ionică, s'a dus să fure pupăza de pe ouă. E una din cele mai frumoase pagine din Amintirile lui *Creangă*, pătăria cu pupăza și vânzarea ei în Târgu-Neamț.

De unde i-a venit acest nume rău, pasărei aceștia care nu e urită la înfățișare? Și aici se vede cât de bun observator este Românul și cum observațiunile lui nimerite n'au rămas însă decât sau în proverbe sau în cuvinte de duh.

Numele rău ce și l-a căpătat, vine dela un obicei urît al ei. Cât stă pe cuib, făcut de regulă în scorbura unui copac, fără nicio îngrijire,

nu și-l curăță de găinaț. Se îngrămădesc necurătenii în jurul ei și al puilor într'atâta, încât dela o vreme putrezind, împuțesc aerul de prin prejur iar mirosul urit străbate prin pene, de rămâne cu el multă vreme, după ce a părăsit cuibul. De aici și vorba: « Ca pupăza își umple cuibul ».

Hrânindu-se cu insecte pe care le prinde cu pliscul lung și ascuțit, îi place să răscolească bălegarul vitelor și chiar necurătenii oamenilor.

Poporul a observat toate acestea și de aceea de mare ocară se spune « mi-a pus o pupăză în obraz ».

Mai ales că este un mare contrast între obiceiurile și îmbrăcămintea ei. Căci pupăza nu e o pasăre urită. Pe spate până la umeri ca și pe piept, pare că e unsă cu lut galben; dungi negre deacurmezișul sunt trase peste aripi, ca și peste coada lungă, îmbinate așa încât pare ca un fluture mare. Podoaba ei este însă creasta, făcută din pene lungi, de aceeași culoare galbenă roșcată ca pe piept, cu vârful înșă negre. De regulă o ține dată spre spate; când e liniștită seamănă la cap cu ciocârlanul moțat. Când se sperie, ori se infurie, o sburlește, penele se ridică, aducând aminte de podoaba indienilor din America de Nord.

Fig. 90. — *Pupăza*.

E o pasăre fricoasă și de umbra ei.

Când vede un câine, o mătă sau chiar o cioară, o apucă tremurul și zboară repede, fâlfâind din aripi, la fața pământului, ascunzându-se într'un huceag. Mai are obiceiul să se culce la pământ, întinzându-și aripele și coada, până ce simte că a trecut pericolul.

Contrar cucului, care se lasă să moară de foame când e ținut în cușcă, pupăza se domesticește foarte lesne, ajungând să vie când o chemi, să facă toate soiurile de mișcări caraghioase. Poate ținea la noi locul papagalului.

Grupa FISSIROSTRES.

Fam. *Hirundinidelor*.

Cocorii pot să se abată, în sborul lor prin înălțimile văzduhului, și pe deasupra târgurilor, dar pot să le și ocolească. Cocostârcii nu se prea lasă deseori pe casele din orașele mari; sgomotul, tot soiul de piedici, depărtarea smârcurilor cu hrană îi face să-și clădească cuibul mai mult pe casele acoperite cu stuf.

Bucuria căldurii, în târguri, o aduce rândunica (*Hirundo rustica*).

Spintecă, într'o bună zi, ea săgeata spațiul ogrăzii, trăgând la vechiul ei cuib de sub streșină. Crezi că a ieșit din pământ. Nu te minunezi de părerea celor vechi, între cari se numără *Aristotel* și *Pliniu*, că rândunica spre toamnă se ascunde undeva, locului, în málul de pe fundul apelor și răsare odată cu desmorțirea broaștelor.

În realitate, sărmanele, vin dela drum lung, din centrul Africii; cum vin trag de-a-dreptul la casa lor din anii trecuți. Ce minunată

taină, nepătrunsă încă, deși cercetată de multă lume!

Pare că ți-a sosit un prieten; umple curtea cu glasul ei ascuțit, plăcut, uituit, sau ciripitul ei disdedimineată, pe sârma de telefon, deasupra ferestrei, trezindu-te în faptul zilei.

Cine nu-i cunoaște înfățișarea caracteristică? Se spune de fregată, pasăre din neamul pescarilor, că nu știe decât să zboare. În aer e viața ei.

Trupul ei întreg e

numai aripi. În sbor mănâncă, în sbor se odihnește. Pe stânca de piatră stă stânjenită.

Rândunica e fregata uscatului. Este expresia cea mai perfectă a ființei întocmită pentru sbor. Trupul ei este ca o suveică. Căpșorul mic, terminat cu un pliscușor, abia răsărit dintre pene, dar despiciat « până la urechi », e otova cu trupul; e un capăt al suveicii vii. Un gât lung ar stânjeni-o la sbor. Pieptul e larg căci în el stă tária aripelor. Incolo, trupul se subțiază. Când o iei în mână, îți vine greu să o ții. Țușnește lesne, alunecă tocmăi ca un pește.

Semnul distinctiv? Coadă tăiată ca o furculiță cu doi dinți. Penele dela mijloc i le-a smuls feciorul smeoaiței, încercând s'o prindă, când fata cu părul de aur prefăcută în rândunică, a sburat pe fereastră.

În colo e numai aripi; două aripi lungi, ascuțite la vârf și răscroite așa că seamănă cu o coasă, cu care despică aerul. Toată drăgălășenia, toată arma de apărare, toată vioiciunea îi stă în aripi. Mereu zboară.

Fig. 91. — Rândunica (d. Schmeil).

Ca săgeata se lasă din cuib; ca uliul se înalță în văzduh; ca șarpele alunecă în aer. Pare că nici nu dă din aripi. Mereu virează. Cu o singură pasăre, ai impresia că ograda ți-e plină de rândunele. Labirintul cel mai încălcit îl trage prin aer; acum aproape lovește cu aripile pământul, acum îi simți pe obraz unda de aer lăsată de sborul ei iute, mereu învărtindu-se locului.

Ca și fregata, rândunica nu se așează decât o clipă pe marginea acoperișului sau pe sârma de telegraf. Picioarele sunt puțin dezvoltate; abia se văd dintre penele de pe burtă. Când stă, pantecele atinge suportul; de ar fi să meargă, trupul s'ar târi. De aceea chiar în zilele posomorâte, nouroase, când nu-i place să zboare și e silită să stea, ea rar își schimbă locul; unde s'a așezat, acolo a încrămenit. În schimb, de îndată ce soarele se ițește de după nori, florile se deschid, iar insectele își iau vieața obișnuită, rândunica își întinde aripile.

Ca și fregata ea mănâncă din sbor; de aici și toate cotiturile, ce ni se par jocuri, pe care le face. Pliscul e mic, dar gura e o adevărată pălnic când e larg căscată. Insecta nu e ciupită și e prinsă din fuga aripelor.

În stepele Dobrogei, către toamnă, iarba foște de armata cosășilor de tot soiul. Când calci prin ea sar insecte din toate părțile. Rândunelele îți țin tovărășia. Ai crede că din dragoste te petrec, ori din sburdălnicie. Te ating aproape cu aripile, sburând înainte, întorcându-se îndărăt, mereu cu strigătul lor de uit-uit ascuțit. În adevăr au bucurie, căci le răscolești hrana. Pe lângă pașii călătorului, ea își umple stomacul cu insecte. De aceea vin roiu. D'apoi deasupra apelor? Pare că sbor două rândunele nu una. Cea din aer așa rade fața apei, încât sborul ei este arătat prin dăra valurilor lăsate în urmă de sfârșul aripelor. Sub apă o întovărășește oglindirea celei de deasupra.

După îmbrăcăminte nu e frumoasă; drăgălășenia ei i-o dă sborul. Peste tot e cernită, e neagră lucitoare, cu reflexe albastrii; pe frunte și gușe e castanie, iar sub bărbie, de unde a apucat-o feciorul smeoacei cu mâinile pline de sânge, când a găsit inelul în pantecele peștelui, i-a rămas până'n ziua de azi o pată roșcată.

Grija ei cea dintâi, de cum răsare ea din senin în locurile noastre, e să-și viziteze locuința din anii trecuți. Cuibul ei nu e numai locul unde clocește femeiușca, ci casa, familia, credința și iubirea.

De aceea îl clădește trainic, nu din paie, din crengi ori frunze, ci din vâlătuci, cum își clădește și săteanul nostru căsuța. Numai ce le vezi la clacă în jurul unei fântâni, unde glodul e mai moale! De acolo își iau lutul, îl înmoaie cu stupitul cleios, îl amestecă cu paie și chirpiciul este gata. Dacă vremea e bună, într'o săptămână, minunea de casă e terminată. O așează sub o grindă, un capăt de căprior, lângă o ogeag din pod s'au chiar într'o odae părăsită. Casa trebuie să aibă doar un acoperiș! Acolo e fericirea ei.

Nu e priveliște mai înviorătoare decât să stai ceasuri întregi și să privești la desfășurarea tuturor simțimintelor, pe care noi le credem legate

numai de oameni. Cât clocește femeia, bărbatul o păzește, o hrănește, îi ține de urit. Credința în căsnicie, dela rândunele se poate învăța.

Puii de rândunică, cum au ieșit din tulle și li s'a luat cașul dela gură, se încumetă să iasă din cuib, căci picioarele lor sunt desvoltate; se pot ținea pe crengi, pot țupăi pe pământ. Picioarele rândunelei bătrâne sunt niște monturi. Aripelile sunt totul. Pentru ca puiul să se poată avântura la sbor, trebuie să steie vreme mai îndelungată în cuib, pe lângă cuib.

Cuibul e familia, e casa părintească. Cu ce nerăbdare nu întind pușorii gâturile lor scurte și nu cască gura mare, ca să le vâre pe gât mâncarea. Câtă gingășie, veselie, mulțumire nu se împrăstie din jurul unui cuib de rândunică. Dragostea de copii le-a făcut bune la inimă și pentru semenele lor. E una în pericol? Toate îi sar în ajutor. Nu pot mare lucru, dar prin sborul lor iute, încălcit, prin țipătul lor des, ascuțit, sperie uliul, mâța, nevăstuica.

Ajutorul reciproc e dovedit prin numeroase observațiuni.

Iată una din ele:

După ce și-au clădit cu casnă cuibul lor, o pereche de vrăbii s'a instalat într'insul ca la ele asasă. Rugăminți, amenințări din partea stăpânilor, nu folosiră la nimic. Vrăbiuța stătea fudulă în cuib și nici nu voia să știe de nimic. Sărmana! A fost pedepsită la moarte de sfatul rândunecelor. Perechea, căreia i s'a furat încăperea, s'a plâns celorlalte, în limba lor. Și deodată se arată în fața cuibului un cârd de rândunele, fiecare având în plisc câte un boț de noroi. Se face clacă; porțița cuibului repede este zidită. Vrăbia închisă în casă, în întunec și fără de hrană, a fost găsită moartă, de cel care a descris observația ce s'ar părea ca din poveste.

Aceeași observare mi-a povestit-o și un proprietar din Nordul Moldovei demn de crezare, de altfel relatată de un observator și în revista vânătoarească « Carpații » din Cluj.

Altă întâmplare:

O rândunică a intrat într'o casă, cum se întâmplă adesea în sborul ei nebnatec. Proprietarii erau gata de plecare la băi. N'au băgat în seamă prezența rândunelei decât la întoarcere după o lună. Mare le-a fost mirarea. Ca să-și lămurească faptul de ce n'a pierit rândunica fără mâncare și apă atâta vreme, nu i-au dat drumul imediat. Ea a fost hrănită de rândunelele de afară. Un geam dintr'o odaie era spart într'un colț, de praștia unui băiat. Nu putea pătrunde rândunica, dar putea vâri capul prin spărtură. Tovarășele ei de afară au prins de veste de situația celei închise și veneau regulat de-i aduceau de mâncare; i-o dădeau în gură prin spărtura geamului.

Vioiciunea sborului, drăgălășenia ființei, dragostea familiară, au făcut ca și poporul nostru să iubească rândunelele. Nu s'ar atinge cineva de un cuib de rândunică, Doamne ferește. Dimpotrivă casa cu rândunele e casă cu noroc. Așa de mult s'a păstrat tradiția respectului

de vieață pentru această păsărică încât nici copiii cei răi din fire, cari au o bucurie drăcească să strice cuiburile de păsărele, nu se anină de cel de rândunea. Punând mâna pe puii de rândunică, i se umple palma de negei. Această spaimă de pedeapsă își are rezultatul bun, căci rândunelele curăță locurile de insecte stricătoare.

Spre toamnă, când vine vremea să se călătorească, se adună în stoluri mari, tânăr cu bătrân; înnegresc acoperișurile bisericilor ori îndoaiie sârmele de telegraf sub greutatea trupului lor. Nu sunt parcă prea bucuroase să plece din ținuturile noastre. Se ridică în nori, fac exerciții de sbor cu puii din vară, se întorn îndărăt, până ce într'o bună zi nu au mai rămas decât una, două, rătăcite, slăbite, lăsate pieirei.

Pe lângă rândunica adevărată se dă acelaș nume și lăstunului (*H. urbica*), care se deosebește totuși lesne prin pieptul alb, spatele negru cu strălucire metalică, iar aripile și coada neagră fără luciu. Ușor se recunoaște lăstunul și prin aceea că atunci când stă liniștit, vârful aripelor lungi întrece vârful cozii, mai scurtă decât la rândunică. În colo obiceiurile sunt la fel cu ale rândunelei, cu care la plecare, se amestecă adeseori.

Lăstunul-mare (*Cypselus apus*), negru peste tot, ca ieșit din funingine, afară de gușă, albă, se amestecă printre rândunele. Vine mai târziu pe la noi și pleacă mai devreme. E și mai dibaci sburător decât rândunica. De dimineață până'n seară nu se oprește; numai prin aer, mai sus, se mișcă; e acrobatul aerului. Cuibul nu și-l zidește ca rândunica, ci-l sapă în malurile de lut, dar mai ales pe lângă ape.

Fig. 92. — Lăstunul mare (*R.*).

Fam. *Caprimulgidelor.*

Lipitoarea (*Caprimulgus europaeus*) este o pasăre de noapte; nu rar se poate vedea și în grădinile cu burueni mari printre copaci. Așa am putut-o observa mai îndelung într'o grădină din Botoșani, oraș cu întinse grădini, odată mai îngrijite.

Obișnuiește să stea și ziua la pământ. Cu greu o poți recunoaște și de multe ori te sperie « țâșnind » de lângă picior. Culoarea penelor sale cafenii cu mulți pistruși și dungi, e de așa natură încât formează un frumos caz de mimetism.

În culo seamănă cu o rândunică la trup, numai că e mult mai mare. Are capul turtit la frunte, gâtul mic, pliscul scurt, puțin îndoit și cu « mustăți » la bază. Un cearcăn roșietic în jurul ochilor, îi dă o înfățișare de pasăre răpitoare. Aripelile sunt ca la rândunici, mai scurte decât coada, ascuțită la vârf.

Ziua stă pitulită în iarbă sau uneori pe o creangă mai groasă de copac, nu în curmezișul ei ca

Fig. 93. — Cap de lipitoare.

mai toate pasările, ci în lung. Strâns lipită de coajă abia o poți băga în seamă, căci și îmbrăcămintea ei cafeniu-cenușie, cu mulți stropi mai albi și dungi deschise, seamănă cu coaja crăpată, acoperită cu licheni, a copacului.

De cum se înserează, odată cu lili-ecii, devine vioaie; sboară mai mult pe aproape de pământ. Nici n'o auzi când dă din aripi. Gura e despicată larg, ca și la lăstuni, așa încât prinde din sbor fluturi, cărăbuși, hrana ei obișnuită. După ce se satură, se așează iarăși în iarbă ca să mistuie mâncarea. Nu se ostenește să-și facă un cuib impletit. Ii ajunge o mică

depresiune de teren unde depune ouăle, pe care le clocește pe rând bărbat și femeie. Numele ei latinesc înseamnă mulgătorul caprelor, după o credință a mai tuturor popoarelor că în ea se ascunde necuratul, care ia mana caprelor, sugându-le noaptea laptele. De aceea nu e bine văzută de popor, ca și cucuveica, deși e una din pasările cele mai folositoare, prin stârpirea insectelor.

Grupa DENTIROSTRELOR.

Fam. *Corvidelor.*

Sub numele de *cioare* în general se cuprind mai multe soiuri de de pasări negre ca tăciunele, trăind în cârduri și gălăgioase. Se aseamănă între ele atât de mult, încât chiar cei cari se ocupă mai de aproape cu studiul pasărilor, cu greu poate să deosebească o specie de alta.

Mai ușor de despărțit este *c o r b u l* (*Corvus corax*), cel mai mare, mai îndrăzneț, mai hrăpăreț. Este negru peste tot, cu reflexe violete, albăstrui. Are plisc puternic ceva turtit lateral, cu dosul îndoit; și picioarele sunt sdravene. Aiurea urmărit, împușinat, e retras mai mult spre pădurile de dealuri, spre munte, La noi se găsesc în mare număr, amestecându-se cu celelalte ciori, mărindu-le cârdul.

E mai mult pasăre răpitoare. Se hrănește cu semințe de tot soiul, dar îl vezi cum se repede la un cadavru de pe câmp. E îndrăzneț și se

încumetă să se deie și la un iepure. Păsăruicile cad și ele victimele acestei pasări urăcioase, tocmai prin privirea ei lacomă și înfruntătoare. Când merge, calcă tațos, legănându-se când pe un picior când pe altul, purtându-și capul înainte și îndărăt, pare că ar fi conștient de teroarea ce vără între păsăruici. Sboară în linie dreaptă, adesea planează lin.

Trăiesc perechi—perechi, iar cuibul e clădit de timpuriu în copaci, făcând mare larmăt în jurul lor, apărând ouăle și puii cu mult curaj. Românul a observat ouatul de timpuriu al acestei pasări, căci are vorba: «E ger de crapă ouăle de corb», putându-se lăsa frig mare și pe la sfârșitul lunii Februarie, când în cuibul de corb sunt ouă.

Dacă corbii se pot recunoaște mai ușor, cioarele cu mai multe specii, se deosebesc mai greu. Cea mai obișnuită la noi e cioara-neagră (*Corvus corone*), dar și cioara-vânăată (*Corvus cornix*) neagră numai pe cap, aripi și coadă, în colo ca presărată cu cenușă sau praf de șocolată. Mai adesea se văd spre țărmul Mării Negre. Mai mică este cioara-de-câmp (*Corvus frugilegus*). La noi sunt pacostea agriculturii. Primăvara de timpuriu își fac cuibul în arbori, o împletitură de vreascuri subțirele la crăcană de ramuri, pe arbori înalți, plop sau salcâmi. Sunt câteodată atât de multe cuiburi în salcâmi, cum e aproape de Ciulnița, încât înainte de înfrunzire coroana arborilor e neagră. Fac cuiburile în arbori de lângă ape, din sate, dar și prin grădinele mari din târguri. Cât depun ouăle și cioara stă pe cuib, fac atâta gălăgie cu cărăitul lor prelung — cra-cra-cra —, că ți-e lehamite de viață.

Vara se mai împrăștie, dar cum se apropie toamna se adună în cîrduri atât de numeroase încât înegresc miriștele, iar când, speriate se ridică în aer, întunecă soarele. Iarna sunt îndrăznețe după mâncare; nu se sfiesc să deie târcoale grajdurilor ori să se amestece cu găinele din curte.

De aceea părerea este împărțită în privința lor. Unii le socotesc stricătoare, mâncând prea mult din rodul omului. Adesea golesc știu-

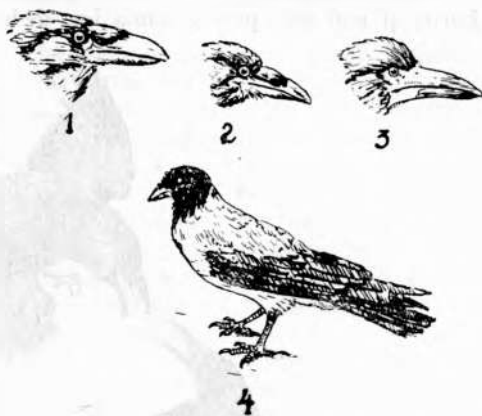

Fig. 94. — Cap de corb (1), de cioară (2) și cioară de câmp (3). Jos o cioară vânăată (R.).

leji de cum dau în țintă, și ciupesc grăunțele până la jumătate, sau mănâncă semințele semănate. Alții le socot folositoare, bizuindu-se pe faptul că în urma plugului curăță brazda proaspăt răsturnată de larvele insectelor vătămătoare.

Față de sgomotul ce-l fac, de murdăria locului pe unde sunt cui-bărite și mai ales prin lăcomia lor, de înegresc girezile de grâu după

Fig. 93. — Cioroi.

secerat, mai de grabă pot fi socotite ca stricătoare și pe cât e posibil trebuie să stărpite. Nu se lasă însă ușor nici împușcate nici otrăvite, căci sunt foarte inteligente, prevăzătoare. De cum vede un om apropiindu-se de ele, repede, cu gălăgie, se ridică în aer spre a se așeza ceva mai încolo.

Trăiesc în câmpii, dar se lasă iarna și asupra orașelor cu întinse grădini. Pe vremea războiului când Iașii erau scăparea pribegilor, cârdurile de cioare păreau mai numeroase decât oricând.

Puțin le ardea de jălania care era pe pământ; își duceau vieța în bucurie și veselie că aveau ce mânca din belșug. În fiecare dimineață și seara, făceau exerciții de sbor, alergările lor, pentru plăcerea de a sbura. Mai cu seamă în serile senine, când silueta Ceahlăului apărea limpede la orizont, încadrată în purpurul asfințitului de soare, cioarele atunci se dădeau la cele mai variate și gomotoase mișcări de ansamblu.

În larmățul asurzitor, puteai deosebi: glasul de bariton al corbului puternic, urît la privire cu pliscul masiv și fruntea turtită, arătând pe răpitorul sălbatic, brutal; croncănitul prelung al cioarei îmbrăcată în mantia de pene negre-albăstrii ori mai cenușii pe piept și spate; glasul mai ascuțit, scurt, des repetat ca niște lovituri în toacă, a stancei de mărimea unui hulub.

Dacă le urmăreai în jocul lor se puteau deosebi și după mișcări. Cele mai iuți, mai măestre în sbor erau tot stancele. Se desprindeau de cârd, se înălțau, se scoborau, luptau contra vântului în sbor planat, desfășurându-și penele dela coadă. Celelalte neamuri le aplaudau, croncăneau mai iute, toate odată; pare că se bucurau în îngâmfarea lor, de istețimea stancelor mai mărunte, tolerate în tovărășia lor aleasă. Și așa se repeta zi cu zi, seară cu seară, jocul sgomotos, înainte de a se lăsa pe arbori, pe case, spre odihnă, acoperite de întunecimea nopții.

Dacă cioarele și corbii sunt uricioși, s t a n c e l e (*Coloeus monedula*) sunt drăguțe. Păcatul lor e că se amestecă la un loc cu celelalte neamuri, mai uricioase, mai respingătoare.

Cum vine luna lui Martie se face însă despărțirea. Perechi-perechi își caută fiecare de grija cuibului lor. Corbii, cloncanii cei mari, se retrag spre pădure. Cioarele își adună crengi uscate și clădesc cuibul fără nicio măiestrie în vârful arborilor, într'una cărând, pare că ar vrea să se laude lumii întregi. Îți aduci aminte îndată de fabulele lui *Esop*.

Stanca e modestă. Ea își caută un loc ascuns, tănuit: un coș, o fântână părăsită, locul unei cărămizi căzute de sub acoperișul unei case înalte. În Dobrogea, într'un sat tătăresc, stancele s'au instalat fără frică în casele părăsite de locuitori.

Numai bine o poți observa în tihnă, când calcă agale prin grădină, alegându-și crenguța uscată pentru cuib, sau când ținând cu picioarele o cârpă mai mare, încearcă să rupă cu pliscul cât îi trebuie. Legănându-și jumătatea de trup de dinainte, caută mereu, cu ochisorii ei albăstrii ori chiar argintii, ca niște mărgelile, în toate părțile. Atunci poți vedea cât e de frumos îmbrăcată. Numai aripile și coada sunt negre, cu reflex albastru, ca la cioară. Pe piept și pânțele e de culoarea plăcii de scris, cenușiu-închis. Pe jumătatea dindărăt a capului, pe ceafă și bărbie are pene dese, mărunte, tot cenușii, dar mai deschise; cele bătrâne se recunosc ușor după un gulerăș de pene albe. Fruntea e neagră ca cerneala; ai crede că are o tichie pe cap, trasă pe ochi.

În totul seamănă mai de grabă cu un hulub sălbatec, decât cu un corb urît și crunt la privire.

Și obiceiurile ei sunt altele. Se hrănește cu insecte, râme, semințe; de hoituri nu se apropie, iar să strice cuiburile păsărilor, cum fac cioarele, n'are obicei, decât când e la aman.

După ce perechea a adunat atâtea vreascuri încât a umplut jumătatea de ogeac, mai cară peticuțe, hârtie, lână, ca să-și facă cuibul mai moale. De toate am găsit în cuibul lor stricat din vreme, ca să nu icie

foc iarna. Ce tristă stătea perechea pe marginea coşului, astupat cu o tablă găurită, după ce a încercat câteva ceasuri, cu lovituri de plisc, să-şi deschidă din nou drum spre locul unde era obișnuită a-și așeza cuibul! Văzând că le trece vremea în zadar, s'au apucat de lucru la un

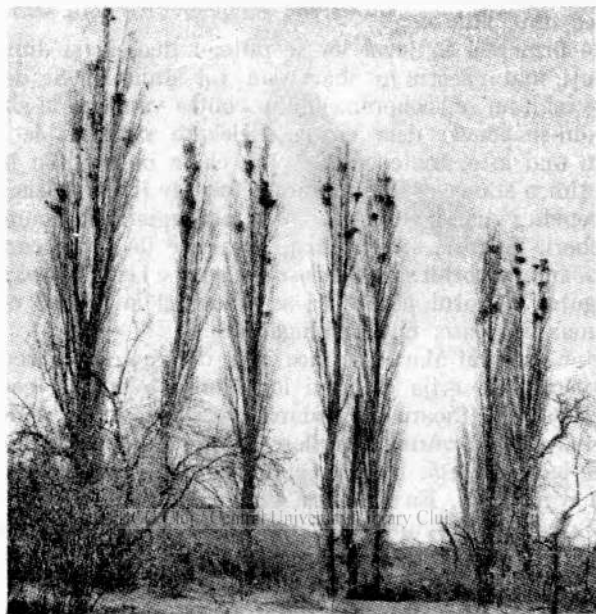

Fig. 96. — Cuib de cioare în plopii de lângă Chișinău (Fot. N. N. Moroșan).

ogeac de pe casa vecină. Era și timpul. Cioroiul din salcâmul dela poartă într'una vestește că doamna sa a început să clocească.

Oușoarele de stancă sunt și ele atât de frumoșele: micuțe, albăstrii, curate sau cu stropituri mai închise.

Pe cât de tăcute sunt când își clădesc cuibul, pe cât de liniștit stanca stă pe ouă, pe atât de sgomotoase sunt când puii au ieșit din găoace, când le aduc de mâncare sau mai ales când fi învață să zboare. Pe urmă nu le mai vezi, până la iarna viitoare. În orașe, nu au ce căuta. Hrana, belșugul, semințele, insectele sunt în câmpul înflorit. Într'acolo se trag până spre toamnă, când iarăși începe jocul lor sburdalnic deasupra orașului.

Gaița (*Garrulus glandarius*) e frumușică pasăre, dar cu urite apucături. La trup seamănă cu mătăsarul, având penele de pe spate

și piept cu o culoare plăcută cenușie-roșcată, mai închisă pe spate, mai limpede pe piept. Dela colțul pliscului pleacă două dungi negre ca niște favorite; negre sunt și parte din aripi ca și coada.

Ca semn distinctiv are pe marginea din afară a aripelor niște pene mai mărunte, vrăstate des cu negru, albastru de in și alb.

Se vede peste tot cuprinsul țării noastre, dela munte până 'n stepele Dobrogei sau în șesul Temișanei și nu pleacă iarna. Cel mult cele dela munte se trag mai spre șes.

Sunt vioaie, neastâmpărate, sbor de colo colo, mereu ochind, mercu la pândă. Se acată lesne de crengi, fiind bune gimnastice.

Intr'această privință se aseamănă cu pițigoi, numai că nu le șade așa de bine, fiind prea mari.

Au un dar neîntrecut. Mai mult decât graurul, pot imita fel de fel de glasuri. Poporul spune că gaița știe nouă limbi, anume, a cioarei, a rândunelei, a stancei, a țarcei, a iezilor, a prepeiței, a pupăzei, a grangurului, a clociei când adună puii și a calului.

Fapt este că gaița are meșteșugul acesta. «Intr'o zi de toamnă», povestește un naturalist, «m'am așezat la piciorul unui mesteacăn bătrân să mă odihnesc puțin după osteneala vânătoarei. Aud ciripitul plăcut al unei păsări. Ce cântăreț poate să fie în acest timp? Mă uitai prin copaci, doar voi zări meșterul lăutar, dar degeaba. Deodată părea că e un sturz, dar se schimbă repede în glasul ciocănitorei, mai apoi în al graurului. La cele din urmă, pe o creangă din vârf zăresc... o gaiță. Ea imita glasul atâtor (soiuri de) păsări» (Library Cluj)

Pe lângă darurile ei bogate, are însă un mare cusur. E cărciogară din cale afară și mai crudă decât un corb. Face prăpăd, primăvara, prin cuiburile bietelor păsărele. Ouăle le sparge și le sugă gălbenușul, mănâncă pușorii golași și chiar pe părinții care-și apără cuibul și-i stă dimpotrivă îi sfărâmă capul cu pliscul ei ceva mai scurt decât al cioarei, dar tot așa de sdravăn. Nu se sfiște să atace chiar năpărcile.

În schimb își găsește stăpân în șoim, care îi vine de hac. Se luptă ea până la moarte cu șoimul, dar la cele din urmă ghiara răpitorului e mai ascuțită, iar pliscul încârligat, mai tăios.

Spre toamnă, umblă după ghindă, alune. Prin unele locuri chiar i se mai zice și ghindar.

În totul luată, gaița este o pasăre cam supărătoare, iar foloasele ce le aduce, semănând stejari, sunt prea mici față de pagubele ce le pricinuește, omorând stărpitorii insectelor.

Asemenea cioarelor în gălăgie, neastâmpăr și îndrăzneală este țarcea sau coțofana (*Pica caudata*). În schimb este mai prietenoasă, se amestecă uneori printre gobăile din curte. Mai ales iarna, când le strânge frigul, vin în apropierea satelor în cărduri, sărind din par în par, din huceag în huceag. Spre deosebire de cioare, nu prea sbor bine. Nu se încumetă nici să se înalțe prea sus, nici să se

împotrivescă vântului. Se țin mai pe lângă pământ, ori sar din creangă în creangă, mereu zicând cărăitul ei scurt: *krak-krak*.

Se mai deosebesc lesne de ciori, nu numai pentru că sunt mai mici, dar pentru că nu sunt negre peste tot și au o coadă lungă. E dreptul că pe cap, pe spate, pe gusă, pe aripi și coadă sunt negre, bătând în albastru. Pe pantece însă, ca și pe umeri, au pete albe. Și o parte din aripi, când zboară, cuprinde pene albe. La cap însă țarca e curat cioară.

Coadă e lungă cu penele din mijloc mai mari decât cele de pe lături. Când calcă, sărind, ține coada ridicată, oblic, în sus, iar partea de dinainte a corpului plecată spre pământ.

Își face cuibul pe copaci înalți, iar în facerea cuibului este mai meșteră decât cioara, căci nu se mulțumește să puc vrease peste vrease ci le mai împletește cu rădăcini mlădioase și-l acoperă cu ceva spini și crenguțe; în acest chip femeia, când clocește, nu se vede și e apărută întru câtva de dușmanii cari nu o cruță. Este mai răpitoare decât cioara. Face iureș printre păsările și văduvește de ouă

Fig. 97. — Țarca.

multe cuiburi. În această privință e cumătră bună cu gaița.

În popor țarca este foarte cunoscută și multe credinți sunt legate de ea. Când sare din par în par, prin fața casei, vestește oaspeți, iar iarna când se strâng multe la un loc și fac gălăgie, prevestesc viscol. De asemenea în medicina populară joacă un rol însemnat, de altfel ca și la Romani.

Mulți și variați sunt locuitorii înaripați ai pădurilor noastre. Unii se disting prin culoare, alții prin cântec, alții prin meșteșugul cuibului. *Grangurul* (*Oriolus galbula*) le are pe toate.

Nu vine prea devreme din țările calde, căci înainte de începutul lunii lui April niciodată nu se arată; sosirea lui este repede știută. Dă de știre prin șuerul său așa de melodios: *hurluiuluu*, așa de viguros, încât îl auzi cine știe de unde. Umplescă pădurea cu cântecul lui; crezi că fiecare copac din via întinsă adăpostește câte un grangur. În realitate un singur individ poate da viață întregului pâlci de pădure, pentru că e neastâmpărat. Acum e într'un copac, acum în altul, acum e ascuns prin frunziș. Îl vezi că zboară dintr'o parte a poenii, făcând

câteva sinuosități, în altă parte. E greu să-l observi mai amănunțit, pentru că e sperios, se ascunde îndată.

E un musafir mai mult al arborilor din dealuri ori șesuri cu stejariș, pe lângă vii. În Carpați nu se urcă mai sus de 1400 m.

Când îl zărești în sbor, bătut de soare, pare că e de aur. Peste tot e galben, un galben de șofran; numai aripele și mijlocul cozii sunt negre. De altfel variază culoarea fel și chipuri, dar întotdeauna fondul este galben, fie că uneori e mai verzui, alte ori ca floarea de păpădie. Partea femeiască este întotdeauna mai ștearsă ca îmbrăcăminte, fiind pe spate verzuie, iar pe piept albicioasă. (Tab. V. fig. 4).

Meșter e mai ales în facerea cuibului; e poate cel mai meșter dintre pasările pădurilor. Mai întâi își alege locul, mai întotdeauna, între două crenguțe mlădioase. Își face dintr'o dată un schelet, împletind în jurul crenguțelor fire de lână, tort de cânepă, pânză de paianjen. Apoi se pune la împlinit ochiurile. Iese în cele din urmă un leagăn, ținut de crenguțe, în care se leagănă puișorii, la bătaia vântului. Materialul ales pentru facerea cuibului are mai întotdeauna o culoare deschisă argintie (licheni amestecați cu pene și pânze de paianjen, lână, fuior), ca să nu fie prea bătător la ochi și să răsară din frunziș.

Pe cât e de frumos, aduce însă oarecare stricăciuni pometurilor. După cireșe umblă mort; de aceea prin luna lui Iulie se aude șuerul lui destul de des în preajma viilor. Pleacă dela noi curând; cei bătrâni apucă înaintea celor tineri. Intorcându-se târziu, nu sunt decât musafiri de vară, atâta cât își cresc

University Library Cluj

Fam. *Sturnidelor*.

Graurul (*Sturnus vulgaris*). Se cunosc paginele frumoase scrise asupra acestei pasări de către *Odobescu*. Graur nu e tot una cu sturz. Dacă acesta din urmă e de toți socotit ca un vânat minunat, de graur unii spun că nu e bun de nimic, *inopes*.

Odobescu însă îl ridică în stima vânătorilor. « Eu de câteori mi s'a întâmplat să mănânc grauri, le-am găsit un gust foarte bun și mai ales un miros de vânat din cele mai plăcute ».

Și doar grauri sunt cât lumea în țară la noi. Vin de timpuriu, pe la sfârșitul lui Februar, ca și sturzii, trăgându-se spre pădurile din regiunile mai joase, cu iazuri sau cu umezeală mai multă. La haină graurul e cam ca o mierlă, cu care se aseamănă și ca mărime. E negru peste tot. Penele de pe spate sunt încondeiate pe margine cu cenușiu deschis, cele de pe piept cu alb la vârf. De aceea pare că e stropit cu var. Așa încât nu e departe ca îmbrăcăminte nici de sturz, care e mai deschis la culoare.

De altfel și graurul își schimbă cam des haina, după anotimp și vârstă.

E o pasăre iubită, căci e veselă, vioaie; nu e sperioasă. Se amestecă uneori cu ciorile, printre cirezile de vite și nu se sfiește să se cocoțeze pe spinarea unui bou sau a unui porc, ori să ciupească insectele ascunse în lâna oilor. N'are un glas cine știe cât de frumos; ți-e drag să-l ascuți nu numai că-și cântă cântecul cu toată inima, dar pentru că te înveselește și când vremea e mai mohorită, iar celelalte cântărețe stau, sburlite, posomorite și tăcute.

Câteodată îți cântă și când împrejurul lui una din babe, mai acră la suflet, cerne fulgi de zăpadă. Graurul, ca și clopoțelul din pădure, îți spune însă că aceste sunt toane trecătoare; zăpada din zilele babelor se duce tot așa de iute, cum a venit.

Și graurul ca și gaița are darul de a imita glasul altor păsări: șuerul grangurului, cârâitul găinilor și chiar cântecul ciocârliei; tot ce aude reține. De aceea e una din păsările care se păstrează pe aiurea, cu drag, în colivie.

Fig. 98. — Graur.

Își clocește ouăle în cuiburi simple; nu e meșter în arta de a le clădi; nici măcar nu le face mai molcuțe pentru pui. De multe ori se folosește de cuibul altor pasări sau de o scorbură de copac. Pe aiurea i se pun cuiburi artificiale, adăpostite, în cutii anume, numai cu o gaură, pe unde poate intra pasărea. Ea e foarte mulțumită de ajutorul ce i se dă. În schimb și omul trage mari foloase, căci graurul e una din cele mai harnice curățitoare de insecte vătămătoare și de omizi.

Nu-i place singurătatea. Trăiește în stoluri, grămadă, în dumbrăvi, în stuf. « Se ciorovăesc seara și dimineața, se scoală toți de odată cu mare volbură și trec repede ca un nor negru, îndesat ».

Când se călătoresc, prin luna Octomvrie — prea puțini rămân peste iarnă în deltă — se adună în stoluri de mii și mii de păsări.

Ca norii acopăr o clipă lumina soarelui, prin părțile sudice ale Dobrogei, pe unde le e drumul. Au un sbor sbuciumat, cu bătăi repezi de aripi, pare că e un val de vânt mai tare.

Dante, în Divina Comedie, a luat sborul lor drept comparație, pentru a arăta sbuciumul sufletelor nenorocite purtate de vijeliile infernului.

Fam. *Laniadelor.*

Cel mai obișnuit și la noi este sfrânciocul sau berbecelul roșietic (*Lanius collurio*), cu pene ruginii pe spate și aripi, a căror vârf e negricios, cu capul și ceafa mai mult cenușiu deschis, iar pe gură și piept albiu cu aburi roșietici. În josul ochilor are o pată neagră.

Este pasăre călătoare, venind la noi cam târzior pe la sfârșitul lui April și stă până pe la începutul lui Septemvrie, fiind printre cele dintâi care apucă drumul lung către Africa.

Își face cuibul în hucașurile ce mărginesc vreo poiană înflorită. E o pasăre neogoiată, vioaie, mereu la pândă cu capul în toate părțile, dând din coadă și când stă locului. Se așează pe o creangă spre luminii și de acolo pândește. Sboară o clipă, se răstoarnă puțin și apoi cade ca o săgeată asupra unui cossaș ori omidă, mâncând de toate, ba încumetându-se să fure și câte un pui golaș din cuibul vreunei păsărele. Ii place mult albinele, pândindu-le când vin pline cu polen. E un răpitor de felul lui, dând iureș și între păsărele. Are un obicei care de altfel e al neamului ei întreg. Nu omoară numai cât mănâncă, ci trage 'n țapă de păducel ori măcieș, fie insecte, viermi ori alt vânat, pentru a le avea la îndemână. Câte odată folosește și un șiretlic. Se amestecă printre păsărele, ba chiar se pune la întrecere cu ele la cântat. Și deodată, se repede, apucă una din ele și o duce de o trage 'n țapă. Cuibul și-l face în tufișurile spinoase, nu prea ridicat de la pământ sau în spinăria, din streșina gardurilor. Adesea adună insecte strălucitoare (Carabus) deși împodobește împrejurimile cuibului.

Fig. 99. — *Sfrâncioc* (R.).

Berbercelul-mare (*L. excubitor*), sfrâncioc-coțofănesc sau lupul-vrăbiilor, cu privire de gaită, dar îmbrăcat frumos în mătasă cenușie-albăstrie pe cap și spate, cu vârful aripelor și coada 'n lung negrie. Spre deosebire de celălalt, el se așază mai totdeauna în vârful unui copac, ca să aibă privire liberă. De îndată ce vede un uliu, sau o bufniță, prin glasul lui dă de știre altor păsări, măcar că la rândul lui e un adevărat uliu pentru păsărele.

Le omoară cu pliscu-i puternic, ascuțit și încovoiat puțin la vârf. Dacă nu-i e foame trage prada 'n țapă sau o ascunde între pietre, spre a o avea la îndemână. Incepe prin a le mânca creerul.

Sfrânciocul-mic (*Lanius minor*) este și mai frumos la haine decât ceilalți. Vine la noi printre cele din urmă pasări călătoare, pela sfârșitul lui April și pleacă printre cele dintâi pela început de toamnă.

Stă ascuns prin tufișurile din șes și e una din pasările cele mai vioaie. Nu-i tace pliscul nici de cum. Sboară ușor și adesea pare că înnoată în aer fără să bată din aripi. E o pasăre folositoare. Hrana ei o ia numai din lumea insectelor.

Fam. *Muscicapidelor.*

Muscarul-cenușiu (*Muscicapa grisula*) este o păsărică delicată, cu plisc nu prea lung, la bază cam turtit, cenușiu închis pe spate, cu pete mai deschise pe gât. E și ea o pasăre călătoare, măcar că peste vară împânzește Europa întreagă. E vioaie și neastâmpărată. Se așează pe vârful unei crengi, așteaptă și pândește. Cum vede o insectă prin apropiere sburând, se repede, o prinde cu destulă siguranță și iarăși se așează unde a fost. De e o insectă mică o înghite repede; de e mai mare îi rupe aripele și picioarele frecând-o de o creangă. E o pasăre în adevăr numai de copac. Nu-i place să țupăie pe pământ.

Fig. 100. — Muscar (d. Dahlem).

Muscarul-negru (*M. atricapilla*), este la culoare aproape tot neagră.

Fig. 101. — Lăcarul. (A.).

Lăcarul (*Acrocephalus arundinaceus*) e păsărică obișnuită în pădurea de stuf de pe lângă bălți. Proporționată la trup, are culori destul de frumoase, cenușie cu abur de rugină pe spate, mai gălbie pe pantece, mai albicioasă pe gușă. Deasupra ochilor are dungi alburii ca niște sprâncene. Și ea e o pasăre călătoare, venind la noi însă devreme, ținându-se chiar și în drumul ei depărtat de iarnă, tot numai pe lângă ape. Nu e dintre cele ascunse, căci apropiindu-te de baltă nu rar o vezi în vârful unui stuf ori papură, cătând în toate părțile și mereu glăsuind un cârăit ascuțit și scurt, dar plăcut, vesel.

Este iscusit în facerea cuibului, nici prea jos ca să-l înnece apa, dacă se întâmplă vreo inundație fără veste, nici prea sus ca să fie în văzul dușmanilor; îl construște în stuf dinspre partea apei și nu dinspre dos. Iși alege 3 rar 4 fire de stuf apropiate și apoi împletește cuibul,

în felul coșurilor de răchită ale pescarilor. Cuibul are peretele gros, e înălțat și cu marginea îndoită înlăuntru. Pasărea se hrănește cu insecte, din care aduce și puilor.

Nu rar se abat pela noi și pasări obișnuite să trăiască în ținuturile boreale. Așa într'o bună zi de iarnă, zarzărelul din grădina mea din Iași, apăru ca împodobit cu frumoase flori. Era un stol de mătăsari (*Bombycilla garrulus*), vizitatori rari, cari în contrast cu albul zăpezii aduc o notă de veselie nu numai prin culori, dar și prin discretul lor glas, cât se sfătuiesc încotro să mai apuce. Nu erau de loc sperioși, căci nu au sburat nici când m'am apropiat de ei spre a-i vedea mai bine. Vin rar pela noi, dar ajung și până 'n Dobrogea ori chiar Banat.

«Comun în Europa boreală și America de Nord, unde își duce viața în pădurile de pin, mătăsarul nu părăsește aceste regiuni decât de nevoie, atunci când iarna este prea grea și omătul prea mult. Este o pasăre bonducă, grăsună, de mărimea unui sturz. Se distinge prin o frumoasă colorație cenușie, ca albul afumat, bătând în verde. Pe cap este ca scortșoara, cu pată neagră sub bărbie și două dungulețe negre pe frunte. Aripel scurte pe dedesubt strălucesc ca argintul vechiu, pe deasupra sunt negre și pe la vârf cu niște pete în formă de V, formate dintr'o dungă neagră și alta galbenă ca pucioasa. La baza aripelor are niște palete roșii, iar vârful penelor dela coadă cu câte o dungă aurie» (*C. Molaș, Revista Științifică V. Adamachi, Iași, 1923*).

Cu capul mare, cucuiat, cu pliscul scurt, cu falca de sus îndoită la vârf, e o pasăre frumoasă, pașnică și puțin gălăgioasă. Este însă foarte mâncăcioasă, de unde trupul ei plin, rotundior.

«Sunt așa de puțin fricoși, încât unul dacă pică împușcat, ceilalți nu sboară. În lațuri se prind orbește, adesea câte doi într'un ochi».

Neregularitatea cu care se abat pela noi, până 'n munte la Pipirig, a făcut să se lege de venirea lor superstiții: prevestesc războiul ori molimi grele ca ciuma, holera.

Fig. 102. — Mătăsarul (R.).

Fam. *Paridelor.*

E familia pițigoilor, neastâmpăratele păsăruici, care înveselesc grădinile și în toiu iernii, părănd mai frumoase prin contrastul dintre îmbrăcămintea lor împetrită și câmpul alb al omătului.

În fața ferestrei mele dela Iași se afla o grădiniță. Un gard viu de lileci, câțiva salcâmi și zarzări, câteva tufe de trandafiri, sunt în deajuns ca să atragă, iarna, păsăruicile devenite mai blânde, din pricina omătului. Aveam obiceiul

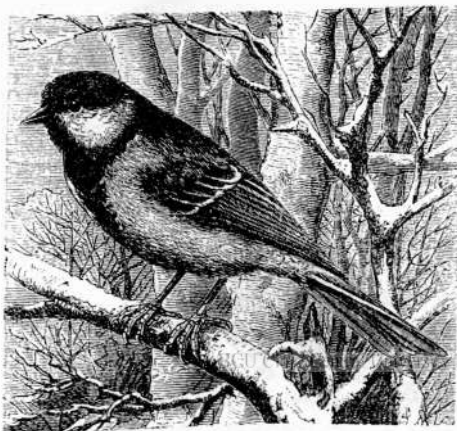

Fig. 103. --- Pițigoitul.

să le pun, sub fereastră, un capac de lemn, în care presăr o mână de crupe ori de făină de popușoi.

Astfel îmi asiguram plăcerea de a sta ceasuri întregi în observarea păsăruicilor de tot felul.

Dintre ele pițigoii obișnuiți (*Parus major*) sunt cei mai deși vizitatori. Vin câte 10—15 dintr'odată și umple grădinița cu glasul lor ascuțit, des repetat: țivit-țivit, cu mișcările lor vioaie, cu înfățișarea lor drăgălașă.

Trupul lor e ca o jucărie de copil: două sfere. Pe

una, cea mai mică, e înfipt pliscul scurt, ascuțit și cei doi ochi, ca de șoareci; a doua sferă formează trupul, cu câteva pene drept coadă și două aripioare. Picioarele abia se văd din îmbrăcămintea deasă a penelor.

Pițigoitul este amarnic de sprintar, dar și frumuseț la haine. E îmbrăcat ca un clown. Pe spete de culoare măslinie-verzie, are pieptul, ca și pântecul, gălbui-cenușiu. Pe cap pare că poartă o scufie neagră, iar pe mijlocul pântecului o pestelcă îngustă, tot neagră. În jurul ochilor ca și pe obraji, e încondeiat cu alb, iar pe aripi are stropituri albi unele, albastrii altele.

E o minune să-l vezi stând de tot liniștit, fără să-și sucească măcar capul în toate părțile. De pe o creangă sare pe alta, dintr'un copac în altul. Acum e în vârful zarzărului, ciupind repede într'un mugure, acum la piciorul măcieșului culegând câteva crupe împrăștiate de vânt. Acum merge ca lumea, acum se întoarce cu capul în jos, ori stă atârnat cu trupul sub creangă.

Este curios lucru mare, dar și prevăzător. Nu s'ar lăsa de-a-dreptul în capacul cu crupe, Doamne ferește. Se teme să nu fie ascuns printre făină vreun laț făcut din păr de cal. Se așează mai întâi pe o creangă apropiată; se sucește, se învârșește, uitându-se cu băgare de seamă în toate părțile. Văzând că nu este niciun pericol, îndrăznește să vie până pe marginea capacului, iarăși uitându-se în toate părțile. În sfârșit se încumetă să sară pe capac; înghite și din nou se uită în dreapta și în stânga. O slabă lovitură în geam, îl face să sboare până 'n vârful salcâmului.

Pițigoi au un cusur; sunt răutăcioși cu cei mai slabi decât dâșii. De cei mari fug; pe cei mai mici îi urmăresc, îi cicălesc mereu și nu rare ori îi omoară, mâncându-le creierul.

Cât se mișcă, nu tac o clipă. Cântecul lor e variat; uneori strigă într'una cârpiți-cârpiți când prevestește vreme friguroasă; alte ori într'una cântă ținț-a-vară, ținț-a-vară, adică simț a vară, vine vara.

Hrana lor obișnuită, în timpul verii, sunt insectele. De aceea sunt de mare sprijin grădinarului.

Când omătul acopere câmpurile, lăsând numai capătul scailor și al brusturilor în afară, pițigoi sunt tovarășii stigleților la culegerea semințelor.

De cuib nu se prea îngrijesc. O scorbură de salcie bătrână le ajunge. Adună câteva paie, le acopere cu ceva pene ori păr și cuibul e gata. Au familie numeroasă și se îngrijesc bine de dânsa, cum nu te-ai aștepta dela niște sprintări.

Românul observând acest obicei al pițigoiului de a nu-și prea bate capul să-și găsească loc potrivit pentru cuib, putându-se folosi și de cuibul părăsit al altor păsări, ia în răs pe femeiele leneșe care n'au terminat de tors călții până la sfârșitul iernii, că vor face pițigoi cuib în lăna ori fuiorul netors.

Sunt multe soiuri de pițigoi în țara noastră.

În afară de cel descris mai este pițigoiul-albastru (*P. caeruleus*) sburlit la pene, având pe el toate felurile de albastru dela siniliu până la albastru-verzui al mării limpezi. Numai pe piept e galben. (Tab. V. fig. 5). Iarna sboară în cârduri mari din loc în loc. Cam tot așa de răspândit e pițigoiul-de-stol (*P. caudalus*), mai mic, având capul ca o mărgică, cu un plisc scurt de abia se vede dintre penele sburlite. Numai coada e de dânsul, mai lungă decât trupul. Pare că la el, totul e de împrumut, îmbrăcat într'o haină prea mare petru trupșorul lui micuț.

Vioi și el în mișcări, e mai simpatîc nu numai prin îmbrăcăminte, dar și prin căutătura mai blândă. Se urcă mai adese în vâfrul copacilor unde se dă de gol prin glasu-i ascuțit, țî-țî, țî-țî, des repetat.

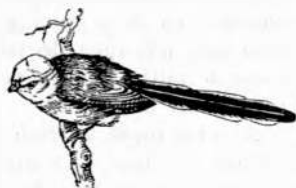

Fig. 104. — Pițigoiul-de-stol (R.).

Dintre neamurile sale e cel mai meşter constructor de cuiburi. Şi-l face ca o sferă cu păreţii împletiţi din toate: muşchi, licheni, aţe de păinjeni, şi așa fel alcătuit încât cu greu îl poți deosebi de crengile care-l susțin. În lăuntru așterne saltea moale de puf, lână, păr. Perechea de pițigoii nici cât un ou de mare fiecare, se căsnește vreme de 2—3 săptămâni până ajunge să construiască locuința calduță pentru pușorii lor destul de numeroși.

Pițigoiiul-moșat (*Parus cristatus*) e restrâns mai ales în pădurile de brad. E o specie europeană, ce nu trece mai la răsărit de Urali, întâlnindu-se din Suedia de Sud până 'n Alpi, din Spania până 'n Caucaz. Se recunoaște după un moț de pene de pe ceafă, îndoit în sus, ruginiu, afară de bază unde e alb.

E una din păsăruicile folositoare, căci se hrănește numai cu ouă și larve de insecte.

În fața unui cuib de pasăre, rămâi întotdeauna pe gânduri. Îți apare înaintea tot ce poate fi mai înalt în gama simțimentelor: dragostea de copii, grija creșterii lor, bucuria când îi vezi scăpați de nevoi. Gingășia vieții în preajma cuibului se desfășoară; scopul ei final tot cuibul îl arată. Fiara cea mai crudă, devine mama cea mai blândă; ființa cea mai blândă, devine curajoasă, bătaioasă, când este vorba de a-și apăra puii. Cântecel de ademenire ori de slavă, îmbrăcăminte cea mai bogată, judecata cea mai ageră, instinctul cel mai fin în perioada pregătirii cuibului se pot prinde ari Cluj

Unele pasări se arată ca niște adevărate artiste. Dintre acestea este și a u ș e l u l nostru zis și b o i c u ș (*Aegialus pendulinus*) oaspetele stufului și al sălciilor. E meșterul cel mai dibaci dela noi, unul din marii meșteri de pe pământul întreg.

Din material diferit, dar ales, el bate păsla din care-și face cuibul în formă de pungă. Ce nu adună? Mai mult puf de salcie și plop, bumbac subțire și mătăsoș; dar nu lasă nici fire de lână, de păr de cal ori capră. Lucrează ca și o bună gospodină: țese, bate, împletește, toarce. La urmă iese minunea de cuib, ce se vede atârând de crenguțele mlădioase de salcie, mai rar pe vârfurile de stuf, pe lângă bălțile din drumul Dunării ori în Delta.

Aușelul nu-și ascunde cuibul. Legându-l de vârful subțire al crenguțelor, știe bine că e apărat în deajuns, căci de ele nu se poate ținea nici uliul, nici cioara, așa de delicate sunt. După ce-și alege locul, bărbat și femeie, se pun pe lucru. Fac fuior din tort de urzică ori cânepă, pe care-l torc în jurul axei de susținere. Apoi fac scheletul cuibului în formă de pungă, ca și la un coș de nuele; pe urmă prind a țese și a bate păsla, începând dinspre fund. Cuiburile neterminate, seamănă cu acele oale de flori, în formă de farfurii adânci, care sunt atârinate de vreo grindă. În două săptămâni, cuibul e gata. E închis de regulă peste tot și numai un ochiu larg, la gura unui gât îndoit, este deschiderea

pe unde intră păsărica. Așa fiind, cuibul samănă cu o retortă de laborator. Alte ori, spre siguranță, mai face o deschidere; acesta e mai rar și oamenii o explică punând răutăți în sama păsăricii.

De multe ori lipit de cuibul terminat, se vede altul abia început. E cerdacul în care șade bărbatul, când femeia e pe ouă. În lăuntru, pe fundul pungii, e un pat moale de tot ce a găsit mai fin în cale, căci ca în puf stau cele 5—6 oușoare, albe ca omătul, cu coaja subțire de se vede gălbănușul prin ea și tot în puf se trezesc puișorii golași. Fie vremea cât de rea afară, perechea nu are habar; îndoie-se stuful până la fața apei ori să se sbuciume crențuțele de salcie ca niște bice, când furtuna se deslănțue, cuibul se clatină ca un leagăn și părinții ca și puii nu au nici-o grijă.

Cum e meșterul la înfățișare? E un drac de pasăre, mai mic și mai subțire decât o vrabie, măsurând abia 12 cm. de la vârful pliscului ascuțit până la capătul retezat al cozii. Nu are cine știe ce pene colorate mai deosebit. Căpușorul, cu doi ochi ageri ca de șoricel, este împodobit cu o maramă albă-cenușie; pe frunte și în jurul ochilor e ca legat cu o panglică neagră. Peste tot trupul are o haină mai mult castanie, bătând uneori în galbiu, ceva mai închis colorată spre vârful aripelor. De altfel își schimbă hainele după anotimp, când mai deschise, când mai închise; în totul pare că e pudrat cu praf de șocolată ori scorțișoară, ici mai mult colo mai puțin.

E neastâmpărat și vioi, ca un pițigoi, cu care se asemănă în multe privinți. Nu stă locului nicio clipă. E un gimnastic fără pereche și nu-i tace gura de loc. Intr'una scoate un sit-sit ascuțit, când pe o ramură când pe alta; când merge ca lumea, când de-a'ndăratele. Acum e aproape de fața apei, acum e în mijlocul florilor necolorate de stuf. Nu e râmurică, pe care să nu se poată ținea. Se văd mereu perechi-perechi, căci nu e prea sociabil. Numai spre toamnă vin mai mulți la un loc, bătrâni cu experiență și tineri nebnateci. E credincios pământului nostru; nu e dintre aceia cari să fugă peste iarnă.

Fig. 105. — Aușelul și cuibul lui.

La noi mai înainte vreme erau mai mulți; distrugerea fără milă a cuiburilor i-a tot împuținat. Se țin pe lângă bălți, măcar că nu le place desişul ci mai mult marginea de pădure.

În desiş trăieşte a u ş e l u l - d e - s t u f (*Panurus biarmicus*) cu haină ca de mătăasă, cu coadă lungă și cu două dungi negre de pene sub bărbie, ca două favorite. Cuibul lui nici pe departe nu seamănă cu al cumătrului său. E cuib ca toate cuiburile, făcut din fire de iarbă, ca un coș, împletit de 3—4 trunchiuri de trestie, mai sus ceva de fața apei.

Neamurile pițigoilor sunt mai toate, păsărele drăguțe, neastâmpărate. Pe multe însă în frumusețe și vioiciune, pare că le întrece ț o i u l (*Sitta europaea*), destul de mare la trup (14 cm.), cam rotofeiu, dar frumos împodobit. Pe spate e ca floarea de cicoare, pe piept ca uns cu lutișor. Gușa e albicioasă, iar dela ochi, în lungul gâtului e tras cu personul o dungă neagră (Tab. V, fig. 2).

Trăiește perechi, rar în societate mai mare cu ai lui. În schimb le place să se amestece cu ceilalți pițigoi, punându-se la întrecere în gălăgie și neastâmpăr. E o pasăre de copac; nu prea se avântură prin iarbă. Pe crengi însă e acrobatul cel mai meșter. Acum se urcă repede pe crengi, acum se întoarce îndărăt, acum se lasă cu capul în jos. Cu pliscul lui ascuțit poate ciupi cea mai mică insectă, după care aleargă, până ce o găsește prin crăpăturile scoarței. Când insecta se ascunde, pliscușorul ei despică sozii scoarței până ce dă de victima pe care a urmărit-o cu atâta îndârjire. O clipă nu-l vezi stând liniștit, odihnindu-se. Dar nici din plisc nu tace. Mereu repetă tin-tin-tin, delicat dar îndeajuns de tare ca să spuie unde se află. Mai ales când îl apucă dragostea e și mai ghiduș. Se joacă pe vârful copacilor cu tovarășa lui, pare că ar fi doi copii.

În părțile unde clocește, adeseori ocupă cuibul părăsit de vreo ghionoaie, cu care se aseamănă în unele obiceiuri, de unde numirea lui nemțească Spechtmeise (= ghionoaie-pițigoi). Nu-i place însă să aibă poartă prea largă pentru trupul ei. De aceea o zidește. E meșter în aceasta ca și rândunica. Aduce în plisc câte o bucățică de noroi și cu atâta meșteșug o așează, ca și zidarul cărămizele, încât zidul e repede gata, nelăsând decât o deschidere mică, atât cât poate ea încăpea.

Fam. *Motacillidelor*.

C o d o b a t u r a (*Motacilla alba*). Cât ține neamul românesc codobatura tot codobatură se numește. Unele păsări au și alte numiri după regiuni. Codobatura însă a păstrat această numire în Moldova

1. Botgros; 2. Țoiu; 3. Stiglet; 4. Grangur; 5. Pițigoiu-albastru;
6. Dumbrăveană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

toată, în Muntenia, în Transilvania, ca și la Români din Macedonia. Prin unele părți din Muntenia i se mai spune și bățăitoare, ceea ce e tot una. Numele l-a căpătat dela obiceiul ce-l are de a da mereu din coadă.

Veselia și-o arată « bățând » din coadă; la mânie însă tot din coadă dă mereu. Și aici se vede exprimarea unei drepte observări din partea poporului, care botează păsările după una din caracteristicile lor mai de seamă. Sunt multe, multe dovezi despre ochiul ager al Românului, care își înseamnă sănătos în minte tot ce observă, nu numai ce este obișnuit, ce vede zilnic, dar și ceea ce vede mai rar.

Codobatura ca și ciocârlanul e o pasăre care se poate zări și în preajma orașelor; îi plac numai locurile cu apă; se ține mai mult pe lângă apele curgătoare.

Vine de vreme pe la noi. Se arată cam pe la Alexii, pe la mijlocul lui Martie, deși sosește uneori și prin mijlocul Postului Mare, la Miezul — păresei, când gospodina numără ouăle pentru Paști și când nu-ți începe țesutul pânzei să o picuri cu lumânarea. Dacă se arată codobatura înaintea acestei date, e semn că vor fi zile de zloată, pe când dacă vine după Miezul-păresei vremea bună se așează.

Fig. 106. — Codobatură.

E un vânător iscusit de insecte; îi umblă ochii în toate părțile. A zărit o muscă, sare în sus din locul unde stătea liniștită, o prinde la siguranță și se lasă din nou spre pândă. E o pasăre drăguță tocmai prin vioiciunea ei. Nu stă locului o clipă: sare de colo-colo, se sucește, se învârtește, mereu ochind, mereu scoțând un glas ascuțit ca de pițigoi, mereu dând din coadă când se lasă din zbor.

Seamănă de altfel cu pițigoiul și la înfățișare; e însă mai mare, mai lungă în trup, are picioarele mai nălțuțe și o coadă lungă, împrumutată, spune poporul, dela biata păsărică ochiul-boului, rămasă de atuncea cu coada bearcă. A împrumutat-o să se ducă la nunta ciocârlii și înapoi n'a mai dat-o. Văzând că o prinde bine, și-a păstrat-o pentru sine. Ca să n'o piardă, fuge mereu, nu stă locului și într'una dă din coadă, să se convingă că tot o mai are.

Ca și pițigoiul e albă pe obraji și pe frunte, are însă o pată neagră pe ceafă, ca de catifea și alta mai mare pe sub bărbie, pe gușe și pe partea de sus a pieptului. În colo e cenușie-închis pe spate și aripi; e albă pe pânțece. Frumoase dungi trase drept, se găsesc pe marginea penelor dela aripi și mai ales de o parte și de alta a cozei lungi, ca două brăulețe de var.

Ca și pițigoiul, e neastâmpărată. E spaima bufnițelor și a ulilor. Atâta ce le cicălește, sburând stoluri în jurul lor, țipând și dându-le

de gol, încât le e lehamete la urma urmei și se fac nevăzute. Prin aceasta are dreptul la recunoștința celorlalte pasări, pe care le vestește de primejdia ce le așteaptă. După ce și-a îndeplinit sarcina socială, mulțumită se întoarce la locul ei ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic.

Are și ea cusururi ca orice ființă. E cicălitoare cu păsăruicile mai mici și nu le dă pace.

De altfel vioiciunea ce o arată neconținut, se simte și între dânsese. Bărbații sunt bătaioși; nu-și câștigă bunăvoința femeii decât în urma unei bătălii; învingătorul e cel mai bine primit.

Fig. 107. — *Codobatura-de-munte* (R.).

Cuibul și-l fac unde pot: între pietrele dintr'un zid, în streășina unui gard de nule, în stivele de lemne tăiate, mai rar în copaci. Cuibul nu e cine știe ce măiestrie, dar e clădit gospodărește, iar înlăuntru, pentru pui, adună o saltea moale de puf. Ca și multe din păsăruici, scot două rânduri de pui. Idată ce prind aripi, puii se sburătăcesc, căutându-și fiecare, cum pot, de hrană.

Către toamnă, uneori târziu de tot, pe la sfârșitul lunii Noiembrie chiar, se adună tânărl și bătrân la un loc, în stoluri mari și într'o seară se ridică în aer, luând drumul spre țările mai

calde. Nu stau multă vreme însă pe acolo, căci, după cum s'a spus, se întorc repede la noi. S'au arătat cazuri când codobatura s'a văzut și pe la sfârșitul lunii Februarie.

Mult mai drăguță la îmbrăcăminte este *codobatura-de-munte* (*M. alba*), ce se ține de pările involburate din munți. E galbenă de pucioasă pe piept și pânțele, neagră pe gușă, castanie pe aripi, cenușie pe spate, cu două dungii albe în jurul ochilor. E tot așa de vioaie ca și cealaltă și atât de prevăzătoare, că un strop de apă nu-i udă penele.

Fâsa-de-câmp (*Anthus pratensis*), deși înrudită cu codobatura, aduce aminte mai mult de ciocârlie, căci are coada mai scurtă decât codobatura și dată oblic în jos, iar penele măslinii pe spate, cu multe pete castanii, pe pânțele fiind ruginie. Deasupra ochilor și pe gură are niște dungii mai deschise.

E destul de măricică (15 cm.) și rar se ridică dela pământ; dar îi place locurile monotone. Vine la noi îndată ce se ia spuma omătului

și se duce târziu în stoluri dese, amestecate cu ciocârliă. Rar se pune pe o creangă, iar în sbor, mai ales bărbatul, cântă. Cuibul și-l face în iarbă, bine ascuns.

Fam. *Sylviadelor.*

Sunt cântăreții pădurii.

Pela noi trăiesc destul de multe păsăruici cunoscute sub numele de privighetori, care nu trebuiesc confundate cu adevărata privighetoare. Una e din genul *Sylvia*, cealaltă *Luscinia*.

Privighetoarea-cenușie (*Sylvia cinerea*), Privighetoarea-de-grădină (*Sylvia hortensis*), Privighetoarea-cu-cap-negru (*S. atricapilla*), Purcelușa (*S. curruca*) sunt câteva din speciile mai obișnuite la noi. Sunt păsăruici mărunte, la îmbrăcăminte semănând mai mult cu vrabia.

Privighetoarea cu cap negru hunăoară are corpul pe spate castaniu deschis, cenușiu deschis pe piept și pânțece, mai albicios pe gușă, dar cu o scufie neagră pe cap. Și ea e călătoare, dar vine de timpuriu la noi. Ca și pițigoi de vioaie, se vără prin desigurile huceagurilor cu deosebită agilitate. Bărbatul cântă aproape tot așa de frumos ca și adevărata privighetoare. Clocește de două ori într'o vară. E adesea pusă în colivii, căci cântă și ca prizonieră.

Purcelușa este mult mai mică și se ține mult prin grădini, făcându-și cuibul în streșina gardurilor.

Ochiul-Boului sau pitulicea (*Troglodytes parvulus*) e cea mai mică pasăre dela noi, colibri-ul nostru. Din capătul cozii și până la vârful pliscului ca un ac, abia măsoară un decimetru. Nu e prea frumos la îmbrăcăminte, dar e drăguț. Pe spate e ca și vrabia, brun-ruginiu, pe pânțece mai cenușiu; peste tot pare că e prins în cercuri. Dungii negre, ondulate des, sunt trase deacurmezisul trupului.

În schimb când nu te vede, nu te mai poți sătura să-l privești. Traiul lui e pe pământ, prin mărăcișiuri, prin huceaguri; nu se prea sperie de om; pare că știe că nu-și va pune mintea cu el. Vine în grădină, se apropie de casă, ba intră uneori și prin locuință.

Pe cât e de mic, pe atât e de vesel. Nu-și pierde cumpătul niciodată. Sare mergând și e maestru în a se ascunde până și într'o gaură de șoarece. O clipă nu stă liniștit; acum e aici, acum țușnește printre spinii de

Fig. 108. — Purcelușa (R.).

porumbel, iese prin altă parte, mereu scormonind cu ciocușorul lui ascuțit după insecte, hrana lui de predilecție.

Nu-i prea place nici să se avântureze pe copaci, nici să sboare îndelung. Călătorie lungă nu face, stând și iarna pela noi.

Când se crede singur și este într'un loc mai deschis, are obiceiul « să se rățoiască », mergând mai mândru, cu pieptul rotund dat ceva înainte și cu codița în sus, vertical. O mătă numai să zărească și într'o clipă se ascunde.

Cât de bine i-a prins Românul obiceiurile și cât de exact i-a observat natura veselă, sglobie, plină de mândrie copilărească uneori, se vede din legenda următoare:

« Se adunase odată întreg soborul păsăresc; păsări de tot soiul și cele de baltă ca și cele de pădure, cele mai mari ca și cele mai mărunte, s'au strâns pe o câmpie întinsă, împânzită cu înaripatele făpturi.

S'au strâns la o întrecere de sbor. Cine să fie ales regele sborului? Se iau la întrecere rândunelele iuți, cu ciocârlile vesele, cocostârcul care se înalță în ceruri cu cocoarele mândre. Toate însă s'au ridicat cât s'au ridicat, dar au ostenit dela o vreme. Fiecare socotea că el s'a înalțat mai spre soare, când iată că se înalță și vulturul. Cu câteva bătăi din aripi ajunge sborul ciocârliei; domol lovind aerul se urcă, unde abia cu multă oateneală ajunsese cocostârcul. Se suia, mereu se suia, de pare că îl trăgea cineva spre adâncul cerului; tot mai mic se făcea, acum ca un hulub, acum ca un punct negru, de nu știai, pasăre e ori o piatră ce cade din cer. Iși arătase puterea și toate păsările n'aveau încotro; trebuia să ajungă la înțelegerea că vulturul e Regele sborului.

Cum se lăsă vulturul în rotocoale tot mai strâmte de credeai că alunecă în aer, iată că în urma lui se aude un cântec de pasăre; cât o muscă se părea în văzduhul limpede. Era ochiul-boului, care se pusese la subsuoara vulturului. Când acesta a crezut că s'a arătat cât poate și începe să se lase din sbor, sbârrr... ochiul-boului se înalță și mai sus decât vulturul.

Bietele paseri de jos au rămas nedumerite. Cum a putut tovarășa lor, aproape cât o nucă, să ție la sbor mai mult de cât vulturul? Când au aflat cum s'a purtat, au tăbărit toate pe păsărică, să o sfâșie nu alta ceva. Noroc că ochiul-boului a prins de veste și ca șoarecele s'a furișat printre picioarele dușmancelor lui, intrând într'un huzeag așa de des că nici sitarul n'a putut străbate. De aceea ochiul-boului și până 'n ziua de azi se pitulește (de unde și numele pitulicea) unde e tufărișul mai des și mai spinos, gata să se ascundă la c. a. dintâi amenințare » (S. Marian).

Ochiul-boului este însă și un cântăreț plăcut. De obicei glasul lui e ca al pițigoiiului; într'una țipă... țârr-țârr. Dar când îi vine poftă de cântat atunci se poate pune la întrecere chiar cu canarul. E o plăcere să-l auzi ciripind iarna, când mai toate cântărețele au plecat și n'au mai rămas decât sticleții, florintele ori cinteța, cărora nu le arde prea

des de cântat, trebuind să se sbată cu greutatea vieții. Ochiul-boului cântând în asemenea împrejurări, tremurător dar limpede, cu triluri dese, îți dă mângâere, te face să nu pierzi speranța în zilele de primăvară. De aceea e iubit, căci nu-și pierde veselia, îndrăzneala și curiozitatea, nici chiar când vrabia nu mai poate de frig și stă sgribulită, morocănoasă, cu penele sburlite, la adăpost.

Pe cât e de mărunț la trup, pe atâta e de meșter și harnic la zidirea căsuței în care își crește familia. Rămâi uimit în fața vâlătucului, ca o sferă, înlăuntrul căruia nu se poate intra decât prin o găurice nu mai largă decât un ban de 20 lei, din cei de azi. Nu te poți deprinde ușor cu gândul că această împletitură de fire de mușchiu, de frunzar, este opera nodului înaripat și cu pliscușorul cât un spin de trandafir a putut să facă atâta lucru greu de țesătorie.

Câtă muncă trebuie să desfășoare bieteles păsăruici pentru ca să ajungă la terminarea în scurtă vreme a căsuței, în care își închide fructul

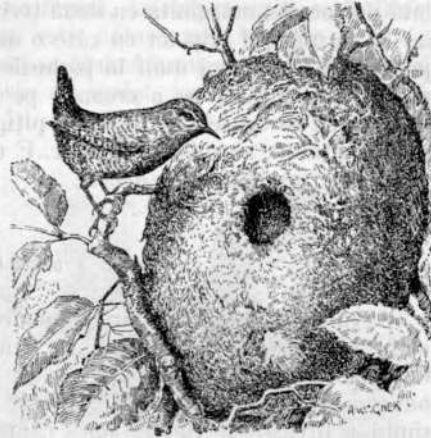

Fig. 109. — *Ochiul-boului* (R.).

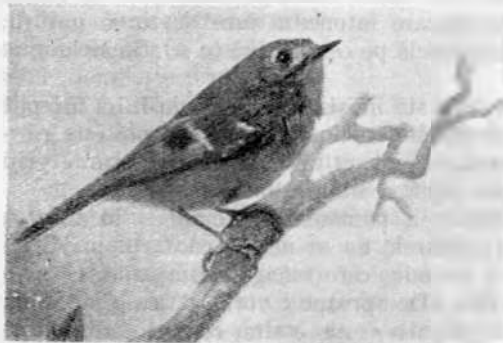

Fig. 110. — *Tartoloc* (R.).

dragostei și grija de odrașlă. Pentru ca să împletească din nuele gardul, gospodarul are două mâni, are topor sau alte instrumente. Pentru ca să împletească pereții cuibului din crenguțe, fire de mușchi, rădăcioare, păsărica nu are decât pliscul și picioarele, care sunt departe de alcătuirea mânei omenești. Cu ele însă potrivește ca să fie cuibul rotund, simetric, îndeajuns de gros în perete.

Dar nu este numai atâta. Vine chibzuiala să adune materialul anumit, pentru ca cuibul să nu fie ușor deosebit din culoarea scoarței

copacului acoperit cu mușchii ori cu licheni. Apoi pe din lăuntru trebuie căptușit cu puf moale, care să ție căldură puișorilor golași.

Tot atât de mic ca și pitulicea este tartalocul (*Regulus ignicapillus*), verzui pe spate, portocaliu pe laturile gâtului, cu o cărare lată portocalie, mărginită cu două tivituri negre pe cap, la gușă ruginie, iar în curmezișul aripelor cu câte o dungă albă. Este astfel frumos împodobit. Se ține mai mult în pădurile de molid și e de un neastâmpăr, mereu țupăind de pe o creangă pe alta fără să se ogoiască o clipă, ținându-se cu spatele în jos ca și pițigoi, când urmărește vreo insectă, mereu fățâind, glasul lui obișnuit. E unul din cele mai folositoare curățitoare de insecte de pe arbori.

Fam. *Turdidelor.*

A vorbi despre pasări, fără pomenirea privighetoarei (*Luscinia philomela*), înseamnă a nu cunoaște taina unei nopți de Mai. Cântecul acestei păsăruici este așa de strâns legat de flori, de farmecul naturii în deplina ei podoabă, încât nu poate să fie om care să nu simtă o firească înclinare spre cântăreața meșteșugită a fericirii pământești.

Abia s'a lăsat la noi, bărbatul înaintea femeii, și glasul dumnezeesc al privighetoarei se aude în tot cuprinsul țării; numai muntele, cu pădurile mohorite de brad, nu o atrage. Incolo nu e grădină, dumbravă, zăvoiu, ori un pălc de huceaguri în care să nu răsune, în liniștea nopții înstelate, armonicele și variatele ei triluri. De cum încep lăcrămiarele să îmbălsămeze aerul cu mireasma ieșită din cadelnitele de mărgăritare, cântecul privighetorei se întetește. Sunt, în unele locuri atât de multe încât, pare o orhestră ascunsă care întonează imn de slavă naturii, de cum se aprinde cea dintâi candelă pe cer și până ce se stinge lumina luceafărului la răsărit.

Bărbatul cântă, pe când soția stă liniștită, ascultându-l. La început e cântecul de dragoste, de o vioiciune neîntrecută; mai apoi este cântecul fericirii dobândite. După ce puii au ieșit din găoace și alte griji cuprind viața, glasul slăbește, până ce amuțește.

În mijlocul naturii înflorite, a pământului fecundat, în liniștea desăvârșită a nopții când și frunzele nu se mișcă, cântecul privighetoarei nu apare numai ca o melodie care mângâie simțurile, ci ca o vibrație a sufletului întregii firi. «De aproape e vorba de cuib, de soție, de puil care se va naște; de departe, soția e alta, copilul e altul: este natura, mamă și fiică, soție veșnică, care e cântată, slăvită; sunt mângăerile, cântările, care leagă cer de pământ» (*J. Michelet*).

Marele *Beethoven* a încercat în Simfonia pastorală, să redeie și cântecul privighetorii; cele câteva note ce se îngână într'o măsură din ce în ce mai repede, în triluri înalte, dau în ansamblul orchestrei, gin-

gășia cântecului privighetorii, dar sunt departe de a reproduce variația, intonarea și mai ales căldura care face să tremure liniștea firii.

Cântăreața iubirii este o ființă desăvârșită. Cât o vrabie de mică, este însă mai sveltă, mai gingașă, mai blândă la înfățișare. Haina ei este modestă, discretă; o culoare uniformă, cafenie-cenușie, se întinde peste trupul întreg. Nicio pană nu este pătată mai bătător la ochi, mai vioi. Pare că natura vrea să arate omului că însușirile alese nu trebuie să fie spuse lumii întregi decât prin ele însăși, iar podoaba din afară nu este necesară când există cea din lăuntru.

Bărbatul nu este un hoinar, cum e cucul. Se întâmplă uneori bătălii între bărbați, fără ca rezultatul să fie decisiv în alegerea femeii. Acel trubadur e victorios, care știe să scoată melodiile cele mai cu foc spuse.

Cuibul nu e după cântec. Intreaga concentrare a însușirilor este în beregată, minunat instrument de muzică, neajuns de om. Câteva frunze uscate de stejar, legate prin fire de paie ori rădăcini uscate, în culoarea penelor, formează cuibul ascuns într'un huceag. Căptușala e mai moale, din mușchi, pufuri de salcie ori păr de cal. În căsuța modestă, domnește armonia, fericirea. Cât femeia stă și clocește, mai la o parte bărbatul îi cântă. Perechi-perechi își împart domeniul frunzișului des, în liniște, fără gălceavă, dar fără amestec.

Cum au ieșit puii din găoace, grijile încep: paza puilor, hrănirea lor. Cântecul nu apără împotriva fiarelor neîmblânzite prin nimic, iar trebuințele creșterii puilor nu dau răgaz pentru cântare. Toată ziua părinții aleargă după insecte și «ouă de furnici». Insectele nu sunt prinse din sbor, ci sunt căutate în iarba dintre arbori. Semnul de mulțumire când a găsit de mâncare, este mișcarea în sus a penelor dela coadă, singurul gest pe care-l face pasărea și când cântă. Urmează apoi educația puilor, cu gingășia unor părinți buni. Tânărul bărbat, nu devine cântăreț maestru decât după un an de viață.

Către toamnă se adună familie cu familie, din huceag în huceag, din ținut în ținut, apucând, grămadă, drumul spre țările calde.

Fig. 111. — Privighetoarea.

Indată ce vântul le șoptește că omătul s'a topit, din nou pornesc la drum, spre miază-noapte, aducându-ne iarăși vraja nopților de primăvară.

M a c a l e a n d r u (*Erithacus rubecula*) este una din cele mai frumoase păsăruici, căutate pentru a fi ținute în colivii. Micuță, cu spinarea, aripele și coada cafenie, roșietică pe frunte, pe gușă, pe gât, la margine cu o dungă albăstrie. Ochii mari sunt castanii. Când stă în iarbă își lasă puțin aripele în jos și dimpotrivă ridică în sus coada. Țupăie ca vrabia și zboară scurt de pe o creangă pe alta. E unul din cântăreții cei mai plăcuți, chiar ținuți în oadaie. Se pune la întrecere cu oamenii. Și la cuib e meșter, măcar că-l face pe pământ, dar caută uneori să-l și acopere, ca să nu ploaie înlăuntru, având grijă să lase o poartă de intrare. Vine la noi printre cele dintâi păsărele.

BCU Cluj

Fig. 112. — Pietrarul (R.).

P i e t r a r u l (*Saxicola oenanthe*) este o păsărică pe cât de drăguță, pe atât de frumoșică, cenușie pe spate, ruginie pe piept, albă pe pânțele. Pe frunte are o pată albă ce se prelungește pe deasupra ochilor. Aripele sunt negre ca și mijlocul cozii. După cum numele bun dat de popor îl arată, e o pasăre ce-i place mai mult locurile stâncoase, nisipoase. De o vioiciune ca și pițigoi, nu-o vezi o dată în tovărășia altora. Îi place să fie singură, bate mereu din coadă și țupăie ca vrabia, fără să stea mult locului. Având orizont deschis, îi e lesne vânătoarea insectelor cu care se hrănește.

M ă r ă c i n a r u l (*Pratincola rubetra*), ruginiu la pene, cu gușa și sprâncenele albe, este apropiată rudă a celei dintâi, pândind mai ales muștele cu care se hrănește.

După credința poporului sturzul și mierla sunt veri primari. Și în această privință observația este adevărată, căci și învățații pun aceste pasări în aceeași grupă. Ambele au de altfel caracter foarte apropiate, nedeosebindu-se decât prea puțin una de alta.

M i e r l a (*Merula vulgaris*) este îmbrăcată cu haine cernite; mai bine zis mierloiu are penele cafenii-închise, cu pete rari albe pe obrazi. Mierla este mai cenușie, deși tot nuanța mai închisă domină. Și la mierlă ca și la mierloi, ciocul lungueț este galben roșcat, după cum e și cântecul:

Pasăre galbenă 'n cioc
Rău mi-ai cântat de noroc.

Fig. 113. — Mărăcinarul (R.).

Sturzul (*Turdus musicus*), din potrivă, e mai gătit. Pe spate are o mantie de pene peste tot, tot una, castanii-cenușii; pe piept și pe pânțele mai albicioasă, cu pete în forma flăcării, ruginii, cam cum e la uliu. Se deosebesc ceva și după ținută. Pe când mierla numai când cântă își ridică ceva trupul în sus, sturzul se ține totdeauna mai dârz, având și gușa mai plină.

Amândouă fac parte din orchestra pădurilor. Sunt flautiștii, iar cântecul lor plin, sonor, modulat, răzbate întreaga pădure. Norvegienii numesc sturzul, privighetoarea nordului. Șuerăturile lui sunt melodioase, când cu note mai trăgănate, când mai întonate. Cântecul mierlei e ceva mai trist. Poporul a observat prea bine nuanța, căci în legătură cu doliul penelor, o socoate o fată de împărat, care-și cântă jalea după soțul ei iubit, mort prea de curând.

Cântecul sturzului e mai variat, mai înalt în ton, mai iute în măsură, cu pauzele dintre strofe mai scurte.

Și sturzul și mierla sunt pasări inteligente, prevăzătoare. Când își dau seama că nu e nici un pericol pentru ele, se apropie de om fără sfială. În parcurile mari din străinătate, mierlele se bat cu vrăbiile dela fărâmiturile de pâine aruncate de copii. În pădure sunt vestitorii pasărilor de pradă. Când dau alarma toate păsăruicile amuțesc și se pitulează unde pot.

Sunt sociabile; nu trăiesc singuratece, ci se amestecă și cu alte pasări. Când vin ori pleacă, sturzii se adună în stoluri mari, recunoscute lesne prin sborul viori, amestecat al celorlalte pasări.

Hrana lor sunt insectele. Nu le prind din sbor, ci le caută pe pământ, din iarbă sau flori. Le plac însă și fructele. Mai ales spre toamnă se înnebunesc după smeură, mure, căline.

Vâscul datorește mierlei și sturzului-mare (*Turdus viscivorus*) răspândirea lui pe crengile copacilor. Pentru ele se împodobește la despicătura tot în două a crenguțelor pururea verzi, cu boabele de mărgăritar pline de suc cleios ce înconjoară semințele.

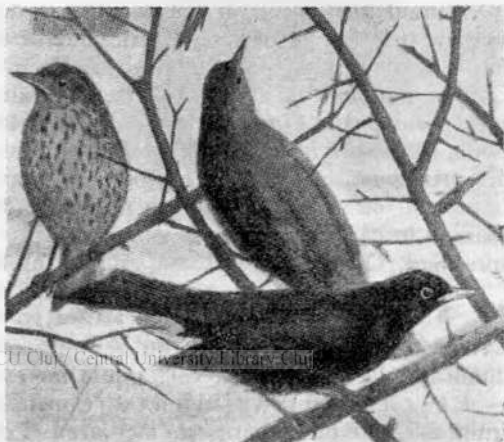

Fig. 114. — Mierle: stânca un sturz.

Nu sunt prea meștere în facerea cuibului. Sturzul și-l clădește pe vreun copac, mierla într'un tufiș, mai aproape de pământ. Câteva paie, câteva crengute împletite, căptușite cu mușchi ori cu făină de lemn putrezit, alcătuiesc cuibul lor, de altfel regulat. Când îl vezi îți aduce aminte de gardul acătării împletit, al unui bun gospodar. Femeia clocește, iar bărbatul stă alături și cântă. Vremea trece astfel plăcut. După ce ies puii, toată viața este lor închinată. Ca părinți sunt neîntrecuți; își apără puii chiar cu jertfa vieții lor.

Mierla nu ne părăsește iarna; cel mult se trage dela munte spre locurile mai adăpostite.

Sturzul însă e călător; se pare că se duce cu părere de rău, căci vine de pela începutul lunii Martie, îndată după «Zilele babei» și pornește dela noi abia pela sfârșitul lui Noemvrie.

Dar mai bine și-ar căta de treabă, rămânând locului, căci mulți pleacă dar puțini ajung acolo unde le e ținta. În drumul lor se întinde plasa, să presară lațuri de tot soiul; sunt ademeniți prin sturzi prizonieri ori prin șuerături care le reproduc cântecul. Sunt prinși, cu miile, împreună cu cocoșarul (*Turdus pilaris*), ce trece pela noi toamna în cârduri ca norii, venind dinspre Nord și apucând drumul spre Sud. Carnea lui gustoasă este de multă vreme apreciată.

Inter aves turdus, si quis me iudice certet

Inter quadrupedes, mattea prima lepus¹⁾

scrie *Martial*, iar *Horafiu* «nu se miră că unui își mănâncă averea ducându-l la sturzi grași, căci nimic nu este mai bun» (*Odobescu*).

Pescărușul de munte (*Cinclus aquaticus*) este o păsăruică frumoasă, care nu ne părăsește nici iarna. Locul ei de trai e în lungul pâraielor gălgăitoare de munte, unde se găsesc și păstrăvi. Își împarte domeniul de vânătoare, cam câte 2 km. din lungul pâraului pentru fiecare pereche.

Fig. 115. — *Pescărușul de munte* (R.).

Are trupul plin, cap destul de mare și plisc lung, subțire. Pe cap este cenușiu închis, pe gușă și piept albă, pe pânțec ruginiu. Aripel scurte, cu pene mari, sunt cenușii bătând în albastru, ca și coada scurtă, cu pene late.

Alteargă bine; ca și codobatura, sare de pe o piatră pe alta; se afundă însă și în apă, unde poate sta aproape un minut, înnotând cu aripel. În schimb sboară mai greu.

Se hrănește cu larve acvatice, cu răcușori, dar nu se dă în lături dacă poate prinde și un chiticaș. E prevăzător, mereu în veghe.

¹⁾ «Dintre pasări — dacă cineva m'ar alege drept judecător — iar dintre trupede, cea mai dintăiu delicateță, este iepurele».

Femeiușca începe să se ouă din luna Martie; își face cuib în apropierea apei, ba uneori și în roata unei mori părăsite. Iarna se restrânge în părțile unde apa nu îngheață, scoborîndu-se uneori și în ținuturile dealurilor cu ape repezi.

Mai mare ceva decât mierla, asemănându-se în multe cu ea, este Mierla-de-piatră (*Monticola saxatilis*), numită așa pentru că se ține mai mult de locurile stâncoase din Carpați sau în Dobrogea.

La culoare este mai frumoasă decât mierla, fiind cenușiu-albăstrie, pe cap, gât, ceafă, roșcată pe piept și pân-tece, cafenie pe aripi.

E o pasăre vioaie, cu sbor ușor și cântec ca de mierlă. Mai ales în vremea dragostei e și mai vioaie, jucând prin sărituri pe stânci sau apucând, așa dintr'odată, sborul ciocârliei în văzduhul luminat de soare, cântând mai cu foc.

Fig. 116. — Mierla-de-piatră (B.).

Grupa CONIROSTES.

Fam. *Alaudidelor.*

Ciocârlanul și Ciocârlia. S'ar crede, după nume, că e vorba de bărbatul și femeia aceleiași pasări; în realitate sunt două pasări deosebite, rude de aproape, dar cu obiceiuri felurite.

Culoarea penelor este la fel; sunt cenușii, ca și collul de pe drum sau bătând în galben ca paiul grâului copt. Pistrui mai închise se găsesse și la una și la alta.

Seamănă cu vrabia, numai că sunt mai lungi în trup, cu coada mai lungă și mai nălțuțe în picioare.

Nu e chiar târgoveț, care să nu fi întâlnit un ciocârlan (*Alauda cristata*) moțat, pe vârful capului cu câteva pene ridicate. Sare de colo-colo prin mijlocul drumului, de nici nu-l vezi, atât e de asemenea pământului. Când e aproape să-l calce caii, bate repede din aripi, mutându-se aiurea.

Tot așa însă nu poate să fie cineva, care să nu rămâie în uimire la cântecul ciocârliei (*A. arvensis*) venit de sus, sus de tot, din zarea îmbrumată a cerului. Te uiți, o cauți, dar soarele te orbește.

Ciocărlia e doar fata de împărat care îndrăgostindu-se de soare, a apucat calea lungă până la dânsul. Când ajunge la palat, iată că-i iese înainte Mama Soarelui; pentru că s'a încumetat să amăgească prin frumusețe, pe scumpul ei odor, blestemul căzu pe capul fetei, prefăcând-o în ciocărlie. De cum se crapă de ziuă, când cerul e senin, ciocărlia se scoală, se înalță în rotocoale tot mai strânse, ajunge cât o găză de mică, doar va ieși înaintea iubitului ei, ridicat de după deal.

Nu are niciun astâmpăr. Ziuă în amiaza mare, când toate celelalte pasări se ascund la umbră, ciocărlia se înalță iarăși spre soare, cântându-și dorul în triluri atât de variate și de melodioase, încât mai-mai

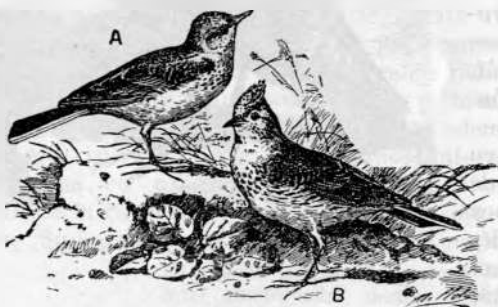

Fig. 117. — Ciocărlie (A) și Ciocărlan (B). (Din Faideau și Robin).

că s'ar putea pune la întrecere cu privighetoaarea. Decât numai, că nu e femeia care cântă mai frumos, ci tot bărbatul. Când se apropie ca de o prăjină de pământ, amuțește dintr'odată și se lasă ca plumbul, pare că a fost ucisă.

Trebuie să facă așa. Cuibul ei, ca și al ciocărlanului, e la pământ, prin iarbă sau prin grâu, iar dușmanii ce așteaptă decât să le arate

unde sunt ouăle. E greu totuși să le afli, căci niciodată pasărea nu se lasă chiar unde este cuibul, ci ceva mai depărțitor. Acesta e format din paie și rădăcioare, una și una alese și așa de bine și des împletite încât ai jura că e făcut din păr.

Ca să poată răzbi din primejdii și la urmă să nu se stingă neamul, ambele aceste păsări, clocesc în două sau chiar în trei rânduri pe vară. Incep de timpuriu; de aceea ciocărlia care ne părăsește iarna, vine uneori prin Februarie. Când iernile sunt mai blânde, rămâne chiar peste tot anul la noi. Numai ce-o auzi într'o bună zi, cântând inmul de slavă soarelui, care începe a se înalța dela orizont. Intr'această privință e una din cele mai timpurii dintre vestitoarele primăverii, chemând pe plugar la aratul ogorului.

Pe la mijlocul lunii lui April, cel dintâi rând de pui e gata. După ce cresc mai măricei, se împrăștie ca potârnichele prin grâu, iar părinții, se îngrijesc de al doilea rând.

De aceea s'ar înmulți din cale afară, dacă nu s'ar socoti că șerpui sunt lacomi de ouă, iar uliul rândunelelor e spaima ciocărlilor, de care nu scapă decât dacă se ține cât mai sus, în văzduh, de se obosește răpitorul așteptând-o. Un dușman și mai mare al bieteii ciocărliei, cu carnea

gustoasă, e omul. La noi nu prea se obișnuiește a se mânca ciocârlii; aiurea însă e o mâncare căutată. Sute de mii se vând în orașele mari. Ce-ar mai rămânea din ele dacă nu s'ar înmulți — ca și iepurii — din cale afară.

Mai cu seamă când se adună toate ciocârliile dinspre Nord, lăsându-se toamna spre țările calde, sunt prinse în plasă, cum se prind peștii în baltă.

Ciocârlanul e mai cuminte. În afară de aceea că are carnea mai tare, fără gust, dar el nu părăsește locul unde a petrecut vara. Când omătul acoperă câmpiile și nu mai găsește insecte, se hrănește și el — ca toate celelalte păsărele — cu semințele buruienilor care rămân neacoperite.

Fam. *Fringillidelor.*

Forfecuța (*Loxia curvirostra*) e o păsăruică din pădurile de brad mai ales, nu numai frumoasă, dar ușor de recunoscut după plisul ei format din fălci, încrucișate la vârf. Capul, pieptul și pântecul, dar și spatele, sunt cărămizii, numai aripele cafenii ca și coada, scurtă. Trăiesc în cărduri, afară de vremea clocitului când se despart în perechi. Sbor în stoluri. Apar așa într'o bună zi, stau scurt timp, apoi tot grămadă sbor aiurea. Unde? Unde găsec conuri de brad, pe care cu multă dibăcie le desghiocă, spre a le mânca semințele dintre solzi. Ca și papagalii se pot ținea cu degetele de crengi; ca și pițigoii, când e nevoie, stau și câteva minute cu capul în jos. Sbor o clipă deasupra copacului, bătând iute din aripi și se lasă repede la locul ales pentru mâncare. Nu supără pe nimeni, nevenind în contact cu nimeni. Nici chiar de om nu fuge. Pusă în colivie, cântă de se prăpădește, mai ales când afară e vreme frumoasă.

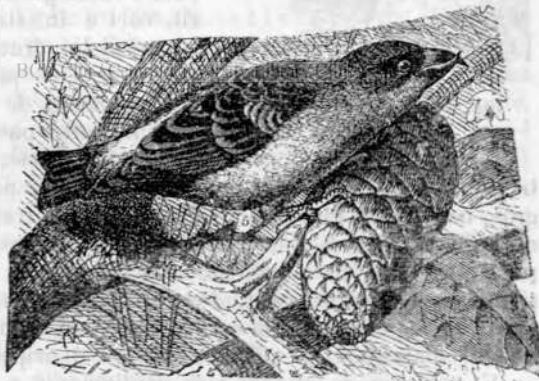

Fig. 118. — Forfecuța.

Clocește vara și iarna, pentrucă iarna găsește mai multe semințe de brad, hrană din belșug și pentru pui.

Cioc-gros (*Coccothraustes coccothraustes*) este o pasăre căruia poporul i-a dat un nume bazat pe o dreaptă observare. Nu e din păsăruicile mărunte, mai ales că are și trup durduliu, un cap mare și botul gros, în adevăr ca un con, cu baza perfect circulară.

De altfel e o pasăre frumos colorată, pe trupul ei aflându-se îmbinate toate culorile curcubeului. Pe cap e gălbui, pe gușă negru; cenușiu pe spate, roșcat pe piept, albicios pe pânțele, are aripele ca oțelul, cu două epolete albe. Coada e albă pe dedesubt, pe margine cu două dungă negre, iar vârful retezat cu dungă albă.

Fig. 119. — Cioc-gros.

Stă numai în copaci; rar se încumetă să se miște prin iarbă. La cea mai mică mișcare, cu sbor iute, se ascunde în frunzișul arborelui, sau se pune în vârful copacului spre a fi mai la larg. Hrana lui o formează jirul și mai ales sămburii de cireș. Il auzi dela câțiva pași, cum sparge sămburii ca să mănânce numai miezul. Se trădează prin cojile care cad din copac. Pentru grădinari e un dușman urmărit, căci e în stare să dea gata, el cu tovarășii lui, fructele de pe un cireș într'o zi, două. Vine primăvara de timpuriu și pleacă destul de târziu de pe la noi.

Unei alte pasări foarte des păstrată la noi în colivie, poporul îi spune tot **bot gros** (*Pyrrhula pyrrhula europaea*), pentru că are și ea botul gros dar mult mai scurt. Este și mai frumoasă la pene. Gușa, obrazii, pieptul și pântecul sunt de un roș atăt de plăcut, nici prea șters, nici prea hătător la ochi. Femeia dimpotrivă are pieptul și pântecul cafeniu roșcat. Pe cap poartă o scufie neagră, pe spate e cenușiu; negre ca la corbi sunt și aripele și coada, iar două epolete albe, scot și mai în relief culoarea neagră a aripelor. (Tab. V, fig. 1).

E o pasăre de pădure și e credincioasă nouă. Vara se trage mai la munte, iarna se scoboară și spre șes. Nu poate fi tablou mai frumos decât un cârd de botgroși ce vin să se așeze pe copacul desfrunzit din grădină, cu culorile lor ca de flori, în contrast cu albul zăpezii proaspăt așternută.

Se hrănește cu sămături de smeură, ori de alte fructe cărnose. Cunoști pe unde a trecut stolul de botgroși pentru că la piciorul copacului de călin bunăoară, este presărată pe zăpadă carnea roșie a fructelor.

E o pasăre căutată pentru colivie, căci poate fi deprinsă să imițeze fel de fel de cântece, șuerându-le. De altfel lesne se îmblânzește,

ajungând chiar să iasă din odaie, să tragă o raită prin grădină și apoi să se întoarcă îndărăt la cușca lui. Mai are o particularitate sentimentală. Ține atât de mult la prietenie, încât dacă e împușcată una din cărd, celelalte o jelesc multă vreme, parcă ar vrea să o ia și pe moartă cu ele.

Rar copil care să nu se fi îndeletnicit cu prinzătorile: o cușcă mai mare cu trei odăiți, pusă într'un vârf de copac. În odăița din mijloc stă ademenitorul, pasărea care chiamă, un sticlete ori o cintiță. Odăile de pe delături au porțițele deschise, date în jos, iar pe podea s'a presărat crupe, păsarat ori sămânță de cânepă. Sticletele, ademenit de tovarășul închis, împins și de foame, vine pe creanga copacului, sare de colo-colo, se uită, se sucește și se încumetă la cele din urmă să intre înlăuntru, să ciupească vreun fir de pasat. În mișcările lui a atins mecanismul prinzătorii. Clap! porțița se închide. Speriat, se sbate, se lovește de gratiile cuștei, dar de geaba. E bine prins.

E mutat într'o cușcă mai largă, unde are de mâncare, de băut. Nu are încotro. Se obișnuște lesne; de necaz se pune pe cântat. Toată pasărea pe limba ei piere. Ca el sunt numeroase păsăruicile care învelesc natura și în vreme de iarnă. Care mai de care e mai frumoasă ca înbrăcăminte.

Fruntea o ține Stiglețul sau sticletele (*Carduelis elegans*) cu toate culorile pe el. Cercuri negre, roșii în jurul pliscului, ceafa neagră, obrazii negru cu alb, două căpșorului lui rotund, cu doi ochi strălucitori, vioi, o drăgălășenie fără seamăn. Cafeniu pe spate, albiu pe pânțece, are pe aripi o dungă lătuță, aurie, după care-l recunoști de departe. Când se lasă un stol de stigleți pe copacul înălbit de promoroacă, pare înflorit prin culorile vii ce sclipesc în bătaia razelor oblice ale soarelui abia răsărit. (Tab. V, fig. 3)

Nici cintița (*Fringilla coelebs*) nu stă mai pe jos ca podoabă. E însă mai uniformă la culoare. Pe cap poartă o scufie ca de catifea cenușie, ocolindu-i ochii mari, vioi; îi lipsesc dungile de carmin. În schimb pe pânțece pare că a trecut pe lângă teascurile cu drojdie de vin roș și s'a colorat pe pene. Și ea are, ca și sticletele, două dungi pe aripi, numai că una, mai lată, e albă, și alta, mai îngustă, este gălbie.

Scatiul (*Fr. spinus*) seamănă cu cintița, dar este mai albgalben pe pânțece; spatele e verde-galben, fiind încondeiat cu galben și pe aripi, ca și la vârful cozii.

E una din cele mai vioaie păsărele, mereu în mișcare. Nu stă locului o clipă.

Florintele (*Fr. chloris*) este pe piept cam de culoarea lămâiei, ca și pe muchea aripelor; restul trupului bate mai mult în apele măslinelor verzi. Spre deosebire de rudele lui evită pădurile; cel mai domol la mișcări, mai greoi la sbor, ținându-se mai mult spre pământ este florintele. Cel mai neastâmpărat este stiglețul. Nu ar putea sta

locului o minută, Doamne ferește. Acum e ici, acum e acolo, mereu strigându-și numele, stigliț, stigliț. Sboară ușor, în linii ondulate, dând repede din aripi.

Nici scatiul nu este prea liniștit. Ai zice mai de grabă că e un pițigoi, așa se acafără de crengi; abia se ține de vârful unei rămurele, se lasă cu capul în jos, mereu cântând, mereu dând de veste unde se găsește.

Pe cât e el de blând, pașnic, învățându-se cu viața de prizonier, pe atâta cintița este de bătaioasă, gâlcevitoare. Mai ales cintițoi sunt cei mai răi dintre păsărelele toate. În perioada fierbințelor, în primăvară, nu-i rar să vezi căzându-ți la picioare doi cintițoi, care au început să se «pâruiască» sus între frunze, dar s'au încleștat la bătaie așa de aprig încât nu mai pot sbura și cad mototol la pământ. Când nu cântă, mereu îi auzi finc, finc, când mai ascuțit, când mai încet.

Fig. 120. — Cap de florinte.

Cu toate sunt meștere în facerea cuiburilor. Cu greu îți vine să crezi că o păsărică, nici cât pumnul unui copil de mare, e în stare în câteva săptămâni, să croiască un cuib de toată frumusețea.

Cea mai meșteră este cintița, care după ce și-a găsit un loc potrivit, la locul de descoperire a două crengi, se pune repede pe lucru. Cuibul ei e ca o sferă, tăiat la unul din poluri. Dar e atât de bine bătut, din fire de păr, paie, crenguțe, mușchi și pe dinlăuntru căptușit cu lână, puf, încât abia îl poți destrăma. Pe dinafară nu vezi decât o grămadă de licheni sau frunzulițe uscate, așa încât ți se pare că e o nodălcă din creangă.

Meșter în arta ascunsului e scatiul. De jos nu poți să zărești unde e cuibul, așa de bine e îmbrăcat cu licheni și mușchi la fel cu acei cari se găsesc pe copac.

La alte popoare este chiar credința, că scatiul are darul să-și facă nevăzut cuibul.

Sticletele și florintele, nu sunt mai puțin meșteri.

Numai ce vezi stigleții sburând în urma oilor și adunând de jos un fir de lână, pe care-l duce sus, la cuib, îl ține cu una din lăbuțe, iar cu pliscul mic, scurt, îl peaptână, până ce scoate fir de fir și apoi tot cu pliscușorul lui îl împletește printre paie sau rădăcioare.

Pe cât e cântecul lor de plăcut, pe atâta însă sunt cam stricătoare. Hrana lor constă mai mult din semințe decât din insecte. Florintele, bunăoară face mari daune la cânepa de toamnă, plăcându-i sămânța de cânepă. Iarna când nu prea au ce mânca prin grădină, îi vezi îngrămădindu-se, bătându-se între ei, dela semințele de brustur. Sticletelui chiar i se spune prin unele părți din Bucovina și scăieriu; pare ca o floare când își infundă căpușorul în măciucile cu fructe ale bru-

sturului, iar frumoasele culori ale penelor, spune povestea, că tot din obiceiul acesta de a se ține printre scaiuri, le-a căpătat.

Când Dumnezeu a chemat la sine toate pasărilor de pe fața pământului, ca să le dea haine potrivite, toate au alergat într'o suflare. Numai stigletele încurcându-se printre spinii, a zăbovit și a ajuns cel de pe urmă. Văzându-l așa de vioi, Dumnezeu, vesel de lucrul săvârșit, l-a stropit și pe el cu rămășițele din toate vopselele. Și așa a ieșit stigletele atât de împetrișat.

Vrăbiei îi zice în știință « *Passer domesticus* », pentru că deși e liberă, nu se îndepărtează de sate ori orașe. E pe nedrept hilită, socotită ca stricătoare. I se pun în cale sperietori; se leagă câte o cioară moartă în vârful unei prăjini ca să creadă că e vreun uliu; e atrasă spre lațuri din coadă de cal, doar s'ar prinde.

Ea nu se sperie. Dar când omul nătâng o urmărește cu îndărătnicie este aspru pedepsit. Omizile se înmulțesc, insectele vătămătoare trăiesc nesupărate, depunându-și ouăle în tihnă; pomii roditori din grădină sufăr, tânjind după prietenul lor cel mai credincios, alungat de stăpânul neștiutor.

Vrăbiile, e drept, dau și prin lanurile de grâu, le plac sămânța de mălai. Doar vorba: « Vrăbia mălai visează », nu e luată din vânt.

Dar paguba adusă agriculturului este răsplătită prin vânatoarea ce-o fac zilnic după toate soiurile de insecte stricătoare.

Urmărite de om, de mătă, de uliu, neamul ar dispărea repede, dacă nu ar avea un mijloc de apărare, același ca la toate animalele pândite din cale afară. De cum începe primăvara și până vara târziu, grija vrăbiilor e numai să mănânce și să scoată pui. Dau măcar două-trei rânduri de ouă pe vară.

Cum vine primăvara, gândul lor cel dintâi e să clădească un adăpost. Il fac la loc cât mai sigur, sub streșina casei, după uluce, în fântâni, prin ungherele hambarelor sau chiar în acoperișul spinos al gardurilor. Nu e tablou mai gingaș decât să le vezi cu câte un paiu în plisc, căutând întâi să se asigure dacă nu sunt pândite de vreun dușman, furișându-se în locul ales pentru cuib. În scurtă vreme acesta e gata, micuț, meșteșugit, căptușit cu puf sau pene mici și moi.

Ce mai gălăgie fac, când scot puișorii, speriați de lumină, de aer, de șgomot, căci toate ca toate, dar vrăbiile sunt pasări gălăgioase. Ele nu stau izolate decât când clocesc. Altmintrelea sunt cele mai sociabile ființe; în cârduri se ascund în tufișul de liliac, în cârduri se îndreaptă spre lanurile de grâu copt. Mereu ciripesc cu glasul lor ascuțit, pare că într'una se sfădesc, ori stau de vorbă.

Se țin legate de casa omului; rar când fac excursiuni prea depărtate. Dar oricât de obișnuite sunt cu omul, nu au încredere mare în el. sunt cele mai prevăzătoare pasări.

Frumoase nu sunt, bietele vrăbii! Imbrăcămintea lor e asemenea la culoare cu pământul uscat. Când stau câteodată și fac baie de praf, în mijlocul uliței, abia le poți recunoaște. Așa, ici și colo, au câte o dungă mai deschisă, câte o încondeiere mai albă. Vrăbioii au culorile mai închise; vrăbiile mai șterse. Nu rareori sunt vrăbii albe peste tot.

Dar nici liniștite nu rămân. Nu stau locului nicio clipă; mai ales vrăbioii sunt gălcevitori, bățăuși. E o plăcere să-i urmărești mânioși, sburliți, ca niște sfere de pene, rostogolindu-se de pe acoperișul casei, pe o creangă, mutându-se într'un tufiș, pitindu-se din nou printre straturi, mereu ciocănindu-se cu pliscul lor scurt, dar destul de ascuțit, ca să desprindă câte o pană din imbrăcămintea protivnicului.

Sunt drăguțe tocmai prin vioiciunea lor neconținută, aducând, vara și iarna, puțină veselie în jurul casei.

Neamul păsărelelor noastre nu s'a isprăvit cu cele pomenite. Sunt mai numeroase, variate, la munte, la deal, la șes.

Pietrușelul (*Linaria cannabina*) trăiește în mare număr prin tufișuri, vii, grădini. Cu pieptul roș, ca de rubin, uneori cu o dungă albă la mijloc drept cărare, este sburdalnic.

Țintarul (*Linaria flammea*), cu capul roș și pieptul albicios, cu gâtul și gușa ca de carmin, stă iarna la noi. Vine din Noemvrie și fuge prin Martie; se așează mai ales pe lângă foastele grădini de legume.

Presura (*Emberiza citrinella*) cu capul, gâtul și pieptul gălbii, este lângă stiglete, pasărea cea mai obișnuită ținută în colivii, la noi, căci are cântec frumos ca și al canarului. Când stă pe vârf de creangă și cântă, o poți privi de aproape, căci nu e prea sperioasă.

Presura-mare (*Miliaria europaea*), ca și presura-destrestie (*Emberiza schoeniclus*) se trag mai mult spre ape, spre locurile mlăștinoase.

Grupa Răpitoarelor.

Sunt pasări puternice, mari. Picioarele scurte și încălțate se termină cu patru degete, trei înainte unul îndărăt, prevăzute cu ghiare. Pliscul sdravăn, are falca de sus îndoită la vârf, un clonț, ca un canin. Sunt pasări cu sbor iute, cu simțuri agere, vânând noaptea ori ziua.

Fig. 121. — Pliscul și ghiara de răpitoare.

Răpitoarele de zi.

Fam. *Vulturidelor*.

Vulturul-cu-barbă (*Gypaetus barbatus*). Cine l-a botezat regele păsărilor, nu a greșit. Totul în el e impunător, mândru, demn.

În privirea lui pătrunzătoare, este ceva din îngâmfarea ființei care nu se amestecă printre celelalte, ci le domină. Împărăția lui e adâncul mărci de aer. Mai sus, tot mai sus năzuește, iar când se lasă din sboru-i maiestos, liniștit, din înălțimea depărtată, pare ca un trimes al cerului, unde își are locuința. Nu degeaba, cei vechi l-au socotit pasărea lui Jupiter, iar Zeul Zeilor când a furat pe Ganimed, în vultur s'a prefăcut.

Îmbrăcămintea lui e ca a unei statui turnată în bronz, înnegrită ceva de vreme. Peste tot, arămiul domină. Pe spete și aripi e mai întunecat, aproape negru; e mantia regească. Fiecare pană are pe mijloc trasă o dungă alburie, umflată ceva la capăt; pe fondul negru, aduc aminte de ploaia de stele căzătoare, prinsă pe placa fotografică. Gâtul puternic, gros, e îmbrăcat cu pene ca de mătăasă, albe gălbii, iar pe piept și pânțele, penele dese, galbene-ruginii, formează un pieptar gros.

Clonțul ca de fier, negru, turtit lateral este sfârșit cu o cange ascuțită. Sub plisc un moț ca al curcanului, explică numirea de «bărbos».

Te miră degetele și ghiarele; la un trup așa de mare, te aștepti la niște cârlige de oțel măcar cât ale pajurei. Dimpotrivă; degetele subțiri mici, negre, numai vână, sunt sfârșite prin ghiare, ceva-ceva mai mari decât unghiile unui cocoș bătrân.

Toată puterea lui este în aripi, așa de lungi încât când le întinde, măsoară peste 3 metri dela un capăt la altul. Aripile îi sunt lopețile late cu care lovește aerul când se înalță; nu are nevoie să dea prea des din ele. De aceea pare că nici nu le mișcă; se înalță, așa, supt de aerul din ce în ce mai ușor. Iar când se lasă în spirale largi, e deajuns ca să le îndrepte oblic, spre a se cobori în cel mai lin sbor planat.

Aripile îi sunt armele de luptă; ghiarele dela picioare îi folosesc să ție prada, când cu clonțul sfășie carnea. Cu aripile și cu pieptul, lovește căprioara îngrozită, amețind-o și împingând-o spre prăpastia în care va cădea sdrobotită. Toată mândria și puterea vulturului stă în aripi.

Fig. 122. — Vultur-cu-barbă.

Vulturul de aripi smuls
Numai poate sbura sus

Aripi, dar și privire! Căutătura lui, puțin cam tristă, este așa de pătrunzătoare, încât din înălțimea abia ajunsă de om, zărește prada ce paște liniștită pe plaiul înverzit sau cadavrul proaspăt din fundul văii. Vulturul nu e crud. Dacă atacă animale vii, cam rar, nu le chină. Nu-i place carnea caldă, din care nu s'a stins de tot simțirea; nu sfâșie animalul încă viu. Mănâncă mai mult cadavrele care nu au început a putrezi. Ii place mai ales ciolanele cu măduvă și înghit bucăți mari, așa cum le capătă din zdrobirea osului întreg, lăsându-l să cadă, dela înălțime, pe o stâncă.

Când stă liniștit pare stană de piatră; când i se atacă însă cuibul se deșteaptă în el întreaga furie a naturii sale de fiară.

Dominator al înălțimilor, vulturul este un izolat; își alege sălaş pentru cuib locul cel mai greu de ajuns și cu aceasta și-a însemnat spațiul larg în care el vrea să fie stăpân. Nu îngăduie altuia să intre în granițele dominației lui.

Cuibul este o adunătură de vreascuri de toate grosimile și un cimitir întreg de animale, aduse puilor drept hrană.

N'are dușmani mari, căci nici-o vietate nu se încumetă să se puie în împotrivire cu el; numai de om îi e frică, dar se luptă cu el la disperare, când îi sunt amenințați puii. Nu scapă însă de dușmanii cei mărunți, paraziți numeroși, oploșiți în desişul penelor sale; îl supără uneori destul de rău.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În afară de vulturul-cu-barbă din ținuturile muntoase, mai trăiesc la noi alți vulturi, destul de obișnuiți și cari își întind câmpul de ospătare până'n ținuturile dobrogene. Fie că nu mai este acel cadru impunător al naturii, fie că felul de vieață, amestecându-se cu alte păsări, e altul, vulturii din Dobrogea, nu impun decât când îi vezi, sus, sus de tot, în sborul lor rămas acelaș ca și al vulturului bărbos.

După înfățișări, *Vulturul-pleș-negru* (*Vultur monachus*) mai aduce aminte de cel dintâiu, mai ales când stă liniștit și-și trage gâtul scurt între umeri, ca să nu se vadă că e golaș. La culoare e cam la fel; e însă mai morocănos, mai trist. Privirea lui este ștearsă, mai blândă, deși văzul este tot pătrunzător. Stă ceasuri întregi nemișcat, tăcut, pe un colț de stâncă sau pe craca unui arbore izolat, privind spre zarea nesfârșită a bălților. Oricum, el mai păstrează ceva din impunerea celui dela munte.

În schimb, *Vulturul-gulerat* (*Gyps fulvus*), des încă în Dobrogea, a cam pierdut orice drept la numirea de regele păsărilor; în orice caz e un rege decăzut. În el nu se ascunde decât lăcomia. Când dă de un cadavru, fie chiar împuțit, se repede ca o hienă; cu o lovitură de clonț îi deschide burta; infometat începe a rupe din ficatul putrezit, iar mâțele le trage afară, întinzându-le, ținându-le cu ghiarele ca să le poată rupe. Capul mic și gâtul gol, lung, sunt pline atunci de sângele și murdăriile împrăștiate din burta răscolită a cadavrului. Atât

de mult înghite, încât ca să mistuiască tot ce a mâncat, stă vreme îndelungată nemișcat, prostit. Il poți lovi cu bățul, fără ca să încerce să se apere. E lenevit ca un boa sătul.

În schimb însă, tocmai prin lăcomia lui, aduce un mare serviciu. Vulturii aceștia sunt curățătorii de cadavre, crematoriile naturale. Prin ei dispar miasele infecte ale materiei putrezite. Pentru aceasta, aiurea, unde cadavrele ar fi un pericol pentru vieța omenească, vulturii gulerăți, « creusetele de flăcări vii prin cari natura face să treacă tot ce ar distruge vieța superioară », sunt cinstiți, apărați chiar prin legi anumite.

Fam. *Falconidelor.*

Vulturii sunt mai mult reprezentativi, decorul lumii păsărești. Ei păstrează încă înfățișarea impunătoare; au privirea mândră, uneori mai ageră, alte ori mai ștearsă. Trăiesc în izolare sublimă, nu se amestecă cu vulgul; tronează în locurile greu accesibile. Prin aceasta însă puterea lor rămâne de cele mai multe ori inertă, nefolosită, ca un simbol, iar inteligența nu se mlădic după variația întreprinderilor. Sunt maiestosi dar înceți la mișcări; sunt mândri dar lipsiți de vioiciune.

Adevărații răpitori, cei mulți, sunt pretutindeni; la șes, la munte, în păduri ca și în stepe, deasupra bălților ca și pe lângă gospodăriile omenești. Unii sunt credincioși pământului nostru, stând vara și iarna la noi; alții, cei mai mulți, călătoresc urmărind prada.

Semnele distinctive ale felului de vieță, le port în ghiare, aripi și clonț: putere, iuțeală și arme. Ghiarele pajurei, sunt mai lungi, mai îndoite, mai ascuțite decât ale vulturului, măcar că nu este, la trup mai mare decât aceasta. Clonțul este masiv, tăios pe margini, ascuțit și îndoit la vârf. Când și-a înfipt în ghiarele spatele pradei, nu mai scapă din strânsura ca de clește, poate să se sbată cât se va sbate. Aripile nu sunt arme de luptă ca la vultur, ci lopeți de vâslit repede. În iuțeala mișcărilor îi stă toată puterea; nu trebuie să prindă de veste prada când răpitorul ager se lasă ca săgeata din sbor. Hrana nu o ia din cadavre.

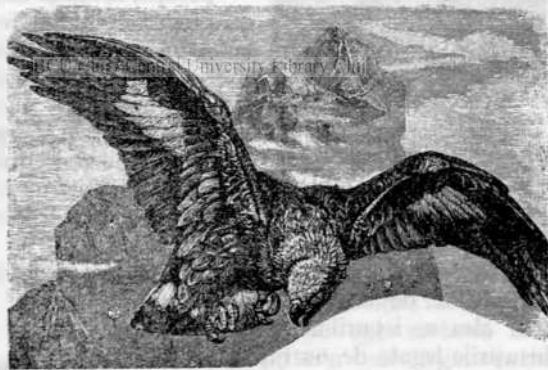

Fig. 123. — Pajura.

Acestor răpitoare le plac boarea caldă a cărnei proaspăt sfâșiate. De aceea milă nu știu ce e. Privirea e ageră, dar și cruntă; chiar capul, mic, cu fruntea turtită, împlinește cruzimea reflectată prin ochi, arătând că puterea nu are numai decât nevoie de inteligență.

Fig. 124. — Șoim.

«Pajura nu trăiește decât din omor; se poate numi ministrul morții. Vulturul este dimpotrivă slujitorul vieții» (Michelet).

Cel mai mare răpitor dela noi este pajura (*Aquila chrysaëtus*), care se întâlnește din munți și până'n regiunile basarabene.

Nu ajunge mărimea unui vultur, dar nu e departe de el. Lungă de un metru, dela plisc la coadă, cu aripile întinse măsoară peste doi metri. De aceea și poporul nu o deosebește, adeseori, printr'un alt nume; pentru el e tot vultur. De altfel se lasă așa de greu să fie văzută de aproape, încât și obiceiurile ei nu sunt prea bine cunoscute. Se deosebește de vultur nu numai prin cângile mai mari, mai ascuțite, prin elonțul mai îndoit, dar și prin felul cum stă, când e liniștită. Pe când vulturul e cu corpul plecat, învăluit în aripi, pajura stă dreaptă, încât pune în evidență pieptul ei lat, ca și mușchii mai puternici dela picioare, necesari să ridice

prada și să o ducă la locul de ospățare.

Pe când vulturul se mulțumește cu cadavre, pajura este spaima animalelor de tot soiul, dar mai ales a iepurilor. Toate însușirile legate de un răpitor adevărat: vioiciunea, puterea, agerimea și mai totdeauna izbânda, concentrându-se în această pasăre, se explică de ce în imaginația poporului nostru, ca și la altele, pajura ține un loc foarte însemnat, stăpână dela munte până'n deltă.

Fig. 125. — Sborul șoimului.

Pajura e cam cât un vultur; până la ulișorul (*Accipiter nisus*) de-l poți cuprinde în mână, celelalte răpitoare au toate mărimea.

G a i a (*Milvus regalis*) este aproape o pajură mică; u l i u l (*Buteo vulgaris*) vine la rând ca și ș o i m u l (*Falco peregrinus*) atât de mult cântat prin agerimea lui și așa de mult odată căutat încât în tributul nostru către Turci se cuprindeau și 24 șoimi pe an. E pasărea care mai servește încă la vânătoarea domnească, nu atât pentru vânat, cât pentru plăcerea sălbatecă de a asista la lupte în aer, între șoimul, deslegat la ochi, și pasărea care sbura liniștită spre cuibul ei. Interesante erau mai ales luptele dintre șoim și stârcul cenușiu, care nu se lăsa ușor prins, fie sburând în cotituri, fie apărându-se aprig cu pliscul lui drept și puternic.

Imbrăcăminte răpitoarelor este iarăși felurită. Haina castanie este cea mai obișnuită, fiind cea mai discretă. Pajura este aproape peste tot, tot una; rar cu stropi neregulați mai deschiși. Cu cât trupul este mai mic, cu atât culorile deschise sunt mai întinse. Uliul e pe piept cu pământul de pădure, toamna, ca frunzele moarte pe el.

V â n t u r e l u l (*Falco tinnunculus*) cam cât o țarcă, are aproape haina cucului, deosebindu-se doar printr'atâta că stropiturile pe piept, sunt în lung și nu în curmeziș. I s'a dat acest nume pentru că are obiceiul să se urce sus, în văzduh, unde pare că stă locului, dând mercu și des din aripi ca și când ar vântura ceva.

Cam la fel este u l i u l - m a r e (*Buteo buteo*), de unde și credința poporului că uliul este prefăcut din cuc, după ce nu mai cântă, iar vorba «ziua-i cuc, noaptea cobeș» se dă celui care ziua-i om de treabă, iar noaptea se apucă de furat.

D'apoi p o r u m b a r u l (*Astur palumbarius*)?; ai zice că are o pestelecă făcută din mătase cenușie-deschis, cu ape castanii sub formă de vălurele încrețite și dese, legate între ele, în lung, prin fire de ață, subțiri, formând ca o pânză rară de paianjen.

E r e t e l e - d e - s e a r ă (*Falco vespertinus*) e îmbrăcat în haina huluhului, cenușiu de plumb, cu pieptar ca de blăniță de jder. Trec pe la noi specii călătoare, cu culori așa de bătătoare la ochi și variate, dela individ la individ, încât, odată văzându-le pe câmpia dela Saranasuf, am crezut că este un cârd de porumbei domestici.

Hrana răpitoarelor e și ea variată. Nimic nu poate scăpa ochiului lor ager; nicio viețuitoare, fie din apă, din aer, de sub pământ, nu se

Fig. 126. — Sborul vânturelului.

Fig. 127. — Porumbarul.

poate ascunde îndeajuns de bine. Cum e cocostărcul pentru broaște așa e pajura pentru iepure; din fugă îi înfige ghiarele în spate, sburând cu el spre cuib. Uliul este dușmanul pasărilor de curte; nici n'a apucat bine să strige gospodina ihai! ihai!, nici n'a dat bine de veste cocoșul de strajă și uliul a și pus ghiara pe un biet pușor. Șoimul e neîntrecut; nu-i place altfel să vâneze decât din sbor. De altfel Românul cu simțul lui ager de observare, a dat pasărilor răpitoare numiri diferite după felul de hrană.

Porumbarul (*Astur palumbarius*) e numit prin unele ținuturi găinariu sau uliul-găinilor, contra căruia gospodina prevestește gobăile, cum îl vede că se rotește pe deasupra curții. Puii se vără sub aripele cloștii, găinele se ascund care unde pot.

Păsărarul (*Accipiter nisus*) e spaima păsăruicelor. Când îl zăresc dă de veste una altora.

Șorecarul (*Circus cyaneus*) e folositor că stârpește șoarecii.

Șopărlarul vânează șopărele; șerparul (*Circaetus gallicus*) își caută hrana printre șerpi; vulturul-de-pește (*Pandion haliaetus*) se ține mai mult spre marginea apelor; se înalță sus, până la 200 m. și oprindu-și sborul pătrunde cu văzul lui ager sub oglinda apei. Când a zărit un pește, ca o săgeată cade asupra lui. Uneori peștele, în care ș'a înceștat ghiarele, fiind mai mare, în sbuciumul morții, trage și pe vultur în apă, înecându-l.

Există pasăre răpitoare care se hrănește numai cu insecte. Așa e viesparul (*Pernis apivorus*), pasăre călătoare, căreia îi place mai mult ținuturile joase. Nu se urcă dincolo de 1200 m. E atât de meșter în prins, încât viespea din sbor e apucată și nu o înghite până ce nu-i reteză, cu marginele tăioase ale fălcilor, vârful pântecului, cu acul veninos.

Nu e regiune din țara noastră unde să nu se întâlnească vreo pasăre răpitoare.

Pe vărfurile munților domnesc vulturii și pajurele; vulturașul cu-oglină (*Accipiter pennatus*) iubește mai mult pădurile din ținuturile deluroase, ca și eretele (*Falco subbuteo*) cu sborul iute ca al rânduneli, ori vulturașul-negru (*Accipiter naxos*), care se urcă sus, sus de tot și apoi se lasă lin ca un aeroplan, în sbor planat.

Pe arborii de lângă Dunăre trăiește în mare număr vulturul codalb (*Haliaetus albicollis*), iar în stepă sunt pusderie. Uliul roș (*Buteo desertorum*) e comun în Bărăgan și Bugeac, ca și șorecarii-albi (*Circus macrurus*) care se rotesc în roiuri de 20—30 indivizi, fiind spaima prepelițelor.

Fam. Strigidelor.

Nimic nu te impresionează mai mult decât strigătul plângător al cucuveiceii ori acel pătrunzător ca al huhurezului, un răs strident, ieșit

din necunoscutul întunerecului. Judecata nu-ți ajută decât după ce a trecut impresia de fior. Taina nopții, zăbrălnicul îndoliat asvârlit peste natura toată, pădurea cu tainele ascunzișurilor ei, produc, prin ele singure, o strângere de inimă; dar când din liniștea nopții ori chiar amestecat cu șuerul furtunii, auzi acel Uhuu, prelung vaet străpungător, fără să vrei îți îngheață sângele în vine. La toate popoarele și în toate vremurile glasul răpitoarelor de noapte este legat de moarte, de prevestiri sinistre, de nenorociri. Românul e sigur că din casa, pe al cărui ogeac s'a lăsat într'amurg cucuvaia, va fi scos în scurtă vreme un mort. «Cobește ca o hufniță», se spune de acela care vorbește a rău.

Sunt mai multe soiuri de răpitoare de noapte. Românul le cam incurcă și nu fără oarecare dreptate. Toate au cam aceleași caractere, iar vremea când ies din ascunzișuri nu e tocmai potrivită pentru a observa deosebirile.

Toate au haina cernită a întunerecului, culoarea castanie închisă, care le fac tot una cu haina nopții. Stropi albicioși nu sunt rari, ba uneori au preponderența, dar numai când pasările au penele sborșite ori aripile întinse.

Toate au penele mătăsoase, moi, așa încât când sbor, abia se aude foșnetul aripelor. Trec ca o nălucă pe lângă om și cel mult le prinzi de veste după valurile de aer.

Toate au auzul și văzul minunat. Când le găsești ziua, dormind într'o vâgăună ori scorbură de copac, ajunge foșnetul pasului pe frunze, ca să le deștepte și să-și ia sborul greoi, ascunzându-se aiurea. Văzul e tot așa de bun, pentru lucrurile de aproape, ca și a vulturului pentru cele de departe. De aceea și ochii lor sunt mari, holhați, ca două cireșe negre, iar ziua, când le supără lumina prea mare, mai lasă perdelele, închizând pe jumătate pleoapele. Sunt ființe fricoase, puțin inteligente.

Ziua stau ascunse, un vâlătuc de pene din care nu răsar decât ochii mari, negri, ce par adânci și întrebători.

Cuibul și-l fac unde pot, în locuri cât de ascunse. Pe cât părinții sunt de respingători, privirea lor fixă aducând aminte de aceea a șarpei, pe atât pușorii îmbrăcați în cămășuța lor de puf, moale, flocos, sburlit, cu ochii mari, curioși, sunt ca niște jucării.

La noi, ca și în întreaga Europă, trăiesc diferite specii de răpitoare nocturne.

Cea mai comună este *cucuveica* (*Athene noctua*) care e și cea mai mică de pe la noi (20—22 cm). Cenușie brună pe spate, are pieptul mai albicios. Ochii sunt ca de pucioasă. Stă toată ziua liniștită în clopotnițele bisericilor, în ruini ori scorbură de sălcii bătrâne. Uneori aleargă și ziua după hrană. Glasul ei «cucuveau, cucuveau», când mai ascuțit când mai strident, urmat de altul repezit, ca un răs mefistofelic, se aude de cum vine amurgul.

De altfel dintre toate neamurile ei, este cea mai drăguță. Cât stă liniștită trage capul între umeri, dar rotește ochii să pătrundă ce e în jur. De aceea Grecii au pus-o alături de Minerva, zeița înțelepciunii. E oarecare dreptate în cinstea ce i s'a făcut nu numai prin apa-

Fig. 128. — *Cucuvnia*.

rența de adâncă gânditoare, dar în adevăr este dintre toate buhele cea mai deșteaptă. Când zboară ziua se ține în jurul ei un cortegiu de păsărele. Italienii folosesc această împrejurare. Țin anume câte o hufniță legată, căci se poate îmblânzi, iar în preajma ei pun lațuri pentru păsărele.

Ceva mai mărișoară, mai sveltă, la îmbrăcăminte cam la fel, striga (*Strix flammea*) se deosebește însă lesne prin fața ei ovală, ca un as de cupă, având înfățișarea unei fețe de om, cu nasul lungit. Se deosebește și după glasul

mai ascuțit, des repetat. Stă ascunsă toază ziua și nu iese decât cum se înserează, până'n ziua zboară, mai ales pe noapte cu lună. E una din pasărele cele mai folositoare căci stârpește șoarecii de casă, de câmp.

Huhurezul (*Syrnium iuluco*), cu Cluj înfățișarea tristă, morocânoasă, adormită, face trecere către huhurezul-cucoada lungă (*S. uralense*), amândoi locuitori ai pădurilor. Când se sburlește huhurezul e cam cât un curcănaș iar aripile ca niște covățele, sunt frumos încondeiate cu dungi late, vârstate, alb și castaniu.

Cel mai mare reprezentant al răpitoarelor de noapte este buha (*Bubo maximus*), mare cât un curcan și cu două moțuri de pene, deoparte și de alta a capului. Imbrăcămintea ei e bogată, cu pene frumos colorate, măcar că nu au alte culori decât alb, galben și brun cu diferite ape. Pe când huhurezul înspăimântă cu strigătul lui strident de huhu-hu, auzit în preajma pădurilor din spre dealuri și șesuri, buha se ține mai mult spre partea muntoasă, dar și în pădurile dobrogene, ori cele basarabene. Glasul ei scurt, pătrunzător, se aude cine știe de unde. E concurenta pasărilor mari de pradă, cu care se

Fig. 129. — *Striga*.

zice, că se luptă uneori. Hrana lui o fac iepurii dar mai ales pasările mari: găște, rațe; așa de lin ce zboară, încât bieteles pasări nici nu deschid ochii, când sunt apucate în ghiarele ascuțite ale hrăpărețului, dușman de moarte. Face cuibul în copaci înalți, punând în fiecare an câte 3 ouă, din care ies puișorii unul după altul la două trei zile. Din cauza aceasta nu sunt toți tot una de mari.

Și ciuful-de-câmp (*Asio flammeus*) este tot atât de folositor. Un ornitolog hânălean prof. D. Linția, a avut răbdarea să cerceteze 100 de «cocoloși» din stomahul ciufulor; a găsit peste 298 cranii de șoareci de câmp, dar nicio pană de pasăre. Seamănă ca un uliu cu coada retezată ¹⁾.

Fig. 130. — *Huha*.

Clasa REPTILELOR.

Reptilele de azi sunt rămășițele închircite ale unor vertebrate, care au avut domnia

Fig. 131. — *Triceratops*, reptilă din vremea secundară.

lor pe fața pământului, în era mezozoică. Atunci nu numai că erau numeroase, dar foarte variate și mai ales uriașe. Unele au ajuns să aibă lungimea corpului de peste 30 m.

Sunt vertebrate în genere terestre, având corpul acoperit cu solzi, care nu sunt decât îndoiturile mărunte ale epidermei; unele au și plăci osoase. Se înmulțesc prin ouă. Sunt mai numeroase spre zonele calde ale pământului, din ce în ce mai rare spre poli.

Reptilele dela noi au fost studiate mai recent între alții de M. Băcescu, A. P.-Băznoșanu, R. Călinescu, C. Kirilăscu.

¹⁾ Figurile însemnate cu (A.) sunt reproduse din C. S. ANTONESCU. *Pasări de baltă, Cunoștințe folositoare, Cartea Românească*. Mulțumesc autorului pentru învoire.

Șopârlele.

Gușterul (*Lacerta viridis*), e cea mai mândră dintre șopârlele noastre. De altfel e una din cele mai frumoase dintre toate câte trăiesc pe fața pământului. Mai mult decât oricare, nu se poate lipsi de căldura soarelui; de aceea nici nu prea se găsește mai în spre Nord, ci sunt cu atât mai multe și mai mari, cu cât sunt mai aproape de Marea Mediterană. La noi chiar, sunt mai răspândite în Dobrogea și Banat decât în restul țării.

Cu capul ceva mai lungăreț, cu trupul potrivit de gros, și lung de 34 cm. măsurat și cu coada ca de șarpe, se poate mișca iute, ca fulgerul, după spusa lui *Dante*. Le vezi, tot câte două-trei la un loc, prin iarbă,

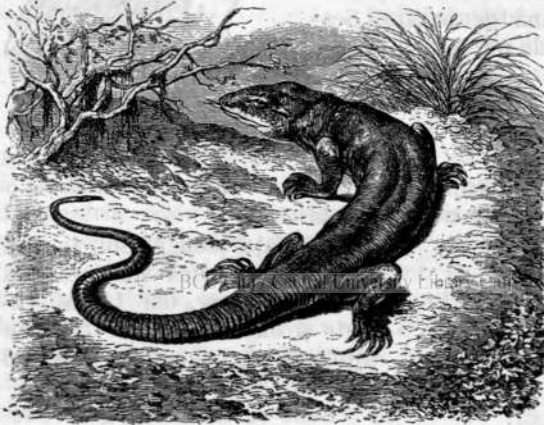

Fig. 132. — Gușterul.

șorindu-se. Cum aud un foșnet, într'o clipă se ascund într'un tu-fiș spinos, unde stau în siguranță și unde așteaptă să se depărteze dușmanul.

Haina de nuntă a bărbatului, în primăvară, este splendidă. Peste spate solzii sunt ca iarba verde din primele zile de căldură: stropituri castanii, puncte negre, ca niște hieroglife, dau pielei înfățișarea de catifea; pe pantece solzii formează o zale aurie. Culoarea frumoasă albastră, azurie, de sub falca de jos și pe gușă, este podoaha lui mai de preț. Dar nu sunt doi gușteri, care să semene în totul, la îmbrăcăminte, unul cu altul. La noi s'au descris vreo patru varietăți, după nuanța culorilor dar și după tonul celor 5 dungi din lungul trupului ori a petelor de pe ei. Femeia e mai modest îmbrăcată, lipsindu-i albastrul de pe gușă; două dungi gălbii, formează pe spate cărări neîntrerupte.

De altfel ca la toate reptilele, după vreme, după lumină și «starea nervoasă» culorile sunt peste tot când mai vii, când mai șterse.

Conștienți pare-se de mândra lor îmbrăcăminte în vremea împerecherii, potriviticii nu se lasă fără luptă. Mai ridicați pe picioarele de dinainte, cu spinarea încovoată, cei doi cavaleri se măsoară ca și când și-ar spune că unul e de prisos. Lupta începe; cu coada mereu în mișcare, se reped unul către altul, neavând de altfel altă armă, decât gura și dinții mărunți.

Gușterița depune, la adăpost, câte-va ouă cu coaja subțire, iar clocitul îl lasă în seama soarelui. Trece vreme îndelungată până ce din ouă ies niște șopârlițe mai drăguțe decât bătrânii, cu două cărări aurii, de o parte și de alta a spatelui.

Gușterii sunt mâncăcioși; insectele formează hrana lor; de aceea sunt folositori și nici decum otrăvitori cum crede poporul. În schimb dușmanul lor cel mai de temut este șarpele de casă, de care fug cum îl zăresc. Nu-i cad însă victimă fără luptă și uneori îl doboară, mușcându-l de beregată. De ceilalți șerpi, nu se tem și știu hinc să-i deosebească.

Șopârla-de-câmp e răspândită la noi ca și aiurea. Nu e colț cu iarbă unde să nu o auzi fășind, deși se mișcă mai greu decât neamurile ei și nu tocmai corespunde cu numele ce i l-au dat învățații (*L. agilis*). Ea e legată de pământ; nici nu se prea poate acăța ușor, nici nu-i shurdă așa de lesne ca la celelalte. Are ceva din înfățișarea celui ținut de truda grea a pământului. Picioarele îi sunt mai scurte, dar vânjoase și trupul este mlădios dar nu așa de svelt. Privirea e blândă; n'are nimic din căutarea neamurilor ei reptiliene. E prevăzătoare, fără a fi fricoasă. Nu fuge decât când prea se apropie cel ce i se pare că vine spre ea dușmănos. De altfel, o armă bună de apărare, e îmbrăcămintea solzoasă, în care are toate colorile ce se întâlnesc în iarba mărunță și pământul uscat.

Fig. 133. Șopârla-de-câmp.

Bărbatul are tot spatele cafeniu închis, iar pe coaste un verde cenușiu, ce devine mai întunecat numai pe pânțele. Un șirag de bumbi de sidex încheie pe de margini banda cafenie de pe spate, iar pe mijloc o împodobesc alți bumbi, mai mari, albi. Pe câmpul verde de pe coaste, cerculețele cafenii, ca la leopard, măresc variația de culori și desemnuri. Imbrăcămintea ei de altfel variază după loc. Cele din Dobrogea, cu soare mai mult, sunt mai deschise la culoare.

Femeiușca e mai modestă, ca întotdeauna, mai uniform colorată deși câte odată și ea poartă pe spate în lung o panglică ruginie.

De altfel ca și toate șopârlele, mai are o armă de apărare: când se nimereste că n'a prins de veste apropierea dușmanului decât prea târziu, aceasta ajunge să o apuce măcar de coadă. Coada se rupe, rămâne în gura dușmanului, care se mulțumește și cu atâta în loc de nimic, iar șopârla scapă cu viața. Dar ei îi trebuie coada; fără dânsa cu greu s'ar mișca când se târăște. Natura a îngrijit bine; peste câtă-va vreme șopârlei îi crește coada la loc; încet, dar tot îi crește. După vreo lună un mont de 2 cm., înlocuiește partea ruptă; nu crește cum a fost,

decât după nu an-doi. Să nu se creadă însă că șopârla *vrea* ca să-și lase coada în gura dușmanului, numai să-și scape viața. Doamne ferește! Natura a îngrijit așa! E un act reflex, automat și se întâmplă chiar la șopârle după ce li s'a scos creerul mare, deci nu mai au voință.

De altfel este un anumit loc din lungul cozii, de unde se poate rupe. Dacă dușmanul a apucat mai din sus, rămâne șopârla toată viața cu coada bearcă.

Femeiușca pune câteva ouă într'o gropiță, unde soarele bate mai îndelung. Din ele ies, după vreo două luni, șopârlițele mici, care se ițesc, scoțându-și numai capul. Când s'au mai deprins cu lumina, sar dintr'o dată ca împinse de un resort și se pun pe vânat. Hrana cea mai gustoasă pentru această șopârlă, sunt coșaii. Ii pândeste câteva clipe, apoi se târăște încet, ca o pisică și când crede că a ajuns destul de aproape, cu o săritură i-a și prins. Nu se dă în lături nici dela muște ori râme, ba chiar dacă găsește și câte o rămă aproape uscată, o înghite.

Și pentru dânsa șarpele este dușmanul cel mai de temut.

Țara noastră fiind la o răspântie de climă, au ajuns până la noi și șopârlele, care de felul lor trăiesc mai spre Sud. Unele din ele inaintează și mai departe, peste granița nordică. Altele se opresc în Banat.

Dintre cele dintâi este șopârla-de-ziduri.

E cea mai iute la mișcări dintre șopârlele noastre și învesește locurile pe unde se găsește, mai mult prin înfățișarea corpului ei, o săgeată vie.

Nu se întâlnește numai decît pe zidurile bătute de soare, cum i s'a dat numele științific (*Lacerta muralis*). E dreptul, prin regiunile

Fig. 134. — Șopârla de ziduri.

mediterane, mișună printre pietrele ruinelor, se acatără cu multă ușurință pe peretele de piatră. Pe la noi însă trăește pretutindeni unde e soare mult și pământul uscat. S'a găsit în cuprinsul Câmpiei Române, în Dobrogea și Banat, ca și în partea de Vest a Ardealului. Se amestecă cu cealaltă specie, dar ușor se recunoaște după botul mai ascuțit și după degetele dela picioare mai lungi, mai subțiri și sfârșite cu unghii mari. Această dispoziție a degetelor o ajută la agățat; ca să se prindă

mai bine de sgrumțurii pietrei, sub degete, la încheieturi, are câte o umflătură scorțoasă; se prinde de orice piatră, de bulgări de țărăni, putând astfel fugi repede.

Nu i se poate descrie haina. Are o învestmântare așa de variată, încât de multe ori a dus pe învățați să facă dintr'însa mai multe specii.

Prin Dalmația și Bosnia e verzuie cu pete frumoase albăstrie; în Insulele Baleare este aproape albastră-închis. La noi ca și în ținuturile cu soare puțin, și îmbrăcămintea este mai puțin mândră, verzuie pe spate și roșiatică pe burtă; peste tot însă sunt presărate puncte și dunguțe mai închise, formând un desen foarte amănunțit.

E o ființă pe cât de vioaie, ca un șarpe, pe atât de isteată; însușirile ei intelectuale nu sunt mai prejos de mișcările iuți pe care le are. Cât e liniște, îi place să stea lipită de piatră ori pământ și să se soarească. Cum te apropii și simte că ai intenția rea asupra ei, îndată fuge, fie că se ascunde în pământ, fie, dacă e la piciorul unui copac sau lângă un zid, că se acățară cât mai sus, de n'o poți ajunge.

Dimpotrivă șopârlele de munte (*L. vivipara*) îi plac locurile mai umede: nu stă chiar în plină bătaie de soare. E mai puțin vioaie decât cealaltă, dar tot așa de frumos colorată. Pe fondul castaniu al trupului, are o dungă subțire pe spate și două benzi largi pe de lături, cărămizii, mărginite de punctișoare albe. Se deosebește de celelalte prin trupul mai mic și capul mai scurt. E șopârla care suferă frigul.

Fig. 135. — Cap de șopârla de munte.

Ea se ridică împreună cu năpârca, până 'n dreptul cercului polar. De aceea la noi este șopârla munților, găsită până la 1.800 m. înălțime; s'a întâlnit în Bucegi, în Alpii Făgărașului ca și în cei din Moldova ori Munții Apuseni. Fiind deprinsă mai mult cu

frigul, iese de timpuriu primăvara. După cum numele o arată, ea naște pui, adică la dreptul vorbind puii sunt gata formați când șopârla se ouă, așa încât imediat sparg găoacea subțire și ies pe lume, stând câteva zile nemișcați. Pe urmă se pun în căutarea hranei, fiind drăgălași în îmbrăcămintea lor negrie cu o dungă gălbie pe mijlocul spetelor.

Pe cât e de blândă la privire șopârla, pe atât îi lipsește dragostea de mamă. Abia dacă își aruncă ochii asupra odraslelor micuțe, când le-a văzut în jurul ei. Pe urmă se înstrăinează unii de alții, căutându-și fiecare de drum.

Având mișcările mai încete, mai așezate, nu se avântură după insectele sburătoare, ci se hrănește cu animale care merg tot încet: râme, larve de insecte. Intreaga ei manifestație de viață, este, față de vioiul și neastâmpăratul gușter, copilul soarelui meridional, ceea ce scandinavul chibzuit, e față de italianul plin de foc, vorbăreț și cu gesturi vii.

Dacă toate soiurile de șopârle pomenite până acum sunt răspândite și în restul Europei, avem și oaspeți depărtați, asiatici. Așa este șopârla

cea mai mică dela noi (*L. praticola*), care nu a ajuns mai spre apus de Banat, trecând prin șesul Munteniei, dar găsimu-se și în Transilvania. De felul ei e de prin părțile Caucazului.

La fel este șopârta dobrogeană (*L. taurica*), cam cât și gușterul de mare, putând ajunge până la doi decimetri lungime; e de culoare măslinie-verde pe spate, pe de lături castanie, cu câte două liniuțe albe, paralele, în lungul coastelor și cu mulți pistrui negri. Din Dobrogea a trecut și în Muntenia până pela Vârciorova și Banat.

În Dobrogea dar și mai ales pe nisipurile dela Hanul-Conaki lângă Ivești, drăgălașe și multe sunt șopârlele de nisip (*Eremias arguta*), a căror patrie este Turkestanul și Crimeea, de unde au trecut și în țara noastră, cel mai apusean punct din răspândirea lor geografică.

Prezența acestor câteva șopârle, străine de cele obișnuite în Europa centrală, e ca un soi de termometru, arătând că după climă, România măcar în parte este influențată de boarea caldă a țărilor sudice, scâldate de Marea Mediterană.

Șarpele-orb (*Anguis fragilis*), după cum nu e nici șarpe, nu e nici orb. E o biată rudă de aproape a șopârlei, cu înfățișare blândă, fără picioare. E una din acele ființi rătăcite în lume, căreia nu-i poți da nicio explicație în ce privește existența ei.

Fig. 136. — Șarpele orb.

Îi lămurești forma de șarpe, căutătura de șopârlă, dar nu-ți poți da seama de ce natura l'a făcut să fie așa cum este. Trăind și el pe lume, prada șerpilor adevărați ca și a tuturor răpitoarelor, *trebuie* să

aibă mijloace de apărare, *trebuie* să-și apere vieța și neamul. De aceea nu prea iese ziua decât sau în preajma unei ploii sau după ploaie. E foarte sensibil la schimbarea vremii; când îl zărești ieșind din ascunzișuri ziua, ești sigur că va ploua. Simte umezeala din aer; o așteaptă nu numai pentru că-i place căldura umedă, dar pentrucă hrana lui preferată, rămele, iese din pământ după o ploaie bună. Astfel nu-l poți zări ziua; ca să-l găsești, *trebuie* să răscolești pietrele, să scormonești cultucele de mușchi, căci se ferește de locurile uscate.

Are trupul lung ceva ascuțit spre cap, mai ascuțit spre coadă. E îmbrăcat într'o zale solzoasă, dar nu este așa de mlădios ca șarpele, din cauză că în pielea lui sunt ascunse plăci mici calcaroase, care îi fac un soi de zale rigidă, stingherindu-l în șerpuirile prea dese. De aceea își caută ascunzătorii în pământ; deseori își sfredelește singur una, cu vârful ascuțit al cozii.

Incolo este o șopârlă, cu ochii mici, cu limba lățită, despicată ușor la vârf, cu gura mică.

Fiind așa, nu se poate mișca pe un teren neted, ci îi trebuie teren sgrunțuros, spre a se putea sprijini pe asperitățile pământului.

Singura armă de apărare a șarpelui orb sunt mușchii trupului. Pentru ca să meargă îi trebuie o sforțare musculară; pentru ca să sredească pământul tot putere îi trebuie.

Puterea lui e mare, după cum se poate vedea din următoarea observare: Un șarpe a apucat de cap pe un șarpe orb. Acesta s'a înțepenit în gaura lui cu atâta putere, încât după o muncă de vre-o 3 ceasuri, nu ajunsese să fie înghițit decât pe jumătate. Se vede că șarpele s'a ostenit prea mult pentru o asemenea slabă îmbucătură și i-a fost lehamite. A dat drumul la ce apucase și s'a dus în treaba lui. Șarpele-orb era însă mort și n'a putut fi scos din casa lui, altfel decât săpând-o, așa de tare ce se înțepenise.

Și el ca și năpârca, naște pui, adică dă cinci-zece ouă din care imediat ies puii. Dacă bătrânii prin înfățișarea lor blândă sunt simpatici, îmbră-

Fig. 137. — *Ablepharus pannonicus*.

cați în haină cenușie, rar ruginie închisă, ca chișcarii, pușorii pare că sunt de aur, cu o dungă plumburie în lungul spatelui; și sunt așa de sensibili, încât îi omoară chiar bătaia directă a soarelui.

Spre iarnă se retrag în vizuinea lor, grămadă, mai mulți la un loc; astupă intrarea cu mușchi sau frunze și așteaptă primăvara.

În Dobrogea pela Ecrene ori Șabla, trăiește un alt șarpe-orb (*Ophisaurus apus*), lung de aproape 1 m. de culoarea nisipului și care se hrănește cu insecte, miriapode.

Trecerea între șarpele-orb și șopârle, se face prin un animal care în totul este asemănător cu acestea din urmă, numai că are o coadă mai scurtă și picioarele niște monturi mici, subțiri ca niște sferișoare, așa că trupul tot se târăște pe deplin în mers. Asemenea animal (*Ablepharus pannonicus*) trăiește și pela noi, din Muntenia până în spre Tisa.

Șerpii.

Șerpi veninoși. Poporul nostru, de altfel ca și alte popoare, nu știe să deosebească șarpe de șarpe. Un loc aparte îi dă numai năpârcei, de frica veninului. Dar încolo, pentru el, e șarpe orice animal

care nu are picioare, care se târăște ca un biciu tras pe pământ, care are solzi pe trup. Și doar la noi trăiește vreo 4—5 feluri de șerpi neveninoși.

Omul are groază de șarpe. E o frică naturală dar și moștenită, trecută din tată în fiu, dela popor la popor.

Nu numai pe om îl apucă groaza când vede un șarpe; toate animalele sunt ca el. Are acest târător ceva în căutătura lui rece, în ochii ca de sticlă, că te pironeste în loc. Animalele mai mici cad « în gură de șarpe »; căci la vederea lui rămân ținuite locului, fără nicio mișcare, fără nicio voință, paralizate. Ai zice un soi de hipnotism, pe care-l provoacă într'o clipă asupra celui ce-i iese înainte. După cercetările făcute însă, această privire pironitoare se datorește faptului că șarpele e miop; mai încolo de 3—4 metri nu vede decât ca prin sită. În schimb are simțul pipăitului așa de bine dezvoltat, încât ajută văzului slab. De aceea mereu scoate limba subțire, despicată la vârf, pe care o poartă iute de colo colo. Și auzul îi e din cale afară de fin. Chiar când stă liniștit, colac și aude un foșnet, un pas, imediat își caută de drum, sau se pune în poziție de apărare.

Având și el cusururi ca orice animal, dar în schimb și unele însușiri mai dezvoltate, își duce viața pentru dânsul, așa cum poate.

Faptul că nu are picioare, îl silește să se târâie, iar târâitul îl săvârșește așa de lin, alunecând printre ierburi, încât deodată te trezești cu el, când nici n'ai gândi. Această ivire ca din pământ a șarpelui, are influență asupra sistemului nervos; pentru moment ești atât de neplăcut sguduit, încât îți pierzi firea. De aceea și noțiunea de viclean, ascuns, care se leagă de numele lui. Adăugându-se și faptul că unii sunt veninoși, alții adevărați balauri, că scot un șuer drept glas, pare că ar da de veste, pe înfundate, la tot neamul târător să se adune, toate acestea se împletesc în mintea omului și groaza vine fără voie, în clipa dintâi.

De când e lumea, șerpii au fost tenuți.

La toate popoarele vechi, șerpii au fost puși printre animalele, contra cărora neputând face nimic, te închini lor. Chiar șarpele din paradis, zugrăvit în pridvorul tuturor bisericilor, nu este decât o urmă a vechii amintiri de idolatrie. Grecii și Romanii, cât de învățați erau, tot nu au scăpat de această zeificare a șarpelui, de sigur moștenirea dela poporul lor de obârșie.

Nu s'a făcut o expediție anume, după spusa lui *Valerius Maximus*, ca să se aducă șarpele lui Esculap din Epidaura, spre a scăpa Roma de ciumă?

Credințele poporului român despre șerpi, ca și despre balaurii cu mai multe capete din poveștile noastre — cum era și în India un cult al șarpelui cu șapte capete — nu sunt decât adormitele credinți vechi, aduse de puhoiul omenesc venit din Asia și trecute din popor în popor.

Toți șerpii mai mult sau mai puțin se aseamănă la înfățișare; de aici și faptul că poporul, așa de fin observator de altfel, nu le-a dat numiri deosebite.

Toți au trupul lung, ca un odgon, ascuțit la cele două capete. Nu au picioare; chiar dacă ai pune un șarpe pe jăratec, cum crede poporul, nu-și scoate picioarele, căci n'are de unde să le scoată. De aceea se mișcă târîndu-se, ajutându-se mult și cu capetele numeroaselor coaste. Neconținut frecându-se de pietre, ș'ar jupui pielea, dacă n'ar fi încrețită parc'ar fi cu solzi. Pielea întărită astfel la față, năpârlește; altfel ar fi greu șarpelui să mai crească.

Când vine vremea năpărlirii, se desprinde partea de dinainte, întărită ca o unghie subțire, întâi la bot. Șarpele trece frecându-se de pietre, huceaguri. Cămașa lui veche se ia, iar el rămâne cu cea nouă, de dedesubt. Cămașa scoasă, cum tragem uneori pe dos mănua de pe mână, rămâne locului, iar el își caută de drum, puțin cam morocănos, cam indispus, până ce i se întărește la loc îmbrăcămîntea cea proaspătă. De aceea se găesc cămași de șerpi, întregi întreguțe, prin locurile unde au năpărlit.

Șerpii dela noi mai mărunți, se hrănesc cu animale vii, mici. Nu caută: o broască, o șopărlă, un șoarece, o vrabie, tot e bun. Cei mari, de prin părțile calde, cum e vestitul boa, se încumetă să atace și câprioare.

Mulți se minunează, cum poate să încapă în gura șarpelui, care pare mică, o găină bunăoară și mai ales cum poate să apuce prada și să o înghită, fără să se ajute de picioare, fără să o rupă bucățele.

Te apucă groaza când asști în grădinile zoologice la hrănirea șerpilor. E de ajuns până a prins prada. Gura se poate lărghi pare că e de gumă, căci jumătățile fălcei de jos nu sunt unite ca la om, ci legate printr'o bandă elastică. Ele nu sunt încheiate, îndărăt, de-a dreapta cu capul. Intre capătul fălcii de jos și oasele capului, este un alt os aplecat în vremea de liniște, dar care ridicat, când șarpele înghite, lărgește mult gura. Biata pradă nu mai poate ieși înapoi, căci dinții șarpelui sunt încârligați în spre fundul gurii. După ce prada a ajuns în gâtita, e treaba mușchilor din tubul digestiv, ca să o facă să lungească spre stomac. Lunecarea e înlesnită prin bogata scurgere a balelor care învâluie victima într'o pânză lucie. Cum a înghițit, șarpele se simte obosit de o sforțare atât de mare; orice s'ar spune nici pentru el nu poate fi o deosebită plăcere când mănăncă vreo pradă prea voluminoasă.

Uneori chiar sângerează; i se rup vase cu sânge din înghițitoare. Dar foamea e mai rău ca orice!

După ce a înghițit, stă liniștit, ca să se mistue mănecarea. Sucul din stomac își începe acțiunea de cum intră victima în el și dacă se taie burta șarpelui la câteva ceasuri dela înghițire, se găsește șoa-recul pe jumătate mistuit, cu capul lipsă, pe când jumătatea dindărăt

e încă neatinasă; numai părul ori penele rămân nemistuite. De altfel, șarpele nu e lacom; prea mare sforțare face ca să înghită, spre a se căsni des cu mâncarea. S'au ținut șerpi aproape doi ani fără hrană și n'au murit.

Oricât de urîți ar fi (Românul nu ți-ar mânca un cap de rățoi ori de chișcar, să-l picuri cu lumânarea, numai pentru că seamănă cu cap de șarpe), oricât ar fugi multe animale de dânșii, natura are leac și pentru ei, să nu se înmulțească din cale afară. Cocostârcul, bătlanii, unele păsări răpitoare, apoi ariciul, dihorul și alte dihăanii le vin de hac. Chiar dacă de dușmani mai mari scapă ascunzându-se, au alții mai răi, mărunți. Un soi de căpușe se prind unde e pielea mai subțire, sub gât, și-i face să se târâie ca înnebuniți, scărpinându-se de toate pietrele.

La noi trăiesc puține feluri de șerpi neveninoși.

Cel mai obișnuit este șarpele-de-casă (*Natrix natrix*).

Se poate spune așa, pentru că de astădată credința poporului este cam adevărată. « Fiecare casă are un șarpe; șarpele de casă e blând și nu mușcă. El trăiește în pereții casei ». « Să nu-l omori că nu-i bine » spune o credință, care este destul de răspândită la noi. În adevăr sunt așa de obișnuți, încât vin să se ascundă până prin căpițele de strujeni din ogradă, prin gu-noiști.

Fig. 138. — Șarpele-de-casă.

Niciodată nu mi-am putut da seamă de mulțimea șerpilor acestora, decât într'o zi de toamnă, cam rece, în Dobrogea. De-a-lungul șinelor ce duceau vagonetele din cariera de lângă Tulcea 'n port, stăteau încolăciți, lângă oțelul ce atrăgea căldura, unul lângă altul. Se încălzeau cum se încălzesc motanii lângă vatră. De unde ieșiră, puzderie, nu știu, căci în deseale cercetări ale carierelor de piatră, din împrejurimi, prea rar dădeam de ei. Altădată în iazul de lângă Mănăstirea Cozancea din jud. Botoșani, ca viermii foiau prin păpuriștea, în parte putrezită. Căci pe cât de buni târători sunt pe uscat, pe atâta sunt de meșteri înnotători. Au fost întâlniți chiar în Mare, departe de țărm. Nu le place să se afunde decât când sunt în pericol. Altfel înoată încet, cu capul scos afară, ca să respire și să păstreze aer în plămâni cât mai mult, spre a fi ușori.

Lesne se pot deosebi de alți șerpi, prin două pete albe-gălbui în formă de crai nou, de o parte și alta a capului spre ceafă, mărginite îndărăt

de câte o pată având aceeași formă, dar neagră; încolo variază în culoare și în lungime dela unul la altul.

La noi s'au găsit vreo patru varietăți; unii sunt cenușii-verzii pe spate până la aproape negrii, atingând uneori și un metru în lungime.

Se hrănesc cu șoareci, dar mai ales cu broaște. Când a zărit una, rar scapă, oricât și-ar grăbi săriturile. E de ajuns să o apuce de vârful piciorului și s'a mântuit cu dansa, poate să se bată cât va vrea; ce a intrat « în gură de șarpe », nu mai scapă.

Șerpoaica se ouă, în locuri adăpostite; o grămăgioară de trei-patru ouă, într'o gropișă și atâta-i tot. Târziu, peste vreo cinci săptămâni, iese puiul de șarpe. întâi își arată limbușoara despicată, apoi căpușorul ca și când ar vrea să se deprindă cu lumina; mai pe urmă iese încetșor, fiind lung de 2—3 decimetri.

Câte legende nu s'au creat în jurul acestui șarpe: ba că se încolăcește în jurul piciorului vacii și o sugă, stărpindu-i laptele; ba că intră în om, când doarme adânc cu gura căscată. Ca să-l scoți, ca și când ar mai putea rămâne viu în stomac, trebuie să pui pe om, legat la ochi, cu gura deasupra unui ceaun cu lapte clocotit. Ținând gura deschisă, șarpele iese ademenit de aburii de lapte. Credințe de asemenea fel nu sunt numai la noi; ele se întâlnesc mai la toate popoarele. Pe ce se bizue, e greu de spus. Nimic însă din cele crezute nu sunt adevărate măcar că oameni ca Hippocrate descriu « cazuri observate ». În realitate e cel mai nevinovat șarpe, blând și în captivitate.

Cam la fel este șarpele-de-baltă (*Natrix tessellata*), mai mare decât celălalt; are culoare deschisă, ruginie, cenușie, deși schimbătoare. Caracteristice sunt niște pătrățele făcute din dungulițe negre, asvârlite ca niște pete de umbră pe tot trupul. Rar când iese pe uscat. E un șarpe care își caută hrana printre pești mai ales. Sau înnoată lin, însă repede, după peștii cari, curios, nu se feresc, sau se pune colac la fundul apei, pândind cea dintâi victimă ce-i vine pe dinainte. Umplându-și plămânii cu aer, poate sta afundat în apă mai multă vreme. Când a prins un pește mai mărunț, îl înghite în apă; dacă prinde unul mai mare, se urcă pe țârm, să-l înghită mai în tihnă. Un neam de al lui (*Coluber caspius*) este mai comun pe țărmul Mării Negre și l. Agigea. l-se zice șarpe-de-nisip și se hrănește cu șopârle ori cu popândăi. Intră uneori și în casă. În stațiunea maritimă dela Agigea, s'a urcat în bibliotecă, depunând ouă într'o stupitoare cu nisip (*M. Băcescu*).

Șarpele-neted (*Coronella austriaca*), cu capul mic, scurt, cu ochii ca niște mărgelă, rar ajunge trei sferturi de metru în lungime. E mai închis la culoare decât cel de baltă, roșietic-castaniu și cu două rânduri de pete mici în lungul spinării, care se îmbină la spate. Pe cap este încoronat cu o pată negrie în formă de as de cupă, cu vârful înainte, iar pe deasupra tâmplelor sunt trase alte două dungii negrii, catifelate. Pe burtă are iarăși o culoare mai închisă, negrie.

La prima vedere poate să fie luat drept o năpărcă. Se vede că și el știe aceasta, căci atacat, nu fuge, ci se încolăcește și dă să muște șuerând. E însă inofensiv, neotrăvitor; degeaba se înfurie, căci cel care-l cunoaște îl poate apuca de ceafă fără frică.

Nu-i place nici locurile umede, nici apa. De aceea se găsește în lumea șopârelor, unde e uscat și soare. Bietele șopârle sunt victimele

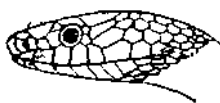

Fig. 139. — Cap de șarpe neted (d. R. Călinescu).

lui. Ca și boa, el se încolăcește de trei ori în jurul unei șopârle, îi zdrobește ciolanele și o înghite apucând-o de cap. Când șopârla e mai mare, nu se lasă așa lesne înghițită și nu e rar că mușcă pe șarpe de falcă și nu-l slăbește până ce svârcolindu-se de durere, îi dă drumul.

Trăiește la noi și vestitul șarpe al lui Esculap (*Coluber Aesculapi*), mai mult șarpe de pădure. E mai lung, putând ajunge până la 1,50 m. Are mișcări mai încete, însă în schimb se urcă pe copaci cu mare înlesnire. La culoare este măsliniu, deschis pe spate, galben ca de aur pe pânțece, unde solzii sunt mari și bine deosebiți. Pe spate are multe dungulițe, mici, albe, așa încât pare că e îmbrăcat într'o zale, ce strălucește în bătaia soarelui. E viclean și inteligent.

Măcar că e gros, se poate atât de mult subția, încât intră în gaura soarecelui, mâncarea lui favorită. Nu sunt sigure de el, tocmai că se poate încolăci pe crengi, nici cuiburile de păsări. De întâlnește pui golași, pe toți îi înghite; dacă dă de ouă, le îmbucă pe rând, sfărâmându-le în gură.

Cel mai mare șarpe dela noi este b a l a u r u l (*Elaphis sauromates*), cum îi spun locuitorii din jud. Covurlui, unde se găsesc mai mulți pe valea Siretului și a Bârladului. Se află și în Dobrogea, fiind propriu pentru Sudul Rusiei și Peninsula Balcanică. E gros cât încheietura mânei la un copil, iar cel mai lung exemplar cules ajunge și 2,50 m. E în adevăr « pui de balaur », cum i se mai zice.

Acești șerpi sunt și frumos îmbrăcați. Unii sunt pe spate galbeni ca lămâia (ș a r p e - r o ș), mai deschis pe pânțece. Pe fiecare solz de pe spate este câte o încondeietură castanie în lung, așa încât peste tot pare că e cu liniuțe brune pe fondul galben. Alteori mai are pe de-a-lungul spinării trei șiruri de pete negre, pare că ar fi trase cu pensonul trei dungi. Pe cât e de mare pe atâta nu poate fi temut, căci nu are nici înfățișare fioroasă, nu e nici prea iute la mișcări, ci dimpotrivă e cel mai blând, relativ.

În schimb sunt alți șerpi (*Zamenis trabis*), din Dobrogea și până în Banat, care atinși, se mănăc strășnic, șueră și se reped la mușcat, măcar că nu sunt otrăvitori. La culoare sunt plumburii pe spate și ca încondeiați cu liniuțe subțiri, albe în lung; fiecare solz mușcat are la mijloc o dunguliță subțire slabă. Mai mult decât toți ceilalți șerpi,

sufăr de frig, așa încât se soresc într'una, alegând tot lespezi care se infierbântă lesne, pe care se odihnește.

În sfârșit tot în Dobrogea, pe lângă Cernavoda, trăiește și un reprezentant închircit al uriașelor șerpi de prin țările calde, boa și phyton, cărora le e o jucărie să strângă pe om până-l înădușe și a căror gură se poate lărgi ca să înghită și un pui de căprioară. Neamul lor dela noi (*Eryx jaculus*), însă nu ajunge niciun metru lungime; stă ascuns în nisip și numai noaptea iese după vânat. Se hrănește cu șoareci, broaște sau simpli culbeci, dar obiceiul neamurilor depărtate nu și-l lasă; prada mai mare o încolăcește și o înădușă. De culoare cenușie, cu pete albe pe spate, par'că e de marmoră.

E ca un cilindru subțire, lung, terminat cu două conuri, unul trunchiat, la cap, altul întreg la coadă cu care își sfredelește, repede, un ascunziș în nisip.

E un musafir rar, căci nu se întâlnește în restul Europei decât prin Grecia, de unde, prin Peninsula Balcanică s'a ridicat până în Dobrogea.

Șerpi veninoși. Năpârca sau vipera (*Vipera berus*) nu e singurul reprezentant al șerpilor veninoși la noi, dar e cel mai răspândit. E șarpele din cauza căruia poporul se teme și de ceilalți; dela el a pornit vorba: «cine a fost mușcat de șarpe se teme și de șopărlă». E forma cea mai desăvârșită a morții furișate, a răutății crude, neiertătoare, a colțului inveninat, înfipt pe furiș. N'a fost reprezentare mai reală a simbolizării răutății decât Capul Meduzei, din mitologia Grecilor, așa cum *Tițian* l-a închipuit, oribil, cu ochi numai răutate, iar în locul firelor de păr, vipere încolăcite.

Capul de viperă e în adevăr sennul cruzimii, al răutății ascunse. Ochi ei strălucitori sunt ca pietre de opal prinse în rame de aur. Pupila, ca un fir de ață la lumina zilei, se lărgeste la întuneric ca și la mătă. Ochiul capătă o înfățișare de răutate pătrunzătoare, de ferocitate neiertătoare, rece; din cauza oaselor sprincenelor, mai ieșite, ca un cozoroc, par și mai fioroși. Capul mic cu botul trunchiat, rotunjit, are fruntea turtită.

Nu are un aer de inteligență, de drăgălășenie, măcar când stă să se sorescă pe o piatră sau prin iarba uscată, părând indiferentă la tot ce o înconjoară. Într'una aproape își scoate limba lungă, la vârf ca un

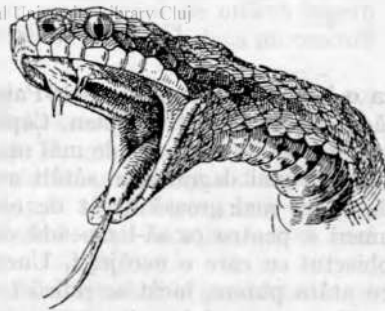
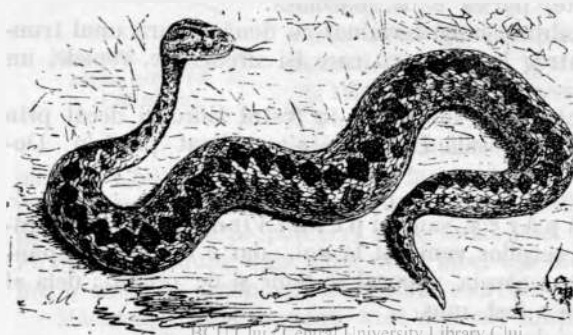

Fig. 140. — Cap de năpârca.

țâpoi, chiar când gura, larg tăiată, este închisă. E singurul ei organ, cu mișcări iuți; pare că prin el își dă seama de tot ce e în apropiere. Căci încolo, mai ales ziua, nu are vioiciune.

Abia se târăște; se acatără pe copaci cu greu; înnoată bine dar cu neplăcere. Nici n'are aface în această privință cu șarpele de casă, vioi, iute, cu șerpuii elegante. Ceasuri întregi stă ca amorțită la soare, să inmaginezeze căldura îndeajuns, să-i ajungă și la noapte, când își duce vieața de animal prădalnic.

Crezi că e cea mai prietenoasă dihanie, la soare; numai s'ă n'o atingi. Vorba românească: « Șarpele până ce nu-l calci pe coadă, nu se

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 141. — Năpărcă.

întoarce să muște ». Trăiește în bună înțelegere cu alte vipere, lasă să umble pe spinarea ei un cărăbuș; ba chiar și o șopărlă poate să-și reazi-me capul, pe trunchiul ei gros cât degetul arătător.

Când e necăjită însă, se mâniae foc. O vezi numai că se strânge ghem,

ca o lumânărică de ceară, dela Paști, adunându-și trupul în câteva încolțituri strânse într'un plan. Capul e la mijloc. Nu-i dai pace? Înțai scoate iute limba în șir de mai multe ori, apoi o auzi șuerând, un șuer sinistru, mai degrabă un sâsăit ascuțit, printre buze. Își umflă gâtul, de se face mai groasă decât de obicei, își trage capul îndărăt « între umeri », pentru ca să-l repeadă deodată, ca mișcat de un resort spre obiectul cu care o necăjești. Uneori, când e mâniaasă rău, se repede cu atâta putere, încât se ridică în sus cu jumătate de trup, de unde, credința poporului că vipera se repede la om, sărind. De fapt nu s'a pomenit mușcătură de viperă decât la picior, afară numai de cazul când omul stă culcat în iarbă.

Când se repede totdeauna cearcă să muște. Arma ei teribilă o ține ascunsă. Sunt doi colți, găuriți în lung, indoșiți ca niște cârlige, prin care se scurge veninul ucigător. Când îi înfige în carne, a lăsat și doi stropi de otravă în sânge. La fiecare mușcătură vipera picură abea 0,022 gr. de otravă, dar după 20—30 de mușcături tot mai are încă de rezervă. Otrava e fabricată de niște ghinduri, aflate la tâmpole; ea nu se scurge decât când animalul cascade gura, căci atunci numai niște mușchi care trec peste ghinduri, întinzându-se, le apasă și stoarce o picătură de otravă. Aceasta e formată din trei părți: una care atacă sistemul

nervos, alta care aduce emoragii, a treia care distruge globulele de sânge. Cruzimea e adâncă, lovind nu numai izvorul vieții, dar și organele care o stăpânesc. Cât e de puternică otrava, se știe și din obiceiul Galilor de a-și muia vârful săgeții în otravă de viperă, iar Sciții, după spusa lui *Plinius*, procedau la fel. După *Homer*, *Philoctect*, moștenitor al arcului și săgeților lui *Achille*, a murit împungându-se cu o asemenea săgeată otrăvită.

Otrava doboară repede animalele mici, șoarecii de câmp, hrana de predilecție a viperelor. Pentru omul în vârstă, ea nu e dăunătoare decât când organismul e slăbit. Incolo aduce numai tulburări grave, a căror urmări rămân toată viața.

Leacul cel mai bun pare a fi alcoolul, după ce s'a supt rana imediat și s'a ars cu un fier roșu ori cu nitrat de argint.

Locuitorii din Alpii Bavarezi, expuși să fie mușcați deseori de vipere, nu întrebunțează altceva decât rachiul; ori cât ar bea după o mușcătură, nu se îmbată. Cercetătorul francez *Calmette*, dela Institutul Pasteur, unde se fac studii amănunțite asupra șerpilor veninoși din colonii, a găsit un mijloc mai sigur și mai practic decât alcoolul. Este clorura de calciu pusă pe rană, îndată după mușcătură, sau injectată în sânge. S'a dat în comerț chiar o cutiuță cu pastile de clorură de calciu și un instrument mic de injectat, care poate să fie purtat de oricine trăiește prin locurile cu vipere. Pastila dizolvată în apă, injectată în sânge înlocuște rachiul, căci nu de alta, dar scapă omul de otrava viperii și poate da în patima beției, care e tot așa de rea, chiar dacă nu omoară imediat.

Imbrăcămintea viperii este variată. Nu sunt două la fel. La noi s'au găsit vipere colorate ruginiu, altele cenușii, albaștrii ori gălbii. Sunt și vipere aproape negre (Sinaia). Drept semn de recunoaștere este o pată neagră în formă de V, cu vârful spre bot și o dungă iarăși negrie în tot lungul spatelui, ca o bandă zimțuită a cărei margini sunt două linii frânte, cu colțurile când mai ascuțite, când mai rotunjite.

Vipera nu-și înghite prada imediat ce o apucă. Un șoricel trece pe dinaintea ei; ca fulgerul își îndoaie gâtul, se aruncă ca o săgeată spre animal înțepându-l cu colții. E așa de sigură de efectul otrăvii, încât nu se mișcă din loc. Șoricelul cată să fugă, face câțiva pași și cade pe o coastă, tremurând din tot trupul și mai ales din picioare pare că ar fi un epileptic. Când și-a văzut victima țintuită în loc, abia atunci vipera se târăște până la ea, o pipăie cu limba-i bifurcată, o apucă de bot și o înghite. Deși se satură cu puțin, i s'au găsit în stomah și 3—4 șoricei, prinși unul după altul. Prinde și pui de pasări, dintre acele care au obiceiul să-și facă cuibul prin burueni, ba câte odată își înfige colții și în biata păsărică de pe ouă. De aceea pasările când o zăresc, o dau de gol, vestind-o tuturora, sburând locului deasupra ei și într'una tipând de groază.

Spre toamnă târziu, cade în amorțire. Atunci se pot strânge grămadă mai multe la un loc, formând un ghem, încolăcindu-se fel și chipuri. Tot așa au obiceiul să se încolăcească și în vremea împerecherii, primăvara. Se găsesc la un loc 10—15 vipere, într'un mototol, dintre care numai capetele și limbile ascuțite se pot desluși.

Mai are un obicei, deosebit de a celorlalți șerpi. Spre sfârșitul verii, dă câte 5—15 ouă, cu coaja așa de subțire, încât se vede printr'însa puiul încolăcit, care iese îndată, spărgând găoa-

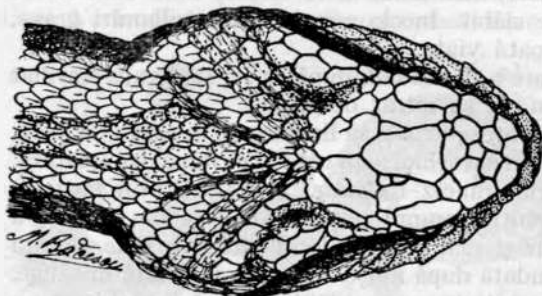

Fig. 142. — Cap de *Vipera ursinii*
(d. M. Băcescu).⁶

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cea mai crudă. De cum au văzut lumina zilei, se pun la pândă, iar otrava este gata. Drept victime cad deodată puii de șopărlă.

La noi s'au găsit năpârcei mai mult în spre munți, această dihanie având o răspândire mare, din capătul de Vest al Europei și până în Urali, din Grecia și până 'n Nordul Norvegiei.

Pe grindurile din Deltă (Letea) mai trăiește vipera de stepă (*V. renardi*), comună în stepele ucrainiene, semnalată însă și în Basarabia în ținutul Lăpușna și Tighina (M. Băcescu), iar prin Ardeal ea și la Hanul Conachi (Tecuci) s'a găsit o altă năpărcă, puțin distinctă de cealaltă (*V. ursinii*).

Un alt soi de viperă, întâlnită la noi atât prin munții Gorjului, cât și în Dobrogea, pela Măcin, dar mai ales pe lângă Deva ori prin munții Bihorului, este *v i p e r a - c u - c o r n* (*V. ammodytes*), care se aseamănă cu cealaltă după banda de pe spate, mai mult cafenie, pe o îmbrăcăminte mai des cenușie, când mai roșcată, când mai negrie. Pata de pe frunte este mai subțire și aduce a-minte mai mult de litera H, cu picioarele de jos mai scurte, decât de *V.*

Fig. 143. — Cap de
viperă cu corn (d. R.
Călinescu).

E și mai domoală decât vipera, bizuindu-se pe puterea și mai groaznică a otrăvii sale, care omoară micile vertebrate în câteva secunde. De aceea e și mai periculoasă. Noroc nu numai că e mai leneșă în mișcări și nu mușcă decât când e călcată, dar se mai cunoaște locul unde se află printr'un miros de usturoi, pătrunzător.

Semnul ei distinctiv este o ridicătură pe falca de sus la marginea botului, ca un corn mic, acoperit de câțiva solzi. Prin aceasta, prin capul ei mai lat îndărăt, prin ochii acoperiți și mai tare de cozorocul sprințenilor, capătă o înfățișare și mai hi doasă; sub înfățișarea de leneș, se ascund colții cei mai otrăvitori.

Fig. 144. (C. R. Călinescu) Vipera cu corn înghitind un șarpe obișnuit.
(d. R. Călinescu).

Broaștele țestoase.

Broasca-țestoasă-de-baltă.
(*Emys orbicularis*).

La noi aceste broaște țestoase sunt încă numeroase, întâlnite din Nord (jud. Botoșani) până în Turtucaia. Pe aiurea, cum e în Germania sunt imputinate din cauza bălșilor secate prin canalizări.

Măcar că de broaște țestoase în genere se zice că sunt greoaie la mers, de ele fiind legată ideea de încetineală, având să-și poarte în spate covata formată din oase ca și pavăza de pe piept, broasca țestoasă de baltă, când se află în apă, e de o vioiciune fără pereche. Inoată în toate părțile așa de lesne, încât pare unul din acei cărăbuși de apă, negri, într'un aquariu din odaie.

Ziua nu se avântură să iasă din baltă, căci picioarele ei scurte, cu ghiare ascuțite, nu-i permit să fugă lesne, când îi iese în cale vreun dușman. Cel mult își trage capul, picioarele și codița subțire sub covată, cu un săsăit ca și când ai strânge repede un foi; așteaptă așa. Dacă e însă aproape de baltă, repede își dă drumul în apă, unde n'o poate nimeni necăji. Acolo se lasă la fund, pe mâl, așa încât mai că nu o poți deosebi, căci culoarea carapacei este castanie, cu dungi și pete galbii.

În apă este răpitoare. Poate vedea, căci ochii sunt acoperiți cu o perdea străvezie. Pestișorul care trece pe dinaintea ei, se simte deodată

apucat de mijloc. Oricât s'ar sbate nu poate scăpa, căci gura fără dinți a dușmanului, are niște plăci tari, tăioase, pe marginea fălcilor care țin locul dinților. Nu-și înghite prada întreagă, ci o rupe bucată cu bucată până ce nu rămâne dintr'însa decât ciolanele. Nu-i displac nici buruenile de baltă.

Primăvara când împerecherea are loc, semnele de dragoste le arată în baltă. Bărbatul se învârtă în jurul femeii, face toate soiurile de mișcări arătându-și meșteșugul de înot. Femeia trebuie însă să iasă din apă,

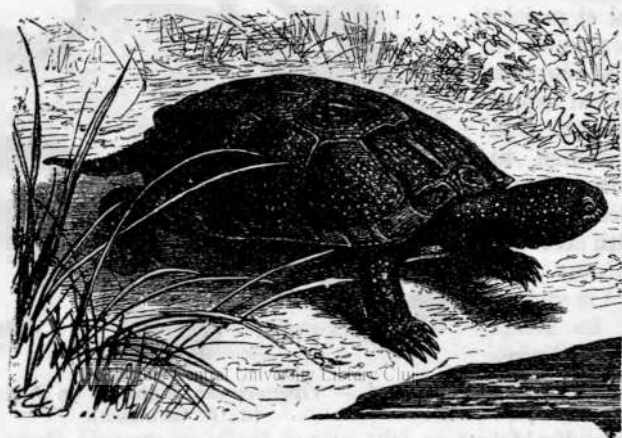

Fig. 145. — Broască țestoasă de baltă.

ca să-și puie ouăle la soare și siguranță. Nici nu te-ai aștepta dela o asemenea ființă, luată ca puțintică la minte, să aibă atâta grije pentru ouă. Mai întâi, sapă în pământ o groapă. Cu udul moale țărâna. Drept sfredel îi servește coada ascuțită; tot udă și tot sfredelește, lărgind săpătura cu labele dindărăt, bune pentru săpat ca și cele de cârțiță. Nu aruncă țărâna prea departe, ci o scoate formând un val lângă groapă. Pune ouăle unul câte unul, dar nu le dă drumul de sus, căci s'ar strica; le așează încet, tot cu labele dindărăt.

După ce s'a ouat, tot cu labele dindărăt trage încetișor țărână peste ouă, și apoi o bate cu scutul de pe piept. Nu poți bănuî a doua zi, unde a ascuns ea ouăle, așa de bine ce e bătut pământul deasupra. Stau îngropate ouăle toată iarna în pământ și abia în primăvara viitoare ies puii, răzbind țărâna prin ajutorul unui soi de unghie mai tare, ce o au la vârful botului.

Broăștele-țestoase-de-uscat, sunt multe, mai ales în Dobrogea, venite din peninsula balcanică.

Cea mai mare este **broasca-țestoasă-fără-coadă** (*Testudo ibera*) cu carapacea boltită, formată din plăci bronzate, cu picioarele de dinainte solzoase, cu gâtul scurt și botul tăiat oblic. Îi plac locurile cu huceaguri sau cu iarbă mai mare, fie la șes fie la deal. Dealul Beștepe, de lângă Mahmudia, este plin cu asemenea broaște, care întrepun liniștea adâncă a locului, prin ciocăniturile carapacelor lor, parcă ar tăia cineva lemne cu o secură. Spre toamnă își sapă ca și ariciul, o groapă, se infundă într'însa și așteaptă vremea cea bună.

Se hrănește cu iarbă, cu insecte, iar ouăle le lasă în seama soarelui, punându-le într'o groapă anume săpată. Puișorii mici ca o jumătate de găoace de ou, sunt drăgălași și neștiutori. Atunci cad pradă dușmanilor de care părinții nu se cam tem, carapacea fiindu-le o apărare sigură. Pentruca vulturul să-i poată sfărca carnea, o ridică în slava cerului și-i dă drumul pe o stâncă spre a se sfărâma în bucăți. Numai așa îi vine de hac; altfel mi s'a întâmplat să trec peste ea cu roatele căruții dobrogene, ferecată, fără să sufere nimic; își continuă drumul mai departe. Locuitorii din județul Constanța și Caliacra, folosesc supa de carne din această broască țestoasă ca leac împotriva tuberculozei.

În afară de această broască mare, mai trăiește și **broasca-țestoasă-grecească** (*T. graeca*) mai mică decât cealaltă, cu gâtul mai lung. Se întâlnește pretudindeni din Muntenia până în Bucovina, din Dobrogea până în Ardeal.

Fig. 146. — Broască țestoasă-fără-coadă.

Clasa BATRACIENELOR.

Batracienele sunt animale, care măcar o parte din viață o duc în apă. Apa le e leagănul copilăriei; pe urmă se mai pot avântura pe uscat, dar tot numai prin locurile umede, N'au nici solzi, ca peștii, nici încreșturi solzoase ca reptilele. Au pielea goală, băloasă. De aceea fug de uscăciune, de arșița soarelui, măcar că le trebuie căldură, temperatura trupului lor fiind schimbătoare, după vreme. Când iei o broască în mână, pe lângă senzația de umiditate, de piele moale, ceea ce te

face să o asvârlă repede, este și senzația de rece, temperatura trupului ei fiind mai scăzută decât a noastră.

Ducându-și copilăria în apă, broaștele sufer o schimbare în forma trupului, o metamorfoză. Când ies din ou, au înfățișarea mai mult de pește. Nici nu poate fi altfel dacă trăiesc în apă. Trebuie să înnoate; coada le servește drept înotătoare. Trebuie să respire aerul din apă; locul plămânilor le iau branhiile, rămurelele cu vase așezate lângă cap. Mai târziu pierd coada, pierd branhiile, capătă picioare, putându-se încumeta să sară și prin iarbă.

Având mișcările încete, pielea moale, oase puține, batracienele formează ospățul zilnic al multor animale. Rar ființe care să aibă atâția dușmani ca ele. Numai domnul cocostârc, în plimbările lui, cu pași măsurati, câte broaște nu înghite zilnic!

Unele batraciene se apără prin sucurile usturătoare din piele, altele prin fuga în apă, toate prin marele număr de pui ce dau. Așa se explică rezistența lor.

De multe soiuri în țările cu clima caldă și umedă, la noi sunt, relativ, puține specii, însă în mare număr individual.

Nu e loc din țară unde să lipsească broască-de-baltă (*Rana esculenta*). E animalul cel mai răspândit. În orice apă stătută, dela un

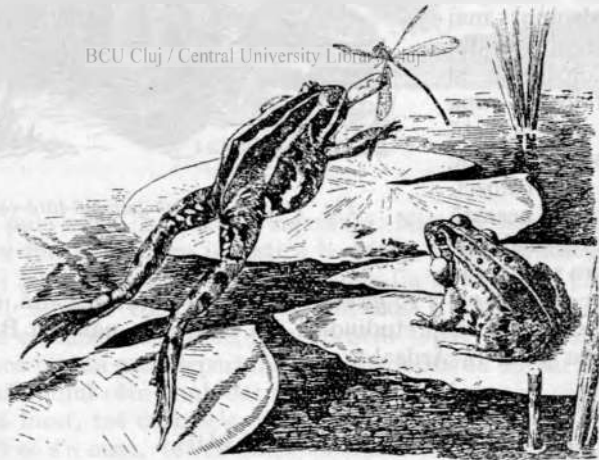

Fig. 147. — Broască-de-baltă.

iaz cât fața casei, până la un lac cum e Raselmul, nu e cot mai liniștit de apă curgătoare, în care să nu se găsească acest animal fricos și îndrăzneț, liniștit dar și neastâmpărat, gălăgios, înotător minunat, dar și bun alergător pe uscat. Cât e ziua de mare, mai ales primăvara.

orăcăitul broaștei te asurzește, iar seara, când liniștea se lasă peste ape, concertul lor se aude până noaptea târziu.

Domeniul broaștelor e apa; nu prea se depărtează de ea, decât cel mult câțiva metri de lângă țărm, ca să se soarească. La cel mai mic foșnet, oricât de tiptil ai păși prin iarbă, ca niște mingi țușnesc în apă, în sărituri elegante și mari.

Ajunse în elementul lor, își scot capul din apă și privesc, întrebătoare, cu ochii lor mari, holbați, cine era dușmanul care le-a stricat odihna? Picioarele dindărăt lungi, cu degetele unite printr'o pieluță, sunt vâsele care le port elegant, în toată adâncimea iazului, dar sunt și arcurile pe care le întind când sar. Nicio sforțare nu se vede în innotul lor; împingând apa cu labele dindărăt, mai mult alunecă în apă decât înoată.

Dimpotrivă, pe uscat, merg sărind. Sar și din apă, când e vorba să prindă vreo insectă sburătoare. Intr'o clipă o ajunge; limba-i cleioasă, lată ca o lopătică, e așa prinsă în gură, încât o poate scoate afară, prinzând insecta, cum ai face cu degetele strânse deodată și apoi răsfrânte.

E o hrăpăreață fără pereche. Toată vremea nu face decât mănâncă, când are ce. S'a cercetat amănunțit cuprinsul stomahului de broască, să se vadă dacă nu sunt stricătoare heleșteelor de cultivat pești. Rar s'a găsit în stomahul lor peștișori mici ori insecte, care servesc de hrană peștilor. Mai mult s'au întâlnit urme de buhai-de-baltă, insecta neagră, mare, lacomă, stricătoare

de icre, apoi scorpioni de baltă, ori larve de libelule, iarăși mănăcișoare și lacome. Nu e rar când se încumetă să tragă la fund și câte un pușor de rață, ori chiar un șoarece. De putreziciuni nu se atinge; îi place numai carne proaspătă și la nevoie își înghite și mormolocii, pe care de altfel cu greu i-ar recunoaște drept puii ei, așa sunt de diferiți la înfățișare. În schimb mormolocii sunt prăpădul icrelor de pești. Se citează cazuri când heleștelele cu crapi au fost secătuite numai de către mormolocii lacomi de icre.

La îmbrăcăminte, broasca de baltă variază fel și chipuri. Două broaște nu se aseamănă una cu alta. La noi sunt mai mult cenușii pe spate, cu stropituri mai închise, măslinii, verzii, negrii, cu dungi mai deschise în lungul trupului, în dreptul coastelor. Mai rar sunt verzi ca pe aiurea. În orice caz sunt așa colorate, încât cu greu le poți deosebi din iarbă sau dintre lintița de pe baltă ori frunza de nufăr pe care le place mult să stea și să se soarească.

Fig. 148. — *Mormoloci.*

Culoarea trupului, simțurile agere, mișcarea iute, sunt tot atâtea arme de apărare contra numeroșilor dușmani pe care-i are. Rar animal care să numere mai mulți vânători decât boasca. Doar iepurele, ca și broasca, fricos și de umbra lui, o întrece în această privință.

Pasărilor cerului, unii pești din baltă, târătoarele, până și vulpea nu o cruță. Se explică atunci pe deoparte toate însușirile broaștei: vioiciunea, prevederea, inteligența dar și pusderia de ouă pe care le depune în baltă.

Abia a început să se înverzească cadrul bălții și broasca e gata la lepădat ouăle.

Nu e cea mai timpurie în această privință. Altele o întrec în hărnicie, căci abia s'a luat pojghița de ghiață de deasupra iazurilor și ouăle de broască-de-câmp sunt depuse.

În preajma fierbințelelor dragostei, căci și broaștele reci au fierbințeli, sunt mai neastâmpărate, mai gălăgioase. Atunci, prin luna lui Aprilie, concertul broaștelor e în toi. Basuri, baritoni, tenori, de toate se găesc în corul lor. Cântăreții sunt numai bărbații; ei au două beșici pe care le umflă cu aer deoparte și de alta a gâtului, adevărate aparate de rezonanță. Când glăsuiesc: un-ort, un-ort, mai prelung ori mai grăbit, mai răgușit ori mai subțire, atunci intră în joc beșicele. Broscoiul cântă, sare în jurul broaștei; e mereu în neastâmpăr.

În sfârșit broasca leapădă ouăle, ca niște puncte mici negre, asemenea icrelor de nisetru, învelite într'o materie gelatinoasă. Boțuri, uneori cât pumnul, se prind de buruienile de baltă. Repede, repede, în ou se zărește începutul larvei, ca o virgulă mai groasă, iar peste câteva zile foiesc mormolocii în baltă, ca furnicile în mușuroi.

Nicio asemănare între pui și părinți. Cei dintâi seamănă cu peștișorii, de unde și numele de «pește țigănesc» dat în răs de Român. La început sunt ca niște ace cu gămălie. Numai burta și coada e de dânsii. Sunt nesățioși; cu gura ca de papagal, cu buzele întărite de o placă mai cornoasă, e prăpădul icrelor și al animalelor mici de baltă. De o parte și de alta a gâtului au branhiile ca niște mici rămurele, prin care iau oxigenul din apă; picioare n'au deloc. Innoată cu ajutorul cozii, care e ca o frunză lunguiață și așa de subțire pe de margini încât se văd vasele de sânge prin transparență. Încetul cu încetul se ivesc picioarele dindărăt, apoi cele dinainte — spre deosebire de larvele de sălă-măzdră. Coada se strimtează la bază, branhiile se închircesc, capul se turtește și... broscuța e gata.

Spre toamnă, când începe să cadă bruma, broaștele sunt mai tăcute, mai amortite în mișcări. Se credea că trag la fund, se îngroapă în mâl și așteaptă primăvara. În realitate chiar după ce se prinde ghiața la fața iazului, tot mai umblă prin apă. Măcar că pielea lor moale, subțire, le poate servi la respirație, totuși au nevoie de aer mai mult. Cu cât se îngroașe ghiața, cu atâta se trag și ele mai spre fund, dar nici în toiul iernei nu sunt complet amortite. Nu au somn de iarnă, căci

pot sta toată iarna, fără să doarmă, când sunt ținute la căldura odăii.

Dacă broască este urmărită de atâtea animale, dacă, prin mormolocii ei, aduce oarecare pagubă heleșteelor cu pești, în schimb omenirea trebuie să-i fie recunoscătoare, pentru serviciile nemai pomenite de mari ce le-a adus științei. În Japonia s'a ridicat broaștei chiar o statuie, într'o instituție științifică; a fost doar jertfită în mii și mii de exemplare pentru experiențele științifice.

Cunoașterea funcționării multor organe dela om, prin ajutorul ei s'a lămurit, căci mai toate experiențele de laborator pe seama ei se fac. Conracțiunea mușchilor, circulația sângelui, actele reflexe, toate au la bază studiile învățaților făcute pe broască. De pe urmele bietelor broaște s'a ajuns la mari descoperiri. Tot lor se datorește descoperirea electricității. Sunt cunoscute de orice copil care a trecut prin școală experiențele lui *Galvani* cu picioarele proaspăt tăiate de broască. Pe lângă toate, broasca e urmărită de om și ca hrană, delicateteă chiar. Obiceiul a pătruns și la noi. Primăvara, în marile magazine de coloniale din București, alătura de homari aduși din străinătate și melci importați, se văd și broaște jupuite, mai ales picioarele de dindărăt.

În afară de broasca-de-baltă, la noi mai trăiește și altele:

B r o a s c a - r o ș i e t i c ă (*Rana temporaria*) din părțile muntoase, e cam tot cât broasca de baltă ca dimensiune, numai că e pe spate mai mult castanie, când mai deschisă, când mai închisă. O pată mai negrie, se întinde dela
BCU Cluj / Central University Library Cluj
ochi spre tâmpă, de unde și numele științific. Pete mai închise sunt răspândite neregulat pe spate, iar o dungă, ca o vârcă, desparte spatel de părțile laterale ale trupului. Se mai deosebește de broasca-de-baltă și prin picioarele dindărăt, ceva mai scurte.

Nu se ține numai decât de ochiurile de apă, ci sare după insecte în iarbă, prin pășuni și livezi. E cea mai harnică dintre toate broaștele, căci abia s'a desmorțit vremea și ea depune ouăle în baltă. Ouăle sunt mașcate și nu rămân lipite la fund ci plutesc la față. O dispoziție minunată, căci căldura în luna lui Martie e slabă, așa încât mai la față e mai cald decât la fundul bălții. Numai în vremea primăverii cât i se mai aude glasul; încolo e tăcută. Nu i-ar prea veni la socoteală să-și arate locul de adăpost, căci și așa are din cale afară de mulți dușmani. Nici

Fig. 149. — Broasca roșietică (A) și Broasca de pădure (B) (d. Foideau).

măcar ascunzișul în apă nu-l poate folosi ca și cumătra sa broasca de baltă.

Broasca-de-pădure (*R. agilis*) este răspândită mai ales în pădurile dela șes. E mai mică decât celelalte, și se recunoaște lesne prin degetele lungi, iar la fiecare încheietură are câte o nodălcă, ca și oamenii bolnavi de gută. La culoare cam aduce cu precedenta, fiind însă mai castanie, iar pe picioarele dindărăt are dungi negrii, deacurmezișul.

După cum numele o arată e cea mai vioaie broască. Având trupul mai svelt și picioarele așa de lungi, poate să facă niște sărituri de 2 metri și înalte de jumătate de metru. De altfel nici ei nu-i prea place balta și când e silită, pe vremea împerecherii, să sară în apă, într'una stă pe o frunză de nufăr mai bine decât în apă. Și ea își depune ouăle cât mai devreme.

Scârba care, fără să vrei, te cuprinde când te apropii de un reprezentant al neamului broscăresc, se șterge în fața **b u r a t e c u l u i** (*Hyla arborea*).

Așa de drăguț ce e, cu o căutătură atât de blândă, increzătoare și o culoare așa de plăcută, încât îl iei în mână fără grijă. Poate unde îl găsești numai printre arbori ori pe frunzele copacilor, pe care stă pitit, așteptând să-i iasă în cale o muscă, te face să-l socoți inofensiv și dragălaș.

Când stă pe frunză liniștit, numai ochii puțin bulbucăți rotindu-i în toate părțile, cu greu îl poți zări. Peste tot, dela vârful botului scurt și până dinapoi, e vopsit cu o culoare uniformă, verdele grăului de primăvară. O dungă catifelată, cafenie, trasă peste ochi și de-a-lungul coastelor, îl mai dă puțin de sminteală, deși ai crede că este o codiță de frunză lipită pe trup. Când îl răstorni, vezi că pe pânțele este iarăși verde, dar mai albicios, argintiu.

Aceasta este îmbrăcămintea lui obișnuită. Și-o poate schimba însă fel și chipuri, după locul în care șade. În această privință este Cameleonul pădurilor noastre. Stă pe un loc mai închis la culoare, pe coaja crăpată a unui copac; i se schimbă și culoarea de pe spate. Se face cam la fel cu coaja; ajunge uneori ca în locul verdelei strălucitor să se întindă o culoare liliachie închisă sau chiar brună. Dimpotrivă locul unde se aciiază buratecul este mai deschis; se deschide și culoarea hainei, de ajunge aproape albicioasă. E o schimbare automată, fără voia animalului; e un act reflex, prin care se regulează grăuncioarele colorante aflate în piele. E însă o armă de apărare pentru animal, dar și o armă de vânatoare. Nu e zărit ușor nici de vreo pasăre care l-ar îmbucad estul de mulțumită, dar nici de musca înșelată, care vine până la nasul buratecului, crezându-l o frunză.

Fig. 150. — *Buratecul*.

Datorită acestei încrederi pe care se vede că el o are în îmbrăcăminte, îl poți lua de pe frunză fără greutate. Se crede sârmanul cu scufia din poveste care te face nevăzut.

În schimb culoarea îi prieste mult la vânat, căci sub înfățișarea blajină e pentru muște, mâncarea lui favorită, ce e mătă pentru șoareci. Se cam potrivesc și în apucături. Ca și pisica stă la pândă. A văzut o muscă? Sau o lasă să se apropie ea de dânsul, sau se târăște tiptil, tiptil, până ce socoate că e nimerit să o apuce. Prin o săritură, musca se trezește în gura largă a buratecului, împinsă în înghițitoare de limba moale. N'a avut vreme biata muscă nici să bâzâie.

Mai niciodată buratecul nu dă greș. Știe așa de bine să potrivească săritura încât prinde musca și din sbor. De sărit sare mai ca și veverița. După trupul ei, face niște sărituri uriașe, căci la o lungime a trupului de 3—5 cm., o săritură uneori și de un metru, nu e glumă. Nu se teme că-și va sdrobi trupul, căci are cu ce să se cațare lesne. Nu e înzestrată, e dreptul, nici cu ghiare, nici cu cârlige, ci cu 10 perechi de ventuze. E deajuns să se atingă de o frunză cu vârful unui deget și ventuza funcționează, se prinde lesne. Ca dovadă că ventuza funcționează prin ajutorul aerului, este că dacă se pune buratecul sub clopotul unei mașini pneumatice, iar presiunea atmosferică slăbește, buratecul în zadar încearcă să se ridice pe peretele de sticlă al clopotului, cum ar face ușor dacă ar fi în aer liber.

Glasul buratecului, mai ascuțit, mai limpede și mai plăcut decât al broaștei, se aude de cum se imprimăvărează. Cum încep să iasă c'opoțeei, iese și el din amorțirea de iarnă, bărbatul mai întâi, femeia mai târziu. Și cum iese, dă semn prin glas, cântecul lui care se întărește printr'o singură beșică; când e umflată, mai mare decât capul, e ca o gușă. O arată mai ales în perioada dragostei.

Femeia depune ouăle oriunde găsește, prin pădure, un ochiu de apă. Ouăle se lasă la fund, iar repede, repede, cel mult în două săptămâni ies mormolocii; până la sfârșitul verii le-au căzut și coada. Părinții îi lasă în voia soartei, urcându-se pe frunzele desfășurate ale tufărișului din pădure. Și puii de îndată ce au pierdut coada și le-au ieșit picioarele, se urcă și ei pe frunzele buruienilor, fiind ca șoriceii, abia-abia mai mari decât o unghie.

Cum dă de frig își caută un oploș, în mărul unui ochiu de apă. Nu-i pasă nici de îngheț. Viața se stinge cu atâta greu din trupul lui încât chiar dacă pare înghețat, când căldura vine pe încetul, și nu deodată, se trezește. De altfel aceasta e soarta multor animale « cu sânge rece ». Un mijloc de a se trimite la depărtări pește proaspăt este și acela de a-l îngheța pe încetul. Unde ajunge, dacă e desghețat tot pe încetul, e proaspăt ca și când l-ai scoate acolo din baltă.

Nici cocostărcul, afară doar de mare nevoie, nu vrea să mănânce o broască-râioasă. Dar nici n'o poate suferi. Când o întâlnește

o străpunge cu sulița și o lasă umflată, să se usuce la soare, potrivit blestemului Maicii Domnului. E de sigur singura vinovată de ponosul ce cade asupra celorlalte broaște, care nu au nimic în ele vătămător. Nu e vorbă că nici broasca-râioasă, pentru om, nu e într'atăta de rea cum o crede poporul. Dacă te-ai lua după credința greșită din popor, ea răspândește râia printre oameni; cum o atingi, cum se ivește și râia printre degete.

În realitate se știe că această boală se datorește unui animal mic de tot, nici cât un fir de mac, din neamul păianjenului. El e acela care se prinde de pielea unui om sănătos, când dă mâna cu unul râios.

La fel e cu toate cele care se pun în seama broaștei râioase, nu numai la noi, dar la toate popoarele, nu numai acum, ci de când e lumea.

Ba că e otrăvitoare, ba că unde atinge udul ei, pielea putrezește, ori că pe unde trece, buruienile sunt otrăvite, și câte și mai câte de asemenea scornituri. Sunt pline cărțile din veacurile vechi, de astfel de credinți, trecute, necontrolate, din generație în generație. Mai era o credință, că broasca râioasă poate trăi în pietre. Se găsește, e dreptul, de multe ori în ziduri; dacă a avut ce mânca, dacă deci era loc pentru insecte, ca să se vâre până la dânsule, se mulțumește cu puțin și-și duce viața în închisoare; de nu, cum s'a experimentat, nu face excepție și moare de foame.

Fig. 151. — Broasca râioasă.

Toată groaza și credințele au venit, dela înfățișarea ei, fiind greoaie, mai mult mergând decât sărind, dar mai ales dela pielea ei buboasă, din care se scurge, când animalul e supărat, un suc, bălos, iritant.

La noi trăiesc două soiuri de broaște râioase. Una mai mare, cafenie ca pământul la culoare (*Bufo vulgaris*), mai rară; alta mai mică, mai des aflată, mai verzuie la piele cu pete măslinii neregulate (*Bufo variabilis*). Aceasta din urmă se întâlnește pretutindeni, dela înălțimi de 1000 m. cum e Schitul Durău până în câmpii. O vezi sărind cu greu pe drumuri, pe străzile orașelor, prin ogrăzi, intrând și în casă când e pragul jos. După broasca de baltă e cea mai răspândită la noi.

Sunt animale de noapte. Viața lor începe odată cu amurgul.

Numai când e vremea călduță și ploioasă, iese și ziua. Departe de a fi vătămătoare dimpotrivă sunt așa de folositoare, stărpind insectele, încât în Paris se vând pentru grădinării.

Sunt tipul animalelor tihnite, mulțumite să aibă ce mânca. Când au, înghit cu o lăcomie ne mai pomenită; când nu, se mulțumesc cu ce le pică. Poate să rabde de foame, vreme îndelungată. Nu sunt vioaie, ci dimpotrivă abia se mișcă. Le place mai mult să stea locului și să-și rotească ochii holbați. Când vede insecta, o lasă să se apropie și o

înghite într'o clipă. Când prinde câte o rămă și nu o poate înghiți dintr'odată, o îndeasă cu labele de dinainte.

Broasca răioasă cafenie, mai mare, mai greoaie la mișcări, se mișcă mai încet; cealaltă mai sveltă, mai subțire, sare ca o broască și de multe ori cade în zemnice, unde trăiește din mila întâmplării.

Cea mare pune ouăle mai de timpuriu; cea mai mică târziu, prin luna Mai. Se strâng grămadă în jurul ochiurilor de apă și nu li se aude glasul. După ce și-au făcut copilăria în apă, puii ies pe uscat, de multe ori în așa de mare număr încât se crede că a plouat cu broaște. Cum vine iarna, cad în amorțire, fie afundate în mâl, fie scurmându-și o groapă în pământ. Fiind rezistente, pot să ierneze și stând unele peste altele. În pivnițe unde e mai cald, de multe ori nici nu cad în letargia celor care au rămas afară.

De îndată ce clopoței sună deșteptarea naturii, și ele sunt la locul lor, în lumea vietăților trezite din somnul cel de iarnă.

Broasca-de-câmp (*Pelobates fuscus*) e o specie rătăcită pe la noi, deși nu ajunge bunăoară până 'n Bucovina. Neamurile ei mai apropiate se proslăvesc la umezeala și căldura țărilor dintre tropice și ecuator, unde nu cunosc ce e pișcătura gerului și unde se îmbracă în haine frumos colorate, ca mai toate vietățile de pe acolo.

Rătăcită așa cum e, nici nu vrea să se arate decât cum înnoptează; rar pe o vreme ploioasă și caldă, se avântură și ziua. Altfel stă ascunsă pe sub rădăcinile de copaci, fiind meșteră în săpatul groapei, în care se pitulește. Cu degetul mijlociu, lung și având la vârf un mont mai vârtos, repede scurmă țărna și se vără de-a'ndărățelea. În câteva minute a dispărut din fața observatorului, parcă a intrat în pământ.

Dacă dă cumva de o piatră și nu mai poate scurma, își strânge iute lăbuțele de dinainte, lângă gât și se preface, ca vulpea din poveste, moartă.

La trup aduce cu broasca răioasă, are ceva însă și din înfățișarea broaștei de baltă. E ceva mai sveltă decât cea dintâi, e ceva mai mică decât cea de pe urmă. La cap se deosebește și de una și de alta; are capul mai țuguiat, iar oasele sprincenelor mai ieșite, formează ca o streșină ochilor. Și după ochi o poți lesne deosebi. Pupila, lumina ochilor, e ca la mătă, verticală, pe când la broasca de iaz este ca o elipsă orizontală, la buhaiul-de-baită ca un as de cupă, la broasca

Fig. 152. — Broasca-de-câmp.

răioasă ca un romb lungit tot vertical. Sunt semne după care, printre altele, se pot deosebi cele patru genuri de broaște din țara noastră, în afară de buratec, recunoscut și de un copil.

La îmbrăcăminte e poate cea mai frumoasă dintre broaștele dela noi. Pielea este netedă, moale, cu foarte puține beșici ca niște negi, mai mulți și mai mărunți pe partea dindărăt. Cenușie sau castanie, deschis pe spate, are niște pete mai cafenii, încondeiate cu dungi alburii, așa încât spatele a fost asemănat cu o hartă colorată, cu insule și fluvii. Sunt exemplare la noi, cum s'a găsit prin Bărăgan, cu spatele roșcat, cărămiziu, așa încât aduc mai bine aminte de neamurile lor depărtate din țările calde.

Nu trag la apă decât în vremea împerecherii; altfel găsesc destule insecte, hrana lor obișnuită, pe uscat, ținându-se mai mult la șesuri. Sunt dintre cele care își pun ouăle în baltă mai devreme, înșirate ca un șirag de mărgel pe o lungime de un metru, aninate de papură, ierburi. Larva care iese, crește repede, întrecând în lungime larvele tuturor celorlalte broaște. Pe când bătrânii abia au jumătate de decimetru de lungime, o asemenea larvă, cu coada lungă, poate să fie și de 17 cm.

Cum a căpătat picioare, larva iese din baltă și așa de mare le era coada încât le mai rămâne un capăt și când sar pe uscat, ca broșcuțe.

B u h a i u l d e b a l t ă. În serile liniștite de vară, chiar când prin apropiere nu este niciun iaz ori pârâu, ci numai smârcurile adunate pe fundul văiugelor dela izvoare, deseori se aude o îngânare de tonuri simple nu displăcute, care nu sunt așa de stridente, nici așa de variate ca ale broaștei obișnuite. Același glas monosilabic, cu întonări deosebite: hu, hu, pare că ar fi niște lovituri simple, surde, de tobă. E

Fig. 153. — Variația pețelor galbene pe pântec (1,3) și pe spate la Buhaiul-de-baltă dela noi (R. Călinescu).

glasul buhaiului-de-baltă, nume dat de popor și unui stârc, al cărui glas în adevăr, la sfârșit pare că e un muget scurt.

E o broască destul de des întâlnită la noi; seamănă cu broasca răioasă, pentrucă e buboasă pe spate, de care se deosebește lesne, când o răstorni pe spate. Pe pântec pare că e sălămăzdră de pădure.

Sunt două soiuri la noi. Unul (*Bombinator igneus*) cu pântecelul ca para focului, altul (*B. pachypus*) cu pântecelul ca uns cu gălbănuș de ou. Cea dintâi se ține mai mult la șes, cea de a doua spre dealuri și până 'n munți. Și la una și la alta culoarea vie a pântecelui nu e una peste tot, ci e pătată fel și chipuri cu pete închise, cenușii-negrii ori castanii.

Incolo obiceiurile lor sunt la fel cu ale celorlalte broaște. Le place să stea toată vremea în apă. Nu sunt pretențioase. Nu le trebuie iazuri întinse, adânci, unde să-și poată arăta măestria în înot. Se mulțumesc și cu un ochiu de apă, rămas după o ploaie mai mare. Nu le place de asemenea nici apele curgătoare. Când sunt nevoite să călătorească pe uscat, dar numai prin locurile umede și ferite de bătaia soarelui, sunt comice de tot la mers. Sar așa de repezit, încât fac tumburi și cad pe spate. Repede se sbat, dau din labe — cele de dinainte cu 4 degete nelipite, pare că sunt niște mâni grăsuțe de copil — și se întorc spre a-și continua drumul. Tot așa de repezite sunt și la apucat hrana. Când se nimeresc ca două să prindă deodată o rămă, e o plăcere să le vezi, sbătându-se, sărind, până ce ajung să sucească trupul lungit al bietului vierme rupându-l în două. Mulțumite, înghite fiecare partea ce i-a rămas în gură, ștergându-și botul cu lăbuțele de dinainte.

Prin mișcările iuți, par mai nervoase decât celelalte broaște. Când le netezești de-a-lungul spinării, cad într'un soi de letargie, încovoindu-și spinarea ca o covată. Când văd că e un pericol mai rău, se răstoarnă pe burtă, arătându-și culorile vii de sălămăzdră, ca și când ar zice: păzește-te, nu sunt deloc plăcută la gust. Și în adevăr, așa e. Sunt cruțate ca și broaștele râioase, pentru că iritate, dau din ele, mai ales pe coapse, un suc unsuros, ca de săpun, care e destul de iritant. Dacă se țin într'o cutie mai multe broaște de acest soi și miroși aerul din cutie, te apucă strănutul, pare că ai miroși amoniac. E arma lor de apărare, ca și culoarea spatelui, una cu pământul. Cum vine iarna, în felul celorlalte broaște, se ascund în mâl și așteaptă vremea bună.

Sălămăzdră (*Salamandra maculosa*). Câte credinți, câte legende nu sunt legate de acest animal, la care, e dreptul, te uiți cu scârbă. În timpurile cele mai vechi, când Științele naturale erau mai mult o împletire de observațiuni drepte cu credinți necontrolate, chiar spirite ca *Aristotel* și *Pliniu* care înseamnă puncte luminoase în progresul omenirii, nu se puteau scutura de anumite păreri, rămase azi numai în mintea poporului.

Ba că sălămăzdră stinge focul cel mai încins; ba că este unul din animalele cele mai veninoase, scrie *Pliniu*. Chiar dacă în cuptorul de copt pâine, ard lemne peste care odată s'a târit o sălămăzdră, pâncea este otrăvită, ca și poamele dintr'un copac la rădăcină căruia s'a odihnit

o sălămâzdră. Asemenea exagerări, bazate pe oarecare adevăr, s'au păstrat din popor în popor ori unde această jivină se arată.

Și poporul nostru crede că sălămâzdra e otrăvitoare.

E un animal care n'are în el nimic, dar absolut nimic, care să te atragă. Și șarpele te face să te oprești în loc. Admiri la el măcar ușurința cu care se furișează; în ochii lui vezi o expresiune, care, chiar de te înghiață, spune ceva. La sălămâzdră nimic.

Rar o zărești ziua. Numai după o vreme ploioasă, într'o zi călduță iese din ascunzișul ei de peste noapte, după răme. În pădurile de brazii, veșnic mohorâte și umede, în care unde și unde se furișează o rază de soare, o poți zări și ziua mai des. De abia se târăște; e bun tovarăș de drum al melcului.

La trup e ca o șopârlă; doar capul e mai turtit, mai lat. Picioarele scurte date în lături, îi ridică puțin trupul dela pământ. Iți atrage privirea fără să vrei prin culoarea ei. E neagră cu pete neregulate, mari, peste tot trupul, de o culoare ce variază dela aceea a gălbănușului de ou și până la portocaliu. De prin județul Gorj se cunosc exemplare, rare, cu petele albe. Chiar noaptea o poți lesne vedea, din cauza aceasta.

S'ar părea ceva de neînțeles. Pe când mai toate animalele, mai cu seamă cele de noapte, nu știu cum s'ar îmbrăca în haina întunerecului, ca să nu fie zărite de dușmani, sălămâzdra arată unde este, prin acele pete bătătoare la ochi. Și totuși de nimeni nu este atinsă, măcar că are pielea moale, și ar fi ușor înghițită. Un guzgan neștiutor, flămând, care ar apuca-o de mijloc, ori o bufniță care ar prinde-o în clonț, repede o stupește și cu semne, nu numai de desgust, dar de durere, fuge cât poate de ea.

Aici vine faptul adevărat, care a dat naștere la atâtea credințe. Sălămâzdra, pentru dușmanii ei, este otrăvitoare. În pielea-i mereu umedă, are niște ghinduri. Când o iei încetșor în mână, simțindu-se bine în căldura palmei, nu dă dintr'însa nimic. Indată ce o apuci mai strâns, improașcă din ghinduri un suc urzicător, care e otrăvitor pentru animalele mici, dar care aduce numai usturime și arsură la limbă și buze, animalelor mai mari. Când dai unui câne o sălămâzdră tăiată bucățele, amestecată cu mâncare, îl apucă vărsături rele. Drept armă de apărare deci contra dușmanilor, sălămâzdra are în piele o otravă. De aceea îi dă mâna să se târâie agale, arătându-se tuturoră în haina-i împodobită cu culori așa de oacheșe.

Dar tot prin acest suc ce-l dă din trup, când e atacată, se explică și legenda stingerii focului. Pusă pe un cărbune aprins, simte focul, un dușman pentru ea ca și pentru oricine. Sucul ce l-a improșcat din belșug, acoperă cărbunele cu o pătură cleioasă, care oprește oxigenul și deci îl stinge, în locul cât ține trupul. Dar bietul animal nu scapă fără arsuri, care poate să-i aducă moartea. De aici și până la exagerarea că poate stinge o casă în flăcări, este un pas cât lumea de mare. Și când te gândești, cât de greu se stârpesc asemenea credințe, odată vârâte

în capul oamenilor, îți dai seama de ce nu poți scoate din mîntea sîtea-nului nostru să nu lucreze în ziua de Foca.

Ba chiar se găseau, dragă Doamne și învățați de prin evul mediu, care spuneau că acei cari socot aceste lucruri drept scornituri — se vede că erau și bănuitori — înseamnă că sunt proști și nătângi.

Tărîndu-se sălămâzdra peste frunzișul din pădure, își găsește din belșug hrana: râme, larve, insecte, câte un culbec. De altfel știe să

BCU Cluj Central University Library Cluj
Fig. 154. — Sălămâzdra.

rabde și de foame. E un animal a cărui vieță nu se sfârșește cu una cu două.

Dacă ea trăiește pe uscat, de și nu poate să-și ducă zilele decât la umezeală, puii ei sunt amestecați, în apă, cu mormolocii de broască. Când îi vin « durerile nașterii » sălămâzdra se trage spre un ochiu de apă limpede, se întoarce cu coada în spre apă și în svârcoliri care arată oarecari dureri, dă drumul în apă la 40—50 de pui-ouă, pe toți deodată sau în răstimpuri, mai odihnindu-se câte pușin. Ouăle au coaja așa de subțire, încât poți vedea înlăuntru, puiul stînd ghem. Abia a dat de apă și sparge coaja. Prin urmare sălămâzdra nu e tocmai ovipară, adică nu dă ouă, care să fie clocite, și din care, după o bucată de vreme să iasă pui. Ea nu e nici vivipară, adică să dea naștere la pui. E cam la mijloc; ouăle se clocesc în trupul animalului, acolo puiul se dezvoltă și când e complet dezvoltat, este născut, învelit încă în coaje. Puii nu seamănă cu părinții, ci au mai mult forma de pește sau de mormoloci mai bătrâni. Au coada turtită lateral, ca să poată înota, iar pe creasta cozii, până la mijlocul spinării e o peliță așa de subțire — cum ar fi înotătoarea dela pește — încât poți vedea la microscop cum circulă sângele și se mișcă globulele în vase.

Pe când bătrânii respiră prin piele sau prin plămâni, puii au lângă gât branhiile. Puși în apă prin mijlocul verii, către toamnă căpătând înfățișarea bătrânilor, puii se ridică pe țărni și duc viața acestora.

Când s'apropie iarna, acest animal singuratec de felul lui, caută tovarășia altora. Se îngrămădesc cu sutele, undeva la adăpost în vre-o hrubă, sub rădăcina unui copac ori printre pietre. Nu dorm în timpul iernei; în orice caz nu au un somn adânc ca al hârciogului; în cea mai caldă zi de iarnă se pot desmorți și nu rar se citează cazuri, când, înșelată de vreme, iese câte una din cuibul ei, rătăcindu-se chiar pe o măt. Apucată de înghețul de peste noapte, doarme însă somnul de veci!

Nu e de niciun folos omului, dar nici stricătoare nu se poate spune că e. Iși duce și ea traiul printre toate celelalte, ca o mărturie a vremurilor prea depărtate, când strămoșii ei, cari se umbreau sub ferigele cât palmierii, din timpul când se forma huila, erau cât vițeii de mari, dominând lumea animală.

Dar dacă sălămăzdra nu aduce niciun folos practic, în schimb ea a servit pentru o prea frumoasă și demonstrativă experiență.

Se știe că a fost pe vremea lui *Darwin* mare discuție între oamenii de știință. Cei care țineau cu trecutul nu vroiau să creadă, în ruptul capului, de schimbarea speciilor unele în altele, ci țineau morțiș că speciile sunt neschimbătoare, așa cum le-a lăsat Dumnezeu.

Încetul cu încetul învățătura lui *Darwin* a învins. Dar a învins mai ales învățătura lui *Lamarck*, savantul francez care explica variația speciilor prin influența mediului. Una din experiențele convingătoare s'a făcut cu două sălămăzdre. Pe lângă sălămăzdra pătată cu galben, prin pădurile înălțimilor muntoase trăiește o sălămăzdră la fel, numai că peste tot e neagră ca un drac. Și fiindcă pe munți apa de ploaie se scurge repede și nu se fac băltoace decât unde și unde, această sălămăzdră neagră nu are unde să-și puie puii ca să trăească în apă, ci îi ține în pântece până ce se desvoltă complet. Nefiind loc prea mult în trup, numai două ouă dau pui; celelalte servesc să-i hrănească pe aceștia, care, când ies, sunt asemenea părinților. Aceasta este deosebirea între specii.

Dar iată că experiența dovedește că această deosebire nu mai rămâne, dacă se schimbă condițiunile de trai. Dacă sălămăzdra neagră e pusă lângă apă, după câteva generații puii ei trec mai întâi prin forma de larvă, trăind o bucată de vreme în apă, înainte de a se face mari, asemenea cu părinții. Dimpotrivă sălămăzdra pătată dacă se ține într'un loc fără apă, iarăși după câteva generații, naște pușini pui, care n'au nevoie de apă. Mai mult chiar, culoarea pielii se schimbă, puii de sălămăzdră neagră capătă la urmă pete galbii, pe când puii de sălămăzdră pătată devin tot mai negrii. Prin urmare s'a ajuns să se transforme o specie în altă specie, numai schimbând condițiunile mediului. De altfel asemenea experiențe s'au făcut și cu alte animale, cum sunt fluturii și

s'a ajuns la același rezultat, ceea ce înseamnă că teoria lui *Darwin* este adevărată, iar explicarea dată de *Lamarck* tot așa de adăvărată este.

Sălămâzdrule-de-apă. Sălămâzdra pătată, greoaie la mers, uricioasă la înfățișare, te oprește să pui mâna, instinctiv, pe dansa. Ea se târaie numai pe frunzișul pădurilor, la umbră. Soarele, lumina, nu-i sunt dragi. În schimb sunt alte sălămâzdrule, făpturi drăgălașe, vioaie, frumos colorate. Pentru cei cari vor să aibă în casa lor un mic acvariu, sunt podoaba lumii de fânțe din el. Nu stau o clipă în liniște. Trupul lor e ca al larvelor de sălămâzdră pătată, semănând, în trăsături generale, cu mormolocii de broască după ce le cresc cele patru picioare. Mai bine zis au trup de șopârlă, fără solzi, cu coada de mormoloc. Coada le e vâslea, ba chiar organul prin care își arată bucuria ori supărarea.

Le vezi în fântânile părăsite, cu apa mai la față; le vezi în valurile de apă limpezi, înotând printre ierburile verzi, venind din vreme în vreme la fața apei, ca să mai « înghită » câte o gură de aer. Culorile lor sunt mai vesele, deosebindu-se dela specie la specie.

La noi se întâlnește mai des trei specii, de altfel comune în toată Europa. Mai trăiește însă una (*Triton montandonii*), care a fost găsită pentru prima oară în pădurile dela Broșteni, iar mai pe urmă în tot cuprinsul Carpaților, pân 'n Tatra și Bucegi.

Cea mai mare este sălămâzdra-crestată (*Molge cristata*), care poate ajunge și cât o șopârlă de lungă. Se recunoaște lesne pentrucă dealungul spinării, dela ceafă și până la vârful cozii, are o creastă dințată ca marginea unei frunze de urzică.

Imbrăcămintea ei variază după vreme. Are o haină de nuntă, bogată, frumos colorată și o alta mai simplă când iese din apă. Haina de nuntă, în primăvară, este de catifea castanie închisă, cu pete mari

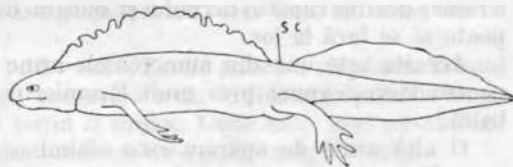

Fig. 155. — Sălămâzdra crestată (d. R. Călinescu).

negre și cu stropituri ca de mărgăritare albe. Pe piept și pântece are un patrafir portocaliu închis — cum e coaja portocalelor cu miez roș — cu pete negre. Patrafirul este încheiat în lung, cu mantaua catifelată, printr'un firet de argint albastriu. Când iese din apă, deși în acvariu poate să stea toată vremea în apă, pierde creasta care-i devine de prisos, pierde firetul de argint, iar patrafirul e mai șters.

Altă specie, sălămâzdra-cudungi (*Molge vulgaris*) este mult mai mică, mai sveltă, având vârful cozii ascuțit ca și botul de altfel.

Pe spate este măslinie cu pete negre, cu dungă, în lungul trupului. Pe spate creasta e mai îngustă, iar pe pânțece portocaliul este mai închis, aproape purpuriu, cu pete mici rotunde.

Cea mai frumoasă de sigur e sălămăzdra-de-munte (*Molge alpestris*), ca mărime între celelalte două. Pe spate, bărbatul pare că e de marmoră. Pe un fond albăstriu-cenușiu se află o grămadă de pete, ca niște stropi, formând hieroglif. Pe pânțece e una peste tot, portocaliu închis, fără nici un strop. La îmbinarea spatelui cu pânțelece, o dungă albăstrie curată și alta mai lată gălbie cu stropi, deși, negri, îi măresc frumusețea hainei. E o sălămăzdră căreia îi plac apele limpezi de munte.

Toate petrec jumătate din viață, primăvara, în apă, unde înnoată dând din coada lățită, iar când se lasă dela suprafață spre adânc, întinde picioarele în lături, ca un soiu de parasol al aviatorilor. Femeia depune ouăle în niște cornete făcute din frunzele plantelor de apă. Apucând frunza cu picioarele dindărăt, o sucește, depune un ou cu un înveliș cleios; se duce la altă frunză și așa mai departe. Sălămăzdra crestată poate pune în acest chip până peste 700 ouă. În vremea aceasta, ca toate ființele, este mai vioaie și mereu umblă după mâncare: viermi, larve de insecte, mormoloci sau chiar rude mai deaproape, care sunt mai slabe.

Și ele nu e vorbă cad pradă altor animale, cum e în lumea întregă. Innotul iute le e arma de apărare. Rămân câteodată cu vârful cozii sfârcuit, ori chiar oloage de câte o labă. Pagubă mare nu e, mai ales că la ele, ca și la șopârle ori râme, părțile rupte, când nu e rupt vreun organ mai de seamă, pot crește la loc. Ba chiar și un ochiu scos, dacă a rămas ncatins capătul nervului și bucata de peliță din fundul ochiului, poate să se facă la loc.

Aceasta este una din numeroasele arme de apărare, mai cu seamă pentru larve, expuse prea mult lăcomiei peștilor ori altor animale de baltă.

O altă armă de apărare este schimbarea nuanței culorilor de pe trup. E dovedit la multe animale că prin iritarea sistemului nervos se produce și o variațiune în culoarea pielei. La urmă chiar omul nu se înroșește la față de bucurie, iar la vestea unei dureri se face galben ca ceara? În vremea împerecherii, când și la sălămăzdră emoțiile sunt mai vii, mai ales schimbătoare, când sistemul nervos este mai impresionabil, colorile pot să varieze. Lumina mai mare, căldura, hrana mai bună, aduc o întărire a culorilor; frigul dimpotrivă le mai slăbește. S'au făcut fel de fel de experiențe, reușite chiar în aquariul mic, care dovedesc această legătură între condițiunile fizice ale mediului, ale sistemului nervos și pigmentul din piele.

După ce și-au făcut datoria de părinți, lasă ouăle și puii în voia soartei și ies pe uscat, schimbându-și hainele și căutându-și un loc potrivit de trecut bătrânețele. Sunt rezistente la frig, știu să se

mulțumească cu puțin, numai să ajungă din nou primăvara, să intre în apă, să depue ouăle, din care să iasă pui. Și așa într'una roata vieții se învârtește, până când într'o bună zi, biata ființă fiind ciupită de cocostârc, firul s'a rupt.

Clasa PEȘTILOR.

Sunt vertebratele cele mai simple. La unii dintre ele nici scheletul nu este în întregime osificat.

Animale acvatice, au apărut cele dintâi dintre vertebrate, în mările primitive. Sunt acoperite cu solzi și respiră toate prin branhii; se înmulțesc prin ouă (icre), iar fecundarea este externă.

Dintre toate vertebratele dela noi, peștii sunt cei mai complet studiați, în legătură cu folosul tras dela ei. Studiul lui Dr. Gr. Antipa este temeinic. Au urmat descrierile prof. I. Borcea, în special pentru peștii marini, apoi lucrările lui C. S. Antonescu, Th. Bușnița, G. Grimalschi, C. Motaș, ș. a.

Peștii din pâraele de munte.

Apa de munte este iute, curată; tulburată o clipă, repede se limpezește, de poți număra petricelele de pe fund. Locus pentru pești mulți, nu prea este. Cei ce se încumetă să trăiască în pâraiașul sglobiu, trebuie să-i înfrunte vioiciunea: să fie buni înotători, să se joace cu valurile; să fie ageri ca și apa și să nu aleagă mâncarea, căci nu e de unde, iar ce este, e greu de prins.

În asemenea ape p a s t r a v u l (*Trutta fario*) e stăpânul. Trupul e săgeată vie; lung, îndesat, are aripioarele de dinainte destul de lungi, iar cea dela coadă e scobită puțin la mijloc. Ochii mari sunt cercetători. Gura, largă, cu dinți ascuțiți, arată că nu-i poate scăpa nimic.

Cum e apa, așa e și culoarea solzilor lui mărunți, deși, lucii. Apa de munte oglindește cerul, dar și cetinile de brad; ea e neagră la coturi ca un ochiu adânc, e argintie când alunecă peste prundișurile de bicazi. Așa e culoarea păstrăvului: albastră-verzuie pe spinare, cu fluturași aurii pe de lături, cu praf de argint pe burtă. Stropi ruginii, unii mai mașcați ca niște pete, se înșiră dealungul spatelui.

De-l poți vedea ziua, prin limpezimea apei, cum e în lacul Barnarului, încadrat de brazi, nu te poți sătura să-i admiri vioiciunea și ușurința cu care înoată. Acum se repede ca săgeata, când vede prada, acum stă locului ca vânturelul înălțat în văzduh, îmbăindu-se în razele soarelui. Când are de trecut, în susul apei, vreun prag, se îndoaie ca o coardă. Nu e ființă ci pare o strujitură de oțel asvârlită de un resort.

Mai ales când se apropie vremea nunții e mai îndrăzneț, mai vioi, mai de oțel. Se îmbracă în haine de sărbătoare, bogate în culori; în jocul valurilor, în sclipirea soarelui, e ca împodobit cu pietre scumpe. Dragostea și-o arată și el prin figuri de înotat; e hora lui. Viața ce găl-găie într'insul, ca și în gotcanul de pe creasta de munte, n'o poate stăpâni. Când își vede potrivnicul se ia la harță și mai totdeauna, în

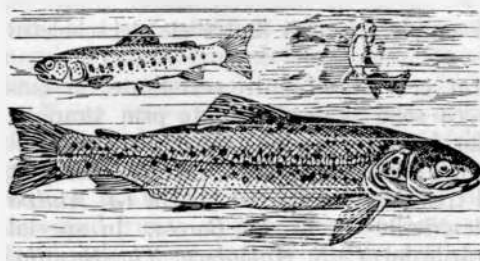

Fig. 156. — *Păstrăv.*

vremea de toamnă, când își leapădă icrele, se prind mulți păstrăvi sgâriați, sângerați de colții altora mai tari.

Perechi-perechi apucă drumul nunții. Cascadele, bolovanii, repezișurile nu sunt piedici; mușchii vân-joși le înving, iar grija de a-și ascunde icrele, mășcate cât un bob de mazăre, de privirea hulpană a sglăvocilor, le mână hăt departe în susul pârâului. Se găsesc

până și în lacul Bălei de sub vârful Negoilului. Ajungând la locul socotit ca potrivit, se pun pe treabă. Cu coada drept lopată, cu înotătoarea drept mătură, dau nisipul într'o parte și fac o gropiță netedă. Femeia leapădă cel mult 1000 de icre; le acoperă cu nisip ori prundiș mai mărunț.

Se zice că aleg nopțile cu lună când murmurul apei e mai tainic, îngânându-se cu șoapta cetinelor pururea înverzite. Se mai spune că nu lasă sămânța în voia soartei, ci stau de strajă și o păzesc cu îndârjire. Dar zglăvocul îi pânđește. Își înseamnă în mintea lui, locul unde păstrăvii și-au ascuns comoara neamului lor și așteaptă momentul prielnic să o desgroape și să-și umple stomacul cu boabele gustoase.

După vreo două luni, ies puii, purtându-și o bucată de vreme sub ei, sacul cu hrană din ou. Pe cât de svelți sunt părinții pe atât de pântecoși sunt copiii; încetul cu încetul însă, revin la forma strămoșească.

Ascunși ziua pe după pietre, încumetându-se să vâneze numai la bolboacele mai adânci, cum dă amurgul se pun la pândă. Sunt atât de hrăpăreți încât dau lesne la undiță, chiar cu o nadă artificială; trebuie să fie însă așa de meșteșugită, încât să semene cu o muscă.

Lăcomia păstrăvilor, le aduce peirea, căci dușmanul tuturora, omul, nu-i cruță. Are și de ce. Nu e mâncare mai gustoasă decât păstrăvi proaspeți, fripți în spuză, pe malul pârâului unde au fost prinși. Dar și afumați, păstrați în cetini nu sunt de lepădat. Țăranii din părțile muntoase, își fac un venit bun din păstrăvii afumați, în chip primitiv, fie în podul caselor, fie în niște poloboace acoperite,

dedesubtul cărora pun rumegătură de fereastră, care arde pe înfundate.

Tot din cauza cărnei gustoase, păstrăvii au dat în mintea oamenilor că se poate face cultură de pești, cum se creșe și vitele.

Cultura păstrăvilor aiurea a luat o mare dezvoltare, mai ales că pâraele începură a nu mai avea păstrăvi în ele. În Elveția sunt vreo 150 de stațiuni, care dau pe fiecare an 50 de milioane de pești. Și la noi s'au făcut încercări la Tarcău și Barnar. Pe când în natură nu se fecundează decât 10% din ouă, prin îngrijirea omului să capătă pui și din 90% din icrele lepădate de pești. Tot cu bună îngrijire se cresc și puii, de pot ajunge buni de mâncat sau se asvârî în pâraele de munte, populându-le.

Tovarășul păstrăvului este zglăvocul (*Collus gobio*), un pește cu o înfățișare diferită de a celorlalți. Cu capul turtit, ca la broască, cu ochii mari, holbați, acoperiți de creștetul capului, cu trupul cam cilindric deodată, repedesubțiat spre coadă, cu înotătoarele perechi strânse grămadă, cele de dinainte ca două aripi late, mai ales când e mâniat și se sborșește, îndepărtându-și « urechile » de cap, întinzându-și

Fig. 157. — Zglăvocul (9—14 ctm) (A.).

aripile în lături și respirându-și înotătoarele de pe spate, îți face impresia unei dihanii mai mari și mai grozave de cum este.

Înfățișarea e potrivită firei lui de hrăpăreț, gâlcevitor. E iute în mișcări. Chiar dacă stă pe fundul apei, cu greu îl poți distinge. Pielea lui fără solzi, e ca de marmoră; seamănă cu prundișurile de pe fund. E schimbăcios la culoare, după locul unde trăiește și după « starea sufletească ».

Are nevoie să nu fie văzut; altfel nu i-ar merge cu vânatul. Larve de insecte, insecte, vermișori și chiar peștișori mai mici, cu greu scapă din gura lui mare. Nu poate înota la mari adâncimi, căci nici n'ar avea unde; de aceea n'are nici beșică înotătoare. În schimb se furișează pe fundul apelor cu iuteala săgeții. Ziua se ascunde pe sub pietre; dacă ridici o lespedea repede, îi poți înfige ostia după ceafă. Așa se prinde mai lesne și e o plăcere să-l pescuești, având nevoie nu atât de răbdarea ce-ți trebuie la undiță, cât de vioiciunea vederii și agerimea brațului. Prin o mișcare greșită, nu numai că-l pierzi, dar se poate foarte bine, alunecându-ți piciorul pe lespedea udă, să faci o baie, îmbrăcat, în apa rece a pârâului de munte. Mai mult se prinde cu sacul,

târât pe fundul apei; unul stârnește peștele, răscolind pietrele; peștele fuge în susul apei și intră în sac.

Măcar că e tovarășul păstrăvului, nu duce casă bună cu el. Îi pân-dește unde își leapădă icrele, le desgroapă cu coada, se pune cu capul în jos și face vârtej de apă cu aripioarele. Icrele de păstrăv, mari, sunt luate de vârtej; ridicate în sus sunt prinse de zglăvoc. Dacă nu dă de icre, pân-dește pușorii pântecoși, mâncând din ei cum îi vede. Nu e vorba că și păstrăvul îi poartă sâmbetele. Zglăvoaca știindu-se cu musca pe căciulă, ascunde și ea ouăle. Păstrăvul însă o urmărește și pune gura pe ele. Poate să-și umfle gâtul cât de mult, poate să-și ia zglăvocul aerul său de atac, păstrăvului nu-i pasă. El e mai tare, e mai temut.

În acest chip, chiar în firicelul de apă limpede, se petrece drama veșnică, a luptei pentru existență. Ba chiar și canibalismul e în funcțiune. Așa sunt de lacomi zglăvocii și atâta de infuriați uneori, încât se dau unii la alții. Spun pescarii că nu rare ori se prind doi zglăvocii care și-au înfipt dinții atât de cu furie, încât rămân încelestați, cum rămân cerbii încurcați cu coarnele, de-i pot mânca lupii lesne pe amândoi fără să se poată ridica din loc.

Se dușmănesc ei între ei, păstrăvul și zglăvocul, dar oalele se sparg tot mai mult în capul peștișorilor mărunți care sunt victima celor tari.

Zvârluga (*Cobitis taenia*), neam cu linul, e rămas proverbial, pentru mișcările sale iuți. A spune unui copil « zvârlugă » înseamnă că e neastâmpărat, nestând o clipă locului. Aceasta e doar și arma de apărare a peștișorului, ca și culoarea lui gălbie, cu pete mărunte, negre-închise, cu două trei dungii în lungul trupului.

Altul, **grindelul** (*Cobitis barbatula*), are și mai multe pete, mai mari, ca umbra frunzelor pe apă. Amândoi cad pradă hrăpăreților

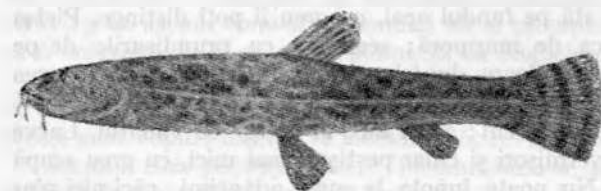

Fig. 158. — Grindelul (10—15 cm) (A.).

tovarăși mai puternici; vorba românului: « peștele mai mare mănâncă pe cel mic ». Sunt numai buni de înghițit; căci trupul lor e aproape cilindric, ca o rămă ori lipitoare mai groasă. Au

fugit și ei din apele adânci, cu prea mulți dușmani; au dat însă peste alții, e dreptul mai pușini, dar care toată ziua și noaptea, nu au altă treabă, decât să pân-dească vecinii.

Chiar biata **beldița** (*Alburnus bipunctatus*) nu are o soartă mai bună deși e mai prudentă, ne urcându-se prea departe pe pâraele de

munte. Și ea e mărunță la trup, albăstruie pe spate, pe de lături argintie, ca dosul frunzei de plop și cu o linie pe mijloc, pare că ar fi o însăilătură cu ață neagră, dela urechi până la coadă. Nemții îi zic, din această pricină «croitor».

Și așa a orânduit natura ca chiar în pâraele de munte cu pești pușini, să nu fie pace și liniște. În lupta valurilor se ascunde lupta ființelor, căci cântecul apei ce saltă din piatră în piatră, rozând pământul, este cântecul vieții. Vieța nu e liniște, altfel ar fi prea monotonă și lipsită de îndemnuri.

Fig. 159. — *Beldița*; 8—12 cm.
(d. C. Moțaș).

Peștii din râurile de munte.

Sburdălnicia pârâului de munte s'a isprăvit. Incepe seriozitatea râului mare, cu repezișuri — nahlapi pe Bistrița, — cu adâncuri în care apa e ochiu liniștit — genunele. Toate condițiunile de trai există în lungul lui. Pe sub maluri, efemerele își depun ouăle. Larvele sunt grase, hrană bună, căutată. Când cad din sborul lor de o zi, adulții împânzesc fața apei.

Arborii de tot soiul își întind rădăcinile la marginea apelor, loc de oploș pentru fel de fel de animale mărunte. Apa e aerisită din belșug, căci valurile sunt încă repezi; curge pe așternut de prundiș felurit, ori nisip selipitor. Mălul nu se prea ține; e luat și dus departe.

Numărul peștilor este mai mare.

În frunte vine *lostrița* (*Salmo hucho*) pește de neam, cu carnea cea mai gustoasă. Ea e, la noi, reprezentanta vestitului «saumon de

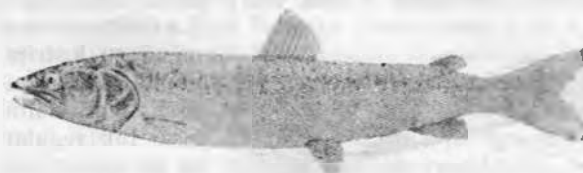

Fig. 160. — *Lostrița* (A.).

Rhin», călătorul îndrăzneț, care ca și morunul nostru, se ureă în râuri spre a lepăda icrele, și care prin aceasta are un rol economic însemnat în locurile unde se găsește. *Lostrița*

și e mai lăsată în pace. Numai oamenii din partea locurilor pe unde trăiește, o prind noaptea cu Ostia, țâpoiul lui Neptun, la lumina fachiilor, torțe pe care le fabrică singuri din șindilă și crengi uscate, unse cu rășină. Când se întovărășesc câte doi, pescuesc cu poclăul, un soi de sac, iar când fac clacă, trag cu năvodul. În timpul războiului însă,

când judecata și prevederea nu prea erau socotite, lostrița era vânată cu dinamită. De aceea acum este atât de împuținată, încât e pe sfârșite.

« Din sus de băile Herculane țărani au secătuit Cerna, pescuind zi și noapte, în tot timpul anului cu mreje, cu prostovol, cu otrăvuri și cu dinamită; în josul băii, un oarecare, instalând un ferăstrău a construit un baraj care închide complet cursul apei și nu mai îngăduie urcarea mrenelor din Dunăre în Cerna. Pe vremuri veneau străini din toată Europa atrași și de frumusețea mrenelor, lostrițelor și păstrăvilor azi complet dispăruți (*I. Brătescu Voinești*).

Putîn afumată la proșap, carnea lostriței e mai cu gust decât a păstrăvului. Putându-se prinde, când e noroc, lostrițe lungi de 1 m., grele de 10-12 kg., cu prețul luat mai înțelege ceva săteanul.

Dar lostrița nu se lasă prinsă așa de lesne; e un drac și jumătate. Trupul ei este cam la fel cu al păstrăvului, svelt, cu linia spatelui regulat îndoită. E un bun și iute înotător. Imbrăcată cu o zale de solzi mărunți, vineți pe spate, argintii pe de lături și mai albicioși pe burtă, cu aripioarele gălbii având multe puncte negre pe spate, uneori așa de multe și mărunte că pare afumată, e unul din peștii noștri cei mai eleganți.

Are însă mult și din eleganța marilor carnivore, căci este o răpitoare fără pereche: e despotul apelor de munte, necruțându-și nici frații. Ascunsă ziua pe fundul pietros al râului, noaptea scrutează cu privirea ageră, adâncul apelor; rar îi scapă prada din gura ei largă cu dinți mărunți pe fălci; nu scapă din gura ei niciun guzan de apă.

Primăvara când se puește, pleacă în cercetarea locurilor tainuite, cu prundiș mărunț. Cu coada mătură locul, face o gropiță, pune ca un blid de icre, destul de mașcate; le acoperă la loc, ca să nu dea peste ele zglăvocii și apoi își caută de treabă.

În eleganță și frumusețe, lostrița are drept tovarăș lipanul (*Thymallus vulgaris*), care e ceva mai mic; cu trupul mai lătit, rar ajunge jumătate metru; de regulă e cam cât o palmă domnească.

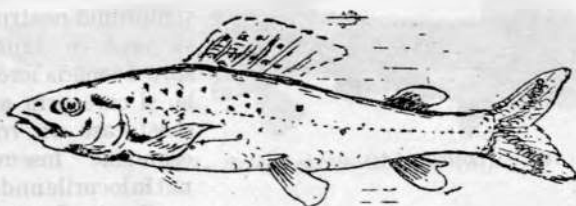

Fig. 161. — Lipan (d. C. Moțaș).

La înfățișare seamănă cu lostrița, numai că linia spinării e mai îndoită, însă tot regulat, iar pe spinare are o înotătoare lungă roșcată și cu pete mari cafenii; solzii sunt mai mari iar imbrăcăminte mai bătă-

toare la ochi. E cafenie pe cap, verde cafenie pe spate, argintie pe lături, roșcată pe pantece. E imbrăcată în pânza curcubeului peste o zale

de metal. Puncte negrii, pete mari mașcate, dungulițe cafenii, îi împodobesc spatele și coastele, măbind variațiunea de colori. Mai ales când e tânăr, ori când e vremea bătaii, colorile sunt mai oacheșe, peștii nefăcând excepție dela legea generală; încolo e tot așa de hrăpăreț, fără să ajungă la canibalism.

Se ține prin locurile mai adânci, iar când se desleagă omătul, își caută loc bun pentru depunerea icrelor, având obiceiul, ca și loștrița, să le îngroape puțin. Paza bună trece primejdia rea, căci cum plătești, așa și se plătește. Nici el nu e icoană de dus la biserică, căci și lui îi plac icrele loștriței.

Carnea lui este tot gustoasă; după spusa cunoscătorilor are un miros de cimbrisor, iar *Sf. Ambrosie*, episcopul de Milan, l'a botezat « Lamura peștilor ». După gustul carnei, păstrăvul rămâne în urmă, deși socot eu, loștrița vine în frunte.

Loștrița și lipanul se țin mai spre fundul apei; boișteanul (*Phoxinus laevis*), fugind de ei, păzindu-și pielea, trăiește cam pela

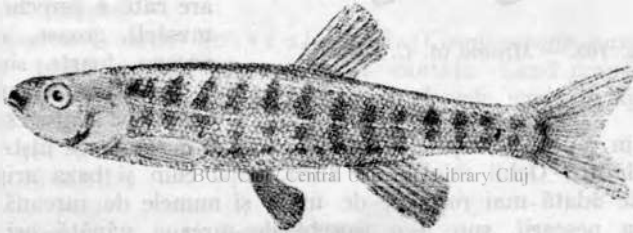

Fig. 162. — *Boiștean* (8—12 ctm) (A.).

mijlocul adâncimilor, căci mărunț, durduliu, grăsun, ușor poate încăpea în gura loștriței, care îl caută, lucru mare. E ca o sardeluță, cu solzii așa de mărunți, încât aduce aminte de ai linului. În schimb e îmbrăcat în haine frumoase, gătit ca de sărbătoare, verde pe spate, ca argintul de strălucitor spre burtă, având deacurmezișul trupului, înspre spate, dungii lățite, mai închise. Când e în toiul dragostei, spinarea i se face albastră-negrie, ca oțelul oxidat, iar pe pânțele se înroșește, o dungă albăstrie despărțind în lung, spinarea de laturi. Din pricina aceasta, i se mai zice în Muntenia și verdete, iar prin unele locuri și crăiș. Franzezii l'au poreclit jandarm ori Arlequin.

Are o natură veselă, potrivită îmbrăcămintei; mereu e gata de joacă ori de vânatoare, iar când leapădă icrele, călătorind spre apele mai reci, se încumetă să imiteze păstrăvii, sărind peste piedicele din susul apei. Dacă e urmărit de peștii mai mari, nu prea e căutat la pescuit, căci doar numai de hoș e bun.

Cu lipanul și loștrița, se încheie neamul păstrăvilor, familie nobilă. Cu cât râurile se lățeșe, începe să domnească neamul așa de numeros al crapului.

Mai des întâlnit în apele mai măricele de munte este mreana (*Barbus fluviatilis*), cu carnea destul de gustoasă, măcar că are cam multe oase. Se scoboară și până 'n Dunăre, dar îi place mai mult apele răcoaroase și limpezi.

Are și ea o formă elegantă, sveltă, cam ca a unei scrumbii, fiind la coadă ceva mai lățită, în felul linului. Nici nu ai bănuși că este rudă cu crapul greoi, mai burghez după formă. Abilul înotător se cunoaște după formă. Capul este ascuțit, mai lungueț, cu o frunte mai bombată și cu

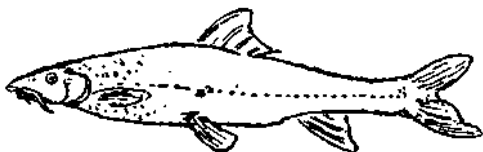

Fig. 163. — Mreana (d. C. Moțaș).

de sus groasă, prelungită buza ca un soi de rât. De aceea și gura nu este în vârful botului, ca la ceilalți pești ci dedesubt, iar în colțul gurii ca și pe buza de sus, are câte o pereche de fire, musteți, groase, cărnoase, organe foarte simțitoare.

La culoare variază. De regulă pe spate este verde

bătând în cenușiu, cu pete numeroase uneori mărunte ca niște puncte, pe de lături. Ochii mici, sunt aurii, după cum și baza aripioarelor este câte odată mai roșcată, de unde și numele de mreană galbenă ce-i dau pescarii, spre a o deosebi de mreana vânătă ori pătată, mai multă în Transilvania, ca și în apele de munte de dincoace de Carpați.

È un pește curios. Se hrănește cu de toate; cu râtul, ca și porcul, răstoarnă pietrele ori rămă prin fundul apelor. Nu-i displace nici putreziciunile ori hoiturile. Ziua stă ascuns, nici la față, nici la adânc, ieșind numai dinspre seară la căutatul hranei. Când apa se răcește, se trage spre mal, pe sub rădăcini, prin cotloane, stând mai multe la un loc, așa încât se prinde lesne cu sacul; ba chiar când e frigul mai mare așa amorțește încât o poți prinde și cu mâna ori cu Ostia.

La lepădatul icrelor, este o adevărată procesiune. Femeia, cu pânțele plin, e în frunte, iar după dânsa se țin un cârd de bărbați. Icrele mașcate le lipește de peretele de pe fund. În schimb peștișorii cari ies din icre sunt sburdalnici, se amestecă cu porcușorii, socotindu-i poate drept frați; nu se despart de ei decât când le cresc mustețile mai mari. Cresc încet și mreana bătrână rar ajunge cât trei sferturi de metru de lungă. Se spune că în Volga pot avea și 20—25 kgr. greutate. Dar la aceasta trebuie de ținut în seamă și povestea din Odobescu cu Vânătorul și Coadă Vulpiei.

Ierle mreanei, când sunt gata de lepădat, după părerea unora, sunt otrăvitoare. Peștele însuși are o boală grea, un soi de ciură, datorită unui sporozoar. Mor cu sutele.

Cam la fel cu mreana, având însă botul mai scurt, mai rotund, este c le a n u l (*Squalius cephalus*), care aduce aminte la înfățișare cu chefalul din Sinoe. Mai ales ceea ce răsare îndată privirii, sunt solzii, mașcați, regulați; pare că peștele ar fi îmbrăcat cu o rețea cu ochiuri largi, peste tot trupul, mai ales că marginea fiecărui solz este ca trasă cu creionul, din pricina unor punctișoare negre, dese. Și culoarea e frumoasă; verdele închis de pe spate contrastează cu argintul de pe urechi și partea despre burtă; cele două culori sunt cam neted despărțite.

Este un hrăpăreț strașnic; face excepție dintre neamurile crapului. Dacă s'ar atunga numai după viermișori ori culbeci n'ar fi nimic; să repede și la șoareci, broaște ori guzganii. Măcar că nu are carnea prea bună, dar putând ajunge mărimea mreanei, și o greutate chiar de 5 kgr. nu e un pește de lepădat pentru locuitorii satelor, de pe malurile râurilor unde trăiește.

Mai gustoasă carne are sco bar ul (*Chondrostoma nasus*); de aceea se prind mulți; afumați sunt căutați. Când crapă frunza arinului, ei se urcă mai spre munte, ca să lepede ierle în apă rece.

Le apucă înainte oamenii și-i așteaptă, făcând garduri de holo-vanide-a-curmezișul pârâului, ca o leică, având deschiderea largă în spre partea din cotro vine peștele; la gura gardului stă capcana; vârșă, coșul, sau măcar niște cetini de brad în care se încurcă peștele, de unde e prins în destul de mare cantitate.

Fig. 164. — Scobar (25–40 cm) (A.).

Scobarul aduce la înfățișare cu cleanul; același profil regulat al spatelui, aceiași solzi mașcați. Culoarea e însă mai vioaie. Mai ales în vremea dragostei de primăvară, e chiar un pește frumos. Pe spate negriu, pe delături ca argintul, cu aripioarele înroșite, cu roșu pe la buze, cu un cerc auriu în jurul pupilei, iar irisul jumătate negru, jumătate albiu, când se sbate prin apă, pare mai mult îmbrăcat în sidf. Se mai deosebește după bot, mai ascuțit. Gura e dedesubt, tăiată de-a-curmezișul, iar buza de jos pare e retezată.

Când se gătește, lesne se poate recunoaște după pielița, neagră ca cerneala, care învelește mațele; de aceea i se mai spune și « mațe-negre ».

E curios și din felul cum se hrănește. Mănâncă el, e dreptul, ca și ceilalți pești, viermi, melci, dar « paște » și algele de pe pietre. Gura lui așa cum este așezată dedesubt, are marginea întărită prin o placă mai cornoasă, putând rupe plantele.

Ii place să-și arate podoaba trupului său, așa încât uneori înnoată răsturnându-se cu burta în sus, de sticlește ca argintul. Sunt și în lumea peștilor fel de fel de curiozități, ca și în a animalelor terestre.

Toți peștii numărați până aici, din apele mai mari de munte, sunt privilegiații, aleșii. Norodul îl formează noianul de pești mărunți, de multe ori victimele celor dintâi, alte ori tocmai prin aceasta, spiridușii apelor, sbătându-se, furișându-se unde pot. Așa e zvărluga, grindelul, de care fu vorba mai înainte. Așa sunt mai ales porcușorii (*Gobio fluviatilis*) mărunți ca sardelele, trăind puzderie și în orice pâraias ori baltă, până și în peșteri profunde.

Il recunoști lesne după argintul solzilor săi mașcați de pe laturi și după două fire de musteți în colțul gurii. Niște pete neregulate, negrii, stau înșirate de-a-curmezișul spatelui. E sociabil; nu-i place singurătatea. Mai ales când îi vine vremea să-și lepede icrele, se urcă mai

Fig. 165. — Porcușorul (A.),
(10—13 cm).

sus, în pâraele cu prundiș, de care-și freacă burta; ouăle se lipesc de pietrișuri.

După 2—3 zile au și eșit peștișorii, ca niște mici mormoloci, lipiți de pietre câțeva vreme, până ce se încumetă să înnoate.

Pe cât e de mic, pe atâta e de gustos; prăjit în untdelemn dă o mâncare aleasă. De aceea se pescuiește prin toate chipurile. Nu e pârau cât de mic unde să nu vezi spre seară, femeile cu crâșnicul în spate. Mai întotdeauna porcușorii umplu oala; mai rar câte un cărașel. Un borș de porcușori, ori de obleți, e totdeauna bine venit la prânzul de Duminecă.

Peștii din apele curgătoare mari.

Râurile ies din zona muntoasă; albia lor se mărește. Cursul se lungeste prin cotituri tot mai dese. Intr'un loc apa este mai adâncă, mai iute, în alta e mai lină; ici se depune nisip și prundiș, aiurea mâl. Sălciile umbresc malurile; rădăcinile lor se încălesc, sunt desgolite din apă; formează un țesut de adăpost mai sigur, unde se oploșesc fel de fel de animale, mai mărunte. Condițiunile de trai sunt mai variate, atrăgând cu ele și o variațiune mai mare de forme. Unii pești din râurile

muntoase, se scobor mai jos. Cleanul și Mreana ajung până 'n Dunărea. Altele, cum e șalăul se urcă din Dunărea; râurile mari — Prutul, Siretul, Oltul, Tisa — devin locul de întâlnire al formelor felurite, amestecate și cu acele care caută apa liniștită a bălților și lacurilor, ce întovărășesc întotdeauna cursul domol al râurilor, împospătate cu apă în vremea revărsărilor.

Pentru această parte din râuri, somnului (*Silurus glanis*), leneșul hrăpăreț, (Planșa IV, fig. 11) uriașul peștilor de apă dulce dela noi, i se cuvine întâietatea. Cântărește uneori 3—400 kgr., cât un bou, ajungând până la 3 m. lungime. Are un cap mare, turtit de sus în jos, cu o gură largă și cu două musteți lungi pe buza de sus, nada pentru peștișori. Alte patru fire, mai scurte, spânzură de pe falca de jos. Pe marginea dinlăuntru a fălcilor, adevărate ragile de dinți mărunți, ascuțiți, încărligați spre fundul gurii; ce intră în gura lui, nu mai scapă, ca și din gură de șarpe.

Incolo trupul e un adevărat vâlătuc de carne; măsliniu pe spate, cu pete neregulate ca niște vânătăi, e alburiiu pe burtă. Cum dă înspre coadă, trupul e turtit dintr'o parte în alta, o cărmă sdравănă dar și o armă de temut; cu o lovitură doboară omul la pământ.

Pe spate, chiar lângă ceafă, are o înnotătoare mică, pare că e un moț de oase subțiri; cele patru aripioare perechi sunt aproape unele de altele, lângă gușă. În tot lungul cozii, pe dedesubt, o înnotătoare lungă, pare că e un șir de ostrețe, iar la vârful cozii, o altă înnotătoare, ca o măturice. E spaima apelor; e crocodilul râurilor noastre; e un tâlhar care nu alege, fiind și din cale afară de lacom. Locul lui de trai e Dunărea adâncă și lată, unde are ascunzișuri minunate printre rădăcinile de sălcii. Din Dunăre, unde se ridică până pe la Viena, trece în râurile cele mari; mai sus în Prut și Tisa, mai jos în Siret ori Olt. Ca să-și lepede primăvara ouăle, odată cu apele mari, innoată în bălțile de pe lângă râuri. Somnul și somnoaica vin perechi. Femeia își leapadă ouăle, lângă țarm; le lipește de trestii, de rădăcinile copacilor. Cum simte că apele scad se trage înapoi în râu, căci nu-i place să o prindă apa mică. Bărbatul însă, curios, rămâne mai îndelung și păzește ouăle; ba chiar când se întâmplă ca să se retragă apele mai repede decât ies puii, mereu le stropește cu coada, ca nu cumva să se usuze. Faptul acesta și *Aristotel* îl citează.

Ce nu intră în gura lui mare? Sau stă pîtit în mâl, ascuns între trestii și numai mustețile cele lungi le lasă să se clatine în apă sau stă vertical, înfipt cu coada în mâl, și cu gura căscată ca o leică. În cazul dintăi peștișorii — mai ales obleții — dând să apuce de musteți, crezându-le fire de iarbă, cade în gura tâlharului ascuns; în cazul al doilea tot ce trece pe dinaintea lui innot, e tras în gâtulejul nesățiosului. Umblă mort mai ales după rusalii, efemerele, care, după ce ies din găoacea pupei, acopăr apele Prutului și ale Dunării. Dar la urma urmei nu caută; inghite tot ce găsește în cale. Trage de picior

de multe ori câte o rață ori găscă, dumeacănd-o cu pene cu tot. Nu sunt povești când se spune că înghite copii ori chiar dă și la oameni mari. Prea vin mărturiile din toate părțile, ca să fie puse la îndoială.

Gesner citează un caz, când în stomacul unui somn s'a găsit un cap de om și o mână cu două inele de aur.

Dr. *Antipa* povestește următoarele: « Un pescar dându-se din barcă în mijlocul Dunării, să se scalde, fu apucat de picior de un somn și tras la fund; după câteva zile s'a găsit pe Dunăre plutind cadavrul pescarului cu piciorul în gura somnului, mort și el ».

Somnul are o carne gustoasă; mai ales « pana de somn » dela un somotei, somn tânăr, este aproape ca și carnea de morun, numai că e cu mult mai grasă. Aici nu strică poate de spus, că de multe ori, celor necunoscători, pescarii din târguri dau somn drept morun, mai ales când este tăiat în bucăți; înșelătoria prinde uneori pentrucă este asemănare între carnea de somn și cea de morun, la culoare, amândouă fiind albicioase. Cu băgare de seamă se prinde deosebirea: morunul are sgârciuri în loc de oase, iar pielea lui pare că e hârtie cu sticlă pisată, așa e de aspră, în afara solzilor înșirați în lungul trupului, ceea ce nu se vede la somn.

Țara noastră e una din cele mai bogate în acești pești, care nu se găsește pretutindeni. Au fost ani când s'a prins numai din Delta aproape 400.000 kgr. Se prind mai ales cu Oriile, instrumente vechi, curat românești, sacuri de plasă, din sfoară de cânepă, lăsate spre fundul apelor, unde se țin somnii, mai ales după ce se îndoapă până ce nu mai pot cu rusalii și se trag la răcoare ca să le mistue. Se înșiră pescarii în lotcile cu orii de-a-curmezișul apei, câte pe 2 rânduri și fac astfel un gard de guri, în care se vâra somnul. Primăvara, când se întoarnă dela baltă, după ce și-a lepădat ouăle, se prind mulți și în gardurile cu leasă, cu care se închid apele gârlelor.

Alt hrăpăreț este șalaul (*Lucioperca sandra*), tovarășul somnului, deși nu-i seamănă nici la lenevie, nici la trup (Pl. IV, fig. 9).

Multe gospodine îl confundă, spre bucuria vânzătorilor, cu știuca, pentrucă are, *can* aceeași înfățișare; lungueț la trup, e aproape la fel, dar la culoare e cenușiu-argintiu; chiar și capul este tot ascuțit, deși n'are botul lățit la vârf. Se deosebește însă lesne, privit cu atenție, pentrucă pe spate are două înnotătoare lungi cu pete, din care cea dintâi cu spini ascuțiți, ca și la liban. Nu este așa de strâns la coadă ca știuca, în curmezișul trupului are dungi negrii, ceea ce nu se vede la știucă, pătată neregulat, pare că ar fi afumată. Cele două perechi de aripioare nu sunt depărtate una de alta ci strânse aproape de gât.

Nu e un pește prea răspândit în Europa. În Franța, Italia, Anglia nu se cunoaște. Nu trăiește nici în râurile toate din Germania. Se află în Elba bunăoară, dar nu în Rin. Tocmai pentru aceasta e mai de de preț căci în Dunărea și afluenții lui mai mari trăiește în mare cantitate, trecând și în bălțile cu apă limpede, cu ceva prundiș sau scoicărit

pe fund. Un lac bogat în șalău este Sut-Ghiol de lângă Constanța. Au fost ani (1927) când s'au prins, din lacurile Baselmului ca și din bălțile Deltei, peste un milion kgr. șalău; producția a tot scăzut până la 177.000 kgr. în 1936 (V. Grimalschi).

După înfățișare se vede că nu e un pește pașnic, ci stă la pândă. Obșteii și guvidiile, peștișori mici, îi sunt hrana obișnuită; când dă într'un cârd îi înghite cu nemiluita. Mai rău este că nu-și cruță nici puii; de aceea nici nu se înmulțește cum ar trebui, după puzderia de ouă (2—300.000) pe care femeia le leapădă pe ierburile de pe fundul bălților. Nu este însă complet carnivor; ci își umple stomacul și cu plante.

Pare-se că mai bun la gust este șalăul-vărgat, cu dungile mai distincte, mai puțin carnivor, un oaspete introdus numai în Dunăre și bălțile sale, venind din orient.

Bibanol sau costreșul (*Perca fluviatilis*), e și el, ca și șalăul, un mare hoț al apelor noastre. Îi plac apele limpezi și se ține aproape de față, pe la 1½ m. adâncime. (Pl. IV, fig. 5).

E mult mai turtit, mai ingheboșat decât știuca, dar tot așa de vioi și cu ochii în patru.

La el e frumoasă îmbrăcămintea. Ca a ama pe spate, verzui pe de lături, mai albicios pe pânțee, când se mișcă în apa străbătută de soare, pare că e învelit într'o zale. Dar nu e numai atâta. De pe spate se scoboară șase-șapte dungulițe mai închise. De stă la pândă printre trestii și soarele proiectează frunzele în apă, dungile peștelui par jocurile de umbră ale frunzelor. University Library Cluj

Mai are proprietatea, de altfel ca mulți pești, să-și schimbe culoarea solzilor. Îl vezi într'un acvariu. Stă liniștit pe fundul vasului, sprijinindu-se de perechea de aripioare dindărăt, așezată însă aproape sub gușă. Celelalte aripioare sunt trase lângă trup. Vărgăturile abia i se zăresc. Indată ce-l sperii, se sborșește. În special ridică, mândios, în sus, întâia înnotătoare de pe spate, care începe chiar dela ceafă, ca dinții ascuțiți ai unui pieptene rar. Vai de pescarul care nu bagă în seamă; cei 14 spini îi intră în piele ca niște ace. În poziția de apărare peștele « se îngâlbeneste » de mânie. Solzii devin mai albicioși, iar dungile mai bătătoare la ochi.

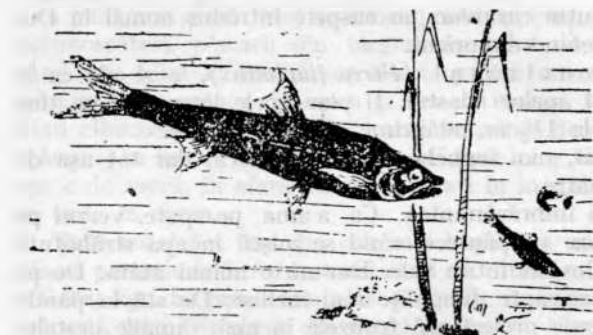
Ochii i se rotesc în cap, ca două mărgele. E gata de atac. Ca orice animal de pradă e vioi la mișcări, ager la privire. Când și-a pus în minte să urmărească un peștișor, nu se lasă până ce nu-l apucă în gura-i largă. Așa e de lacom, și cu atâta putere se repede în cârdurile de obștei, încât peștișorul în formă de suveică, îi intră în locul unde se găsesc branhiile ieșind cu capul pe « urechi ». Se înțelege că plătește cu viața, lăcomia lui prea mare. Din pricina aceasta, aduce mare bucurie pescarilor cu undița. Se prinde lesne, repezindu-se la nadă, mai ales dacă este tânăr, neexperimentat.

De altfel, este ager la minte. Nu are lenevirca crapului; se mișcă repede, ca săgeata; știe să se ascundă de minune, să stea la pândă.

Femeia se freacă de pietre cu burta, așa încât apăsând ovarele, un soi de masaj, ies numeroase icre, ca un șirag cleios, prinzându-se de pietre, de burueni, ca un fir de ață încâlcit. Carnea coștrigului nu e rea la gust, albă și vârtoasă. Fript și cu saramură, este o mâncare delicioasă, apreciată de cei vechi. Se prinde la noi în cantitate mare, până la 400.000 kgr. numai din bălțile Dunării, deși nu lipsește nici chiar în părțile liniștite ale râurilor mai mari.

Lupul peștilor este avatul (*Aspius rapax*), care se ține mai mult în Dunăre, dar se ridică și în celelalte râuri mari, cam până unde încep să fie prea repezi. În Siret se urcă până pe la Bucecea, iar din

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Fig. 166. — Avatul (d. C. Motas).

Prut trece și în Jijia. La trup e ca o scrumbie, subțire, svelt. Gura despicală larg și oblică îi dă o înfățișare de tiran nesățios; ochii aspri, bulbucați nu desmint pe răpitorul avan. Cum e lupul pentru oi, așa e avatul printre obleți. Îi urmărește fără milă și cu atâta furie că

se aruncă după ei, încât sare din apă, pe mal, unde își găsește sfârșitul, Noaptea, când e liniște, se aude plescăitul apei, când se repede după obleți. Nu se găsește în toată Europa; în Franța, bunăoară, lipsește. Nu e rău la gust și de aceea se prinde în mare cantitate.

Pe lângă peștii aceștia hrăpăreți, iuți la mișcări, trăiesc în Dunăre și râurile mai mari, o sumedenie de pești din neamul crapilor, liniștiți la obiceiuri, mulțumindu-se cu viermi, ori alge, dând pace celorlalți pești, dela care nu prea au supărare, măcar că sunt destul de măricei la trup, ca să nu fie râvniți de un șalău sau mihalț.

Așa e văduvița (*Idus melanotus*), pește cernit la îmbrăcăminte când este mai în vârstă, negru-albăstriu pe spate, albăstriu bătând în argintiu pe burtă. În tinerețe este mai mult ruginie. E grasă, gustoasă la carne, așa încât cu drag o pescuiesc oamenii la leasă.

Mai înaltă în trup, aducând aminte de un ciortocrap, este roșioara sau băbușca-roșie (*Scardinius erythrophthalmus*), care se înmulțește, ca și crapul, foarte ușor. Are o îmbrăcăminte frumoasă. Solzii ei mari, regulați, pare că sunt din oțel oxidat pe spate, argintii cu un reflex auriu pe delături, iar aripioarele sunt pătate cu roș. Roșii sunt și ochii, de unde numele nemțesc de Rothauge.

Neam cu dânsa, mult asemănătoare, este o cheana (*Leuciscus rutilus*), comună și în toate bălțile, cu carnea ceva mai gustoasă. De aceea se usucă în mare cantitate servind poporului drept hrană la munca ogoarelor.

Urmează lumea peștilor mărunți, adevăratele victime, care nu răsbesc în viață decât sau că se înmulțesc din cale afară sau că sunt așa de spinoși, încât stau în gât peștilor mai mari, deci sunt lăsați în pace.

Dintre aceștia din urmă este fusul (*Aspro streber*), al cărui nume îi arată și forma. Adevărat fus, cu capul ascuțit, cu trupul ceva mai umflat îndărătul celei și apoi subțindu-se din ce în ce până la vârful cozei. Rar când e mai lung de o schioapă. Pe spate are două înnotători. Cea mai din față, cu nouă oase ascuțite ca acele, e arma lui de apărare. De altfel și culoarea îmbrăcămintei îi e favorabilă; galbenă-castanie, cu 4—5 brăulețe late în curmeziș, se poate ascunde de minune în undele apelor curgătoare.

Fig. 167 — Fusul (d. C. Motaș).

La rudasa apropiată pietrarul (*A. zingel*), a cărui locuință preferată este Dunărea, dar și râurile care dau în ea, fără să se suie așa de sus ca fusul, s'a observat un început de îngrijire pentru progeneratură. E primitiv cuibul, nu e vorbă, dar e mult la un pește, mai ales când ceilalți leapădă icrele unde dă Dumnezeu. Cu vârful botului își sapă o groapă în nisip; cu casnă împinge prundiș la mijloc. Se duce și rupe fire de mătasa-broaștei, le aduce în gură ca și vrabia firul de pai. Și apoi le fixează între pietre. Când a adunat un smoc mai măricel de alge, le calcă, tăvălindu-se prin ele, până ce le dă forma unui cuib, în care pune icrele.

E un pește cu mult mai mare decât fusul, trecând de o palmă domnească. Dar și el, ca și fusul, are atâția spini la înnotătoarea de pe spate, încât mai înainte vreme, pescarii nici nu se uitau la el. De când peștele se tot scumpește, din cauză că și carnea este bună la gust, cam ca a șalăului, acum sunt căutați.

Spinos este și ghihoțul (*Acerina cernua*), la trup ca și costreșul. La el înnotătoarea de pe spinare este și mai lungă, cu spini și mai răi, mai groși, mai ascuțiți, încât pescarii ca să nu se înțepe ar trebui să-l prindă cu mânuși de cauciuc. Mai cu seamă când leapădă icrele, prin Martie, se adună în cârduri atât de numeroase, încât se prind cu nemiluita. Fiind spinos, nu-l mănâncă niciun alt pește; în schimb el nimicește icrele altor pești.

Zvârluga, plevușca, obleții de toate soiurile se oploșesc și ei în apele liniștite ale râurilor mai mari, fie că se scobor din sus, fie că se urcă

din Dunărea și bălțile ei. Lumea peștilor începe să devie tot mai variată, cu cât râurile mari se apropie de vărsarea în Dunărea, căci pe lângă peștii proprii lor, se rătăcesc și pești din Dunărea; se urcă chiar

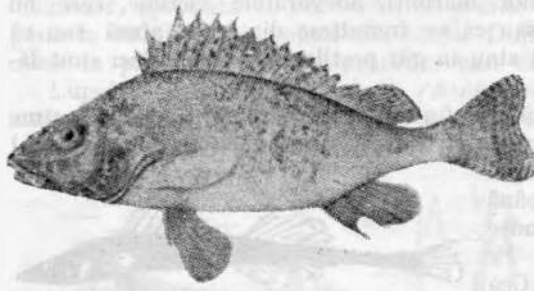

Fig. 168. — Ghiorful (14—20 cm) (A.).

cegi. Alții numeroși în bălțile care întovărășesc bătrânul nostru fluviu, trec în râurile mari spre a se oploși în bălțile formate în lunca lor largă.

Unul din curioșii pești din râurile noastre, este mihăluț (Lota vulgaris) care nu prea se lasă spre vale, abia găsimdu-se în Dunărea; în schimb se urcă până în sus, pe apele de munte, amestecându-se cu cleanul și mreana. E un

rătăcit în apele noastre. Neamurile lui toate trăiesc în mările reci. Pești foarte folositori, căci nu numai că sunt buni de mâncat, dar din ei se scoate vestita «untură de pește», așa de lecuitoare pentru copiii scrofuloși ori predispuși la tuberculoză.

Mihăluțul la trup se aseamănă întrucâtva cu somnul, deși e cu mult mai mic, rar trecând de jumătate de metru. Ca și somnul, are trupul ca un vâlătuc, turtit numai spre coadă. Are o îmbrăcăminte frumoasă; e colorat măsliniu-verziu, cu pete neregulate mai închise, ca vinele dintr'o marmură, care se întind și peste aripioare.

Are capul turtit de sus în jos, cu o gură mare, cu doi ochi holbați, apropiați de ceafă, cu irisul verde aurit și cu nările mai largi, așezate cam la jumătatea distanței dintre ochi și marginea botului. Privindu-l de sus,

mai ales că la pândă se târăște, are ceva în el din înfățișarea vidrei, când stă întinsă, gata să se repeadă după un pește. Ca și somnul are o nadă, un fir de

Fig. 169. — Mihăluțul (30—50 cm) (A.).

musteață lung, moale, așezat sub bărbie. Il poți recunoaște repede și după înotători. Dela jumătatea trupului, se întinde o înotătoare lungă, îngustă, moale, care se ține aproape într'una până pe la jumătatea spinării, cam cum ar fi înotătoarea subțire dela mormoloc.

Nemții îi și zic *Quappe*, spre deosebire de mormoloc *Kaulquappe*. Celelalte aripioare, părechi, sunt aproape de urechi.

Corpul este acoperit cu solzi mărunți, ca de lin iar e pielea e hăloasă. În lungul trupului, trece pe la mijlocul laturilor un șanț, în fundul căruia este adăpostită linia laterală, al șaselea simț al peștilor.

Cu înfățișarea aceasta curioasă, are și obiceiuri mai deosebite. Ziua stă pe fundul apei; abia dacă se târăște. Firul de musteață atrage peștișorii cari umblă după viermi, dar cad în gura largă a mihalțului. Cum dă noaptea e mai vioi. Tărîndu-se ca un șarpe, se mișcă tot mai mult prin nămol. E hrăpăreț, lucru mare. Nu se satură numai cu viermi, cu melci, cu insecte ori porcușori, ci năzuește și la animale mai mari. Când leapădă icrele, în toiul iernii uneori, se suie spre șipotele mai adânci. E plodicioasă femeia strasnic, lepădând vreun milion de ouă, lipite de pietre. Nu e un pește cu carnea rea, cum se spune de unii. Poporul nostru îl ține de mare preț; are și vorba: « Păstrăvi și mihalți la orice târg nu găsești ». Se pescuește anevoie, căci ziua e la fund și la adânc. Cu undița se prinde rar; la năvod cad câțiva.

Peștii din bălți și iazuri.

Nu e ochiu de apă stătută, cu o viață mai îndelungată, care să nu aibă în el un soi-două de pești. Bălțile din calea apelor curgătoare mari, cu apă mereu primenită (ca și iezușoarele) din calea pâraiașelor leneșe din regiunea dealurilor, așa cum sunt în Nordul Moldovei de o parte și alta a Prutului, formează orașele, satele și cătunele în lumea peștilor. În bălțile mari, legate de Dunăre sau de râurile mai late, pe lângă plebea, cea care se găsește oriunde, trăiesc și pești de soi, cum e suducul sau chiar păstruga; în iazurile mai mari își duc viața crapii și știucele, specii iarăși privilegiate, nobile; în ochiurile de apă măloase, mici, călcate de vite, trăiesc peștii fără pretențiune, care se mulțumesc cu orice mediu, cum e carasul, linul, chișcarul. Din toate nu lipsesc peștișorii mici, plevuștele, porcușorii, obleții, victimele celor mari, speciile de osândă; foiesc oriunde, căci se mulțumesc ca muștele, ducându-și viața între grija zilnică de trai și paza să nu cadă în gura altui pește mai mare. Nu e nicio deosebire între lumea din întunerecul apelor și cea de pe pajiștele care le înconjoară, din cetatea păpuriștei ori cea zidită din piatră. Carnivori sunt pretutindeni; egoiști, mulțumiți că au ce mânca fără să facă nici rău nici bine, de asemenea, ca și mulțimea ființelor mărunte, hrănindu-se cu ce rămâne dela ceilalți, furisându-se să nu vie în calea lor, urmăriți, disprețuiți și cari nu se răzbună decât prin puzderia puilor ce scot în fiecare an. Se întâmplă câte odată că prin număr mare înving, sorbind picătură cu picătură, pe nesimțite, hrana celor mari, a căror dominare se restrânge din ce în ce.

Unul din cei mai mici pești dela noi, mai mult al nostru decât al oricui, căci nu se găsește decât în bălțile din basenul Dunării, este *pie-troșelul* (*Umbra krameri*). Incolo, în Europa, nicăieri nu trăiește. Rar când ajunge cât un decimetru; aceștia sunt uriașii; de regulă sunt cu mult mai mici. Iși duc viața oriunde este un ochiu de apă cu burueni multe.

În schimb e unul din cei mai frumoși peștișori, căci peste solzii săi cafenii, aproape negri pe spate și gălbii pe burtă, se așterne o promoroacă din pricina căreia solzii capătă ape variate, strălucitori, mai mult bătând în violet, asemenea culorilor de pe o beșică de cafea. Pete mașcate, neregulat asvârlite pe trup, ca și un rând de pete pe înotătoarea dela coadă și cea de pe spate, îi măresc farmecul îmbrăcămintei. Mai are un obicei deosebit. Se mișcă ai putea zice mergând. Aripioarele părechi, corespunzătoare membrilor dela celelalte animale, le mișcă pe rând.

Nici *plevușca* (*Leucaspis delineatus*) nu e mai mare; pește universal, se află oriunde e un ochiu de apă cu câteva burueni.

Cu solzii mașcați argintii, cu o dungă neagră în lungul trupului, mică, a fost socotită multă vreme drept pui de pește. Pe cât e de mică, pe atâta însă își îngrijește bine de ouă. Femeia le depune în jurul buruenilor din baltă, iar bărbatul stă și mereu le lovește cu trupul, cu coada, ca nu cumva să se prindă pe ouă vreun spor de ciupercă. Se încumetă să le apere chiar de alți pești, dacă îi merge și dacă musafirul nepoftit, nu lasă gândul de a mânca icrele, apucând de coadă pe păzitor. La fel și *plevușca-de-baltă* (*Gasterosteus platygaster*) un drac nici cât degetul cel mic dela mână, dar care nu se teme nici de știucă. Are ac de cojoc pentru oricare s'ar încerca să-i guste carnea; ține minte

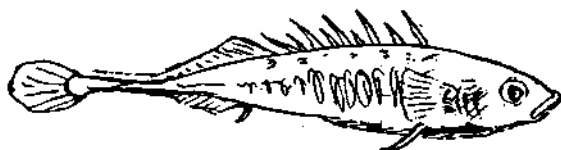

Fig. 170. — *Plevușca-de-baltă* (d. C. Molaș).

îndrăznețul câte zile va trăi, ba spune și celorlalți usturimea ce a simțit-o în gură, când a apucat *plevușca* de mijloc.

Are o înfățișare nu tocmai blândă; pare că-i ninge și-i plouă mereu, pare

că în orice înotător vede un dușman. Strâns la coadă, terminat cu o aripioară ca o frunză de palmier-avantail, încolo are forma unei săgeți. După cum uneori săgeata are creștături în afară de vârf, ca să rupă carnea când va fi trasă din rană, tot așa și peștișorul acesta are de-a-lungul spinării vreo 9 spini sdraveni, rari, neuniți, adevărați dinți, de înțepătura cărora se teme oricine. Alți doi spini sunt și pe burtă; unul aproape de gât, altul înaintea aripioarei dindărăt. L-ar prinde

în gură bucuros un biban ori o știucă, dar își teme pielea, căci știe pătărania vreunui strămoș ori prieten de ai lor. Și oricât de proastă ar fi socotită știuca, de se zice în răs « Cap de știucă, casă boierească », tot cu atâta pricepere a înzestrat-o natura, ca să nu se facă de răs, murind cu o plevușcă în gură. Căci peștișorul acesta mic, are obiceiul că se anină de cerul gurii, cu spinii de pe spate, de nu o mai poate scoate nimeni; nu se lasă cu una cu două să fie înghițită.

Dar nu are numai spini ci și un scut; pe pânțele, dela gușă în jos are câteva oase, așa unite încât apără partea moale; scutul este în legătură cu cei doi spini, ventrali, arme teribile. Când e liniștită, spinii de pe spate sunt culcați îndărăt în lungul spinării; ceilalți de pe burtă sunt și ei lipiți de corp. Cum e mâța cu ghiarele ascunse, când toarce lângă vatră, așa e și plevușca. Este zădărită sau vede dușmanul?, spinii sunt ridicați, gata să intre în slujbă. Și nu sunt numai niște spini lucioși, ca și cei de holeră bunăoară, ci zimțuiți pe margine, adevărate ferestre tăioase.

Starea ei sufletească se trădează după spini și după colorația trupului, căci e lucru stabilit că la mânie își schimbă culoarea, de nici nu se recunoaște.

După înfățișare este și caracterul. E pește bățaios, hărățagos lucru mare, nu numai cu alții cari se tem de dânsul, așa mic cum este, ci chiar ei între ei. E o plăcere să-i vezi în acvariu, cum se urmăresc, cum își îndreaptă sulilele unul spre altul, cum cel învins fuge de se ascunde într'un colț iar cel învingător, ca un buhăeș, nu-și găsește loc până ce-i trece mânia.

Trăiește în toate apele noastre stătătoare; nu-i place marile adâncimi ci caută tot marginea apelor cu burueni, cu stufăriș, unde își duce viața în cărduri numeroase.

O rudă a lui apropiată (*Gasterosteus aculeatus*), foarte obișnuită în apele din restul Europei, la noi nu trăiește decât în apa sălcie din lacurile de pe lângă mare. În Baseln se află în mare număr. Are un obicei pasăresc; își face cuib. Cei ce l-au văzut și urmărit în lucrările sale de zidărie, au rămas uimiți nu numai de răbdarea și îndărăt-nicia la lucru, dar de simțul lui arhitectural, care întrece chiar pe al multor păsări. Și să se gândească oricine la greutatea acestui pește, pentru ca să lucreze numai cu gura.

Pasărea poate să se mai ajute și cu degetele dela picioare; peștișorul nu are nimic decât botul lui. Pasărea unde a pus paiul, acolo rămâne, căci își caută un loc adăpostit chiar de vânt; peștele are de luptat și cu apa care nu e liniștită. Cu trudă, își face mai întâi loc în mărul de pe fund, o gropiță cam cât o jumătate de ou. Apoi harnic adună fire de alge și cu botul vine și le înțepeneste în măr. Alt fir și alt fir, mereu adună, le pune unul peste altul, le încheie cu un soi de suc ce se scurge din niște ghinduri de pe pânțele, până când face dușumeaua. Mereu cară fire, le împletește, de face păreții și apoi

acoperișul. Lasă loc pentru o deschidere prin care trebuie să intre femeia; de cele mai multe ori sunt două deschideri, încât cuibul seamănă cu un mic manșon. Nu se mulțumește numai să aducă și să lipească algele, frunzele, paie, tot ce găsește prin apă. Are și gust. Vede că un fir e mai lung, că astupă intrarea, îl scoate, îl așează să stea bine. Și în vremea aceasta de 2—3 zile, e nervos lucru mare. Nu suferă să se apropie alt bărbat de cuib; duelul e gata, căci spre deosebire de unele păsări, bărbatul este zidarul. Femeia nici măcar nu dă pe la locul unde va pune icrele, ci-și caută de hrană, liniștită. După ce a terminat casa, se schimbă. Din bătăios ce era, devine mielușel. Hainele de lucru

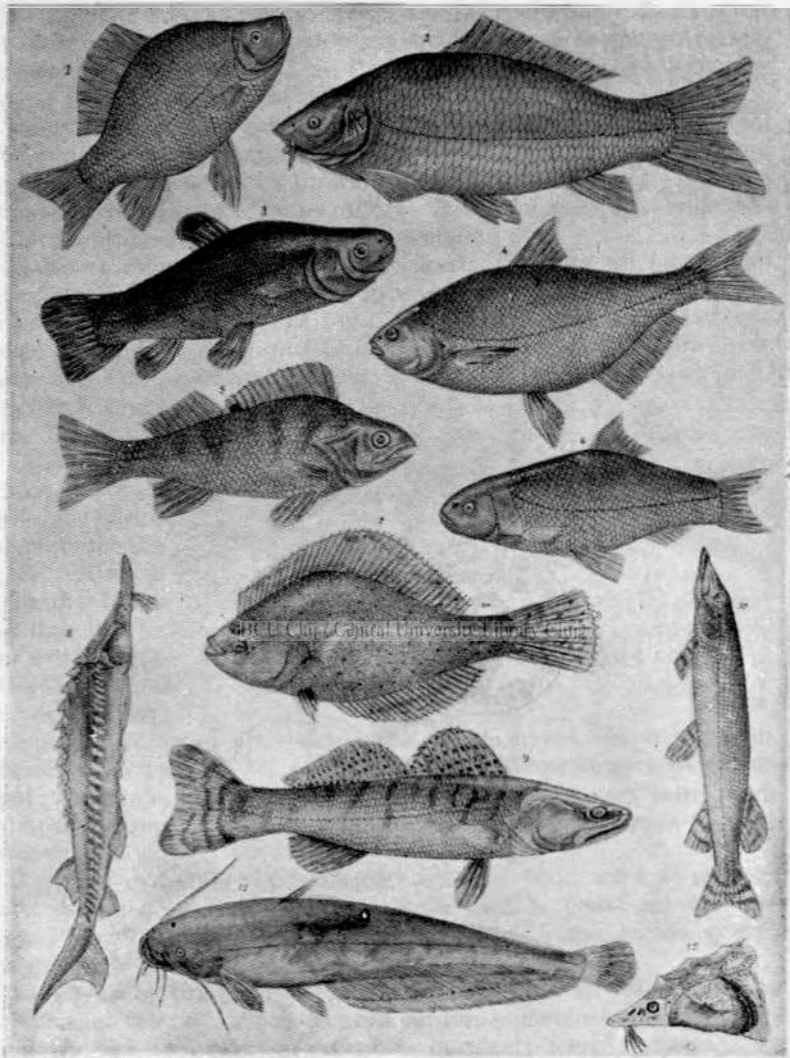
Fig. 171. — Cuib de *Gasterosteus aculeatus*.

le leapădă, îmbrăcându-și haina de nuntă, cu culori mai vii, mai pe placul femeii. Pe când mai înainte chiar dacă femeia ar fi vrut să tragă cu coada ochiului la încăperea ce i se pregătește, un pinten în coastă ar fi convins-o repede, să nu se amestece unde nu-i fierbe oala. După ce s'a terminat cuibul, dimpotrivă, ea face pe supărata. Bărbatul o pofteste frumos, își arată meșteșugul de a înnota, dă târcoale făcând fel de fel de figuri în jurul ei, ca într'un cadril, până ce o ademenește.

De îndată ce se apropie de cuib, polițicos o pofteste să se vâre în odaia de iarbă. Cum și-a vârat botișorul, a devenit bărbatul iarăși hursuz. Dacă cumva femeia se răzgândește, ori nu-i place încăperea, nu mai are încotro. O lovitură de spin în coastă, îi arată că s'a trecut cu gluma. Trebuie să-și lase icrele în cuib. Nu pune multe, ci numai 60—80, cât un fir de mac. Dacă ar fi să le lepede în apă ar da dintr'însa mii și mii. Așa, având un cuib, ouăle sunt ferite de alți pești; ea n'are nevoie să poarte un sac plin de icre.

După ce femeia a lepădat ouăle, e lăsată să-și caute de treabă. Paza ouălor cade tot în grija bărbatului. El e cloșca. Se pune de strajă și vai de peștele care i-ar veni poftă să guste ouă de plevușcă. Nu lasă să se apropie nici chiar mama, dacă ar păli-o dorul să vadă icrele ce le-a pus în cuib. Stă așa bărbatul de strajă 2—3 zile; nu e numai polițist ci totodată bun părinte, căci cât păzește la gura cuibului nu stă degeaba, ci mereu dă din înnotătoare ca să împrospăteze apa și să teracă neconținut oxigen peste ouă. În sfârșit, din fiecare ou iese câte un peștișor. Altă grijă pe capul tatălui; să nu cumva să-i scape din cuib vreun pui ca să cadă în gura dușmanilor, căci atunci degeaba toată casna.

Și nu e lucru ușor să păzești atâta copii sburdalnici, dornici să iasă mai degrabă în lume. Chiar când unul mai sglobiu, nu vrea să

1 = Caracudă; 2 = Crap; 3 = Lin; 4 = Plătică; 5 = Biban; 6 = Băbușcă;
7 = Cambulă; 8 = Cegă; 9 = Șalău; 10 = Știucă;
11 = Somn; 12 = Nișetru.

BCU Cluj - Central University Library Cluj

știe de frica părintească și-și ia tălpășița, repede e apucat de după ceafă și adus îndărăt acasă. În sfârșit când socoate părintele că spinii sunt destul de tari, ca să se apere singuri, îi lasă să se sburătească. Cu aceasta s'a terminat grija lui. Poate acum, liniștit că și-a făcut datoria de părinte, să-și caute odihna.

Scopul și l-a ajuns. Neamul plevuștelor nu piere. Dimpotrivă, copiii sunt așa de bine păziți încât umplu iazul și oneori nu mai au ce mânca. Natura îngrijește singură ca un neam de ființe, într'un spațiu restrâns să nu se înmulțească în dauna altora. Sunt ani și locuri, unde plevuștile înmulțite din cale afară pier cu miile.

În lumea celor mici și numeroși, găsești de multe ori lucruri mai interesante și mai curioase decât între cei mari. Obiceiurile lor sunt mai variate; nici nu știi la ce folos îți pot fi la urma toată. Iată așa este cu obletul (*Alburnus lucidus*), un peștișor obișnuit din apele noastre. Se întâlnește pretutindeni: în Dunăre cu lacurile sale, în limanurile de lângă mare, în lacurile din interiorul țării, mai în toate râurile, unde este apa mai din belșug. E cunoscut de toată lumea fiind bun, prăjit, când e dat la restaurante sub numele de țărăitori.

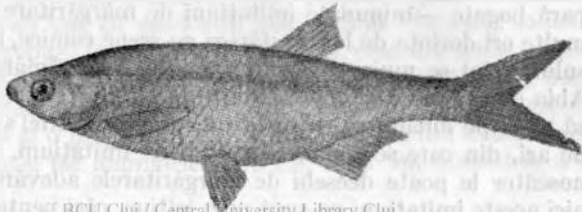

Fig. 172. — Obletul (10—15 ctm) (A.).

E un pește căruia nu-i place să trăiască singur: unde-l vezi, trece în cârduri, mai ales că se ține tot spre fața apei și strălucește pare că este de argint. Are până și ochi argintii. E ușor de curățit, căci solzii mari, se desprind lesne. Are niște aripioare așa de străvezii, pare că sunt o abureală.

E elegant ca formă, vioi în mișcări și nu are drept armă de apărare contra numeroșilor săi dușmani — dintre pești e poate cel mai urmărit — decât tocmai vioiciunea. Câteodată ca să scape de vreo știucă, sare deasupra apei, pierzându-și urma.

Sunt mai nervoși, mai sglobii, în vremea când își leapădă icrele, prin luna lui Mai; purced la drum în cârduri numeroase spre marginea iazului cu apă mai caldă și cu multe buruieni; femeile sunt așa de grăbite să-și lase icrele, încât chiar când sunt prinse în crâsnic, nu mor până ce nu-și deșartă sacii cu ouă.

Pe cât sunt de puțin căutați pentru mâncare, fiind mărunți — rar ajung cât 2 decimetri — și osoși, pe atâta sunt de importanți pentru că au dat naștere la o industrie foarte rentabilă. Multe femei poartă pe ele ceva din obleți, cu mângâierea că poartă mărgăritare.

Din solzii obleților se trage așa numita *esență de Orient*. Cum se scot din baltă, obleții se curăță de solzi și expediți la fabricele din Paris și Viena. Fabricile din Germania, înainte de războiu, trimiteau la noi lucrători în deltă, ca să pregătească locului esența.

Solzii se pun 24 de ceasuri în apă sărată, după care se spală cu alcool, apoi se tratează cu amoniac. Pe fundul vaselor, se depun niște fluturași subțiri argintii, neatacați de amoniac, ca un soi de clei; aceasta este esența de orient, care se poate întinde pe sticlă. Cu ea se fabrică mărgelile care imitează mărgăritarele.

Se zice că Chinezii, acești meșteri în multe meșteșuguri, cunoșteau de multă vreme întrebuințarea solzilor de obleți. La Venețieni s'a făcut o lege care oprea imitarea mărgăritarelor, căci se înșela lumea.

La început, în Franța, se ungea pe dinafară cu acest clei de pește, bobite de gips, căpătându-se — spre bucuria femeilor care voiau să pară bogate — minunate imitațiuni de mărgăritare. Nu e vorbă că de multe ori dorința de lux se sfârșea cu scene comice, căci în căldura dansului cleiul se muia, iar mărgăritarele false rămâneau lipite pe piele. Abia mai târziu i-a venit în minte unui fabricant de mătânii din Paris, să ungă pe dinăuntru mărgelile de sticlă. Și astfel s'a ajuns la fabricația de azi, din care se capătă așa de bune imitațiuni, încât numai un cunoscător le poate deosebi de mărgăritarele adevărate. Nu e vorbă că nici aceste imitațiuni nu sunt prea ieftine, căci pentru a căpăta un gram de esență, trebuie cel puțin 40—50 de obleți.

Când pescuești cu crâșnicul, prinzi porcușori, obleți, dar nu se poate să nu fie amestecată printre ei și vreo blehniță (*Rhodeus amarus*). Nu-i vorbă că pescarul nu e prea bucuros de ea; are o carne amărâe și de aceea nu e căutată. Ai lua-o drept un pui de crap sau mai degrabă drept un cărășel, neajungând nici măcar un decimetru în lungime.

Ca și carasul, acest peștișor este turtit lateral, dar nu așa de disproportionat încât să semene cu un romb. E mai svelt ceva, iar aripioara de pe spate e mai îngustă mult, decât a unui cărășel. Pe spinare este ca mai toți peștii, cenușiu-verzui; pe de lături însă e ca poleit cu argint iar dinspre coadă e trasă pe mijlocul trupului o dungă verde ca de smalț. Aceasta e haina lui obișnuită.

Haina de nuntă — prin luna lui Mai — este mult mai bogată. Pare că e acoperit atunci cu o zale cu solzi de oțel, așa încât pe trupul lui e o irizație bogată.

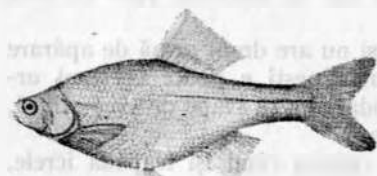

Fig. 173. — *Blehnifa* (6—8 cm) (A.).

Dunga dinspre coadă pare că e de smaragd, iar pe piept și pe burtă devine portocalie. Are haina cea mai frumoasă din toți peștii apelor noastre din care cauză este căutat pentru acvariul din odaie.

Dar nici femeia nu se lasă mai prejos deși îmbrăcăminte ei, e dreptul, rămâne mai ștearsă. În schimb are un obicei curios. Pe vremea când leapădă ouăle, îi crește un tub lung între înnotătoarea dindărăt și părechea cea de pe urmă de aripioare. Prin ajutorul lui, ea pune ouăle în trupul unei scoici de râu, care stă înfundată în măr și numai cu capătul dindărăt al trupului mai căscat.

În încăperea scoicei, peștișorii ieșiți din ouă găsesc nu numai adăpost dar prin curentul de apă pe care-l trage scoica pentru dansa, le vine și peștișorilor aer și mâncare. Se înțelege că nu e plăcut pentru scoică, de a avea în camera ei respiratorie asemenea musafiri supărăcioși, căci oricum, copiii sunt copii și nu stau liniștiți. Chiar când încearcă scoica să scape de ei, nu poate, pentru că mama-natură le-a făcut un gularaș la gât și doi negei, cu cari se proptesc printre branchiile scoicii și nu pot fi cu una cu două dați afară. Când le-a venit sorocul, și au crescut cât trebuie, ies ei singuri, de bună voie. De altfel răsplătesc serviciul ce le-a făcut scoica, căci și puii acesteia când sunt mici, se anină de pântecul unei blehnițe, stând în pielea ei câtăva vreme, până ce se desvoltă și o părăsesc de bună voie. E unul din numeroasele servicii reciproce ce-și fac animalele între ele, chiar aparținând la neamuri diferite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După ce se îndeplinește rostul de mamă, tubul prin care a pus ouăle se închircește; bărbatul își ia și el din nou haina obișnuită de dinainte de nuntă.

Prin blehnița lătită, dar micuță, se poate trece la peștii cei mari, cu forma tot lătită. Așa e plătica (*Abramis brama*) care nu lipsește de pe masa creștinului în ziua de Blagoveștenie «când tot Românul mănâncă pește» căci se găsește în mare cantitate în orice baltă, ca și spre gura râurilor mai mari (Pl. IV, fig. 4).

Numele îi arată forma; are trupul turtit dintr'o parte în alta, de și e ceva mai lung decât carusul. Pe când carusul bunăoară este cel mult de două ori mai lung decât lat, plătica este aproape de 3 ori mai lungă. Din cauza aceasta pare ceva gheboasă, nu cum e crapul, căci și linia pântecului e tot una de curbată, ca și a spatelui. Are capul mic, cu buza de jos mai răsfrântă.

E îmbrăcată într'o zale de solzi, care se schimbă la culoare nu numai după locul în care trăiește, dar și după vreme. Uneori e negrie pare că e afumată, când lacul e mai mălos; de regulă e argintie pe de lături și verde cenușiu pe spate. Se găsesc ca și la crapi, exemplare cu totul roșietice.

În vremea nunții, ca mai toți peștii, își schimbă haina, devin cu culori mai intense, și capătă un soiu de coșuri gălbui peste tot corpul, dar mai ales pe hot; uneori așa sunt de mulți încât pare că are rapăn.

Ceea ce se vede bine la acest pește, este așa numita linie laterală; plecând de deasupra urechii, cam dela ceafă, ea formează ca o dungă de creion trasă pe mijlocul trupului, cu îndoitura spre burtă. Nu e o podoabă de îmbrăcăminte, o dungă mai neagră ca la șopârle ori sălămăzdr. E un organ de simț. Nervii sunt mai desvoltați de-a-lungul ei, sfârșindu-se într'un soi de păhărele pline cu un suc cleios și în legătură cu exteriorul prin pori. Ce simț anume reprezintă nu e încă hotărât. În orice caz e un al 6-lea simț, care, foarte cu puțință, îi dă de știre peștelui de apăsarea apei, deci de adâncime, de puterea curentului; poate ști când trece din iaz în râu. Că e așa, e faptul că la peștii din adâncimea mărilor linia laterală e mai desvoltată, după cum și mormolocii de broască, cât stau în apă, capătă un soi de linie laterală. Acest simț este deci în legătură cu mediul.

Și plătica face drum de nuntă. Ea caută locurile cu burueni, spre marginea apelor. În frunte înnoată o femeie mai bătrână, mai plină, apoi altele mai tinere, urmate de bărbații cu coșurile pe piele. Se țin în cărduri, și așa de aproape de fața apei încât cu spinarea lor fac vâlurile. În vremea aceasta peștii sunt sensibili și sperioși. Fug la cel mai slab șgomot. În Suedia era odată obiceiul, ca pe vremea când plătica nuntește să nu se sune clopotele la bisericile de pe lângă țarm, că le sperie și nu mai lepede icrele.

Femeia depune 2—300.000 de ouă, din care ies repede pușori. Cu toți dușmanii care îi au, se înmulțesc din cale afară; având carnea gustoasă, măcar că e cu mulți spini, fiind și numeroase, având uneori și o greutate de 4 kgr., se prind în mare cantitate. Numai din bălțile Dunării, s'au scos într'un an peste 150.000 kgr.

De altfel ca și crapul, plătica poate să aibă variații multe, ca formă și culoare, după cum pot exista și corcitură de plătică și ocheană. Cu greu deosebită de plătică este batca (*Blicca bjorkna*), cuprinsă la un loc de popor sub numele de albitură, mai ales când e sărată. Trăiește, în bălțile Dunării, la un loc cu plătica, putându-se recunoaște mai mult după capul scurt, ca un triunghi adăugat trupului lățit. Se prinde lesne la undiță, fiind lacomă din cale afară, iar în perioada fierbințelii, când leapădă icrele, o poți prinde cu mâna, așa e de nepăsătoare de pericolele ce o înconjoară.

Dacă batca e greu de recunoscut, să b i o a r a (*Pelecus cultratus*) după cum o arată numele, se cunoaște îndată, prin forma ei de scrumbie, prin spatele în linie dreaptă, așa încât capul pare dat îndărăt. Se mai recunoaște lesne și prin linia laterală, care pare că e o jucărie de copil trasă cu cărbunele pe trupul ei. Această linie nu merge, ca la toți peștii, în linie dreaptă de-a-lungul mijlocului. Începând dela ureche se lasă în jos pe subsuoara aripoarei de dinainte, în forma aripei de rândunică, apoi trece, făcând coturi, de-a-lungul pântecului până la coadă. Și la îmbrăcăminte e mai oacheșă; pare că e îmbrăcată cu solzi de oțel oxidat, albaștrii.

E răspândită în apele Dunării și a bălților sale, și nu mai trăiește în Europa decât în apele care dau în Marea Baltică. Nu e un pește prea căutat, de și poate să aibă și 1 kgr. greutate; în schimb fiind uneori mult din cale afară se prinde cu năvoadele și se sarează în butoaie, la un loc cu plătica, batca și ceilalți pești «pentru nevoiași».

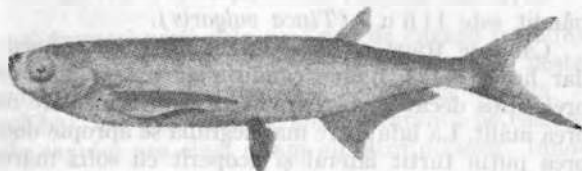

Fig. 174. — Săbioara (30—40 cm) (A.).

Dintre toți peștii din bălți, cel mai cunoscut de

sigur este carasul sau caracuda (*Cyprinus carassius*). E așa de mult în apele noastre, încât se pescuiește în cantități mari și e mai eftin. (Pl. IV, fig. 1). Nu are o carne neplăcută la gust. Dimpotrivă, când nu miroase prea tare a mâl, e tot așa de gustoasă ca și a crapului, numai că e cu prea multe oase, și trebuie mâncată mai cu băgare de seamă.

Nu e pretențios; trăiește oriunde. Toate iazurile, ca și lacurile mai mari sunt pline cu carași. E tovarășul crapului, cu care se aseamănă ceva la culoare, fiind verde-cafeniu pe spate, cu un luciu metalic; când e scos din apele prea măloase este chiar aproape negriu. Nu poate fi însă confundat cu crapul, nu numai pentru că are gura mică și buze subțiri, că nu are musteți, dar mai înainte de toate are trupul prea lătareț, numai bun să fie prăjit la tavă. Nu ajunge niciodată dimensiunile crapului; rar, când îi merge bine, poate fi lung de 30 cm. De regulă e ca un romb, cam pe cât de lat pe atâta de lung.

Se hrănește cu ce poate, ca și crapul; de aceea nu e prea bun tovarăș, căci când se înmulțește din cale afară, îi devine un concurent periculos. E însă și mai puțin pretențios decât crapul, mai ales în privința curățeniei. Poate să stea ziulica întreagă întins în nămol. Hrană are, de dușmani nu se teme, căci îl apără culoarea. Ii e bine ca și porcului în băltoage. Fiind rudă de aproape cu crapul, lepădând icrele cam prin aceleași locuri, nu rar se întâmplă corciturii, ieșind pești cari au mici musteți, dar gura tot mică, iar la trup ceva mai înalt decât crapul și deci părând mai lung decât carasul.

Chinezii, meșteri în arta de a domestici animalele și a crea rase variate, după cum Japonzii sunt meșteri în închircirea copacilor, au ajuns să capete carași roși, peștii aceia cari se țin prin borcane de sticlă prin case și cari fac plăcerea copiilor în apele Cișmigiului. Cu răbdarea caracteristică lor, Chinezii au căpătat fel de fel de forme de pești roși, după cum de altfel și europenii au căpătat fel de fel de hulubi ori de vaci. Prin anumită alegere a prăsilei, prin supunerea

la anumite condițiuni, se zice că pot scoate forme după comandă, iar exemplarele cele mai rare ori mai frumoase se plătesc scump, cum se plătește vreun Orhideu ori vreo lălea cu o culoare mai neobișnuită.

Ceva mai deosebit la înfățișare (Pl. IV, fig. 3), dar tot așa de răspândit este linul (*Tinca vulgaris*).

Când se trage cu năvodul în orice iaz, știuca poate să lipsească dar lin și caras, numai când s'a stârpit sămânța peștilor. E mai puțin pretențios decât carasul, fiind cel de pe urmă care moare, când iazul s'a prea mălit. La înfățișare mai degrabă se apropie de știucă, având trupul prea puțin turtit lateral și acoperit cu solzi mărunți, netezi, învăliți peste tot cu o piele subțire, băloasă. De aceea e greu de grijit; nu se rade cu cuțitul ca ceilalți pești ci se pârlește cu cleștele înfierbântat. Numai așa se jupoaie pielea de deasupra și se pot lua solzișorii cari strălucesc sub ea, ca niște fluturași. E în culoarea mălului, cenușiu-verziu, uneori chiar negriu. Coadă e lată iar înnotătoarea dela capătul ei pare ca o mătură. O îngustă aripioară, destul de lungă pe spate, o alta pe pânțe aproape de coadă, în afară de celelalte două părechi, depărtate una de alta, îi formează podoaba trupului.

Se hrănește cu tot ce găsește în cale: vierni, moluște, burueni. Când nu le are, înghite ca și râma, mălul de pe fundul apelor, bogat în substanțe organice putrezite. Ca urmare, se prinde lesne la coșurile de răchită în care se pune o bucată de mămăligă.

Ducându-și viața în mălul în care stă ascuns mai toată ziua, capătă la urmă un miros neplăcut de nămol, ceea ce strică gustul cărnei sale moi, altfel gustoasă. De aceea trebuie ținut, dacă e viu, câteva zile în apă mereu înprospătată, înainte de a fi gătit, ca să-i mai iasă mirosul de baltă hăhliță.

Numai când e să-și lepede icrele, în vremea când apa s'a mai încălzit, trage la țarm, în cârduri numeroase, spre buruenile pe care lasă ouăle.

Și mai deosebită la înfățișare este guvidia-de-baltă (*Gobius kessleri*), numeroasă mai cu seamă în toate bălțile din lungul

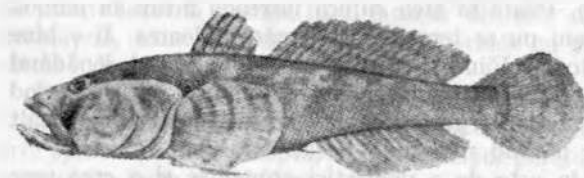

Fig. 175. — Guvidie-de-baltă (15—20 cm) (A.).

Dunării sau în Brațeș. Cu capul lățit, cu ochii aproape de creștetul capului, cu gura mare, cu trupul numai spre coadă turtit dintr'o parte în alta, ai lua-o drept un zglăvoc. Până și așezarea aripioarelor mari, spi-

noase, este la fel. Singura deosebire după care se poate ușor recunoaște este mai întâi că e acoperită cu solzi, apoi că aripioarele

părechi, ventrale, sunt unite într'una singură așezată sub gât, ca o pâlnie sau ca o ventuză. Neamurile ei numeroase, trăiesc în mare, pe lângă țărm, unde se prind de pietre cu aripioara ventrală, ca și cu o ventuză, de nu le pot ușor lua valurile mai sbuciumate la coastă.

Unul dintre cei mai frumoși pești dela noi, este de curând introdus în apele noastre (*Eupomotis gibbosus*). Aiurea este căutat ca pește de ornament în acvarii în locul peștilor roșii de origină chineză.

Pe fondul verde-gălbui, are pete roșii pe spate și arămii pe coaste. Pe părțile laterale ale capului are cinci dungi albastre de azur. Innotătoarea dorsală este gălbuie cu dungi încrucișate mai închise. Peștele a fost adus din America, unde este comun. I se zice pește-soare (*Sunfish*), iar la noi *Pește-auriu*, biban american.

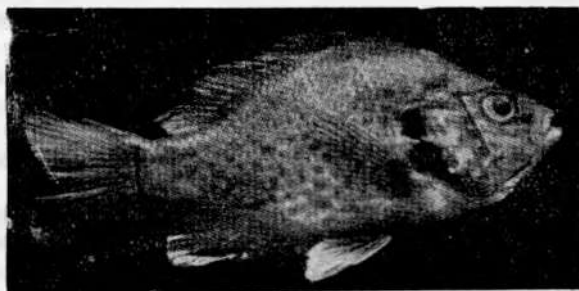

Fig. 176. — *Pește-auriu* (d. I. Borcea).
BCU Cluj / Central University Library Cluj

E frumos la culoare, dar carnea nu e tocmai bună, fiind ațoasă.

Dimpotrivă este un lacom după icrele și pușorii altor pești. Face parte deci dintre peștii stricători. La noi a fost găsit până acum în unele lacuri dintre Călărași și Galați (Cochirleni).

Domnește pace peste împărăția apelor.

Neteda pânză de apă se încrețește într'un loc. Câteva cerculețe se formează la față, care se pierd iarăși.

Dedesubt s'a înfăptuit o crimă, și t i u c a (*Esox lucius*) a înghițit aproape de fața apei, un cărășel. De când îl pândește tâlharul bălților! Nemîșcat, ca o pisică, stă întins pe málul de pe fund. Pare că doarme, toropit și el de nădușeală de afară. De unde să-l zărească prada? A avut în grijă vânătorul, să-și asvârle pe spete o haină cenușie-verzue, cam ca málul plin de alge. Numai ochii sunt de dânsul, cu privirea de hrăpăreț, îndrășneț și întreprinzător, căruia nu-i scapă cea mai slabă umbră. În căutătură nu e mai prejos de tovarășii de pradă de pe uscat. Nu de geaba cei vechi l-au botezat *Lupus piscis*.

Cine n'a văzut o pisică la pândă? Ochii îi sclipeșc, trupul e întins, numai vârful cozii, ca un sfichiu de bici, se mișcă într'o parte și alta. Toată emoțiunea pândei numai așa și-o trădează. La fel e și știuca. Innotătoarea de pe spinare, așezată aproape de coadă, arată

că animalul pândește. Când a zărit prada, înotătoarea se ridică, se respiră cât poate ca un evantai. E semnul mulțumirii, pentru animal. Se târâște lin, se ridică și mai lin; ca o săgeată se repede asupra peștelui ochit. Îl apucă de mijloc, înfigându-i în trup numeroșii dinți mai mari și încârligați de pe falca de jos, mai mărunți, întinși și pe cerul gurii, ca o ragilă, la falca de sus. Ce a început în gura lui, largă, lăsată până la ochi, adevărată gură de crocodil, nu mai iese ca din gură de șarpe. Se citează cazul unui vițel, care bând apă, a fost prins de bot de o știucă. Așa de adânc și bine s'a înfipt în buză încât de spaimă vițelul a început să alege cu știuca prinsă, ducând-o plocon stăpânului mirat.

Știuca, precum sunt mai toți hrăpăreții, este nesățioasă. S'a socotit că pentru a crește în greutate cu un kgr. are nevoie de 25 kgr. de pește; în trei săptămâni, trei știuce, cântărind fiecare 5 kilograme, au mâncat peste 800 de zglăvoace. Inghite ori ce îi iese înainte: pești, șerpi, broaște, șoareci, apucă ratele de picior și le înneacă; în lăcomia și furia de nesățios, se repede să muște și din carnea unui om care se scaldă.

Se înțelege atunci ce pustiri poate aduce în bălțile în care se înmulțește. Tot trupul ei e făcut pentru pradă. De altfel înfățișarea știucii este de toți cunoscută, deoarece nu e apă la noi, unde să nu se găsească. Chiar în râuri se urcă, oprindu-se în coturile mai liniștite. E așa de multă, încât se prind până la 3—400.000 kgr. pe an, numai din Delta Dunării. La noi poate să ajungă și până la 16 kgr. una; mai spre Nord se face și mai grea. Se vorbește de știuci lungi de un metru și un metru jumătate, cu o greutate de 50—75 kgr., deși e bine de pus în aceste cifre și partea exagerărilor, spune *Blanchard*.

Trupul ei e lungăreț, plin, prea puțin turtit lateral. Capul e ca de crocodil. Când s'au descris pentru întâia oară caimani din India, cu botul rătezat, li s'a dat numele de *Alligator lucius*, așa de mare asemănare au la cap cu știuca. Innotătoarea dorsală este lângă coadă, față în față cu cea de pe pânțec, iar trupul în dreptul lor este gătuț. Innotătoarea dela coadă, lată, este împărțită în două, prin o scobitură adâncă. (Pl. IV, fig. 10).

Cum se desghiață bălțile, nici n'a apucat să se topească sloiurile și partea femeiască însoțită de 2—3 bărbați, caută loc cu apă mai puținică, unde depune ouăle, iarăși de toți cunoscute, gălbii, în număr măcar de 150.000.

De multe ori, în fierbințeala lor — căci se poate vorbi de fierbințeala dragostei chiar la pești cu temperatura corpului scăzută — ies din baltă, de-și depun ouăle într'un ochișor de apă rămas din topirea omătului. Dese ori însă își lasă icrele în drum.

Noroc că icrele de știucă sunt bune și pentru alți pești; altfel s'ar umplea iazurile cu știuci. Din icre ies repede-repede puii, iar instinctul de fiară se ivește îndată și la ei.

Fiind înarmată cu atâtea arme bune — înnot iute, cam 25 km. pe ceas, culoare apărătoare, dinți ascuțiți, agerime la vedere —, nu poate avea niciun alt dușman decât pe om. De aceea odată ajunsă în stare de a insufla respect întregii lumi din baltă, trăiește nesupărată; numai mâncare îndeajuns să aibă, iar în lăcomie, să nu se anine într'o undiță. Incolo «hoța de știucă» cum îi spun pescarii noștri, poate ajunge la bătrânețe. Se aduce întotdeauna ca exemplu acel Matusalem al peștilor prins în 1497 lângă Manheim, care n'ar fi avut, nici mai mult nici mai puțin, decât vreo 3 secole; de el era animat un inel aurit cu o inscripție în grecește: «Eu sunt peștele care am fost asvârlit cel dintâi în acest lac de mâniale stăpânitorului lumii *Frederic Barbarosa* în 5 Octombrie 1230».

Deși puțin cam seacă, carnea știucei nu e rea la gust, din care cauză peștele e prins în mare cantitate; se mai întrebuințează ca polițist al bălților sistematice, punând-o anume ca să mai rărească lumea peștilor celorlalți. Trebuie ținută din scurt însă, căci o rărește așa de bine încât rămâne singură cu frații și surorile ei, în baltă, cum s'a întâmplat deseori.

Și icrele de știucă sunt mult căutate la noi; gustoase, sunt însă cam periculoase, căci cu ele se înghit și unii viermi paraziți, cum e cordeaua, care trec în om nesupărați, icrele nefiind fierte înainte de a fi pregătite.

Era în dimineața unei zile de vară. Abia se ridicase cortina de ceață de pe ape, când am plecat dela Sarikioi cu lotca, spre Popina Raselmului. Am lăsat în urmă sgomotul pescarilor sosiți la cherhana, cu luntrele pline de chefali; am trecut de zona stufului din care ieșeau rațele sălbatece. Incetul cu incetul țărmlul se depărta, iar luciul apei învălurat numai de loviturile lopeșilor, se întindea în jur. Insula Popina, cu înfățișarea unei sirene culcată pe apă, era încă învăluită în naframa subțire de ceață.

Deodată se produc cercuri pe valuri; unul ici, altul la dreapta, din ce în ce mai deși, fără ca de sus din aer să cadă ceva. «E jocul de dimineață al crapilor», îmi spune văslașul. Nu se mulțumesc cu hârjoana de sub apă. Incep, în săriturile lor sglobii, să se arate și deasupra apei. Sclipeau solzii lor la bătaia oblică a razelor de soare, pare că ar fi fost de pietre scumpe, iar încreșturile apei, mărunte și dese, pare că erau presărate cu fluturași de aur. Se jucau ca niște copii, și unii erau în adevăr mari ca și copilașii. Atunci pentru întâia oară, mi-am dat seamă de bogăția extraordinară a apelor noastre.

Neglijindu-se curățirea Dunăvățului, câțiva ani Raselmul devenise sărat; pierise sămânța peștilor de seamă din el. După ce s'a tăiat canalul «Carol I» și intra apă proaspătă din Dunăre, ajunse raiul crapilor și al chefalilor. Altădată la Filipoși asistând la un pescuit din leasă, am putut iarăși vedea cantitatea enormă de pește prins, după cum tot

acolo am avut prilejul să apreciez gustul dulce, delicios, al crapului fript la proțap.

Crapul (*Cyprinus carpio*) e una din marile noastre bogății. El se găsește pretutindeni, în iazuri, în râuri, în deltă și în mare, la gurile Dunării. În bătrânel și laturile fluviu, cu bălțile de pe lângă el și osicele din deltă, crapii găesc condițiunile cele mai favorabile, pentru ca să trăiască: hrană din belșug, adăpost sigur în vreme de iarnă. Din Dunăre apoi intră în toate râurile, ca și în bălțile ce le întovărășesc. Ajunge la noi la dimensiuni necunoscute în apele Europei centrale și occidentale. Indivizi grei de 30 kgr. nu sunt rarități; se citează și crapi, prinși la gurile Dunării, trăgând 36 ocale vechi. Lungimea lor nu e în proporție cu greutatea, căci cu cât îmbătrânesc se încălează, cresc în grosime mai mult. Exemplare peste 1 m. lungime încă nu sunt rare.

În lumea peștilor, crapul e tipul bursucului, gras, gros, pașnic, cu mișcări domoale, plăcându-i să stea cât mai liniștit și să aibă cât mai multă mâncare. De aceea crește în voia lui în apele Dunării, unde găsește de toate: viermi, larve, infusorii, rădăcini de plante. Când insule plutitoare se rup din plaur, sub ele foesc ca viermii crapii, căci sunt adăpostiți de căldură și au hrana la nas. Și înfățișarea lui este aceea a unui animal, căruia îi place viața tihnită; e tipul burghezului burtos, mulțumit de toate (Tab. IV, fig. 2).

Are trupul lungăreț, turtit dintr-o parte în alta, dar nu așa tare cum e la caras. Linia spatelui e regulat trasă, cu o îngheboșare aproape de cap. Ochii liniștiți ca de bou, gura potrivită și foarte sensibilă, pentru ca să poată găsi hrana ce-i trebuie; în colțul gurii spânzură câte un fir de musteață, cam groasă. O înotătoare lungă pe spate, alte două părechi apropiate între ele, o înotătoare mai scurtă unde începe coada și alta lată la vârful cozei, îi împodobesc trupul. E acoperit cu solzi, mari, cu niște dungi concentrice după care, cât sunt tineri, se poate determina vrâsta, ca și la arbori.

Culoarea crapului variază foarte mult, potrivit locului unde trăiește; cel de baltă e mai închis la culoare, cel din apele curgătoare are solzii aurii.

După schimbarea culorii, pescarii știu cu cine au de aface: cu crap de baltă ori cu crap de Dunăre, care a călătorit în baltă. Căci crapul, chiar dacă îi place să ierneze și să se îngrașă în apele găzduitoare ale Dunării, de cum bate vânt de primăvară îl apucă dor de iarbă verde și se călătorește în bălți. Au și crapii ferbințeli. Sunt ca amețiți și înoată în cărduri, spre apele puțin adânci de lângă maluri, de le vezi spinarea. Crăpoaica își leapădă puzderia de icre — se zice până la 800.000 — pe firele de burueni inundate, pe buturugele de sălcii căzute în apă. Le pun și le lasă în plata Domnului; peste cel mult o săptămână ies pușorii mărunți; de ar trăi toți s'ar umple bălțile cu crapi. Așa, cad în gura altor pești cu nemiluita. Care scapă cu zile, cresc repede, devin ciortănei,

repede, repede ciortani, iar spre toamnă au devenit ciortocrapii numai buni de mâncat, cântărind până la 3 kg. Au scăpat de griji, dar abia în al treilea an devin crapii, bărbați care umblă după bătaie, a căror lapți pot să fecundeze icrele. Și ei au regulile lor, ca și toate dobitoacele.

Ducând o viață liniștită, tihnită, neavând nicio grijă decât hrana, scăpând și de colții stiuței, crapul poate să trăiască până la adânci bătrânețe. Se povestește de crapii bătrâni de un veac și chiar mai bine. În 1873, în Anglia, s'a prins unul, care purta în nas o verigă cu însemnarea anului 1674. Se spune că crapii dela Fontainebleau au fost hrăniți de Francisc I, eroul dela Marignano, persecutorul protestanților, deci ar avea peste patru veacuri. Se spune..., dar câte nu se spun despre animalele pe care nu le poți urmări și nu le poți însemna, ca să știi dacă sunt aceleași, mai ales când crap de crap nu se prea poate deosebi. Ceeace e sigur însă este că au o viață lungă. Ceeace iarăși se știe e că mor mai cu greu decât alți pești: țin la viață. Un crap poate să rămâie viu mai multe zile, chiar când se păstrează în umezeala mușchilor udați. Nu e vorba că aceasta e tocmai spre pieirea lor. Carnea de crap fiind gustoasă, sunt peștii cei mai căutați pentru hrana omului. Dacă se pot mai lesne ținea proaspeți, cu atât mai rău pentru ei, căci e cu atât mai bine pentru oameni. Numai din Delta Dunării se prind până la 5 milioane de kilograme într'un an, iar din lesele dela Filipoi, ori Crapina se pot căpăta în 2—3 ceasuri până la 10.000 kg.

De altfel crapul e un pește care se poate domestici. După cum sunt crescătorii de păsări, de porci, de boi, sunt și crescătorii de crapii.

La noi măcar că se găsească puzderie, sunt metodic crescuți, mai ales varietatea cu un singur rând de solzi mari, în iazurile de la Coțmani (Bucovina), ca și la Banloc lângă Deta (Banat).

S'a ajuns la crearea de rase, cum sunt și printre vite, cu anumite însușiri. S'a încercat chiar să se cașteze, cum se fac din taurii boi, căpătându-se crapii cu o carne mai gustoasă, crescând mai ușor și îngrășându-se. Câte nu înceară omul, pentruca foloasele trase din munca lui să fie mai mari.

Nu e vorba că și în stare sălbatecă, crapii au varietăți diferite și monstruoșități fel și chipuri. În apele noastre trăiesc crapii gheboși, dulci la carne, buni de crescut în heleștee; crapii săritorii, svelți, cari dând de gardurile așezate în cale, încearcă a le sări, căzând însă de-a dreptul în sacii puși anume de pescari; crapii cu capul ca de box, scurt, retezat, alții dimpotrivă cu capul ca de delfin, etc. etc. Sunt crapii cu pielea moale, fără solzi, căutați pentru crescătorii, ori crapii cu pușini solzi mari numai dealungul trupului, în mijloc; nemții le zic crapii cu oglindă, întâlnindu-se și în Brateș. La noi din vreme în vreme se găsește crapii aurii, Impăratul crapilor, cu solzii, ca în poveste, pare că ar fi turnați din aur. Pescarii nici nu vor să se anine de un asemenea exemplar, ci-l asvârlă îndărăt în apă, căci se tem că altfel le vor muri copiii.

Chișcarul (*Cobitis fossilis*) e pe cât de răspândit în apele noastre, pe atât de interesant prin obiceiurile lui.

Unde-l cauți, îl găsești; nu are cerinți, căci nici apa nu-i este totdeauna de nevoie, putând trăi câțva timp și în nămolul numai umed. Ori unde este un iaz, cât de mic, o băltoacă mai mare, sau chiar în părțile mai liniștite de râuri, cu greu e să lipsească chișcarul.

Cine nu-l cunoaște? E ca un șarpe scurt.

Trupul cilindric înspre cap, e turtit lateral numai spre coadă. N'are solzi mari, ci numai niște solzișori mărunți și răzleți.

Are o gură măricică, iar de jur împrejur ei 10 fire de musteți, destul de lungi. O înotătoare pe spate, mică, alte 2 perechi pe burtă, depărtate una de alta, una scurtă mai spre vârful cozii, unde se află o înotătoare lătită, îi sunt podoabele trupului. Mișcărilor lui iuți, — abia îl poți ținea în mână, — le datorește cozii, numai mușchi.

Își duce vieața pe fundul apelor măloase. Culoarea e la fel cu a mării, așa încât când stă întins nici nu-l poți zări. Pe spate este mai

Fig. 177. Chișcarul (20—30 cm) (A.).

mult cafeniu, pe burtă mai galben, chiar portocaliu. Două dungi mai închise, una lată, alta mai îngustă, sunt trase regulat dealungul trupului. Peste tot însă

este stropit cu punctișoare negre, pare că ar fi firele de măt lăsate pe fundul unui vas.

Din vreme în vreme vine la suprafață, înghite o gură de aer și apoi iar se bagă în măt, unde găsește hrana lui favorită: melci mici, viermișori sau pui de alți pești. Când balta seacă ori apa îngheață, n'are habar. Se înfundă în măt și așteaptă vremuri mai bune. E răbdător din fire și mai ales îndură foamea îndelungă vreme.

Când unele bălți de prin Deltă sau de pe lângă Dunăre se usucă așa de tare, încât poți trece cu căruța pe fundul lor întărit, dedesubt, la oarecare adâncime chișcarul stă ascuns și-l poți scoate tăind întâi cu casmaua și pe urmă săpând cu hârlețul. Când s'a săpat canalul ce leagă Raselmul cu lacul Babadag, foiau chișcarii în rogojinele de trestie pe jumătate putrezite, la adâncime chiar de jumătate de metru.

De el nu se poate spune « a se sbate ca peștele pe uscat », căci ca și un neam al lui din depărtări, din Australia, numit *Ceratodus*, el poate respira și aerul din atmosferă. N'are plămâni, dar pentru aceasta îi servește o parte din intestinul subțire.

Câțiva cercetători români (*D. Călugăreanu, Th. Bușniță*) au lămurit respirația aeriană a chișcarului. În special însă d-na *Elena Lupu* dela Universitatea din Iași, s'a ocupat mai îndelung de această

chestiune, iar lucrările ei au găsit unanimă bună primire în străinătate.

O parte din intestin are structura unui plămân, fiind foarte bogată în vase cu sânge. Animalul înghite aerul; ajungând în dreptul intestinului subțire oxigenul e luat de sânge, iar acidul carbonic este dat afară pe anus. Ca să nu se împiedice actul respirațiunii și să nu sufere pereții așa de bogați în vase, d-na *Lupu* a arătat că restul alimentelor mistuite, înainte de a trece prin porțiunea respiratorie a intestinului, este învelit într'un sac alunecos și astfel e dat ușor afară.

Se înțelege cum chișcarul poate trăi fără de apă, respirând aerul din afară. Cât despre mâncare, econom cum este, își adună în jurul intestinului întotdeauna o cantitate de grăsimi, «bani albi, pentru zile negre».

Dar chișcarul mai este vestit și prin altceva. Lui iarăși nu i se mai poate spune vorba: mut ca un pește. Când îl scoți din apă «țipă»; are un glas ca de șoarece, dar scurt. E aerul cuprins în intestin, și care prin strângerea bruscă a tubului, este dat afară.

Mai are o însușire, făcând concurență bu-ratecului. E nervos din cale afară, simțind cu mult înaintea omului schimbările atmosferice. Când e vremea a ploaie, dar mai ales cu trăsnete și fulgere, chișcarul e neliniștit, chiar cu 24 de ceasuri înainte, nu-și află loc, ridicându-se mereu la fața apei să se răcoarească, să înghită aer. E un barometru viu.

Prin multe părți e ținut în fereastră, cum e ținut și brotăcelul. Nu trebuie să ne mire, căci este știut că multe animale sunt mai sensibile decât omul nu numai la schimbările vremii, dar chiar și la alte fenomene naturale.

După culoarea îmbrăcămintei lui, chișcarul, acest pește așa de curios, se vede că este un animal de noapte. Cum înserează, e stăpân, căci greu e să fie văzut târîndu-se pe mâl sau înotând aproape de fund. Dar pentru fiecare este ac de cojoc. Cade și el în gura unui pește mai mare, iar trupul lui este lesne înghițit. Pentru aceea, ca să învingă dușmanii și condițiunile neprielnice, femeia depune în locuri adăpostite 100—150.000 de ouă, din care însă prea puține ajung să deie pui, iar din pui iarăși prea puțini ajung să crească mari.

Chișcarul e hrana săracului. Nu e prea căutat pentru stomacurile delicate, măcar că horșul de chișcari și chișcarii prăjiți nu au gust rău.

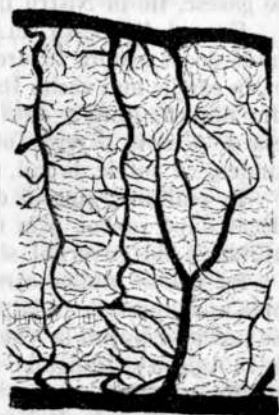

Fig. 178. --- Vasele bogate din peretele intestinal unde se face respirația (după d-na Elena Lupu).

Câtă rezistență contra morții are acest animal, poate și gospodina să se convingă. După ce i se taie capul — credința în popor e că nu e bun fiind otrăvitor, semănând cu capul de șarpe — îi scoate mâțele și-l pune în tigiie la foc, încă mai dă semne de viață, svârcolindu-se de câteva ori.

Înainte de a fi pregătit, e bine să fie ținut în apă curată, proaspătă, mereu schimbată, ca să i se scoată gustul de mâl.

Neam cu chișcarul este țiparul (*Anguilla vulgaris*), mult mai mare, ajungând uneori cât un șarpe lung și cântărind peste 15 kg. Mai înainte vreme se credea că nu intră'n Marea Neagră. Puțini, dar tot se găsesc, fie în Nistru fie în Dunăre.

E unul din peștii cei mai curioși, asupra vieții cărora s'a scris mai mult decât asupra tuturor. Legendele cele mai bizare se găsesc despre ei, în cărțile mai vechi. Ba că nasc pui, ca vipera, ba să ies pe lume, așa, din nimica, dintr'o dată (generație spontană). Chiar marele *Aristotel* era de această părere. Totul se trăgea din faptul că deși se prind pretutindeni cu sutele de mii, rar s'a dat peste un individ cu icre.

În realitate, țiparul duce o viață sbuciumată, nelămurită în totul decât după război, prin răbdarea și perseverența danezului *O. Schmidt* ajutat și de guvernul său.

La noi se întâlnesc rar, rar de tot, poate și din pricină că având prea mulți pești de ceilalți, mai ușor de prins, ei nu sunt băgați în seamă. Se pescuiesc puțini la Vâlcov și chiar Galați; s'a găsit în lacul Tatlageac între Agigea și Mangalia. Aceștia se urcă probabil din Marea Mediterană și rămân izolați.

Aiurea însă, în Italia, Spania, Anglia și Germania, o întreagă categorie de pescari se ocupă cu prinderea acestui pește, cu carne albicioasă, dulce și grasă, deși cam grea de mistuit. Afumătorii sistematice, industrii mari costisitoare, se bizue mai mult pe prinderea țiparului. În Italia, la gura Padului, sunt instalațiuni uriașe pentru a prepara cele 2.500.000 kg. țipari prinși mai în fiecare an.

Țiparul este un pește călător. Spre deosebire de morunul nostru, el trăiește, crește, se îngrașă în apele dulci, de unde pornesc cîrduri nenumărate spre adâncul mării, spre a lepăda icrele. Atâta se știa până în anii trecuți. Unde se găsea cuibul lor, în ce condițiuni depuneau ouăle, rămăsese o taină din largul Oceanului. Acum însă s'a desvăluit adevărul, rupându-se pânza necunoscutului de atâtea veacuri.

După cum rândunica ori cocostărcul fac drum lung din țările calde, unde iernează, până la noi, unde clocesc, tot așa țiparul călătorește din Europa unde crește, până în dreptul Mexicului, la rădăcina curentului Golfului din mijlocul Oceanului Atlantic. Acolo, în adâncurile dintre Antile și I. Bermude, în pădurea algelor împleticite care ies, la fața apei, formând Marea cu Sargasum — spaima corăbierilor, — țiparii adunați din toate părțile joc hora nunții. Miliarde de icre sunt lepădate,

căci din fiecare femeie de țipar iese măcar un milion de ouă. Bătrânii pier; puii ieșiți nu se aseamănă cu părinții, cum nu se aseamănă mormolocul cu broasca.

Țiparul bătrân e ca un șarpe, lung, cilindric, puțin turtit pe de lături, cu capul ca de știucă. O înotătoare subțire începe dela jumătatea spinării până la coadă, întinzându-seși pe burta, până pe la mijlocul ei. Două aripioare, lângă cap, îi servesc drept lopeți. Se mișcă șerpuint.

Trupul lui, de culoarea mълului, este hълos, solzișorii mărunți fiind unși cu un soi de suc moale, ceace-i ușurează să se strecoare prin crăpăturile cele mai mici dintre pietre.

Puii sunt deodată ca o frunză de salcie și așa de străvezii, încât ai putea ceti printr'înșii, ca printr'un cristal.

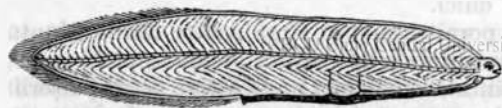

Fig. 180. — Puiul de țipar, cum e când iese din ou.

prinzându-i cu niște mari polonice, cum se scot chefalii din cotețele din Raselm. Ca să-și poată face cineva o idee de puzderia acestor pești, un exemplu ajunge.

La gura râului Sedern, din Anglia, care se varsă în canalul Bristol, unde puhoiul lor e în toi, fiecare pescar prinde într'o singură noapte 250 kg. de pește, în fiecare kilogram intrând cam vreo 2000 de pui.

Căți scapă din mâna omului, se vără în râuri, dar nu toți, căci se aleg. Cei ce vor deveni bărbați rămân mai spre gura fluviilor, unde apa dulce se amestecă cu cea a mării. Femeile se urcă în susul fluviului, despărțindu-se în cărduri mici, la fiecare afluent mai de seamă. Nicio piedică nu le oprește în drum. Chiar pragurile pe care nu le trec păstrăvii, sunt trecute de țipari. Ajung astfel în uscat, până la lacul Constanței, pe valea Rinului, până'n lacurile înalte norvegiene, care își varsă apele în cascade, spre nivelul mării. În acest chip ajung uneori și în Nistru și chiar în Marea Caspică.

Fig. 179. — Țiparul (până la 1,20 m).

De cum s'au născut încep drumul depărtat al pribegiei, dealungul curențului cald al Golfului, care se respiră când ajunge în dreptul Europei. Vin în cărduri atât de mari încât se turbură apa; pare lăptoasă. Pescarii îi pândesc.

Pescarii din ținuturile favorizate le ușurează urcarea pragurilor mari, punându-le anume scări făcute din crengi. Prin părțile Balticii, unde ajung mai puțin, se aduc, în vase mari, puii pescuiți în canalul Bristolului, spre a fi apoi aruncați în râurile din Prusia orientală. În acest chip puii de țipar, cât o rămă de mari, străvezii, încep să prindă carne în apele dulci, unde trăiesc 5—20 ani, hrănindu-se cu peștișori, cu răcușori. Noaptea, ies din apă, apucă razna peste câmpurile cultivate adăpostindu-se în orice mlaștină. În acest chip trec dintr'un râu în altul. Pot ajunge și în conductele de apă; cad în fântâni de unde nu mai scapă.

Fig. 181. — Drumul pe care-l fac larvele de țipar (R.).

Fapt sigur e, că țiparii se îngrășă în apele din Europa, iar într'o bună zi, așa netam-nesam, împinși de instinctul procreării, iau drumul îndărăt spre mare, întorcându-se de unde au venit. La gura râurilor bărbații așteaptă. În căduri tot mai numeroase, adunându-se ca apa din râuri, formează alaiul nunții. În vremea aceasta de drum lung, în largul mării,

tot pe la adânc, se desvoltă și organele reproducătoare, închircite cât animalele au trăit în apele dulci.

Se adună țiparii cari au pornit în lumea largă pentru hrană. Nunta lor o săvârșesc în taina adâncurilor de apă sărată. Acolo leapădă icrele, dar acolo își găsesc și mormântul, căci înapoi nu se întorc decât puișorii.

E o tragedie în soarta lor; ziua fericirii e aceeași ca și a morții.

Nouă - ochi (*Petromyzon*) este printre pești, ceea ce este șarpele-orb printre șopârle. N'are nicio asemănare cu celelalte rude ale sale. E ca un chișcar, dar mai cilindric, mai iute; mai mult s'ar asemăna cu un vierme, ori cu un șarpe fără solzi. Trăiește prin râurile dela munte, prin ape curgătoare dar și prin bălțile măloase. Unul e mai mare (*P. fluviatilis*) lung de 3—4 decimetri, altul (*P. planeri*) mai mic, cam pe jumătatea celui dintâi. Totul la ei este deosebit de pești. Gura e ca o ventuză, la capătul trupului și înzestrată cu dinți ascuțiți, rari. Se prinde lesne ca o lipitoare de trupul altor pești și nu se lasă fără să le străpungă pielea, până la carne. Când are de făcut un drum mai lung, ca să-și economisească puterile, se anină de trupul unui bun înotător și cutreeră împărăția apelor, până unde-i place. El singur când înoată, mai mult șerpuește. Nu are înotătoarele perechi, ci dela mijlocul spinării, de-a-lungul cozii și până pe fața de jos, se întinde o înotătoare ca o pielețică subțire, cum e la mormolocul de broască. Ceea ce mai are neobișnuit și după care lesne se recunoaște, sunt șapte găuri pe laturile gâtului, pe unde iese apa care a udat branchiile; căpăcelul osos, numit pe nedrept urechi, dela

ceilalți pești, îi lipsește. Numirea de nouă-ochi de acolo îi vine, căci poporul — la noi numirea probabil este împrumutată — ia cele 7 deschideri drept ochi și tot ca ochi socoate și deschiderea nasului dela capătul trupului, așa încât cu ochii adevărați, fac 9 pete pe laturile capului.

Mai minunat este că puiul nu se aseamănă cu părinții și sufăr o schimbare — o metamorfoză — până ce ajung bătrâni. Operația lepădării ouălor dă mult de grijă animalului. Are obiceiul să adune ceva prundiș la un loc, pentru ca să clădească un ascunziș puilor, cărora le place taina umbrei, mai bine decât lumina care străbate în apă. Cu ce să care pietrele? Se prinde cu ventuza de lespegioara aleasă și cu sforțări mari pentru trupul lui cât o sfoară ceva mai groasă, încet încet o duce până la locul ales. Și așa își face un cuib din pietre; după ce pune ouăle lui numeroase, s'a sfârșit cu viața lui. Din ouă ies puii

Fig. 132. — *Nouă-ochi* (30—40 cm).

ca niște viermișori. La început gura lor nu este rotundă, ci buza de sus e ca o potcoavă. N'au dinți, iar ochii abia se zăresc. Cele șapte deschideri ale branhiilor la început ca niște puncte, mai pe urmă sunt ca niște cheutori.

Pas cu pas, zi cu zi, trupul devine mai cilindric, gura mai rotundă; ies dinții la început mărunți și puiul abia în al treilea an seamănă cu părinții și poate lepăda ouă. S'ar putea spune că viața acestor animale e mai mult faza copilăriei; cum au ajuns în stare să lepede icrele, ca prin farmec, dispar, ca și efemerele de pe fața apelor.

Scrumbiile-de-Dunăre. Un vâl încă necomplet ridicat dăinuște asupra vieții acestor pești, ca și asupra multora la fel, călători din mare în râuri. Ce fac ele de când părăsesc coastele noastre, prin Octomvrie ori Noemvrie și până când cele dintâi se arată din nou, chiar prin Ianuarie? Taină completă. Dispar dintr'odată, trăgându-se spre adânc, în neconținuta lor căutare de hrană. Cum dă căldura, în spre primăvară, se ivesc, începând dela Balcic, tot urcându-se de-a lungul coastei, până ce vin în dreptul gurilor Dunării. În vremea aceasta sunt slabe și nu sunt prea prinse. Cum au dat de curentul apei dulci, așteaptă o bucată de vreme, ca să se mai deprindă, ca să nu fie trecerea prea bruscă dela apa Mării la apa Dunărei.

Pe la începutul lui Martie, încep să intre. Le atrage nu numai hrana îmbelșugată ce o găsec în Deltă, dar mai ales grija ca puii ieșiți din

ouă, să aibă ce mânca. Nu se urcă, decât rar, mai în sus de Brăila. După ce și-au depus icrele, la adânc, mai stau câteva luni să se îngrășe bine și apoi apucă iarăși calea Mării. În acest timp sunt pescuite. Prin lunie rar se mai găsesc din cele întârziate. Se trag tot încet, încet, de-a-lungul coastelor unde curentul de apă dulce e mai puternic; se

Fig. 183. — *Scrumbia-de-Dunăre* (20—30 cm) (A.).

scobor, fiind urmărite de pescari, până spre Varna, și apoi se duc la culcușul lor de iarnă.

Așa fac scrumbiile-de-Dunăre cu capul alb (*Alosa pontica* var. *Danubii* Antipa), cele mai mult prinse, ace-

lea care se trimet în ghiacă în toată țara sau peste an, îndulcite ori afumate.

Pe lângă ele vin și scrumbiile-cu-capul-negru (*A. pontica* var. *nigrescens* Ant.), care dau în Dunăre mai târziu ceva și totdeauna în cârduri așa de dese încât pescarii trebuie să fie foarte atenți, gata la pescuit îndată ce prind de veste. Nu e timp de pierdut; aceste scrumbii nu stau mult în Dunăre, ci dispar repede fără să li se dea de urmă, căci nici de-a-lungul coastelor nu mai zăbovesc.

Pe lângă cele două scrumbii mari, ceva mai târziu decât ele intră în Dunăre și rizeafca (*Alosa Nordmanni* Antipa), o scrumbiță mai mărunță, ceva-ceva mai mașcată decât o sardea. Ea zăbovesțe mai multă vreme în Dunăre, se urcă și până la T.-Severin, trece și în bălți, ceea ce nu fac celelalte; ba unele din ele se deprind așa de bine, încât le apucă și primăvara tot în apele noastre dulci.

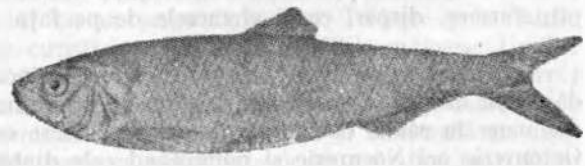

Fig. 184. — *Rizeafcă* (A.).

Scrumbiile de Dunăre sunt un mare dar firesc pentru bogăția noastră. Carnea lor gustoasă, grasă, deși cu mulți spini, este căutată. Proaspete, fripte în hârtie ca să nu se scurgă prea mult grăsimea, sunt pe placul celor mai aleși gastronomi. Se păstrează însă mai mult sărate și afumate, carnea lor fiind foarte delicată, ușor stricându-se dacă nu e peștele mâncat scurt timp după ce s'a prins. Sunt ani când numai din

cea dintâi varietate, cea mai bună, se prind câte 4—5 milioane de bucăți; cum se vindeau mai înainte, cu câte 50—60 bani una, se vede ce valoare mare au. Rizeafca de asemenea se prinde cu sutele de mii de kgr. pe an, sărându-se de regulă la butoi, deoarece e prea mică spre a se mânca proaspătă.

Chefalii (*Mușil cephalus*) și ei sunt musafiri marini; fac parte deci din neamul peștilor călători. Nu intră însă în Dunăre ca rudele morunului, ci se înfundă în lacurile cu apă sălcie aflate de-a-lungul țărmului Mării Negre. De cum prinde a se întezi căldura, încep să se apropie de țărmul nostru, în călduri mari, înnotând la fața apei. Când marea este liniștită se poate urmări armata lor, în șiruri strânse, nu numai după pescarii ce-i întovărășesc în sbor, dar și după încreșturile mărunte ale mării; pare că ar curge la fața ei un curent.

Sunt pești prea simțitori, pentru ca să dea busna în lacuri dintr'o dată. Încearcă apa. Dacă încă e prea rece, se retrag din nou în mare; iar încearcă, iar se retrag până ce simt că e călduță, așa cum vor ei. Mai nerăbdători sunt puii. Ei dau întâi. Prea le e dor după hrană bună, ca să mai rabde în apropierea ei. Sunt hămesiți. În mare cât stau, cresc prea puțin. Așa cum au ieșit toamna din Sinoe ori Razelm, cam tot atât de lungi se întorc în vara viitoare. În schimb până'n toamnă, având prielnice condițiuni, cresc repede. Cei bătrâni mai pot răbda; ei nu se vără în lac decât în toiuul verii, prin Iulie și sunt așa de sensibili, încât dacă o ploaie rece răcoarește apa lacului, dau fuga înapoi la mare. În lac se hrănesc, se îngrașă; își lasă unii și icrele.

Fig. 185. — Chefal (30—50 cm) (A.).

Spre toamnă ies din nou și se duc în lumea lor, spre țămurile asiatice ale Mării Negre. Atunci se prind cu nemiluita. Ca să-i ademească, să le deschidă mai multe porți de intrare, primăvara pescarii sapă șanțuri deacurmezișul în limbile de nisip, care despart lacurile de mare. Spre toamnă însă, când peștii dau navală să iasă, după cele dintâi vânturi reci, în calea lor sunt piedici. Garduri lungi, împletite des îi opresc în loc. Din distanță în distanță sunt ochiuri înșelătoare, căci dând în ele rămân țârcuiți ca și oile la strungă. Dau deodată într'un coteț mic, pentru ca apoi să aibă o înșelătorie de libertate în ohorul larg unde se adună puzderii. Sunt scoși de acolo cu un linguroi mare ca un crâșnic. Un adevărat sistem complicat de capcane,

în care se prinde mai tot peștele intrat în lacuri, nescăpând printre împletiturile nuelilor dela garduri decât puii mărunți.

Lupta e grea, pentrucă chefalul e un pește vioi, foarte simțitor și bănuitor. De prinde de veste cum se sbat cei intrați în coteț, pe aici îi e drumul; își schimbă cărarea apucând pe aiurea. De aceea și oborul de lângă coteț e cât mai larg.

La înfățișare e cam ca o scrumbie de Dunăre, decât că e mai mare, mai gras, iar solzii mașcați se întind pe cap până la marginea botului. La trup este ceva mai rotund, iar pe spate are două înotătoare în loc de una. Aripioarele perechi sunt strânse grămadă aproape de urechi, pe când la scrumbie sunt depărtate unele de altele. Mai are o particularitate: cele două pleoape sunt verticale, una înainte alta îndărătul ochiului. Chefalii se mai deosebesc și la culoare, cenușii-albăstrii pe spete, argintii pe de lături; fiecare solz de pe coaste are câte o pată pe el, așa încât în lungul trupului pare că sunt trase câteva dungii mai închise.

Au o carne grasă, gustoasă. Din această cauză se prind în mari cantități, în anul 1899 nu mai puțin de 680.000 kgr. La noi însă nu se prea obișnuiește a fi mâncat; în schimb e un articol de export. Se prepară sărat, dar mai ales afumat. Icrele de chefali sunt și ele căutate. E peștele care dă valoare bălților noastre.

N e a m u r i l e m o r u n u l u i . În afară de scrumbiile de Dunăre, vremelnici oaspeți în apele noastre dulci, mai este o categorie întreagă de pești, care se urcă pe Dunăre ca să-și lepede icrele. Sunt neamurile morunului, pești de soi, cu sgârçiuiri în loc de oase, cu o carne dulce, grasă, macră, care îi face căutați, deci de preț. Pe aiurea nu se găesc în așa de mare număr, ci numai în Marea Caspică și Marea Neagră. De aceea noi și vechea Rusie suntem ținara caviarului, icrele negre ale morunului și nisetrului. În celelalte mări se află numai câte o specie. Așa în Marea Mediterană, Marea Nordului ca și în Oceanul Atlantic, trăiește Ș i p u l (*Acipenser sturio* = esturgeon); atâta tot. La noi își duc vieața vreo 6 specii, dela morunul care poate să cântărească rar, și 1000 kgr (900 de ocale vechi), până la cega, ce poate trage cel mult 10 kgr. bucata.

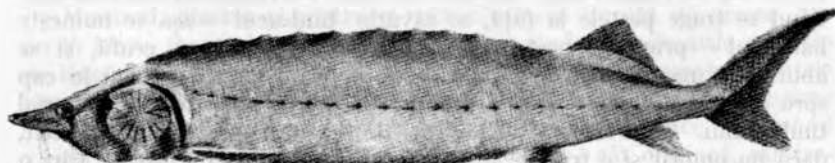
Sunt pești curioși la înfățișare. Nu seamănă cu ceilalți, ci mai degrabă aduc aminte de temuții rechini, cari au înghițit pe Ionatan. Corpul e lungăreț, mai umflat în partea de dinainte, cu botul ascuțit, cu coada despăcată în două părți neegale. N'au solzi pe trup, ca știuca bunăoară. Solzii lor sunt mai mult ca niște ace înfipte în piele, așa încât pielea lor e aspră ca și hârtia cu sticlă. În schimb au scuturi tari, osoase, înșirate de-a lungul trupului, pe spinare, pe lături și pe burtă, cu spini pe mijlocul fiecărui scut, îndreptați îndărăt. Și capul este acoperit cu un coif de plăci osoase, încheiate slab unele cu altele.

Gura este sub botul ascuțit, lung, și e ca o gaură ovală încercuită de buzele umflate.

Cel mai mare, din apele noastre este morunul (*Huso huso*), care ajunge la mari dimensiuni. Obişnuit trage dela 100—250 kgr.; în 1932 la Vâlcov s'a prins un morun de 820 kgr., altul de 600 kgr. Iși închipuie oricine, mai ales dacă animalul prins e parte femeiască, ce preț are un asemenea pește când cuprinde peste 100 kgr. de icre. Se socoate că o morună cu icre, după prețurile de dinainte de războiu, făcea cam cât 5 boi.

Este un pește care se ține mai aproape de țărmul nostru. La Constanța sunt rari, la Varna și mai rari.

Morunul intră în apele Dunărei primăvara, pentru ca să lepede icrele în apă dulce, curgătoare, bogată în hrană. Se poate urca și dincolo de Porțile-de-fer până la Budapesta. Caută tot gropile adânci din Dunăre, și nu iese la față decât ca să se spele de nămolul ce s'a prins pe el, când apele marilor viituri s'au mai retras și limpezit. Nu are

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 186. — *Morunul* (A.).

numai o perioadă de călătorie; iesă din Dunăre când apa se prea încălzește, retrăgându-se la o mică depărtare de coaste, spre a se înturna îndărăt toamna, neîndurându-se pare-se să lese locurile acestea bogate în hrană, care-i priesc așa de bine. Numai către toiu iernei fuge la adânc, se ascunde mai la căldură, unde însă slăbește, iar carnea lui pierde din gustul cel bun. Nu e un animal pașnic; hrana lui nu constă numai din ierburi sau animale mici; înghite chiar și crapi, plătici, ba uneori și păsări de apă. Iși leapădă icrele, la începutul primăverii și apoi se retrage îndărăt în mare, deși uneori iernează în gropile adânci din fluviu.

Pentru prinderea lui e o adevărată expediție. Instrumentul obişnuit este o undiță fără nadă, un cârlig cu vârful ascuțit, pus în calea peștelui. În preumblările lui prin apă, atingându-se numai de cârlig, fiind fără solzi, i se vâră în carne. Cu cât se shate, cu atât se înfișe mai adânc. Aceste cârlige se asvâr în apă la o anumită adâncime și nu răzlețe, ci se pun în calea peștelui garduri de cârlige, carmace, ancorate sau prinse de pari bătuți pe fundul apelor; când s'a prins peștele, sbătându-se, dă de veste paznicilor, căci de-a-lungul carmacelor sunt plute la fața apei. Carmacele se întind perpendiculare pe coasta mării sau în Dunăre,

pe distanțe mari, uneori până în apropiere de Insula Șerpilor. E o expediție întregă, cu o gospodărie anumită, care se înfăptuiește pe malul pustiu al mării. Peștele se prinde, dar trebuie scos. Pericolele nu sunt înlăturate. O namilă care cântărește 500 kgr., lungă de 2 m. nu se lasă ușor, cu una cu două, pusă în lotcă, pentru ca să i se scoată icerele la cherhanea. Se anină mai mult de coadă. Dacă nu a intrat adânc cârligul, poate să se aleagă cu o rană și se face nevăzut. Alte ori când e mai mare, atâta ce se sbate încât rupe carmacele și pleacă cu cârligul în el, târând cu dânsul odgoanele rupte, spre mirarea celorlalți pești. Dacă la vizita de fiecare dimineață a carmacelor se bagă în seamă că un morum s'a prins în capcană, operația grea începe. Încet încet să trage porțiunea din carmace unde se simt svâcniturile. Coada peștelui se arată: e bucurie mare ori mică, după cum vătaful din lotcă, cunoaște că e femeie cu icre sau un bărbat. Peștele nu se lasă lesne scos din apă. Atunci se întrebuințează sistemul harpoanelor dela balene. Un cârlig mai mare, prins de o bucată de lemn, legată de un odgon trecut laț la mâna stângă a unui om, este instrumentul întrebuințat. Când se trage peștele la față, se asvârle timleacul — așa se numește harponul — prinzând peștele de spinare, cam de după ceafă, și se aburecă cât mai aproape de lotcă, ca să-i se poată da cu un mai în cap spre a-l ameți. Apoi i se dă drumul din nou în apă, cât ține odgonul timleacului. După două-trei lovituri de măciucă, peștele este amețit, dacă nu omorît și e tras în lotcă. Operația nu e așa de ușoară, căci o svâcnitură mai puternică a peștelui poate răsturna lotca, iar desmetcindu-se, cu o lovitură de coadă poate rupe șalele unui pescar.

Cel prins este dus imediat la cherhaneaua cea mai apropiată, unde îl așteaptă operatorii. Când e plin cu icre, cea dintâi grijă asupra lor cade. Asistând la o asemenea operațiune, la marea cherhanea dela Jurilofca, am admirat îndemânarea cu care operatorul — specialist adus de multe ori din Rusia, tot meșteșugul fiind mai ales potrivirea de sare — trece în câteva minute boabele strânse în ovar, în cutițele cu care se trimet până și la New-York. Dar din morun nimic nu se leapădă; până și branhiile sunt mâncate de pescar, măcar că are icerele la îndemână. De când e lumea cismarul n'are cisme și croitorul umblă cu coatele goale. Carnea de morun se mănâncă proaspătă, îndulcită, sărată, afumată (batogul); din beșica înnotătoare se prepară cleiul vândut în foite albe sau roșii. Și un soi de untură de pește se scoate din grăsimea din lăuntru. De aceea e un pește căutat, iar pescuitul lui rentabil. Producția anuală este în mijlociu de 6—700.000 kgr.; au fost ani (1898) când s'au prins și peste 1 milion kgr. Producția anuală de icre negre e cuprinsă între 8—13.000 kgr.

Tovarășul morunului este nisetru (*A. guldenstaedtii*) care e mai mic. Rar ajunge peste 120 kgr. în greutate, de obicei cântărește între 20—30 kgr. Are carne mult mai gustoasă, mai grasă și mai gălbie. Și el e călător. Se adună în fața gurilor Dunărei primăvara

și intră în fluviu, căutând tot locurile adânci de pe fund. Se urcă mai sus decât morunul, ajungând până'n dreptul Vienii, trecând și în râurile mai mari. Când se întorc îndărăt spre mare, înnoată la față și așa de iute, încât rupe unori carmacele ce i se pun în cale. Unii din ei, ca și morunii, rămân de iernează în Dunăre. Producția de Nisetru a scăzut simțitor, aproape la jumătate din ce era mai înainte (500.000 kg.).

Păstruga (*A. stellatus*), cu botul lung și ascuțit ca o spadă, cu trupul mai svelt, mai subțire, așa încât măcar că nu trece de 20 kgr. greutate, poate fi lung și de 2 m. Intră mai lesne la apă dulce, suindu-se în Tisa până departe spre Nord. Cu ea s'a făcut o experiență foarte importantă; asvârlindu-se pui de păstrugă în lacurile cu apă adâncă și limpede, cum e Siut-ghiol de lângă Constanța, pot trăi și crește. Ar putea deci da loc la o cultură de pești atât de căutați, cu carnea aproape tot așa de gustoasă ca și a nisetrului, cu icre însă mai puțin bune decât a celorlalți doi. Producția anuală este în mijlociu dela 120—150.000 kgr. pe an, pești prinși în lungul țărmului dela Balciu până la Cetatea-Albă, dar și pe Dunăre dela Brăila în jos.

Morunul, nisetru și păstruga trăiesc o bună bucată de vreme din an în Mare. **Șipul** (*A. sturio*) își depune icrele pe bancurile de nisip de lângă coastă, nepărăsind de loc marea sau intrând numai în brațele Dunărei. **Viza** (*A. glaber*), mai mare, rar ajungând 2 m. lungime și o greutate de 50 kgr. a devenit aproape pește de apă dulce, rămânând vieața întreagă în Dunăre. **Cega** (*A. ruthenus*) cât o știucă, rar trecând de jumătate de metru, mai mult decât viza (trece și în afluenții Dunărei, pe Prut, Siret, Jiu, ajungând și până în Mureș ori Someș. Din cauza carnei sale foarte gustoase, cega se pescuiește în tot lungul Dunărei, în locurile cu apă adâncă sau acolo unde se găesc larve de rusalii. Cega se hrănește aproape numai cu aceste larve, când ele ies, în August. Altfel mănâncă răcușori mici, iar iarna cât e frig se adună la gropi, locuri adânci și pietroase, unde stau grămadă, într'un soi de amorțire ¹⁾).

¹⁾ Figurile de pești însemnate cu (A.), sunt reproduse, parte micșorate, din lucrarea: C. S. Antonescu, Peștii apelor din România 1934; sunt desemnate după Dr. Gr. Antipa de D-ra V. Luca. Mulțumesc autorului pentru învoire.

NEVERTEBRATE.

INSECTELE.

Din lumea nevertebratelor care mișună astăzi pe fața uscaturilor, insectele sunt cele mai numeroase, aproape 400.000 specii.

Sunt animale continentale. Nu trăiesc în Mări ori Oceanic. Au apărut de demult pe fața pământului. Cele mai vechi insecte, cele mai simple, se cunosc de pe vremea paleozoică, din Devonian.

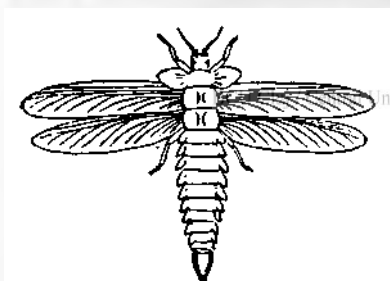

Fig. 187. — *Stenodictya*. (Cea mai veche insectă).

Mai variate încep a fi în Terțiar. În chihlimbar, și dela noi, s'au păstrat tot soiul de insecte, gândaci ca și fluturi, purici ori libelule.

Mare desfășurare au azi. Se întâlnesc pe ghețurile polare dar mai multe spre ecuator, dela marile înălțimi, până la țărmul mării.

Cele mai numeroase își duc traiul pe uscat; sunt și insecte acvatice. Altele trăiesc în peșteri ori chiar, măcar parte din viață, în cotloane întunecate săpate în pământ sau în lemnul arborilor.

Se recunosc lesne. Au trupul împărțit în trei părți: cap, piept, de picioare, multe 2 perechi de aripi.

Se recunosc lesne. Au trupul împărțit în trei părți: cap, piept, de picioare, multe 2 perechi de aripi. Mai posedă o particularitate. Rar când din ou iese un pui asemenea părinților. De regulă suferă o schimbare (metamorfoză). La cele cu metamorfoza completă larva, confundată de popor cu un vierme măcar că are picioare, duce o viață proprie, adesea alta decât adultul. Fluturile zboară și suge nectarul din flori; omida foarfecă frunzele.

După un timp variabil, larva se schimbă în pupă (nimfă), cu viață latentă. Stă nemișcată, nu mănâncă decât ceea ce a adunat larva

ca rezervă. Sub un înveliș apărător, se întâmplă unul din cele mai măestrite acte pe care l'a închipuit natura. În pupă se desăvârșește haina definitivă a insectei.

Trăind în deosebite medii și alcătuirea amănunțită a insectelor este diferită; mai ales variază organele din jurul gurii în legătură cu felul hranei. Sunt insecte carnivore, erbivore, parazite. Unele foarfecă frunza, altele sug sucurile după ce împung pielea. Sunt fel de fel de forme, fel de fel de orânduiri. Unele insecte zboară, au aripi; altele înoată, etc.

È o lume de animale pe cât de numeroasă pe atât de felurită și cu obiceiuri, care dovedesc că sunt înzestrate cu rară inteligență.

Și în Țara noastră insectele sunt puzderie. Nici nu s'a ajuns să se cunoască toate; pe măsură ce tinerii zoologi se ocupă de ele, se descoperă specii nu numai neanunțate de alții mai înainte, dar chiar specii noi, necunoscute de aiurea.

Se înțelege că în această sumară ochire a vieții animalelor dela noi, nu vor fi pomenite decât insectele cele mai comune.

Proturile

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sunt insectele cele mai simple, cu caractere care aduc aminte și de miriapode.

Au fost descoperite abia în 1907, în Italia, de învățatul *Silvestri*. Pe urmă s'au întâlnit în Rusia, Germania, America de Nord, iar acum 8 ani în Franța.

La noi au fost descrise abia în 1930 pentru întâia oară de către *M. A. Ionescu*, asistent la laboratorul de zoologie din București, într'o lucrare publicată la Academia Română. S'au aflat sub frunzele moarte din pădurea de pe muntele Cumpătul lângă Sinaia la 850 m. înălțime, ca și în valea Prahovei, pe sub pietre.

Sunt insecte mărunte, rar mai lungi de $\frac{1}{2}$ mm, cu corpul lungăreț, cam lățit și fără antene. Sub piept au trei perechi de picioare ca la insecte, dar mai au niște mon-turi, picioare închircite, pe cele dintâi 3 inele abdominale. Picioarele de dinainte mai lungi, sunt ținute 'n sus ca niște antene; animalul se servește de ele pentru pipăit și apucat. N'au aripi. Pot apuca hrana cu gura, așa făcută încât cu ea înșapă și apoi suge.

Incolo vieța lor e puțin știută.

Fig. 188. — *Eosentemon*, proturc dela Sinaia. Mărite de 30 ori (*M. A. Ionescu*).

Apterygote.

Tot simple, ca și precedentele, posedă însă în întregime caracterele insectelor: antene, trei perechi de picioare și corpul împărțit în trei. N'au aripi. Sunt și alte insecte nearipate, care însă au pierdut aripile; apterygotele nu le-au avut dela începutul vieții lor. Sunt socotite drept străbunii celorlalte insecte; nu au nici ochi compuși.

Fig. 189. —
Campodea
(B.-1).

Comună pe la noi, prin frunzișul mare din pădure e ca m p o d e a, lungă numai de câțiva milimetri, cu corpul lungit, albicios și moale. La capătul dindărăt al corpului se găsesc două prelungiri subțiri, lungi, cu înfățișarea antenelor și cu care în adevăr pipăie. Cele 6 picioare destul de lungi, ajută animalului să se miște repede, să se ascundă în frunzar de îndată ce sunt descoperite. Ca și proturile, pe cel dintâi inel abdominal au două monturi cilindrice, picioare închireite.

Altă grupă (*Collembola*) cuprinde foarte curioase insecte, poate dintre toate cele mai răspândite pe fața pământului. Se găsesc pe ghețarii polari până 'n ecvator, de pe înălțimile muntoase până lângă lacurile din lunca Dunării. Multe se înfundă în întunerecul peșterilor. Regretatul C. Ionescu, conferențiar la Universitatea din Iași, a descris numeroase *Collembola* din peșterile noastre.

Pe lângă altele sunt mărunte. Unele n'au nici $\frac{1}{4}$ milimetru lungime. Au o particularitate care le face nu numai să fie mai lesne recunoscute sau observate, dar le dă un aer de ghiduș mărunț.

La capătul dindărăt, pe fața inferioară a ultimului inel posedă o prelungire sfârșită ca o furculiță cu 2 dinți, pe care o țin obișnuit de-a-lungul trupului. Când această furculiță e îndreptată spre pământ face ca animalul să sară în sus, ca și unele jucării mecanice. Unele, mici de $\frac{1}{4}$ mm., fac sărituri de 40 ori mai înalte decât trupul lor. Nu sar înainte ca un coș, ci numai în sus, de 2-3-4 ori în șir, sperind o altă insectă ce s'ar apropia dușmănoasă de ea. La noi se întâlnesc destul de numeroase specii.

Intr'o lucrare recentă, C. I. Manolache dela Institutul de cercetări agronomice, studiind fauna mărunță găsită în frunzarul fie de zadă dela Sinaia, fie de stejar dela Căscioare (Vlașca), printre numeroasele și felurile animale aflate într'un sfert de mp. aproape 50% (43,8) erau *Collembola* la munte, 32% la Căscioare.

Fig. 190. — *Podura aquatica*
Mult mărită (B.).

Una din cele mai răspândite este *Podura aquatica* de pe lângă bălți. E neagră ca tăciunele, numai picioarele și antenele sunt ruginii. Are un trup moale, pare că ar fi mai degrabă o larvă, cu capul mare, cu antenele groase, mărite.

Aproape nu se deosebesc inelele pieptului de ale pântecului, decât doar că cele dintâi poartă trei părechi de picioare umflăte la bază, ascuțite la vârf. Stau puzderie pe malul apelor; pe frunze, pe trunchiuri pare că ar fi presărat praf de mangal. Când încep unele, iritate, să sară, e un spectacol ce oprește în loc. În săriturile lor se pot împrăstia și pe fața apei, formând insulițe negre. Se hrănesc cu substanțe vegetale, cu sucii putrezite.

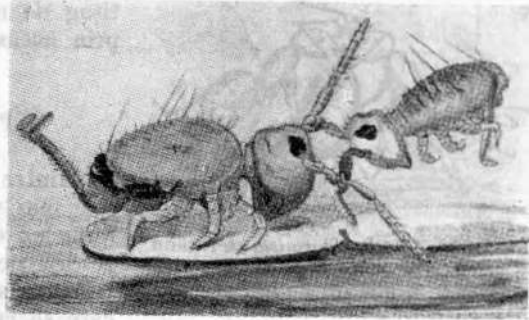

Fig. 191. — *Colembola (Sminthurides)*. Bărbatul (cel mic) sărind ca joc față de femeieșcă (B.).

Unele (*Entomobya*) se întâlnesc și iarna pe zăpadă, iar cele culese dela Isverna, Cloșani, din peșteri, au culoare albicioasă.

Fig. 192. — *Lepisma saccharina* (R.).

Tot dintre Apterygote face parte și *Lepisma saccharina*, simplă la înfățișare, dar drăguță. Se întâlnește mai adesea în gospodării. Când se trage brusc un saltar din cămara, în care se află fărâmituri de zahăr, nu rar, surprinsă de lumină, această insectă fuge iute să se ascundă în vreo crăpătură, unde de regulă se ține la adăpost.

Nu e mai lungă de un centimetru, cu pânțele terminate cu 3 fire subțiri. Corpul argintiu, e acoperit cu solzi mărunți ce se iau pe deget. Pe cât e de drăguță, pe atât e de stricătoare; nu se mulțumește numai cu fărâmiturile din mâncare, ospătate mai ales noaptea, ci, ca și moliile, atacă hainele de lână ba chiar și foile cărților vechi.

Un neam al ei (*Atelura formicaria*) își duce viața în mușuroaiele de furnici. A rămas taină conviețuirea acestor două soiuri de insecte atât de deosebite. Fapt e că atunci când o furnică aduce în gură o picătură de miere și când se pregătește să o dea unei larve, *Atelura* se amestecă, se ridică 'n

sus și fură picătura de miere din gura furniceii. Nu se astâmpără până nu se satură de miere, iar când o furnică mănioasă pe tâlharul de ziua mare, vrea să o pedepsească, mai iute decât furnica, se face nevăzută. S'a dat numele acestui furțișag de miere myrmecocleptie, dar prin aceasta nu s-a limpezit taina.

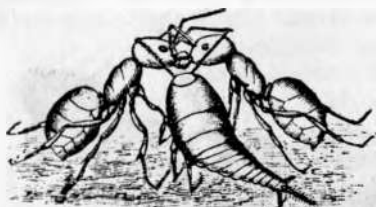

Fig. 193. — *Atelura formicaria*, furând nectarul cu care se hrănesc 2 furnici (d. Janet).

Pseudoneuropterele.

Dintre insectele cu aripi sunt cele mai vechi apărute. La umbra ferigelor din carbonifer (era paleozoică), pe lângă margine de ape, trăiau insectele cele mai mari din câte se cunosc. Erau însă și cele

mai primitive. Dintre neamurile lor sunt păstrate și până azi.

Pseudoneuropterele au corpul lung, cu pânțele format din numeroase inele. Aripelile gingașe, aproape asemenea toate patru, ca niște foi de mica, transparente, au nervuri dese ca un țesut cu ochiurile mărunte. Gura este alcătuită pentru tăiat hrana. Metamorfoza nu este completă.

Cel mai curios reprezentant la noi al acestei grupe este *efemera*, *vetriga* în graiul poporului (*Ephemera vulgata*).

Pe la începutul verii, în lungul Bistriții, al Dunării ca și al altor râuri, asțiți la un spectacol din cele mai surprinzătoare. Prin aer flutură mii și mii de insecte gingașe, ca niște mașcați fulgi de zăpadă. Nu cad din cer ci s'au ridicat din sbuciumul valurilor. Cu atât e mai feeric spectacolul, cu cât se întâmplă de regulă cum se lasă amurgul și numai sus, pe vârful de munte, luminează o dungă din soarele asfințit sau când luna plină cerne în aer o lumină fosforescentă. Fulgii vii se sbat cât se sbat și apoi se lasă pe ape. A doua zi acopăr drumurile, ca și fața râului. Nu mai mișcă. Devin prada pasărilor, bucuroase că le-a căzut mană din cer; mai bucuroși sunt peștii că le vine de-a-gata o mâncare atât de aleasă. În deosebi păstrăvii fac tumburi în apă, venind dela adânc ca să înghită trupurile încă nu de tot rigide ale gustoaselor insecte.

Spre seară ies din îmbrăcăminte nimfei, din apă. Sboară în plăcerile nunții câteva ceasuri. După împerechere bărbații cad ca trăsniți la pământ. Mor în ultimele svâcnituri de fericire. Femeile mai trăiesc doar atâta cât leapădă ouăle la fața apei. Mor și ele îndată.

Trăiesc viața ideală. N'au nevoie să mănânce, căci pentru cele câteva ore de viață, au provizii în trup. Nici n'ar putea mânca. Gura le e ca și cusută.

Sunt făpturi gingașe, dantelă fină de mătăasă. Trupul e lungăreț, subțirel și terminat la vârful cozii cu un smoc de perișori lungi, albi, ca egreta. Au aripi mari, cafenii deschis, cu nervuri și pete mai închise, dar care în întunericul serii par albe, iar când joacă în purpurul razelor dela asfințit, par bătute 'n aur.

Dacă adulții trăiesc numai cât ține sborul nunții, în schimb larvele au viață lungă, ascunse în mălul de pe lângă malurile apelor. Părinții sunt copiii aerului; puii cunosc întunericul cotoanelor ce le sapă și pentru care au la cap un sfredeluș cu 2 vârfuluri, iar picioarele de dinainte ca niște sape de cârțiță. Seamănă mai degrabă cu o urechelniță, mai ales că la coadă au trei prelungiri subțiri. De o parte și de

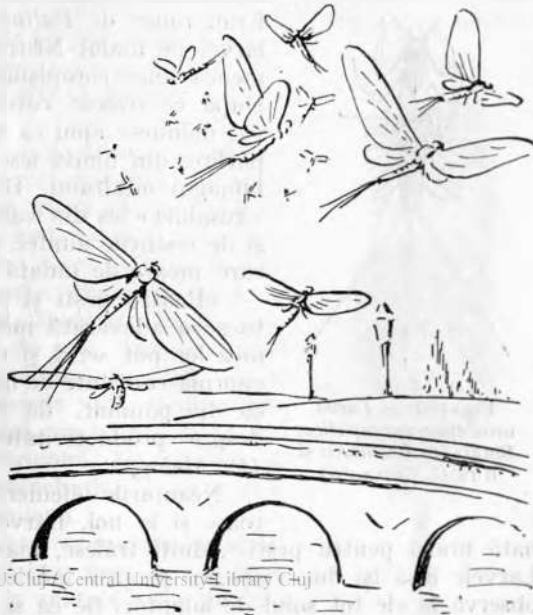

Fig. 194. — *Ephemera* (d. C. Motaș).

alta a pântecelui, au niște foițe respiratorii. Larvele trăiesc în mălul apelor 2—3 ani; de aceea roiul de vetrige nu e în toți anii la fel de numeros. Când e să se nască adultul, nimfa iese din apă, se urcă pe burueni. Coaja de chitină plesnește la spate și iese o insectă înaripată; după o năpârlire își ia sborul în văzduh cu haina curată, neatinsă. Așa se lămurește de ce pe buruenile de pe lângă râurile unde sbor vetrigele sau pe fața apelor, se găsesc mii și mii de cămăși goale, cu forma insectei, hainele lăsate de mire și mireasă, înainte de a apuca drumul de nuntă.

Pe la noi oamenii admiră numai spectacolul în adevăr unic, ce-l procură nunta vetrigelor. Cel mult folosesc ieșirea lor, ca să prindă mai lesne peștele dela adânc, atras la față. Iarăși mai folosesc larva, ca nadă în undiță. Pe aiurea, oamenii sunt mai practici. Aprind felinare în calea roiurilor de efemere. Acestea sunt atrase de lumină, se îngrămădesc și sunt prinse. E hrană minunată pentru păsări.

Roiurile de «efemere», sub care se cuprind diferite genuri sunt de altfel enorme. Intre Ismail și Chilia, pe distanță de vreo 50 km.

Prof. I. Athanasiu dela Iași, le-a întâlnit ca un nor des măcar 100 insecte pe mc. Coverta vaporului ca și pontoanele, pare că erau ninse, de

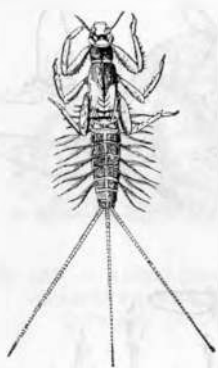

Fig. 195. — Larva unei efemere carpatice, Sinaia (d. Bogoiescu și d ra C. Crâsnaru).

de învălișurile fragile din care au ieșit insectele. Erau roiuri de *Palingenia longicauda*, a căror larve, pe malul Nistrului, la nivelul apei, asemenea unor coropișnițe, își sapă galerii în mâl. După ce trăiesc câțiva ani sub formă de larvă, dăinuiesc apoi ca nimfe. După o nouă năpârlire, din nimfă iese stadiul premergător (subimago) adultului. De aceea în vremea când « rusaliile » ies din valuri fața apelor se acopere și de resturile nimfei, ca și de trupurile insectei, care moare de îndată ce a depus ouăle.

« Pentru pești și pentru păsări ele constituiesc o adevărată mană cerească. Prin mulțimea lor pot servi și ca îngrășăminte. Această enormă cantitate de materie vie ieșită din apă, ca din pământ, dă în același timp o idee despre productivitatea apelor noastre dulci (C. Motaș).

Neamurile efemerii sunt destul de numeroase și la noi. Larvele lor alcătuiesc o însemnată hrană pentru pești. Adultii trăiesc, mai, la toate, puțină vreme. Larvele însă își duc viața lor proprie îndelung, în apă. De aceea se observă la ele tot soiul de adaptări fie ca să reziste la iuțeala apei,

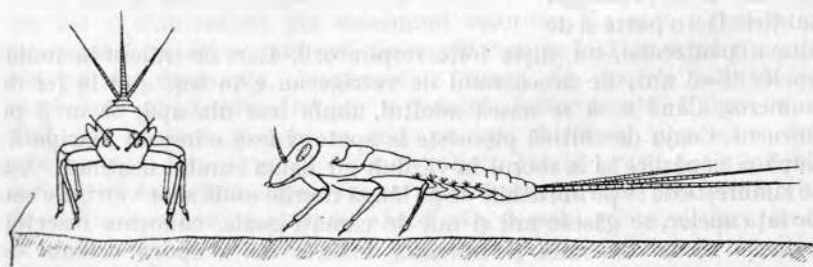

Fig. 196. — Larva de *Ecdyurus* (d. A. Popovici-Băznoșianu).

fie ca să-și apere pielea. Larva unei efemere carpatice, din apele Bucegilor, au delicate palete laterale pentru respirat. Larva efemerii *Ecdyurus*, de prin apele iuți dela Sinaia, ca să reziste curentului, pe lângă forma lătită a corpului, se țin de petricelele de pe fund prin cângi ascuțite dela picioare.

În apele Nistrului, de curând au fost găsite nimfele unor efemeride foarte curioase la înfățișare, asemenea altora, puțin cunoscute din apele Volgei. « Ținând seamă de amestecul de caractere și morfologia extraordinară a acestui Efemer, ar putea fi puse într'o familie deosebită, cu branhii ventrale și picioare filiforme fără ghiare, familie nouă pentru care propunem numele de *Behningiidae* » (C. Motaș și M. Băcescu, 1937).

Tot pe lângă ape își duc viața *Libelulele*, neamuri cu efemera, dar cu obiceiuri cu totul altele. Poporul le-a dat un nume foarte potrivit: *Calul-dracului, calul-popii, căluț-de-apă*. Le vezi sburând ca o săgeată, în linie dreaptă, cu svâcnituri bruște. Socoti că dau în ochi, în gură și când sunt aproape, apucă deodată într'o parte, tot așa de iute. Sbor singuratece; sbor în roiuri. Iubesc căldura, căci mai vioaie și mai iuți sunt în toilul zilei de vară, când aripele lor strălucesc ca foi de mică, cu irizații fel de fel. Chiar când se pun pe o buruiană, nu se pun ca toate insectele, în lungul trunchiului, ci ca o linie perpendiculară pe axa buruienii.

Pe cât de vioaie sunt aceste insecte în sbor, pe atât de lacome și hrăpărețe sunt la mâncare. Au falci sdravene și cad în spatele altor insecte, când le e lumea mai dragă.

Văd de minune; ochii lor cu mii de facete, mari, bulbucăți, acopăr aproape capul pe care-l pot întoarce în toate părțile, așa încât chiar sburând repede, văd lesne prada, ca și vulturul.

Interesantă e și împerecherea. Bărbații se iau în văzduh după o femeie, în sbor nebun. Cel mai tare a ajuns-o, o prinde de ceafă de nu mai poate scăpa. După împerechere, care se face tot în văzduh, în bătaia soarelui, femeia se îngrijește să puie ouăle în apă. Unele sunt înzestrate cu un aparat de sgâriat coaja buruienilor de baltă, ascunzând un ou în rană. Larva, se lasă prin inima plantei spre a crește apoi în apă. Altele sbor pe luciul apei; atingându-l lasă și un ou.

Larva nici n'are aface ca formă, cu adultul. E o hrăpăreață lacomă; nu se mai satură. O adevărată fiară pentru bielele animale de baltă. A fost asemănată cu rechini din oceane. Pentru prins are un aparat anumit, care în repaos acoperă fața ca o mască, de nu se văd cei doi ochi mari, bulbucăți. Când vine aproape de pradă, o întinde brusc. La capătul măștii, se află două cângi, adevărate ghiare ascuțite, care intră lesne și prin solzii peștișorilor, nu numai în pielea moale de

Fig. 197. — *Behningia lestagei*, Nistru (d. C. Motaș și M. Băcescu).

mormoloc. Masca se strânge, iar victima e dusă la gură, unde fălcile puternice repede o hăcuiesc. În acest chip larva de calul-dracului e groaza lacurilor, iar în iazurile cu crescătorie de pești, un periculos dușman.

Fig. 198. —
Larva de
libelulă, cu
masca întinsă
(din R.
Hertwig).

Când e să iasă insecta adultă, un adevărat chin de naștere are loc. Urmărirea prefacerii nimfei, larva adultă, în insectă sveltă și cu culori atât de atrăgătoare e iarăși unul din fenomenele biologice cele mai interesante.

Prefacerile intime, de sub coaja larvei, sunt adevărate minuni. Când vine vremea schimbării, la unele după 2 ani de viață acvatică, la altele după un an, larva se ridică pe trunchiul unei burueni, cu mișcări domoale, respirând din greu. Pieptul i se umflă și plesnește la spate. În sbuciumări dureroase, apare întâi pieptul insectei adulte, îngheboșat; apoi iese capul. La un moment dat se poate prinde adultul pe jumătate din larvă, cu picioarele strânse grămadă, cu aripile mici. Jumătatea de trup se dă înainte, se îndoaie îndărăt. Vezi cum se svârcolește să tragă afară și restul trupului din încătușarea rigidă. În cele din urmă se liberează: Invelișul larvei, rămâne uscat, înțepenit pe pai. Deasupra lui, prinsă de pai cu picioarele încă moi, stă insecta proaspăt înviată, străbătută de fiori în tot trupul,

amețită parcă de aerul proaspăt ce-l respiră. Aripile, la început ca niște frunze din muguri, cresc văzând cu ochii, se desfășoară tremurând mărunț. Niciun sfert de ceas nu trece și aripile stau întinse, la început de un alb-tulbure, pe urmă transparente și fragede.

Insecta nou născută, cu înfățișarea ei de fecioară, strălucește în curățenia hainei de mireasă. E slobodă. E veselă că a scăpat la lumina și căldura soarelui. Pare că

de când lumea se născuse; își începe sborul ca de săgeată, cu toată precauțiunea, căci din baltă o pândește broasca, dușmanca ei cea mai de temut.

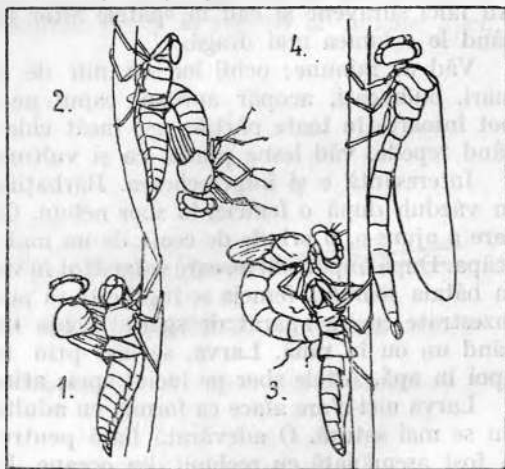

Fig. 199. — Cum tесе insecta adultă din larvă.

Pe la noi sunt măcar vreo 50 de specii. Cea mai mare și mai obișnuită este calul-dracului-lățit, zis prin Ardeal și cobiliță (*Libellula depressa*), cu pânțelele lățit, albastrii, cu aripele mari, cea de a 2-a având o pată triunghiulară la bază. Se găsesc așa de multe mai ales în bălțile Dobrogei, încât apar ca lăcustele. Ba câteodată roiuri dese apuc așa, în neștire, pe drumuri lungi.

Mult mai sveltă, mai delicată, este țărăncuța, zisă și drumetul (*Calopteryx virgo*), mai des văzută pe lângă apele cu trestii, ori ruda sa de aproape călușul zis și păunița (*Calopteryx splendens*). Iarși și din această din urmă numire s'ar vedea ce fin simț de observare are poporul. Aceste insecte sunt din cele mai frumoase

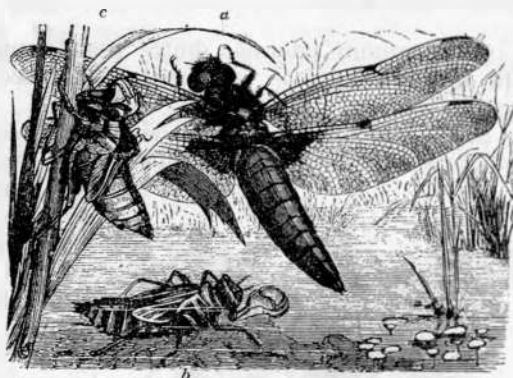

Fig. 200. — Cobilița.

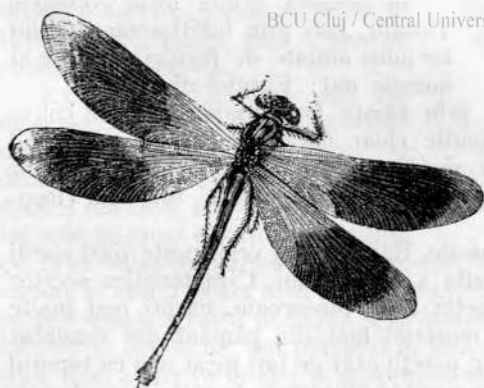

Fig. 201. — Păunița (R.).

neagră ca un T, iar ochii sunt albaştrii sau verzi; pe partea de sus a pieptului are două pete galbene, iar pânțelele, șirag de mărgelă, e albastru de safir. Aripele ca de sticlă, cu mărunte și dese nervuri, sunt transparente, albe, cu ape gălbii.

din câte trăiesc pe la noi. Pânțelele lor subțire, lung și delicat, e ca din pietre scumpe de un albastru de oțel, strălucitor. Dar mai ales aripele sunt minunate, mai castanii la cea dintâi, verzi la cea de a doua, însă cu ape variate după cum le bate soarele, ceea ce face ca aripele să aibă culorile penelor de păun.

Frumoasă e și *Aeschna cyanea*, la mărime intermediară între calul-dracului lățit și între căluș. E lungă de mai bine de $\frac{1}{2}$ decimetru. Pe frunte are o pată

Mai toate libelulele dela noi sunt frumoase; fac podoaba insectarelor. În țările tropicale libelulele sunt adevărate juvaeruri de smaragde, rubine, topasuri, punându-se la întrecere prin vioiciunea culorilor din îmbrăcămintea lor, cu colibrii.

Ca o ramură laterală, dintre pseudoneuroptere după unii, după alții dintre orlhoptere, se socot niște insecte curioase, cu strămoși încă din terțiar.

Sunt cunoscute sub numele de *Thysanoptere*, și se găsesc la noi în numeroase specii (peste 100). Sunt insecte mici, recunoscute lesne după capătul picioarelor destul de lungi, cu o bombiță la vârf, le ce servește să se poată acătăra și pe frunze lucii. Au două perechi de aripi, de jur împrejur cu franjuri fine, iar vârful pântecului prelungit ca un tub. Sunt insecte stricătoare, căci gura lor e ca și a cărăbușului pentru tăiat frunze. Strică grăului, tabacului.

Fig. 202. — Un thysanopter, *Oxythrips dentatus*. Murtățiar (d. Knechtel).

Isopterele.

În această grupă intră vestitele *Termite*, cari prin înfățișarea corpului lor aduc aminte de furnici, de unde și numele dat: Furnici-albe.

Se aseamănă cu furnicile prin viața lor socială, trăind în colectivități organizate mai sistematic chiar decât ale furnicilor, având lucrătoare, soldați, pe lângă regină. După conformația corpului se deosebesc însă de furnici, prin aripele lor, toate tot una (Isoptera).

Termitele sunt insecte tropicale. Răspândirea celor peste 1500 specii cunoscute, este de o parte și alta a ecuatorului. Caracteristica acestor termite tropicale este construcția unor mușuroaie, uneori mai înalte decât înălțimea unui om cu material luat din pământ dar cimentat printr'un stupit al lor, de ajuns pereții atât de tari încât nici cu toporul nu se pot doborî. În alcătuirea acestor mușuroaie termitele ecuatoriale dau dovadă de atâtea cunoștinți tehnice, arhitecturale și chiar termice încât rămâi uimit, pare că ar fi din povești. E explicabil volumul ce le-a consacrat *Metterlink*, autorul care a scris atât de minunat și despre viața albinelor.

Dacă toiul termitelor e în ținutul tropical, se întind unele și mai spre Nord, în jurul Mării Mediterane. Nu mai clădesc mușuroaie, dar trăiesc în lemn construind galerii până când reduce un trunchiu, cu

exterior aparent sănătos, într'un burete spongios. Așa se năruie multe case în Sudul Franței, dacă au căpriori de lemn.

Tot mai rare, termitelile înaintază și mai spre Nord de Marea Mediterană; ajung slăbite și prin ținuturile noastre. S'au găsit pe la Chișinău, localitatea cea mai nordică din Europa (47° lat. n.) până unde au înaintat, dovedindu-se și prin ele că boarea climatei mediterane ajunge pe la noi.

Din România, ca și în Europa de Sud, se cunosc două specii de termite.

La noi își fac cuiburi în pământ, ori în trunchiuri de arbori bătrâni, ba chiar și în dușumelele caselor din București. Din această pricină la Chișinău s'ar fi năruit o casă. Termitelile se hrănesc cu lemnul în care-și sapă cotloanele. Pentru aceasta lucrătoarele au fălci sdravene.

Până acum s'au întâlnit termite din Cazane (Svinița) până la Bolgrad, Chișinău, din Tohani (Buzău) până în Dobrogea (Valea Batovei), dar și în Câmpia Munteniei (Comană, București).

Specia mai răspândită este *Reticulitermes lucifugus*, a căror viață a fost mai îndeaproape cercetată de M. Ionescu, dela Universitatea din București.

Există lucrătoare, cele mai numeroase, lungi de 6,5 mm., cu corpul de culoarea laptelui și lipsite de ochi, viața lor fiind dusă în robia muncii din cuib. Există soldați cam tot atât de lungi dar cu capul mare,

cu fălci sdravene, arma lor puternică. Există indivizi inaripați care cunosc și viața în aer liber pe vremea împerecherii, dar ca și la furnici, plătesc scump această năzuință spre lumină, pierzând aripele. Se întorc îndărăt la cuibul lor sau pătrund în altă casă, spre a întemeia un nou cuib. Căci altele ca altele: se înmulțesc nemai pomenit de iute. Regina termitelor din ținuturile calde și mai ales din neamul celor războinice, unde trebuie soldați mulți, umflată butie, închisă într'o cameră mare, aerisită, păzită, dă câte un ou la fiecare 2 secunde, fiind în stare într'o zi să producă 30.000 ouă; dă ouă însă și cu noapte, vară cu iarnă, vreme și de 10 ani, cât se zice că poate trăi o asemenea regină (*Brehm*).

Și termitelile dela noi sunt plodicioase. La Crevenicul-Mare din Vlașca s'a găsit și regine, cu pântecul umflat, lung de 12 mm., de 2 ori cât trupul lucrătoarelor.

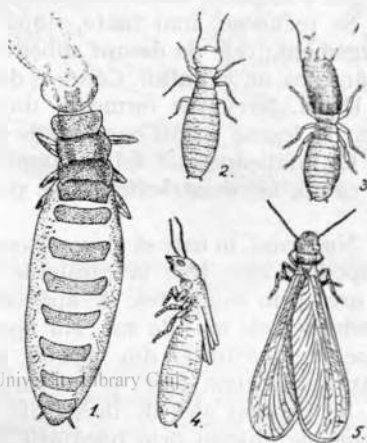

Fig. 203. — Termitelile dela noi. Crevenicul-Mare, Vlașca. 1 = regină; 2 = lucrătoare; 3 = soldat; 4 = nimfă; 5 = individ hăripat. Mărite de 3 ori (d. M. A. Ionescu).

Termitele dela noi, deși stricătoare, au importanța numai pentru că sunt cele mai nordice din aria lor de răspândire geografică.

Oropterele.

E una din grupele care cuprinde numeroase insecte de pe fața pământului. Nu numai că sunt multe specii, dar se înmulțesc atât de fără seamăn, încât împânzesc uneori câmpurile, de pare că ar fi plouat cu ele. Fac parte dintre insectele apărute încă din vremea carboniferă.

Se recunosc, mai toate, după aripi. Cele de deasupra sunt ca de pergament; cele de desupt subțiri cum e foița de hârtie de țigară, sunt strânse ca un evantail. Când le desfășoară, ambele perechi stau întinse în lături. Nervurile formează un țesut des, dungi regulate, trase în lung și legate printr'o rețea de alte nervuri subțirele.

Ca înfățișare sunt fel și chipuri, dela șvabul de bucătărie la greierul de câmp, iar de stricătoare, ce poate fi mai rea decât lăcusta.

Nu e casă, în care să nu se găsească ș v a b i, adevărată pacoste pentru gospodina care ține la curățenie. In casele sgârie-nori din București se urcă prin conductele de apă sau prin canalele dela bucătărie până'n rândurile cele mai de sus. Nu lipsesc de pe niciun continent, căci sunt duse, cu mărfurile din corăbii, pretutindeni, înmulțindu-se din cale afară. Au ajuns până și în porturile Oceanului Inghetăt.

Se țin mai ales de încăperile pe unde se află de ale mâncării. Se adună de obicei prin bucătării. Nu aleg. Mănâncă cojile rămase dela curățitul cartofilor sau al legumelor; se strâng grămadă la dărăbul de mămăligă de o acopere cu o coajă neagră. In lipsă rod orice le cade înainte, chiar haine, opinci ori hârtie.

Le place îndeosebi umezcala, căldura și umbra. Au păstrat din obiceiurile strămoșilor lor, neamul șvabilor fiind unul din cele mai vechi de pe fața pământului. Trăiau în umbra pădurilor dese de arbori fără flori, în aerul cald și umed, hrănindu-se din putreziciunile crenșilor și ale frunzelor.

Obiceiul acesta străvechiu, l-au păstrat și șvabii de azi, cu deosebire că nu trăiesc în păduri, ci s'au tras pe lângă om, unde află mai lesne hrana. Nu vezi picior de șvab la lumina zilei. Stau pitiți pe unde pot, prin crăpăturile dintre podele, dar mai ales sub coșcoviturile varului și lutului de pe lângă sobă, vatră ori horn. De cum se înserează însă, ies din ascunziș, mic cu mare, bărbat și femeie, foind după mâncare. Cum aud un șgomot, se fac iarăși nevăzuți. Dacă aprinzi un chibrit, orbiți și înspăimântați, fug care încotro, spre cel dintâi ascunziș din cale.

Pe la noi sunt obișnuite mai ales două soiuri.

Ș v a b i i m ă r u n ț i (*Blatta germanica*) sunt cei mai comuni. Rar ajung cât un lat de deget. Sunt roșietici, cafenii mai mult și foarte

vioi. Din cele trei părți ale trupului oricărui insect, nu se văd decât două. Ceea ce socoti deodată că e capul nu este decât dosul pieptului, ca un scut, gălbui și cu două pete negrii, lunguețe, pe care le ai putea lua drept ochi. În realitate capul negru, cu doi ochi mari, este ascuns sub cozorocul pieptului iar gura cu fălci sdravene e dedesupt; numai așa pot apuca și sfărma ce le iese înainte.

Pe cap sunt prinse două antene lungi, subțiri, pe care le poartă în toate părțile; cu ele simt mâncarea. Cele trei perechi de picioare, lungi, îi fac să se miște iute, ager, iar când e pericol repede le strâng sub trup, ca și când și-ar da seama că ori morți ori cu picioarele rupte, tot una e.

Poți deosebi lesne femeia de bărbat. Aceasta din urmă e mai închisă la culoare și cu trupul mai ascuțit. Uneori însă femeia se recunoaște mai lesne, după sacul alb ce-l poartă la capătul pântecului și în care se află deodată

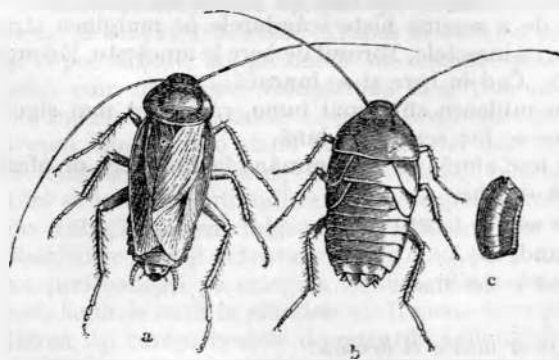

Fig. 205. — Șvabi-negri. a = bărbat; b = femeie; c = pachet cu ouă.

oue - peste 30, - apoi puii. Dela o vreme sacul se deslipește de mamă, plesnește în lung, iar pușorii mărunți ies, împrăștiindu-se în toate părțile. După ce năpârlesc de vreo câteva ori, se pun cu dea-valma cu părinții la stricăciunile ce le aduc gospodinii.

Se întâlnește pretutindeni. De aceea poporul le-a dat fel de fel de numiri. Mai

mare răspândire are numele de șvab, socotind Românul că au venit odată cu nemții. Prin Bucovina le zic Ruși, ca aduși de ruși. Pe

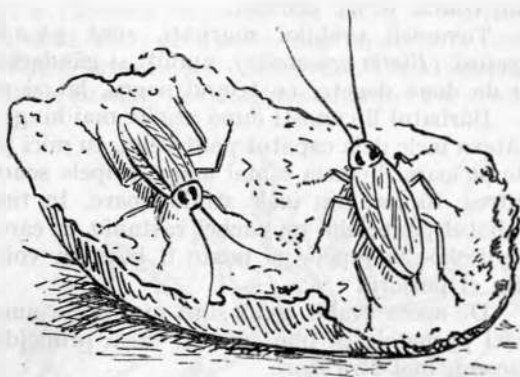

Fig. 204. — Șvabi. Stânga femeie; dreapta bărbat (d. d-na E. Saulea-Bocec).

aiurea li se spune corhani, colțani, tarhoni. Și alte noroade le dau nume după neamurile socotite nu tocmai printre prieteni. Neamțul din Prusia le spune tot șvabi adică veniți din Sud; cel din Bavaria dimpotrivă prusi. Pe valea Rinului sunt numiți franțuzi, iar rușii din contră le zic prusaki.

Tovarășii șvabilor mărunți, sunt șvabii-negri, mari, mai grețoși (*Blatta orientalis*), numiți și gândaci negri, libareci. Sunt lungi și de două degete, cu trupul negru, lat și moale.

Bărbatul îl cunoști după aripile mai lungi, care lasă desgolite numai câteva inele dela capătul pântecelui, cu mici prelungiri, ca niște monturi de picioare. Femeia e mai mare; aripele scurte, lasă desgolit pântecul întreg, format din inele strălucitoare. În timpul verii, femelele au la capătul pântecelui un pachet castaniu, în care se găsesc ouăle. Pachetul se deslipește repede și poate fi lăsat în voia întâmplării până ce ies din el pușorii.

De aceea șvabii mari sunt mai puțin numeroși de cât cei mărunți, căci pachetele cu ouă sunt în calea primejdiiilor; în schimb sunt mai lacomi, mai stricători.

Leac de stărpirea șvabilor se găsește. Înainte de orice e curățenia și măturalul des al bucătăriei, ca să nu rămâie pe jos fărămituri.

Când se ivesc, se pot otrăvi, punându-se în cale mămăliguță amestecată cu arsenic și ceva zahăr, mijloc cam periculos pe unde vin în bucătărie găini, pisici ori câni, căci se pot și ei otrăvi. Mai lesne se prind șvabii, punând o cârpă udă în calea lor. Plăcându-le umezeala și căldura, după ce se satură, se trag în ascunzișurile cârpei, de unde a doua zi îi prinzi ca din oală, opărindu-i.

Se pot îmbăta cu bere. Pui o strachină cu puțină bere pe fund, în calea lor, având grijă de a rezema niște scândurele pe marginea strachinei, ca să se poată urca insectele. Mirosul de bere le amețește, lăcomia le împinge mai departe. Cad în bere și se înneacă.

Ori cum, asemenea mijloace sunt mai bune, căci sunt mai sigure decât descântecurile care se fac seara, pe lună.

« Una dintre femei iese afară, iar alta rămâne în casă. Cea de afară strigă, la geamul lăsat deschis:

Craiu nou în țară!

Cea din casă răspunde:

Să iasă șvabii afară!

Cea de afară:

Dar ce-ar mânca ei deseară?

Cea din casă:

S'or mânca unul pe altul

Până s'a curăți tot satul » (*Marian*).

În vremea aceasta însă șvabii au ieșit din ascunzișul lor, fără să asculte de descântec. Mănâncă mămăligă de pe polița blidarului și

apoi se ascund iarăși în crăpăturile înguste de pe lângă vatră, înmulțindu-se în tihnă și făcând haz în sinea lor, de dorința gospodinei de a se mânca unii pe alții.

Una din cele mai curioase insecte dela noi și ca înfățișare și ca obiceiuri este călugărița (*Mantis religiosa*). De altfel e reprezentantă în părțile noastre, a unui neam de insecte mai numeros în țările calde, vestite prin originalitatea formelor și a obiceiurilor. Unele seamănă cu niște crenguțe uscate, altele cu niște flori boghios colorate. Fie pentru a se apăra împotriva dușmanilor, fie pentru a înșela la rândul lor pe victime, reprezintă formele cele mai perfectionate de m i m e t i s m.

Și călugărița are unele obiceiuri stranii. Trăiește prin pajștele înflorite din ținuturile mai calde, cum e Dobrogea, pe dunele dela Hanul-Conache în Tecuci ori în Câmpia ardeleană. Are un corp lungăreț, cu picioare svelte dar sdravene, cu pieptul îngust și lung de parcă gât, cu capul mare, cu doi ochi holbați.

Când pândește, se sprijină pe ultimele două perechi de picioare lungi și subțiri, crăcănate. Trupul ia astfel o poziție oblică, cu pieptul și capul ridicat, iar picioarele de dinainte mai sdravene stau încrucișate, cum obișnuiesc călugărițele să-și țină mâinile în biserică.

Insecta stă de pândă. Capul îl poate suci în toate părțile, așa încât trupul rămâne ca o stană de piatră, dar insecta vede tot ce e în jurul ei. Nemișcată, nu dă de bănuț nimic celorlalte insecte, care sbor fără să le treacă prin minte ce le așteaptă în cale. De cum s'au apropiat de călugăriță, ca fulgerul își întinde laba și apucă insecta din sbor, între braț și antebraț; aceste două părți ale picioarelor de dinainte au peri ascuțiți pe margine ca niște dinți de sârmă și se pot închide ca o lamă de cuțit în plăselele ei. Repede duce prada la gură, o mănâncă lacom, își curăță brațele de resturile aninate de vreun spin al brațului și iarăși se pune la pândă. Se citează cazuri când o asemenea călugăriță a prins în ghiare și o șopârliță, mâncând-o ca o fiară.

Neamurile ei mai mari din zonele tropicale, se încumetă să prindă și o pasăre din sbor.

Totul în viața acestei insecte este curios. Lupta bărbaților ar putea aminti luptele dintre cocoși, care procură atâta distracție la unele

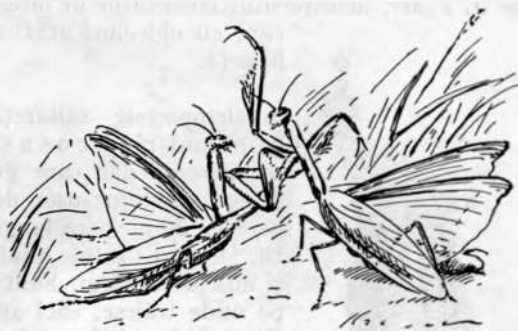

Fig. 206. — Două călugărițe bătăndu-se (d. C. Motaș).

popoare. Asemuindu-le cu oamenii, crezi că ai înainte lupta ce se dădea în evul mediu între cavaleri îmbrăcați în zale, dovedind măiestria cu care mânuiau sulitele.

Până și în depunerea ouălelor au anumite curiozități. Ouăle sunt îngrămădite în jurul unei crenguțe, învăluite într'o anumită îmbrăcăminte, dar așa orânduită încât puii aproape în totul asemănători părinților, ies numai pe o anumită parte a cuibului.

Este deci lesne de înțeles cum paginile cele mai fermecătoare scrise de *J. Fabre*, neîntrecutul observator al insectelor, se referă la călugărița, cu obiceiuri atât de deosebite de ale altor insecte.

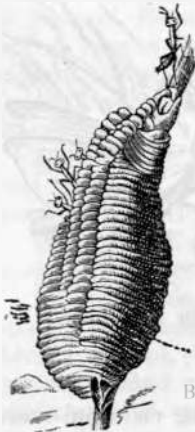

Fig. 207. — Cum ies puii din cuib.

Ortopterele săltărețe (*Saltatoria*), cuprind în primul rând *cosașii*. Sunt insecte ușor de recunoscut, dar cam greu de văzut, fără băgare de seamă. Sunt ușor de recunoscut după a treia pereche de picioare lungi; când animalul stă liniștit, stau ca brațele unui compas deschis, de o parte și alta a corpului. Sunt greu de văzut prin iarbă, pe unde trăiesc, căci au culoarea ei. Prin mișcări foiesc îndeosebi, ca tântarii. Dacă dai să urmărești vreunul, abia poți să-l zărești, ca și iepurele care stă ghemuit după bulgării din brazdă. De l-ai zărit, te lașă să te apropii și când socoți că ai pus mâna pe el, țup! sare cine știe unde.

Cosașii mai au o particularitate: țărăesc. Fac un șgomot ca de coasă bătută, dar cu un sunet mai ascuțit. De aceea Românul le-a dat numele de *cosași*. El le mai zice *căluși* «pentru că au ochii mari, boldiți și cap ca la cai și pentru că sar prin iarbă ca și caii împiedicați de picioarele de dinainte» (*Marian*).

Între ei cel mai mare este *cosașul-verde* (*Locusta viridissima*), luat de mulți drept lăcustă, de care însă se deosebește, între altele, prin antenele lungi și prin pânțelele mult mai scurte decât aripele, terminat cu un fel de sghiab lung, prin ajutorul căruia femeia pune ouăle în pământ. E mare la trup și de trei degete, iar culoarea lui e ca a buratecului; nu se poate lesne deosebi din iarbă. E un vânător temut în lumea insectelor mărunte, iar dacă nu găsește de mâncare în iarbă, se urcă și pe copaci. Aripele mari, lungi, îi servesc drept minunate parașute în săriturile lui îndrăznețe. Adeseori găsești *cosași* cu câte un picior mai scurt. E piciorul crescut în locul celui mare, lăsat în gura unui dușman. E un mijloc de apărare și acesta, căci oricum, mai bine e să rămâi schiop, decât să ți se sfârșească zilele.

Mai mărunț, dar mai sgomotos în țărâitura lui de seară este c-oșul mic (*Locusta cantans*) cu pântecul mai bonduc și mai ales antenele lungi cât și trupul. Tot așa de des întâlnit prin iarbă este călușelul (*Decticus verrucivorus*), care se deosebește de c-oșul verde că e mai grăsun la pântece,

iar pe dosul pieptului are o muche bine pronunțată. Nu e verde ci mai mult cafeniu cu pete mai închise, numeroase mai ales în curmezișul aripelor mai înguste și de regulă nu prea lipite de trup. În schimb picioarele dindărăt sunt mai lungi

și mai sdravene decât la c-oș, cu ghiare la vârf. Se apără mușcând și dând din gură un suc castaniu, bun după credința unor popoare, împotriva negilor. La noi se crede nu numai că sucul e bun de negi

« dar apropiind călușelul cu gura de un negel, acesta este smuls cu rădăcină cu tot » (*Marian*).

Fig. 209. — Călușelul (d. d-na E. Saulea-Bococ).

Nu e copil care să nu fi recitat cu emoțiune, în clasele primare, vestita poezie:

Greerul în desfătare
Trecând vara cu cântare
Deodată se trezește
Că afară viscolește.

Dar sunt mulți din ei care nici mai târziu nu au avut curiozitatea să vadă un greier, măcar că în serile de vară îl cheamă într-una: țâr, țâr, țâr, țâr; cântecu-i în liniștea nopții răsună plăcut, deși în cadențe monotone.

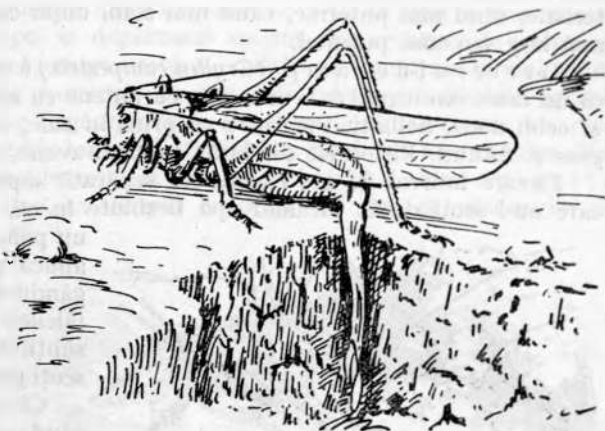

Fig. 208. — C-oșul verde punând ouăle (d. d-na E. Saulea-Bococ).

Greierul țărâind, cântă serenadă femeieștii, ascunsă într'o gaură vecină. Lăutar măiastru, are vioară și arcuș. Vioara cu strune, niște creste mărunte, e sub aripa de deasupra, din dreapta. Arcușul e o vârcă de pe aripa din stânga. Frecându-le una de alta scoate țărâitul caracteristic, când mai puternic, când mai slab, după cum deschide aripele mai larg sau mai puțin.

Greierul-de-câmp (*Gryllus campestris*) e mai mare și negru ca un drac. Are capul ca o măciucă, cu antene ca niște șfichiuri de bici și ochii mari, holbați. Pieptul e ca prins în zale, iar pânțele, scurt, gras și rotund. Picioarele dindărăt sunt sdravene, dar scurte.

Fiecare individ își are căsuța lui separată săpată în pământ, din care nu-l scoți decât turnând apă fierbinte în ea, ori zădărându-l cu

Fig. 210. — Greierul-de-câmp (d. d-na E. Saulea-Bocec).

un paiu. De ciudă greierul apucă paiul cu gura, înfi-gându-și adânc căngile dela fălcile puternice. Cum îl simți, tragi repede paiul și scoți greierul.

Cât e lumina zilei, rar când se încumetă să iasă din ascunzișul lui. Doar bărbatul cât se mai avântă pe vreme senină și călduroasă spre a da târcoale pe la locuința unei femeiești, ademenind-o prin cântecul

lui din vioară. De cum aude însă un foșnet, repede se ascunde. Cum dă amurgul începe și orchestra greierilor, farmecul serilor de vară. Dar... bietul bărbat plătește cu vieța adesea, cavalerismul lui. Măcar că e îmbrăcat în haina nopții, ochii pătrunzători ai liliacului, ai cărțiței, ori chiar al unei nevăstuici flămânde, îl descoperă. Durerea cea mai mare trebuie să sufere, atunci când e atacat chiar de soața pentru care cântă cu atâta foc. Nu e rar cazul ca după împerechere, greieroaica să se repeadă asupra cavalerului, mâncându-l.

Fig. 211. — Greierul-de-casă.

Greierul-de-casă (*Gryllus domesticus*), primit cu drag de toată lumea, căci e socotit că aduce noroc, e cu mult mai mic, mai spălăcit la culoare. Adesea e tovarășul șvabilor cu care trăiește în bună înțelegere.

Țărâitul lui, mai ales în spre toamnă, când cei de câmp au amuțit, e plăcut, deși pune în relief mai mult melancolia anotimpului.

Când însă se întrec la cântat mai multe perechi, ajung de nesuferit.

Totuși inima bună a Românului și aicea se arată, căci ei socot că și greierii sunt cu noroc la casa omului. Nu-i prigonesc, nici nu-i omoară când se înmulțesc din cale afară deoarece se crede că stau la casa omului cel mult 7 ani și apoi se depărtează singuri. Nu se ating de ei însă și din credința că dacă omori vreunul, ceilalți se înmulțesc și mai mult, iar unii își răzbună tovarășii omoriți, vărându-se în urechile gazdei, iar de acolo chiar se bagă în creieri. De aicea poate și vorba: « a avea greieri în cap », a umbla buimac, a fi zănatec, când cu o idee când cu alta.

Neam cu greierul este coana-chiftirița, coropișnița (*Grylotalpa vulgaris*), cu trupul ca de greier, dar cu obiceiurile de cârțiță, de unde și numele latinesc. E o dihanie uricioasă, respingătoare. Fără voie te dai un pas îndărăt când o vezi, ca în fața unei scorpії.

Capul rotund e cu doi ochi strălucitori ca de șarpe iar cele două antene scurte, subțiri, stau ca niște coarne. Pânțelele moale, e acoperit pe spate de aripele scurte, cu nervuri proeminente, iar la vârful pânțecului are două prelungiri lungi și păroase.

Își duce vieața pe sub pământ. Cu picioarele de dinainte scurte, groase, vânjoase, la capăt cu dinți, o adevărată greblă cu coada scurtă, într-o clipă își sapă un cotlon când e surprinsă ziua, rătăcind departe de locuința ei obișnuită. Aceasta e un soi de canal lung. Ca și cârțița, îl sapă nu numai pentru odihnă, dar ca să-și caute și de mâncare. Într-o privință e folositoare, căci distruge larvele de cărăbuș. E însă stricătoare mai ales pentru grădinării, deoarece mănâncă cu poftă nebună rădăcinile proaspete de zarzavaturi ori chiar planta din sămânță.

Noaptea sboară uneori, greoi și cu fâlfăituri. Atrasă de lumină, nu rar ajunge să se izbească de geamul ferestrelor, căzând la pământ.

Uricioasă cum e, stricătoare mai ales pentru zarzavaturile de pe straturile de lângă casă, rătăcind ziua ca o stafie a nopții, poporul nu o poate suferi. Se teme de dânsa, căci socoate mușcătura-i foarte veninoasă, mai veninoasă decât a șarpelui. Unde o întâlnește o omoară: pune să citească preotul în grădini, în ziua de Sf. Trif, stropind straturile cu aghiazmă. O crede periculoasă dar și cu puteri vindecătoare.

Fig. 212. — Coana Chiftirița și larva ei (R.).

Cel care o ucide cu dosul mâinei, ajunge la rândul lui să vindece o vacă care s'a umflat mâncând trifoi.

Cuvântul lăcustă nu stârnește numai noțiunea de lăcomie, dând vorba în popor: « se îndoapă ca o lăcustă ». De lăcustă se leagă noțiunea de groază, sărăcie și foamete, căci pe unde trece nu lasă decât pământul gol, ca ars. Invaziunea lăcustelor într'o țară, nu se șterge din amintirea poporului. « Dela venirea lăcustelor, se numără anii, ca și « dela ciuma lui Caragea ». O năvală de lăcuste a dat peste Moldova, în 1538, când domnea nefericitul domn, omorât de boieri, la Suceava. Poporul l-a poreclit pentru aceasta *Ștefan-Vodă Lăcustă*. Și așa i-a rămas porecla și azi în istorie.

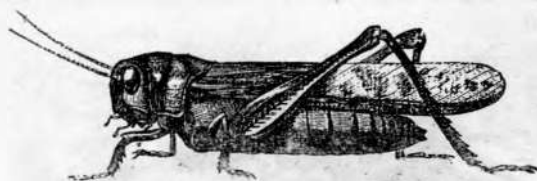

Fig. 213. — *Lăcusta-cătăloare*.

Se cunosc însemnate în cronicile noastre vreo 5 invazii de lăcuste numai în veacul al 18-lea.

Și în vremurile de azi se aude, din vreme 'n vreme în anii secetoși, de năvala lăcustelor, dar numai prin deltă, prin Dobrogea ori prin Su-

dul Basarabiei. În 1929 au invadat până pe la Raselm. Mai înainte ajungeau, venind dinspre Rusia, până 'n Anglia (1864).

Sunt cârduri atât de numeroase, încât întunecă soarele.

La 1880, în Caucaz, trenul s'a oprit în loc, așa de gros era stratul de lăcuste pe șine, după cum în 1917, prin Spania, un aviator s'a prăbușit cu aeroplan cu tot, dând într'un roi de lăcuste.

Pe unde cad, în câteva minute, vegetația e nimicită.

Lăcusta aduce la înfățișare cu cosașul mare. Se deosebește de el prin antenele scurte, prin pânțele mai lung, prin aripele de deasupra cu pete castanii, pare că sunt niște inscripții hieroglifice. De altfel ușor se deosebește prin culoare. Pe când cosașul e verzui, lăcusta e mai mult cafenie.

Pacostea cea mare nu e numai *lăcusta-cătăloare* (*Pachytillus migratorius*), care poate sbura și 6—7 km. pe oră, fără să se ostenească. Și larvele sunt mâncăcioase; la început când n'au aripi, merg încet, dar tot fac și un kilometru pe zi. Pe urmă, când cresc și au putere în picioarele dindărăt, sar, făcând chiar 10 kilometri pe zi. După cea de pe urmă năpârlire, căpătând aripi, pornesc la drum lung fără să se ostenească, trecând ape, păduri, până ce dau de iarbă ori semănături.

Sbor în cârduri de milioane, căci fiecare femeie, pune în pământ și 50 de ouă, din care ies peste un an, larve mici, cam cât omida fluturului de mătase. Foiesc ca viermii; repede năpârlesc, întărindu-se și apucând razna peste câmpuri, răspândind groaza între oameni.

Aceștia nu puteau face nimic mai înainte vreme, spre a-și salva avutul. Trăgeau clopotele dela biserică, mic cu mare ieșeau cu tălângi și vătraie, doar le vor abate din cale prin sgomote asurzitoare. Le omorau cu îmblaciu, dar degeaba. Mai cu bune urmări sunt șanțurile cu apă, săpate în calea larvelor sau stârpirea ouălor în locurile unde sunt depuse.

Astăzi stârpirea se face prin mijloacele polițienesti ale naturii. S'a găsit un microb care atacă și omoară lăcustele în câteva ceasuri. Boala este molipsitoare, de altfel ca și cea descoperită de Pasteur la viermii de mătase. În acest chip omul de știință vine în ajutorul omnirii încercată de tot soiul de flagele.

În afara lăcustei călătoare, la noi trăiesc diferite neamuri ale ei, care însă nu sunt nici pe departe atât de periculoase. Trăiesc amestecate în lumea coșaiilor, mai ales în regiunile de stepă.

Așa e pârâitoarea (*Psophus stridulus*), cu dedesuptul aripelor roșu ca sângele, ceea ce se vede mai ales când zboară. E numită pârâitoare pentru că pârâie când zboară, frecând repede marginile aripelor de deasupra, scortoase. E un mijloc de înspăimântare, deci de apărare, cum îl au multe neamuri de ale ei.

Curioasă ca înfățișare este lăcusta-cu-rîț din Dobrogea (*Tryxalis nasuta*), Bă-

râgan, dar și în dunele dela Hanul Chonache (Tecuci). Aduce aminte prin forma trupului de coșaiii regiunilor tropicale, cu înfățișări stranii de mimetism.

Nici n'o cunoști, chiar trecând pe lângă ea, când stă liniștită pe o frunză de păioase. În totul, pare că face parte din plantă. Trupul lungueț și subțirel e verzui ca frunza în toiu verii. Aripele, mai lungi decât pântecetele, și ele au forma unor frunze scortoase, cu nervuri paralele. Până și antenele sunt lățite ca frunzele rupte în lung, mai ales că stau de regulă îndreptate înainte, în prelungirea trupului.

Picioarele dindărăt în schimb sunt mai lungi decât la coșaiul verde, mult mai subțiri și delicate. De aceea și săriturile lui sunt mai mari.

E cel mai frumos exemplu de mimetism ce se întâlnește la noi. Mai la Nord de Alpi, nu se ridică în Europa, deoarece e o insectă înaintată din ținuturile calde, mediterane.

Un curios obicei îl are greierul - împrășcător (*Dinarchus dasypus*), tot din Dobrogea. La trup mai mult aduce a greier, fiind groci,

Fig. 214. — Lăcusta-cu-rîț (d. d-na
E. Saulea-Bocec).

dolofan și gras, de culoare neagră-strălucitoare, pare că ar fi închis într'o zale de metal. Nici nu zboară, nici nu sare, căci atât aripele cât și picioarele dindărăt sunt închircite. În schimb fugе repede. Se urcă pe ciriteii de stejar, și scoate un slab țârăit prelung, frecându-și ciompurile aripelor una de alta. Când dai să-l apuci, nu fuge. În schimb

Fig. 215. — Greier-împroșcător.

fără să vrei îți tragi mâna, căci dela încheieturile pieptului, împrășcă un suc gălbui, ca chilimbarul, care nu este decât o picătură din sângele propriu, împrôscat spre a înfricoșa pe dușmani. Până ce acesta se desmeticește, insecta s'a făcut nevăzută.

E un obicei, pe care neamurile ei mai depărtate îl au mai dezvoltat.

Sunt numeroase soiurile de lăcuste. Una care a a-

duș în 1930 mari pustiiri pădurilor de cer și stejar din Dobrogea de Sud dar și la Perșor în Dolj este lăcusta *Isophya speciosa*.

Seamănă mai mult cu un greer, cu pânțele mare, umflat spre partea ventrală, cu antene subțiri și foarte lungi, cu a treia pereche de picioare mari, bune pentru sărit, iar femeia cu prelungirea de pus ouăle destul de lungă, în formă de iatagan.

Culoarea este mai mult roșcată, cu antenele castanii, cu o pată neagră pe cap și alte pete negre pe pânțe, verzi pe laturi. E una din insectele frumoase dela noi.

Adulții trăiesc pe copaci și mănâncă frunzele de nu rămân decât crengile ca uscate.

Femeia depune ouăle în pământ, pipăind cu antenele locul potrivit. După 9 luni iese insecta adultă, în primăvară tocmai când frunzele sunt fragede și mugurii buni de atacat.

Peste 2000 de ha. pădure de stejar din Dobrogea părea arsă din pricina acestei lăcuste.

Fig. 216. — *Isophya speciosa* (d. Gr. Eliescu).

Grupa *Dermaptera*, cu prima pereche de aripi vârtoasă și scurtă, cuprinde urechelnița (*Forficula auricularia*), o insectă pe cât de obișnuită la noi, pe atât de temută de popor.

Nici n'ai crede că e neam cu lăcusta ori cu chiftirița. Atâta doar că și ea e o insectă de noapte. Când dai ziua de ea, pe sub o piatră din loc cu soare ori pe sub coajă de copac, se svârcolește ca un

pește pe uscat. Repede își caută alt ascunziș, ca și când lumina o orbește.

Poporul are o groază nebună de această insectă lunguiață, castanie, cu pieptul mai deschis la culoare, și cu două prelungiri ca niște foarfece la capătul pântecelui. Se teme de ea, pentrucă are credința că se vără în urechi și n'o mai poți scoate. În realitate e o simplă credință; e dreptul că întâmplător poate să se vâre în urechea celui ce doarme greu în iarbă, dar nu e un obicei constant.

Este o insectă cu manifestări foarte interesante. Ii place să stea mai multe la un loc, bărbați de diferite mărimi și femeiuști mai svelte la

Fig. 217. — Urechelnița îngrijindu-și copiii (d. Morstadt).

trup. Când se împerechează, adesea se iau bărbații la harță. Se mușcă cu fălcile puternice, se svârcolesc. Cel mai slab își ia tâlpășița, lăsând locul celui mai sdravăn.

Mai are un obicei rar la neamurile ei. Femeia îngrijește de ouă și chiar de copii, ca și cloșca. Stă lângă grămadă de ouă, puse sub o coajă de copac, ori într'o cameră de sub o piatră, le curăță de ciuperci, ori chiar le mută din loc, câte unu-unu, dacă cumva ploaia a străbătut până la ele. Din fiecare ou — fiecare femeie depune vreo 50—60 de ouă — iese câte o mică insectă, ce sparge coaja cu un corn ce-l are în frunte. Cum a ieșit năpârlește, desbrăcându-se de haina din ou, deci lepădând și spinul de care nu mai are nevoie. Nici după ce au ieșit copiii pe lume, mama nu-i părăsește, ci le aduce de mâncare, până ce crede că au destulă experiență de viață, ca să trăiască pe seama lor.

Urechelnița se hrănește cu de toate. Ii place fructele căzute din copac, dar nu se dă înlături și de la o masă luată din cadavre.

Neuropterele.

Se aseamănă mult cu pseudoneuropterele, după cum numele arată. Au fost despărțite pentru că neuropterele au metamorfism complet, cu larvă și nimfă.

Obiceiu carnivor are larva de leul-furnicilor (*Myrmoleon formicalynx*). Ca adult seamănă cu o libelulă, după corpul lungăreț, subțire, numai că antenele sunt ca de fluture, umflate mai mult la capăt. Când stă liniștit trupul e învelit de 4 aripi, străvezii ca de borangic, mai ales că și nervurile sunt des țesute ca într-o pânză rară. E întâlnit mai ales în spre pădurile de brazi. Stă toată ziua, leneșă, aninată cu picioarele de crenguțe, de ai crede că e moartă. Numai către seară cât mai sboară, încet și puțin.

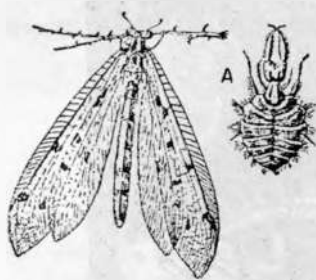

Fig. 218. — *Leul-furnicilor și larva (A.)*.

În schimb copilul, larva, e un drac și jumătate. Mai rar atâta deosebire între apucăturile lui și ale părinților. Ca formă seamănă cu un păduche ceva mai lătuț, dar cu pieptul îngust; la cap are două cângi ascuțite și lungi, care îți spun de mai înainte ce poamă e.

Trăiește în pământ; îi plac locurile nisipoase sau cu țărână uscată, în care își sapă capcana. E o minune cum lucrează și ce forță desfășoară. În câteva secunde sapă în nisip o groapă ca o pânție, în fundul căreia se infundă, de-i rămâne afară numai capul cu cângile.

Interesant e cum sapă. Pânțelele cu chitină groasă e și sfredel și sapă. Cu capul, adevărată lopată, asvârle nisipul chiar la 2 dm. depărtare, în felul buhaiului mâniat.

Dacă întâlnește o pietricică în cale sau o apucă cu cângile și o scoate din drum sau o asvârle cu dosul capului cât colo. Așa de iute ce lucrează, încât se formează în locul acela un vârtej de nisip, pare că ar fi o minusculă mașină rotatorie.

După ce și-a făcut capcana, se pune la pândă.

De unde să știe biata furnică ce o așteaptă? Ea fuge, harnică cum e, cu hrana în gură. Când ajunge la marginea leicei, pentru dânsa o prăpastie, nisipul se nârue și furnica se rostogolește drept în ghiarele fiarei. Dacă cumva în drum are vreme să se oprească din rostogolire, fiara din fund o împoașcă cu nisip, de o face să-și piardă cumpătul și cade la fund.

După ce o mănâncă, părțile chitinoase, rămase, le asvarle afară din pălnie, spre a ține pereții curați.

Când i-a venit vremea să se schimbe în nimfă, se înfundă în nisip, își țese un învâliș solid, întărit cu fire de nisip și așteaptă. În primăvară iese insecta plâpândă, tremurândă, ce-și duce viața aeriană cu nevinovăția unei ființi delicate.

Răsturnând lespeziarele dela marginea pâraiașelor cu apă limpede, dar și din cele stătătoare, nu rar găsești un animal curios.

Vezi îndată că nu ai a face cu un vierme, ci cu larva unei insecte (*Phryganea grandis*). Se vede aceasta după căpușorul cu 2 ochi mari, iar la piept având 3 perechi de picioare scurte. Ca adultă insecta duce viața aeriană, având înfățișarea mai mult a unui fluture

Fig. 219. — Gropițe săpate de larvă.

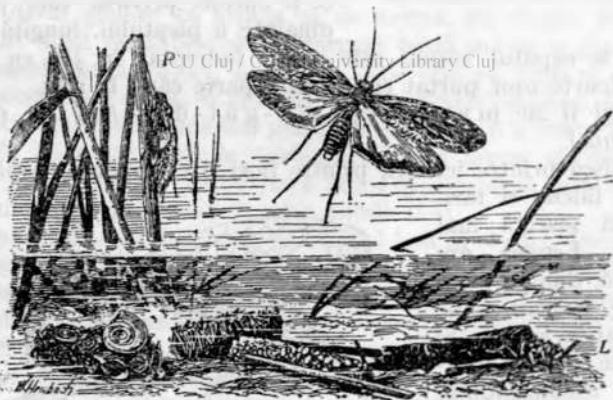

Fig. 220. — Adultul, larva (L) și pupa (P) de *Phryganea*.

de molie, prin marginea aripelor de dindărăt cu franjuri delicate, niște perișori moi și mătăsoși.

Larva e ca o omidă, cu corpul moale. Se apără de lăcomia animalelor de baltă, fabricându-și un tub în care își vâra trupul întreg și din care nu scoate decât căpușorul și picioarele. Merge prin apă

căutându-și mâncarea, târâind după ea căsuța cu înfățișări din cele mai bizare. Cu greu poți s'o scoți din tub, căci se ține printr'un anumit organ dela capătul trupului și cu un altul ce se află pe primul inel de pe pânțe.

Tubul e format fie din bucățele de plante, din pietricele, din fire de nisip sau chiar din scoicușoare mărunte lipite între ele. Ți se par puse claie peste grămadă și totuși prezintă o înfățișare plăcută care atrage privirea celui mai slab observator.

O formă rară, care sare ca și colembolile, dar care face parte dintre Neuroptere este *Boreus hyemalis*, aflat pe zăpadă și lângă Sinaia. E neagră, cu cap de lăcustă.

Tot din neamul neuropterelor face parte o insectă mărunță, des întâlnită la noi, cu înfățișare curioasă, ce-ți atrage luarea aminte.

Trupul, nu e mai lung de 1 cm, negricios, cu 4 aripi transparente, ca de sticlă, având o rețea largă de nervuri. Le ține oblic când e liniștită. Ceea ce-ți oprește privirea este partea de dinainte a pieptului, lungită, neagră,

Fig. 221. — *Boreus hyemalis*.
Sinaia (d. M. A. Ionescu).

îngustă, la capătul căruia este capul îndreptat în jos, cu doi ochi mari și foarte ușor purtat când într-o parte când în alta.

Nemții îi zic musculiță-cu-gât-de-cămilă (*Raphidia crassicornis*).

Se mișcă printre ierburi, printre flori și e un mare hrăpăreț, apucând cu fălcile ei tari, orice altă insectă mai mărunță. Femeia are în partea dindărăt un tub lung, cu care pune ouăle mai la adânc. Și larva este lacomă și răpitoare, ascunzându-se repede sub solzii scoarței de copac, unde găsește prada.

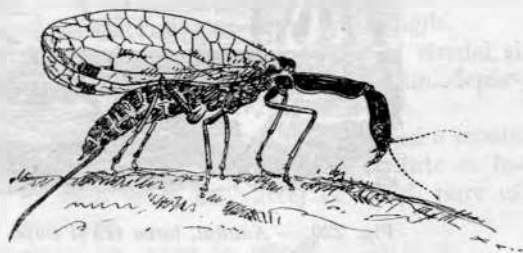

Fig. 222. — *Raphidia* din jurul Iașilor
(d. C. Moțaș).

Coleopterele.

Coleopterele formează o grupă numeroasă și interesantă dintre insecte, cărora poporul în general le-a dat numele de *gândaci*. Ele se

recunosc lesne prin anumite însușiri, în afară de caracterele generale ale oricărui insect.

Părțile gurii sunt făcute pentru tăiat; inelul cel dintâi al pieptului formează un soi de scut gâtului. Se recunoaște ușor un coleopter și după aripi. Are două perechi. Una, elitrele, chitinoasă, tare și fel de fel colorată, acopere partea moale a pântecelui, precum și alte două aripi de desupt, subțiri, pe care le desfășoară numai în sbor.

Gândacii sufăr o metamorfoză completă; ies din ou sub formă de *larvă*, cu inele moi, cu trei perechi de picioare în partea de dinainte a trupului. Trăiește cât trăiește, mâncând și îngrășându-se; de la o vreme se liniștește și se transformă în *nimfă* ori *pupă*, din care iese gândacul.

Imprejurările în care trăiesc gândacii sunt foarte felurite, așa încât atât forma corpului lor, în amănunt, cât și a larvelor lor, este de asemenea felurită.

Cărăbușii.

Cărăbușul sau găinușa (*Melolontha vulgaris*) este cel mai cunoscut gândac. Poporul știe că e stricător, dar se bucură când îl vede. E doar unul dintre vestitorii primăverii din lumea necuvântătoarelor mărunte. Acest gândac cu aripile ca de aramă, nu zboară în cârduri mari, decât după ce Babele și-au scuturat toată mânia și s'au dus să se odihnească lângă Gerilă, ascuns în cine știe ce peșteră tainuită.

Când vezi, către seară, în luna lui Mai, cei dintâi cărăbuși, în adevăr parcă simți și mirosul plămădirii pământului în care n'a rămas buruiiană neîncolțită. Zănateci, sbor în toate părțile. Se lovesc de oameni, se lovesc de copaci. Cad jos ca amortiți și iarăși își iau sborul prin văzduhul plin de mireasma proaspătă a celor dintâi flori.

Românul îl prinde, îl pune în palmă și-l lasă să zboare. Dacă zboară iute, peste vară gospodarul va fi harnic; dacă stă în palmă mai multă vreme până ce-și ia de seamă, hărnicia gospodarului e cam îndolnică.

Câte alte credinți nu sunt legate de apariția cărăbușilor! De sunt mai păroși pe pânțele, anul va fi mănos în porumb. De iese mulți deodată, nu se vor face poame, dar câmpurile vor da rod. E bucuria legată de cele dintâi făpturi primăvăratice, dar e și ceva din nădejdea fatalistului și dorința de a cunoaște viitorul.

Dracii de copii știu că petrec mai bine pe seama cărăbușilor, făcând moriști și sbârnăitori, cântându-le, câtă vreme ei se chinuesc ca să zboare, măcar că sunt prinși de picior cu vreun spin de prun:

Vai sărmâne cărăbuș
Pe a cui mână încăpuși.
De acum oricât vei cerca
De mâna mea nu-i scăpa.

Și totuși cărăbușii nu merită o asemenea cruțare. Sunt răi și ei, sunt răi și larvele lor. Bătrânii abia au ieșit din pământ și se năpustesc asupra pomilor cu frunza fragedă. Hoinăresc cât hoinăresc, ca beți, o parte de noapte și apoi se pun pe mâncate. Gura lor e ca un foarfece. Cele două perechi de fălci tari, sunt ca bucăți de ferestre cu dinții stirbiți. Cu ele taie frunza, taie mugurii, mâncând până ce se umflă, iar spre ziuă, sături dar și amorțiți de frig, stau nemișcați pe frunze.

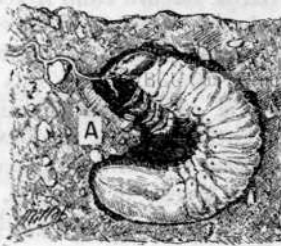
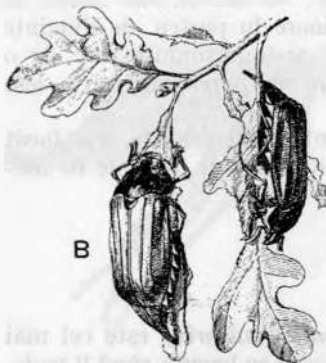

Fig. 223. — Cărbușii cu larva (A.).

Când scuturi copacul, pare că bate piatra, așa răpăie gândacii somnoroși. Atunci, în ziuă, sunt prinși, adunați și asvârliți în foc ca niște răifăcători. Prin unele țări, unde se economisește și firul de iarbă, cărăbușii scuturați sunt dați la porci; aiurea sunt uscați, măcinați și dați la gobăile din curte. Ba nu rare ori sunt ferți, tescuiți, iar grăsimea ce iese dintr'înșii, folosește la facerea săpunului de casă.

Iși inchipuie oricine ce puzderie de cărăbuși trebuie să se abată asupra grădinilor, dacă sunt în destul de mare număr ca să se poată scoate din ei grăsime de săpun. E dreptul că sunt ani, când cărăbușii vin nouri, ca lăcustele. În primăvara anului 1887, primăria Brașov a cheltuit 108 fiorini, aproape 300 lei de pe vremea aceea, lei-aur, pentru culegerea gândacilor, plătind câte un crăițar litrul de cărăbuși. În cei 10.800 litri adunați, se găseau peste 4 milioane de cărăbuși (Knechtel). Numărul acesta oricât de mare ni s'ar părea, măcar că acum milioanele sunt curente, nu e nimic față de ce s'a strâns într'un an în Saxonia. S'a

ajuns la 1590 milioane de cărăbuși. Adevărată pacoste pentru livezi.

Oricât i-ai scutura, oricât i-ai arde, pare că ies din pământ la nesfârșit. Noroc că intervine și poliția naturii. Ce pasăre nu e voioasă că duce un cărăbuș gras, drept dejun copiilor sau să se îngrășe ea singură! Când scuturi pomii din grădină e bucuria găinilor. Până și vulpea, căci de ariciu nici nu mai e vorbă, nu se dă la o parte să ia o zacuscă de cărăbuși.

Viața cărăbușilor, nu ține mult. Nici cât luna lui Mai. (Nemții îi și numesc *M a i k ä f e r*).

La început umplu văzduhul; pe urmă se văd tot mai rar, până ce într'o bună zi nu se mai zărește unul. Au intrat în pământ. Nu e vorbă asvârlită. După împerechere, printre pomi n'au rămas decât bărbații,

pradă pasărilor ori murind de bătrânețe. Nu mai au niciun rost în lume. Femeia dimpotrivă, părăsește zările senine și se lasă la pământ. E grijulivă, se ascunde. N'ar vrea să moară căci în pântecul ei poartă 60—70 ouă fecundate, pe care trebuie să le așeze la siguranță în pământ, pachete de câte 10—20. Nicio săptămână n'a trecut și din fiecare ou iese câte un viermuș. E larva cărăbușului, puiul în formă de vierme. Ciomag îi zic Români din Bucovina; vierme-alb cei din Muntenia.

Pe cât părinții au fost de sburdalnici, hârjonindu-se în lumina argintie a lunii, pe atât larvele nu cunosc decât întunericul hrubelor subpământene, pe care le sapă, mai la adânc, tot la adânc, vreme de ani de zile. Pe când părinții lor se satură cu frunzele verzi, larvele prăpădesc rădăcinile. Copiii și părinții, atacă planta și de sus la flori și din adânc la rădăcină. Iată de ce nu trebuie cruțați.

Larva crește încet. La sfârșitul verii e cât un paiu de gros și numai fălcile sunt de ea. Stă alătura de surorile ei, grămadă, cum au fost puse ouăle. După ce iernează, începe adevărata lăcomie. Frate de frate nu mai știe, căci fiecare apucă încotro îi e mai îndemână. Fălcoile lor puternice, nu cruță nimic din ce le iese înainte, în tunelele săpate. Rod coaja rădăcinilor; rod rădăcina de trifoi, dar mai ales de cartof. Iși închipue acum oricine stricăciunile ce le aduc.

Viața larvei pe sub pământ durează cam 4 ani. Înspre toamna celui de al 4-lea an, grasă, albă, mare uneori cât degetul cel mic, se trage mai la adânc, își face un culcuș ceva mai larg și se schimbă în nimfă. Prefacerea ține scurtă vreme, căci peada mijlocul toamnei din ea iese cărăbușul, ce stă ascuns în pământ până ce-l chiamă căldurile raze ale soarelui de primăvară.

Acum se lămurește de ce năvala gândacilor nu e aceeași în fiecare an. Dacă într'o primăvară s'au ivit mulți din cale afară, e de așteptat ca după 4 ani să se ivească tot așa de mulți. Nu e însă regulă nici această vrâstare, căci și ciormegii sunt expuși la foarte multe pericole. Mai întâi e cârțița. Cămările ei sunt ticsite cu viermi albi proaspeți, pentru mănecarea pe o zi. După unele observări cârțiței nu-i ajunge pe zi nici 150 de viermi albi. Pe urmă vin condițiunile climaterice. Cu toate precauțiunile larvelor de a se adânci spre iarnă, un ger mare le dă gata, căci pielea lor e așa de subțire încât se văd măruntaele prin ea. Alte ori ploile mari le inundă cotloanele innădușindu-le, căci ele respiră oxigenul din aer. Grase cum sunt, e o mănecare aleasă pentru pasări. De aceea în urma plugului, găinele stau la pândă, dar și cioarele, iar adeseori chiar porcii rămă pământul ca să deie peste viermii albi cum stau ei colac, în căsuța întunecată.

Toți acești dușmani fac adesea mai mult decât puterea omului, căruia nu-i rămâne drept armă de combatere a cărăbușului decât tot numai scuturatul pomilor, ca să stârpească femeile cu pântecul dolda de ouă.

Mult aduce la înfățișare cu cărăbușul, un gândac mai mărunț, drăguț, mai păros, care zboară pe înserate, prin mijlocul verii. E cărăbușul de hrișcă (*Rhizotragus solstitialis*) zis pe unele locuri și cărăbușul de hrișcă, pentru că apariția lui e semn că trebuie semănată hrișca. Aiurea i se spune cărăbușul-de-iarbă, pentru că sborul lui e mai mult pe la fața pământului. Nu se avântură pe sus. Ziua îl găsești amorit pe frunzele copacilor sau aninat pe câte un spic de grâu. Cum începe amurgul, prinde viață, sburând tot în loc, învărtindu-se pe deasupra buruienilor. E stricător ca orice gândac, dar nu așa de mult ca vărul său mai mare. Larva atacă rădăcinile ierburilor.

Unul din cei mai frumoși gândaci de pe la noi este ileana (*Cetonia aurata*). Mai ales când stă infundat între staminele galbene de măcieș, de pare că e mort, e în adevăr ca o nestimată, aducând aminte de frumoșii gândaci din ținuturile depărtate, din care se fac azi șiraguri de mărgele, ori țin locul diamantului dintr'un ac de cravată.

Fig. 224. -- Ileana. Iuj / Centru de Informații Științifice

E un gândăcel bunduc, cu aripele scotoase, cu un luciul metalic verde bătând în galben, de parcă e îmbrăcat cu o foiță subțire de aur, care prin transparență pare verzie. Când zboară sbârnlind, își desfășoară și aripele de dedesubt, strânse altfel falduri, iar dacă cumva îl bate o rază de soare, aduce aminte de un colibri. Ce folos că trebuie socotit printre găzele stricătoare! Când îl vezi cu nasul infundat în pulberea polenului

de trandafir, îți pare că doarme. În schimb lui îi place să mănânce îndesat, numai din părțile cele mai fragede ale trandafirilor parfumați, în special. De aceea grădinarul, îngrijit de munca lui, nu-l privește tocmai cu ochii colecționarului, care se bucură de frumoasa-i îmbrăcăminte.

De larva ei se leagă două particularități curioase. Mai întâi e că nu merge ca toate celelalte larve, pe picioare, ci alunecă pe spinare cu burta în sus. O poți întâlni în putregaiuri de lemn, unde de obicei se naște, ca un contrast cu traiul dintre flori al părinților. Dar o poți întâlni și în mușuroaiele înalte de furnici roșii de pădure (*Furnica rufa*).

Ce caută acolo? Se socotea o taină, neștiindu-se ce folos trag furnicile dela larve, cunoscându-se cât de egoiste și bune gospodine sunt ele. Se credea că în sfârșit și ele sunt odată mai omenoase, fiindu-le indiferent opoșul unei ființe blajine, care nu le stingherește dela lucru. Dar iată că un observator atent, a deslegat taina.

Larva ilenei, când e să se schimbe în nimfă, adună coji, bucățele de crenguțe și tot ce găsește în cuibul furnicilor, deși face un cocon sdravăn. Printr'un suc ce-l fabrică, lipește bucățică de bucățică, cu un ciment trainic. Apoi tot cu suc fabricat, chituește peretele pe

dinlăuntru de-l face luciu ca și o odaie dată cu stuc. Pe urmă se închide, se schimbă în nimfă iar când iese ca gândac, lasă casa lui înghetată solid, drept plocon furnicilor, plată pentru găzduire. Bunele gospodine au găsit imediat întrebuintăre darului căpătat. În el așează frumos, în ordine, nimfele lor (ouăle de furnici), cum ar așeza un sgărcit săculeții cu bani în casa de fier. Și așa nu se deszice nici de data aceasta spiritul de negustorie al furnicilor.

Neamul gândacilor este atât de numeros, încât chiar la rude de aproape se observă obiceiuri deosebite, după locul unde sunt nevoite să-și ducă viața.

Cărăbușul și rudele lui pomenite până acum, duc o viață oricum, mai plăcută, în miros de flori și aer mereu înprospătat din răsufierea răcoroasă a frunzelor tinere.

Băligarul (*Geotrupes stercorarius*) e bietul proletar din lumea gândacilor, care se mulțumește cu puțin. Cercul lui de viață e restrâns la grămada de baligă de cal. Ziua stă tăcut, îngheboșat, aproape nemișcat. Dacă-i strici liniștea se mișcă încet și greoi, de unde și numele de *trânduș* ce-i dau Românii de prin unele locuri. De-i iese în cale vreo piedică, încearcă să o înfrângă. Se acațără, cade jos, iar se străduiește să o treacă, până ce-și ia de seamă și apucă alt drum. Pare că-l auzi spunând: «Da mueți-s pesmeții»? din Povestea lenesului.

La înfățișare e lungăreț, îmbrăcat dela cap până la vârful panteceului cu o zale ca pana corbului, albăstruie de neagră ce e. Pe aripioarele tari, are câteva răglăituri punctate, vreo 14 pe fiecare.

Cum înserează e altul. E însuflețit, zboară de colo-colo, căutându-și soața ori o baligă proaspătă de cal, hrana lui obișnuită. Acolo e și locul unde femeia își pune ouăle. Sapă sub baligă, singură ori în tovărășia sofului, un cotlon ca un degetar: pune un ou și-l astupă cu baligă. Larva are astfel ce mânca, de cum deschide ochii, după vreo 3 săptămâni. Nu e lacomă. Dacă dopul de baligă e prea uscat și e prea tare pentru fălcile ei încă fragede, așteaptă până ce roua ori o ploaie îl moaie.

Mai complicate sunt locuințele puilor la băligarul-de-pădure (*Geotrupes sylvaticus*), căci sunt ramificate și în fiecare fund de cotlon e pus câte un ou. Te minunezi cum pot atât de repede săpa gândăceii mărunți, adevărate tuneluri față de făptura lor, căci ramurile secundare pot fi lungi și de 2 decimetri. Munca nu se restrânge numai la săpat locul unde își pun ouăle. După ce le sapă, le umple și cu hrană pentru pui. Să-i vezi cum cară de-a bușele, ducând cu picioarele dindărăt, ca noi cu mânele, ba o bucată de putregai, ba o bucată de baligă ori scârnă de om, până ce umple fiecare cotlon, afară de o mică odăiță, la mijloc, unde pune oul. Larva se naște la cald, apărată și cu mâncare la nas. Mănâncă ce mănâncă, apoi ierneză și iarăși mai mănâncă până 'n mijlocul verii viitoare, când spațiul altfel lărgit, îl lutuește cu propriu-i băligar, îl netezește bine, ca pentru sărbătoare și apoi se liniștește, schimbându-se în nimfă.

Dar pe forfecar (*Lethrus apterus*) câți din cei cari au ochi și pentru natură, nu l-au admirat, cărându-și hrana spre locuința lui din pământ? Bărbat și femeie lucrează deavalma într'o înțelegere demnă de invidiat.

Scurt, bunduc, are trupul negru și cu numeroase gropițe pare că ar fi din metal bătut cu ciocanul.

Bărbatul e mai sdrăvan, iar la gură are pe fălci câte un cârlig tăios, de unde și numele foarte nimerit dat de român.

Il vezi cărând ba o frunză de păpădie, ba un lăstar verde, și-l târâie, cum ar târa un om un braț de vreascuri numai că merge dea 'ndăratele, deși iute și sigur. Urmărindu-l, într'o clipă s'a făcut nevăzut într'o gaură, poarta locuinței lui subpământene, care e foarte complicată. întâi e oblică, ca și scările de la pivniță. După vreo 20 de centimetri, deodată devine verticală și adâncă de $\frac{1}{2}$ metru. Din fundul acestui cotlon adânc, pornesc câteva camere mai largi, unde îngrămădește tot ce cară de afară, lăsându-l să fermenteze ca și în groapa cu nutreț verde pe care bunul gospodar o face pentru iernatul vitelor sale. În fiecare gogoloș de verdeață fermentată pune

Fig. 225. — Forfecarul (B.).

câte un ou. Cu aceasta asigură vieța larvei. Fidelitatea dintre soți merge și mai departe.

Cât femeia îngrijește în fundul cotloanelor de progenitura ei, soțul nu hoinărește prin case străine, ci stă și păzește intrarea ca un câne credincios. Iar dacă cumva vreun cavaler mai îndrăzneț ori vreun văduvoi tomnatic, cearcă să intre în casa lui, se încinge o luptă pe moarte și vieță.

Forfecarul însă nu se mulțumește decât la nevoie cu orice fel de burueni. Are gusturi alese și nu rar năzuește la tinerile lăstare ale viței de vie, în care gâlgăie sucul de primăvară.

În acest caz e un musafir nepoftit la munca omului; aiurea este urmărit și pedepsit. Româncele din Banat chiar le închină o zi pe an, luna cea dintâi din Postul mare, în care nu ți-ar coase, Doamne ferește, pentru ca să apere viile de lăcomia forfecarilor.

Mulți gândăcei foiesc și în jurul baligelor de vacă, luând, ca și băligarul, hrana de-a gata din ce au lepădat vitele. Sunt astfel curățitorii câmpurilor.

În zilele călduroase de vară, răstorni plăcinta de baligă căzută în urma cirezilor sau mai ales la toloacă. Abia a prins balega coajă și dacă

Fig. 226. — Locuința forfecarului, în fundul căreia se află provizie de frunze (d. A. Popovici-Bănoșanu).

o scormonești, foiesc gândăceii mărunți, cari au transformat-o într'un burete, străbătut de canale ce se țes între ele. Sunt gândăceii din genul *Aphodius*, ca niște cilindri, cu aripile scortșoase, tăiate rotund la capătul trupului. Sunt vioi și repede apucă sborul dacă îi neliniștești dela zilnica lor ocupație. Pentru progenitură nu-și prea bat capul, căci femeia pune oul chiar în baligă, așa încât larva când se trezește are de-a-gata mâncarea, tot acolo schimbându-se și în nimfă.

Sunt însă gândăceii cari nu mănâncă pe loc băligarul ei se muncesc să-l ducă la loc ascuns, mai în siguranță pentru pui. Pe la noi e comun gândăcelul zis în știință *Sisyphus*, după numele legendar al lui Sisif, fiul lui Eol, condamnat după moarte să care pe vârful unui deal o piatră mare, care se rostogolea mereu la vale. Acești gândăceii mici, cu o carapacă negrie în spate, cu picioarele, mai ales cele de dinapoi, lungi, fac din băligar mai întâi boțuri ceva mai mari decât o mazăre. După ce le-au rotunjit bine e vorba acum să le care unde trebuie.

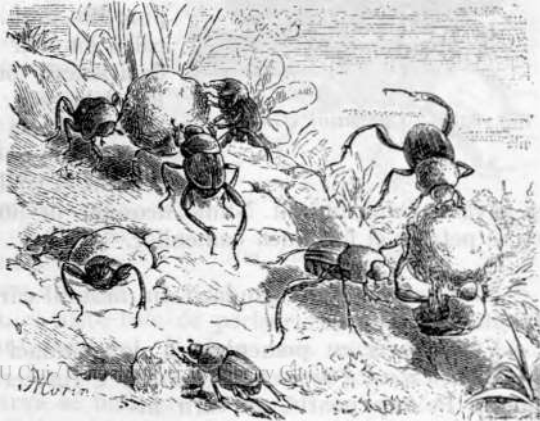

Fig. 227. — *Sisyphus schaefferi* (B.).

Iși închipuie ori cine munca grea săvârșită. Bărbatul și nevasta muncesc deavalma. Câteodată le mai vine în ajutor și un vecin. Bărbatul se pune înainte și ține bobita cu picioarele de dinapoi, pe când femeia împinge dindărăt. O ridică o bucată de loc, și la o cotitură din nebăgare în seamă bombița se rostogolește, apucând la vale. Hai, începe munca din capăt, ca și Sisif. Nu-și pierde răbdarea însă și la urmă cu chiu și vai, ajung să transporte grămada de bălegar, până unde socot că e la adăpost. Acolo femeia pune un ou pe bombiță, îl acoperă cu o bucățică de bălegar și provizia pentru progenitură e gata.

Vestit în această privință e gândacul sfânt al Egiptenilor (*Scarabaeus sacer*), socotit de ei drept simbolul puterii creatoare și al cărui chip se găsește pretutindeni, în mormintele faraonilor ca și pe pereții templelor, zugrăvit ori cioplit în piatră. Renumele lui e mai mare însă de când *Fabre*, Homerul insectelor, cum i s'a spus, și-a îndreptat nescata-i răbdare și tenacitate de observator amănunțit, asupra obiceiurilor acestui gândac, comun în ținuturile bătute n plin de soare, găsimdu-se și pe la noi prin Dobrogea și Hanul-Conachi (Tecuci).

Înfățișarea lui este de altfel schimbată pentru munca ce are de făcut. Picioarele de dinainte sunt ciunte; le lipsesc ceea ce ar corespunde la talpa piciorului. În schimb sunt mai puternice și cu zimți sdraveni, adevărate brațe de muncitor. Și capul are învâlișul lățit ca un scut zimțuit pe margini. E îmbrăcat cu haină neagră strălucitoare.

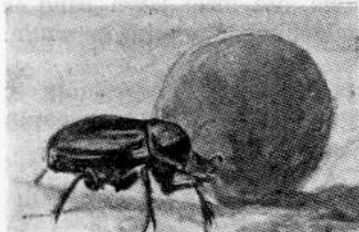

Fig. 228. — Cărăbușul sfânt (R.).

După ce cu scutul de pe cap și cu picioarele de dinainte a ajuns să formeze o bombă mai mare decât trupul lor, se pun la muncă să o rostogolească. Bărbatul înainte, femeia îndărăt, împing din greu. N'ar fi nimic, dacă în calea lor n'ar exista tâlhari. Alți gândaci leneși, vor să puie mâna pe munca lor, de-a-gata. Lupta se încinge, în care vreme adesea boamba se rostogolește sau în timp ce doi bărbați se luptă crâncen, un al treilea vine, fură și bombița

și nevasta celui dintâiu. Nimic deosebit în lumea gândăniilor de ceea ce se petrece și în lumea oamenilor.

Sunt așa de mulți gândacii din neamul cărăbușilor, încât ar fi nesfârșită înșirarea lor.

Voi încheia cu pomenirea a doi gândaci foarte obișnuiți la noi. **C a r a b a n u l** (*Oryctes nasicornis*) e rinocerul din lumea gândacilor noștri. Pe cap poartă un corn îndoit îndărăt, iar marginea dindărăt a scutului de pe piept este dințată și răsfrântă înainte. Peste tot negru sau cafeniu închis, pe aripioarele-i chitinoase cu numeroase șiruri de gropiți, are o înfățișare cu totul stranie. E unul din uriașii gândacilor noștri, găsindu-se exemplare lungi și de 4 degete. De altfel prin cornul lui, prin mersu-i domol, lenevos, greoi, prin corpul tăiat din topor, e reprezentantul la noi al uriașilor din zonele tropicale, din care unii ajung să fie și de 2 decimetri lungime.

Fig. 229. — Carabanul.

Carabanului i se mai zice și dubălar, căci se întâlnește adesea pe lângă dubălării, pe sub scoarțe de stejar ce servesc la dubit.

Mai mare decât carabanul, cel mai mare gândac dela noi, este rădașca (*Lucanus cervus*). E așa de comun și are o înfățișare atât de deosebită, încât chiar poporul l-a botezat cu fel de fel de nume.

Când e numit boul-lui-Dumnezeu, când buhaiu, cerbării ori cornac. Toate numirile însă sunt legate de cele două mari coarne ca de cerb, ce le are pe laturile capului. Numai bărbatul este împodobit cu aceste semne alese, care nu sunt decât prelungirea fălcilor de dinainte; la femeie sunt scurte de tot. Ce arme puternice pentru rădașcă sunt coarnele sale, deși nu le folosește, ca și cerbii, decât când se luptă ei între ei, bărbații. E o plăcere să-i vezi, întărâțați. Le strălucesc dosul capului lătit ca un scut de metal. Ochii holbați, proeminenți, arată mânia. Ridicați pe picioarele dindărăt, cu jumătatea trupului de dinainte aburcată în sus, ca rupți la șele, încearcă să se apuce cu coarnele sfârșite cu 2 vârfuri ca sulitele de ascuțite. În furia lor, se aude scârțâitul carapacelor de pe corp, ca și ciocănitul coarnelor lovite cu putere. Invinsul fuge cu elitrele străpuse, ori cu vreun corn rupt. E descalficat pentru toată vieașa, care de altfel nu durează decât scurta vreme din vară. După înfățișare se crede că trebuie să fie o fiară, în lumea gândacilor. Dacă-l răstorni pe spate, vezi că în jurul gurei nu are nici

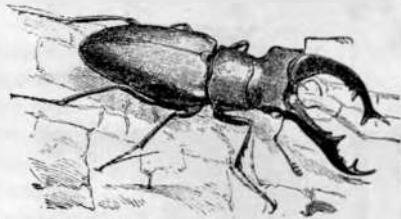

Fig. 230. — Radașca.

măcar fălcile cărăbușului, ci niște tufe de perișori, cu care linge sucule ce iese din copacii pe care trăiește. Ii place mai ales stejarii, căci în preajma lor pun ouăle, din care iese larvele, ce pot să ajungă cât un deget de gros și lung. Larva se hrănește la început cu pământ negru, apoi cu părți putrede din stejar. Abia în al 5-lea an se schimbă în nimfă.

Din preajma stejarilor, bărbații se avântură adesea și până prin orașe. Sbor greoi, ca rătăciți, așa încât îi poți doborî din sbor, cu pălăria sau cu bastonul. Unii dintre ei măsuțați din vârful coarnelor, pot fi și de 8—9 cm. de lungi, așa încât cu drept cuvânt formează mândria insectarului unui colecționar.

Coleoptere adephage.

Sunt gândaci răpitori, cari se hrănesc cu carnea altor animale. Au toate însușirile de carnivori: iuși la mișcări, svelți, cu simțurile agere, dar și cu fălcile tăioase și ascuțite. Victimele lor sunt tot din lumea insectelor, așa încât devin niște auxiliari de preț pentru om. Adeseaori hrăpăreți nu sunt numai adulții, ci și larvele.

Așa e bunăoară gândacul numit în popor repede a (*Cicindela campestris*). Prin Banat i se zice dragobete «pentru că o seamă de fete mari își fac de dragoste cu el». Numele îi vine dela aceea că fuge ca prâsnelul.

E greu să-l poți prinde cu una cu două. Sunt aproape cei mai frumoși gândaci dela noi, atât prin svelteța corpului lungăreț, ridicat pe picioarele lungi și nălțuțe, cât și prin culoarea vie a spatelui. Repede se arată

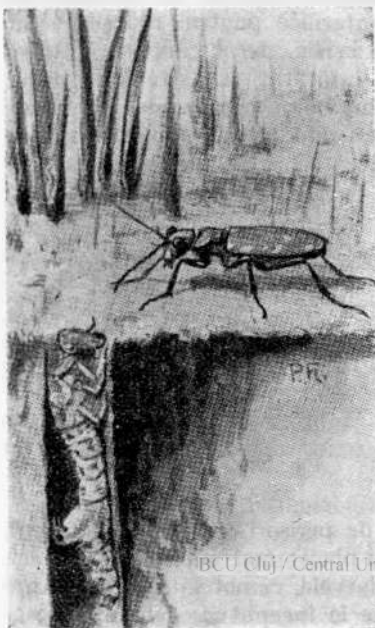

Fig. 231. — *Repedea* și larva ei (B.).

chiar în zilele călduroase din primăvară, prin locurile mai nisipoase. Vrei să-l prinzi? Aleargă cât aleargă, pe urmă sboară o bucată, iar se pune pe fugit și tot așa de-ți curg sudorile până ce pui mâna pe el, dacă nu ai săcușorul de rețea cu care să-ai ații calea. E verde ca smaragdul, arămiu la baza musteților și pe picioare; pe marginea de din afară a aripioarelor sunt înșirate 5 pete albe, iar alta mai mare e pe mijlocul spatelui spre cap.

Ii place soarele și lumina. Când își înfinge fălcile ascuțite în trupul unei insecte, nu mai scapă din gura lui.

Un obicei curios are larva. E mai tâlhăroaică decât părinții. Stă la pândă într'un tub săpat în pământ. O biată insectă mică, grăbindu-se să ajungă acasă, nebănuind nimic, trece pe lângă capcana vie pusă în calea ei. Ca fulgerul este apucată de două fălci ca niște cângi de oțel, trasă la adânc. Suptă, îi rămâne numai chitina. Larva se poate

mișca lesne în cotlonul ei, după cum se poate ținea nemșcată la capătul tubului, căci cam la mijlocul spatelui are o umflătură cu două cângi, cu care se sprijină pe peretele locuinței sale.

Repedea este sveltă, cu aparență delicată ca și toate neamurile ei din grupa *Carabidelor*. Trupul este proporționat. Capul e mic, cu părțile gurei date înainte, zărindu-se lesne și amenințătoare două fălci ascuțite, ca niște colți. Ochii proeminenți, arată vioiciunea vederii. Pieptul e sdravăn, cu pavază groasă, iar pânțele, ca un fus, este acoperit de două elitre bombate, strălucitoare. Picioarele lungi și fine, sunt formate din numeroase inele. Cât e ziua, se țin pe sub pietre ori la un loc adăpostit; dar cum înserează aleargă după pradă. Nu aleg. Se năpustesc asupra cărăbușului, ca și asupra râmei ori a culbelcului. Dacă dau de un cârd cu omizi, omoară cu nemiluita. Când îi

Fig. 232. — *Carabus auratus*.

prinzi, fii atent. Din gură dau un suc galben mirositor, ce servește de sigur ca otravă pentru victime, dar și în spre coadă au ghinduri ce secretă un lichid cu un miros pătrunzător, se crede o secreție ce le ajută să se găsească lesne pe vremea împărecherii.

Sunt numeroși, pretutindeni. Nu sbor, căci n'au nevoie. În schimbul fug iute. Prin grădini trăiește *Carabus hortensis* cu înbrăcămintea neagră dar cu numeroase punctișoare aurii înșirate pe elitre. *Carabus auratus*, frumos gândac, având elitrele cu vârci în lung, este calăul omizilor. Iată cum descrie *Fabre* un atac al acestor fiare asupra unui cârd de omizi procesionare.

« Cei cari dormitau, se deșteptară, simțind prada bogată, ce defilează înaintea lor. Unul se repede; alții 2—3 îl urmează, până ce tot cârdul de fiare s'au năpustit asupra omizilor care-și căutau liniștite de drum. Atunci se desfășură un spectacol neuitat.

Lovituri de mandibule, ici, colo, înainte ori îndărătul cârdului, în spate, în pânțece, la întâmplare. Pieile se rup, conținutul se răspândește prin prejur, curgeri de mațe înverzite de hrană; omizile se svârcolesc, luptă cum pot, se prind de picioarele fiarelor, dau din gură otravă, mușcă. Cele neatînse, în desperare, caută un refugiu, fără însă să ajungă să scape. Dacă omorul nu s'ar întâmpla într'o lume mută, am auzi înfricoșătorul răget dintr'un abator din Chicago. E nevoie de urechea imaginațiunii pentru a prinde urletele celor atacați. Posed acest dar și mă cuprind remușcarea că am provocat un atare măcel ».

Un dușman neîmpăcat al omizilor este și *Calosoma sycophanta*, un gândac negru peste tot, dar cu reflexe verzii-aurii pe elitrele cu răglăituri în lung. Se deosebește de un *Carabus* că e mai lat în pânțece, în afară de alte particularități. E vânător bun; se ține de aceea numai pe copaci, urmărind omizile. Intrece în lăcomie pe gândacii pomeniți mai sus; mănâncă până ce se umflă burta, de se vâd inelele, altfel ascunse de elitre. Când ajunge în cârdul omizilor procesionare pe stejari sau între larvele de mironosiți pe brazi, tabloul e acelaș în mic, ca și în luptele legendare homerice, când câte un viteaz doboră pe cei în mijlocul cărora cădea ca o bombă. Uneori în graba de a ataca, sau în luptă cu omizile, care se svârcolesc ca în gură de șarpe, cade jos de pe copac cu prada în gură. O mănâncă tacticos, apoi se urcă îndărăt și iarăși începe măcelul (vezi fig. 233).

Fig. 233. -- *Calosoma sycophanta* (B.).

Părinții sunt ajutați și de copii. Larva nu stă ascunsă ci se urcă și ea pe copac, având o îmbrăcăminte care seamănă puțin cu a omizilor de mironosiți. Are în schimb niște fălci ascuțite, care bagă spaima numai când le vezi.

Bătrânii nu pier în vara în care s'au arătat, ci trăiesc 2—3 veri, iernând în pământ. Iși închipuie acum oricine ce prăpăd aduc printre omizi. Americanii, oameni practici înainte de toate, n'aveau în țara lor asemenea insectă, ci un văr al ei, dar care ucide numai ce întâlnește pe pământ; nu se acațără pe arbori. Ei au adus din Europa insecta așa de folositoare și i-au dat drumul pentru ca să stărpească mai ales omizile fluturelui cu oule învălite ca în scamă de iască (*Lymantria dispar*).

Până și gazuri detunătoare fabrică unele din aceste răpitoare. Așa e cazul cu *Brachynus crepitans*, un gândăcel mărunț, care stă ziua în tovărășia altora de seama lui pe sub pietrele bătute de soare. Când e sgândărit din culcuș, acest gândac castaniu, cu reflexe albastrii pe elitre, începe o canonadă repetată, cea ce a înspăimântat și pe natu-

Fig. 234. — Gândacul ghebos (*B.*).

ralistul care l-a studiat întâi. Prin anus împroșcă un lichid, cu cuprins necunoscut, după unii acid butiric, secretat de o ghindură ce se deschide la capătul intestinului. Interesant e că acest lichid de îndată ce vine în contact cu aerul se descompune, transformându-se în gazuri: transformarea e însoțită și de o detunătură. Exact principiul gazurilor de războiu. Cât fuge împroșcă gazuri și împușcă. Capătul pântecului mobil face să poată să împuște îndărăt, pe lături și chiar înainte. Se înțelege că celelalte insecte din apropierea lui, fug și ele, care încotro pot.

Din păcate familia aceasta de gândacii atât de ajutătoare omului, cuprinde și o grupă foarte stricătoare. E g â n d a c u l - g h e b o s (*Zabrus gibbus*), care produce și pe la noi pagube simțitoare mai ales grâului.

Se recunoaște repede după trupul mai boltit în spate, ca un gheb-lungăreț. E negru ca smoala și mărunț. Se urcă pe spicele în lapte și mănâncă numai boabele. Partea rea e că și larva este stricătoare, dând tot spre spicele crude. Abătându-se în număr mare asupra lanurilor, aduce stricăciuni însemnate, pe care cu greu le poți înlătura. Cel mult anul viitor nu se mai seamănă grâu pe terenurile infectate cu gândăcelul lacom.

Tot atât de stricători pentru semințele de pe ogoare sunt gândacii cari fac parte din genul *Harpalus*. O specie (*H. servus*) a distrus în Transilvania o cultură de orz de 7 ha. *H. distinguendus*, gândac

de cel mult 11 mm. de culoare verde bătând în violet, mai rar în negru, cu antenele castanii, e un insect stricător răspândit în toată țara. Ziua stă ascuns sub pietre, cum începe amurgul iese la stricat. Atacă bobul de grâu; îl desghioacă; îl sprijină de un bulgăr ținându-l cu lăbuțele de dinainte, cele dinapoi servindu-i să se înțepenească locului. Incepe a ataca bobul de grâu acolo unde este embrionul fiind mai ușor să muște din înveliș ca să ajungă la miezul hrănitor. Atacă mai anevoie boabele de orz, cu învelișul mai gros, dar și boabele de porumb.

Fig. 235. —
Harpalus (B.-I.).

Gândaci de baltă.

Sunt gândaci carnivori pe uscat; alții trăiesc în apa dulce unde se hrănesc, se înmulțesc. Mediul schimbându-se, se înțelege că se schimbă și obiceiurile lor, ca și înfățișarea trupului. Nu sunt mulți, dar prea bine cunoscuți; se abat în fierbințeala zilelor de nuntă, când și lor le trebuie spațiul liber al aerului, până prin locuințele din orașe.

Unul din ei, b o u l - d e - b a l t ă (*Hydrophilus piceus*) e mare uneori cât și radașca, măsurată fără coarne. E învălit pe spate cu o chitină strălucitoare, neagră ca smoala, bătând în verziu. Pe pânțecă însă e argintiu din cauza numeroaselor beșicuțe de aer prinse pe perii de pe trup. E un bun înotător, deși cam greoi. A 2-a și 3-a pereche de picioare sunt mai lătuțe, cu peri pe margine și servesc drept lopoți. Totuși gândacului îi place mai mult să stea pe fund între plantele de apă cu care se hrănește. De respirat însă respiră aerul de afară, într'un chip cu totul original. Se ridică la fața apei și-și scoate antenele, umflate la capăt. Le îndoaie puțin, așa încât aerul se prinde în cărja ce-o fac și alunecă de-a-lungul perişorilor pe piept și pânțecă. De aceea pe fața de jos gândacul e argintiu.

E interesant și chipul cum femeia își depune ouăle, într'un soi de leagăn de mătase, lipit de fața inferioară a unei frunze slobode. Cum în acel balon e prins și aer printre ouăle așezate vertical, frunza înnoată cu ele și mereu stă în bătaia soarelui.

Larvele sunt înzestrate cu 3 perechi de picioare, iar vârful trupului e ascuțit. În schimb capul chitinos are gura cu 2 fălci tăioase, neegale, cu care sfarmă scoica culbecilor de apă, și apoi își infundă gura în carnea moale sorbind-o. Când să se transforme în nimfă iese din apă, fixându-se printre buruienile de pe țârm.

Mai bun înotător este *Dyliscus marginatis*. Vieța lui e mai legată de apă. E mai vioi, deși ca înfățișare e la fel, forma unui fund de covată, ovală. Culoarea e mai măslinie și cu niște tivituri gălbii pe

marginile. E o plăcere să-l vezi înotând în acvariile din casă. Picioarele dindărăt sunt schimbate în lopețele, cu suprafața mărită prin două șiruri de peri. Pe cât înoată de bine, pe atâta se acatără ușor de plantele de apă cu celelalte 2 perechi de picioare neschimbate; atâta doar că cele de dinainte, spre vârf, sunt transformate în ventuze, ca să se poată ținea pe spatele lucios al femeii. Respiră tot aerul de afară, dar altfel decât boul-de-baltă. Vine până la fața apei cu capătul dindărăt al trupului; depărtează puțin vârful aripelor unde se află deschiderea pentru supt aerul. Când își dă drumul îndărăt în apă, a mai luat o provizie de aer sub forma unei beșicuțe argintii.

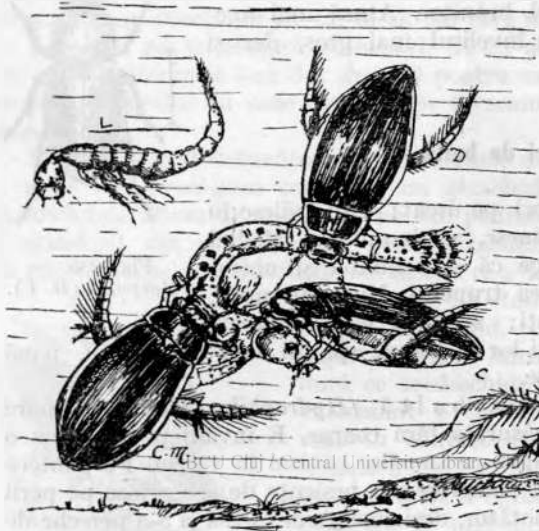

Fig. 236. — *Dytiscus* (D) și *Cybister* cu larva lui (L.), atacând o svârlugă (Orig. des. C. Motaș).

Mare prăpăd printre animalele de baltă o face larva acestui gândac, mic ca un titirez și lacomă fără pereche. De gura larvei sale, înzestrată cu două cângi tari, nu scapă nici peștișorii mici, nici mormolocii.

Mare prăpăd printre animalele de baltă o face larva acestui gândac, mic ca un titirez și lacomă fără pereche. De gura larvei sale, înzestrată cu două cângi tari, nu scapă nici peștișorii mici, nici mormolocii.

Cângile sunt găurite la vârf, pe unde se scurge un suc ce paralizază prada, dar în acelaș timp îi atacă părțile moi. Larva nu mestecă ci suge victima sa, din care nu rămâne decât învelișul.

Alătura de gândaci mari de baltă, în apele noastre se mai găsește încă unul mărunț (*Gyrinus nator*), a cărui mișcări iuți la fața apei, când soarele îl bate în plin, e o drăgălășenie. Innoată ca săgeata, iar trupul lui strălucește ca o bucată de metal luciat.

Grupăți mai mulți la un loc, își fac impresia tineretului care patinează iarna pe oglinda ghietei, făcând fel de fel de figuri, cu mișcări iuți. Când e vremea rea, și cerul înourat, parcă au intrat în pământ, ținându-se mai mult la fundul apei. Au o particularitate. Ochiilor compuși sunt împărțiți în 2 câmpuri, așa încât dacă stau la fața apei pot vedea și ce e deasupra ca și ce e în apă. Când le vine poftă, se acatără cu picioarele de dinainte pe buruienile dela țârm, se trag pe uscat și după oarecare efortări își întind aripile și apucă razna prin aer, adesea dând

busna în geamurile luminate dela locuințele depărtate de apă. Li atrage lumina ca și pe tovarășii săi mai mari.

Numărul coleopterelor de apă este destul de mare. Numai în iezucul ce se găsește în grădina botanică din București d-ra *Ecaterina Dobreanu* a descris vreo 9 genuri, dintre cari cei mai mulți neam cu *Dytiscus marginalis*.

Frumușel este *Cnemidotus coesus*., gălbui și cu punctișoare negre. Larva ei are un aspect cu totul deosebit, prin cele două tuburi dela coadă și 22 perechi de fire lungi pe tot corpul, care-i servesc drept branhii.

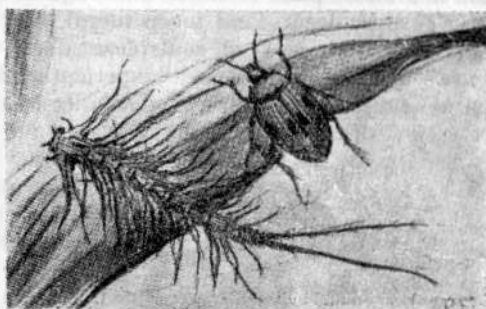

Fig. 237. — *Cnemidotus coesus* (B.).

Ceva mai mic decât *Dytiscus* este *Acilius sulcatus* cu pieptul gălbui și cu picioarele de dinainte cu niște umflături. Își pune ouăle la suprafața apei în bucățele de surcele, între rădăcini de plante. Larva tot atât de prădalnică se ține cu gura la fața apei și de multe ori se repede după muștele care se apropie prea mult de ea.

Fig. 238. — *Acilius sulcatus* din grădina botanică București (d. d-ra E. Dobreanu).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Groparii.

Cu drept cuvânt mulți adeseori se întrebă: «Pe fiecare zi pier atâtea animale mărunte pe fața pământului: șoareci, vrăbii, etc. Cum de cadavrele lor, nu împușesc locurile cu miasmele ieșite din putrezire? Ce se fac cu ele?». Natura a îngrijit și de aceasta. Unele pier în găurile lor adânci, unde rămân înmormântate ca și cadavrele oamenilor. Pentru multe altele însă, natura a creat ciocli, cari îngrijesc de îngroparea lor.

Unul din aceștia este groparul (*Necrophorus versipillo*), un gândac frumos în felul lui. E micuț la trup și-l recunoști repede după cele 2 brăie lătuțe, portocalii, pe aripele negre mai scurte decât pântecelul. Are și la gât o salbă aurie, după cum și vârful, ca o măciucă, al antenelor, tot galben e. Prin antene simț îndată mirosul de cadavru și se pun pe lucru, perechi-perechi sau în tovarășia altor gropari. În câteva zile șoricelul sau vrabia este îngropată. Așa de harnici ce sunt în cât două perechi de gropari în 5 zile au îngropat două cârțițe, 4 broaște,

3 păsăruici, 2 cosăși, și pe deasupra mâțele unei broaște și 2 bucăți de ficat de vacă (*Brehm*). Cum fac? Scormonesc pământul în jurul cadavrului, cu picioarele de dinainte, repede, repede, așa încât cadavrul tot se afundă, până ce nu se mai vede la față. De altfel nici pe gropari nu-i găsești, decât când încep lucrul, căci sapă tot pe dedesupt și rar bărbatul mai iese să controleze dacă nu se vede cadavrul. Tot *Fabre* a făcut numeroase experiențe prin care se arată că groparul caută să înlătore piedicele ce-i se pun în cale. El a animat

Fig. 239. — Groparii la muncă.

un șoarece de un băț, legând cadavrul cu o sfoară. Groparii s'au urcat, au ros sfoara; și-au luat astfel în primire cadavrul. Alteori au săpat pământul dela rădăcina bățului de care era spânzurat cadavrul, făcându-l să se rostogolească la pământ.

Pentru ce săvârșesc ei toate acestea? Nu pentru ei, căci cât muncesc abia dacă sug ceva din sucurile ieșite din putrezire. O fac pentru puii lor. După ce cadavrul e acoperit cu țărână, femeia pune sub el ouăle, din care ies larve; acestea găsesc mâncarea de-a gata. Groparul, la munca lui, nu-i e frică nici de dușmani, căci pe lângă că improașcă un suc urit mirositor, dar scoate și un țărâit, frecând vârful aripelor pe pântecul scorjot. Dușmanii lui neîmpăcați sunt însă niște acarienii mărunți, un soi de râie, care adesea le acopăr trupul.

În societatea groparului se țin o sumedenie de alți gândăcei, cari se hrănesc cu cadavre. E o masă îmbelșugată pentru toți. Dintre aceștia mai mare e *Silpha atrata*, un gândac negru puturos; se recunoaste prin aripele care trec de marginea pântecelui, formând un soi de streșină de jur împrejur.

Gândacii cu elitrele puțin moi.

Toți gândacii pomeniți până acum au trupul acoperit de scutul tare al elitrei, aripele de deasupra. Sunt însă și gândacii cu aripele scurte, așa încât lasă descoperită o bună parte din pântec. Asemenea gândaci ar fi prada altora, dacă nu ar avea mijloace de apărare.

Cel mai cunoscut gândac moale dela noi este mamornicul (*Meloe proscarabaeus*).

Aiurea i se spune și gândac-puturos, indicându-se astfel mijlocul lui de apărare.

Dar poporul e și mai fin observator. Numirile felurite pe care le dă aceluiași animal, vin dela diferite particularități, ce sar în ochi pentru oricine are privire ageră. Prin Moldova gândacul e numit clăbuc. E puturos, pentrucă dacă îl atingi, sloboadă dela încheieturi un suc gălbui care ustură, când ajunge cumva la o julitură. Clăbuc îi zice Românul pentrucă acest suc este gras și lipicios. El e apărarea animalului. Sucul conține cantaridină, o substanță vesicatorie. Poporul cunoaște și această particularitate, căci «zeama oloioasă o întrebuițează o seamă de Români, spre vindecarea bubelor rele sau a pecingenii» (Marian). E întrebuițarea pe care și Hippocrate o sfătuia. Unii îl folosesc și azi contra turbării, ca și pe vremea lui *Frideric cel Mare*, când mamornicul aruncat în miere, se dădea oamenilor mușcați de câne turbat.

Gândacul lesne se poate recunoaște de oricine. E negru ca smoala, gras și lenevos. Aripelile sunt scurte și la vârf depărlate unele de altele, așa încât vârful pântecelui e desgolit. Mai cu seamă primăvara când se împerechează, se întâlnesc ades și ziua, căci nu se feresc de lumină, având cu ele sucul apărător. Atunci se văd perechi-perechi; hârhatul mai scurt e pe spinarea femeii cu pântecelul mai umflat. Cu antenele lungi, caută să intre în grațiile soției, netezându-i într'una antenele ei mai subțiri. După împerechere hârhatul moare.

Acum începe viața curioasă a larvei. În pântecelul femeii sunt peste 1200 de ouă. Femeia le pune în gropi pachete de câte 2—300. Din fiecare iese o larvă pe cât de micuță, pe atâta de vioaie. Nu seamănă nici cu o omidă, nici cu larva de cărăbuș, ci mai mult cu o insectă bătrână dar fără aripi. Are trei perechi de picioare dezvoltate, sfârșite cu niște cângi aseușite. La capătul pântecelui are câțiva peri ca niște țepi lungi, iar pe pântecelul tot păroasă e. De cum a ieșit din ou, se ureă iute într'o floare primăvărâtecă, fie de brândușă ori piciorul-cucoșului și se ascunde printre numeroasele stamine. Nu mănâncă nici polen, nici nectar, ci stă la pândă. Florile primăvărâtece, sunt des vizitate de albine, dornice de hrană proaspătă. Cum s'a apropiat o albină de floare și se infundă în pădurea staminelor, larva de mamornic zup! se aruncă în spinarea albinei și se prinde cu cângile de perii ei, ca să nu cadă. Așa de strâns lipită stă, încât cei dintâi naturaliști au luat-o drept un parazit al insectei și i-au dat numele de *Pediculus melittae*, păduche de albină. Tot *Fabre* a descoperit prezența acestui straniu călăreț. Albina nebănuind ce poartă în spate, zboară spre stup, ca să verse ce a cules în drum. Așa intră și larva în întunecul stupului și tot așa de pe nesimțite se lasă în celula în care este

Fig. 240. —
Femeia de
mamornic (R.).

un ou. Cea dintâi grijă e să mănânce oul de albină, căci prea multă vreme a postit. După aceea stă pitulită într'un colț, ca nu cumva să dea albinele peste dânsa. Acestea vin, umple butoiul cu miere, pune capacul și pleacă, bucuroase că și-au împlinit sfânta datorie. Tâlharul ascuns în fundul celulei, atâta așteaptă. Întâi își asvârle haina sub care a pătruns. N'are ce face nici cu picioarele, nici de ochi n'are nevoie. În celulă e întunec și beznă, iar mîncarea o are de-a gata. Acum abia seamănă cu o adevărată larvă. După ce s'a săturat cu miere, se schimbă din nou. Ia altă formă «ca» de nimfă și sub această îmbrăcăminte, iese neobservată din fagure. Cum? E încă o taină. Destul că a fost găsită în apropierea știubeilor, în pământ, unde se transformă din nou, în adevărată nimfă din care iese mamornicul adult. E cea mai complicată fază de dezvoltare la un gândac, în legătură cu felul vieții ce e silit să o ducă. Larva trăiește ca un adult, iar adultul, pașnic, hrănindu-se cu burueni, pe cari le ține cu picioarele de dinainte, ca o veveriță, nu are decât rostul să depuie ouă.

Fig. 241. — *Lupul albinelor* (R.).

Stricători în prisăci este de altfel și *Lupul albinelor* (*Trichodes apiarius*), un gândăcel care nu e moale; are culori vii. Il găsești adesea pe florile de morcov sălbatec, pândind insecte mai mici. E pârșos și îmbrăcat cu o zale albăstrie, cu brăie roșii ca focul. Când larva lui intră într'un stup de albine neîngrijit, cu greu mai poate fi scoasă afară. Se înfișe în căsuțele de ceară, le găurește făcându-și cotloane prin fagure și mănâncă larvele ori nimfele, slăbind roiul cu totul.

Mai sunt și alți gândaci moi, având curioase obiceiuri.

Așa e o întreagă familie a *Staphylinidelor*, cu mii de specii răspândite pe toată fața pământului.

Staphylinus olens pare un vierme negru, moale, îngust, dar pe lângă că are picioare, are și niște fălci sdravene care spun, dimpotrivă, că sunt niște carnivore feroce. Fuge iute, prin locurile uscate din preajma brădetului. De vrei să-l prinzi, își ridică dintr'odată jumătatea din-dărăt a trupului, împroșcând un suc puturos. De-ți ajunge în ochi produce o usturătură ca de piper.

Unele insecte din această familie se întâlnesc la masa groparilor; altele sunt găzduite de furnici, în mușuroaiele lor.

Myrmedonia bunăoară stă ascunsă în fundul cotloanelor din furnicar și se mulțumește cu câte o furnică pe care o apucă de mijloc și repede o mănâncă, pentru ca să nu prindă de veste celelalte, căci atunci e rău de dânsa.

Alta, *Lomechusa*, cu înfățișarea mamornicului, e mai svelță; în acest chip aduce la înfățișare cu gazda ei, furnica mare, cu care trăiește

în bune raporturi. Până și la culoare se potrivesc, așa încât chiar privirea ageră a unui naturalist, nu poate deosebi gândacul de furnică. Taina traiului în pace între insecte așa de deosebite a fost găsită în niște perișori aurii de pe marginea trupului gândăcelului. Din acești peri iese stropi de lichid dulce, după care mor furnicile. În schimb acestea îl hrănesc, căci gândacul altfel ar muri de foame, având organele din jurul gurii închiruite. După un observator, gândăcelul a prins și taina graiului furnicilor, căci îl vezi adesea în convorbire cu ele, înțelegându-se, ca adevărați muți ce sunt, prin diferitele mișcări ale antenelor subțiri. Nerecunoștința însă se vede și în lumea insectelor. Larvele gândacului nu vor să știe de grija dată părinților lor. Și ele sunt primite, e drept, în mușuroi, se lasă hrănite de furnici, dar, când le cade la îndemână, nu se dau în lături de a gusta și din «ouăle» de furnici, care, cum se știe, sunt nimfele harnicelor insecte, păzite cu atâta grijă.

Fig. 242. — *Staphylinus olens* (B.).

Pe lângă gândaci cu trupul moale, ca al unui vierme, sunt altele cu aripele pe jumătate moi, abia întărite, ca de hârtie. Dintre acestea, cel mai cunoscut la noi este muscariu (*Cantharis fusca*).

E un gândăcel vioi cu un scut galben pe dosul pieptului, în mijlocul căruia se află o pată neagră. Aripele scorțoase sunt negrii catifelate. Umblă după musculițe, căci e un răpitor lacom. Și larva lui, păroasă, e vioaie. Se ține pe la rădăcina buruienilor și cu atâta lăcomie își înfige fălcile ascuțite în pielea rămei, încât nu lasă chiar dacă ridici râma 'n sus.

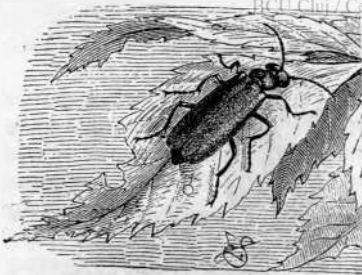

Fig. 243. — *Muscariu*.

Nu se dă în lături însă să roadă și colții proaspăt ieșiți de grâu, căci această larvă e activă până toamna târziu, ba uneori în zile de molesag, iese din culcușul ei și se avântură pe omăt. De aceea pe unele locuri i se spune și vierme de omăt,

iar când iese în mai mare număr, stârnește mare vâlvă în popor.

Cățelul-de-frasin (*Lytta vesicatoria*) aduce aminte la înfățișare cu cealaltă; se întâlnesc puzderie pe frasinii ori liieci, în toilul verii. Din frumosul arbore nu rămâne la urmă decât crengile și codițele frunzelor compuse; pare că e ars. Așa de mulți ce sunt încât nu auzi decât părăiturile fălcilor lor și ploaia necurățeniilor, care cade din frunză 'n frunză, până jos. Pe ei nu-i observi de departe, căci trupul

lungăreț e verde de smaragd, cu un luciu metalic. Sunt frumoși gândaci, dar puturoși. Când bate vântul dinspre ei, îi simți dela mare distanță. De aceea sunt lăsați în pace de dușmani, căci sucii care-l conțin, cuprinzând cantaridină, nu-i fac gustoși la mâncat. În schimb din această pricină sunt prinși, uscați, pisați, iar sfărâmurile se întrebuințează chiar în farmacie, ca vesicatoare. Mai înainte vreme

Fig. 244. — Cățelul de frasin.

în medicina băbească dela noi, se întrebuințau împotriva turbării, spălându-se rana cu apa în care au stat mai multă vreme găngăniile acestea, numite din această pricină și gândac-de-turbă. Prin alte părți se întrebuințează «de dragoste». Ușcați și pisați, se dă în rachi, celui dorit, descântându-se:

Gândac
Drag
Să fii cu noroc
Cu soroc
Că de nu, te pui în foc!

De multe ori însă acel care ia mai des din această doctorie se lecuște de toate zilele, căci apucă spre lumea cealaltă.

Larva acestui gândac are obiceiurile cam la fel cu ale mamornicului, adică se îmbracă în chipuri felurite până ce se transformă în primăvara viitoare în nimfă.

Rudă mai de aproape cu muscariul e licuriciul (*Lampyris noctiluca*). Câte nume nu i-a dat Românul acestui gândac, care dă farmec noptilor de vară? Făclieș, îi spun unii; scânteuță alții, ba chiar gîngășul nume de steluță i se dă, de și nu-l prea ține poporul de bine, socotindu-l în credințele lor drept ochiul dracului, ademenitor. Fetelor și flăcăilor însă le plac, căci le luminează calea dragostei. De aceea îl pun în pălărie sau în pahare așezându-l prin ferestre, de luminează ca o candelă.

Femeile dau lumină mai puternică. Sunt ca niște viermișori, moi peste tot. Ziua stau ascunse pe sub frunze, pe când noaptea se urcă pe ierburi, pe crengile de liliac. De aceea par ca niște stelute în întunerecul tufărișului. Lumina e produsă pe inelele de pe fața pântecelui. Cu toate cercetările învățaților nu s'a dat de rost cum se formează. Sunt unii care au găsit luminii proprietăți de ale razelor Roentgen sau chiar comune cu emanațiunile radiului. Fapt

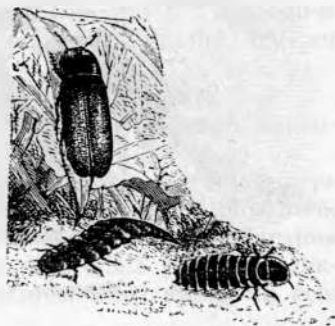

Fig. 245. — Licuriciul (bărbatul; femeia; larva) (B.).

e că lumina se păstrează îndelung; frecând pe perete cu părțile din trup care o produc, poți trage dungii luminoase asemenea celor lăsate de chibriturile cu fosfor. E semnul de dragoste și de chemare pentru bărbat. Când se mișcă insecta ridică pânțelele 'n sus, ca lumina să se vadă mai departe. Bărbații, mai mici, au aripi și sbor. Lucese și ei, dar mai slab, căci nu produc lumină decât pe 2 inele de pe pânțele. După ce s'au împerechiat, lumina se stinge. Din ou iese o larvă răpitoare, atacând animale mai mari decât ea, amorțindu-le cu un suc ce străbate colții fălcilor ascuțite.

Licuriul nostru e un opaiț față de insectele lucitoare din ținuturile calde.

Ca încheiere a acestei înșirări de gândaci, care măcar că sunt deosebiți în aparență, au multe apropieri, voi pomeni încă doi, iarăși prea bine cunoscuți la noi.

Unul e faurul sau purecul-dracului (*Elater segetum*), un gândăcel mărunț; pare că e format numai din două bucăți, de-

Fig. 246. — *Purecul-dracului*, sărind pe spate.

oarece capul mic, e ascuns sub cozorocul scutului de pe piept. E cenușiu și cu vârgături în lung, pe aripi. Are o particularitate. Când îl pui pe spate, deodată face pâc! și apoi urmează o tumbă, ca și a celui mai meșter saltimbanc. Dacă e în pericol se face că e mort. Își trage picioarele și antenele sub el și stă nemișcat până ce a trecut pericolul.

Buburuza drăguț (*Coccinella septempunctata*) e unul din puținii prieteni ai omului. Cine nu-l cunoaște? Cine nu i-a cântat, lăsându-l în liniște pe palmă:

Buburuză
Uză
Incotro'i sbura
Intr'acolo m'oi insura.

Câte numiri nu i-a mai dat Românul! Măriuță, cucușor, bou-Domnului, paparuc și altele mai mult ori mai puțin potrivite. E doar o gănganie drăgălașe, care o vezi din primăvară și până toamna târziu, pe boabele de struguri.

Ca un buburuz roș, cu 7 puncte negre, cu căpușorul tot negru pătat cu alb și cu un guleraș tot albiu, e drăguț. Aleargă mărunț, mișcându-și

iute picioruțele care abia se văd de sub streșina aripelor boltite. Când îi vine să sboare, se oprește în loc, deschide de câteva ori aripele roșii și apoi desfășurându-și pe cele de dedesubt, mari, se face iute nevăzut. Se mută după păduchii de plante, mâncarea lui favorită, ca și a larvelor. De aceea nici nu pune ouăle în pământ, ca alți gândaci, ci le lipește de dosul frunzelor în apropierea celor acoperite cu păduchi de plante. Din ou iese o larvă neagră, care se schimbă cu vremea în

Fig. 247. — Buburuzul cu larvă și nimfa.

albăstrie și cu puncte roșii. E lupul păduchilor de plantă. Numai pielea rămâne din ei. După ce se satură bine, se lipește cu vârful cozei de dosul frunzei și doarme ca liliicii cu capul în jos. E nimfa, din care iese buburuzul, la început moale și gingaș.

E de mare ajutor omului. În California, un neam de al lui a scăpat plantațiunile de lămâi și portocali, amenințate să fie cu totul distruse de un păduche plodicios peste măsură. În Hawai, alt buburuz, importat anume, a scăpat dela pieire plantațiunile de cafea. În Italia s'au adus alții anumiți tocmai din Japonia și Australia pentru a scăpa duzii de un soi de păduche care îi dădeau gata. E poliția naturii pe care omul

știutor de rostul ființelor o folosește pentru binele său.

Spre norocul agriculturii neamurile buburuzului sunt destul de numeroase. Numai în cuprinsul Bucovinei O. Marcu, dela Universitatea din Cernăuți, a găsit vreo 57 specii.

Pe lângă casă sau chiar prin casă se poate face recolta a doi gândaci obișnuiți. Unul e stricător, dar interesant; altul e uricios și puturos.

Cel dintâi e morarul (*Tenebrio molitor*), gândacul de făină, comun prin mori, brutării; orbit de lumină vine adesea pe fereastră în casă. Il recunoști repede; e lung cât un centimetru și e cam tot una de lat dela cap și până la coadă. E acoperit cu chitină groasă, castanie negrie și are mărunte dungă adâncite pe aripile tari. Sboară pe înserate, iute. Dar nu el e cunoscut în popor atâta cât larva lui, zis vierme-de-făină, molette ori sfoiag, socotit ca cel mai spurcat vierme și jucând un rol însemnat în descântece, ca fiind în legătură cu strigoi și moroi, căutând în chip nevăzut să pătrundă în mațele copiilor.

Voi Moleșilor
Voi Sfoegilor
Voi Cănilor
Voi strigoilor
Voi Păduroilor

Începe înșirarea duhurilor rele din descântecul vrăjitoarei satului.

Care e vina acestei larve ca să fie socotită atât de rea? E dreptul că e ca un șarpe mic. Trupul aproape rotund e solzos, cu chitină tare și cu inelele mari. E strașnic de vioae. Când dai să o prinzi între degete, se svârcolește, încât instinctiv o asvârli cum ai apucat-o. Nu e crăpătură cât de îngustă în care să nu se strecoare, făcându-se într'o clipă nevăzută. Se întâlnește adesea în făina stătută, dar și unde e pâine uscată, prin cămara gospodinei. Pasărilor mor după ea și e interesant tabloul când larva se sbate în pliscul păsăruicii, la început speriată de svârcolirile pradei. Păsărarii știu această predilecție mai ales a privighetorii, pentru viermele de făină, și-l caută ca și « ouăle » de furnici.

Pentru cel ce vrea să urmărească dezvoltarea ei până la gândac, larvele se pot foarte ușor crește în insectar. Nu sunt ca altele, pretențioase. Le iei, le pui într'o oală de lut nesmălțuit, asvârli înăuntru coji de pâine, resturi de fructe, având grijă de a pune și o petică sub care se ascund. Și astfel trăiesc în captivitate, se schimbă în nimfă, din care ies gândacii la început plâpânzi, gălbui.

Celălalt musafir, pomenit, nepoftit vizitator prin casă, e negru ca un drac. E *h o r z a* (*Blaps mortisaga*) zis pe aiurea gândacul-morților, după credința că unde se arată trebuie să moară cineva. E destul de mare, greoi la mers, cu picioarele lungi. O particularitate deosebită de a celorlalți gândaci, e că aripele-i sunt lipite în lungul lor, așa încât formează în adevăr ca o carapacă din care iese vârful pântecelui ascuțit.

Îl vezi cum se arată dintr'un colț întunecos al odăii și trece repede, uluit de lumină, să se ascundă iarăși la întunerecul care-i convine mai bine. Dai să-l prinzi și-l asvârli imediat cât colo. Ți-a lăsat pe degete un miros așa de pătrunzător că nici spălându-te cu săpun, nu scapi repede de el. Bărbatul e și mai puturos, căci pe lângă ghindurile dela capătul pântecelui mai are niște ghinduri și pe pantece.

Fig. 248. — *Morarul* și larva (h).

Gândaci cu antene lungi.

Sunt dintre cei mai frumoși gândaci dela noi, atrăgând atenția prin antenele uneori mai lungi decât trupul, noduroase și îndoite în arcuri frumoase, ca niște coarne de țap. E bucuria celor cari se în-deletnicesc cu strânsul gândacilor, căci fac podoaba colecției lor.

Au trupul svelt, lungăreț, cu fruntea ca tăiată drept, cu vârful pântecelui ascuțit, cu aripele lungi, frumos boltite. Și picioarele sunt lungi, subțiri. Le plac locuri cu soare și-i găsești pe flori sau pe copacii de pe lângă poienile înflorite.

Unul dintre cei mai frumoși de pe la noi este strălucitul (*Aromia moschata*), ca tăiat în pietre scumpe. Cu antenele și picioarele albastrii, cu spetele verzui «în culoarea păunului» cum spune poporul, are aripi ca bătute cu ciocănelul. De altfel culorile sunt schimbăcioase, verzele trecând uneori în albastru sau arămiu. Când e verde, lesne s'ar putea lua drept un gândac de turbă, dacă n'ar avea antenele lungi, îndoite până la capătul trupului; când e vreme frumoasă le ține în lături. Il găsești adesea pe trunchiurile de salcie scorburoasă. Prins între degete lasă un miros pătrunzător de mosc; unii fumători pasionați îl țin închis în tabacherea de tutun, pentru a-l parfuma.

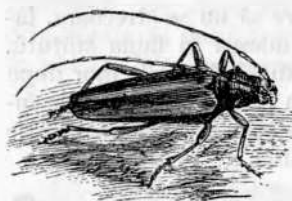

Fig. 249. — Strălucitul.

Mândru e și croitorul sau gornicul (*Cerambyx cerdo*), cel mai mare de pe la noi. Lungăreț, are câte un spin scurt pe scutul pieptului negru, sgrunțuros, iar aripele sunt negre ca smoala, trecând în castaniu spre vârful lor mai subțiat. Imbrăcat în haina nopții, ziua nu prea iese din ascunziș.

Larva trăiește sub scoarța stejarului. Felul de viață i-a dat schimbări importante. Trăind la întunec n'are nevoie de ochi. Cum e mut, e și surd complet. Trupul se reduce la un sac, învelit într-o piele subțire, mătăsoasă la pipăit și la fălci puternice. Până și picioarele îi sunt închiricite. După expresia plastică a lui *Fabre*, e un maș viu, târător. În schimb când se află în mare număr, e un pericol pentru stejarul cel mai falnic, căci lemnul nefiind tocmai hrănit, larva stă în copac 3—4 ani. La început rozând sub scoarță, își adâncește apoi cotloanele spre inima arborelui, omorându-l cu vremea sau în orice caz scăzând mult din valoarea industrială a lemnului. În schimb un ascemenea copac, care-și are agonia lungă, e o atracție pentru pasări și în special pentru ciocănitoare, care găsesce sub scoarța lui ca un burete, hrană grasă și din belșug. E întotdeauna o menajerie în aer liber, plin de tot soiul de furnici, gândaci și pasări fel de fel.

Frumos e și *Saperda carcharias* mai gros, mai butucănos, cu trupul imbrăcat în pavază gălbie sgrunțuroasă cu numeroase punctișoare negre peste tot; coarnele lungi arcuate, sunt vrăstăte cu negru și galben. Stă liniștit pe scoarța de plop și salcie, în care-și pune ouăle. Larva sapă în lemn și-i cunoști casa după făina ce curge din gura canalului.

Un gândăcel mic, des întâlnit pe florile de morcov sălbatec este *Leptura maculata*, cu aripele galbene pătate cu negru și cu mustețile

Fig. 250. — Croitorul (B.-I.).

fin arcuate, date în lături. E unul din cei mai comuni gândaci cu coarne de țap de pe la noi.

Uneori, spre munte, te poți pomeni cu un gândac cu antene lungi chiar în casă, adus cu lemnele de brad culese din pădure. Larva lui trăiește în trunchiurile de brad căzute de furtună; tăiate pentru foc, cu ele se aduce și larva lângă casă. Când i s'a isprăvit veleatul, din ascunzișul ei iese ca gândac, fără vii colori, dar cu niște musteți de 2 ori mai lungi decât trupul. Acesta e *Acanthocinus aedilis*. Numai bărbatul are antene lungi, pe când la femeie sunt mult mai scurte, ceea ce a condus la încheierea că ele nu servesc numai drept podoabă, ci de sigur sunt în legătură și cu simțurile, servind bărbatului să-și găsească la distanță nevasta.

O numeroasă grupă de insecte, apropiate de Capricorne se hrănesc numai cu frunze, pe care le dau gata, lăsând arborele, ori plantele mai mărunte, ca uscate. Capul lor e mic, îndoit în jos, spre a fi mai ușor să foarfece frunza. Antenele sunt mai scurte decât la Capricorne, rar până la jumătatea corpului. La picioare au un fel de păslă din peri-

Fig. 252. — Bărbatul și femeia de *Acanthocinus aedilis* (R.).

șori mărunți pentru ca să nu lunece pe luciul frunzei. Adultul, ca și larva, mâncând frunzele sunt dușmani răi pentru om.

Din această grupă fac parte gândacii-plopului (*Melasma populi*) cu corpul lungăreț bombat, negru, cu aripele roșietice.

De cum simt căldura primăverii, ies din ascunzișul lor din frunzar, se urcă pe plop și pun ouăle pe dosul frunzei, grămețioare de câte 100, negre ca hoabele de icre.

Larvele albicioase cu punete negre, grăsuțe, se pun pe mâncate. Nu se tem de prea mulți dușmani căci pot improșca un suc ce miroase a ulei de migdale amare, conținând acid salicilic, bogat în țesuturile plopului.

Un periculos dușman al agriculturii este gândacul-cartofilor (*Leptinotarsa decemlineata*). Atât de mare frică a băgat în cultivatori încât în Germania s'au luat măsurile cele mai riguroase ca să nu treacă din Franța, unde pare-se că a început să facă mari

Fig. 251. — *Leptura maculata*.

Fig. 253. — Gândacul plopului (B.).

pustiiri. De loc e din America; s'a propagat foarte repede. În 10 ani s'a întins din regiunea Pacificului până în Oceanul Atlantic; de aici a trecut și în Europa.

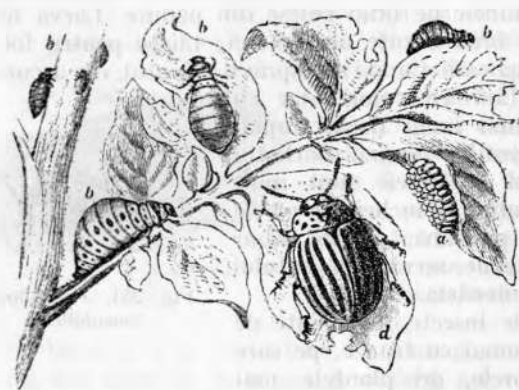

Fig. 254. --- Gândacul-cartofilor. a = ouă pe dosul frunzelor; b = larve; d = adult.

În pupă și peste 2 săptămâni iese a 2-a generație de gândaci. S'a socotit că o femeie a gândacului pune 700 ouă, așa încât în a 2-a generație iese peste 200.000 de larve. De pe urma frunzelor secătuite, nurodește cartoful decât niște tubercule mici, necomplete. E un adevărat dezastru.

În anii din urmă, ca de o epidemie ulmii din București și din restul țării, au fost atacați de *Galeruella luteola*, un coleopter apropiat de cei cu antenele lungi. Nu numai gândacii dar și larvele mănâncă frunze de ulm, până când îi lasă ca arși.

Sunt gălbii, cu mari pete negre pe cap, piept, dar mai ales în lungul

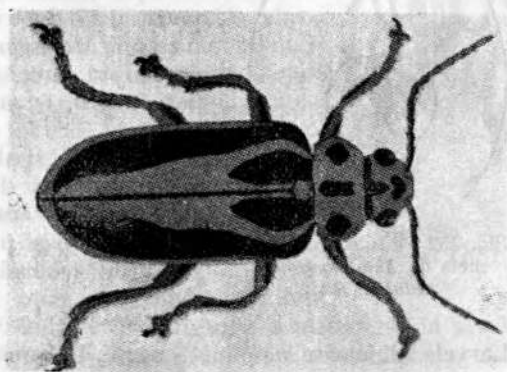

Fig. 255. --- Gândacul ulmului (d. Cornelia Hrisași).

elitelor spre marginea lor, având picioarele tot galbene, iar antenele lungi îndoite înainte. În București apar prin Mai și depun ouăle imediat ce vremea se încălzește pe fața de jos a frunzelor în lungul nervurilor. Se recunosc prin așezarea lor de o parte și alta a nervurilor având forma ovală, ascu-

țite la un capăt. După 2—3 zile ies larvele, la început gălbii, apoi după câteva năpârliiri negrii, cu o bantă albă în lungul spinării și pete negre pe fiecare inel, ajungând lungă de 1 cm. Adultul mănâncă frunza de ulm, formând găuri; larva cu cât crește cu atât mănâncă frunza până ce nu rămân decât nervurile; frunza se sucește și se usucă.

Invadați și în America, amenințând ulmii din parcuri, nu a fost stavilită decât aducându-se din Europa niște viespi, care distug ouăle coleopterului.

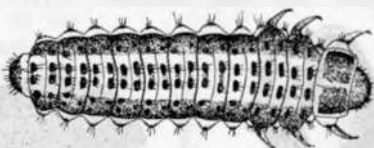

Fig. 256. — Larve de gândacul ulmului (d. *Cornelia Hrisași*).

Gândaci cu rât.

Sunt cei mai răi pentru economia omului. Mărunți și numeroși, aduc stricăciuni tot așa de rele ca și fluturii mici, ba poate mai multe.

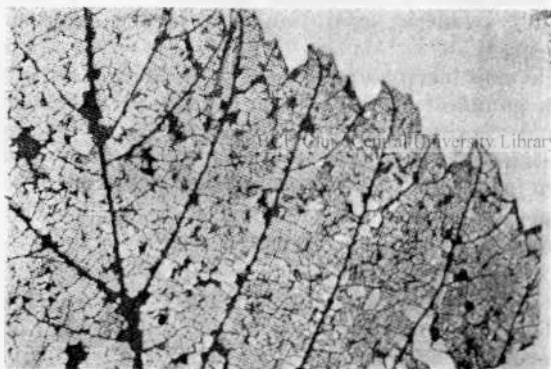

Fig. 257. — Ce rămâne din frunza de ulm (d. *Cornelia Hrisași*).

Pe când la fluturi numai larva e stricătoare, la acești gândaci, părinți și copiii se pun devalma să aducă pagube omului.

Caracteristica lor este prelungirea capului într'un rât lung, subțire, la vârful căreia se află fălcile, iar pe laturi antenele în forma unor bice. Trupul e îmbrăcat într'o adevărată carapacă, grosă mai ales spre cap și la piept. Punându-și ouăle totdeauna în

fructe, în scoarța arborilor, ori într'un loc întunecos, larvele lor sunt oarbe, albe fără picioare, moi și numai capul negricios, e cu chitină tare iar fălcile ca niște ferestrițe. Mai toate sunt stricătoare; devin adevărate plăgi, împotriva cărora se cheltuiește mult, fără să le vie în totul de hac.

Unul din cei mai obișnuiți la noi este gândacul-de-măr (*Anthonomus pomorum*), nici de $\frac{1}{2}$ cm. de lung, cafeniu, cu 2 brăie negrii și unul alb pe aripi, cu picioarele și antenele ruginii. De cum

dă primăvara, femeiușca e gata să depună ouăle, iar când mărul începe să înflorească, ea se duce, găurește bobocul și lasă un ou în fiecare. Larva care iese, mănâncă părțile lăuntrice ale florii, se vâără în ovar și floarea e pierdută, pare arsă. Când e anul cu belșug și sunt multe flori, calea-valea. Ba se poate spune că gândacul face un bine, de mai rărește din flori și dă loc fructelor rămase să se desvolte mai bine. În anii răi însă e o pacoste, împotriva căruia grădinarul îngrijat de recolta sa, luptă cât poate, punând inele de clei în calea gândacului, când el

Fig. 258. — Gândacul de măr. Bobocul de floare unde e depus oul; adultul. (d. Gh. Fințescu).

se urcă pe copac, din locul unde a iernat, în pământ la rădăcină.

Asemenea gândaci sunt puzderie, căci familia celor cu trompă numără peste 10.000 de specii.

Alții se pun pe fructele care încep să crească. Așa e prunarul (*Rhynchites conicus*), un gândăcel mărunț ca de aramă, care-și vâără oul în pruna crudă, tocmai când a crescut ca o alună. Și e șiret lucru mare. Pe din afară nici nu vezi unde e înfepătura, căci femeiușca are grija după ce a afundat bine oul, să tipărească pielea pe din afară. Pruna se veștejește, cade jos, tocmai când și larva trebuie să se schimbe în nimfă.

Cum e prunarul sau burghieșul pentru pruni, este viarul pentru vița de vie (*Rhynchites betulae*), gândacul albastru, cu reflexe aurii, ce-l vezi shurând adesea în roiuri rari prin vii. Primăvara se ține de mesteacăn, plop ori sălcii, până ce dă frunza de vie, pe care o sucește ca o țigară de foi. În cornetul astfel format pune 3—10 ouă, dar are grija să roadă și codița frunzei. Aceasta se veștejește și uscată, cade la pământ. Din putrezirea ei larva are ce mânca, apoi se vâără în pământ unde se transformă în nimfă. Nu atacă numai vița de vie ci și pomii, până și gutuii. Singurul leac nu e decât de dat foc frunzelor răsucite.

Rhynchites betulae, pune în practică reguli adânci de geometrie, pentru ca să aducă sucirea frunzelor. Iată cum procedează el cu frunza de mesteacăn. «Face mai întâi o tăietură dela marginea dreaptă a frunzei până la nervura principală pe care o sgârie numai puțin. Pe urmă apucă să taie frunza pe partea cealaltă, după un arc mai deschis,

Fig. 259. — Prunarul (d. Gh. Fințescu).

tot până la nervură. S'a stabilit însă că aceste două tăieturi sunt în anumite raporturi geometrice față de curbura marginii frunzei. După știute legi mecanice tocmai acest soi de tăieturi sunt cele mai potrivite, pentru ca sucirea frunzei să fie trainică și fără multă bătaie de cap din partea gândacului » (*Heymons*). Totul e gata într'un ceas. Nici cel mai bun meșter n'ar întrebuița atât de scurt timp. În cornet pune ouăle, din care ies larvele; ele isprăvesc uscarea frunzei. La o lovitură de vânt e deslipită și cade jos, la pământ.

Aceștia atacă frunzele. Alții atacă lemnul și sunt niște meșteri teslari, cari întrebuițează fălcile lor ca o rândea minunată. Așa e tigăiul (*Hylobius abietis*) un gândac cu aripile pestrițe. Pe fondul brun stau șiraguri de pete ruginii în curmeziș, legate prin dungii în lung care-i dau un aspect drăguț. Stă de regulă toată ziua pe crengile de brad, având căngi ascuțite și putându-se acătara ca și lucrătorii pe stâlpii drepecii, de telegraf. Numai când îl apucă și pe el fierbințelele, atunci e mai vioi, sburând zănatec de colo-colo. Deosebit de ceilalți gândaci, la acesta nu e stricător atât larva cât bătrânii. Femeia își pune ouăle în trunchiuri moarte, în crengi rupte, iar larva mănâncă din ele. În schimb gândacii rod coaja, și lemnul arborilor tineri, spre vârf, necruțând nici mugurii. Lasă că biștii copăcei au aerul unor leproși căci rășina ce o dau se adună în rânile făcute de gândac, dar la urmă se usucă locmai din spre vârf.

Fig. 260. — *Rhynchites betulae* și figura de frunză în care pune ouăle.

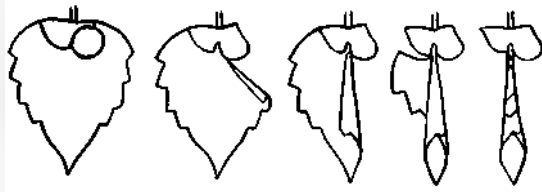

Fig. 261. — Cum taie frunza.

Alunarul (*Balaninus nucum*), iarăși un gândac cu aripile pestrițe și cu râtul lung, nu găsește alt loc unde să-și puie ouăle decât în aluna crudă. Face o gaură îngustă, pune un ou, îl împinge în miez și gata. Găuricea nici nu se mai zărește când aluna se coace. În schimb în lăuntru larva mănâncă tot miezul și lasă în schimb necurățeniile; a ieșit apoi afară și s'a transformat în nimfă, în pământ.

Multă pagubă aduce gârgărița-de-pâne (*Colandra granaria*) un drac de gândăcel nici de 4 mm. de lung, negru ca tăciunele și cu

chitina așa de tare, încât nici nu-l poți strivi cu degetul. Nu-și găsește loc mai bun unde să-și puie ouăle decât în boabele de grâu din hambare, lovind tocmai în inima bunului gospodar, bucuros că și-a văzut rodul

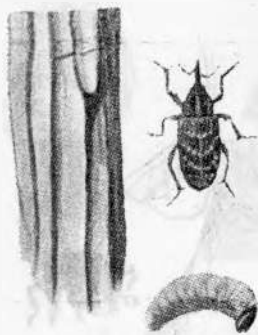

Fig. 262. — Tigăiul cu larva și canalele săpate pentru larve (B.).

strâns acasă. Și bătrânul și puilul se așează pe mâncate. De cum a dat în magazinele cu grâu, femeia se pune pe lucru și vără câte un ou în fiecare bob de grâu. Nu pune 2 decât în firele roșcate de porumb, căci nu atacă numai grâul, deși îi place mai mult pâinea albă, ci și ovăzul, orzul, ba chiar și orezul. Larva cum a ieșit roade tot conținutul bobului, de nu rămâne decât coaja. Partea rea e însă că gândacul eșit din larvă, ca și bătrânii, se pun și ei pe mâncate, ciupind când de ici când 'de colo, așa încât strică o mulțime de bucate. Mai mult încă. Larva ne trăind decât 4 săptămâni, în cursul unei veri pot ieși larve și din gândacii proaspeți născuți în mijlocul grâului. S'a făcut socoteala că dintr'o pereche de gărgărițe, în tot cursul verii ies 600—10.000 de indivizi, așa încât își închipuie oricine ce stricăciuni aduc.

Unde mai pui că grâul atacat își pierde valoarea, căci ce a rămas nu e bun nici de măcinat, dând o făină negrie, amestecată cu sfărământurile gândacilor. Prin transporturile de grâu din o țară în alta, acest gândac s'a răspândit peste toată fața pământului, așa încât combaterea lui a preocupat multă lume. În docurile mari, cum sunt cele

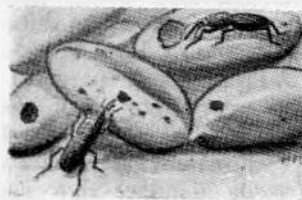

Fig. 263. — Gărgărițe de pâine (B.).

dela Brăila ori Galați, mijlocul aerisirii și al neconținutei vânturării a grâului e cel mai bun. Pe la țară se obișnuiește a se pune printre grâu boz, cânepă proaspăt tăiată sau lână cum e tunsă de pe oi ca să nu i se ducă usucul de pe dânsa. Gândacilor nu le place mirosul și fug.

Fig. 264. — Atunaru.

O rudă de aproape a gărgăriței de pâine este mă-

zărariul (*Laria pisorum*), mărunț, păros, cafeniu, cu brăie și puncte mai negre ori mai luminate. Primăvara, când mazărea dă în floare, femeiușca depune un ou în floare. Larva se vără în pâstaia fragedă, apoi în bobul de mazăre încă crud. Stă ascunsă ca tâlharul și mănâncă pe cât mazărea crește. Acolo se schimbă și în nimfă. Când se culege mazărea, boabele gărgărite nu se cunosc decât după o pată cafenie mică, capacul căsuței în care se ascunde nimfa. În hambar, din nimfă

iese gândacul, tăindu-și o gaură mai mare, rotundă. În potriva lor se luptă prin sulfatarea boabelor înainte de a fi depuse în hambar.

Carii.

Sub numele de c a r i u, Românul înțelege gândăcei, cari au comună că atacă lemnul; aparțin însă la grupe deosebite.

Cel mai rău, mai răspândit, stricător fără pereche în pădurile de brad este cariul-mare (*Ips typhographus*). Face parte dintr' o numeroasă familie de gândaci mărunți, cu un rât scurt și cu antenele ca niște măciuci. Cariul mare e pârros; la început în culoarea paiului, apoi negriu, are trupul ca împărțit numai în două, căci scutul pieptului este tras ceva înainte, ascunzând sub marginea lui căpușorul mic și îndesat.

Cât de micuțe, aduc adevărate pustiiri în pădurile de brazi de pretutindeni. Hectare întregi de păduri din județele Bacău și Neamț, au

căzut pradă acestor gândaci. Când vin, se lasă roiuri. Incep a ataca brazii culcați la pământ de viscole, apoi pe cei în picioare dar slăbiți fie de pe urma unor omizi, fie de pe urma gerurilor mari. Așa încât ei

sfsârșesc ce au început alții. Sunt așa de mulți încât s'au numărat pe un singur brad și 40.000 de indivizi, iar cea mai mare catastrofă citată, de pe la 1870, ca adusă de ei, e din pădurile Bohemiei și Bavariei, unde a trebuit să fie doborâți brazi de pe o suprafață de 10.000 hectare.

Se cunoaște îndată frecvența carilor, după găurile mărunte din scoarță; pare că copacul ar fi împușcat cu haliciuri. Iar dacă descojești copacul, se văd cele mai frumoase deseneuri pe trunchiu, care nu sunt decât tipăriturile canalelor săpate de insectă și larvă. Fie care specie de cari, are aproape felul lui de a lucra. Așa, cariul-mare lucrează în chipul următor. Femeia scobește scoarța și-și face întâiu o cămară

mai mare, odaia de nuntă. Din aceasta sapă un canal principal mai larg, din care pleacă altele, într' o parte și alta, în fundul cărora mama pune câte un ou. Larva le adâncește, le lărgeste pentru că acolo trăiește, acolo mănâncă și acolo, în fund, se schimbă în nimfă. Gândacul iese,

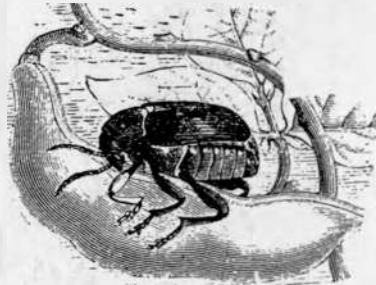

Fig. 265. — Măzărariul.

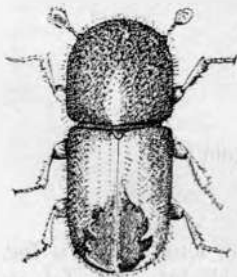

Fig. 266. — Cariul-mare
(din C. Georgescu și A.
Melanide).

are de muncă și el, căci nu iese la lumină prin labirintul cotloanelor făcute de larvă și umplute cu făină ori cu murdării, ci își sapă o ieșire proprie de-a-dreptul, până 'n scoarță. Cu chipul acesta lemnul este potricălit de canale în toate direcțiunile și se lămurește atât moartea lui, cât și faptul că nu mai e bun pentru facerea scândurilor.

Periculos este bunăoară *Agrylus viridis*, verde galben, a cărui larvă sapă mai ales ramurile de prun, în lemn.

Cum e cariul-mare, sunt alții și alții, cari nu atacă numai brazii,

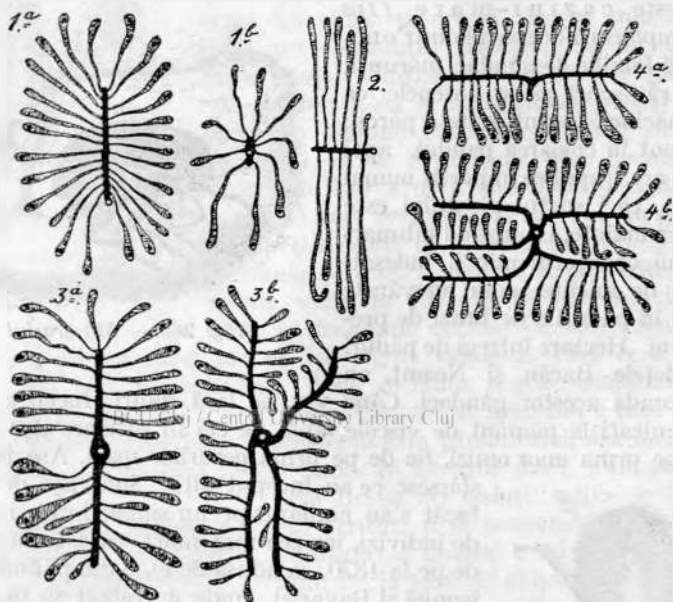

Fig. 267. — Felurite galerii săpate în scoarțe (din G. C. Georgescu și A. Melanide).

ci și copaci cu frunze late. Când se aduc, în curte, lemne pentru foc, nu e unul din cei mai bătrâni, care să nu aibă pe ele întipărite fel de fel, unele mai frumoase decât altele, locuințele diferiților cari.

Sunt alți gândăcei mărunți, cari nu fac parte dintre cei cu răț, dar și ei trăiesc din lemn. Nu văd lumina zilei decât în scurta vreme a împerecherii, spre a se afunda iarăși în întunecul cotloanelor ce le sapă în grinzile dela pod, în podele sau în mobile. Din căsuțele lor nu vezi decât niște mici găurele, ca de ac, la fața scândurii, din care curge făină de cariu. Când cariul sunt prea mulți, scândura sau mobila pare putrezită. Așa se strică mai ales icoanele și catapetesmele de lemn, care

după zeci sau sute de ani, se prefac într'un morman de făină, dacă se ating sau se mută din loc.

Cel mai obișnuit (*Anobium pertinax*) mărunț, negru, este ceasornicul casei. Noaptea, când liniștea e deplină îl auzi cum lovește în căsuța lui îngustă, regulat ca bătăile de ceasornic. Iar când întâmplător, iese la iveală, își trage lăbuțele sub el și se face mort, rămânând nemșcat. Câte nu a mai țesut poporul nostru, pe obiceiurile acestui gândac ascuns. Își duce vieața neturburat în cotloanele ce le sapă mereu în lemn unde a trăit ca larvă și nimfă. Făina de cariu joacă un rol foarte însemnat în medicina babelor. Servește în loc de scrobeală, la leucitul opăriturii la copii. Alte ori e dată drept curățenie, iar dacă e luată în mare cantitate aduce pânțicăraie grea. Ciobanii mai ales fac multe pozne. Pun făina de cariu și păr de capră în jintiță și dau celor care se abat prea des pe la stână. Nu-i vorbă că tot ei, dacă văd că s'a întrecut gluma, le dau apoi chiag cu lapte și durerea trece.

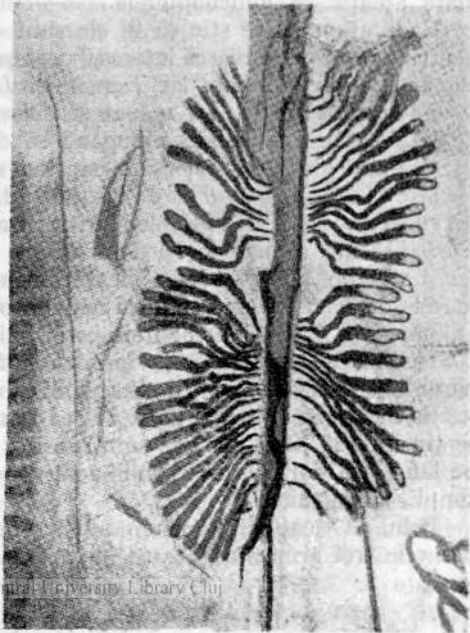

Fig. 268. -- Canalele săpate de cariu-mare (după C. C. Georgescu și A. Melanide).

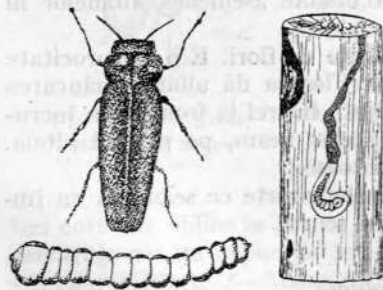

Fig. 269. -- Cariul prunului. Insecta și canalele în care se găsesc larvele (din Gh. Fințescu).

Fig. 270. -- Cariul de casă (*Anobium pertinax*).

Himenopterele.

Niciuna din grupele numeroase de insecte, nu s'a bucurat de o mai mare atenție ca himenopterele.

E de ajuns să se știe că în ele sunt cuprinse albinele și furnicile, pentru ca să se lămurească interesul deșteptat. *Maeterlink* a scris despre ele neperitoare volume, iar *Darwin* și *Lubbock* lucrări clasice.

Tot dela himenoptere a luat și *Fabre* cele mai minunate exemple de inteligența animalelor, ajungând să deștepte uimirea tuturor.

Ordinul himenopterelor nu cuprind numai numeroase, ci și interesante insecte prin felul lor de viață. Indrăzneala și istețimea viespilor a ridicat probleme de psihologie comparată, nelămurite încă în totul. Vieța socială a albinelor și a furnicilor, mai mult de cât a viespilor, face atât de apropiate de vieța omenească. Poliția în natură, mijloacele de a păstra un echilibru mai statornic între diferitele grupuri de animale, tot între himenoptere este mai ușor de urmărit.

Numele de himenopter vine dela înfățișarea celor 4 aripi, transparente, cu nervuri rare, care formează o rețea cu ochiuri largi.

Se mai recunosc și prin faptul că părțile principale din trup abia se țin una de alta, atât de subțire este gâtul, ca și mijlocul. Pe cap pe lângă cei doi ochi mari, bulbucați, lucioși, se mai află trei ochișori simpli, spre frunte.

Felul de viață al himenopterelor este foarte variat, chiar la fiecare din cele trei grupe în care se împart: Albine, Viespi, Furnici.

Albinele.

În această grupă nu intră numai albina cunoscută de toată lumea. Neamul albinelor este mare și răspândit pe fața întreagă a pământului. Sunt vreo 15.000 de specii variate, cu vieță diferită.

E un neam vechiu, căci s'au găsit insecte asemenea albinelor în chihlimbarul din vremea terțiară.

Mai toate soiurile de albine sunt legate de flori. E o reciprocitate strânsă între cele două soiuri de ființe. Floarea dă albinei mâncarea ce-i place, nectarul și polenul. Albina ajută floarei la fecundația încrucișată, aducând polen dela unele, de acelaș neam, pe pistilul alteia. Numai așa se pot căpăta seminți sănătoase.

Se recunosc mai toate prin antenele lor scurte ce seamănă cu îmblaciul de bătut fasolele, cu coadă mai scurtă.

A) Albine solitare.

Nu trăiesc în roiuri, ci ca și toate celelalte insecte, duc vieță singuratecă.

1. Albine-zidari. Pe malurile rupte din preajma apelor, oricine chiar cu slabă atenție, poate observa mici găuri, deschiderea canalelor săpate în lutul galben, locuința albinelor solitare.

Una din cele mai comune albine dela noi este: albină-cu-4-brăie (*Halictus quadricinctus*), recunoscută lesne după 4 brăulețe albe ce-i incing pântecul negru. E o albină mare aproape cât 2 cm.; poate fi lesne observată și deosebită de puzderia celorlalte, mărunte.

Pe când alte albine se mulțumesc cu un cotlon-două, aceasta își face un adevărat fagure de lut, căci nu-și sapă numai celulele, dar înlătură și pământul în jurul lor, așa încât celulele de pământ, uneori și 20 la un loc, stau ca într'o pivniță. Nu se văd decât dacă se sapă pământul la locul unde se prinde că intră o asemenea albină, de oarece are grija întâiu să facă un pridvor lung, neted, larg, în fundul căruia începe să-și sape pivnița și fagurele de pământ.

Dela gura pridvorului și până în fundul celulelor, locuința ei poate avea o adâncime și de două laturi de mână, o muncă uriașă pentru o făptură atât de mică. La gura fagurelei, mama își face și ea un culcuș, căci spre deosebire de alte albine singuratece, nu moare de îndată ce a depus ouăle, ci veghiază până ce ies albinele tinere.

Neamul albinelor-zidari este bogat. Roiesc primăvara pe florile de păpădie, de păducel, fiind cele dintâi vizitatoare de flori. Sbor iute, cu sgomot, așa încât vestesc prin sunetul lor metalic venirea primăverii. Toate sunt zidare minunate, făcându-și cuibul până și printre pietrele din ziduri.

Curioasă alcătuire a cuibului o are albină-cu-blănă (*Anthophora parielina*); seamănă cu bonzariul păros, dar e mai mică.

După ce-și sapă un cotlon scurt în perețele de lut, cu fața spre miazăzi, după ce-l netezește ca oglinda, din fundul lui sapă alte două, trei cotloane oblice în jos, ca niște punți înguste. Pune un ou și astupă cămăruța cu un capac de lut, apoi pune alt ou și tot așa, în fiecare buzunar clădește 2—3 cămăruțe cu câte un ou și apoi toate le închide bine cu un capac de lut. Dar partea mai curioasă și nelămurită ca scop, este că la gura cotlonului principal, face un tub din bombițe de lut pe care le lucrează singură și le pune una lângă alta, cum își face și

Fig. 271. — Albină cu 4 brăie și cuiburile ei în lut (R.).

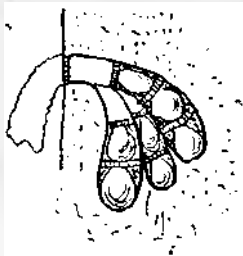

Fig. 272. — Cuibul albinei cu blană.

omul pereții casei lui din chirpici ori cărămizi nearse. Și astfel se vede adesea pe perețele uscat al malului, niște coarne mici de lut lipite pe fața malului. Acolo să știe că e un cuib de albine cu blană.

Fig. 273. — *Albina cu pantaloni.*

Atrage lesne atenția prin înfățișare a *Albina cu pantaloni* (*Dasypoda plumipes*). La picioarele de dindărăt, are atâția peri lungi, încât pare că e cu pantaloni franzurați, cam ca ai Cow-boyilor din America de Nord. Perii îi sunt de mare ajutor la adunarea polenului, dar mai ales la măturatul nisipului, când își face cuibul.

Spre intrarea cuibului, urmele picioarelor se văd pe fața nisipului de o parte și alta unei dăre lăsată din târârea pântecului.

E o minunăție cum își face cuibul. E o adevărată mașină vie. Cu picioarele scurmă iute-iute nisipul, dându-l pe sub pânțele, pe seama picioarelor de dindărăt; printr'o mișcare de învârtire acestea asvârle nisipul afară. E absolut mecanismul mașinelor cu perie rotundă, de măturat străzile. După ce și-a săpat un cotlon, fuge iute, adună mult polen, face din el un golomoț cu 3 picioare, ca de pirosteie, pune oul în vârful golomoțului și închide cămăruța cu nisip.

Dar ce folos? Dușmanii o pândesc. Le-neși, lacomi, vroind să aihă de-a-gata din munca altuia, se găsesc și în lumea animalelor. Nici n'a apucat bine să așeze golomoțul cu polen și alți locuitori ai nisipurilor, în special viespi, vin, desgroapă comoara și o mănâncă. Alții pândesc albina în drum și o pradă. Absolut ca și între oameni.

2. *Albine-teslari*. Multe din mijloacele pe care omul se laudă că le-a născocit, se folosesc de gânganii nici cât unghia de mari. Cât a trebuit omului primitiv, hunăoară, să descopere oala simplă, nesmălțuită, pentru ca să-și păstreze apa și câtă vreme din viața omenirii a trecut până ce oamenilor le-a dat prin cap să folosească tencuiala, ori să-și zidească locuințe altfel decât din nuele?

Micile albine i-au întrecut. Sunt unele care nu folosesc nimic alta decât lemnul sau făina lemnului, ca să facă pereții cuibului.

Așa e albina *Xylocopa*, mare, la înfățișare ca un bărzăun, fără a fi chiar atât de păroasă. Are trupul negricios, până și aripele sunt albastrii bătând în violet. Ierneză în ascunzișuri tănuite, călduroase;

Fig. 274. — *Urmele albinei cu pantaloni, lăstate pe nisip când se târâie spre cuib.*

cum vine primăvara își face plăcere să o auzi bâzâind înădușit, în sboru-i svâcnit dela o pulmonariță la alta, primele flori cu nectar.

Cuibul și-l face în lemn uscat, în parii gardului, în țărushi mai groși ori în stâlpii de stejar din șpalierul viilor.

Unealta ei puternică sunt fălcile sdravene. Se folosește de urmele unui cui sau de vreo gaură din par și se pune pe săpat un cotlon în lungul parului, uneori și de 3 decimetri. Sfărâmăturile de lemn, le cară afară și le dă drumul jos; dacă nu sunt luate de vânt, adesea își trădează locuința, după geluiturile mărunte îngrămădite la picioarele parului. După ce a scobit galeria principală, după ce mai face o ieșire de siguranță la capătul de jos, se pune pe zidit camerele.

Lasă întâiu un ou și apoi zidește un perete făcut din rugumătură de lemn muiată cu stupitul ei. În acest chip zidește și dușumeaua celei de a 2-a odăi, în care iarăși pune un ou; tot așa separă vreo 10—12 odăițe, în care are însă grijă să puie și de mâncare pentru larvă, mămăligă de polen și miere. Abia a isprăvit de făcut ultimul perete și biata albină, istovită de truda muncii și a ouatului, își dă sufletul. E aceeași jertfă a mamei pentru copii ca și la alte ființe.

Larva, ca un viermișor alb, mănâncă din proviantul ce l-a găsit la nasul ei, iar când se schimbă în nimfă, are grijă — puterea instințului! — să se întoarne așa, în cât să vie cu capul în spre peretele din afară a camerei în care e închisă. Albișița ieșită din nimfă, se pune pe ros și deschide poarta închisorii, spre a sbura veselă și strălucitoare în bătaia soarelui de vară. Rând pe rând ies și celelalte albine, folosindu-se de ușa deschisă de cele mai în vârstă.

Dacă e vreme bună și vara lungă, generația tânără își îndeplinește și ea la fel datoria către specie, făcând cuiburi după priceperea moștenită, transmisă ei prin oul din care a ieșit. Ultima generație se ascunde

Fig. 275. — *Xylocopa* și cuiburile ei în lemn (B.).

Fig. 276. — *Megachile* (B). ×

în vreun adăpost sigur, unde iernează, spre a continua în primăvară vieța dusă de moși și strămoși.

3. Albinele-de-trestie. Când în căldura verii te întinzi pe

Fig. 277. — O bucată de trestie plină cu cuiburi de *Megachile* (d. A. P. Bâznoșanu).

prisa lutuită la umbra streșinii, îți atrage atenția un bâzâit pițigăiat repetat, ca și când ar sufla un copil într'o hârtie de țigară.

Niște albine mărunte, vin și se duc; pare că s'a împraștiat un roi, iar albinele își caută oploș în trestiile din streșină.

În realitate sunt albinele-de-trestie, care-și fac cuibul în golul trestiiilor de pe casă.

La noi sunt mai ales două asemenea albine a căror obiceiuri au fost studiate mai în amănunt.

Ambele au comun că sunt pe fața de jos a pântecului păroase, iar polenul nu-l strâng în covețele de pe picioare. Când se întorc dela vizita lor zilnică pe flori, pântecul e galben, căci polenul s'a prins de perii de pe pânțe. Ajungând la cuib se perie frumos cu alți peri de pe picioarele dindărât, cum ar face orice bună gospodină.

Una din ele e și croitoreasă. *Megachile bombycina* este specia observată de A. Popovici-Bâznoșanu. E o făptură minunată.

După ce-și alege trestia sănătoasă se duce pe copacul cel mai apropiat și taie în frunză cu foarfecele dela gură, un petec rotund. Îl duce acasă, unde, foarte dibaciu, îl vâra în trestie. Îi trebuie vreo opt petece de frunze, ca să

facă un soi de pungă rotundă, ca un degetar, ca un capțușește golul din trestie. După ce se perie de polenul adus, îl amestecă cu puțină miere, umple punga fabricată, pune un ou alături și astupă hambarul cu un capac făcut tot din rondela de frunze.

Își închipuie oricine meșteșugul măestrit al acestei albine și simțul dimensiunilor pe care trebuie să-l aibă, spre a nu tăia în frunze petece mai largi decât deschiderea pungei și lărgimea trestiei. E aceasta numai din instinct? Nu trebuie să aibă înțelegere deplină și destulă, în măsură ca să știe câtă frunză trebuie tăiată?

Fig. 278. — Frunzele tăiate din care s'a făcut cuiburi pentru larve (d. A. P. Bâznoșanu).

Dar mai arată o minunată precauțiune. După ce a făcut atâtea pungici câte ouă a avut de pus, ca să înșele pe dușmani umple golul trestiei cu cornete de frunză în care nu pune nimic; la urmă mai face un capac, tot de frunze, cu care astupă intrarea.

De cum iese din ou larva ca un vierme alb fără picioare, se pune pe mâncate, având fălci sdravene. După ce se îngrașă bine, își fabrică o mantie de mătăasă și așa petrece iarna. La începutul primăverii se preface în pupă, din care iese albinele în șir una după alta.

În tovărășia acestei albine, în trestiiile de pe aceeași casă își face cuibul o altă albină.

«*Osmia* spre deosebire de *Megachile* are fălcile prevăzute cu doi dinți. Ea apare de cu primăvară, atunci când cele dintâi flori încep să-și deschidă corola.

Pe când *Megachile* se slujea de fălcile sale ca și croitorul de foarfeci, *Osmia*, ca un adevărat zidar, cară cu ele argilă spre a construi în tubul de trestie pereți transversali de forma unor farfurioare; spațiul dintre două farfurioare alcătuește o celulă, în care albina depune provizii, de culoare galbenă, formate dintr'un amestec de nectar și polen. *Osmia* lasă câte un ou. În spațiul dintre ultima celulă și gura trestiei, zidește un număr de pereți, care slujesc de baricade, iar gura trestiei o astupă, cele mai adesea, cu un dop de pământ, de formă neregulată. Transformările oului sunt la fel cu ale albinei *Megachile*, cu singura deosebire că se fac mai repede, deoarece la începutul toamnei, găsim în fiecare celulă, închise în gogoașe, câte o albină.

La ieșirea din trestie *Osmia* e într'o toaletă desordonată, plină pe tot corpul de praf rezultat din sfărâmarea gogoașelor și a pereților de argilă, străbătuți. Cu ajutorul picioarelor păroase ea se curăță bine și apoi după ce s'a desmeticit de lunga vieață a închisorii își ridică aripele și zboară în spre locurile cu mult soare.

Fig. 280. — Trestie cu 3 cui-buri de *Osmia*. Intrarea este cu 3 baricade iar gura astupată cu un dop (d. A. P. Bâznoșanu).

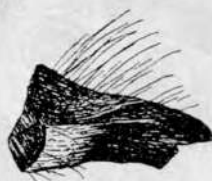
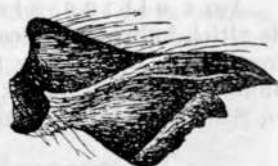

Fig. 279. — Fălcile de *Osmia* (d. A. P. Bâznoșanu).

La *Osmia* nu toate celulele au aceeași mărime: unele sunt mai lungi și cu provizie mai multă, altele mai scurte și cu provizie mai puțină. Urmărind până la sfârșit dezvoltarea larvelor, găsim că în cele dintâi se dezvoltă femelele și în cele din urmă bărbații» (*A. Băznoșanu*).

Osmia face numai căptușală și capace din lut frământat. Sunt alte albine, zidare neintrecute. Mulți oameni ar vroi să știe taina lor, ca să-și clădească o casă de lut atât de trainică încât pare că e din beton.

Așa e albina-ziditoare (*Chalicodoma muraria*), frumoasă de altfel, îmbrăcată în catifea neagră, cu aripele violete-negrii, strălucitoare și cu perii de pe pânțele ruginii, fiind ceva mai mare decât o albină domestică. Partea bărbătească, mai mică, are aripi mai limpezi, cu pânțele castaniu sau roșcat, numai în spre vârf negriu. E o po-

Fig. 281. — *Albina ziditoare* (R.).

doabă a pajistelor înflorite, când sbor din floare în floare prin luna Mai, vremea împerecherei lor. Bărbatul moare curând; femeia se pune pe lucru.

După albina domestică, fabricanta fagurilor de ceară, poate e cea mai vrednică de admirat, prin chipul cum își zidește casa, lipită de pietrele zidurilor. Materialul ce-i servește, este nisipul fin, pe care-l schimbă în tencuială, muindu-l cu stupitul ei. După ce face prima căsuță, aduce polen și pune oul într'însa. Perete în perete face a 2-a cameră, apoi încă vreo 3—4. Când a terminat de zidit, nu le lasă expuse ploii, ci le face un acoperământ peste tot, așa încât cuibul întreg nici nu se cunoaște ușor cum e lipit pe zid, căci din el nu se vede decât peretele din afară presărat cu pietricele cărâte cu grea trudă. Pe dinlăuntru însă căsuțele sunt fețuite și lucii, ca de mână de gospodină.

Larva se schimbă în nimfă, fabricându-și înveliș de mătase până în primăvară, când albina tânără iese prin o poartă ce a lăsat-o bătrâna, într'o parte ascunsă a casei comune.

Chipul de a-și face cuibul la aceste albine, este foarte felurit.

Anthidium monicatum, e o albină frumoasă și ca; seamănă mai mult cu o muscă; are pânțele umflate, netede, împetritate cu pete gălbui pe fondul negru. Se vede des, sburând svâcnit în preajma florilor de ghizdei ori jaleș. Ea își face cuibul din perii plantelor.

Le tunde cu fălcile, se încarcă cu golomoțe de păr și-l cară în vreo erăpătură de copac, unde adună un boț măricel. În mijlocul lui își face o odaie, o tapisează cu sucul ce-l fabrică, făcând astfel pereții netezi. După ce pune înăuntru polen și un ou, își caută de lucru aiurca.

Numărul acestor albine e nemărginit și aproape nu este una, care să nu-și construiască cuibul la fel cu cea pomenită.

Până și de rășină își fac unele cuibul, după cum altele se folosesc de scoica melcilor, pe care însă o ascund sub un maldăr de frunze de pin, cărate în gură.

4. *Albina-cu-obiectul-cucului*. Sunt și de acestea. Ce să-și mai cheltuiască nuncă zadarnică, făcându-și singure cuib? Pândește când albina de nisip bunăoară, abia și-a terminat casa și zboară ca să-și aducă polen. Albina-cuc se furișează atunci ca un tâlhar în cuibul făcut, pune repede un ou și se face nevăzută. Vorba ceea: nici usturoi n'a mâncat, nici gura nu-i pute.

La fel este un drac de albină, sprinteră (*Nomada*) ca o viespe, mai subțirică decât celelalte și cu cercuri gălbui pe păutece. Își duce viața numai printre flori și e o insectă primăvăratică, adeseori căutând nectar și în mătisoarii de salcie. Se poate prinde câteodată, când a dat frigul peste ea, stând spânzurată sub o frunză, ca amorțită, ținându-se cu fălcile, având picioarele și antenele strâns lipite de corp.

Această albină, după ce s'a săturat de hoinărit prin flori, după ce s'a împerechiat și trebuie și ea să se îngrijească de progenitură, în loc să-și dureze un cuib ca celelalte, se pune la pândă; umblă după albinele ce-și fac cuib în nisip. Cu iuțeala tâlharului se vără în casa gata, pune un ou pe grămada de polen strâns cu trudă și apoi tot așa tâlhărește iese. Albina de gazdă nici nu bănuiește că alătura de oul ei e și un ou străin, ci pune lacăt pe casă și se duce fără grijă în lumea ei.

Curat povestea cucului. Din oul parazitului iese larva mai repede, crește iute, mănâncă hrana de lângă el, așa încât când și bietul pușor al gazdei se trezește și caută mâncarea strânsă prin grija mamei,

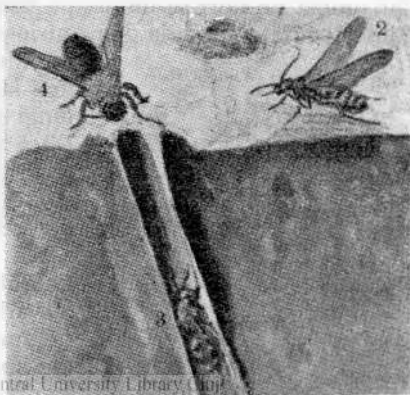

Fig. 282. — *Albina parazită* (2. 3) în cuibul unei viespi (B.).

mănâncă dacă ai de unde. Piere de foame pe când puilul tâlhăroaicei, se schimbă în nimfă și iese din cuib pentru ca la rândul ei să facă la fel.

5. Albine sociale. Aicea intră bine cunoscuta albină (*Apis mellifica*) a cărei vieață e descrisă atât de mult, existând și la noi cărți speciale asupra obiceiurilor ei în amănunt.

În conformațiunea trupului albinei, natura a arătat întreaga ei perfecțiune și bogată închipuire.

Albina se hrănește numai cu nectar și polen, produsul florilor.

Pentru adunatul firelor mărunte de polen, are o covățică și o perie. Cât umblă pe flori se umple pe trupu-i păros de polen, ca morarul de făină. Îl curăță cu peria de pe picioare dindărăt, cu peri mai lungi. Nu-l împrăștie ci-l strânge într'o covățică, parte mai lată și adâncită, mărginită cu peri mai lungi tot de pe picioarele dindărăt. Dacă bagi de seamă la o albină ce părăsește o floare, vezi la picioare, de o parte și alta, două golomoațe gălbui. E polenul din cele două coșuri.

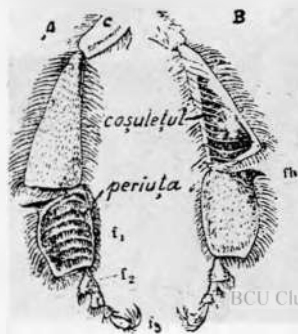

Fig. 283. — Picioarele dindărăt ale albinei.

Se hrănește și cu nectar, ascuns în fundul floarei. Pentru aceasta are o limbă, la vârf ca o lingură, cu care sughe nectarul și-l împinge în gură printr'un tub format din prefacerea în acest scop a două făci. Înghite nectarul, care nu ajunge până în stomah, ca să fie mistuit, ci se adună într'un soi de gușă, ca într'o traistă. Ajungând în stup răstoarnă polenul din coș și varsă nectarul din gușă.

Lucrătoarea este aceea care aleargă după hrană. E o sburătoarea neobosită, aeroplanul cel mai minunat. Aripele ei, patru la număr, când le întinde se pot încheia pe margini și formează astfel o singură aripă mai rezistentă. Pentru sbor îndelung are motor puternic, mușchii dela piept mai dezvoltati; are nevoie și de benzină multă. Aerul este pompat prin niște deschideri laterale și înmagazinat, spre a fi din belșug, în niște balonașe, umflături de ale tuburilor, simple la celelalte insecte.

În sborul ei zănatec, albina vine în contact cu multă lume, cu schimbări neprevăzute. E inteligentă; ageră la vedere. Sistemul ei nervos este foarte complicat și bogat. A fost studiat în amănunt de C. Ionescu fost conferențiar la Universitatea din Iași. Creerul albinei e mai dezvoltat decât al altor insecte; cântărește 12/174 din greutatea trupului, pe când la cărăbuș, mai molatec, care se izbește în sboru-i de tot ce-i iese în cale, cântărește numai 1/3500.

Albinele întâlnesc în cale dușmani, după cum au de apărut stupul; în organizația lor socială nu există soldați ca la termite. Lucrătoarea, biata, e și soldat. Arma ei de apărare temută este o sulită cu zimți, prin

care se varsă veninul. Ca săgeata de iute îl scoate din vârful pântecelui. Chiar la om locul împuns se umflă repede. Când a dat peste el un roiu mănios, adesea împunsăturile îl pot omori.

Se poate închipui o ființă mai cu meșteșug alcătuită decât o albină?

În stup, societatea albinelor, domnește matca, regina. Lucrătoarele aduc hrana și fac fagurii din ceara ce iese din niște ghiinduri de la pân-tece. Arhitectura fagurilor, celule de prisme hexagonale, este atât de minunată, încât se dă ca exemplu de perfecțiune.

În celule regina pune oul din care iese larva albă, fără ochi, fără picioare. La ce i-ar folosi? Măncare are de-a gata, la nasul ei.

Pentru nuntă sunt trântorii, pe care-i așteaptă însă moartea,

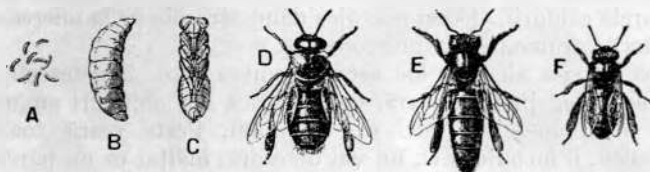

Fig. 284. — *Albina*. A = ouăle; B = larva; C = nimfa; D — trântorul; E = Regina; F = lucrătoarea.

doarece regina în sborul ei nupțial, în adâncul albastru al cerului luminat de soare, nu-și alege de cât unul din ei.

Sunt și revolte în stup. Tineretul adesea găsește prea strâmtă cetatea părinților. Prea mult norod s'a îngrămadit în ea. Iși ia cu el o matcă din cele tinere și zboară în libertate, formând alt roi, pe care însă apiculorul prevăzător, îl pândește spre a-și îmbogăți stupina.

Sunt și alte albine sociale. Cele mai cunoscute de popor sunt **bozarii**, numiți, așa după sbárnăitura puternică prin care dau de veste că sunt pe lume, mai ales că sbor zănatec, când pe o floare când pe alta.

Bonzarii sunt insecte dolofane, groase, cu ochi holbați, păroase și negre la culoare, ca niște ursișori în lumea albinelor și a insectelor ce umblă după flori. Pe frunte strălucesc cei trei ochișori simpli, ca niște broboane de ametist.

Au fălci puternice, pentru tăiat dar și modelat ceara; dar și un soi de limbă, cu care ling nectarul. Dacă cumva floarea e prea adâncă și nectarul ascuns în fundul florii, ca de obicei, ca să nu se căsnească prea mult, bonzarii taie o gaură, prin care-și vâără limba de-a-dreptul la nectar.

La picioarele de dindărăt, ca și albinele, au un coș de adunat polenul și o perniță.

Bonzarii duc o viață socială. Ei nu fac cuiburi unde dă Dumnezeu, asvârlindu-și ouăle în voia întâmplării, ca și albinele solitare, care

pier de regulă după ce și-au pus în cuib ultimul ou. Bonzarii fac faguri, îngrijesc de hrana puilor, îi apără și nu-și iau rămas bun dela viață decât după ce s'au asigurat că a ieșit o nouă generație sănătoasă.

Ducând o viață în comun, și la ei, ca și la albinele din roi, există o diviziune a muncii. Și la ei se găsesc femei-regine, cu pânțele mai umflăt, cu ac de apărare, al căror rost e să dea ouă și să înceapă gospodăria nouă. Lucrătoarele sunt mai mărunte, mai svelte și cu ac mai mic. Bărbații, gălăgioși, fără ac de apărare, trăiesc fără grija casei, ei numai între flori și în plăceri.

Gospodăria o pornește femeia, regina. De cum dă primăvara, iese din ascunzătoarea unde a stat amorțită peste iarnă și începe a face ocolul pădurilor, pe unde prind a-și scoate capul cele dintâi flori, prevestitoarele căldurii. O vezi mai ales dând târcoale pe la mierea-ursului, pe la florile frumoase de pulmonariță.

După ce și-a ales un loc ascuns pentru casă, îl netezește frumos și așterne o rogojină de ceară, ce o fabrică din ghinduri anumite și o întinde servindu-se de fălci ca de mâni. Peste ceară toarnă din coșuri polen, îl înconjură cu un val de ceară, înălțat ca un părete, pune un ou înlăuntru și acopere totul cu un capac. E muncă grea pentru regină, dar n'are ce face. Până ce-i vor crește ajutoarele, se căsnește singură. Mai face o botcă și încă alta.

Poartă bine de grijă puilor. Căci cum simte — simțul de mamă și la ea îi dă de știre — că din cele dintâi ouă puse, au ieșit larvele, deschide căpăcelele, mai toarnă ceva de mâncare și le închide la loc. Se îngrijește de soarta copiilor și din egoism. Aceștia trebuie să crească repede, să nu se lenevească în liniștea botcii, spre a veni cât de degrabă în ajutorul mamei la întemeierea gospodăriei adevărate.

Din cele dintâi ouă depuse de regină, ies lucrătoarele. Abia s'au curățit de resturile mătasei în care au stat învelite ca nimfe, și nici n'au vreme să guste din plăcerile vieții, decât pe apucate, cât fug pe flori, căci sunt îndemnate la muncă. Vremea trece, vara se întetește, iar glasul neamului cere sacrificiu.

Pentru regină abia acum mai vin zile de relativă odihnă. E cruțată de a mai căra polenul și a se istovi cu fabricarea cerei ori lucrul botcelor. Harnicele ei fiice îi iau locul; ei nu-i rămâne decât supravegherea și punerea ouălor, pe măsură ce botcele sunt gata și pline cu hrană. Cu cât căsuțele se înmulțesc, cu atât urmează și altă grijă.

Vara are zile senine, dar și zile cu ploaie, când polenul e spălat sau când lucrătoarele nu se pot avântura să fie murate. Pentru asemenea zile trebuiesc rezerve, căci larvele, ca copiii, nu știu de e vreme rea ori bună; cer cu lăcomie de mâncare. Rezerva e mierea fabricată de lucrătoare și turnată, pentru economie, sau în pungile de mătăasă ale nimfei, rămase goale sau în anumite botci, mai mari, asemenea vaselor de lut în care Romanii țineau grâul ori mierea.

Pe lângă regină, fac ouă și lucrătoarele virgine, nefecundate. Din ele însă vor ieși bărbați, pe când din ouăle reginei vor ieși femei, ca și alte regine. Și astfel în toiu verii, e și forfota vieții din roiul deplină. Regina, tot mai istovită, abia se mișcă; lucrătoarele harnice nu mai pot de treabă; cară polen, fabrică miere, ceară, îngrijesc de pui. Numai bărbații se bucură de viață. Lor le sburdă într'una, căci cât nu se scaldă în bătaia soarelui și hoinăresc pe patul moale al petalelor parfumate, stau acasă, făcând curte și încurcând treburile lucrătoarelor. Nici măcar nu aduc în familie de ale mâncării, căci n'au coșuri la

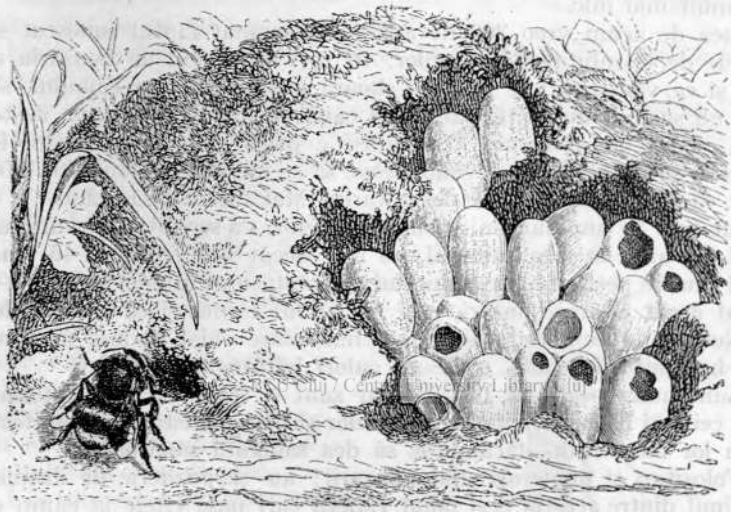

Fig. 285. — Bonzarul de pământ (R).

picioare. Dar soarta lor e aceea a hoinarilor. După ce și-au îndeplinit datoria conjugală, nu mai dau pe la cuib, iar într'o bună zi îi găsești la picioarele unei plante cu flori, țapeni, ca și când s'au omorât singuri de urf, otrăvindu-se de prea mult nectar parfumat.

De altfel nici soarta familiei întregi nu e mai bună. Regina tot mai sleită de puteri, moare, dar mor pe rând și lucrătoarele, de îndată ce vremea începe să se răcorească. Nu supraviețuesc decât acele femei, care au știut să-și aleagă bărbat. Ele poartă în pântecul lor ouăle fecundate, ce vor da în vara viitoare alte lucrătoare și alt roi. Cum vine toamna, mai sboară bonzând printre florile târzii, apoi își caută un oploș pe sub scoarța unui copac, își strâng grămadă picioarele, antenele și aripele și dorm somnul lung de iarnă. Cum se desprimăvărează, din nou începe viața ca și a strămoșilor ei.

Bonzării sunt diferiți.

Cel mai obișnuit este bonzariul-de-pământ (*Bombus terrestris*) mare, negru, cu câte un brăuleț gălbui la piept și pantece, iar spre coadă ca pătat cu cridă.

Se arată chiar de când încep mătîșorii de alun să se deschidă, iar peste vară, bărbaților le place mai ales să-și infunde nasul în măciucile mirositoare de ciuline. Cuibul și-l fac în pământ, adesea chiar la adâncimi de 1—1½ m., în cotloanele părăsite de hârciog, popândău ori cărțițe.

Interesant obiceiul s'a observat la bonzariul-de-grădină (*Bombus hortorum*), la culoare asemenea celui de pământ, numai că este mult mai mic.

Încă de acum vreo 200 de ani, s'a însemnat faptul cunoscut sub numele de trâmbișul bonzarilor. În zori de zi iese un bonzariu din cuib și ca vânturelul se pune și zboară locului, în fața cuibului, scoțând un șgomot mai pițigăiat, ca și când ar suna, din goarnă, deșteptarea. Când un asemenea trâmbiș e prins și înlăturat, altul iese din cuib și-i ia locul, ca și când *trebuie* să se împlinească obiceiul. Mulți socot că în adevăr el sună deșteptarea. Mai târziu însă, când s'a cunoscut mai în amănunțimi vieța albinelor, s'a socotit că trâmbișul dănd din aripi în fața cuibului, nu face decât să-l ventileze, să scoată aerul rău de peste noapte. Obiceiul trâmbișului în adevăr nu s'a observat decât la acei bonzari, cari au cuibul ascuns și cu multe celule.

Numărul speciilor de bonzari e mai mare chiar la noi, mai mare însă în ținuturile calde, unde au culori bătătoare la ochi.

Sunt numeroși, sunt feluriți, dar sunt și folositori. Ca și albinele, sunt cei mai harnici vizitatori ai florilor și prin aceasta înlesnesc fecunditatea lor încrucișată, făcându-le să dea sămânță sănătoasă.

Folositori și numeroși sunt bonzarii; au și puzderie de dușmani.

Unul dintre aceștia e și omul. Băieții cari pasc vitele la câmp distrug mulți faguri de bonzari, sugând mierea, care dacă nu este așa de bună ca a albinelor, este totuși dulce.

Hoștina fagurilor, cojile de mătase în care s'a învelit larvele, ca și ceara, e căutată de doftoroaele satelor; adunate de pe urma cositului, strânse ca iarba de leac, sunt bune pentru durere de urechi sau pentru vindecarea uimei, ca să coacă și să spargă. Prin alte locuri ceara de bonzariu e folosită la încristit ouăle, iar mierea și ceara la un loc, fac o alifie, cu care se ung rănile, ca să se tămăduiască.

Dar nu numai omul umblă după mierea de bonzariu ci și vulpile și chiar urșii, iar liliecilor le place mult carnea de bonzariu și-i vânează cu nemiluita. D'apoi rândunelele, ciorile și chiar găinele! Un prânz de bonzari pentru ele e o mâncare gustoasă, după care se dau în vânt.

Dușmani mai mărunți sunt cât lumea chiar din neamul insectelor. Impotriva larvei moliei de ceară nu pot nici bonzarii să lupte, după cum nici albinele, mai prevăzătoare, nu scapă ușor de ele. De asemenea larva de mamornic e un adevărat păduche pentru bieții bonzari, mâncându-le ouăle.

Viespi.

Având caracterele generale ale albinelor, chiar când seamănă cu acestea, viespile se cunosc sigur prin felul cum își țin aripele. Pe când albinele, când se așează, au aripele întinse oblic, viespile le țin în lungul trupului, cele de dinainte mai lungi, acoperind pe cele din-dărăt.

Se mai deosebesc, prin trupul svelt, subțirel la mijloc; pânțele abia se țin de piept, ca legat cu o ață.

Viespile sunt numeroase, mari și felurite colorate, mai ales prin țările calde. Nici pe la noi nu sunt puține.

Unele, ca și albinele, sunt solitare; altele sociabile. Sunt și viespi parazite.

I. *Viespile solitare.* Sunt multe și cu viață unele foarte curioase. Aici intră bunăoară vestita *Annophila*, a cărei dibăcie, și «știință», a uimit lumea, după ce *Fabre* i-a descris obiceiurile. Viespile solitare își duc viața în chip foarte deosebit.

1. *Viespile de plante.* Au cele mai simple obiceiuri. Fiind legate de plante la îndemână lor oricând, nu sunt nici prea vioaie nici prea «deștepte». Se recunosc după aceea că pieptul și pânțele nu sunt atât de despărțite, ci dau unul în altul cam de-a-dreptul.

Una din cele mai obișnuite viespi de acest soi, este *Viespoiul* (*Sirex gigas*), ce poate ajunge cât doi centimetri de lung, cu trupul rotund, ca un vâlătuc iar la femeie sfârșit cu o prelungire, ce nu e ac, prin care pune ouăle.

La îmbrăcăminte e frumoasă. Bărbatul, mai mic, are capul și pieptul negru, antenele gălbii, iar pânțele cărămiziu cu vârful cafeniu. Femeia mai mare, cu pieptul și capul tot negre, are pânțele gălbii cu o fașă lată violacee-negri.

O vezi prin pădurile de brad, mai ales în locurile bătute de soare, sburând când ici când colo, ca fără rost. Urmărind partea femeiască nu rar o poți prinde asupra faptului. Cu prelungirea dela vârful pânțecelui se căsnește, cu grea trudă, care ține câteva minute, de găurește lemnul unui brad căzut ori al unui buștean tăiat pentru ca să puie în fund un ou. Se odihnește o clipă, mai sboară prin soare, apoi iarăși

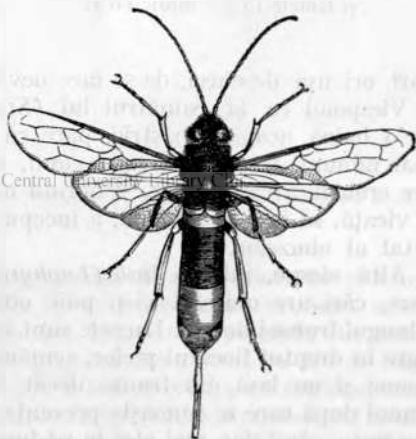

Fig. 286. — *Viespoiul* (B.).

se trudește, în svâcnituri din care se vede cât suferă. Grija de mamă e mai puternică decât groaza chinurilor.

Din ou iese larva. Nici viața ei nu e tocmai ușoară. Albă, pentru că trăiește ca într'un sicriu, are și ea la capătul trupului un soi de spin, ca un sfredel, cu care își face loc mai departe printre fibrele lemnului, mâncând din el. Ajunge să sfredelească astfel un canal lung, în fundul căruia trăiește vreo 2 ani.

Viespoiul nu alege copaci în viață; de aceea nu e la dreptul vorbind un dușman al pădurilor. În schimb nu rar se întâmplă ca viespea tânără să iasă dintr'o laiță, o doniță sau din lemnul pentru foc, deoarece larvei

Fig. 287. — *Viespea pinului*. a = bărbat și femele (5—7 mm). (R.).

puțin îi pasă unde e dusă. Ea continuă să mănânce lemnul, chiar după ce a fost prefăcut în scândură. Și așa adesea bagă în sperieți pe copii, care văd deodată ieșind un viespoi netam-nesam, în casă. Sboară cât sboară besmetic, până ce găsește un geam

spart ori ușa deschisă, de se face nevăzut în pădure.

Viespoiul ca și cumătrul lui (*Sirex juvenus*) frumos îmbrăcat într'o haină neagră-albăstrie, pare că ar fi de metal, poate să facă chiar minuni. Se citează cazul când, ieșind din scândura unei lăzi în care erau încărcate obuze, și dorind numai decât, împins de instinctul de viață, să iasă la lumină, a început a roade până și învelișul de metal al obuzelor.

Altă viespe, micuță însă (*Lophyrus pini*) dimpotrivă e distrugătoare, căci are obiceiul să-și puie ouăle într'o despicătură ce o face în lungul frunzei de pin. Larvele sunt ca niște viermuși verzi și cu pete negre în dreptul fiecărui picior, semănând ca o omidă de fluture. Sunt lacome și nu lasă din frunze decât nervura din mijloc, acesta fiind semnul după care se cunoaște prezența lor. Trăind multe la un loc sunt o pacoste, când dau mai ales în pădurea tânără, abia plantată, de pini. Răul cel mare e că viespea ieșită prin toiul verii, poate să dea și ea ouă; se nasc astfel două generații pe vară, care se pun pe capul pinilor de-i desfrunzesc, încât pare că au fost pârliti.

Grădinarii cari cultivă trandafiri au mare spaimă când văd prin grădina lor o viespe (*Hylotoma rosae*) cam cât un lat de deget, sveltă, cu capul și pieptul negru, iar cu restul trupului gălbui. Se recunoaște după antene, cu forma unor perii, cu un rând de peri.

Ouăle le pune într'o sgăriitură din scoarța trandafirului iar larva e atât de mâncăcioasă încât crezi că nu se mai satură, toată ziua mergând pe dunga frunzei și mâncând, dând mereu din cap.

Așa-s de felurite aceste viespi, încât prunul are anume una, a cărei larvă mănâncă partea verde, de rămâne frunza ca un țesut străveziu

de nervuri. Este o viespe a pomușoarei, alta a mesteacănului, adăugându-se la ceilalți dușmani ai arborilor, ca și când n'ar fi îndeajunși.

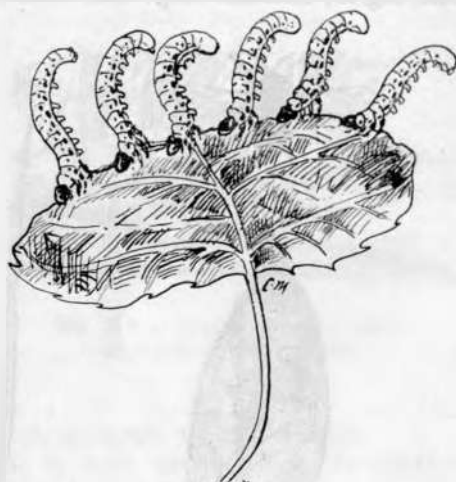
Sunt numeroase viespile a căror larve nimicesc frunzele, ca și omizile. Curioasă e larva de *Craesus septentrionalis*, care se hrănește cu frunza de plop. Viespea are drept particularitate că vârful picioarelor dindărăt sunt ca niște lopețele. Depune ouăle pe dosul frunzei, de-a-lungul nervurii. Larvele sunt ca niște omizi verzui, cu capul negru și cu pete negre în lungul trupului. Mănâncă frunza înșirându-se una după alta pe marginea ei, ridicându-și trupul de seamă cu niște semne de întrebare.

Altă viespe înrudită aceștia (*Eriocampoides limacina*), neagră ca tăciunele, semănând mai mult cu o muscă, depune ouăle pe frunzele de cireș, de prun. Din ouă ies niște larve, moi, cleioase, ce seamănă

mai mult cu un melc mic, care stau pe fața de sus a frunzelor și le mănâncă de nu rămâne decât pelița de dedesubt din ele. Sunt uneori atât de multe, încât copacul pare ars. După ce a năpărlit de vreo 4 ori, cad la pământ (Fig. 289); își fac gogoasă din mătasa cu fire de nisip, în care stau închise toată iarna, spre a ieși ca viespe în mijlocul verii.

Până și cerealele nu sunt lipsite de viespi (*Cephus pygmaeus*) svelte, subțiri, cu pânțele vrăstat negru cu galben de lămâie. Sboară cât sboară pe flori după nectar și când grâul dă în spic se ființează și viespea în fața lui. Cată unde este nodul, îl împunge și pune un ou. Se duce la alt pai și tot așa până ce atacă vreo 14—15 fire. Și-a luat de-o grijă și se face nevăzută (Fig. 290).

Din ou iese larva, străbate nodul și se lasă în golul paiului unde crește, năpârlește, hrânindu-se cu parte din coajă. Grâul tânjește, spicul rămâne sterp; pe când cel plin se îndoia de greutatea boabelor, el rămâne drept ca lumânarea. Când se apropie vremea seceratului larva se lasă tot mai în josul paiului, unde ca un tâlhar se învește într'o mantie de mătase, ierneckă și numai spre primăvară se schimbă în nimfă și apoi în viespe. Ca să scape de răul ei agricolul trage toamna o arătură bună ori dă foc miriștei.

ICU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 288. -- Larve de *Craesus* (A. C. Molaș).

2. *Viespea-d-e-drumuri*, pe cât e de sprintară și neastâmpărată, pe atât de rea, căci împunsătura acului ei provoacă chiar omului o umflătură dureroasă. Sunt mai multe soiuri. Una din cele mai obișnuite (*Pompilius viaticus*), subțire, are pânțele roșietic și numai la vârf negri; antenele lungi snt învârtite la vârf. Când merge, fuge

Fig. 289. — *Viespea de cireș* cu larvele ei. (R.).

Fig. 290. — *Viespea grăului*. (B.).

iute iar aripioarele îi tremură într'una. Fuge cât fuge și deodată zboară o clipă pentru ca iarăși să fugă iute, fie pe marginea drumurilor, fie pe copaci.

Cuibul și-l face în nisipul de lângă drum, iar drept hrană pentru larva ce va ieși din ou se servește de 4—5 păianjeni cu cruce, pe care-i paralizează fără să-i omoare, cu o împunsătură de ac dată între inelele pieptului, tocmai unde este un ganglion mare nervos.

Iată cum descrie lupta între o asemenea viespe și un păianjen, un observator, preotul iezuit *Schupp*.

« Intr'o zi mă aflu în grădină, când văd un păianjen fugind o bucată și oprindu-se în loc, pare că s'ar uita în toate părțile după cineva

și apoi iar fugind. Era neliniștit, plin de groază așa încât mi-am dat seama că fuge de un dușman. În adevăr zăresc una din viespile acele care vânează păianjeni, cum zboară grăbită.

Era caraghios de văzut, cum se sbătea sburând când în dreapta, când în stânga, înainte, înapoi, acum întorcându-se, acum alergând, acum sburând, mereu cercetând și căutând. În sfârșit zări păianjenul. Ca fulgerul se repede în spre el și o scurtă luptă avu loc. Păianjenul nu se apăra lungă vreme, căci cum a fost împuns îndată căzu lat, la pământ, în nesimțire. Viespea zboară, se întoarce, iarăși zboară, spre a se lăsa mai îndelung pe câmpul de luptă.

Când am cercetat mai târziu trupul păianjenului, am găsit un oușor la locul unde pânțele se ține de piept.

Pentru târârea păianjenului la cuib, nicio piedică nu cunoaște viespea. Îl duce în gură peste pietre, printre buruieni și chiar pe pereți. Nu-l lasă nici dacă o sperii, sau când vrei să i-l iei; pentru aceasta trebuie oarecare silă ».

Cam aceleași obiceiuri are și viespea-cu-4-puncte (*Pompilus quadripunctatus*), mai mare decât cea dintâi și cu niște cercuri galbene pe pânțele, întrerupte pe linia spatelui, de par ca niște puncte. Se recunoaște bine și după aripele portocalii, ceea ce-i dă o înfățișare destul de mândră și hătătoare la ochi.

Sunt numeroase viespi care paralizează păianjeni pentru odraslele lor. De altfel ele nu au un cuib făcut, ci pun păianjenul la adă-

post într'o groapă, iar oul îl lipește de trupul lui. Larva când iese are carne proaspătă, căci păianjenul e numai paralizat și nu mort. E drept că otrava e destul de puternică iar păianjenul nu mai e bun de nimic, chiar dacă nu mai e mâncat de larvă. Deșteptându-se din letargie, încearcă să se miște, dar dă de câteva ori din picioare și moare.

Fig. 291. — *Viespea-de-drum* târând un păianjen (des. C. Motaș).

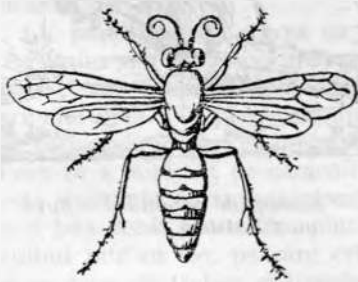

Fig. 292. — *Viespea-cu-4-puncte*.

3. La viespile-zidare se observă un progres. Își fac cuiburi fie în lutul din prispe, din case, fie mai ales în perețele de lut dintr'un mal, alături de albinele solitare. Așa e bunăoară viespea obișnuită de perete cu dungii galbene și negre în curmezișul pântecului. Își face cuibul în pereții de lut; întâiu își sapă un pridvor îngust ca să încapă numai ea, apoi la capăt sapă mai multe galerii scurte, umflate, fețuite pe dinlăuntru, destul de spațioase ca să încapă vreo câteva omizi paralizate, hrana larvei.

Fig. 293. — Cuib de *Eumenes*. a = astupat; b = în curs de aprovizionare (d. C. Motaș).

Eumenes pomiformis de culoare neagră cu galben, cu mijlocul subțire, întrebuințează lut și nisip, ca să-și facă cuiburi izolate, în formă de amfore, pe care le lipește, câte una, izolate, de pereți. Il face repede; într'un ceas e gata. După ce pune oul, aduce omizi, închide cuibul și

grija de mamă s'a terminat. Pune câte 15 omizi verzuu, însă neperfect paralizate, astfel încât acestea se mișcă. «Himenopterul nu depune oul său, foarte delicat, direct pe vânat ci îl spânzură cu un fir de mătase extrem de fin de bolta căsuței și apoi astupă intrarea acesteia, tăind gâtul vasului. Când iese larva, aceasta se retrage când omizile se sbat. Abia după ce larva a crescut, iar omizile din cauza postului îndelungit și-au domolit mișcările, aceasta își dă drumul pe provizii» (C. Motaș).

I. Viespi de nisipiști. De unele din ele se leagă obiceiuri foarte curioase, observate de *Fabre* și desvăluite ca adânci taine, greu de lămurit, din lumea insectelor.

Iată bunăoară viespea de nisip (*Ammophila sabuloasa*), comună în locurile nisipoase, bătute de soare. Se recunoaște lesne prin înfățișarea ei sveltă. E o ființă vioaie, veselă, care bâzâie pițigăiet, fie când e mulțumită, fie când e în treabă. E lunguiață și subțire. Pântecelul e dintr'odată subțiet, pentru ca să se umple brusc, spre a se termina cu un vârf tot subțire. Aripele lunguețe le ține, când stă locului, pe spate, iar când pășește liniștită își ridică, mândră, pântecelul umflat în sus. Negrie peste tot, are vârful pântecelui roșu. Bărbatul este pârros și argintiu pe cap.

Fig. 294. — *Ammophile* paralizând o larvă (d. C. Motaș).

Sunt veșnic neastâmpărate. Pe flori sunt vioaie. Câteodată le vine să se hârjonească. Se repede una la alta, mușcându-se de ceafă. Vin altele, de se amestecă la joacă; se face un golomoț de vespi. Deodată sbor în toate părțile, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat.

Pentru ca să-și facă cuibul, caută un loc nisipos, bătut de soare. Se pune imediat pe lucru. Scurmă pământul ca un câne, asvârlind nisipul pe sub pânțele. Când fărăna săpată s'a prea îngrămădit la gura cuibului, lasă săpatul și o împrăștie repede. Lucrând, ea cântă. De dă peste o pietricică, povară grea pentru puterea ei, o apucă între cap și piept, iese din groapă de'ndărătul și sburând face să cadă pietricica la o distanță de cuib. Și iarăși bătăind se pune pe scurmat, și scurmă, scurmă așa de repede, încât cu puțină atenție, vezi locul unde lucrează după vârtejul de praf ce-l stârnește.

În sfârșit cuibul e gata, adâncit și lărgit la capăt. Mai răsufală o clipă după atâta trudă, dând goana printre flori spre a gusta din necтарul acestora. Altă grijă vine apoi la rând.

Puiul are nevoie de mâncare. De aceea se pune pe căutat o larvă, grăsună, care să conțină o rezervă însemnată de hrană. În sfârșit, după ce stă cât stă la pândă, dă de ea. E o larvă golașă, cu pielea lucie dintre acelea pe care Românul le zice *Cănele-babei*, larva fluturului *Sphinx ligustri*. Se repede ca o săgeată, se pune călare pe ea, o apucă cu fălcile puternice de după ceafă, își îndoaie pânțele subțiat și ca fulgerul o înțeapă. Nu oriunde. Potriveste, ca și când ar fi un anatomist desăvârșit, acolo unde este un ganglion nervos. Speriată de atacul ce-i vine din cer, larva se svârcolește, caută să scape, dar în cele din urmă se întinde ca moartă.

E paralizată de otrava cu efect fulgerător.

Acum vine truda cea mai grea din partea viespii. Măcar că e ușoară ca o pană, trebuie să cărăbănească prada care este uneori de 10—15 ori mai grea. Nu pierde curajul. Punându-se călare pe larva întoarsă cu picioarele în sus, își înfige fălcile în carnea moale și începe a o târi. Ceea ce a minunat pe oamenii de știință, care i-au studiat obiceiurile, este siguranța cu care-și găsește locuința, având un simț de orientare mai bun decât al multora dintre noi. *Fabre* scrie: « *Ammophila* își are cuibul într'un loc, pe care eri probabil pentru întâia oară l-a văzut și pe care azi trebuie să-l regăsească, de și a pierdut cu totul direcția. Totuși niciodată memoria nu o înșală ».

În sfârșit marșul începe. Povara e grea, dar curajul mare. După o bucată de vreme, viespea își lasă prada din gură, se odihnește o clipă ori trage o raită ca să vadă pe unde e mai bine de apucat. « Ajunsă pe coasta șanțului ce avea să-l treacă, cal și călăreț se dau dintr'odată de-a rostogolul. Vespea sloboade prada și singură ajunge în fundul șanțului, nevătămată. Din nou se pune să-și târâie prada. La urcuș munca e mai grea. Nu mai călărește ci apucă larva și o târâie mergând de-a bușele. O mai scapă, iar o aburcă, se odihnește ca omul ce are de dus

o sarcină grea în spate. În sfârșit cu chiu cu vai a ajuns la gura casei, săpată în nisip. Lasă frumos prada lângă gaură, nu doar că ar fi prea obosită ci din prevedere. Dacă în lipsa ei vreun musafir nepoftit i-a venit în minte să puie stăpânire pe casa găsită goală? De aceea o inspecție prealabilă nu strică. Se face o clipă nevăzută și dacă nimic suspect nu este, începe să târâie larva în casă, tot de-abușelea.

Acolo se îndeplinește ceremonia finală. Pe spinarea larvei, viespea pune un ou și apoi cu crenguțe, cu frunzulițe, astupă bine deschiderea pivniței în care și-a îngropat speranța neamului. Când iese de sub pământ, mai obosită, se odihnește o clipă, își întreamează puterile mai hălăudind printre cele flori cu nectar și apoi se pune pe lucru din capăt, căci are de așezat mai multe ouă, iar pentru fie care sapă câte o casă și cară câte o larvă.

Spre sfârșitul verii, când își dă sufletul, moare mulțumită că și-a făcut datoria pe deplin.

Larva, de îndată ce-și scoate nasul din ou, dă de omida cu pielea moale și grăsună, ce i-a adus-o mama ei. Roade o bucată din piele și se pune pe mâncate, de nu rămâne la sfârșit din omidă decât numai pielea uscată.

La fel e cu viespea care vânează cossașii (*Sphex maxillosus*), mult mai mare ca cealaltă, mai plină și cu mijlocul subțire, mai scurt. Și despre ea se spun minuni. Observările lui *Fabre* sunt făcute pe specii care trăiesc în Sudul Franței, dar obiceiurile sunt aceleași și la tipurile de pe la doi, ca și ale aceloră de prin țările mai nordice.

«Trebuie să petreci câteva zile în contemplarea locului unde aceste insecte își fac locuințele lor, pe o vreme senină și un soare arzător, pentru ca să-ți faci o idee de activitatea febrilă, de iuțea cu svăcnituri, mișcărilor săltărețe ale acestor harnice ființe».

Munca începe. *Sphex* își face ca și *Ammophille* întâiu cuibul și apoi își caută prada.

Lucrează la fel ca și cumătrul său pomenit. Sapă cântând, iar din vreme în vreme se odihnește și-și curăță de praf antenele și pieptul. E vesel și curat. Cântă chiar când a ajuns cu săpătura până'n adânc. E neastâmpărat și nervos. Nu poate lucra prea mult încontinuu, fără să ia o baie de soare, sugând o picătură de nectar.

Locuința lui e formată dintr'un pridvor oblic, apoi o intrare îngustă ce dă în căsuța de forma migdalei, cu pereții bine bătuți, fără să fie căptușiți cu ceva. După ce pune oul și prada, astupă intrarea, sapă o altă cameră și încă vreo 3—4 alătura și numai după ce-a depus câte un ou în fiecare, astupă cu țărână pridvorul larg, în care se oploșește și el pe vreme rea. Astupă așa de bine, încât nici ochiul cel mai ager nu găsește locul cuibului.

După ce și-a săpat cuibul, se duce să aducă prada. *Sphex* nu vânează omizi, ci cossașii. Nu are preferință pentru o anumită specie, de și îi place mai mult femeia unui cossaș vătămător viei. Se pune la pândă.

Cosașii, animale săltărețe nu pot fi ușor prinși ca o omidă. Trebuie de găsit prilejul cel mai favorabil. Când viespea a crezut că e mai nimerit să asvrle în spatele cosașului. Acesta dă să se apere, să sară, cu fiara în spate. N'are vreme. E răsturnat pe spate. Cu picioarele de dinainte viespea ține picioarele lungi întinse ale cosașului; cu fălcile se prinde de hurtă; cu picioarele de dindărăt dă pe spate capul, iar cu săgeata otrăvitoare de la vârful pântecului îl înțepă sub bărbie unde e pelița subțire dar unde se află și ganglionul nervos.

Cosașul se sbate, cată să sară, dar după câteva clipe cade fără nicio mișcare. E atâta iuțea în atac, atâta dibăcie în operația împunsăturii și atâta siguranță în efectul otrăvii, în cât nu se poate să nu rămâi nedumerit în fața acestui masacru; nu e mai puțin crud decât al jaguarului care sare în spinarea căprioarei.

Acum e vorba să-și aducă prada la cuibul uneori depărtat. De regulă nu-și târâie prada decât când e prea grea. Altfel o apucă de o antenă și sboară cu ea în gură. E mai de-a-dreptul. În drum se mai odihnește, iarăși sboară, până ce se lasă la gura cuibului. Ajunsă aici, are și el un gest de prevedere. Se vâra întâiu singură în cuib, ca să-l inspecteze. Dacă nu află nimic suspect, iese veselă și țărâind, apucă cosașul de o antenă și-l târâie, mergând deandaratele, în cuib. Drama este sfârșită. Viespea astupă intrarea bine, și se pregătește pentru altă operație.

Fig. 296. — *Viespea Bembex* (R.).

Dacă e prea grea prada, și n'o poate duce în sbor, o târâe pe spate, apucând-o de o antenă. « Chiar vertical pe ziduri, prada este târâtă cu destulă repeziciune cum am avut ocazia să mă conving. În luna August 1928 am observat un asemenea sfegid — pe malul lacului Tekirghiol la Carmen-Sylva — care, înhămat de o antenă a unui cosaș, îl ducea cu iuțea spre cuib. Când ajunge la un loc mai anevoios, influ-tura aripele, ajutându-se astfel la mers » (C. Motaș).

Fig. 295. — *Sphex* târând un greier (Des. C. Motaș).

Alte viespi vânează muște ori albine de tot soiul, pe care le transportă în sbor.

Așa e *Bembex*, caruia îi plac nisipiștile din preajma pădurilor de pini. E o viespe mărișoară, de 20—30 mm., una din cele mai mărișoare de pe la noi. Pe pântece este însemnată cu tot soiul de dungii și brăulețe galbene, iar după gură se recunoaște lesne, având buza de sus lungă ca o trompă.

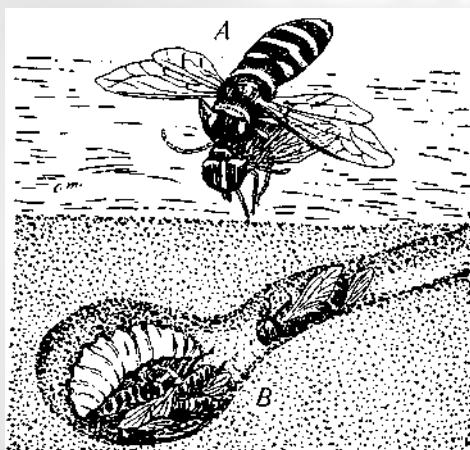

Fig. 297. — *Viespe* ducând o albină la cuib
(d. C. Moțaș).

Când își sapă groapa, împrăstie nisipul cu aripele pe care le bate repede, de dă naștere unui vârtej de praf ce-i trădează locul unde lucrează. Pe deasupra nu-i tace gura de loc ci bâzâie într'una, un bâzâit puternic ce-ți dă de veste când se apropie.

Bărbatul e plin de foc. Când face dragoste e mereu neastâmpărat. Femeiușca stă liniștită pe o floare și-și umple gușa cu nectar, iar bărbatul îi face curte. Acum se ridică în cercuri strânse și bâzâind deasupra femeii, acum se lasă din sbor de o atinge cu vârful pântecelui pe spate, ori stă alături de ea fără să guste din nectar. E așa de înfierbântat și bătăios, încât se anină netam-nesam și de alte viespi ori albine, care se nimeresc în drumul lui. În schimb este credincios femeii și spre deosebire de bărbații altor viespi stă alături de ea, luând parte la lucrul cuibului.

La acest soi de viespi se observă mai bine decât la oricare alta simțul direcției și finețea antenelor ca organe de simț. Au obiceiul că astupă gura locuinței, chiar când o părăsesc vremelnic sau când femeiușca se odihnește în el. Cel mai fin observator — vorbesc de oameni — nu și-ar putea da seama unde se află gaura astupată. Viespea își întinde antenele, pipăie pământul cu ele, și cu o siguranță uimitoare se pune la scormonit ca să deschidă ușa din nou.

Fig. 298. — *Cerceris* căzând în spatele unei insecte spre a o duce la cuib (d. C. Moțaș).

Măncarea puilor ei sunt muștele. Viespea le vânează din sbor. Nu atacă muștele care stau liniștite pe frunze ori flori. E un obicei care, de altfel, se vede și la păsările răpitoare. Prinzând-o de ceafă din sbor, îi înfige acul otrăvitor și o duce imediat la cuib, târând-o numai dela intrare și până în fundul cotloanelor, destul de întortochiate.

Celelalte viespi pun la nasul larvei o mâncare abundentă, o omidă grasă ori un cosaș cu pânțele umflăt. O muscă pentru o larvă lacomă, e numai o înghițitură, mâncare pe o măsea. De aceea la această viespe și sentimentul de mamă este mai dezvoltat decât la altele. Ea nu-și uită copilul din adâncul cotloanelor. Ca și când i-ar auzi țipătul de foame, când a terminat cea dintâi muscă de mâncat, îi aduce alta și alta. «Vreme de două săptămâni cât durează creșterea larvei, mama cără puilului hrană proaspătă, cu atât mai multă cu cât larva crește. Către sfârșitul celor două săptămâni, se cere din partea mamei o hârnicie deosebită pentru a sătura pe lacomul pui, care își târăie pânțele plin printre resturile muștelor mâncate: aripi, picioare, inele chitinoase. La tot momentul vezi pe mamă cum iese grăbită după vânat, spre a intra apoi cu o muscă în gură. În scurt *Bembex* își hrănește puii zi cu zi, fără proviziuni adunate mai dinainte, întocmai ca și pasărea care aduce în plisc mâncare puilor din cuib» (*Fabre*).

5. **Viespi parazite** sunt multe și răspândite peste toată fața pământului, o adevărată binefacere pentru agricultori, omorând nenumărate larve de insecte stricătoare. Asemenea viespi fac parte din chibzuita organizație a naturii; ca și un conducător conștient al întregii economii, ea nu permite înmulțirea din cale afară a elementelor cu tendință de a distruge echilibrul în gospodăria generală. Insectele care atacă plantele ar deveni o calamitate, dacă nu ar exista altele care să le stea în cale. Aice intervine parazitismul, cu un efect salutar asupra întregului.

Sunt viespi parazite care atacă chiar neamurile lor apropiate. Dintre ele **Viespea-de-aur** (*Chrysi signata*) e cea mai comună pe la noi. O vede oricine mai ales în bătaia soarelui, în locurile înfierbântate, ascunzându-se de îndată ce norii acopăr izvorul plăcerii ei de vieață. Trupul pare că ar fi poleit sau mai bine ca de aramă bătută cu ciocanul, căci pe scutul pieptului are numeroase gropiți. Mai ales când e privită sub lupă, se poate admira irizația cu care e investmântată. La trup e destul de sveltă, deși pânțele e cam lățit, iar la capăt are un tub ce-l poate lungi — după chipul telescopului — pentru a pune oul dar și pentru ca să se apere.

Are un bun obicei deosebit. Pânțele fiind supt pe fața inferioară, la nevoie ea se încovrighează ca o molie sau în felul ariciului. Făcându-se ghem, pavăza chitinoasă a spatelui face adesea să lunece acul ascuțit al cumetrelor, când e prinsă în cuib străin. Mai are un obicei după care se poate recunoaște. Antenele le ține îndoite și mereu le mișcă în toate părțile. Are preferință să-și puie ouăle în cuibul unei rude

(*Eumenes coarctata*), un olar dibaciu, având cuibul în formă de ulcele. Viespea parazită dă târcoale dese prin locurile unde se află aceste ulcele, ca și când n'ar avea nicio intenție rea. De îndată însă ce prinde de veste că *Eumenes* șoară ca să aducă polenul necesar larvei, viespea noastră ca fulgerul intră în ulcica neastupată și pune un ou. Câteodată e prinsă asupra faptului. Se strânge ghem și așteaptă pedeapsa. De cele mai multe ori e luată de guler și asvârlită jos. Alte ori însă e pedepsită mai rău. Neputând fi împunsă, *Eumenes* fi taie aripele și o rostogolește ca pe o mîngie în afară de cuib. Puțin îi pasă de pedeapsă, dacă și-a ajuns scopul, căci gazda nu bagă în seamă oușorul lăsat pe grămada de polen, alătura de al ei. Dacă nu l-a pus încă, chiar fără aripi, se târăște cum poate și încearcă să-și îndeplinească datoria de mamă.

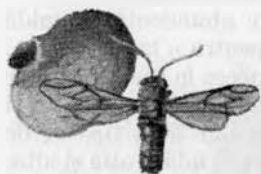

Fig. 299. — *Chrysis ignita* în preajma cuibului de *Eumenes* (R.).

Larva ei eșită din ou, se comportă ca și puiul de cuc. Eșind mai înainte se pune pe mâncat hulpan proviziunea cărată cu grea casnă de gazdă, iar când și larva acesteia apare, moare de foame. Alte ori dacă se întâmplă ca aceasta să iasă întâi, e atacată de parazit și căsăpită.

Alte viespi parazite, și-au pierdut chiar înfățișarea de viespe. Așa e viespea-furnică (*Mutilla europaea*).

Bărbatul are aripi, zboară printre flori, duce viața hoinară a mai tuturor bărbaților

Fig. 300. — Femeia de viespă-furnică (R.).

din lumea insectelor. Femeia este nearipată și seamănă cu o frunică mare numai că e păroasă, pare că ar fi îmbrăcată cu catifea și e mai vioi colorată. Pieptul e cărămiziu, iar spre vârful pântecului negru are câteva cingători argintii. Femeia se târăște prin vecinătatea cuiburilor de bonzari, se vără în el și-și pune oul. Larvele ieșind, atacă pe ale bonzarului și se hrănesc cu ele.

Fig. 301. — Cum ies larvele de viespe din omidă.

Sunt însă viespi parazite, care atacă alte insecte. Așa e *Laelius*, un dușman neîmpăcat al gărgăriții de slănină (*Dermestes*). Larvele acesteia sunt păroase și se găsesc în blănuri, în cămări. Vespea se repede asupra ei, o apucă de cap și-i dă o împunsătură mortală. Ca să vadă că în adevăr e paralizată, o mușcă

de trup. După aceea se pune pe ouat, lipind pe partea inferioară a trupului câteva ouă. Larvele cum ies încep să sugă din trupul oaspetelui. Când s'au săturat, se lasă jos, prefăcându-se în nimfă.

Viespea-pătă-tă-în-frunte (*Scolia flavifrons*), atacă larvele de caraban (*Oryctes nasicornis*). Nu se lasă până ce nu dă de una din ele, care, după cum se știe trăiesc în pământ. Când a ajuns-o, îi implântă acul sub bărbie și o paralizează. Apoi pune un ou în deschizătura dintre inele și se cam mai duce în treaba ei. Larva grasă de caraban, este lăsată în seama puiului lacom. Acesta, cum a ieșit din ou începe să sfredească în carnea moale a grăsunii omizi, sugându-i toate măruntaiele, până ce nu mai rămâne din ea decât pielea uscată.

Atât de prețuite ajutoare pentru agricultori sunt asemenea viespi, încât în America s'au importat unele din ele, ca să stârpească larvele de cărăbuș care amenințau recolta de arbori.

Temute viespi în lumea insectelor, căci distrug tot soiul de larve, sunt și *Ichneumonidele*.

Fig. 302. — *Un ichneumonid.*

Fig. 303. — *Gogoși pe stejar.*

Trăiesc în mare număr și la noi. D-I M. I. Constantinescu, dela Universitatea din Iași, specializat în studiul lor, a descris numai din România peste 500 specii și varietăți.

Sunt viespi mici, dar se recunosc lesne că au pântecele subțire, lung, cu antenele ca niște fire de ață; cât stau mereu tremură din aripi pare că ar fi scuturate de friguri. Pe lângă toate sunt și mute; nu scot niciun zumzet cât de slab, de aceea se pot furișa pe nesimțite spre pradă, care n'are vreme să se ferească de dușmanul ce-i aduce moarte sigură.

Mai au un caracter deosebitor. La vârful pânteceului sau uneori sub pântece, femeile au un tub subțire și lung, cu care se apără, uneori având otravă, dar mai ales îi slujește să înfigă ouăle în trupul larvelor, în felul unui ac de seringă fin.

E plină lumea de ele spre folosul agriculturii.

În fond, felul lor de a se înmulți e legat de cea mai crâncenă sălbăticie. Ca tâlharul se apropie pe nesimțite de o omidă. Înainte ca aceasta să simtă împunsătura, Ichneumonidul i-a vărât sub piele un

oușor cât un fir de praf. Se duce apoi în treaba ei, căutând altă omidă și tot așa câte ouă are în pânțele.

Tragedia de acum începe pentru biata omidă. Din ou iese larva micuță, care deodată nu aduce nicio supărare gazdei. Cel mult dacă aceasta simte o mâncărime în locul unde se află mosafirul nedorit. Larva crește și cu cât crește cu atât distruge bucățică cu bucățică carnea și măruntaele omidei. Ori-cât de omidă ar fi, trebuie să sufere neînchipuit, mai ales că zi cu zi simte cum o roade dușmanul fără să poată face ceva împotriva lui. La cele din urmă din omidă nu rămâne decât pielea, iar în locul măruntaelor ei sălășluște nimfa fiarei învelită în cocon de mătasă, până ce-i vine vremea să iasă ca viespe adultă.

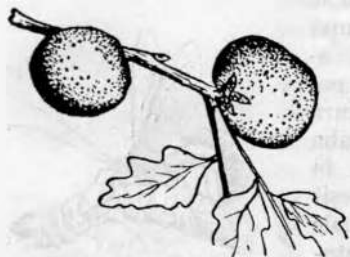

Fig. 304. — Gogoșa pe stejar (ăcută de viespea *Biorrhiza pallida* (B.-I.).

Sunt viespi care produc cunoscutele gogoși, bombițele frumoase și perfect rotunde ce se văd bunăoară pe frunzele de stejar.

Pe cât de mici sunt la trup, pe atât de mari gogoșe fac, care nu sunt altceva decât casa în care își duc viața copilăriei. Tâind o asemenea gogoșe în două, în mijlocul ei niciodată nu lipsește larva viespii, un vermuș albicios ca o mușcă, ce stă liniștită la adăpost și se hrănește din materia ce umple gogoșa.

De și mai cunoscute sunt viespile care au predilecție mai mult pentru stejar, sunt numeroase și acele care se folosesc de alți arbori și arbuști, și chiar de buruieni.

E foarte curios procedul cum ajunge să se facă o gogoșă. Viespea mai adesea punând oul, înțepă și partea plantei, unde îl așează. Alteleori numai îl lipește printre solzii mugurelui sau printre perii de frunze.

Cum ajunge ca în acel loc țesutul plantei iritat, să crească în așa măsură, e una din tainele nepătrunse de om. Acesta a ajuns să găsească și pe te 'n soare, dar nu poate să lămurească formarea gogoșilor, după cum nu a putut nici să facă pe cale artificială ceea ce mărunta viespe înfăptuește în natură.

Fig. 305. — Gogoșa viespii de trandafir.

Atâta doar s'a putut stabili că aceste viespi au o generațiune alternantă. Sunt femei nefecundate, din a căror ouă ies numai parte femeiască și apoi din acestea o generație de bărbați și femei, din care ies alte generațiuni de femei. E aceeași alternanță ca și la filoxeră.

Gogoășele produse de către viespi, pot servi drept oploș la tot soiul de animale mărunte. Dintr'o asemenea gogoășă un naturalist a căpătat nu mai puțin de 75 specii de insecte felurite, cu vreo 55.000 de exemplare.

Sunt atât de numeroase și plantele pe care se fac gogoși ca și viespele care dau gogoși, încât e o știință a parte, care se ocupă cu această chestiune. Regretatul profesor *I. Borcea*, dela Universitatea din Iași, care a făcut studii asupra gogoșilor din România, de altfel ca și *Marcel Brândza*, a găsit că numai pe stejar dau naștere la gogoși vre-o 50 de viespi.

Cea mai cunoscută viespe din această categorie e *Viespea stejarului* (*Diplolepis quercus-folii*); dă cunoscutele bombițe de pe frunzele stejarului, la început verzui, apoi gălbui și chiar roșietice. Când cad toamna, în interiorul lor se găsește viespea gata. Cum iese, făcându-și drum prin carnea gogoășei, se târâie pe copac, ajunge până la mugure, unde pune un ou. Din acesta, prin luna mai, iese generația secsuată, viespi mărunte de 2—3 mm., negre, cu picioarele ruginii. După ce s'au bucurat câteva zile de căldura soarelui și s'au împerechiat, femeiușca se pune pe împuns dosul frunzelor și anume nervura principală sau o nervură mai mare. Aici se formează gogoșile ce împodobesc toamna frunzele mândrului copac și din care se face cerneală (Fig. 303).

Alte viespi (*Biorrhiza pallida*), produc o gogoășă cât pumnul de mare în vârful ramurilor de stejar (Fig. 304).

Tot așa de răspândite și cunoscute sunt gogoșile păroase, ca niște cuiburi, ce se văd pe măcieș (Fig. 305). Sunt datorite tot unei viespi (*Rhodites rosae*).

În mijlocul cărnos al acestei tufe de peri, ca mușchii, colorați felurit, se găsesc cămăruțele ce adăpostesc larvele și chiar viespile tinere, căci gogoșile stau până 'n primăvara viitoare, când viespile ies din ele. Sunt numai femeiuști negre și cu picioarele portocalii.

Viespi sociale.

Prin podul caselor, al grajdurilor, adesea se găsesc cuibare mari și cât o roată de căruță, învelite în numeroase scutece ca de hârtie. Sunt stupurile viespelor sociale, singurele pentru care Românul nu numai că are deosebite numiri, dar despre care pomenește adesea și în poeziile populare.

Mai toate asemenea viespi se recunosc prin aceea că atunci când merg sau stau liniștite au aripele indoite în lung. Au ochii în formă de rărunchiu, iar pânțelele lungueț, ascunde în vârf un ac temut și de oameni, nu numai de animale.

Fig. 306. — Un gărgăun (B.).

Prezintă cu albinele domestice multe asemănări, trăind în roiuri în care regina e stăpână, lucrătoarele sclave și soldați, iar bărbații trântori. Își clădesc și ele faguri cu căsuțe hexagonale dar numai pe o parte. Fagurii sunt orizontali, nu ca a albinelor, verticali.

Minunat însă este meșteșugul cu care și fac stupul natural din părți de plante, mestecate bine și întărite cu un suc salivar.

Totuși viespile se deosebesc printr'un simț războinic, care le fac temute. Sunt curajoase și nu le împiedică nimic dela hotărârea lor. Au simțurile agere iar antenele le sunt de un folos deosebit.

Cele mai mari viespi dela noi sunt:

Gărgăunii (*Vespa crabro*), frumoase insecte, lungi aproape de 30 mm., cu aripele gălbii, cu cingători pe pânțele portocalii, iar peste restul corpului ruginii. Dar sunt rele și hârțagoase. Mai ales pe zilele de zăduf sunt atât de nervoase încât dacă se apropie cineva numai de locul unde se află cuibul lor fără să-i hănuiască măcar existența, îl cred un dușman și năzuesc să-l împungă și doar împunsăturile gărgăunilor sunt strașnic de rele. Nu degeaba Românul a căutat în toate chipurile să scape de ei și să-i dea țiganului în schimbul albinei mică și prijarită.

Pe cât sunt de războinici, de gălăgioși, de îndrăzneți, pe atâta vieața lor e scurtă și plină de griji. Nu trăiesc decât o vară și numai câteva femei trec iarna, ascunse în vreo scorbură de copac. De cum simt vântul de primăvară, se desmorțesc, își întind pe rând picioarele, își cearcă puterea aripilor și într'o bună zi se fac nevăzute.

În femeie s'a deșteptat instinctul neamului. Abia s'a mai întremat cu ceva hrană, cam pe sponciu în primele zile de primăvară și se pune pe lucru. Ea e regină dar și lucrătoare deodată. Își alege o scorbură de copac, un colț ascuns de șură sau în podul caselor și-și clădește stupul.

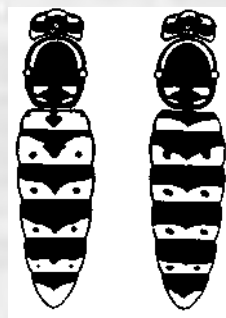

Fig. 307. — Variația culorilor la gărgăunii dela noi. Stânga: *Vespa germanică*; dr.: *Vespa vulgaris* (după W. Knechtel).

Se duce, rupe coaja de frasin, o mestecă, o preface într'o pastă, iar golomorțul îl transportă la locul ales. Cu o iuțeală neînchipuită, face întâi un acoperiș cenușiu ca de hârtie, în formă de clopot. Apoi clădește cea dintâi celulă, mare, cu gura 'n jos. Cam a terminat-o, pune un ou într'însa. Apoi iar se pune pe clădit, dar acum grija îi e mai mare căci are de hrănit o gură mai mult.

Repede se duce prin vecini, cade în spatele celei dintâi muște, îi taie picioarele și aripele și apoi o hăcuește cu fălcile. O bucată mănâncă ea, alta o duce și o pune la nasul larvei.

Aceasta crește văzând cu ochii, pare că-și dă seamă că trebuie cât mai repede să vie în ajutorul reginei, singură pe lume. După ce a crescut, larva își fabrică singură un căpăcel și mai așteaptă câteva zile până ce iese ca viespe tânără, cu aripele ca de sticlă. Nu se încumetă să sboare dintr'odată în aerul proaspăt, ci s'apucă de curățit celula care i-a servit ca leagăn, pentru ca regina să mai puie un ou în ea.

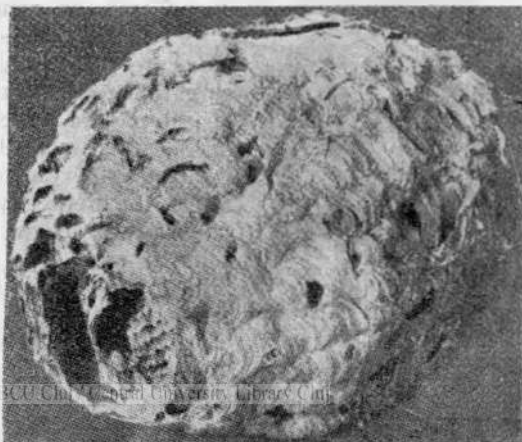

Fig. 308. — Cuib de gărgăuni (R.).

În vremea cât prima larvă a făcut ochi, regina clădește, clădește mereu alte celule. În sfârșit a scăpat la ajutor, când prind a ieși viespele tinere din celule. Sunt lucrătoare, pe seama cărora acum cade greul. Regina ostentită, nu mai face alta decât inspectează și se ouă. I-a ajuns munca din primăvară, iar odihna e bine meritată.

După ce s'a isprăvit un fagure, clădește al doilea legat de celălalt printr'un stâlp mijlociu. Acum roiul e mărit, vara e în toi, hrana din belșug. Clăditul fagurilor se înteește și cu cât se adaugă un rând nou, cu atât și învelișul crește, până ce ajunge cât un dovleac și numai o deschidere e lăsată, pe unde intră și ies vespile, și unde stau sentinele care dau de veste la apropierea dușmanilor.

Către sfârșitul verii ies și hârbații. Viața lor e și mai scurtă. Abia au luat parte la nuntă și tot poporul gărgăunilor pierе, unul câte unul, amorțiți de frigul toamnei. Nu rămân în viață decât femeile fecundate, care-și caută oploș de iarnă, ca să înceapă la primăvară din nou aceeași trudă ca și mama lor.

Gărgăunii sunt cele mai mari viespi dela noi, de care în adevăr ai groază când dau târcoale prin jurul nostru. Celelalte viespi sunt ceva mai mărunte, dar nu mai puțin lacome, nici mai puțin războinice ori mai puțin dibace în alcătuirea cuibului lor.

Așa bunăoară *viespea mijlocie* (*V. media*), a căror cuib se găsește prin huceaguri, grădini mai mari cu pomi, atârnat de crengi și având forma unui balon mai lat decât înalt. Invelișul tot ca de hârtie, nu e însă atât de unit ca la gărgăuni, ci e făcut din solzi mari ce se acopăr ca țiglele de pe casă, ca niște coji uscate.

Fig. 309. — Cuib de viespe mijlocie.

Viespea de pădure (*Vespa sylvestris*) are cuibul mai mare, în formă de pară cu gâtul în jos și aninat de crengile arborilor din pădure. Invelișul mai bogat, mai gros, mai des decât la altele și format din pastă întărită ca hârtia, foi acoperite unele peste altele. Cu drept cuvânt *Réaumur*, unul din observatorii cei mai iscușiți ai vieții viespilor și care trăia la mijlocul veacului al 18-lea, când hârtia nu se fabrica din pastă lemnoasă, putea să scrie: «Viespile ne învață cum să înlocuim în fabricarea hârtiei, cârpele prin lemn». Ceea ce insecta cuno-

ștea din timpul când nu existau oameni pe pământ aceștia au izbutit să nascocoască abia în veacul al 19-lea.

Celelalte viespi își clădesc cuibul mai mult ori mai puțin la fel. Unele (*Vespa vulgaris*) îl fac în pământ ca și *Vespa germanica*. Aceasta din urmă are cuiburi atât de mari încât s'a făcut socoteala că cuprind peste 20.000 de căsuțe, iar dacă au ieșit două rânduri de viespi pe vară, s'au împrăștiat peste 40.000 dintr'un singur cuib.

Nu trebuie să ne sperie numărul mare al viespilor. Nu sunt toate așa de rele, cât e frica de mare.

Când bâzâie, tăioase, pe lângă noi, ori, îndrăznețe, dau de-a-dreptul, nu vin întotdeauna cu intenții rele.

Năzuesc la miere, la dulceață, la fructe și dacă le dăm pace să-și ia partea de hrană, se duc cum au venit, fără să le treacă prin minte a ne înțepa numai decât. Zădărite însă, sunt așa de rele că de când e lumea numele viespei este legat cu noțiunea de răutate.

Nu cunosc margine în mânie, mai ales când te atingi de cuib. Sar cu toatele. *Réaumur* povestește ce i s'a întâmplat lui când era copil, poate ceea ce l-a făcut ca mai târziu să studieze obiceiurile viespilor.

«Imi aduc aminte, că, fiind copil, mă jucam într'o zi asvârlind fără socoteală cu pietre într'un trunchiu de stejar bătrân, care cuprindea în scorbura lui un cuib de gărgăuni. O piatră nimeri tocmai în gaura pe unde intrau viespele și tot norodul ieși amenințător. Măcar că am

început să fug, gărgăunii veneau după mine și auzeam mereu pe la urechi sgomotul strident al sborului lor. Fugind într'una, cei mai mulți au rămas în urmă, dar vreo câțiva nu s'au lăsat de loc să mă urmărească. În sfârșit, după ce am fugit vreo jumătate de kilometru, ultimul gărgăun m'ajunge, se prinde de păr și mi-a dat o lecție pe care nu voi uita-o cât voi trăi. Vreme de 2 zile am avut dureri și fierbințeală de a trebuit să stau în pat ».

Tot din *Brehm* voi reproduce și următoarea pățanie a unui vânător din Antile cu viespi, mici ca niște muște. Se poate vedea cât sunt de ușor de mâniat și ce rele sunt la mânie.

« Un locuitor din San-Domingo, mare vânător, s'a nimerit să aibă o nevoie. Se vâri într'un huceag și se așează, fără să vadă, lângă un copăcel în care se afla un cuib de viespi. Când s'a ridicat în picioare, atinge una din crengi. La moment e asediat de viespi, care-i acoperă hainele. Cel dintâi gest fu să fugă, căutând să-și încheie pantalonii, fără să-și dea seamă că închide în ei și o grămadă de viespi. Ajungând la drum începu să țipe și să se svârcolească pare că era pe jăratec. Nu s'a descotorosit de dușmanii cei mărunți, decât, urmând sfatul meu, după ce s'a desbrăcat cu totul de haine. Era numai umflătură lângă umflătură. Cu toate îngrijirile ce i-am dat, a stat vreo 2 zile în pat. Acest început neplăcut i-a slăbit zelul, perindu-i și gustul pentru Șt. naturale ».

De altfel viespile sunt de ajutor omului în unele privinți. Omoară multe muște. Se reped din sbor, doboară musca la pământ, nelăsând-o din gură; o omoară, o taie 'n două și nu duce la cuib, drept hrană puilor, decât pânțele insectei cu carne moale și dulce. Pieptul scorțos și muschiulos îl lasă locului; știe că nu e prea hrănitor. Nu e vorbă că și ele au dușmani numeroși. Dintre aceștia mai rău este viesparul, un mic uliu care omoară cu nemiluita când dă peste un cuib de viespi.

Furniei.

A treia grupă dintre himenoptere o formează *furnicile*, care se bucură de aceeași faimă ca și albinele.

Trăiesc o viață socială: lucrătoare, bărbați și femei. Pe când albinele sbor, culegând nectarul florilor, furnicile mișună prin iarbă pe scoarța copacilor, în pădure, în grădini și chiar în case. Unde le cauți acolo le găsești. Hărnicia lor e proverbială.

De studiul vieții lor se leagă activitatea multor învățați, și cu cât sunt mai în amănunt cercetate, cu atâta se descopăr mai multe manifestări, a căror lămurire rămâne încă în parte tănuțită.

Societățile de furnici sunt adevărate orașe în miniatură, într'un mușuroi existând și peste 50.000 de indivizi.

Și în societatea furnicilor este o matcă, regină, care adesea nu se deosebește de lucrătoare, decât că la o anumită vreme capătă aripi. Lucrătorea, mărunță, nearipată, cu antenele ca rupte la mijloc, pot uneori și ele să dea ouă nefecundate.

Mare forfotă e atunci când bărbații și femeile aripate sbor în roiuri dese, spre împerechere.

Cetatea furnicilor este mușuroiul, cu o arhitectură mai complicată decât a albinelor, căci îl clădesc, din crengi, cetini, țărână; e nevoie de anumite calcule mecanice pentru ca să nu se năruie când se sapă căminele, odăile de locuit, tunelurile, un mușuroi fiind ca o cetățuie. O parte îl sapă în pământ, dar e clădit și deasupra pământului, la furnicile noastre de pădure, înalt cât un braț bun de fân.

Mușuroaiele sunt făcute pentru adăpostul furnicilor, dar mai ales pentru creșterea puilor. Cine n'a văzut, când a stricat un mușuroi, cu câtă grabă nu ies din pământ furnicile, cu câte « un ou » alb în gură, care adevărat este nimfa, adusă mai la față în bătaia soarelui sau mai la adânc când e ploaie.

Hrana furnicilor este orice substanță dulce, nectar ori dulceață. Umblă moarte după zahăr și dulciuri, dar nu rămân numai la întâmplare. Spre a avea oricând hrană se folosesc de păduchii de plante, nelipsiți de oriunde este o vegetație. Se urcă, îi ating cu antenele, iar ei dau o picătură dulce; furnica se grăbește să o lingă.

E atât de mare grija de hrană, mai ales pentru pui, încât uneori furnicile țin purecii în captivitate, ca într'un staul, la îndemână oricând.

Unele furnici din țările calde ajung chiar să crească ciuperci în întunerecul cotloanelor lor subpământene, ori să semene adevărate ogoare în preajma mușuroiului lor.

Furnicile duc războaie între ele. Iau sclavi dela învinși, de-i cresc și folosesc ca lucrători. Se crede că au și chipul lor de a se înțelege, ca mușii, căci altfel nu s'ar lămuri și « omnia » lor față de tovarășele prea încărcate, rânite. Dă de veste

unei ștafete și aceasta repede aduce batalionul de salvare.

Și la noi sunt mai multe soiuri de furnici. Cele mai variate trăiesc însă în ținuturile calde.

Furnica-de-pădure (*Formica rufa*) e aceea care și construiește la noi

cele mai înalte mușuroaie. Mai ales pe lângă pădurile de brad pot avea și 1 metru înălțime, o îngrămădire de ace, crenguțe,

Fig. 310. — *Furnica de pădure.*

bucățele de lemn, pe care te miri cum le cară, fiind de 2—3 ori mai mari decât trupul lor. Lucrătoarele (4—7 mm.) de culoare neagră roșcată

Fig. 311. — Parte din mușuroiul de furnici de pădure.
(R.)

duc munca grea. In seama lor stă clădirea cetății. Deschideri mai largi la suprafața mușuroiului sunt porțile mari prin care ies și intră cărdurile de furnici, pe străzile largi din lăuntru, din care apoi se desprind cotloane înguste ce duc în toate părțile cuibului.

Când le stricăm mușuroiul îți dai seamă de bogăția furnicarului. Cu miile ies de înnegresc fața. Mânioase împroașcă din ele un suc înțepător, ce se evaporează repede. Aceste furnici sunt o adevărată bine facere căci curăță pădurile de multe insecte mărunte, stricătoare.

Furnica roșie (*Formica sanguinea*) nu construște mușuroaie înalte. In schimb sunt războinice. In coloane compacte se îndreaptă spre mușuroaiele altor soiuri de furnici, le atacă și le iau nimfele, spre a le crește drept sclavi.

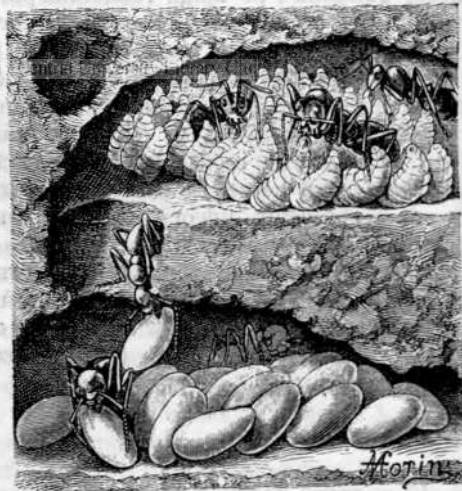

Fig. 312. — Parte din cuibul de furnică neagră (*Lasius niger*). Sus hrana larvelor, jos ouă de furnică (nimfă) (R.)

De obicei furnicile atacate aparțin la *Formica fusca*, mai micuță. Furnicile care se întâlnesc mai adesea pe crengile cu pureci de

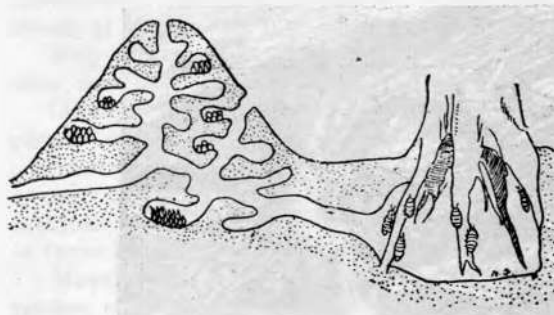

Fig. 313. — Mușuroiu de furnici, alături de un staul de « vaci ».

plante aparțin la furnica neagră (*Lasius fuliginosus*), cu trupul strălucitor. Își fac cuiburile mai ales pe lângă trunchiurile de arbori.

Furnica obișnuită (*Lasius niger*), mărunță, e tot neagră. Și ea se ține de purecii de plantă. *Lasius flavus*, ca chihlimbarul la culoare, e așa pentru că își duce viața sub pământ,

fără mușuroiu extern. Ele sunt și mai cuminți. Nu se aburcă până la purecii de plante, ci-i aduc în mușuroiu, le fac o încăpere mai largă, punându-i pe lângă rădăcinile plantelor, în care-și înfig rostrul ca să sugă hrana. Astfel fiecare cuib de furnici are « vaci » în staul.

Sunt furnici la noi, mari, care aduc însemnate pagube pădurilor. În Ocolul Teregova (Banat) în primăvara anului 1924, ele au ros nu numai lemnul dar și liberul molifților (d. Fotoc.). « Trăiesc în colonii, în lemnul de molift, brad, stejar, chiar sănătoși, preferând pe cei cu putregai la bază; se suie în sus pe trunchiu uneori până la 10 m. rozând galerii în diferite sensuri, dar mai ales verticale, în zona de primăvară, care în cele din urmă ajunge să fie cu totul distrusă. Ghionoaiele cătând « ouă » de furnici, produc găuri și mai mari, deprecind astfel valoarea trunchiului (C. C. Georgescu și A. Melanide).

Rhynchote.

E o grupă foarte numeroasă de insecte, răspândită peste toată fața pământului, având obiceiurile și înfățișările cele mai felurite, dela ploșnița puturoasă din casă și până la păduchii de plante.

Fig. 314. — Lemn atacat de *Formica ligniperda* (din Georgescu și Melanide).

Toate au însă la fel alcătuirea gurii, transformată într'un râț, pentru înțepat și supt. Buza de jos s'a schimbat într'o teacă, formată din bucăți încheiate între ele. În teacă, se vără celelalte părți ale gurii (fălcile și mandibulele) lungite pentru împuns și supt. Mandibulele sunt acele care înțeapă, iar fălcile dau tubul de supt, ca și paiul cu care cărăușii gustă din poloboacele cu must. La baza râțului sunt ghinduri care secretează un suc, ce se prelungește în lungul jghiabului, până la rana făcută prin împunsătura acelor. Sunt numeroase și în România. D-na Elena O. Marcu a determinat numai în Bucovina vreo 260 specii.

Hemiptere.

Au prima pereche de aripi pe jumătate groasă, cu elitrele coleopterelor, iar spre vârf membranoasă ca la Orthoptere.

Uricioasă insectă, mai uricioasă chiar decât păduchii, deoarece nu sugă numai sângele din om, dar împroșcă un suc atât de puturos, încât abia spălându-te cu săpun, poți să-l ștergi de pe degete este ploșnița-de-casă numită și stelnița (*Cimex lectularia*).

O cunoaște toată lumea, căci din păcate și la noi este răspândită atât la țară, mai ales la munte, cât și în târguri, în casele murdare, necurățite des, ori unde e mare îngrămădire de oameni.

E o insectă lată, numai pantece. E lată ca să se poată vără prin crăpăturile cele mai subțiri. Unde nu dai de dânsa? Prin încheieturile patului, ale tablourilor, ale icoanelor, prin crăpăturile grinzilor, pe sub coșcoviturile păreților.

E o dihanie pe cât de lacomă, pe atât de rezistentă. Poate să stea nemâncată și jumătate de an, fără să moară. Ajunge ca un solz străveziu, dar tot mișcă. Când a dat peste pradă, bietul om mai ales, sugă-sugă, până ce se umflă ca o bute. Apoi tot încetîșor, cum a venit — abia o simți pe piele — se întoarce la locul ei, mistuindu-și încet hrana. Dacă i se pare că drumul e prea lung până la patul omului pe care-l simte după mirosul sudoarei, ploșnița își dă drumul de pe pod ori grindă, pe așternutul de pe pat.

Se înmulțește din cale afară. Femeia dă și 50 de ouă mici, ca lîndinele, din care până la 2 săptămâni a și eșit puiul; acesta are nevoie să năpârlească de câteva ori, înainte de a se înmulți. De aceea în cuibarele de ploșnițe, se găsesc numeroase piei și puține ploșnițe. Cele dintâi nu sunt ploșnițe pierite ci îmbrăcămintea de chitină, lăsată la

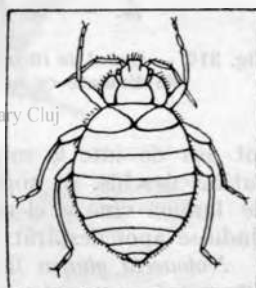

Fig. 315. — Ploșnița.

năpărlire. Odată pătrunse într'o casă, cu grea casnă se mai scot, căci se ascund atât de bine, încât nu poți da peste ele, pentruca direct să le faci să plesnească, stropindu-le cu gaz, terebentină ori acid fenic concentrat. Nu le vii de hac, decât răsăluind pereții până la cărămidă și tencuind din nou, ori văruind cât mai des încăperile, după ce se dau jos coșcoviturile. Curățenia este unul din mijloacele cele mai sigure, după cum, ca să nu te supere ploșnițele, când dormi într'un hotel plin cu ele, lasă lumina aprinsă toată noaptea. Ploșnițele fug de lumină.

Ploșnițe-de-apă. Una din atracțiunile ochiurilor de apă din câmpii ori păduri, sunt insectele din ele. Unele roiesc la fața apei; altele se pot urmări și în adâncul limpede. Dintre acestea mai mare e răcușorul (*Nepa cinerea*) care înnoată de colo-colo, spre fund,

Fig. 316. — Capul de răcușor, cu picioarele de dinainte ca un cuțitaș.

cu picioarele de dinainte întinse ca niște brațe de scorpiion, gata să le înfigă chiar într'un peștișor ori mormoloc. Cu greu îl poți deosebi dintre pietricele, căci corpul lătit are o culoare mai mult cenușie închis, măcar că sub aripi e roș ca focul.

BCU Cluj / Central University Library (Lângă el e cornățariul (*Naucoris cimicoides*),

tot așa de iute la mișcări, având și el picioarele de dinainte ca un cuțitaș deschis. În nopțile senine și calde de vară, iese din apă; atrăs de lumină vine și el ades și se izbește de geamurile ferestrelor, simțindu-se apoi deștărat din mediul lui obișnuit.

Notonecta glauca înnoată pe spate. Pentru aceea și fața ventrală, întoarsă în sus este mai închis colorată, pe când spatele, întors în jos, mai deschis la culoare, așa încât nu e văzut lesne dinspre fund. Ca și celelalte are un ac otrăvitor, cu care omoară prada, dar străpunge și pielea omului producând o rană dureroasă.

Alte neamuri ale ploșniței de apă se țin numai la fața apei. Nu se afundă niciodată. Alunecă pe luciul bălților, ca și cum ar patina pe gheață, oprindu-se din vreme în vreme brusc în loc, ca să vadă dacă nu-i vine vreo pradă în labe. Bunăoară fugăul zis și gonaciu (*Hydrometra stagnorum*), e subțirel și lung ca un pai, având capul umflat la vârf ca o măciucă, iar picioarele ca niște fire de ață. Fuge ca un fulg bătut de vânt.

Tovarășul său gonitoriu (*Gerris lacustris*) e mai sdravăn, mai gros, dar cu picioarele tot subțiri și lungi, ca ale păianjenului de casă. Obiceiul ce-l are de a patina, unii după alții, pare că s'ar face că se gonesc, nu a scăpat poporului, care e un fin observator. În mintea lui a socotit că aceste insecte ar fi bune de leac. « Se prind cu sita.

se fierb și se dau la vite să bea, descântând: cum se goneșc goangele pe apă, așa să se gonească și vita » (*N. Leon*).

Puturoase sunt ploșnițele-de-câmp. Pe unde au pășit lasă un miros atât de pătrunzător, încât nu se trece degrabă. Stupești cât colo smeura, vizitată de ploșnița-de-câmp. Tocmai din această pricină, nici nu se grăbește la mers, nici nu se ascunde prin culoare. Amenințate, se opresc locului, își strâng picioarele sub ele, se fac moarte; dacă

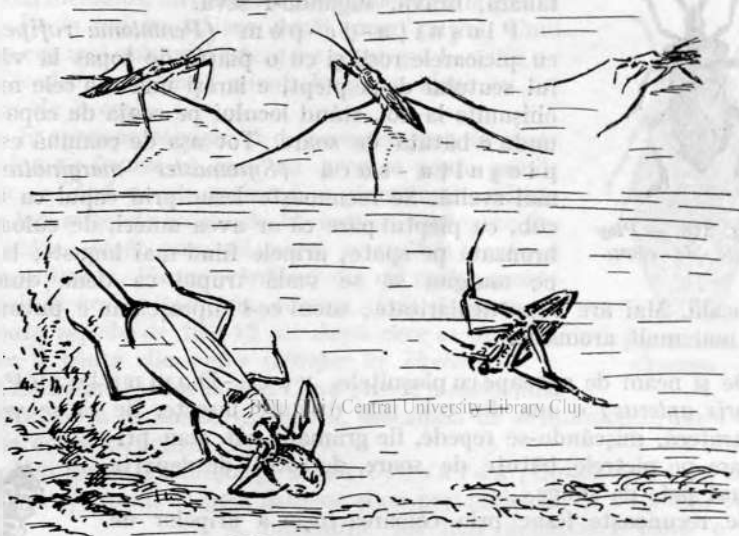

Fig. 317. — *Diferite hemiptere de baltă*. Jos stânga -- Răcușorul cu un mormoloc în ghiare; la dreapta—Notonecta: la fața apei -- Gonitori (d. E. Saulea-Bocec)

le atingi, o împrăscătură de «parfum», ca dintr'un vaporizator, le învăluie într'o atmosferă atât de înțepătoare, încât chiar dușmanul cel mai înfometat, se lipsește de asemenea hrană. E arma lor de apărare.

Sunt numeroase și felurite.

Ploșnița-de-smeură (*Dolycoris baccarum*), e cea mai comună la noi. O întâlnești pretutindeni, pe cireși, pe fragi, pe smeură. De culoare măslinie pe spate, cu antenele îndungate negru și galben, ca și pe laturile corpului, iernează fie prin crăpăturile scoarței de copaci, fie prin locurile adăpostite și ies printre cele dintâi primăvara.

Ploșnița-de-câmp (*Palomena prasina*) e verzuie pe spate, castanie pe aripi și roșietică pe pânțece. O găsești în grădini pe toate poamele ori legumele.

Ploșnița-de-grădină (*Sirachia oleracea*), are culoare frumoașă albăstrie, strălucind ca și când ar fi de metal. La mijlocul pântecului e încinsă cu un brâu ca de pietre scumpe. Mică de statură, îi place să stea pe florile mari, cum e pe cea de morcov, de cucută. Nici nu-i pasă că strălucește ca un bob de smaragd. Sucele puturoase și usturătoare, o apară de orice dușman. În schimb este stricătoare, lucru mare.

Fig. 318. — Ploșniță-de-câmp.

Câmpuri întregi de varză abea răsărită, pot să cadă pradă acestei insecte, care slăbește planta tânără, firavă, sugându-i seva.

Ploșnița-de-pom (*Pentatoma rufipes*) cu picioarele roșii și cu o piatră de topas la vârful scutului de pe piept, e iarăși una din cele mai obișnuite la noi, stând locului pe coaja de copaci, unde e bătută de soare. Tot așa de comună este **ploșnița-sură** (*Syromaster marginatus*), mai sveltă. Se recunoaște lesne prin capul ca un cub, cu pieptul pare că ar avea umeri, de culoare bronzată pe spate; aripele fiind mai înguste, lasă pe margini să se vadă trupul ca două dungii

portocalii. Mai are o particularitate; sucul ce-l împoșcă nu e puturos ci e mai mult aromatic.

De și neam de aproape cu ploșnițele, **Vaca-Domnului** (*Pyrhocoris apterus*) e una din cele mai drăguțe insecte, fie că se vede singuratică, mișcându-se repede, fie grămadă cât stau primăvara pe pietrele bătute de soare, de socoți de departe că sunt pete de sânge.

Se recunoaște lesne prin culoarea roșie a aripelor de deasupra, având două puncte negre ca ochi de păun. Negru, cu dungii roșii, e și pieptul, ca și capătul pântecului. E o insectă cu înfățișare nu numai plăcută, dar și simpatică. Nu te îndepărtează prin nimic. Primăvara, printre insectele bătrâne, se amestecă puzderia puișorilor cu un roș mai fraged și cu mai puțin negru pe spinare. Stau liniștite și se soresc. Nu fac nimănui niciun rău, căci se hrănesc cu sucuri din

animale moarte, fructe căzute. Speriate, fug. Nu pot sbura, căci nu au aripele de dedesubt, subțiri. Românul nu le urmărește. Le lasă în pace, căci le socoate făcute din picurile de sânge ale Ileenii Cosânzene. când a fost omorât de Voinic înflorit, în ajunul Paștilor (*Marian*).

Fig. 319. — Vaca-Domnului (d. C. Motas).

Homoptere.

Ambele perechi de aripi, dacă nu sunt închircite, sunt la fel, subțiri sau pergamentoase.

Un neam de insecte, răspândit mai cu seamă în regiunile calde din jurul Mediteranei și mai spre Sud, sunt adevărați cântăreți dintre insecte.

Greierul de câmp ca și cel de casă, față de acești greieruși, sunt cobzarii față de violoniști. Cântecul lor nu provine din frecarea aripelor, ori a picioarelor, ca la coșași ori greieri, ci au un aparat anumit, un soi de tobă cu o peliță pusă în vibrație prin contractarea mușchilor, sunetele întărindu-se printr'o cameră de rezonanță. De aceea cântecul lor e mai melodios, nu e un scârțâit strident, ca la greeri.

Pe la noi nu trăiește decât prea puțini. Unul din cei mai obișnuți este greierușul-viilor (*Cicadetta montana*) micuț, lung, cu aripi cu tot nici de 3 cm.

E aproape cenușiu și de aceea cu greu se poate vedea pe frunze și mai cu greu se poate prinde viu. « Când acești greieruși se găsesc mai mulți la un loc, sunetele scoase de bărbați se contopesc într-atâta, încât pare că aerul e străbătut de o singură notă. Fiecare cântăreț din cei mulți, scoate unul și acelaș ton, de aceeași tărie și anume îl scoate repede de 10—12 ori după care se oprește, spre a cânta din nou » (*Hüeber în Brehm*).

E lăutarul viilor la noi. Când prinde a cânta mai cu foc, pe la Schimbarea-la-față, înseamnă că se luminează, adică încep a se coace strugurii (*Marian*).

Mai rar se întâlnește pe la noi cicoarea (*Cicada orni*), cu trupul galben-castaniu, cu pete galbene și cu peri albicioși, ca de păslă. Cântă, ca și neamurile lui mai depărtate, când e toiușul căldurii, în mijlocul zilei de vară. E singura întrerupere a liniștei, când păsările se odihnesc la umbră iar greierii sunt trași în răcoreala locuinței lor.

În ținuturile mediterane cicadele (neamurile cicoarei) sunt numeroase, iar cântecul lor vestit. Se țineau în colivii, ca păsările.

Rudele lor necântătoare sunt multe și rele, căci aduc adesea devastări în culturile de plante, cum sunt culturile de trestie de zahăr în Africa sau orezările din Japonia. În această țară aduc uneori ani de foamete ca și lăcustele.

Dintre aceste insecte, puține trăiesc la noi. Drept curiozitate se poate pomeni aicea cossașul-țuguiat (*Pseudophana europaea*) ce trăiește prin ierburi și abia-l poți distinge din cauza colorării verzi a trupului. Il recunoști însă lesne prin capul țuguiat, ca un cucui conic. Răspândit e și *Cixius nervosus*, mai mult cafeniu, cu dungi galbene pe la cap, iar aripele, ca și la precedentă,

Fig. 320. —
Cicoarea.

Fig. 321. — Cossașul-țuguiat (d. E. Saulea-Bocec).

sunt străvezii, cu nervuri rare și cu pete cafenii pe ele. Are ochi mari, holbași, deoparte și alta a frunții ca retezată.

Mai curioasă este insecta *Phylænus spumarius*, ce dă mărșă la ori stupitul-Cucului.

Nu rar se bagă în seamă prin poeni, un boțișor de spumă la îmbinarea frunzelor pe trunchiul anumitor burueni, cum e sombreroasa.

Fig. 322. — *Cixius nervosus* (R.).

În lăuntru spumei găsești ascunsă larva; după ce aceasta e ieșit insectă, rămâne învelișul întărit al larvei. o mărșă « bună de dragoste » și căutată de flăcăi și fete.

Spuma s'a format printr'o adevărată reacțiune chimică. « Partea principală a spumei, o substanță apoasă și limpede, provine din excrementele lichide ale larvei, care cuprind anumiți fermenți. Lichidul acesta curge în lungul larvei, care stă cu capul în jos;

în acest chip vine în contact cu ceara secretată de corp între al 7—8-lea inel abdominal. Se întâmplă astfel o saponificare a cerii. Așa se naște spuma, asemenea celei de săpun, umflată de aerul dat afară prin respirație ».

De altfel multe larve de ale Cicadelor, dau din ele picături lichide. Așa se lămurește ploaia

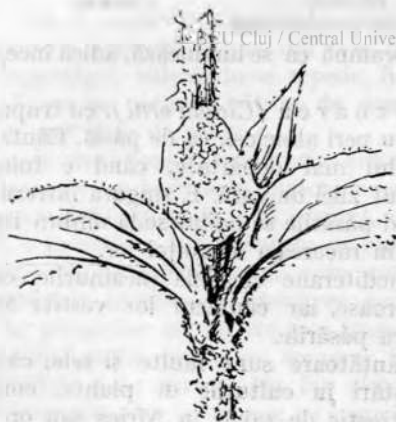

Fig. 323. — Stupitul - Cucului (d. E. Saulea-Bocce).

Fig. 324. — Insecta care dă stupitul cucului.

din senin, relatată de mulți călători prin ținuturile tropicale. Cerul e limpede; soarele strălucește. Călătorii se pun la umbra unui copac și dintr'o dată sunt picături, care cad din ce în ce mai dese, răpăind pe frunze. Provin din roiurile de cicade mărunte ce sug hrana din copac.

Ceea ce sunt cicadele pentru ținuturile calde, la noi sunt păduchi numiți și p u r e c i i - d e - p l a n t e, cărora poporul le mai spune și m u ș i ț ă. Sunt înrudiți cu ele prin constituție, având trupul la fel alcătuit și mai ales gura. Sunt înrudiți însă și prin unele obiceiuri cum e acela de a trăi grămadă, de a da din ei sucuri folosite de furnică bunăoară.

Nu e copac care să scape de pacostea lor, spaima grădinarilor, mai ales pentru cei cari cultivă trandafiri. Păduchii de frunze însă se așază de cum dă primăvara și pe fragedele răsaduri, așa încât devin uneori ca o adevărată plagă pentru cultivatori.

Stau în colonii dese, tânăr cu bătrân, forme înaripate cu altele fără aripi. Toate au trupul grăsun, greoi, cu picioare subțiri. De aceea pare că le e lene să se miște din loc și stau unde s'au lăsat, aproape toată vremea cu trompa vărâtă în țesutul fraged al plantei, pompând într'una din sucul hrănitor al gazdei. Așa se lămurește că se îngrămădesc mai ales în părțile tinere ale plantei, pe bobocii de trandafir, la subsuoara frunzelor unde sunt mugurii sau pe dosul frunzelor, bucatăria plantei. Stau toată vremea și sug; aceasta le e singura lor muncă.

De unde ies atâta noian de gânjulii, încât acopăr uneor plante întregi, cu mărunțimea făpturilor lor?

La ele se întâmplă minunea nașterii puilor din insectă nefecundată. Dintr'un ou mărunț ascuns în crăpătura cojii de cu toamnă, iese un păduche nearipat. E mama tuturor celorlalte ființe îngrămădite în jurul ei. Ea naște pui, fără împerechere. Fenomenul e cunoscut sub numele de *parthenogeneză* și e unul din cele mai grele taine de lămurit. Puii cresc și pot da la rândul lor, pe aceeași cale, alți pui. Cea mai mare parte sunt neinaripați și stau lângă mamele lor. Unii capătă aripi, prin mijlocul verii, și pot sbura, ducând seminția pe alte plante, unde și cele aripate dau pui tot pe cale parthenogenetică.

Se apropie însă toamna. Frigul amenință neamul cu peirea, căci trupul e plăpând. Atunci se întâmplă împerecherea între femeii nearipate și bărbați aripați. Astfel femeia poate da ouă fecundate, pe care le ascunde prin crăpăturile de scoarțe, la adăpost, asemenea ouă mărunte fiind de o rezistență fără seamăn față de frig. Ouăle ierneză, iar când soarele dă de veste că primăvara din nou a sosit, din ou iese iarăși o insectă nefecundată care dă pui; povestea se repetă an de an.

Așa e la păduchele-de-trandafir (*Macrosiphon rosae*); așa e la cele mai multe dintre neamurile lui.

Își închipuie oricine acum de ce sunt atât de mulți păduchi pe plante. Un specialist american *Buckton*, s'a pus să facă socoteala câți pui ar ieși la sfârșitul verii, din o singură mamă, dacă fiecare pui la rândul lui ar da alți pui. Rezultatul este de neînchipuit. El e reprezentat prin un număr cu 30 zeruri:

17.000.000.000.000.000.000.000.000.000.

Se lasă în roiuri mari, ca mici fulgi plutitori, ca o pleavă măruntă aruncată 'n aer, intrând în nări, în ochi, în părul trecătorilor, cum a observat C. Motaș în toamna anului 1935 în Iași.

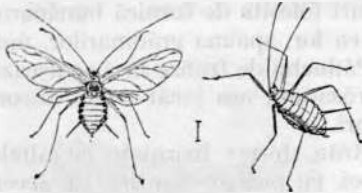

Fig. 325. — *Păduche-de-trandafiri*.
Femeia nearipată; bărbat înaripat.

Noroc că natura se îngrijește singură de poliția ei. Mai întâi fiecare generație e tot mai slăbită. Cea dintâi mamă scoate 77 pui, cea din a noua generație abia 12. Pe lângă aceasta sunt dușmanii numeroși pe cari îi au păduchii de plante și contra cărora n'au nicio armă de apărare, decât cele 2 cornițe de pe partea de sus a pântecului, aproape de coadă, și din care, la primejdie, scot 2 picături de lăcid cleios,

care încheie picioarele și gura dușmanului.

Un fapt comun cu cicadele din ținuturile tropicale, este acela că păduchii de frunze dau din ei excremente licide, cu gust dulceag, zăhă-

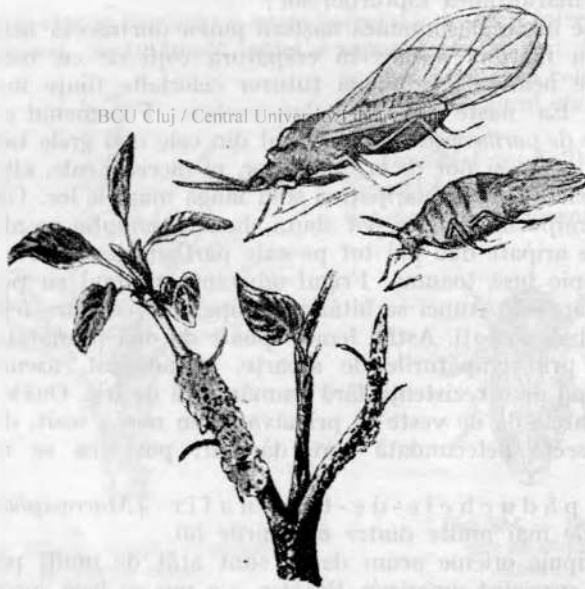

Fig. 326. — *Purecele - lănos*.

roase. Nu e rar ca în jurul persicilor plini cu păduchi de plante, să roiască musculițe mărunte, de crezi că sbor însuși păduchii îngrămădiți pe

frunze. Acestea vin la împroșcările ligidului dulce, cu care sunt unse frunzele persicului. Păduchele de frunze, își ridică vârful pântecului în sus și împroșcă, cum ar stupa cineva printre dinți, suc la distanță mare, pentru ca să nu murdărească locul coloniei. Gospodinele furnice, cunosc acest obicei al păduchilor de plante. Chibzuitele insecte, cu inteligența atât de minunată, țârcuesc într'un gard de lut anumiți păduchi, spre a le sluji numai lor drept vaci de muls, când au nevoie.

Păduchii de plante sunt numeroși și cu obiceiuri foarte variate. În genere sunt stricători. Unii produc gogoase pe frunzele de ulm, pe plopi.

Purecele-roș sau lănos (*Schizoneura lanigera*) e unul din cei mai răi dușmani ai pomilor, în special ai merilor. Se recunosc nu numai că dau din ei picături roșii ca sângele, dar mai ales că pe spatele

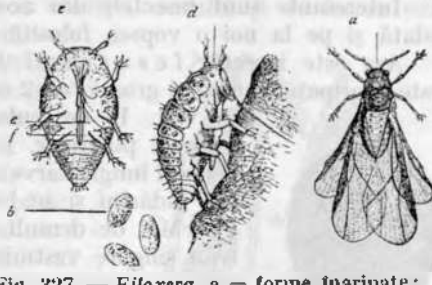

Fig. 327. — *Filoxera*. a = forme înaripate; b = ouăle; c-d = forma nearipată.

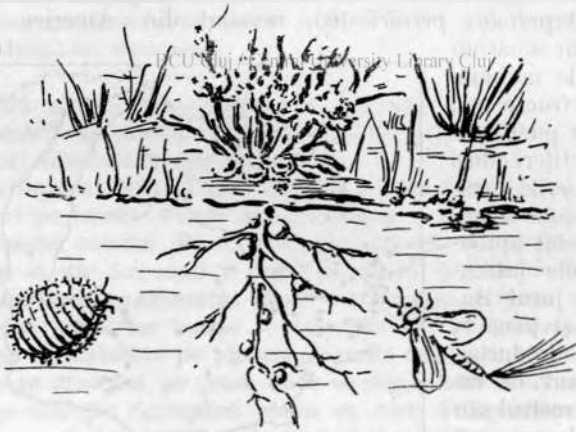

Fig. 328. — *Fesșorul*. Stânga = femeie; dreapta = bărbat.

fiecărui păduche e o scamă de ceară, așa încât unde stau grămadă, pare un smoc de vată lipit pe coaja crenguțelor de măr (Fig. 326).

La această grupă aparține și vestita filoxeră, ce atacă rădăcina viței, sugând seva și slăbind planta care la urma urmei pier. Așa

au dispărut vițele indigene dela noi, plantându-se viile cu viță americană, mai rezistentă, altoită cu vițe diferite, de ale noastre. Dela 1884, când filoxera a început a ataca viile, a făcut devastări grele în țară.

Interesante sunt insectele din această grupă, din care se scotea odată și pe la noi o vopsea folosită de gospodine pentru boitul lânței.

Așa este insecta *f e s u ș o r u l* (*Margarodes polonicus*). Femeia este nearipată, scurtă și groasă, cu 2 antene mici și piciorușe ce abia se văd. E de culoare roșietică și umblă încet pe frunzele plantelor, iar la vârful cozii are un smoc de perișori lungi. Larvele stau în pământ, sugând hrana din rădăcini și se învelesc într'o capsulă ca de ceară.

« Mai de demult, pe când Românele își pregăteau singure vestmintele și-și colorau lânțele, le adunau cât puteau de multe, le uscau și apoi sfărâmându-le mărunt le muiau în apă caldă. În această apă puneau bumbacul sau lâna îngălbenită, care se înroșea. Dacă voiau să capete o boia mai deschisă turnau în apă și puțin borș sălcu, adică nu de tot acru » (*Marian*).

Aproape tot așa cum a fost filoxera pentru vița de vie, amenință acum pomii noștri fructiferi un p ă d u c h e de plante numit d e S a n - J o s é (*Aspidiotus perniciosus*), invadat din America în Apusul Europei, iar de acolo

trecut și la noi mai puțin prin fructe, mai mult prin pueții de arbori fructiferi aduși din pepinierile străine. Au ajuns acum de au invadat aproape România întreagă până'n jurul Bucureștilor și până la Cernăuți. Păduchele este fixat de ramură prin rostrul său și apărat de un scut ca un solz, de nici nu se poate vedea decât cu multă băgare în seamă, cu lupa. Noroc că sunt mai

mulți la un loc, pe crenguțe. Pe fructe se găsesc mai ales la capetele mărului unde sunt frunzulițele din restul florii. Scutul femeii e mai mare (2 mm.), circular, cenușiu și cu un gurguiul la mijloc, negricios

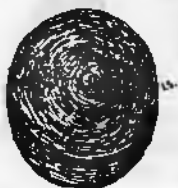

Fig. 329. —
Scutul femeii.

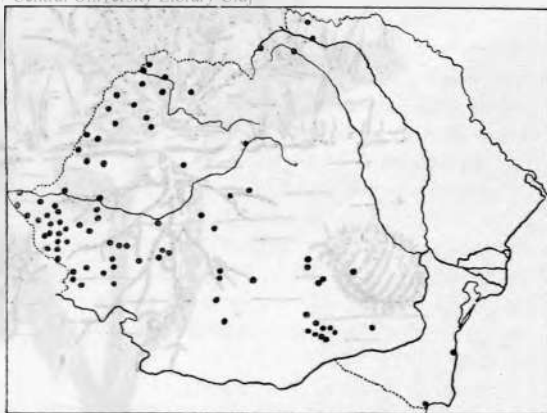

Fig. 330. — Răspândirea păduchelui de San-José în România (d. Tr. Săvulescu).

și luciu, înconjurat de un șanț, semn după care se deosebește de ceilalți păduchi, numeroși, care atacă pomii fructiferi.

Așa e păduchele-de-măr (*Diaspis piriiformis*), acoperit cu o carapacă lungăreață de culoarea scoarței mărului și de forma unei midii. Femeia, fără picioare, stă sub această carapacă, își înfige rostrul în crenguță, sugă seva și n'are altă grijă decât să se ouă. E păduchele care distruge și ulmii. Păduchele-părului (*Diaspis siconiformis*) are scutul mai asemănător cu al păduchelui de St. José, cu foliculul mai rotund. Și câți alți periculoși păduchi de plante nu se găsește cu care omul are a lupta.

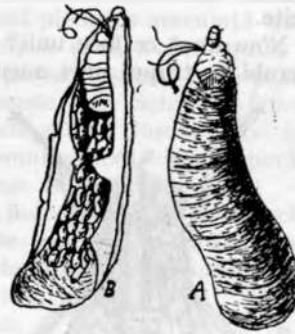

Fig. 331. — Păduchele-de-măr (d. Gh. Pîntescu).

Dipterele.

Peste 40.000 de specii intră în această grupă atât de răspândită, în care se cuprind muștele și țânțarii. Se recunosc lesne pentrucă n'au decât o pereche de aripi subțiri. Cele de dindărăt rămân ca niște solzi.

O singură muscă, duce uneori la disperare. Afară, e înădușeală de baie rusească. În odaie e răcoare și umbră; numai bine pentru lucru. Ți pregătești dinainte hârtia de scris.

Nici n'ai apucat bine să scrii titlul și o muscă obraznică, vine și se pune tocmai pe frunte. Printr'un gest reflex, o alungi. Fără rușine se așează pe vârful nasului. Te strâmbi, dai din cap, dar degeaba! Musca nici nu vrea să știe. Cel mult se mută pe sfârcul urechii. Te lasă o clipă în liniște; se duce, mulțumită, să-și curețe capul, aripele, cu picioruțele ei subțiri. Când iar începi a scrie afurisita gănganie se pune pe sprincene ca să înainteze pe pleoape. Arunci condeiul, te pui în urmărirea ei. Ea se urcă sus, pe geam unde se mișcă lesne, căci are ventuze la vârful picioarelor. Se explică ciuda cu care *Schopenhauer* vorbește de muscă, « simbolul nerușinării și al obrazniciei ».

Dacă nu ar fi decât acest necaz ce aduce musca, n'ar fi mare pagubă. Oamenii însă i-au declarat nimicirea, din ce în ce mai crâncen, pentru alte rele. În războiul din urmă muștele erau o adevărată plagă. Morți de oboseală, soldații nu puteau închide ochii, de răul lor. Roiuri întregi se lăsau peste ei. Râniții sufereau îngrozitor. Rănila deveneau iute, negre de muștele care se adunau.

Goana împotriva muștelor se explică mai ales după ce s'a constatat că ele sunt cărăușele semințelor de holi diferite. Căutându-și mâncarea

oriunde, în scui pătoarea ofticosului, ca și în gunoaiele murdare, vărându-și labele în necurătenii tificului ca și în ale holericii, musca transportă pe trupu-i păros, fel de fel de microbi. Iar când se curăță, căci, ca un contrast, îi place curățenia trupului, îi lasă oriunde se nimereste, în casă, pe bucata de pâine, pe bucatele neacoperite.

N'au avut ce face unii? Numărând, au găsit peste un miliard de microbi pe trupul unei muște. Carantina e ilusorie. Microbii se anină

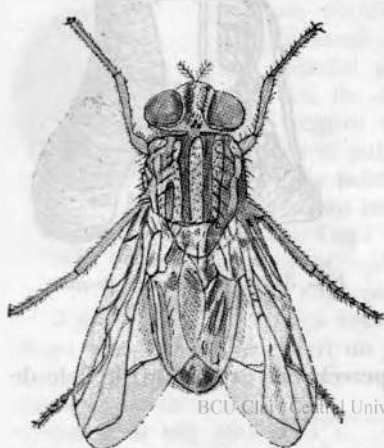

Fig. 332. — *Musca de casă*
(d. I. Mureșan).

de labele muștei și trec granițele ca și contrabandiștii în aeroplane. Își închipuie oricine isprava. Dintr'o casă unde zace un bolnav de tifos, musca vine cu microbi, care s'a dovedit că pot trăi și câteva zile pe ea, în casa vecinului și se duce de-a-dreptul la compotul neacoperit, pus pe masă. Transmisivitatea bolii e înlesnită. Tot așa mai ales cu copiii murdari, unși pe la gură cu dulceață ori zeamă de fructe. Intrarea microbilor în gura copilului e și mai asigurată.

Alarma a plecat dela institutul de entomologie condus, în America, de Howard. În unele părți din Statele-Unite chiar s'a introdus între prescripțiunile higienii publice, măsurile de luat împotriva răspândirii

muștelor. În Anglia a fost și o « expoziție împotriva muștelor » cu toate mijloacele de combatere în noua luptă a omului pentru viața sa. Fără cruțare! e cuvântul de ordine. Printre școlari se răspândesc tablouri grafice de pericolul roiurilor de muște. S'a ajuns să se plătească de fiecare muscă ucisă ca și pentru guzganii în vremea ciumei; un drac de băiat a câștigat 500 lei omorînd 110.000 muște, care umpleau 10 vase mari, expuse vederii celor mulți.

Nu i-a fost prea greu. Ca toate animalele cu mulți dușmani, musca este foarte plodicioasă. După cercetările făcute, fiecare depune, în gunoaie, în crăpăturile dintre scândurile dușumelelor, 120 de ouă. Din ou iese larva, mușița albă, fără picioare, după 6 ori 24 ceasuri, cum e vremea. La cel mult două săptămâni, din larvă se ivește musca. Să facă acum oricine socoteala câte muște ajung să se adune toamna, dela musca bătrână adăpostită peste iarnă între ferestre și care la 1 Aprilie e în stare să depeie ouă.

Urmașii unei singure muște din primăvară, dacă toate ar trăi și s'ar reproduce, ar atinge, după Howard, numărul fantastic de 5 tri-

lioane 600 bilioane de indivizi. Puși cap la cap, toți acești copii ai bătrânei muște, ar face un șir lung de aproape 56 milioane kilomeetri. Dintr'o muscă într'un an s'ar acoperi pământul tot, cu 2 straturi de muște. Așa cel puțin stă scris la carte, în teorie.

Ar fi pieirea lumii prin muște, dar totodată și a lor. Natura are însă o adevărată poliție. Când un animal plodicios amenință traiul altora, valul se oprește. Dușmanii se înmulțesc și ei, având pradă îndejunsă. Și, slavă Domnului, muștele au destui dușmani între pasări, păienjeni, etc. Omul cu toate hărțile de muște — în Sahara și femeile își ung nasul cu un soi de clei — nu este dintre dușmanii cei mai răi. Și totuși e o necesitate, ca să intre în mintea fiecăruia că omorând o muscă, omori un aeroplan viu cu pusderie de microbi.

Ca și la lăcuste, aprigă luptă trebuie îndreptată asupra larvelor, care nu pot sbura. Gunoaiele, de lângă case, aiurea, se acopăr cu paie uscate. Larva de muscă, trecând în stare de nimfă, se ascunde printre paie. Acestea arse, se distrug și muștele în fașă. Gunoaiele trebuie stropite cu var, ceea ce e mai ușor.

Pentru lăuntruul casei însă principalul e să nu se lase nimic, ce s'ar mânca neferit, la îndemâna muștelor. Totul trebuie bine învelit, adăpostit de lăcomia lor.

Musca e unul din cei mai obișnuiți dușmani ai omului dar nu și dintre cei mai puțin periculoși.

Mai mare e muscoiul, musca mare, musca albastră (*Calliphora vomitoria*). Intră câteodată busna în odaie, face sgomot mare bázâind ca un bázâun și căsnindu-se să spargă geamul, atâta ce se sbate la fereastră. Altfel această muscă cu trupul albăstriu își duce viața mai mult pe flori, lingând sucurile dulci pe care unele plante le secretează. În schimb dacă gospodina cumva nu a învălit bine carnea în frunze de urzică sau n'a acoperit-o cum trebuie în timpul verii, repede capătă mușilă. Fieșc niște viermișori albi, cari nu sunt altceva decât larvele de muscoi. Această muscă nu-și pune ouăle — vreo 300 — decât pe carne, pe hoituri, pe putreziciuni. Larva iese după câteva ceasuri și se așează pe mâncat. Neavând fălci, ei putând numai suge sucurile, larva varsă un suc ce conține un soi de pepsină, care mistuie carnea și numai așa o poate suge.

Intr'o privință această muscă, prin larvele ei numeroase, e mai mult folositoare; face parte din armata agenților sanitari ai naturii; mistuie repede orice hoit, care altfel ar infecta aerul cu putoarea putreziciunilor. După o vreme larva se lasă la pământ, se îngroapă, se

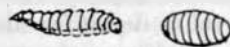
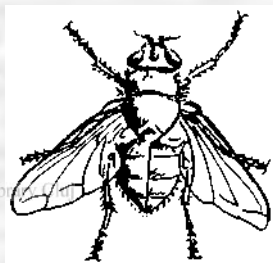

Fig. 333. — Muscoiul, larva și nimfa (d. E. Saulea-Bocce).

învește într'o coajă și iernează sub formă de nimfă. Cum dă primăvara iese musca adultă.

Mai rea este viermânariul (*Sarcophaga carnaria*), căci depune nu câteva ouă ci un mare număr, până la 10.000 de larve. E deci vivipară. Se lasă unde poate, pe putreziciuni, dar și pe rănilor vitelor ba chiar și a oamenilor. Larvele se dezvoltă, măresc rănilor, desgolind uneori carnea până la os. Musca se recunoaște prin ochii cărămizii și niște dungii negre pe dosul pieptului, iar pe pântecul pârșos are pete numeroase mai deschise la culoare. Tot așa de rău e ciulul (*Sarcophaga magnifica*) de pe la șes, care se încumetă să-și depună larvele până și în rănilor copiilor, de mor în chinuri groasnice.

Fig. 334. —
Viermânariul
(R.).

De muște gospodina trebuie să se păzească aproape ca și de foc. Nimic nu rămâne neinfectat, dacă se află neacoperit. Cășița (*Piophilă casei*), abia pândeste să găsească brânza descoperită, spre a lepăda cele 30 de ouă, fie la un loc, fie în pachete. Din ou repede iese o larvă cu un capăt ascuțit și altul gros care se pune pe măncaț brânza. Se recunoaște o asemenea larvă căci este de o vioiciune fără seamăn. E un adevărat acrobat. Îndoindu-se și apoi întinzându-se face sărituri și de două degete. În acest chip se poate mișca din loc în loc.

Românul le zice codați, deși adevărații codați sunt larvele unei alte muște (*Fristalis tenax*) cu obiceiuri foarte curioase. Musca e frumoasă la înfățișare. Mai degrabă ai lua-o drept o albină, încinsă cu brăulețe aurii și negre peste pântec, cu pieptul ca de catifea albă și cu capul cafeniu deschis. Își duce viața mai mult printre flori și nu rar o găsești, împreună cu alte muște colorate, pe florile albe de coada-soarecului sau de morcov sălbatec (Fig. 336).

Ce contraste mai sunt în natură! Larva acestei muște trăiește în locurile murdare, fiind mai ales în latrine. O recunoști după o coadă lungă și subțire, un tub prin care respiră, când iese mai la fața murdărilor groase. Dacă îi vine vremea să se schimbe în nimfă, e dreptul, părăsește aceste locuri. Apucă la drum pornind spre altele, uscate. În cale însă adesea cade pradă furnicilor; cum dau de ea, o atacă și până ce nu o omoară nu se lasă. Nu rar întâlnești asemenea codați luptându-se cu furnicile, voind să scape de ele, rostogolindu-se când pe o parte când pe alta, ceea ce nu-i vine greu, având trupul ca un tăvălug.

Unele muște aduc stricăciuni vitelor. Dintre acestea tăunul (*Tabanus bovinus*) e cea mai curioasă, căci e nelipsită din preajma

Fig. 335. — Cășița
(R.).

vitelor sau a cailor la drum. Vizitiul atent are grija din vreme în vreme să alunge cu coada biciului o muscă mai mult cafenie, cu ochi mari și verzi și cu niște pete strălucitoare, gălbui în lungul pântecului. E una din muștele supărătoare, pentru că ea nu linge sucurile, ca altele, ci împunge pentru a face să picure sângele pe care-l sugă. Numai femeea e rea; ea are aparatul de împuns. Bărbatul își duce viața printre flori sau cel mult se mulțumește cu sudoarea de pe vite. Au un șbor iute ca săgeata și abia alungate dintr'un loc, repede își găesc altul unde se așează.

Pomenirea tăunului aduce aminte îndată de strechie (*Hypoderma bovis*), una din cele mai rele muște, căci pune pe goană vita de care s'a prins, de unde și vorba: «A da strechia» sau «fuge ca de strechie». Dar vita fuge nu de groaza strechiei, cât înșelată de bâzâitul ei, care e ca și al tăunului. Tăunul înțeapă și sugă. Strechia e rea prin larvele ei; ca insectă trăiește numai cât se împerechează și moare, fără să mănânce.

Insecta pune ouăle pe perii vitelor, unde se prind ca și lindina. Lingându-se pe trup, vita trage în gură și câteva ouă de strechie. Aici, la căldură, iese larva, trece în faringe și apoi în esofag, de unde face adevărate călătorii în trupul vitei, vreme de un an și mai bine. S'au găsit larve de strechie până și în măduva spinării. După un asemenea drum lung, larva în sfârșit se astâmpără, oprindu-se sub piele. În locul acela se formează o umflătură, numită în popor «coș». Pe o vită poate să fie și până la 100. Din fiecare coș iese larva, cade la pământ, se preface în nimfă și de acolo în strechie.

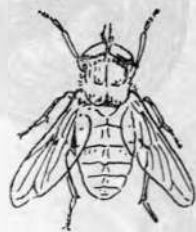

Fig. 337. — Tăunul.

Deci nu insecta e vătămătoare, ci larva ei, larvă-cârțiță, căci își face drum prin trupul vitei, ca și cârțița pe sub pământ (Fig. 338). În unele țări, cum e în Scandinavia, nu e rar cazul când larva se dezvoltă în trupul omului producând buboae dureroase.

Tot așa de rea este și strechia-oiilor (*Oestrus ovis*), o muscă castanie (Fig. 339), cu perișori numai spre vârful pântecului. Se grămădește spre toamnă pe lângă stâne, stând liniștită pe copaci, pe păreți, de o poți prinde cu mâna. Ea își pune ouăle în nările oilor la căldură și umezeală. Larva (*Carabeți*) se hrănește cu muci, se vâra în nas, până pătrunde în spațiurile goale din oasele frunții, câteodată ajungând și la creier. Stă așa în nasul oaiei vreo 9 luni, după care iarăși se lasă

Fig. 336. — Eristalis cu larva ei (codași).

pană 'n nări. Oaia strănută și larva cade la pământ, unde se schimbă în ninfă și apoi în insectă. De geaba se strâng oile grămadă când simt apropierea acestor muște. De geaba se îndeasă una în alta, plecând botul la pământ. Musca tot se vără printre ele, de pune ouăle în nări.

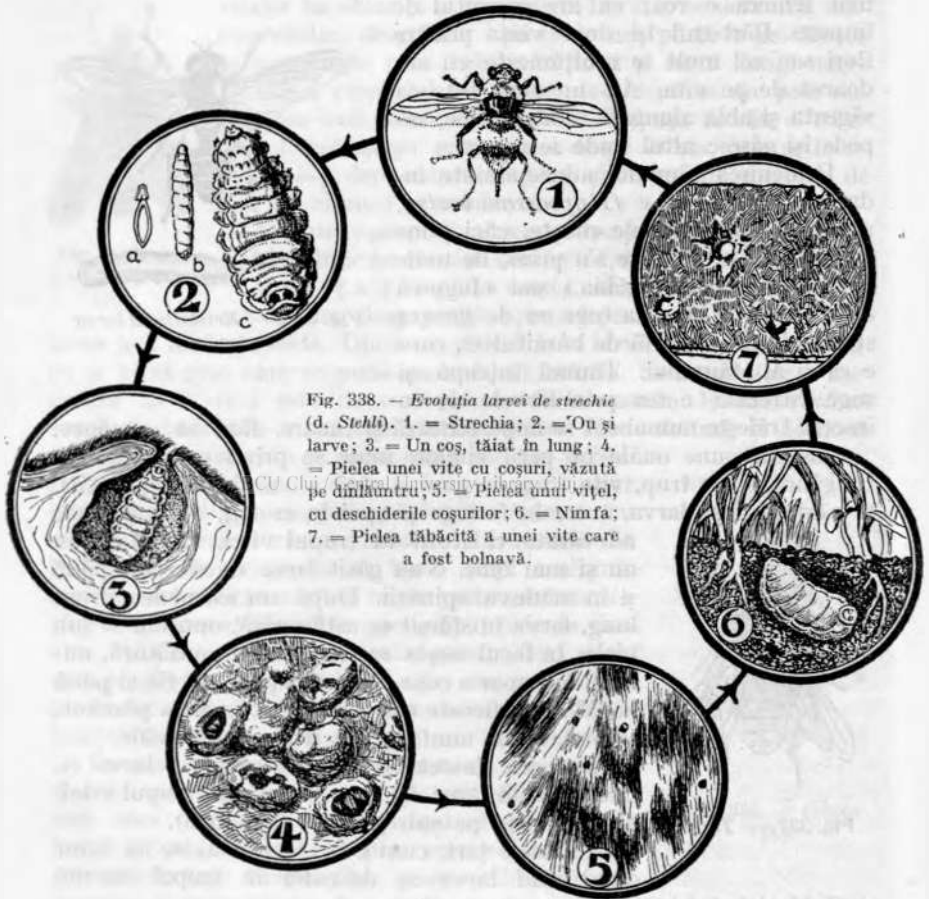

Fig. 338. — Evoluția larvei de stechie (d. Stehl). 1. = Stechia; 2. = Ou și larve; 3. = Un coș, tăiat în lung; 4. = Pielea unei vite cu coșuri, văzută pe dinlăuntru; 5. = Pielea unui vițel, cu deschiderile coșurilor; 6. = Nimfa; 7. = Pielea tăbăcită a unei vite care a fost bolnavă.

Tot de o muscă suferă rău și calul. Musca-de-cal (*Gastrophilus intestinalis*), este lunguiață, păroasă, cu pieptul gălbui în jumătatea de dinainte cu 2 brăuțe late și 2 pete castanii pe aripi. Trăiește în roiuri mari, iar în zilele de năduf vin pe unde pasc caii. Oricât s'ar apăra dând mereu din cap, vânturându-și coada ori întovărășindu-se doi câte doi cu găturile incolăcite, musca vine, pune un ou pe părul

de pe coamă ori pe picioarele de dinainte, se duce în treaba ei, iar vine, iar pune ouă, și tot așa câte are într'însa.

Din ouă ies larvele. Calul le înghite lesne, lingând cu buzele locurile unde se găsesc larvele și care, căutând să se vâre în piele, aduc mâncărime. Din gură trec în stomac, unde se înfig în mucoasă, sugând sucurile. După ce au stat vreo 10 luni în stomacul calului, fac drumul lung prin intestine, de unde sunt date afară cu balega. De aceea poporul le-a dat numele de *trânji*. Căzând jos, mai stau vreo 6 săptămâni în pământ și numai după aceea iese musca.

Sunt muște mari ca muscoiul, tăunul, strechia; sunt muște mărunte, mărunte de tot, ca firul de praf. Acestea trăiesc în roiuri dese, uneori atât de dese, încât când vine câte un șuvoi își intră în nas, ochi, urechi, de nu știi cum să scapi de ele.

Printre muștele mărunte, care roiesc mai ales spre toamnă sunt bețivele sau muștița (*Drosophila fenestrarum*), care umplu văzduhul mai ales în toamna secetoasă, de cum prinde a se coace poama; roiesc însă și în jurul murăturilor, a drojdiilor din fabricarea tucii (Fig. 341).

Fig. 340. — Larvele muștei de cul stând grămadă în stomac.

Sunt mușculițe svelte, abia de 3—4 mm. lungime, cu capul roșcat ca și pieptul, cu picioarele gălbui și cu pânțele negru, cu brăulețe aurii. Când se joacă în raza de soare, pare că sunt fluturași de aur. Mai au un obicei. Sborul lor e svăcnitor. Deodată saltă ca arse și apoi se așează liniștite pe o frunză, pentru ca iarăși, ca apucate de ceva, din nou sboară în razele de soare. Larva ei trăiește în must, în dospeală și se hrănește nu numai cu substanța dulce din must dar și cu ciupercile mărunte care produc fierberea.

Tot mărunță e și mușculița care dă «viermi» cireșelor (*Rhagoletis cerasi*). E o mușculiță nu mai lungă de 4 mm. neagră-strălucitoare ca smoala, cu pete galbene pe piept, cu picioarele gălbui și cu brăulețe castanii pe pânțele. Când cireșele prind a se înroși, mușculița vine și pune un ou la capătul codiței; larva se vâra în cireșă, lângă sâmbure și mănâncă din carnea dulce a fructului. Când cireșa s'a copt de tot, larva iese din închisoare, se lasă la pământ, unde

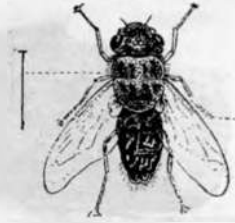

Fig. 339. —
Strechia oilor.

ca nimfă stă peste iarnă și numai la primăvară se arată musculița.

Sunt însă și muște polițiste, care ca și unele viespi, au rolul de a stărpi alte insecte stricătoare.

Fig. 341. — *Bețiva* (B.).

depun ouăle pe carne; cele mai multe însă depun câte un ou pe larvele vii de fluture. Vezi cum sboară de-a-dreptul asupra unei omizi. Uneori și se pare că numai a trecut pe lângă ea. A avut însă vreme să puie un ou mic, strălucitor, Ucare se lipește fie de peri fie de piele. Când omida se găsește în preziua unei năpărliri, a scăpat de moarte. Desbrăcându-se de haina veche, leapădă și oul de pe ea. Altfel oușorul acela nici cât un fir de mac, e moartea sigură a omizii. Din ou iese larva, a cărei grijă cea dintâi e să spargă pielea oaspetului și să vâre în trup. Aici crește, întâiu din grăsimea omizii, apoi cu măruntaele ei.

La început omida pare că nu simte moartea din ea. Mănâncă, se mișcă, tot ca mai înainte. Deodată însă într'o bună zi, se moaie și cade moartă la pământ. Numai pielea i-a mai rămas.

Unele din aceste muște (*Lucilia bufonivora*) este un fioros dușman al broaștei râioase (*Bufo vulgaris*). Musca e inofensivă; ea însă își lipește ouăle pe pielea broaștei. Larva iese și se mișcă încet până ajunge la nările broaștei, intră înlăuntru și printr'un adevărat cuțitaș al fâl-

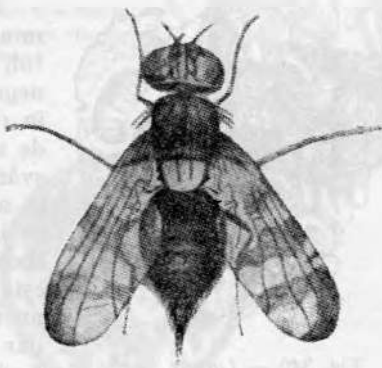

Fig. 342. — *Musculița cireșelor* (d. G. Fintescu).

cilor scrijelează mucoasa nasului, o irită, căci se hrănește cu sucurile ieșite din această iritare. Cu cât larvele cresc, rănile se măresc, iar din nări trec în creier, de aduc căpierea broaștelor; animalul se învârtă 'n loc, se dă tumba, până ce moare în chinuri groaznice, mâncată de vie. Larvele continuă să mănânce și cadavrul, de nu rămâne din broască decât pielea și oasele. La noi larvele atacă mai adesea Broasca roșie (*Rana temporaria*) după observațiunile lui M. Băcescu, dela Universitatea din Iași.

Curios obiceiul îl are musca *Miltogramma*. Pune oul nu pe larva vie de fluture, ci pe larva amorfă adusă de vreo viespe în cuibul ei spre a o da ca hrană puilor. Musca însă se teme de viespe. Nu îndrăznește să puie oul chiar în văzul ei. Nici n'ai bănuie ingeniozitatea la care recurge această mică făptură. « Se pune la pândă în preajma cuibului de viespe. Aceasta aduce prada amorfă trăind-o cu picioarele de dindărăt. Când viespea a pătruns în cuib, dar prada ei n'a fost încă de tot vârată, musca într-o clipă depune oul pe aceasta, fără să fie împiedecată de viespe care n'a văzut-o, fiind deja în cuib ».

Numărul ouălor depuse de aceste muște pot să se ridice și la 20.000. Presupunând că numai 50% din ouă sunt puse pe larvele de fluturi și se vede că dintre ele pier cu nemiluita. Fluturii sunt stărpiți, sau apar în mic număr la anul viitor. Atacul muștelor tachinide împotriva larvelor, a fost folosit în America, unde știința este pusă și în serviciul public.

Din Japonia s'a importat în Statele-Unite un coleopter foarte periculos *Popillio japonica*, deoarece distrugea grâul dar și pometurile. Prin înmulțirea lor ne mai pomenită amenința agricultura. Oamenii de știință s'au pus pe lucru față de îngrijorarea agricultorilor. Au ajuns să găsească un tachinid (*Centeter*) care avea o predilecție pentru larvele de *Popillio*. L-au cultivat și când au căpătat un număr suficient de asemenea tachinide, le-au dat drumul în câmpurile infectate. Rezultatul a fost uimitor. Astfel prin ajutorul muștei au scăpat de pacostea coleopterului amenințător.

Spre norocul oamenilor, numărul acestor tachinide, minunați polițiști din natură, este foarte mare. D-l P. M. Șuster dela Universitatea din Iași, în studii documentate asupra lor, publicate în « Annales scientifiques de l'Université de Jassy », a găsit peste 350 de specii în cuprinsul României. Se întâlnesc mai puțin în ținuturile muntoase; cel mai multe sunt răspândite în câmpii. Oriunde ar fi, le place loc cu soare mult. Dintre ele majoritatea sunt asemenea celor din restul Europei centrale; puține însă sunt emisari ai ținuturilor mediterane.

Fig. 343. — Un tachinid; a = larva; b = nimfa (R.).

În sfârșit trebuie de pomenit că pe lângă noianul de muște înaripate de tot soiul, care împânzesc fața pământului, sunt și unele care au pierdut aripele. Au ajuns parazite; nici nu-ți vine a crede că pot fi rude cu musca. Parazitismul are aceasta ca urmare. Transformă un animal, de nu-i mai cunoști obârșia.

Bățucelul (*Hippobasca equina*) are încă aripi. Îl vezi ținându-se mereu de calul asudat, căutând să se anine de părțile puțin păroase, cum e între picioare, îndărătul trupului (de unde și vorba «a se vâri ca musca în c.... calului») sau sub burtă. Are trupul lătăuș

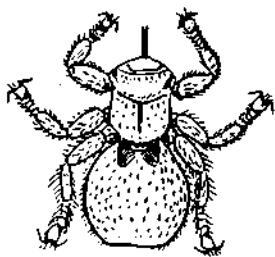

Fig. 344. — Chichirița oii.

și îmbrăcat într'o chitină așa de scorțoasă, că n'o poți sdrobi, ca pe muscă, între degete. Îți alunecă lesne. E gălbuie închisă, mai mult ruginie la culoare, cu o dungă castanie pe spate și o pată gălbie pe piept. Are trompa scurtă dar țapănă ca o sulă, de o poate vâri lesne în pielea calului, de care se ține până ce se umflă de sânge.

Chichirița-oii (*Melophagus ovinus*) dimpotrivă nu mai are aripi. Doi solzișori pe spete, e tot ce le mai arată urma. De altfel nu e numai aceasta schimbarea. Chitina e ca de piele, pieptul dintr'o bucată,

iar pânțelele ca o pungă. Picioarele sdravene, crăcănate, se sfârșesc cu câte 2 cângi, ca la păduche. Cu aceste cângi se ține de mișele lănei, ajunge la piele, își înfige râtul drept și ascuțit și se pune pe supt. Cu atâta lăcomie sugă că-și împlântă, până și capul în piele, așa încât nu se vede decât ca o buburuză rotundă și moale. Nu scapi oile de chichiriță decât la tuns, când le alungă ploaia, sau când oile se scaldă și chichirițele se înădușă. Ciobanii mai au bunul obicei de a spăla oile după tuns, cu păcură ori cu zeamă de stirigoaie (*Marian*). Chichirițele se înmulțesc altfel decât cele mai multe muște. Larva stă în pânțelele mamei, fiind hrănită cu un soi de lapte secretat de ghinduri anumite. Când e născută, larva nu mai stă ca atare decât scurtă vreme, câteva ore, și se schimbă în nimfă.

Țânțarii sunt rude de aproape cu muștele, căci și ei au două aripi. Se deosebesc însă prin trupul svelt, subțire, ca și prin armătura bucală. Cei mai mulți țânțari împung și sug. Au deci un soi de ace, găzduite într'un sghiab format din buza de jos, acoperit în lung de buza de sus.

E o insectă tot atât de nesuferită ca și musca. Nu e vorba numai de cel care dă frigurile, ci și de țânțarul obișnuit. Sunt nesuferiți pentru că de cum se lasă seara, nu mai poți sta afară de răul lor, mai ales dacă prin apropiere este fie și numai un ochiu stătut de apă de ploaie.

Cel mai cunoscut este țânțarul-obişnuit (*Culex pipiens*). Observă-l când se apropie. Îl vezi cum fără neruşinare se lasă de-a-dreptul pe piele, ba încă nu vine pe tăcute, căci « țânțarul cu cântări te sărută ». Nici nu-l simți când se așează, fiind ușor ca o pană iar picioarele subțiri și lungi, abia te ating. Își caută un loc bun de supt, unde e pielea subțire sau își înfige trompa tocmai în fundul uneia din încreșturile numeroase ale pielii pe care le poți observa mai bine cu lupa. Lăsându-l să te împungă, poți să bagi de seamă și la făptura trupului lui svelt, cu cele două aripi lungi, transparente, cu antenele ca niște pene ori crenguțe. Îl vezi cum se căznește, se îngheboșează până-și vără acele în piele. Pe urmă simți o usturătură. E momentul când țânțarul a lăsat să se prelingă în rană stupitul lui iritant, pentru ca să scoată mai mult sânge. În vremea aceasta cât și-a vârât acele, buza de jos, ca un sghiab, a rămas afară, încreștită. Pe urmă se punc țânțarul să sugă cu atâta lăcomie, că nici nu știe pe ce lume e și ce se întâmplă cu dânsul. Poți să-l omori lesne, deși nu e bine, căci trompa rămânând în rană, o irită, aducând puroiere. Dela o vreme se satură; umflat se duce dela sine, ca să mistuie ce a supt, ca și șarpele.

Numai femeile sug; bărbații se hrănesc cu sucuri vegetale.

Țânțaroaica pune ouăle în apă. Nu e nevoie de cine știe ce iaz mare și întins. Adesea vezi larve de țânțari în polobocul cu apă de ploaie mai stătută de sub acoperișul casei. Repede cunoști larva de țânțari, căci e vioaie și neastâmpărată lucru mare. O clipă nu stă într'un loc, ci mereu se încovrigă și vine la fața apei, de-și ia aer printr'un tub ce-l are la capătul subțire al trupului. Ca nimfă are un aspect și mai bătător la ochi. Pare că ar fi un scafandrier. Se ține de obicei tot la fața apei, căci trage aer prin două cornițe scurte, ce le are la cap. Cum tremură apa, nimfa s'a lăsat la fund, pentru ca iarăși să se ridice, ca să respire. După 4—5 săptămâni dela depunerea ouălor, care sunt rezistente și pot chiar ierna, din nimfă iese țânțarul.

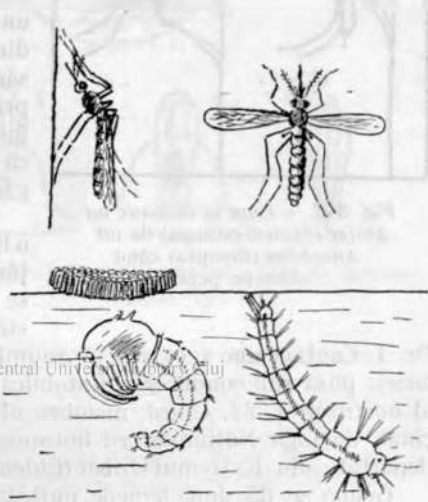

Fig. 345. — Țânțarul, larva, nimfa și pachetul cu ouă (d. C. Molaș).

Prin țânțari se răspândesc frigurile de baltă. Nu însă prin oricare țânțar, ci prin *Anopheles claviger*. Il recunoști lesne, când stă ziua liniștit pe perete. Pe când țânțarul obișnuit sau chiar și a rș i ț a (*Culex annulatus*), se ține cu trupul paralel cu perețele, la *Anopheles* trupul e oblic.

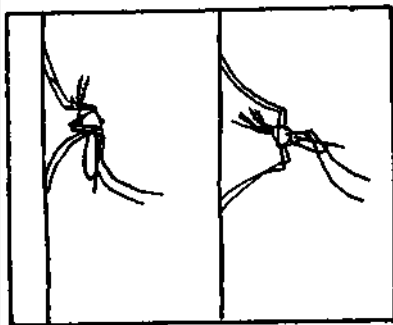

Fig. 346. — Cum se cunoaște un țânțar obișnuit (stânga) de un *Anopheles* (dreapta) când stau pe pereți.

Pe țânțarul frigurilor îl mai cunoști și după antenele lungi și subțiri.

Țânțarul nu aduce boala prin sine. Când înțeață, face să ajungă în rană, odată cu stupitul lui usturător, un parazit mărunț, ce face parte dintre protozoare. Cum se vără în sângele omului, acest parazit se prinde de globulele roșii; în ele se înmulțește, distrugându-le și făcând ca omul să se anemieze, să devie gălbicios.

De aceea pretutindeni se duce o luptă costisitoare pentru a distruge țânțarii prin orice mijloace. Și la noi se cheltuiesc mulți bani, pentru a stărpi paludismul. La « Institutul

Dr. I. Cantacuzino » există o înăumită secție pentru combaterea malariei, pusă sub conducerea destoinică a prof. G. Zotta, iar un alt savant al nostru prof. M. Ciucă, membru al Academiei Române, a fost însărcinat de Liga Națiunilor cu îndrumarea și studierea malariei în țările depărtate din Extremul Orient (China, Indochina).

Goana se dă după femeile purtătoare de ouă, în vremea cât ierneață prin pivnițele calde, prin ascunzișurile din casă, prin grajduri.

În al doilea rând se duce lupta pentru distrugerea larvelor. Se înădușă, turnându-se petrol pe ochiurile mici de apă; se formează o pătură la fața apei de nu mai poate ajunge aer în țevile larvelor și ale nimfelor. Mai sigur însă e secarea și însănoșarea mlaștinelor unde se adăpostesc larvele de țânțari. Bun efect are prin unele părți și poliția naturală, un peștișor care mănâncă toate larvele, aflate la un loc cu el. S'a prins de veste că și unele plante pot să depărteze țânțarii de casă. Așa sunt plantele ce au în ele un suc mirositor, cum e usturoiul. Chiar floarea-soarelui este mănăcătoare de țânțari fără voia ei. Pe fața de jos a frunzelor are un suc cleios. Țânțarii vin să se adăpostească ziua la umbra frunzelor late și acolo rămân, încliați.

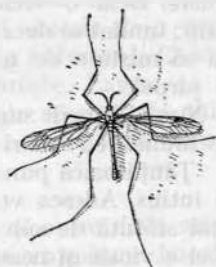

Fig. 347. — Țânțarotul (1/2 din măr. nat.) (R.).

Față de țânțarii producători de boli rele, ceilalți par nevinovați.

Mai cunoscut este țânțariul (*Tipula oleracea*) unul din cei mai mari de pe la noi, dar cu totul nevătămător. Când zboară nu bătăce ca ceilalți, ci produce un soiu de sfârâit, datorit sfârâitului aripelor lungi.

Se recunoaște lesne nu numai că are trupul gălbui, de 2 centimetri și mai bine, dar și după picioarele lungi, ca ale unui păianjen, așa încât trupul e purtat ca pe niște catalige, iar când se așează, le cracăna cum își cracăna girafa picioarele ca să poată apuca ceva de jos. De altfel cum pui mâna pe el, cum se rup picioarele, așa de lesne ca la niciun alt insect.

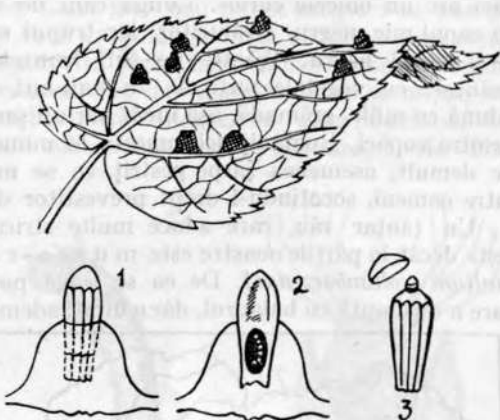

Fig. 348. — Frunză de tei cu gogoși de *Hormomyia fagi*.

Pare fără niciun rost pe lume. Sboară besmetic și când se așează țupăie, de nici el singur nu știe pentru ce. Femeia depune un ou în pământ, unde trăiește și larva, hrânindu-se cu rădăcini și vegetale putrezite, așa încât poate să aducă paguba mai ales în pășuni și grădini.

Poporul îl cunoaște printr-o rară intrare și prin casă, așezându-se ca mort, în unghiurile umbrite.

Tot așa de besmetici și fără rost sunt țânțarii-de-baltă (*Corethra plumicornis*), căci nici ei nu sug sânge. Trompa lor e scurtă, mai scurtă decât antenele, care sunt ca două pene stufoase la bărbat, înfipte pe frunte. Larva trăiește în baltă și e transparentă ca și apa, de n'o poți vedea decât când se mișcă asemenea unei svârlugi. E răpitoare, dar nu se anină decât de animalele mici din apă.

Sunt și țânțarii mărunți-mărunți, cari sbor, mai ales bărbății, în roiuri atât de dese, încât când te cuprind nu poți răsufla de răul lor. Poporul le zice foabe și aparțin la diferite specii, dintre care unele se țin tot de ape, căci depun ouăle în măr.

Sunt țânțarii a căror larve produc gogoșile mici, țuguete, roșcate, de pe frunzele de fag. Ca să se vadă câtă ingeniozitate greu de lămurit există și la acestemărunte ființe, să pomenesc gogoșele unui țânțar *Hormomyia fagi*, de pe frunzele de tei. Vine țânțarul și pune oul unde va crește gala, apărând și hrânind larva. Prin mijlocul verii se formează în jurul ei o căsuță ca un dop în care e găzduită. Către toamnă printr'un joc mecanic, gala externă umflându-se de apă,

împinge pe cea internă, care cade la pământ în frunzar. Aici stă peste iarnă larva, se dezvoltă în nimfă și apoi dă țânțarul.

Larva de *Sciara miliaris*, s'a bucurat odată de mare faimă, căci are un obicei curios. Lungă cam de 10 mm. pare că e o omidă, cu capul mic, negru, strălucitor, iar trupul ca de sticlă de se vede prin el și mațul negru. Trăește pe sub frunzele moarte, prin cetini și se hrănește cu vegetale putrede. În unii ani, din ce cauză nu se știe, se adună cu miile, grămadă, așa încât par un șarpe uriaș ce se mișcă încet printre copaci. Românii dela munte le numesc *poșganie*. În vremurile de demult, asemenea șarpe pestriț ce se mișcă încet aducea groază între oameni, socotindu-l drept prevestitor de războaie.

Un țânțar rău, care aduce multe stricăciuni la vite și nu trăiește decât în părțile noastre este *musca-rea*, musca veninoasă (*Simulium columbacense*). De ea se leagă povestea cu *Jovan Iorgovan*, care a dus luptă cu balaurul, dar a uitat, ademenit de Ileana Cosânzeana,

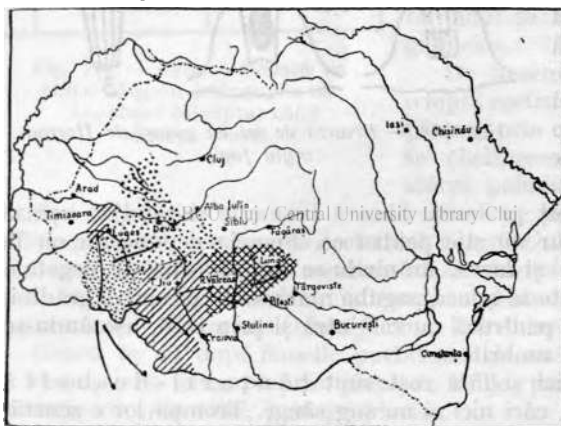

Fig. 349. — Răspândirea muscei-rele (d. I. Ciurea și G. Dinulescu).

să-i sdrobească și al 12-lea cap. Balaurul s'a furișat cum a putut până la Dunăre, unde a pierit. Din capul lui împuțit a ieșit musca-rea, după blestemul balaurului:

De me-i omori
Capu-mi s'a 'mpuțit
Muște-or slobozi,
Calul ț-i-o mușca,
Pe loc va crăpa,
Boul s'o otrăvi
Plugul s'o opri!

Legenda spune că musca își are cuibul într'o peșteră «Gaura cu muscă», de lângă

satul Coronini, din Banat. Fapt e că se ține mai mult de locurile noastre, aducând în unii ani pagube însemnate. E un țânțar mărunț. Femeia e cea mai periculoasă. Nori întregi, apuc drumul apelor; dau năvală asupra vitelor, asupra oamenilor.

Femeia mică la trup, pare că ar fi presărată cu făină; e albicioasă și cu perișori galbui. Pare gheboasă, căci pieptul, la spate, e umflat. Picioarele sunt vârgate alb cu negru.

Sbor mai mult dimineața și spre seară. La amiază când e arșița mare ori noaptea se fac nevăzute, ascunzându-se prin hugeacuri.

Cum dau de vite, le înțepă. Se năpustesc mai ales în părțile cu pielea subțire, cum e în nări, în ochi, pe sub burtă, sub coadă. Iși infundă acul și sug, până ce se umflă de sânge, de nici nu mai pot șhura.

Cum le simt, vitele încep să fie neliniștite, ba unele apucă razna peste câmpuri cine știe la ce depărtare. Au pentru ce. Înșepăturile muștei aduc de cele mai multe ori moartea. Locul împunsăturii la început e ca al unui purice. Când însă mai multe muște s'au pus pe acelaș loc, iar împunsăturile sunt unele lângă altele, se face o rană roșie, de apare carne vie. Adesea ori vita piere după câteva ceasuri. De obicei însă mai trăgânează câteva zile, dar tânjește. Abia se mișcă, nu mănâncă, răsuflă iute, are fiori, stă culcată, cu gura deschisă, cu limba scoasă. La urmă tot moare după vreo săptămână de chin.

Noroc că roiurile nu se împrăștie și nu sbor toată vara. Altfel ar fi la noi ca și pacostea muștei Țe-Țe din Africa, de răul căreia nu se pot crește vite. Musca rea iese către sfârșitul lunii lui April.

Femeile sbor după împerechere și după ce ș'au pus ouăle prin pâraele de munte. Din iele mai iese în toiu verii încă un roi, prin Maiu ori Iunie. Locul lor obișnuit e în Banat, Oltenia și peste Dunărea în Jugoslavia. Cele mai încercate județe sunt: Mehedinți, Gorj, Dolj, Caraș, Severin. Alte ori însă

se răspândesc și mai departe. Astfel în anul 1923 s'au întins către răsărit până 'n județul Dâmbovița, fugind de câmpie și ținându-se mai mult de partea dealurilor și a muntelui. Spre Miazănoapte s'au urcat până'n Bihor, aproape de Oradea-Mare, iar spre Apus a cuprins tot Banatul deluros și muntos.

Numai în acel an au pierit, împunse de musca rea, peste 16.000 de vite de toate soiurile. Mai mult au pierit dintre boi și vaci, dar și cai (1585), oi (915), capre (460), porci (2834), bivoli, măgari. Au ajuns și în unele crescătorii de cerbi din Ardeal, de le-au svântat. Bietele capre piereau cu botul vârit în fân sau în apă, numai să scape de pacoste.

Musca împunge fără cruțare ori alegere. Sufăr și oamenii de pe urma ei. Nu mor, dar chinuesc măcar vreo 2—3 săptămâni, căpătând răni urite, în locurile împunse. Numai copiii mai slabi mor câteodată.

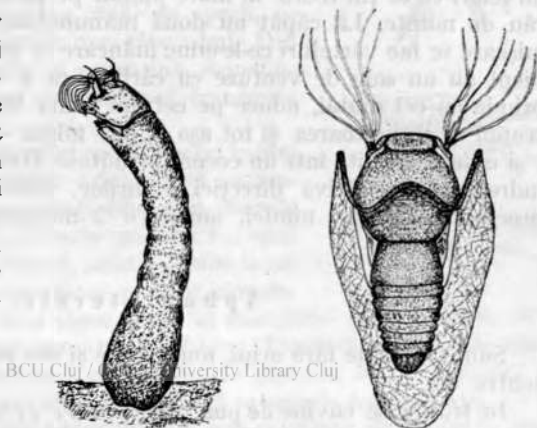

Fig. 350. — Larva și nimfa de *Simulium* din Bistrița la Broșteni. Specie apropiată de musca rea. Desenme originale de C. Motaș.

Până acum nu s'a găsit încă leac sigur împotriva muștei rele. Nu se cunoaște nici unde își pune ouăle, nici cum trăiesc larvele.

Cum le simt roiurile, oamenii țin peste zi cât pot vitele închise în grajduri. Munca câmpului se înțelege că suferă mult. Aprind tizic pentru ca fumul să apere vitele; le ung pe părțile cu piele subțire cu dohot, cu gaz, cu zeamă de frunze de nuc, de pelin, de tutun.

Oricum musca columbacă e în adevăr o muscă rea. Noroc că nu trăiește decât pe o porțiune restrânsă din țara noastră.

Neamurile ei (*Simulium*) trăiesc și pe la munte. E curioasă făptura larvelor, ce se țin fixate în mare număr pe pietrele din Bistrița sau alt râu de munte. La căpăt au două mănunchiuri de peri, prin a căror mișcare se fac vârtejuri ce-le aduc mâncare la gură. Pe primul inel dela piept au un soi de ventuze cu cărlige, ca și la capătul dindărăt. Se prinde cu cel dintâi, aduce pe cel din urmă lângă cel dintâiu îndoind trupul ca și lipitoarea și tot așa se pot mișca din loc în loc. Curioasă e și nimfa, învelită într'un cocon de mătase, fixat pe o piatră și cu gura îndreptată împotriva direcției valurilor. Prin această deschidere se proeminează capul nimfei, iarăși cu 2 mănunchiuri fine de perișori.

Aphanipterele.

Sunt și insecte fără aripi, numeroase și din păcate adevărată păcoste pentru om.

În frunte se cuvine de pus puricele (*Pulex irritans*); chiar dacă nu sboară, dar sare cât colo, de se face mai repede nevăzut decât o insectă cu sbor domol.

Cine nu-l cunoaște? Negru strălucitor ca un drac, cu corpul turtit lateral, subțiat spre cap și umflat spre pânțece, are pieptul format din inele care nu sunt topite în unul singur. Picioarele sunt sdravene, cu multe cângi și ghiare, cele din urmă mai lungi, așa încât, când se încordează, puricele sare de nu-l mai prinzi. Vorba cimiliturii:

Săritură de ciută

Urmă de nimică.

sau:

Ce-i mic ca un fir de mac

Și sare 'n sus ca și un țap?

De aceea nu e urît ca ploșnița, căci nu are mirosul ei. Nu e urît nici ca păduchele. Când îl găsești, nu te prinde scârba, măcar că și el suge sângele, și el dă în împunsătură o otravă care irită și formează pata roșie după care se cunoaște pe unde a trecut.

Se înmulțește și el din cale afară. Femeiușca pune câte 10—12 ouă, pe unde poate mai la adăpost, în crăpăturile dintre podele, din pereți. După câteva zile, cel mult o săptămână, din fiecare ou iese câte o larvă ca un viermișor albiu, pârșos, cu sdravene fălci, dar fără picioare și

fără ochi, deoarece mâncarea o are de-a-gata în murdăriile guoaieiilor unde a depus mama ouăle. De aceea nu e mai bună apărare împotriva puricilor, ca și a ploșnițelor de altfel, decât curățenia casei. Iarși după câteva zile, larva s'a schimbat în nimfă, din care iese puricele.

Dacă se ține socoteală că fiecare femeie de purice pune câte 7—800 de ouă, se poate deduce cât de mult se înmulțesc puricii. Când nu mai găsec ce sugc într'o casă părăsită bunăoară, se adună mare cu mic, tânăr și bătrân și pornesc în pribegie.

Sunt diferite și numeroase soiuri de purici. S'au găsit până acum vreo 2000 de specii, aproape pentru fiecare mamifer câte unul. Din cauza aceasta sunt puși la carantină, dovedindu-se că puricii de pe guzgani pot transmite ciurma la om.

Mai răi, mai uricioși sunt păduchii. Mai ales amintirea nenorocirilor aduse de ei pe vremea războiului, te face să-ți treacă un fior de groază când găsești un păduche pe tine. Nu sunt neam de aproape cu puricii, sunt puși aici la un loc printre insectele care și-au pierdut aripele.

Păduchii sunt cel mai sigur semn al murdăriei și al mizeriei. N'au scăpat de ei nici soldații armatelor apusene. Plodindu-se din cale afară, e de ajuns să se cuibărească o pereche de păduchi într'o cazarmă ori în tranșee, pentru ca în scurtă vreme să se umple toți soldații.

Năpădeau uneori așa mulțime de păduchi încât formau un soi de scoartă grețoasă pe trupul soldaților bolnavi, cari nu puteau face bae ori nu aveau cu ce să se primenească.

Pe lângă mâncărimea neplăcută ce o aduc împunșăturile lor, de te scarpini până ce dă sângele, păduchii sunt periculoși pentru că s'a dovedit că ei transmit tifosul exantematic. În vremea războiului păduchii au răpus aproape tot atâtea vieți cât și gloanțele de mitraliere, iar pe toate fronturile s'au cheltuit sute de milioane de lei pentru deparazitarea soldaților.

De altfel nici păduchii nu sunt de un singur soi. Chiar pe om pot trăi vreo 3 soiuri. Mai rar se găsec păduchii-lași (*Phthirus pubis*) ca niște ploșnițe, numai că pieptul e îngust, trupul pârros, iar la vârful labelor au niște cângi, tot așa de rele ca și ghiarele pisicei. De unde se prind nu se mai duc ușor. Ei obișnuiesc a se ține de părțile pârtoase de pe trup, altele decât cap. Nu-i poți stărpi, decât ungând locurile unde se află cu mercuriale sau cu petrol ori terebentină.

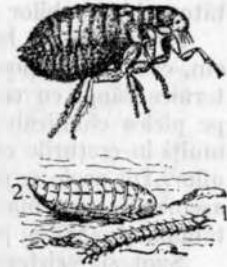

Fig. 351. — Puricele, larva și nimfa.

Fig. 352. — Păduchele-de-cap și lindina.

Mai ales la copii, lesne se prinde pã d u c h e l e - d e - c a p (*Pediculus capitis*) lungãreț, cenușiu, murdar. Ouãle — lindinele — se lipesc cu un capãt de firul de pãr, încãt nici pieptenele des nu-l poate lesne deslipi. Curãțenia, pieptãnatul zilnic, lãutul cu leșie și sãpun, sunt mijloace sigure de a scãpa pe copii de pãduchi.

Mai rãu, mai periculos, mai tâlhar prin felul cum știe sã se ascundã este pã d u c h e l e - d e - h a i n e (*Pediculus vestimenti*), singurul purtãtor al microbilor ce dau tifosul exantematic.

Pãduchele de haine e cel mai mare dintre pãduchii obișnuiți la om, cãci femeia poate sã fie și de 4 mm. de lungã. Are la picioare puternice cãngi cu care se prinde lesne pãnã și de cãmașa de mãtase, pe pielea chimirului și chiar pe banii de hãrtie. De obicei se gãsesc mulți în crețurile cãmãșii, la gãt, la mãneci, la încingãtoarea pantalonilor. Tot acolo se gãsesc și lindinele, din care ies pãduchii mici, la trup asemenea celor mari. O singurã femeie poate da în rãstimp de 8 sãptãmãni și 5000 de pui. Se poate socoti cãt de lesne se înmulțesc.

Sunt și rezistenți din cale afarã. Nu plesnesc chiar dacã se pune deasupra lor o greutate de 1 kgr. Nu mor nici la 12 grade de frig, iar formolul nu-i omoarã decãt abia dupã 24 de ceasuri. Numai cãldura le vine de hac. O temperaturã uscatã de 50—60 grade îi dã gata. La 100 grade mor și lindinele, mai rezistente. Acesta e mijlocul cel mai sigur întrebunțat în localurile de deparazitare. Impotriva lor însã obișnuit, ca și împotriva tuturor paraziților de altfel, leacul cel mai sigur este curãțenia trupului, a hainelor, dar mai ales a rufelor spãlate și fierte în leșie.

Ca dovadã cã acest leac e singurul mai bun, e cã pãduchii nu lipseau nici dela curtea lui *Ludovic al XIV-lea*. Pe acea vreme baia nu intrase în obișnuința nici a celor bogați, iar parfumurile nu îndepãrteazã pãduchii, cari au un miros foarte slab. Au murit de pe urma pãduchilor chiar și domnitori, cum a fost regele *Filip al II-lea*, iar pacostea pãduchilor face parte din cele 9 flagele lãsate asupra Egiptului. Cu cãt regulile igienice au pãtruns mai adãnc, cu atãt și pãduchii au fãcut mai puține rele. Cãnd însã din neștiințã, ori din împrejurãri deosebite, ca pe vremea rãzboiului, curãțenia trupului nu intrã în obișnuința omului, imediat și pãduchii se ființezã. De pe urma lor se trage și moartea.

Lepidopterele.

(Fluturi).

Sunt insecte cu patru aripi mari, acoperite cu solzișori mãrunți. Se hrãnesc cu nectarul din flori. Pentru a putea ajunge la el, pãrțile din jurul gurii sunt transformate într'o trompã lungã, pe care o țin obișnuit, cãnd zboarã, învãrtitã în spiralã. Viața adultului e numai

între flori, de unde și asociațiunea dintre aceste două ființe, mai ales în poezii. Ambele se întrec în îmbrăcăminte, de unde și asemănarea fluturilor cu petale luate de vânt.

Ar fi cele mai ideale ființe: frumoase, ușoare, ducându-și traiul numai între flori, în lumina și căldura soarelui.

Din păcate din ouăle depuse de fluturoaică ies omizile, larvele fluturului, cu totul deosebite ca viață de părinții lor. Contrastele în natură sunt uneori neînțelese. E un joc al naturii ori o chibzuință meșteșugită? Poporul român n'a putut mai bine concretiza lăcomia decât prin omizi. Ele n'au alta de făcut decât să mănânce. Fiind erbivore, atacă plantele; le distrug frunzele de rămân numai beldii,

Omida mănâncă, nu se mai satură, pentrucă are de înmagazinat grăsime, rezervă. Ca să iasă din omidă un fluture, este un popas. Larva devine nimfă. Aceasta nu mănâncă, dar în trupul ei are loc o metamorfoză. Omida uricioasă se prefăce în fluturile drăgălaș, în taina învălișului gros. Prefacerea, iarăși una din tainele naturii, cere materie de rezervă pentru adausul picioarelor, al aripelor, etc.

Iată de ce omida e nesățioasă.

Dacă fluturile e simbolul dragostei, al vieții fără grijă, brutala nevoie de toate zilele, lupta pentru hrană, e reprezentată prin omidă.

Fig. 353. — Cap de fluture (din I. Simionescu și Th. Bădărău, Zoologie).

A. Fluturii de zi.

Abia își trimite primăvara pe cei mai iuți vornicei, care să vestească lumii sosirea ei și văzduhul puțin încălzit de soarele mai ridicat pe cer, e săgetat de un fluture drăgălaș. Sboară zănatec, de colo-colo, ca amețit de atâta lumină, abia ieșit din închisoarea întunecoasă de sub scoarța de copac, unde a iernat.

E galben ca fața lămâii. I s'ar putea spune de minune lămâiță (*Gonepteryx rhamni*), dar poporul i-a zis fluture-galben. Ce gingașe sunt croite aripele lui, cele de dinainte mai lungi, cu colțuri rotunzite, cele dindărăt tăiate ca o frunză lătuță cu un zîmț mai mare în vârf! Doi stropi portocalii, câte unul pe mijlocul fiecărei aripi, îi pătează haina, mândră, ca de mătăasă. Și capul e însemnat cu portocaliu, pe când antenele lungi, umflate la vârf, sunt rumenite, ca și crenuțele tinere de răchită. Sboară de colo colo, rar se pune pe un toporaș ori o păpădie de curând deschisă. N'are nevoie de mâncare, căci zilele îi sunt numărate (Tab. VI, fig. 6).

De unde a ieșit? Ce caută în aerul călduț de primăvară? E trimis oare numai ca să ne mărească speranța apropierii zilelor calde? N'are glas. Nu bâzâie ca albina abia desmorțită. S'a sculat înaintea altora, de grija neamului. Ieșit prea târziu, astă toamnă, din nimfă, n'a mai avut vreme să se ouă; gerul de timpuriu l-a amorțit. Abia a putut să se ascundă într'o scorbură de copac, ori într'un colț mai adăpostit. A stat așa, ca mort, iarna n'reagă. De cum l-a lovit boarea călduță a celor dintâi zile de primăvară, a simțit în el fiorii vieții. Și-a întins un picior, apoi altul, a dat de câteva ori din aripioarele delicate să vadă dacă sunt încă bine înțâțanate și într'o bună zi, la bâzâitul muștei ce dormise lângă el, și-a luat curajul și s'a avânturat în aerul proaspăt, cam răcoros, dar bătut de blândețe raze de soare. «Repede! Repede!» îi șoptea clopoțelul care-și legăna floarea-i albă ca omătul. «Nu e vreme de pierdut. Babele sunt cu toane».

Femeiușca caută grăbită loc, unde să-și puie ouăle. Acesta-i rostul ei în scurtă-i viață de primăvară. Dând fuga către marginea pădurii, se îndreaptă spre un verigariu ori crușan, îi e tot una, și așează câteva ouă într'o crăpătură subțire a arbustului. Pe urmă poate să moară. Și-a îndeplinit datoria. De omidă, copilul ei, n'are de ce să se îngrijească.

Aceasta, drăguță, verzuie și cu câte o dunguliță albie pe coaste, îndată ce și-a scos căpușorul din ou, se trage cum poate spre frunzu-lițele abia ieșite din mugur și începe să le foarfece.

După ce s'a îngrășat și a năpărlit de câteva ori, prin mijlocul verii se oprește în loc, se îmbracă cu carapacă verzie, colțuroasă, cu pete albi și ruginii pe lături și se transformă în nimfă. Din aceasta va ieși fluturele frumos, spre sfârșitul toamnei. Perechi-perechi sbor printre florile întârziate, nuntind. Bărbatul moare toamna; femeia se ascunde undeva la căldură. Așteaptă primăvara; aduce bucurie copiilor, când nu și-a deschis bobocii nici floarea-păștelui, nici lăcrămioarele.

Tovărășie în sburdălnicia-i primăvăratică îi ține adesea și fluturile-roș (*Vanessa urticae*), mai oacheș la culoare, având aripele aproape cărămizii, cu trei pete negre pe aripele de dinainte și altele mai mărunte albastrii spre marginea celor dindărăt. Este credința în popor, că cel care a văzut întâi fluture-galben, va fi bolnav toată vara, pe când dacă a văzut fluture-roș, va fi rumăn, sănătos (Tab. VI, fig. 3).

Omida, numită urzicar, trăiește pe urzici. E neagră, cu dungi gălbii în lungul laturii corpului și mănâncă frunzele de urzici.

Asupra acestei larve s'au făcut frumoase experiențe, care dovedesc ce influență mare are mediul înconjurător asupra înfățișării unor animale. Dacă se cresc nimfe într'o atmosferă mai caldă (34—38°), fluturele care iese are mai puține pete negre pe el; dimpotrivă dacă e crescută în temperatură joasă (0 sau 10°), iese fluture cu pete negrii mai multe, așa cum se găsesc prin ținuturile mai reci.

Unul din cei mai frumoși fluturi dela noi, care se vede câteodată și primăvara de timpuriu, dar mai adesea se arată când podoaba

florilor e în toată mândra ei desvoltare, este un frate de cruce al fluturelui-roș. I se zice *fluturele-de-zicu ochi de păun* (*Vanessa Jo*), căci atât pe aripile de dinainte, mai spre margine, cât și pe aripele dindărăt, are câte o pată cu multe colori, asemenea cu ochii de pe penele din coada păunului. Aripele de dinainte sunt ruginii, cu marginea crestată, iar ochii de păun sunt mai albaştrii. Omida,

După acești vestitori ai primăverii, prind a se arăta alți fluturi, care mai de care mai frumoși și mai numeroși, iar toiul lor e la începutul verii când și soarele bate cu putere, dar și florile se întrec prin îmbrăcăminte lor împodobită cu tot soiul de culori.

Printre acești fluturi de vară, neamurile celor descriși nu sunt cei din urmă în frumusețe. Fac podoabă florilor din pajște, punându-se la întrecere cu ele, prin mândra lor îmbrăcăminte.

De și mai toți ruginii, unii mai roșcați, alții mai gălbii, au însă desemnuri atât de felurite colorate și încondeeri atât de măestrite, încât cei care adună fluturi, umblă după ei, ca și botanistul după flori.

Așa e *amiralul* (*Vanessa atalanta*), unul din cei mai frumoși fluturi de pe la noi, care aduce aminte puțin de mândra îmbrăcăminte a celor de prin ținuturile ecvatoriale, raiul fluturilor frumoși. Amiralul are aripile ca de catifea, cafenii-închis, aproape negrii și cu niște dungi purpurii în curmezișul aripioarelor de dinainte sau și pe marginea celor dindărăt. Pete albe, unele mai late, altele mai înguste, împodobesc vârful aripelor de dinainte, ori le tivesc marginea. Omizile lor tot pe urzici trăiesc.

Mai toți fluturii din genul *Vanessa*, sunt însă schimbători, în ce privește amănuntele culorilor. Experiențe frumoase, cum am pomenit, s'au făcut cu ei. Culorile mai vii sau mai șterse, atârnă mult de condițiunile temperaturii. Așa e cu *Vanessa levana*. Cei care iese mai

Fig. 354. — Nimfa fluturelui roș.

în spre primăvară, din nimfe care au iernat, au mai multe pete albe ori galbene. Din ouăle lor, mai în vară, ies alți fluturi, care însă au haina închis colorată, în care petele albe sunt restrânse. Așa de deosebite sunt la îmbrăcăminte, încât au fost socotite drept specii diferite, până când făcându-se culturi în laboratoare, a rezultat că e același fluture, dar cu haina de sezon, mai veselă primăvara, mai serioasă vara.

În haina lui de nevinovăție, albilița (*Pieris brassicae*) e unul din cei mai stricători. Sunt ani când omida lui distruge toată munca omului, în grădina de zarzavat.

De altfel e un fluture frumos, având aripele ca văruițe și cu vinișoare subțirele, rare. Vârful aripelor de dinainte sunt pătate cu negru.

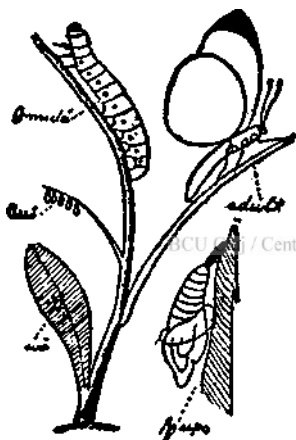

Fig. 355. — Albilița;
larva și nimfa.

Ușor se poate cunoaște femeia de bărbat, căci cea dintâi are pe mijlocul aripelor de dinainte două pete rotunjite, negre și o alta neregulată mai jos, alături de o petișoară de pe marginea aripei dindărăt. Pe dedesubt aripioarele sunt gălbii, ca presărate cu praf de pucioasă.

Nu e vreme din an în care să nu vezi fluturi sburând, perechi-perechi, pare că s'ar juca prin aer ca hulubii. Acum se înalță, acum se scoboară, acum sunt împreună, pentru a se despărți ca mâniși. E hârjoana lor de dragoste.

Pe cât sunt de drăguți, pe atât larvele lor sunt rele; de aceea e bine să-i omori oriunde-i găsești.

Încep să sboare de cum se încălzește. Rostul lor pe lume însă nu e să ne învelească prin gingășia mișcărilor lor în

aer, ci alta: neamul. De aceea după ce se împerechează în mijlocul florilor și în bătaia soarelui, femeiușca, cea cu petele negre pe aripi, depune pe dosul frunzelor de curechiu (varză) sau pe buruienile din apropiere, câte un ou resleț gălbui, cât un fir de mac, sau cel mult câte 2—3 la un loc. Din ou, repede-repede iese o omizioară, micuță, care se pune pe mâncat frunza de varză, tăind-o tot pe margini. Cu cât mănâncă, lacomă, cu atât se îngrașe, crește, ajungând la urmă ca un vermisor cât degetul cel mic dela un copil. Frumușele la înfățișare, omizile au pielea lucie, verzuie, cu pete mărunte negre și cu dungi albi în lung. Nu știe altceva să facă, decât să mănânce, iar necurătenile ce ies din ele, gogoloși mici negre, se strâng la încheietura frunzei cu trunchiul, de parcă a plouat cu ei. După ce au mâncat bine și s'au îngrășat, își

încetinesc mișcările, mai leneșe, se trag încet pe o buruiană oarecare, pe zaplaz ori gard, pe copaci, unde se opresc; se îmbracă apoi într-o cămașă tare, se încing cu o ață de mătăasă pe la mijloc și se lipesc de locul unde au poposit. Aceasta e nimfa, din care va ieși un fluture nou. Cele mai târzii stau și peste iarnă; de îndată ce se desprimăvărează din fiecare iese un nou fluture, care dă alte omizi.

De aceea albilița se vede cât ține căldura, iar omizile ei sunt așa de multe în unii ani încât dau gata curechiul, ca lăcustele, iar dacă au mântuit de mâncat într'o bulgărie, se duc, ca o armată de dușmani, în alta. E mânia lui Dumnezeu. Are dreptate poporul să creadă că sunt făcute din lacrămile Dracului. Se citează cazuri când omizile de albiliță, în pribegia lor, trecând peste șine, au oprit trenul în loc; strivindu-le, mașina patina, așa de multe ce erau.

Goana împotriva albiliții și a copiilor lor lacomi este dar explicabilă. Trebuiesc omorâți cu nemiluita. În lipsă de alte cunoștințe, femeile din unele ținuturi ale României, pun o legătură de sămânță de curechiu în calea preotului când umblă, în ajunul Bobotezei, cu aghiasma pe la case. Au credința că măcar un strop de aghiasmă dacă ajunge până la semințe, curechiul ieșit nu-l va mânca omizile.

Pe aiurea este un obicei mai bun. Se caută un furnicar și se aduce în câmpul cu varză, unde s'au ivit omizile. Furnicile duc luptă cu acestea și le stârpesc sau le alungă. Acest obicei e bun căci face parte din poliția naturii. Iși închipuie oricine unde s'ar ajunge dacă omizile rele, s'ar înmulți din cale afară. Noroc că și ele au dușmani și încă mulți. În primul rând sunt pasările. Vin apoi alte insecte.

Cel mai necruțător dușman al albiliții e o viespe mică, nici cât un țânțar. Ea își pune ouăle în trupul nimfei. O caută, și împungând-o în încheieturile ei moi, lasă acolo câteva ouă; apoi zboară în treaba ei. Din nimfă nu mai iese fluture, căci larvele mărunte de viespe îi mănâncă măruntaele și grăsimea, până ce nu mai rămâne decât coaja. După ce nu mai au nimic de mâncat, larvele de viespe ies, spărgând coaja uscată, care cade praf.

Și ca această viespe sunt altele și altele, așa încât se lămurește de ce după un an de belșug în omizi, în celălalt an sunt puține.

Dușmanul cel mai neîmpăcat al albiliței trebuie să fie omul; și dacă el de-a-dreptul nu poate să stârpească omizile toate, trebuie să cunoască care sunt dușmanii lor și să-i iea în ajutor. Așa se face pe aiurea, unde lupta omului cu cei cari râvnesc la rodul muncii lui, se bazează pe știință.

Iată un exemplu între altele multe. În o parte din Statele-Unite ale Americii au invadat fluturi, a căror omizi, mâncând frunzele copacilor, amenințau să distrugă pădurile. Aflându-se că aceste omizi sunt atacate de niște paraziți, care trăiesc prin Europa, Americanii au trimis învățați în continentul nostru, au cumpărat cât mai multe cuiburi cu paraziți, le-au cultivat în laboratoarele lor și apoi le-au dat

drumul în pădurile atacate de fluturi. Ca prin minune, aceștia au dispărut, omoriți de paraziții importați din Europa.

Nalbarul (*Aporia crataegi*) seamănă cu precedentul; sub haina-i albă ca omătul, aduce stricăciuni enorme, mai ales la noi, unde omul nu-și prea bate capul cu dușmanii muncii lui, ei se mulțumește să spuie: e bătaia lui Dumnezeu, ori așa vrea Dumnezeu. Te prinde jalea adesea, când treci primăvara, pe lângă grădini neîngrijite de pruni. Toate sunt numai cuiburi de omizi.

E dreptul, că adese, gospodarii mai mult din ires decât din știință, adună frunzarul mort și vreascurile din grădini și le dau foc în ajunul

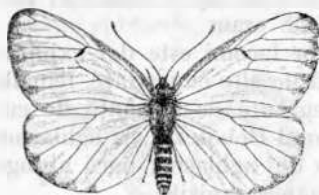

Fig. 356. — Nalbarul.

Alexiilor, la 16 Martie, cu o zi mai înainte de Sf. Alexie, omul lui Dumnezeu. Cred ei că în acest chip *alungă*, nu numai omizile, dar și toate jivinile rele, stricătoare. E o credință, care nu ajunge. Stârpirea omizilor din copaci, trebuie să fie o grijă tot așa de mare, ca și aratul câmpului, dacă gospodarul ține să vadă roade în copaci.

În cuibul de omizi, țesut cu mătasă, și-a pus nalbarul semințele de cu vară. Din ouă, ies omizii mici; au mâncat cât au mâncat și apoi cum a dat frigul s'au ghemuit în cuibul format din frunze strânse grămadă și împletite cu mătasă strălucitoare, fabricată tot de ele. De îndată ce vine primăvara și mugurii prind a plesni, omizile lunguețe, puțin păroase, albăstrie pe burtă, cu dungi negre și cafenii pe spate, se ițesc, se târăsc ca niște tâlhari, până la muguri și frunzele fragede, și se pun să le mănânce cu nesăț. Copacul rămâne gol; pe când cei curății sunt ciucură de flori, el pare uscat, trist; abia mai târziu începe a da din nou frunze fără vlagă. Mugurii cu flori însă sunt distruși; copacul nu dă roade.

După ce s'au gliftuit de mâncare, vreme de câteva săptămâni, omizile se lenevesc, se răspândesc pe unde pot, pe coaja copacilor, pe pereții caselor și se schimbă în nimfă. Acestea sunt ca niște fuse mici, albicioase și pistruite cu pete negre. Sunt și ele încinse la mijloc cu un brâu de mătasă și așteaptă, nemișcate, iarăși câteva săptămâni, până când se formează în ele organele fluturului, care iese, nevinovat, gingaș, din coaja nimfei, plesnită în lung.

Nalbarii se recunosc lesne. Se adună cu sutele pe lângă băltoagele dela fântâni, de crezi că s'au scuturat petale de cireși pe drum. Uneori roiurile sunt atât de mari, încât copacii pe cari se așează par înfloriți.

Nalbarul seamănă cu albilița, numai că nu are pete negre pe aripi. În schimb vinișoarele, mai rare, sunt mai negre iar aripioarele nu

sunt străvezii. Când pui mâna pe aripele nalbarului, îți rămâne pe degete solzișorii, mărunți, subțiri, care acopere, ca și olanele de pe casă, aripioarele mai tuturor fluturilor, cu solzi. Fiecare solzișor are o codiță, cu care se înfige, ca și pana, în pielea subțire a aripioarei. Milioanele de solzi de pe aripi, nu îngreuiază sborul fluturului, căci fiecare solzișor e ca un săculeț turtit, plin cu aer. Dar în pânza solzișorilor sunt depuși pigmenti diferiți, care pictează aripele ca pe niște tablouri măestrite, iar alipirea lor unii lângă alții, produc fenomenele optice ale irizării, farmecul multor fluturi.

De nalbar se mai leagă și altă minune. Când prinzi un asemenea fluture, proaspăt ieșit din coșul nimfei, și-l strângi de capătul burții, vezi cum iese o broboană portocalie, ca o picătură de sânge. E urina îngrămădită în vremea cât a stat închis în nimfă. În anii când sunt mulți fluturi, picăturile acestea roșcate, cad pe frunze, pe pământ și au dat naștere poveștilor cu « ploaie de sânge ».

Fluturii de zi sunt și la noi foarte numeroși. Au comun antenele subțiri, delicate și umflate la vârf, ca o măciucută. Când se pun pe o floare ridică aripele în sus, verticale, de arată și podoaba feței de jos.

Ușor atrage luarea aminte fluturule-cu-coada-dă-d-e-r-â-n-d-u-n-i-c-ă (*Papilio machaon*), nu numai prin frumoasa culoare delicată a aripelor, dar și prin sborul lui agitat, neegal. Când bate repede din aripi, pare că ar vrea să apuce razna, când se lasă lin, ca rândunica, la fața pământului, când abia dă din aripi, adăstând cu plăcere pe flori. E adevărat un fluture, în înțelesul pe care poezii îl dau acestor insecte. Pare că nu are nicio grijă, iar vieța lui fericită se scurge numai în jocurile din aerul cald, îmbalsămat cu mireasma florilor. Felul de viață e potrivit cu îmbrăcămintea lui, în care se reflectă toate culorile florilor. Pânza aripelor e galbenă ca de pucioasă, peste tot. E țesută însă și cu alte culori. De-a-lungul marginii aripelor de dinainte pe lângă o bată largă e și o betiță îngustă, neagră, iar între ele un șirag de mărgelă gălbii. Pe aripele dindărăt sunt benzi albastre ca floarea inului, întinse ca un un abur, între dungulițe negre și suvițe tot negre. Două pete purpurii, ca doi ochi, se găsesc la capetele aripelor dindărăt, prelungite ca și coada rândunelei. Și trupul e îmbrăcat în catifea gălbie, având pe spate o eșarfă neagră în lung (Tab. VI, fig. 1).

E un fluture mai « simpatice » și prin aceea că omida lui nu aduce mari stricăciuni, trăind pe trunchiurile de morcov, pe pătrunjel, care de obicei dau repede alte frunze în locul celor mâncate. Larva e drăguță. Aduce aminte de îmbrăcămintea tigrlui. Grăsună și durdulie, are pielea verzuie lucitoare, cu dungi negre pe coaste, pătate cu alb, pare că ar fi bătută cu pietre scumpe. Mai are o însușire, care face spaima copiilor. Cum stă ea leneșă și grasă, pe trunchiul verde de pătrunjel, dacă o atingi cu degetul sau cu un paiu, deodată scoate de după ceafă

două cornițe gălbii din care împrăștiă un suc ce răspândește un miros pătrunzător. E chipul ei de a-și apăra pielea.

Ceea ce e fluturele cu coadă de rândunică, prin locurile joase dela noi, putându-l prinde ori și cine are ochi pentru frumusețile naturii, este fluturele care poartă frumosul nume de *Parnassius apollo*. Se recunoaște imediat după înfățișarea aripelor. Cele de dinainte sunt ca și ale albiniții, cele dindărăt au însă marginile tăiate rotund, ceva scobite în spre partea trupului. Și el are haina albă, dar marginea aripelor de dinainte strălucesc ca sticla, având pete negre, iar cele de dinapoi au două pete roșii ca sângele înconjurate de o tivitură neagră. Este atât de căutat de către colecționarii de fluturi, pentru podoaba colecției lor, încât în unele părți din Germania a devenit rar.

Dacă ar fi să se descrie toți fluturii dela noi, care sbor ziua în plin soare și printre flori, n'ar ajunge nici cuprinsul volumului întreg.

Nu poate însă rămâne nepomenită o grupă de fluturași mai mărunței a căror îmbrăcăminte albastrie, îi fac așa de drăguți, încât fără să vrei te oprești și-i privești, când se sbenguesc deasupra covorului plin de flori boghioase din pajiștea înflorită.

E o grupă întreagă; sunt numiți în nemțește *fluturii-cerului*, căci în adevăr unii dintre ei, când se avântură în jocurile lor tinerești ceva mai sus, îi confunzi, cu albastrul seninului. Așa e *Lycaena*, cu diferite specii, dragălașe forme, adevărat petale sburătoare. *Lycaena bellargus*, are aripioarele ca petale de in, tivite cu o dungă neagră și alta albă în lung, pe când *Lycaena arion*, are pe ele toate gamele dela albastrul albicios până la albastrul siniliu, pictate cu puncte mai negre și tot mai închise pe dungă. La unii dintre ei, femeile au altă îmbrăcăminte decât bărbații, mai vioi colorați (Tab. VI, fig. 5. 8).

O particularitate demnă de pomenit a omizilor acestor fluturi, e traiul lor în tovărășia furnicilor. De îndată ce o larvă de *Lycaena* se arată printre trunchiurile de trifoi ori lucernă, pe unde trăiesc mai ales, e înconjurată de furnici. Ai crede că se reped să o rupă, pe când de fapt sunt atrase printr'un miros particular, iar larva le dă la urmă, după multe rugăminți, în care vreme e apărată, o picătură dintr'un suc dulce, după care mor furnicile. Pentru aceasta larva are pe spate un negeluș, din care picură sucul căutat de furnici.

Tot așa de frumusei sunt și *fluturii-d-e-s-i-d-e-f* (*Argynnis*), cărora le place mai mult poenile din pădure, putând fi prinși adesea când își caută loc să puie ouăle în crăpătura coajei de copaci, urcându-se tot în spirală. Când stau cu aripioarele ridicate, aripa dindărăt pare că e deașadea și deașadea lucesc niște pete dese, pe fondul, ca de portocală (Tab. VI, fig. 7. 9).

Frumusețea acestor fluturi nu poate fi descrisă prin cuvinte, ci numai observată în libertate sau când fluturii sunt cu îngrijire păstrați în cutia colecționarilor.

B. Neamurile Strigii (*Sphingide*).

Sunt fluturi cu trupul lungil și obișnuit ascuțit la capătul dindărăt, cu antenele scurte, subțirele către vârf. Aripelile de dinainte sunt mai lungi și înguste, a doua pereche mai scurte. Când se așează pe flori le țin obișnuit orizontale, spre deosebire de cei de zi. Au o trompă lungă, cu care uneori sug nectarul din sbor. Sbor de regulă numai în amurg.

Cel mai cunoscut fluture din această categorie, fiind și unul din cei mai mari dela noi, este striga (*Acheronia atropos*); cu aripelile întinse măsoară și 15 cm. E cunoscut de toată lumea, căci pe dosul pieptului pârșos, are niște pete care seamănă cu un cap de mort. In

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fig. 357. — *Striga*.

crediința poporului nostru, e socotit ca trimesul morții și se feresc oamenii de el ca de foc.

Aripelile de dinainte, mătăsoase, sunt castanii și cu tot soiul de puncte, galbene, negre, pe când aripelile de dindărăt galben-roșcate, au două dungii negre. Haina-i, e dreptul, e asemenea amurgului înaintat.

I s'a dat numele de strigă, după unii pentru că iese din strigoi, cari umblă seara. Mai sigur e pentru că atunci când îl apuci în mână scoate un sgomot ascuțit, ca și glasul unui șoarece. Pe aiurea se mai numește și buha-ciumei, pentru că zboară pe înserate, ca și buha.

Ziua e leneș; cu aripelile plecate în jos, acoperindu-și pântecul gros, pârșos, cu dungii negre și portocalii, stă nemișcat, lipit de pietre ori chiar pe un copac. De cum se înserează însă zboară în linie dreaptă, dar nici nu-l auzi. Prea adesea, când e lumină 'n casă și fereastra deschisă, dă busna drept în părete, când poate fi lesne prins. Nu se hrănește cu sucuri de flori, ci mai ales cu acele din rănille copacilor. Ii place însă

din cale afară de mult mierea de albine și nu rar se vâra pe urdiniș în stup, de se face doidora de miere. Adesea însă acolo își află mormântul, căci albinele tăbărăsc pe el. Măcar că are trupul învelit cu o coajă groasă de chitină, albinele îl împung prin părțile cu piele subțire și-l omoară.

Neputând să care afară un asemenea uriaș, îl învelesc cu ceară și se păstrează așa, ca o mumie, fără să putrezească.

Fluture mare este și porumbacul (*Sphinx euphorbiae*) mai frumos decât striga. Aripelile lui de dinainte mai ascuțite la vârf sunt galbene și cu dungi cafenii, pe când cele de îndărăt au toate culorile pe ele. Liniștit, aproape nu-l vezi; își alege o coajă de copac bătrân sau o piatră cu licheni pe ea. Aripelile de dinainte, mari, le ține așa, că acopere cu ele și pe cele de îndărăt mai vioi colorate. Spatele neacoperit de aripi, are o culoare închisă, măslinie. Stă nebăgat în seamă toată ziua. Cum se înserează, sboară ca o săgeată. Se duce la o floare, dar nu se pune pe ea, căci are trompă lungă, dreaptă, pe care o vâra în corolă, din sbor, ori ținându-se ca vânturelul, fâlfâind repede din aripi.

Frumoasă e și larva. Nici nu-i pasă că e îmbrăcată într'o haină deschisă, verzuie, lucitoare, împetrișată fel și chipuri.

Nu mănâncă decât frunze proaspete de laptele-câinelui, în vederea tuturor pasărilor, care nu se ating de ea să moară de foame. Nu doar că se sperie de fapt (așa zice poporul larvei), deși acesta ține capul amenințător în sus, iar la coadă are un corn. Nu-l ciupestc, pentru că are un miros așa de urit, încât nu știe pasărea cum să-și curețe ciocul mai repede.

După ce a ajuns cam cât degetul cel mic de lungă, larva se moleșește, se scoboară, își caută un loc în pământ, se învâlește într'o pânză de mătase și se schimbă în nimfă, din care iese apoi fluturele.

Mai toate neamurile acestor fluturi, au particularitatea, de a nu se prea putea lesne deosebi de locul unde stau ziua. E un caz interesant de

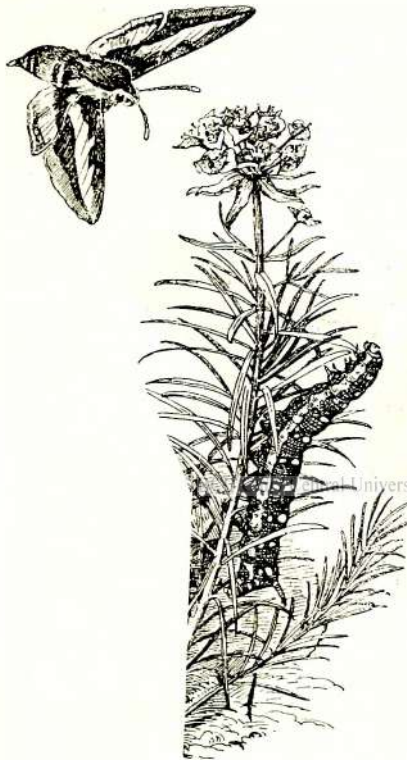
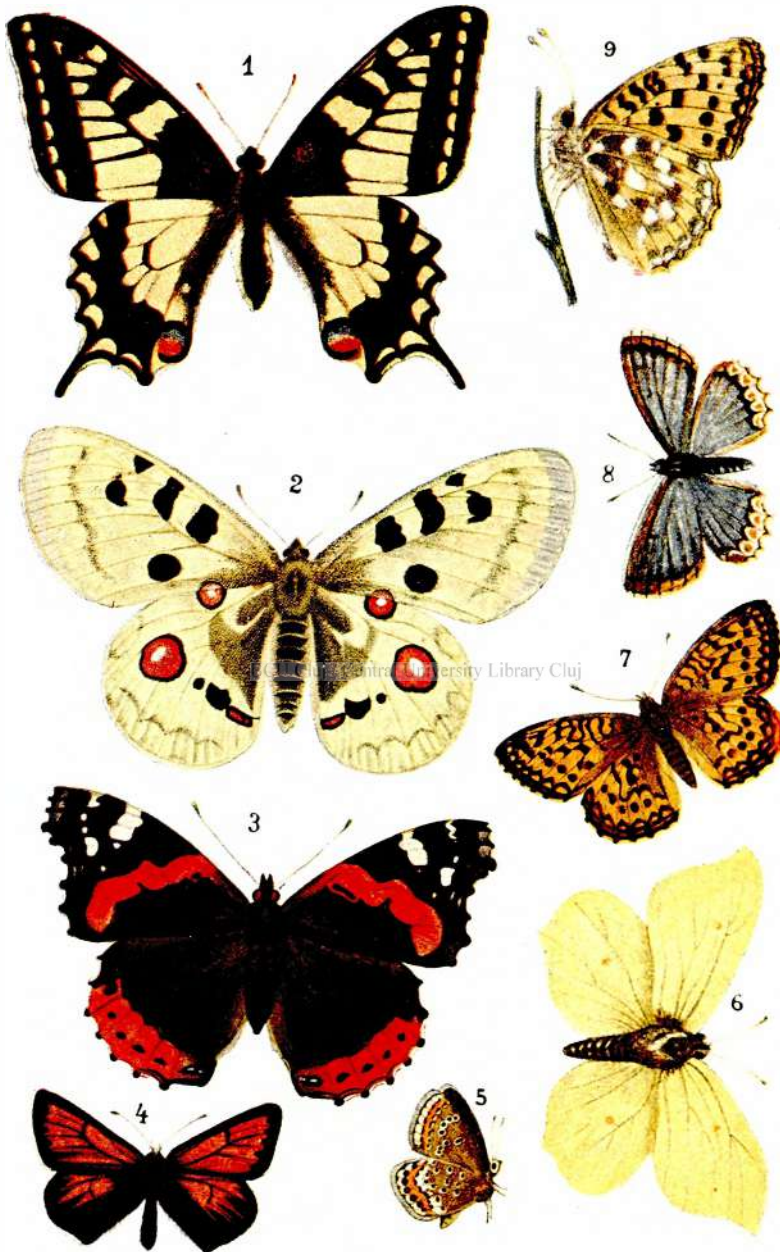

Fig. 358. — *Sphinx euphorbiae* și larva.

1. Fluture coada-rândunelii; 2. Fluturele Apollo; 3. Fluturele roș;
4. Chrysophanus; 5. Lycaena; 6. Lămâița; 7. Argynnis; 8. Lycaena;
9. Argynnis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

mimetism. Au culoarea cam ca a suportului pe care stau și adesea treci pe lângă sfinxul-de-pin, fără să-l poți dintr'odată vedea ci seamănă mai mult cu un solz cafeniu din coajă.

Interesant este în această privință, un frumos fluture, căruia i se poate spune fluture-de-seară-cu-ochi-de-păun (*Smerinthus ocellata*), căci are pe aripioarele de dindărăt purpuriu, două pete închise, care seamănă cu niște ochi încruntați, mai ales că o dungă neagră, groasă, de deasupra lor, pare o sprânceană stufoasă.

Aripele de dinainte, dimpotrivă seamănă cu o frunză îngălbenită, scorojită, galbenă cenușie și cu ape neregulate. Fluturile stă ziua spânzurat pe sălcii, plop, de crezi că e un smoc de frunze uscate. Aripele de dinainte le ține așa încât acopăr pe cele de dinapoi. Cum aude însă un sgomot și crede că e un pericol, printr'o mișcare bruscă se

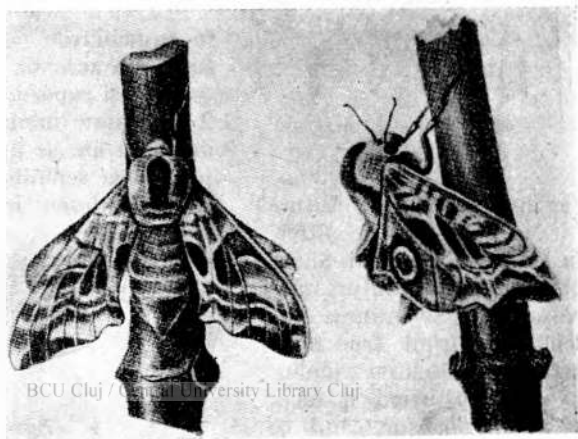

Fig. 359. — Fluturile de vară cu ochi de păun.

îngheboșază și face să răsără cei doi ochi încruntați de pe aripioarele dindărăt. S'au făcut experiențe din care reiese că pasările se sperie așa de tare de această neașteptată schimbare, încât fug cât pot mai repede. Fluturile atâta dorea.

În afară de asemănarea cu suportul pe care stau, mulți fluturi, mai ales cei de prin țările calde, întrebuințează altă șiretenie. Pe ce cale, nu s'a putut încă destăinui de către învățați. Un fluture care nu are nicio armă de apărare, se îmbracă în haina altuia căre dă din el un suc atât de puturos, încât pasărea nici nu vrea să audă de un dejun din el. În sboru-i iute după hrană, pasărea însă se înșală într'atâta încât nu-și înfige pliscul nici în trupul celui alt fluture, bun de mâncat, dar care seamănă leit cu cel puturos. Asemenea șiretenii se pot prinde și prin Europa. Există un fluture (*Aegeria apiformis*), care trăiește pe lângă plop. Trupul lui e ca al unei viespi, cu capul galben, cu pieptul brun, iar pe pânțe are cercuri de culoarea lămâii. Ai zice că e un viespoi mai ales că și mijlocul e mai subțiat, iar aripele sunt și ele transparente, strălucitoare și nici de cum împodobite cu tot soiul de

brăie. Ziua stă pe scoarța copacului, dar adesea se încumetă să sboare și prin bătaia soarelui. Are grijă însă să bâzâie, tot ca o viespe. Asemănarea e așa de mare, încât un naturalist german a zis că dintre 10 germani, care să știe cât sunt de deprinși cu observarea, nouă nu s'ar încumeta să atingă acest fluture, chiar când stă liniștit pe coaja de plop, deoarece cred că au înainte o viespe cu ac otrăvit.

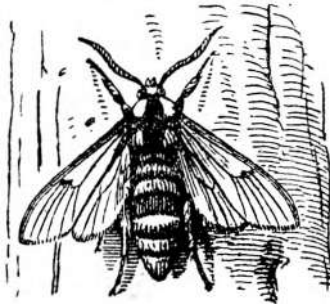

Fig. 360. — *Aegeria apiformis*.

Larva acestui fluture își duce vieța în trunchiurile de plop, de răchită și sunt, din această pricină, foarte stricătoare. Își sapă un canal lung de vreo 2 cm., spre inima copacului, apoi în al doilea an, se îndreaptă spre coajă, pentru ca schimbându-se în nimfă, să să poată lesne ieși la lumina zilei.

fic mai la față și fluturile

Nu e singură de altfel în lăuntru copacului. Sunt o mulțime de fluturi ale căror larve se hrănesc cu lemn. Găurind trunchiul cel mai sănătos cu canale, la cele din urmă îl face să se năruie ușor, când o furtună mai năpraznică îl sgâlțâie dintr'odată. Cel mai des întâlnit la noi este răchitarul (*Cossus cossus*), un fluturaș care sboară numai noaptea. Toată ziua stă lipit de coaja sălciilor și are iarăși o împrăcăminte așa făcută, numai pistrii și linii cafeunii, cenușii, negre, încât ai jura că e un solz desprins din scoarța copacului. Pe cât fluturile e de liniștit și lenevos, pe atâta e de harnic s f r e d e l u ș u l, larva lui. Cum a ieșit din ou se pune pe ros, cu fălcile

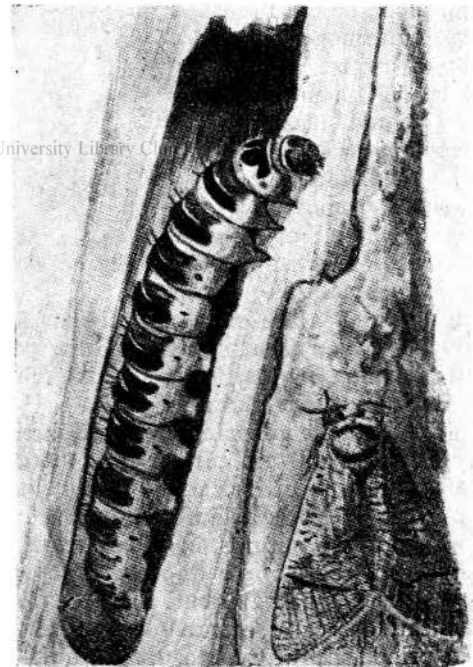

Fig. 361. — Răchitarul (B.).

ca niște fereștrăiașe. întâiu roade sub coajă, apoi se întinde în lungul trunchiului. Lemnul nefiind o hrană tocmai sășioasă, larva trăiește

vreo 2 ani în inima copacului schimbându-și îmbrăcămintea de câteva ori. Ajunge mare, cât un deget. La început trandafiric, devine uricioasă, grasă, cu pete mari pe spinare și dă din ea un suc așa de mirositor de acid salicilic încât de pe departe poți ști care răchită e atacată. După doi ani, omida se schimbă în nimfă; din rumegătura de lemn, înclătă, își face un înveliș ca un sicriu. Cu larva acestui fluture, s'au făcut experiențe interesante, ca să se vadă dacă pot să ierneze pe gerurile mari. S'a constatat că omizile înghețate bocnă, încât lovite, se sfărâmă ca sticla, dacă sunt puse în o odaie încălzită tot încetisor, își vin în fire și se mișcă. Dar dacă dimpotrivă se pun în luna lui Martie, deci când a început în trupul lui semnele vieții active, într'un aer rece de 0°, omizile pier.

Cât stau iarna la adăpost, trăiesc într'un soi de amorțire. Nu-s moarte dar nici vii de tot. Respiră, dar rar și slab; circulația e înceată de tot; hrana este luată din rezervele de peste vară, dar tot pe sponci. E ca o mașină care stă în stație, cu aburii sub presiune și cu focul gata să ardă mai intens. De aceea gerul nu are ce opri mai mult. Când însă încep schimburile de hrană mai vii, atunci orice împiedicare aduce moartea.

C. Fluturi de noapte.

Nu sbor decât după ce se întunecă. Peste zi stau cum pot și unde pot, aproape nemișcați sau mutându-se greoi din loc în loc, abia târându-și picioarele amorțite. Lumina, ca și pe bufniță, pare că-i înspăimântă. Stau cu aripele în jos, acoperind trupul, având cei mai mulți culorile așa îmbinate încât au tonalitatea întunerecului, din care abia se pot desluși. Antenele la bărbați, sunt ca niște pene fine. Fluturi mari dar și mărunți, mai toți sunt atât de stricători, prin larvele lor lacome, încât se socot drept dușmanii cei mai răi ai muncii omului. Printre ei însă se află și unul care a dat loc la o industrie întinsă.

Toată lumea cunoaște *fluturele de mătase* (*Bombyx mori*), căci creșterea lui a început să se lățească din nou la noi, odată cu reînvierea borangicului de făcut maramele, podoaba portului național.

De felul lui e din China. Chinezii, poporul care cunoștea busola și huila înaintea europenilor, domesticiseră și fluturii de mătase, depănând firul pe care larva îl fabrică, când se schimbă în nimfă. În vechime când mătasa era țesută numai de Chinezi, pânza se cântărea cu aur. De aceea și Chinezii își păzeau fluturii, ca și o mină cu diamante. Strașnica lor pază a fost înfrântă, se spune, de șiretenia unor călugări din veacul al 6-lea, care au ascuns câteva fire de sămânță în toiagul lor de pribegie, găunoșit în parte. Astfel s'au răspândit viermii de mătase și în Europa.

Din sămânța cât un fir de mac, albă gălbie, iese prin luna Mai, când dudul a început să deie frunze, larve, care în adevăr sunt drăguțe. La început cât niște firicele de pai foiesc ca viermii. Se urcă însă îndată pe frunzele de dud, ce li se pun proaspete, la nas. Pe urmă năpârlesc, cu cât cresc, se îngrașă, devenind strălucitori. Căpușorul lor, negru, e numai fălci. Când te duci în odaia în care foiesc

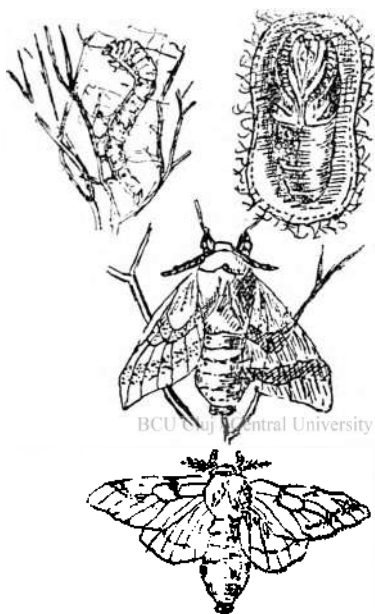

Fig. 362. — Fluturele de mătase.
Femeia depunând ouăle, omida
și gogoașa.

larvele pe lesele anume construite, în liniștea încăperii puțin luminată, nu auzi decât o ronțaială, pare că ar fi niște șoricea ce rod. Escrementele lor, mici golomoațe negrii, cad pe hârtia întinsă, ca niște picături de ploaie pe pământul uscat. Albi verzii, cu pielea întinsă, lucitoare, cu desene fine pe spate, au niște pete rotunde pe laturile fiecărui inel. Cu un corn de carne la capătul de dinapoi, trândavi și mândăcioși, îți dau idee de ce înseamnă lăcomia omizii, dar în acelaș timp și de expresiunea de omidă, dată unei categorii de oameni, care nu știu în viața lor decât să se îngrașe pe seama altora.

Frunză verde pălămidă
Plină-i țara de omidă,

cântă țăranul din Transilvania,
înădușit de dragostea celor ce
trăiau pe seama lui.

După vreo patru săptămâni « viermele de mătase », se face și mai leneș, după ce s'a îngrașat bine.

Se urcă pe crenguțele măturii sau de stejar ce i se pun la îndemână

și acolo prinde a țese. În trupul ei, larva, are două ghinduri lungi, ca niște tuburi, aproape dela cap și până la coadă. Fabrică un suc cleios, care iese prin niște găurele dela capătul de dindărăt al trupului. În atingere cu aerul, sucul se întărește și astfel dă mătasa.

Viermele se pune pe depănat. Întâi își îngrădește o curte din fire prinse de măturice. Mai pe urmă, încet-încet, se învăluie în căsuța de mătasă a gogoșelor ce se vând. Ajunge nimfă. Toate aceste schimbări ce le suferă viermele de mătasă, lămurește lăcomia și îngrășarea lui. Omidă nu e decât o fază de înmagazinare a materiei. Ea trebuie ca să mănânce lacom, să strângă grăsime cât mai multă în trup, căci altfel de unde va da mătasa și mai ales de unde se va lua

materia necesară pentru prefacerea ei în fluture. Nu trebuie de neocotit că în vremea cât nimfa pare moartă, în învelișul ei tare, și cât stă nemișcată, în interiorul păreților rigizi, e viața cea mai intensă. Câte organe noi nu iau naștere?: aripi acoperite cu milioane de solzișori, picioare lungi, antene, trompă și altele, care nu erau în omidă. Pentru toate aceste prefaceri se cere materie nouă. De unde le-ar lua nimfa, închisă în casă, dacă omida nu s'ar fi hărnicit să o îngrămă-

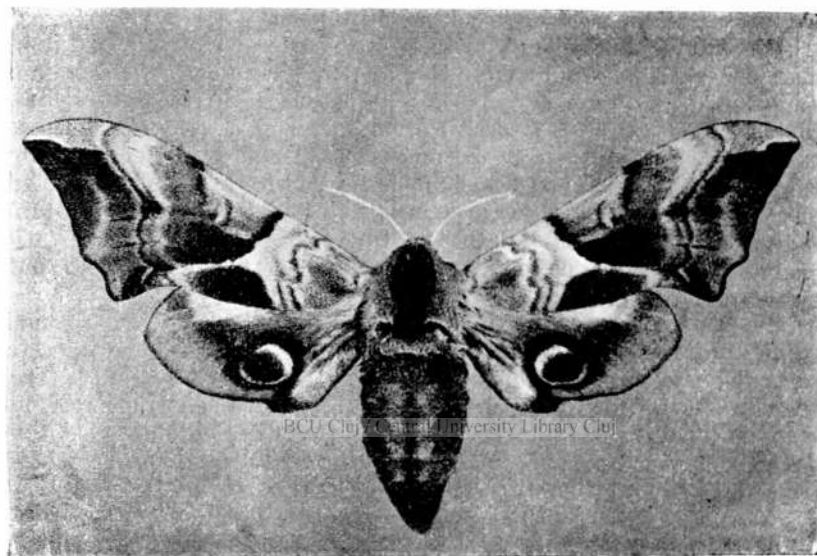

Fig. 363. — *Fluturele-de-noapte-cu-ochi-de-păun.*

dească sub formă de grăsime? De aceea omida mănâncă mereu, iar învâlișu-i chitinos tot se primenește (omida năpârlește), spre a se face altul la loc mai încăpător.

Pentru ca să-și fabrice învâlișul ei de mătasă, omida are nevoie de vreo 4 zile. E o muncă uriașă, când te gândești că numai pătura mijlocie a gogoșii, cea mai de preț, e un fir învâltucit, lung de vreo 300 m.

Când nimfa s'a schimbat în fluture, după 18—20 zile, acesta sparge gogoșa și iese.

Gospodina care crește viermi de mătasă, acum intervine. Ea nu lasă să se desvolte nimfa, căci altfel firul de mătase, care e dintr'o bucată, e rupt de fluture și nu înțelege nimic din osteneala ei de o lună. Asvârlind gogoșile în apă clocotită, a oprit în loc viața și i-a rămas neatinsă ața de mătasă.

E dreptul că lasă de sămânță câteva gogoși mai mari, din care ies fluturi. Aceștia de cum s'au văzut la lumină, se împărechează și apoi femeia începe a semăna semințele, pe hârtia ce i se pune în cale. Nici nu mănâncă, nici nu zboară iute. Prin domesticire, viermele de mătasă a pierdut din vioiciunea sălbătăciei, după cum e deosebite și între capra de lângă casă și cea ce trăește slobodă pe vârf de munte.

Cum sunt fluturii de mătasă, sunt și celelalte neamuri apropiate ale lor, cu trupul păros, antenele ca niște pene.

Din neamul fluturilor de mătasă face parte și unul din cei mai mari dela noi, *fluturile-de-noapte-cu-ochi-de-păun* (*Saturnia pyri*), care ca și striga, dă busna pe fereastra deschisă, când e lumină 'n casă. E destul de atrăgător și el, având pe aripele castanii, ca de catifea, câte o frumoasă pată albastrie, tivită cu alte culori, care aduc aminte de ochiul de pe penele de păun. Omida lui mare, groasă, verzuie, cu negei pe inele, i se zice în unele părți din țară *cânelc-babei*, ca și larvei de cărăbuș.

Pe cât e fluturile de mătasă de folositor, pe atât de stricători sunt neamurile lui mai apropiate.

Fluturile-piniilor (*Dendrolimus pini*) e unul din cei mai vajnici dușmani ai pădurilor de pini. Fluturile, cât stă pe scoarța copacului, nici nu-l poți distinge de solzii acestuia. Pare mort. Din trup nu i se văd decât aripele de dinainte, strânse una lângă alta, lăsând descoperită doar numai spinarea, în dreptul pieptului, cu o tufă deasă de perișori cenușii. Cu cângile dela picioare se ține acățat de scoarță, ca să nu cadă. Il recunoști repede, căci pe aripile cenușii închis, are două brăie cafenii în curmeziș și câte o pată albă, ca o broboană de ghiață. Adormit ziua, noaptea zboară chiar departe (fig. 364).

Larvele sunt mânia lui Dumnezeu. Ies din ou ceva mai târziu, către sfârșitul verii, așa în cât până 'n toamnă nu mănâncă decât frunzele mai bătrâne. Cum dă frigul se lasă la pământ, se ascund în tufele de mușchiu, la căldură. De cum începe să se audă cântecul cucușului de pădure înfierbântat, omizile își scot capul și încet-încet se urcă pe trunchiu, către lăstarele tinere, crude. Atunci încearcă pădurarii să le ațină calea, punând în curmezișul drumului lor punți de pânză unsă cu clei, pentru ca să le oprească mersul. Unele se prind, altele ocolesc și ajung la frunzele tinere, pe care le mănâncă lacom, oprind creșterea copacului pentru un an. Ca să-și facă cineva o idee de câte pagube pot aduce asemenea omizi, e de ajuns a spune că o omidă mănâncă 800 de frunze în viața ei, iar numărul lor e așa de mare, încât într'o pădure de pini, de 6000 de hectare, din nordul Germaniei, în timp de 7 ani s'au nimicit 229 milioane de omizi, iar într'un singur an s'au stărpit 58 milioane de ouă. Noroc de altfel și de poliția naturii; multe viespi pun ouăle în trupul omidei, iar carabizii (pag. 284) le scot un fel de bucate alese.

Mare rău aduce pomilor din grădină și omizile inelarului (*Malacosoma neustria*) cunoscut prin ouăle depuse în jurul crenguțelor subțiri, în formă de mărgelă mărunte. E stupitul cucului, socotit

Fig. 364. — *Fluturile pînilor (B.)*. O tragedie într'un pin.
1 = bărbatul; 2 = femeia depunând ouăle (3); 4-5 omizile; 6 = oimfa.
Un carabid (7) și larva lui (8) atacând larva fluturului; 9 = o viespe
parazitara; 10 = alta viespe.

de popor ca vârsătura întărită a pasărei peștițe, după ce a mâncat boabe de orz în lapte. Fetele rup crenguța cu stupitul cucului și o port ascunsă în cingătoare, pentru ea să atragă dragostea flăcăului iubit.

În realitate stupitul cucului, e format din ouăle unui fluturaș, drăguț în îmbrăcămintea lui mătăsoasă, aproape aurie și cu dungi în curmeziș

mai albicioase ori mai închise. Cum sunt aripile e și trupul păros, mai lătit ceva la capătul pântecelui. Ouăle le lipește femeia, cam pe la sfârșitul verii, în spre seară. Din ouă ies omizile abia în primăvara

Fig. 365. — Inelarul; alătura stupitul cucului.

viitoare. Sunt omizi frumoase, căci trupul lor neted, îndungat în lung cu tot soiul de culori, gălbii, cafenii, negrii ori albaștrii. Se mai recunoaște lesne după două pete negre pe căpușorul albastru-cenușiu. Ce folos dacă sunt mâncăcioase și taie frunza pomilor cu lăcomie. Iși lasă urma drumului prin un fir de mătăsă rămas în dăra lui. Când omida se schimbă în nimfă, își țese o gogoasă, după ce

are grijă să lege două frunze una de alta, adăpostul nimfei.

Mare prăpăd aduce și mironosița (*Lymantria monacha*), pastore grea peste pădurile de brad. În unele părți din Polonia și Prusia răsăriteană, poporul înseamnă anii, după apariția acestor lăcuste ale bradului, cum se număra la noi anii după ciuma cea mare de pe vremea lui *Caragea*. În 1892 s'a întins peste 2000 ha. de pădure din domeniul Bicaz, distrugând cu totul 200 ha.

Fături sunt frumoși, adevărate mironosițe, nevinovate și sfioase. Cât stau ziua nemișcați, par pete triunghiulare, aripele lor lungi fiind ca niște mantii albe cu împestrităuri cafenii, fel și chipuri. Spre seară își desfășoară aripele și șor vioi, de se văd și aripioarele dindărăt, mătăsoase, cenușii-albăștrii. Partea bărbătească se recunoaște ușor, după antenele ca niște pene stufoase, iar pântecelul trandafirii se sfârșește cu un smoc de perișori. Femeia are antenele subțiri, fire de ață, iar vârful pântecelui mai ascuțit. Sunt așa de mulți, încât copacii par înfloriți; seara formează nouri alburii deasupra pădurilor.

Fig. 366. — Mironosița.

ori pare că ar ninge încet cu fulgi mari de zăpadă. Asemenea nouri de fluturi târâți de un vânt puternic spre Marea Baltică au acoperit-o pe distanță de 70 km., cu un strat lat de 2 m. și gros de 15 cm.

Omizile ies din ou prin luna Mai. Stau deodată lângă căsuța lor, ca să se desmeticească. Numai dintr'o pădure restrânsă dela Stralsund, din Nordul Germaniei, s'au adunat într'o iarnă 507 kilograme de ouă, ceea ce face vreo 580 milioane de omizi.

Omizile se adună în cârduri și încep să se urce spre câmpul frunzelor. Sunt prevăzătoare. Când au de trecut vreo parte mai lucie din coaja copacului, oricând dau peste inele de clei puse de pădurari, repede țin o punte de mătasă, peste care pășesc fără grijă. Alteori se lasă în jos, la capătul unui fir de ață, iar vântul le leagănă, până ce se prind de crenguța altui copac sau se urcă pe frânghiuța lor înapoi de unde s'au lăsat. Sunt mici, iar culoarea lor e ca pielea tigrlui, cafenie și cu linii ori stropi mai gălbii ori mai închise. Pe spate au o fâșie negrie asemenea dungei dela viperă, iar în lungul trupului, 6 șiruri de negei, cu câte un smoc de peri rari. Sunt lacome. Nu mănâncă atâta cât strică, cum fac și lupii. Rod frunza de brad la rădăcină, de cade jos; primăvara mănâncă și florile. Sub copacii cu omizi adesea e un strat gros de cadavre de fluturi, de piei de omizi năpărlite, amestecate cu frunze de brad și mai ales cu necurățeniile ce răpăesc, în liniștea nopții, când omizile mănâncă, ca o ploaie repede. Amestecul acesta constituie la cele din urmă un bun îngrășământ pentru pământ. Prin anul 1856, în Germania de Nord, venise atâția fluturi, încât crengile de brad erau îndoite de greutatea omizilor ce mâncau. Păduri întregi trebuiesc tăiate, pentru ca lemnul să nu putrezească, iar în vremea din urmă până și electricitatea a fost luată în ajutor pentru stărpirea fluturilor. Proiec-toare mari se îndreaptă asupra pădurilor, spre a atrage către lumină norii de fluturi, omoriți pe loc.

E curios însă că pe cât de repede apar într'un loc cete de fluturi spre spaima pădurarilor, pe atât dintr'odată dispar. Vine în joc iarăși echilibrul naturii. Intocmai precum căldurile de scrumbii, în pribegia lor, se cunosc după șirurile nesfârșite de pescărușii ce sbor în dreptul lor, tot așa de cum s'a înmulțit într'o pădure mironosițele, se năpu-stesc asupra lor pasările, chiar dacă nu pot dovedi să le stărpească pe toate. Viespi mărunte fac ravagii punând ouăle în larve, dar mai ales o boală microbială, molipsitoare, asemenea flășeriei dela viermii de mătase, îi ucide în chip fulgerător. Toate au o măsură.

Un neam de al mironosiței, aduce mari stricăciuni și arborilor din grădină. E *Lymantria dispar*. Se cunosc bine ouăle lor, lipite de copaci într'un soiu de scamă gălbuie, formând pete flocoase pare că ar fi iască scărmanată. Copiii au plăcere să rupă acești bureți și să-le dea pe foc, căci plesniturele ouălor sunt așa de repezi, încât pare că ar fi pocniturele unor mitraliere depărtate.

mai albicioase ori mai închise. Cum sunt aripile e și trupul păros, mai lățit ceva la capătul pântecului. Ouăle le lipește femeia, cam pe la sfârșitul verii, în spre seară. Din ouă ies omizile abia în primăvara

Fig. 365. — Inelarul; alătura stăpuită cucului.

viitoare. Sunt omizi frumoase, căci trupul lor neted, îndungat în lung cu tot soiul de culori, gălbii, cafenii, negrii ori albastrii. Se mai recunoaște lesne după două pete negre pe capușorul albastru-cenușiu. Ce folos dacă sunt mâncăcioase și taie frunza pomilor cu lăcomie. Își lasă urma drumului prin un fir de mătăasă rămas în dăra lui. Când omida se schimbă în nimfă, își țese o gogoasă, după ce

are grijă să lege două frunze una de alta, adăpostul nimfei.

Mare prăpăd aduce și mironosița (*Lymantria monacha*), pacoste grea peste pădurile de brad.

În unele părți din Polonia și Prusia răsăriteană, poporul înseamnă anii, după apariția acestor lăcuste ale bradului, cum se număra la noi anii după ciuma cea mare de pe vremea lui *Caragea*. În 1892 s'a întins peste 2000 ha. de pădure din domeniul Bicaș, distrugând eu totul 200 ha.

Fluturii sunt frumoși, adevărate mironosițe, nevinovate și sfioase. Cât stau ziua nemișcați, par pete triunghiulare, aripile lor lungi fiind ca niște mantii albe cu împetritături cafenii, fel și chipuri. Spre seară își desfășoară aripile și sbor vioi, de se văd și aripioarele dindărăt, mătăsoase, cenușii-albastrii. Partea bărbătească se recunoaște ușor, după antenele ca niște pene stufoase, iar pântecetele trandafiriu se sfârșește cu

Fig. 366. — Mironosița.

un smoc de perișori. Femeia are antenele subțiri, fire de ață, iar vârful pântecului mai ascuțit. Sunt așa de mulți, încât copacii par înfloriți; seara formează nourași alburii deasupra pădurilor.

ori pare că ar ninge încet cu fulgi mari de zăpadă. Asemenea nouri de fluturi târâți de un vânt puternic spre Marea Baltică au acoperit-o pe distanță de 70 km., cu un strat lat de 2 m. și gros de 15 cm.

Omizile ies din ou prin luna Mai. Stau deodată lângă căsuța lor, ca să se desmeticească. Numai dintr'o pădure restrânsă dela Stralsund, din Nordul Germaniei, s'au adunat într'o iarnă 507 kilograme de ouă, ceea ce face vreo 580 milioane de omizi.

Omizile se adună în cârduri și încep să se urce spre câmpul frunzelor. Sunt prevăzătoare. Când au de trecut vreo parte mai lucie din coaja copacului, oricând dau peste inele de clei puse de pădurari, repede țes o punte de mătăasă, peste care pășesc fără grijă. Alteori se lasă în jos, la capătul unui fir de ață, iar vântul le leagună, până ce se prind de crenguța altui copac sau se urcă pe frânghiuța lor înapoi de unde s'au lăsat. Sunt mici, iar culoarea lor e ca pielea tigruului, cafenie și cu linii ori stropi mai gălbii ori mai închise. Pe spate au o fașie negrie asemenea dungei dela viperă, iar în lungul trupului, 6 șiruri de negei, cu câte un smoc de peri rari. Sunt lacome. Nu mănâncă atâta cât strică, cum fac și lupii. Rod frunza de brad la rădăcină, de cade jos; primăvara mănâncă și florile. Sub copacii cu omizi adesea e un strat gros de cadavre de fluturi, de piei de omizi năpărlite, amestecate cu frunze de brad și mai ales cu necurățeniile ce răpăesc, în liniștea nopții, când omizile mănâncă, ca o ploaie repede. Amestecul acesta constituie la cele din urmă un bun îngrășământ pentru pământ. Prin anul 1856, în Germania de Nord, venise atâția fluturi, încât crengile de brad erau îndoite de greutatea omizilor ce mâncau. Păduri întregi trebuiesc tăiate, pentru ca lemnul să nu putrezească, iar în vremea din urmă până și electricitatea a fost luată în ajutor pentru stârpirea fluturilor. Proiectoare mari se îndreaptă asupra pădurilor, spre a atrage către lumină norii de fluturi, omoriți pe loc.

E curios însă că pe cât de repede apar într'un loc cete de fluturi spre spaima pădurarilor, pe atât dintr'odată dispar. Vine în joc iarăși echilibrul naturii. Intocmai precum cârdurile de scrumbii, în pribegia lor, se cunosc după șirurile nesfârșite de pescărușii ce sbor în dreptul lor, tot așa de cum s'a înmulțit într'o pădure mironosițele, se năpustesc asupra lor pasărilor, chiar dacă nu pot dovedi să le stârpească pe toate. Viespi mărunte fac ravagii punând ouăle în larve, dar mai ales o boală microbială, molipsitoare, asemenea flășeriei dela viermii de mătăse, îi ucide în chip fulgerător. Toate au o măsură.

Un neam de al mironosiței, aduce mari stricăciuni și arborilor din grădină. E *Lymantria dispar*. Se cunosc bine ouăle lor, lipite de copaci într'un soiu de seamă gălbuie, formând pete flocoase pare că ar fi iască scărmanată. Copiii au plăcere să rupă acest bureți și să-le dea pe foc, căci plesniturile ouălor sunt așa de repezi, încât pare că ar fi pocniturile unor mitraliere depărtate.

Nu rareori se poate prinde și femeiușca în vremea cât depune ouăle, căci e așa de ocupată cu îndeplinirea menirii ei, încât abia dă din aripi, când o străpungi cu acul prin piept. Și acest fluture e frumos îmbrăcat, într'o hlamidă mătăsoasă albă, cu aburi gălbii peste tot și cu puține pete cafenii, iar dosul pieptului e ca o măciucă de peri albi, moi. În schimb bărbatul este așa de felurit

Fig. 367. — *Lymantria dispar*, jos femeia care depune ouăle (B.).

încât nici nu ți-ar veni să crezi că face parte din aceeași specie, dacă nu i-ai găsi adesea împărechiați. E cenușiu-cafeniu și cu brăie mai închise, dese, în curmezișul aripioarelor de dinainte. Trupul e svelt, și pe cap arc două antene stufoase, în contrast cu ale femeii, care sunt subțiri și castanii. Pe cât e femeia de leneșă, pe atâta bărbatul e vioi, sburând chiar ziua.

Omizile ies primăvara din ouăle, care rezistă la frig, în îmbrăcămintea ca de lână, în care sunt învăluite; se recunosc lesne, pentrucă sunt mari, peste tot îmbrăca cu o haină murdară, având pe spate o dungă lată castanie, iar în lungul trupului rânduri de bumbi, albastrii pe jumătatea de dinainte a trupului, roșii pe partea dindărăt. Pe fiecare bumb se află un smoc de peri țepoși, roșcați.

Mănâncă ce găsește; nu alege. După ce au terminat frunzele copacilor, se dau și la cele de porumb. Iar când e cald stau molatece la subsuoara umbroasă a frunzelor. Sunt ani când aduc mari stricăciuni, dar au în schimb mulți dușmani, mai ales niște pa-

raziți care îi dau gata. În America au făcut adevărate pustii, mai ales în grădinile de pometuri bine îngrijite. Acolo însă se iau repede măsuri hotărâtoare. Statul nu se dă în lături dela cheltueli mari, căci pagubele cauzate sunt și mai mari. Și izbânda științei s'a văzut tocmai la acești fluturi căci s'au adus paraziții lor din Europa. Cum s'ar lecuî o boală cu medicamente sigure tot așa s'a stărpit stricăciunile aduse de

acești fluturi. Drept armă nu s'a folosit decât dușmanii lor naturali.

Printre fluturii cari aduc mari pierderi în pădurile de stejar, e *Taumalopaea processionea*. Adeseori vezi păduri întregi de stejăriș, desfrunzite în toiu verii. Mai ales în Dobrogea unde e seceta mai mare, cirităii mărunți de stejari nu sunt decât vreascuri acoperite cu o pânză rară de mătăasă, în vârf cu cuiburi de omizi.

Fluturile e mărunț, păros, mătășos, cu aripioarele de dinainte cafenii-gălbii, având dungi mai închise la femeie decât la bărbat.

Interesantă e însă omida, prin obiceiul ce are de a porni la drum, mai ales noaptea, în cărduri nenumărate, având câte una în fruntea lor. Incotro apucă aceasta, se duc și celelalte, ca oile. Fac drumul seara și dimineața, dela cuiburile lor spre vârful ramurilor cu frunze. Cuibul, cât pumnul de mare, e un țesut larg de fire; în el omizile năpăresc, în el se transformă în nimfă; la urmă seamănă cu un sac plin cu căsuțele de chitină îngrămădite una peste alta.

Alte ori merg și ziua. « In Iunie 1887, la Comana, omizile au trecut șinele drumului de fier, spre a merge în pădurea de est. Grosul coloanei era așa de mare încât locomotiva a trecut cu greutate peste omizile sdrobite, din cauza lipsei de frecare a roatelor » (*Knechtel*).

Omizile procesionare, numite așa după obiceiul lor de a merge la mâncare în cărduri, nu sunt rele numai pentru copaci și pentru oameni și vite. In lungul trupului lor cenușiu cu pete mai închise și cu capul negru, se află numeroși peri, ca de sticlă, cu vârful ascuțit și cu un canal lăuntric în care se găsește un suc urzicător, cam ca al urziceii. Pe fiecare omidă, se află măcar vreo 4—5000 de perișori care se rup lesne și sunt împrăștiați de vânt, adesea ca niște nourași de praf în jurul copacilor. Sfărmăturile ca acele de ascuțite se infig lesne în piele, în mucoasa nasului, în gâtiță, aducând mâncărime, inflamațiuni și chiar mici ulcere. Pentru vitele care pasc iarba din preajma stejarelor cu omizi, e un pericol continuu, căci pot pieri când înghit

Fig. 368. — Fluturile cu omida procesionară.

mulți peri. Aceasta e o rea armă de apărare a omizilor căci și pasă-
rile se feresc să le atingă. Numai cucul le vine de hac; pentru ele e ca
și ariciul pentru vipere. Stomacul cucului, fiindcă și el mănâncă omizi

Fig. 369. — Omida de *Dicranura vinula*, în poziție de apărare.

castanii cu dungă neregulată albă, ca și cărămida dar cu pete negre. Frumos colorat e și trupul. Capul și pieptul sunt castanii bătând în roșu, pe când pânțele ca și aripele dindărăt roșietice. S'a constatat la el că și hrana are influență asupra colorațiunii, aceasta fiind mai vioaie sau mai ștearsă, după felul frunzelor pe care le mănâncă.

Perii omizii-urs servesc mai mult ca să sperie. Sunt unele omizi care întrebuințează chiar anumite mișcări, prin care să înfricoșeze pe dușman. Fără să vrei te dai cu un pas îndărăt în fața unei asemenea dihăni mâniașe, sborșite. Așa e cu omida fluturului *Dicranura vinula*, omidă care trăiește pe plop și sălcii. Omizile ajung mari, groase, strălucitoare și verzii. Înainte de a se schimba în nimfă devin roșcate și chiar violete. Au un cap mare, caleni, cu tivături roșii și cu două

dungă negre, iar pe spate o dungă neagră ce se lățește pe mijlocul trupului. La coadă are 2 prelungiri, ca dinții de furculiță, îndoite ceva în sus. Când e în pericol se slujește rău. Își ridică amenințător partea de dinainte a trupului, se gheboșează, își trage capul în piept, așa încât petele negre par doi ochi încruntați. Și coada, cu furculița din

multe, pare că e căptușit cu păsă,
de puzderia perilor înfipti în părete.

Sunt multe omizi care au drept apărare perii de pe corp. Dintre acestea cea mai cunoscută este *omida-urs* numită așa tocmai pentru îmbrăcămintea ei cu peri deși, lungi ce-i dă o înfățișare stranie. Perii sunt negri, cu vârful cenușiu, în contrast cu roșul deschis, ca al blanei de vulpe, de pe piept și lături. Se întâlnește des prin grădini, prin burueni sau tufișuri, căci nu alege frunza. Fluturile (*Arctia Caja*) și el e foarte frumos, având aripele de dinainte mari, ca de catifea, pe când aripele dindărăt sunt roșii

Fig. 370. — Omida de *Stauropus jagi*, în poziție de apărare.

vârf o ridică 'n sus, iar din vârful furculiței scoate două fire roșcate pe care le fâlfâie într'o parte și alta.

Schimbarea ce o ia dintr'odată, sperie. Unde mai pui că în același timp dă un suc mirositor, dintre cap și piept, iar dela coadă se răspândește un alt miros de acid salicilic. Pasărilor, șopârlele fug, iar viespile improșcate cu suc, pier. Pe cât e omida de groaznică la înfățișare, pe atâta fluturile e molău, abia mișcându-se.

Neam cu fluturile cu omidatur, este *Zygaena filipendula*, bucuria colecționarilor, căci e ușor de prins și are culori ca focul de vii. Se întâlnește adesea fie pe florile de pământ, dar mai ales pe cele de sicică, din poenile noastre. E un fluture, pe cât de svelt la trup, pe atât de leneș la șor, ziua. Stă nemișcat pe flori și atrage atenția prin cele 6 pete de carmin pe fondul albastru-cenușiu închis al aripelor lor de dinainte. S'ar părea că această culoare vie e spre răul lor,

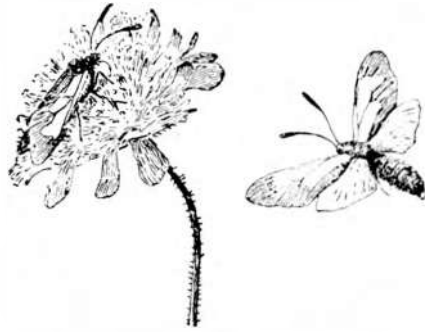

Fig. 371. — *Zygaena*.

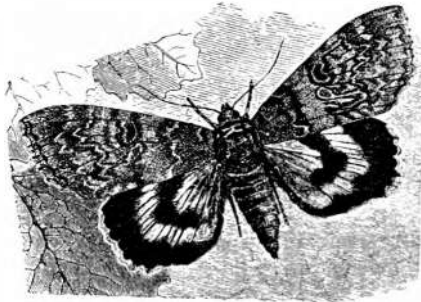

Fig. 372. — *Catocala nupta* (R.).

căci sunt văzute de departe. Când le atingi însă, vezi că dela încheietura picioarelor și a antenelor subțiri și lungi, niște picături roșcate și urât mirositoare. Prin urmare, ca și sălămâzdra cu petele ca focul, nu le pasă, căci pasărilor știu că nu e o mâncare plăcută și le lasă în liniște să doarmă în miros de flori. Spre seară însă își iau și ele șorul.

Numărul fluturilor de noapte este de tot mare. Sunt mai ales o grupă din ei, căroră li se spune *buhe*, care se deosebesc de neamurile viermelui de mătase prin trupul așa de păros încât aduc aminte de cucuvaie. Se deosebesc și prin antenele subțirele și lungi. Când stau ziua liniștiți, au o culoare închisă, mai mult cafenie, dar cu atâtea felurite ape, încât seamănă cu pana dela unii uli. În schimb când șor. noaptea, își desfășoară și aripelile dindărăt, de regulă vioi colorate.

Cel mai frumos și mai mare dintre ei este *Catocala nupta*, a cărui aripi dindărăt sunt ca petalele de mac roș, cu două dungi late, iar la margine cu subțiri tivituri albastrii și galbene. Când stă ziua, pe coaja de plop ori salcie, nici nu-l poți distinge, deoarece, ca toți fluturii de noapte, aripele ca para focului sunt acoperite de aripele de dinainte cafenii și cu ape încrețite în carmeziș. Și larva prezintă o culoare asemenea crengilor de salcie. Intinsă pe o asemenea creangă nici n'o poți distinge.

În această privință poate cel mai frumos exemplu de mimetism la noi este fluturașul *Moma orion*, care spre deosebire de rudele ei, are o culoare albastră cenușie, pe aripele din față cu pete negre și albe.

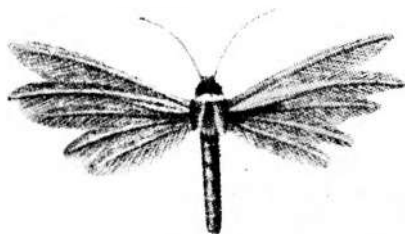

Fig. 373. — *Aripa gâscei*.

Când stă ziua pe lichenii de pe copaci, chiar cel mai fin observator cu greu îl deslușește, așa de bine ce se confundă cu cojile neregulate de licheni, de aceeași culoare ca și fluturele.

Des întâlnit prin grădinile noastre de legume este boho-ciul (*Mamestro brassicae*) a cărui omidă verzie, subțire, mănâncă inima căpătâanii de curechi, făcând mari stricăciuni în bulgări. Fluturele, cu ochii hol-

bați, negri, cu spinarea îngheboșată, cu antenele păroase, are aripioarele de dinaintea surii cu pete roșii și albe, cu dungi mai deschise; seara se sbate și prin prejurul lămpii din casă.

Ca încheiere a fluturilor de noapte voi pomeni fluturele aripa-găștei (*Aciptilia pentadactyla*), cu o înfățișare cu totul deosebită. În întunecul nopții strălucește ca o pană luată de vânt, căci aripele lui sunt albe ca omătul. Numirea ce i-a dat-o poporul vine de acolo că aripele lui nu sunt întregi, ca la ceilalți fluturi ci rupte în 2 și cea dindărăt în 3 fâșii, parcă ar fi penele respirate dela o aripă de pasăre. Se mai poate recunoaște după picioarele de dinapoi lungi și subțiri de altfel cum sunt și antenele. Omizele lui se găsesc către toamnă pe volbură și rochița-rândunelii, în preajma cărora se ține și fluturele.

D. Cotarii (*Geometride*).

Sunt o grupă de fluturi a căror omizi se mișcă într'un chip cu totul deosebit. Au trupul lungăreț și subțire. În afară celor trei perechi adevărate de picioare din apropierea capului, larvele fluturilor mai au un număr diferit de picioare false, mai cărnoase. La cele mai multe omizi acestea se află pe inelele de pe mijlocul trupului, așa încât merg

cu trupul întins. La cotari, picioarele false sunt date spre capătul dindărăt. Când merg își îngheboșază mijlocul și seamănă cu un compas, parcă ar măsura drumul. După ce s'au prins cu picioarele de dinainte, își îndoaie trupul și vin cu capătul de dinapoi lângă cel de dinainte, ca lipitoarea. Altă dată, prinși cu picioarele de dindărăt, stau drepti; ai crede că e o bucată de creangă uscată.

Unul din cei mai mari cotari, dar și din cei mai frumoși fluturi dela noi este c o t a r u l - m e s t e a c ă n u l u i (*Amphidasia betularia*). Aripelile lui sunt albe ca varul, cu o împetrișătură așa de felurită de puncte și linii negre, încât pare că e cioplit în marmoră. Când stă ziua cu aripelile pe jumătate întinse, pe coaja albicioasă de mesteacăn, ades abia se cunoaște, ceea ce iarăși e un caz de mimetism. Și omida își schimbă culoarea după arborele pe care stă, când mai verde, când mai galbie. Mai are particularitatea de a sta ca țepăna pe crengi de o confunzi cu o crenguță.

Interesant e c o t a r u l d e - t o a m n ă (*Hibernia defoliaria*), unul din pacoștele grădinelor de pomi, împotriva căruia grădinarul, cu grijă de munca lui, are de dus luptă grea. Când toate celelalte insecte își caută adăpost de iarnă, iar fluturii au intrat ca'n pământ, acesta se mai arată încă seara, spre uimirea tuturor. Se vede chiar până pe la sfârșitul lui Octombrie și începutul lui Noemvrie. Ca o amintire a podoabei de vară a celorlalți fluturi și el e îmbrăcat cu o haină frumoasă galbenă-roșcată. Dar numai bărbatul este astfel gătit de nuntă. Ceva deosebit; femeia acestui fluture nu zboară; are aripelile închiruite și seamănă mai mult cu un păianjen, galben cu dungi negre, având picioarele lungi și pântecul doidora de ouă. Se ține pe coaja copacilor, așteptându-și mirele. După împerechere bărbatul își ia

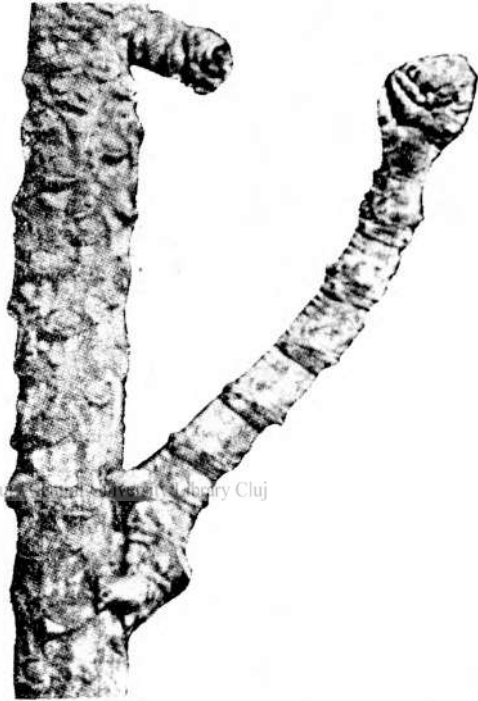

Fig. 371. — Larva cotarului de mesteacăn.

rămas bun dela vieță. Femeia se urcă în grabă pe copac, căci

Fig. 375. — Cotarul-de-loamnă.

bruma a ars frunzele, făcându-le să cadă câte una-una. Ea se duce drept la muguri, speranța arborelui și acolo își depune ouăle. De cum se încălzește, din ou iese o omidă, care se năpustește deodată asupra mugurelui abia plesnit și fraged. După ce a mai crescut, se îmbracă în haină mândră ruginie, galben pe pânțele și cu câte un brăuleț roșcat pe fiecare inel și mănâncă frunzele tinere, proaspăt desfășurate. Astfel slăbește puterea arborelui, care își vede zădărnicită bucuria de peste an. După ce s'a

săturat și și-a îndeplinit stricătoarea-i menire, se lasă la pământ, ca un acrobat, spânzurat în vârful unui fir de mătase pe care-l fabrică anume pentru aceasta.

Tot așa de stricător este și cotarul-agrișului (*Abraxas grossulariata*), iarăși unul din frumozii noștri fluturi, având aripele albe, cu pete negre catifelate, înșirate ca două dungii late, pe când pe aripele dindărăt sunt răzlețe. O dungă galbie, e asvârlită în curmezișul aripelor de dinainte ca un brâu. E neastâmpărat chiar ziua, dar mai ales de cum se înserează. Nu stă în loc o clipă; ținând aripele în sus, seamănă cu un fluture de zi. Omizile ies cam târziu din ouă, așa încât abia a dat de gustul frunzelor de agriș ori pomușoară și sunt silite să se lase în lungul unei frânghiuțe de mătase, la pământ. Cum dă primăvara se trezesc, se urcă pe

Fig. 376. — Cotarul-agrișului.

arbust și se pun să-l desfrunzească. Și înfățișarea lor seamănă cu a fluturului, căci sunt îmbrăcate în haină albă, cu pete negre pe spate.

D'apoi c o t a r u l - p i n u l u i ! Aproape nici să nu cunoști omizile dintre frunzele de pin. Ca și ele subțiri, lunguiețe au dungii dela cap și până la coadă. Ca și alte rude de ale lor, mai au un obicei, care le face adesea să nu poată fi zărite dintre frunze. Stau țepăne, întinse, lipite de creangă de crezi că sunt frunze. Sunt neamuri de ale lor, cotarul stejarului bunăoară, cari are și culoarea potrivită cu creanga, așa încât îți arunci ochii asupra lui dar nu-l bați în seamă, socotindu-l o crenguță uscată. Dacă scuturi sdravăn copacul, cade jos și numai atunci vezi cât sunt de mulți.

E. Fluturași (*Microlepidoptere*).

Când stai într'o noapte de vară, cu un felinar aprins, la masa din grădină, se adună o lume întreagă de fluturi, atrași de lumină. Unii mai nerozi, intră în lăuntru și-și pârlesc aripele delicate la burlanul fierbinte; alții mai cuminiți, vin, se izbesc de geamul felinarului, stau o bucată de vreme amețiți și apoi își iau sborul, văzând că au greșit drumul. În această lume de vietăți predomină fluturașii, făpturi gin-gașe, mici, dar pe cât de mici, mai toți stricători prin omizile lor.

Intre ei cel mai cunoscut, groaza gospodinelor, este m o l i a - d e c a s ă (*Tincola biselliella*). Nu e fluturașul stricător. El zboară ca un zănatec de colo-colo în odăi de cum s'a aprins lumina, fiind fluture de noapte. Dai să-l prinzi și de geaba trudă. Când socoți că l-ai strivit între palme, atunci îți trece pe dinaintea nasului, pare că ar vrea să te necăjească. De altfel fluturele care zboară, de cele mai multe ori este hârbatul. Femeia e ocupată cu depunerea ouălor. Dacă ai ajuns să-l prinzi poți vedea că e un fluturaș drăguț, cu aripele de dinainte bătând în auriu, iar cele dindărăt argintii, având în lungul lor, pe margini, franjuri fine ca niște fire de mătase.

Păcatul e că abia iese larva din ou, și stricăciunea începe. Fluturoaica pune ouăle, ca niște șiraguri de mărgelă, în scoarțe, în haine, unde sunt fire de lână. S'a constatat că pe lângă lână, larva se hrănește și cu fire de iută, mătase, păr. Nu pune gura pe firele de bumbac, pe hârtie ori paie. Din o stofă țesută din bumbac și lână, alege firele din urmă. Larva e ascunsă într'un cilindru ce și-l fabrică, din care nu scoate

Fig. 377. — Cotarul-pinului (B.).

decât capul cafeniu. După o bucată de vreme larva se înveleşte într'un cocon spre a se transforma în fluture.

S'a căutat să se născocoască tot felul de mijloace pentru stârpirea larvei de molie, care aduce mari stricăciuni; s'a folosit tot soiul de gaze, de lichide care se evaporază; de geaba. Fabricanții de stoffe au cheltuit mari sume de bani pentru găsirea unui leac cu care să îmbibe firele de lână, așa încât să nu le mai roadă moliile.

Tot de geaba. Naftalina atât de mult întrebuințată de gospodine, nu prea servește la mare lucru. Singurul mijloc care s'a văzut că e

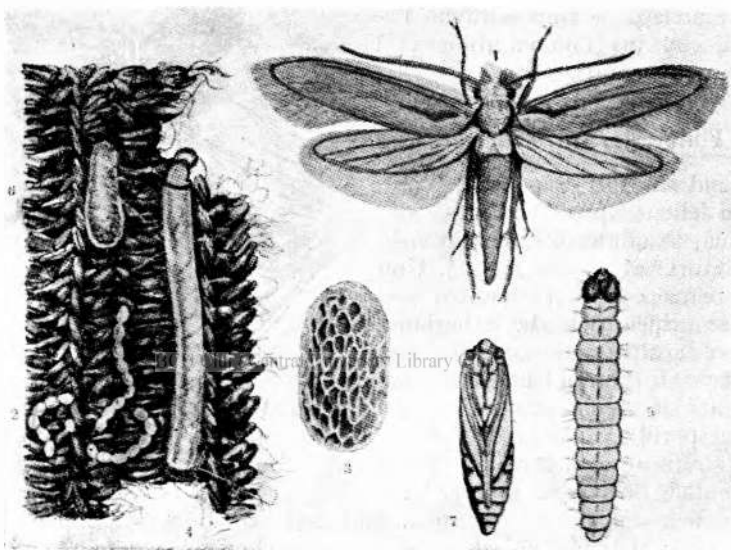

Fig. 378. — *Molva de haine* (din *Kosmos*).

1 = femeia; 2 = șiragul de ouă; 3 = un ou mărit; 4 = larva în tubul ce și-l fabrică; 5 = larva; 6 = gogoșa; 7 = nimfa.

mai bun, e ca hainele, blănurile, să fie cât mai des aerisite, scuturate și lăsate în bătaia soarelui. Lumina și mai ales căldura nu e pe placul larvelor. Hainele de lână, puse într'un spațiu închis, cu o temperatură de 55°, scapă de molii. Curățenia este tot leacul cel mai bun. S'a constatat că molia pune ouăle în anumite locuri de preferințe, cum sunt petele de grăsime sau pe locurile îmbăcșite cu sudoare. Deci tot curățenia, aerisirea a rămas cel mai bun leac împotriva moliilor. Gospodinele dela țară au bunul obicei de a pune printre scoarțe sulfină, pelin, rosmarin, al căror miros nu prea place moliilor. S'a găsit că e bun acest mijloc; e cel mai ușor de folosit.

Sunt puzderie soiurile de fluturași stricători, asemenea moliei. Mai adesea împotriva lor omul rămâne neputincios, cu toată lupta ce ține să o ducă. Li atacă poamele din grădină, grâul din hambar, de pe câmp. Până și făina, dacă nu e mereu aerisită, «face viermi», care de fapt sunt larvele unui fluturaș mărunț.

Ar fi greu de înșirat chiar și cei mai de seamă dintre ei.

Mărul, numai mărul, este atacat de larvele fluturului *Hypomeuta malinella* frumos la înfățișare, ascuns în Iulie pe sub frunze, sburând când le scuturi. Fluturele e mic, cu aripele cele de dinainte

Fig. 379. — Cuib de omizile mărului.

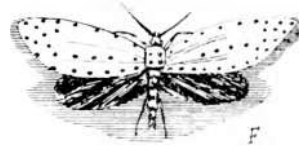

Fig. 380. — Fluturașul mărului.

F = fluturele; D = omida;

A = cuibul ouălor de vară
(din G. Fințescu).

albe ca laptele, cu vreo 12 puncte negre, așezate în trei șiruri și cu franzuri fine pe margini. Femeiușca pune ouăle la baza mugurilor ce se vor deschide primăvara. Cuiburile cu ouă de vară le acoperă cu o coajă ce seamănă cu a mărului, de nu le poți ușor zări. Acolo ies larvele în Iulie, dar stau ascunse până în primăvară când apar una după alta și încep să mănânce frunzișoarele. După ce mai cresc, se urcă la vârful crenguței, în care foiesc larvele mănâncând toate frunzele. Acolo se schimbă în pupă. Amenințate se lasă iute pe un fir de mătase la pământ.

Larvele altei molii (*Carpocapsa pomonella*) trăiesc în mere și pere, săpând un canal până ce ajung la sămburii cu cari se hrănesc mai după plac. Mărul crește, pe din afară nici nu se cunoaște că e atacat, numai că atunci când e aproape de copt, cade jos. E măr viermănos; abia

se cunoaște pe el pata neagră pe unde a intrat larva sau câteva murdării mărunte. Larva se ascunde în pământ, sub coaja copacului sau în magaziile cu fructe; se învelește în gogoasă ca nimfă.

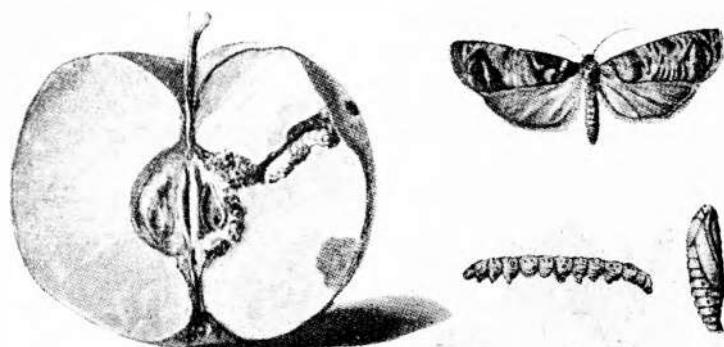

Fig. 381. — *Molia de mere* (B.).

În primăvară iese fluturașul ce se recunoaște după o mare pată brună, cu reflexe bronzate, înconjurată cu o dungă ca de aur, dela capătul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

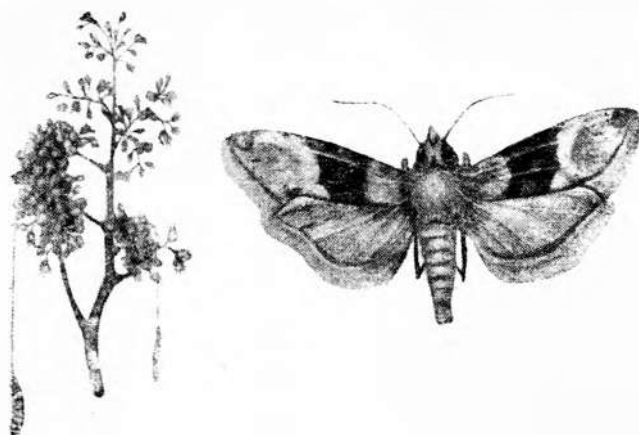

Fig. 382. -- *Cochylis*.

aripelor mari. Fluturașul are mai multe generații. « În regiunea Iașului are 3—4 generații ca în 1913 și 1935. Prima generație în April, Mai, iar cea de-a patra în ultimele zile din August și Septembrie » (Gh. Fintescu).

Dar *cochylis*, care periclitează recoltelele viilor? Și ea e un fluturaș, nici de 12 mm. de mare, când își întinde aripile. Mai rău că dă două generații de larve pe an. Din ouăle puse pe flori ies larve mici, verzui, care găuresc ovarele și leagă florile cu fire de ață. Se lasă la pământ sau rămân pe scoarța viței, se schimbă în nimfă din care prin Iulie ies alți fluturași. Aceștia pun ouăle pe aguridă, iar larvele găuresc bobita acră, nimicind-o. Și așa ce a rămas neatacat din primăvară,

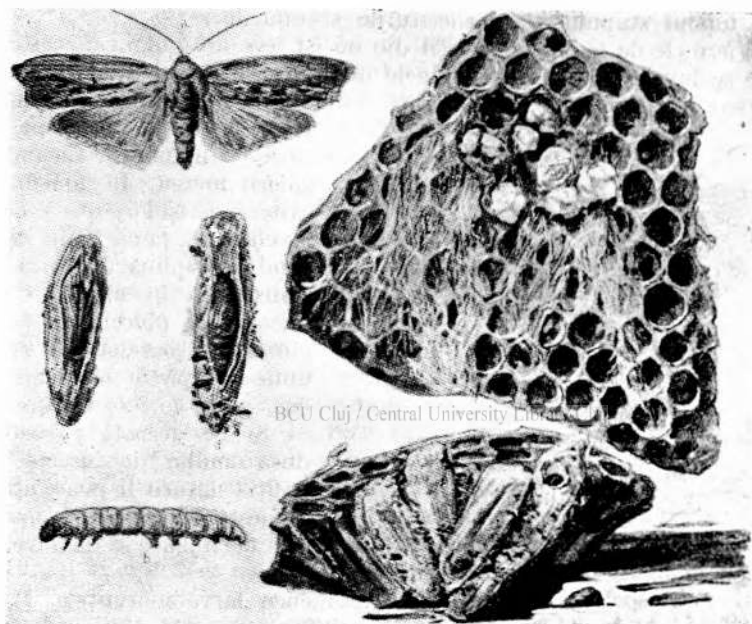

Fig. 383. — Fluturile de găselniță (B.).

e stricat în vară, iar recolta de toamnă e slabă. S'au încercat multe mijloace împotriva lor, dar degeaba trudă. S'a căutat să-i prindă noaptea cu ajutorul lămpilor cu acetilen, dar ori câți se prind tot mai rămân îndeajunși ca să ducă slăbirea rodului. Bun mijloc e să se stropescă floarea cu zeamă de tutun, ca să se ucidă larvele din prima generație.

Până și știubeile cu albine nu sunt scutite de pacostea fluturașilor. E găselnița sau molia-albinelor (*Galleria mellonella*) un fluturaș ce sboară prin preajma prisăcilor și stă toată ziua lipit de pereții stupilor. Cu aripile lui numai franjuri, cu marginea de jos a aripelor de dinainte ca de piele, cu niște epolete de peri, cu antenele

subțiri ca două fire de păr, e poate unul din cei mai frumoși fluturi de noapte. Dar ce folos dacă larvele lor sunt atât de stricătoare?

Iată cum descrie *C. L. Hristea* obiceiurile acestui fluturași, în cartea « Stupăritul », cu multe observații originale.

« De obicei femeia zboară noaptea, cercetează urdinișurile și se strecoară neobservată în stupii mai slabi, unde depune ouă, în colțurile cele mai depărtate, acolo unde albinele nu prea umblă. Când stupul e bine păzit și fluturoaica nu poate depune ouăle înăuntru, le așează sub fundul stupului, la încheieturile scândurilor.

Viermele de îndată ce a ieșit din ou își țese un giulgiu mătășos, în care se învelește, astfel că albinele nu pot să-l atace; numai capul îi rămâne afară, și cum el e chitinos, albinele nu-l pot înțepa. El înaintează astfel în fagure pe măsură ce mănâncă, făcându-și galerii mereu. În măsura în care crește își lărgeste și haina învelitoare, până când ajungând la deplină dezvoltare se transformă în nimfă, ce se fixează de obicei pe marginea bețișoarelor din rame, unde-și sapă în lemn un culcuș, până ce iese fluture ».

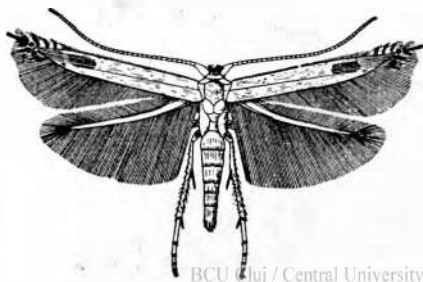

Fig. 384. — *Lyonetia* (d. C. Motaș și V. Zaharescu).

(*Dibrachis buceanus*) din neamul albinelor, căreia îi place să depune ouăle numai în nimfa de găselniță, de o omoară.

Chiar viespelor le vine de hac asemenea larve mărunțele. Larva moliei viespelor (*Aphomia sociella*), este atât de lacomă, încât dă repede gata cuibul de viespi și tot ar mai cere de mâncare. E adevărat Flămânzila din povestea Harap-alb.

Lumea acestor fluturași de noapte este așa de mare, încât spre a-i cunoaște numai pe cei cari trăiesc la noi, o vieață de om s'a căsnit învățatul român *A. Caradja*, ce trăiește izolat la conacul său de lângă Tg. Neamț (Grumăzești). A ajuns cunoscut în lumea întreagă și i se trimet pentru studiu fluturași din China, Japonia, India, etc.

Larvele altor fluturași mărunți se vără în lăuntru frunzelor cât sunt ele de subțiri și mănâncă numai cuprinsul hrănitor, lăsând în urma lor niște canale ca minuscule tunele, prin care înaintează.

Un neam al moliei (*Lyonetia clerkella* K.) a invadat în Moldova (1933) arborii, atacându-le frunza și lăsând niște urme încolăcite; poporul spune că « plouă cu șerpi », trimite de Dumnezeu pentru

prevestirea oamenilor. Numai după rugămintele Maicii Domnului nu a lăsat Dumnezeu să ploaie cu șerpi pe pământ ci numai pe frunze.

Fluturașul mărunț e unul din cei mai frumoși, cu aripioarele argintii cu reflexe aurite, iar pe la margini cu franjuri fine, lungi, la capătul aripelor așa colorate parcă ar fi niște minusculi ochi de păun.

Larva nici de 5 mm. are capul cafeniu, trupul verzui, transparent. Se vâra în frunză și sapă galerii cu atât mai groase cu cât și larva crește. Le sapă în frunze de măr, de cireș, de gutui, de mesteacăn, de alun, etc. Și sapă mai repede decât omul, căci în 24 ore poate să facă și peste 30 mm. de tunel. După ce a crescut, când i-a venit vremea să se schimbe în nimfă, iese din frunză și-și caută loc de regulă sub frunze spre a țese gogoașa. După vreo 12 zile apare fluturale, întotdeauna seara.

La fel un alt fluturaș (*Lithocolletis populiifolia*) citat de A. Caradja în regiunea Grumăzeștilor (Neamț), a invadat în anii 1934—35 plopii din jurul Bucureștilor. Gr. Eliescu a găsit frunze de plop cu câte 30 de tunele pe una. Vieța arborelui este în acest chip primejduită.

Asemenea fluturi, a căror larvă sapă mine în frunză, din care pricină sunt numite *miniere*, se întâlnesc puzderie la noi. În teza sa de doctorat recentă, d-ra E. Bordeanu, a însemnat vreo 83 de specii de fluturași minieri, cari atacă frunzele celor mai diferite plante, până și ale molidului.

De altfel nu numai larvele de fluturi sapă mine în frunze, ci și cele de gândaci, muște, viespi, etc.

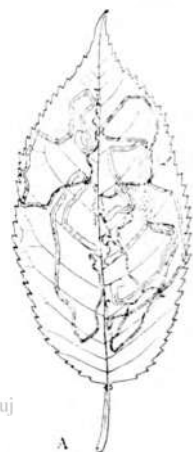

Fig. 385. — Frunză de cireș cu urmele larvei de *Lygonetia* (d. C. Molaș și V. Zahurescu).

Lumea fluturașilor este nenumărată. Nu scapă de ei niciun loc, iar munca ce o depun larvele micuțe pentru ca să asigure hrana este în adevăr uneori uriașă. Cei mai interesați, în această privință, sunt fluturașii de pe lângă ape. Nici nu ș'ar putea cineva închipui ingeniozitatea acestor mici gânjulii.

Iată după *Brehm*, câteva exemple.

Larvele fluturului *Schoenobius gigantellus*, uriașă molie, își sapă locuința în inima papurii, până ajunge la rădăcină. Ne mai având aicea ce mânca, caută un paiu, îl taie cât e ea de lungă, se vâra într'insul și astfel se ridică la fața apei, unde plutește până ce dă de o altă creangă de papură. Se ridică pe ea, cu luntrea în spate, iar la locul potrivit, leagă luntrea cu câte va fire de mătase de papură, până ce în tihnă își sapă loc în inima papurei.

Mai minunată e larva fluturului *Scirphaga praelata*, draguț în imbrăcămintea lui de mătase albă, ținându-se de crenguțele de pipirig.

unde pune ouăle. Larvele cum ics, își fabrică o sfoară de mătase și-și dau drumul în jos. Vântul le leagănă și astfel ajung pe o plantă de baltă, cum e limba broaștei. Cum s'a prins de ea, se pune pe lucru și-și sapă în inima crengii, mâncând măduva pe o distanță de un metru, până ce ajunge la rădăcină. Aicea își face culcuș mai larg, pe care-l astupă cu un căpăcel căptușit cu mătase, ca să nu intre apă în casă. Așa iernează. La primăvară iese, caută altă plantă, sapă și în ea un tunel de vre-o 3½ m., îl lărgeste într'un loc, îl căptușește cu mătase și se transformă în nimfă.

MIRIAPODELE.

Sub acest nume se înțeleg animale mărunte, cu trupul din multe inele chitinoase și pe fiecare, dedesubt, se află una ori două perechi de picioare. N'au 1000 de picioare cum s'ar deduce după nume. Pe cap poartă două antene subțiri, ca și ale insectelor. Având trupul lungăreț, târându-se în mers, poporul nu le-a deosebit de viermi și de aceea tot sub numele de « viermi » le cunoaște.

Fig. 386. —
Polydesmus
(d. A. P.
Băzanosanți)

Sunt artropode străvechi, printre cele dintâi apărute pe fața pământului. Când pe uscaturi se așternea umbra deasă a copacilor fără flori, când nici urmă de pasăre ori de mamifer nu se afla, miriapodele în tovărășia scorpionilor și a unora dintre insecte erau singurele animale cu carapacă de chitină, care foiau printre frunzele căzute.

Până astăzi au păstrat obiceiul de a se ascunde la întunec, în umbra frunzelor moarte sau pe sub pietre, fugind în alte ascunzișuri de îndată ce le scormonește cineva din culcușul lor cald și umed.

Cele mai cunoscute miriapode dela noi sunt următoarele, aparținând la două grupe diferite.

A. *Diplopodele* sunt miriapode cu trupul obișnuit rotund, cu antene scurte, cu picioare mărunte și numeroase, obișnuit câte 2 pe un inel.

Destul de des se găsește scolo pendra (*Polydesmus complanatus* lungă cam de două degete (24 mm.) cu trupul lățit și colorat cafeniu deschis, bătănd în roșietic.

Primăvara, când pădurea nu e încă înfrunzită și clopoțeii vestesc vremea caldă, printre cele dintâi ființe întâlnite sub frunzarul uscat de pe jos este și acest animal, care fuge de îndată ce-l izbește lumina. Alte ori se întâlnesc mai multe, prin scorburile de sălcii bătrâne.

Când e să-și puie ouăle, își face un cuib de lut lipit bine pe o piatră ori o bucată de lemn cu țărână pe ea. Se face covrig și se învârtște în loc până ce în jurul ei se ridică un val de țărână. Cu saliva ce o dă din gură, țărna e întărită. În mijlocul valului pune ouăle, mărunte, așezate colac. După aceea înalță gardul de țărână până ce-l îmbină ca un clopot, în vârful căruia lasă o gaură pe unde intră aerul.

Unul dintre cele mai obișnuite pe la noi este șarpele-orb (*Julus sabulosus*) lung și de 1 cm., cu trupul ca de metal, strălucitor, negriu, un mic vâlătuc luciu cu picioare mărunțele, dese, câte două pe fiecare din inelele numeroase ale trupului.

Stă printre frunze, pe jos, dar se urcă și pe copaci. Cum îl atingi cade la pământ, se face colac, întorcându-și spre dușman dosul luciu al inelelor chitinoase. Se hrănește cu frunze putrede, cu ciuperci.

Mai scurt, mai lat, semănând mai mult cu o molie de casă este *Glomeris marginata*; trăiește pe sub pietricele și printre frunzele moarte mai ales în pădurile de fag. Nici nu-i zărești piciorușele, căci sunt ascunse sub marginea lățită a chitinei de pe spate. Când merge nu i se vede decât căpușorul negru cu două antene scurte. Pășește bănuitor și cu prevedere. Cum i se năzare ceva îndoelnic repede se face ghem, ca ariciul, de nu-i mai vezi nici cap, nici picioare. E ca un boț de pământ. Stă așa până ce crede că a trecut primejdia și numai cu toată prudența începe să se întindă, continuându-și drumul.

Neamurile lui, de prin țările calde, unele lungi și de un lat de mână, scot un țărâit prelung, tânguitor, ce răsună în liniștea nopții ca un glas de pasăre.

Fig. 387. —
Șarpele-orb
(B.-I.).

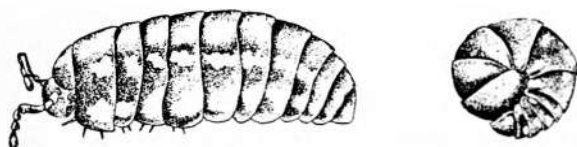

Fig. 388. — *Glomeris marginata* (B.-I.).

Toate aceste soiuri de miriapode trăiesc mai mult din putrezi-
ciuni de plante. Nu sunt periculoase.

B. Chilopodele cuprind animale cu trupul turtit, mai lătuț, cu antene lungi și câte o păreche de picioare lungi pe fiecare inel. U r e -
c h e l n i ț a (*Lithobius forficatus*) se repede și la insecte ori omizi. De

aceea fuge iute. Nu rar se întâlnește pe sub coaja arborilor bătrâni ori ascunsă sub o surciacă din grădină. E castanie la culoare, cu capul mare și antenele lungi. Inelele mai moi sunt lătuțe, așa încât picioarele sunt mai rare, iar ultima păreche mai lungă este dată îndărăt, din care pricină seamănă cu urechelnița dintre insecte.

Fig. 389. --- Urechelnița.

Printre neamurile ei, e un hrăpăreț în lumea ființelor mărunte. Are toate însușirile animalelor de pradă, din ori ce categorie ar fi. Este iute la mers și mișcări, are simțurile agere. Pipăie cu antenele lungi și vede minunat cu cei vreo 40 de ochi de fiecare parte a capului.

Se repede la pradă, o apucă cu niște căngi ascuțite ca niște ghiare, din vârful cărora se scurge o otravă ce paralizează repede victima. Cu fălcile chitinoase, sdravene, taie trupul omidei.

Sunt animale de noapte sau de amurg, peste zi ținându-se ascunse. In cele întâi zile de primăvară femeia târaie după dânsa, la capătul trupului, un ou alb ca un săcușor, care cade la cele din urmă, iar din el iese pușorul ce seamănă cu părinții, dar are numai 7 perechi de picioare.

Cel mai lung miriapod dela noi este *Geophilus longicornis*, ai zice o sfoară ce se mișcă șerpuiind pe pământ. Trupul e lung, subțire, ca un viermișor cu antene lungi. Inelele sunt numeroase și pe fiecare din ele se află câte o păreche de piciorușe scurte, mai negricioase față de

Fig. 390. --- *Geophilus* (B.-L.).

trupul alburui. E dușmanul rămelor. Se încolăcește ca un șarpe pe trupul lor și cu toate svârcolirile viermelui, nu se lasă până ce nu-l paralizează cu sucul otrăvitor.

In totul luate, miriapodele sunt animale în stângere, urmașii slăbiți ai unei spițe vechi.

ARACHNOIDEA.

(Păianjenii).

Sub acest nume se înțelege o grupă numeroasă de artropode. Se deosebesc de insecte; au trupul cu 8 picioare, împărțit numai

în două părți, de o parte capul cu pieptul la un loc, de alta pânțele.

Sunt animale de uscat; rar trăiesc în apă.

Le plac mai mult locurile bătute de soare; de aceea sunt tot mai numeroase spre ecuator și se împuținează în spre zonele polare.

După felul variat de traiu, au luat înfățișări deosebite. Un scorpion pus alături de păianjenul obișnuit ori râia, nici n'ai crede deodată că face parte din aceeași grupă de animale.

A. *Păianjenii propriu ziși*, sunt ființe minunate deși înfățișarea lor este mai adesea respingătoare.

Animale de pradă, fiare între măruntele făpturi, stau la pândă, ascunse, cu picioarele strânse grămadă, gata să se repeadă. Trupul adesea pârșos, e ca un sac. Ochii bulbucați, strălucitori, sunt neadormiți. Intind în calea bietelor insecte plasă de mătasă, formată din fire subțiri, cleioase, țesute des. E de ajuns ca o muscă să se atingă de ele, pentru ca să se lipească. Cu cât se sbate, cu atâta se încălcește mai rău; picioare și aripi îi sunt ca paralizate. O moarte chinuitoare o așteaptă, căci nu poate fi mai groaznic sfârșit, decât să te știi că te pândește călăul și nu poți fugi.

Cu toată înfățișarea respingătoare, masca cruzimii și a viclesugului la un loc, sunt făpturi minunate pentru că cele mai multe știu să toarcă fire de mătase așa de delicate, cum nici omul nu le poate imita. Un fir de mătase de al păianjenului e de 5 ori mai subțire decât al viermelui de mătase; 18.000 de fire lipite abia dau grosimea unui fir de ață obișnuit. Pentru instrumentele optice, la măsurătorile micrometrice, omul a fabricat fire de argint cu diametru de 0,028 mm.; păianjenul fabrică fire cu diametru de 0,0028 mm. Din altele și mai subțiri (0,0004 mm.) 1400 de fire de păianjen abia dau grosimea unui fir de păr. Cât de subțiri sunt, au o elasticitate mare și nu se rup lesne.

De aceea de mult încă, dela începutul veacului al XVIII-lea, unui francez *Bon de Saint-Gilair*e i-a venit în gând să folosească firul de mătase al păianjenului în locul celui de vierme de mătasă. Gândul nu a fost părăsit, deși greutatea mari s'au pus în cale. Mătasa e puțină. Dela un păianjen mare din Madagascar abia s'a putut toarcă în 10 zile, un fir lung de 1900 m.

Totuși s'au găsit dispozitive care să depene firele ieșite deodată dela mai mulți păianjeni, putându-se toarcă în altele mai groase, cu care s'a țesut pânză mai trainică și mai moale decât de mătasă.

Prin pânza lor lipicioasă, prin lăcomia lor nesăturată, păianjenii sunt dușmanii cei mai neîmpăcați ai insectelor și în special ai muștelor. Am cunoscut un profesor de universitate dela noi, în a cărui odaie de lucru păianjenii țesau pânzele, în liniște, în toate ungherele; în schimb nu era o muscă în casă. Și înțeleptul *Solomon* ca și învățatul *Aristotel*, socoteau păianjenii ca simbolul hărniciei și al îndrăzneiei, cu toată înfățișarea lor nu întotdeauna drăgălașă. Firele de mătase

însă le servesc și la răspândirea lor în depărtări. Funigeei cari dau farmec zilelor de toamnă, țesând pânză argintie peste câmpurile uscate, nu sunt decât ațe de păianjeni. Când nu le e priincioasă vremea, țese pânză și-și fac un soiu de învălitoare ca o găoace de ou în care așteaptă vremuri mai bune.

Fig. 391. — *Painjenul cu cruce (B.)*.

Sunt păianjeni cari trăiesc pe pământ și-și prind prada prin sărituri; alții trăiesc pe plante, pe sub frunze uscate, în cuiburi de păsări, în casă, rar în apă.

La noi trăiesc peste 600 de specii. Numai în Bucovina d-l Dr. A. Roșca a găsit peste 400 specii, în mare parte comune cu acele din restul țării, studiate de I. Scriban, I. Huzum ș. a.

Cel mai cunoscut fiind cel mai răspândit este *păianjenul-cu-cruce* (*Aranea diademata*). E meșterul neîntrecut în țesutul pânzei, sub formă de plasă rară, cu fire concentrice, întărite cu altele radiare. Mai ales către toamnă, când bruma arginteste pajیștea, pânza păianjenului acestuia sclipește în bătaia soa-

relui ca un țesut fin de briliante, broboanele de brumă înșirate pe firele de ață.

E imposibil de închipuit ca păianjenul să-și fabrice minunata-i pânză numai din instinct. Toți observatorii sunt de acord asupra judecării și chibzuinței acestui mic animal, mai ales în adaptarea pânzei după locul unde și-o țese, care nu e același la toți painjenii.

Mai întâi nu-și așează pânza oriunde. Nu-i e indiferent cum și unde și-o întinde. Cunoaște direcția vântului, își dă seamă de vreo atracție oarecare pentru insecte și o țese în calea lor. A întâlnit o piedică în cale? O ocolește. Se lasă ca un acrobat pe un fir de ață, se hloabănă sau e luat de vânt, până ce găsește un alt suport potrivit. Își dă seamă prin simțuri mai agere decât ale omului că firul e bine întins și țapăn lipit la capete. De această frânghie întinsă se servește apoi spre a zidi scheletul volocului său aerian. Acesta se compune dintr'un cadru triunghiular sau trapezoidal, unghiurile fixate solid de care leagă firele radiale.

Fig. 392. — *Pânza păianjenului cu cruce (d. Schmeil)*.

Ambele alcătuiesc urzeala de susținere a pânzei. Firul lor e mai solid, neted, bine întins.

Spirele sunt adevărate capcane. Sunt țesute din fire mai larg prinse și cleioase. În lungul lor sunt înșirate mărgelile microscopice, formate dintr'un suc ce nu se usucă lesne în contact cu aerul.

Pentru a țese pânza se servește de picioare și cu o dexteritate atât de mare, încât o roată întreagă e gata în 10 de minute. O lucrează mai ales în zori, pe rouă, înainte de a se scula insectele. Cu picioarele de dinainte, ca și cu un compas, ține măsura dintre spirale. Cu a 2-a și a 3-a păreche de picioare se prinde de firele radiale, cu a patra trage firul ce iese din pânțece și-l înnoadă; și anume cu un picior îl ține întins, cu celălalt picior îl lipește. Și totul merge atât de repede și sigur, încât nicio greșeală nu se observă.

După ce a terminat de țesut pânza, toarce un fir mai gros, îl leagă cu un capăt de centru roșii, iar celălalt e dus până la locul de pândă, sub o frunză. E firul lui telefonic. Atât de sensibil e încât la cea mai slabă tremurătură a pânzei, îi vine vestea că o muscă s'a lipit. Repede se duce la ea, o învelește în alte fire toarse în grabă ca într'un giulgiu, încât îi paralizează orice mișcare. Așa învălătucită, o duce mai la umbră, unde îi sugă sucurile cât e încă în viață. Cadavrul uscat îl asvârle la pământ, căci painjenul este și un bun gospodar: își ține pânza mereu curățită de orice cadavru, care la urmă ar servi drept sperietoare pentru alte insecte.

Dacă insecta prinsă e mai mare și rupe pânza în sbuciumările ei din primele clipe, scăpând dela moarte sigură, painjenul repede se pune să-și dreagă pânza ruptă. Dacă un roi de musculițe prea mărunte spre a-i putea servi drept hrană a înnegrit pânza cleioasă, neputând-o lesne curăți o părăsește mai degrabă decât s'o vadă murdară.

Pe cât de minunată e fabricarea pânzei, pe atât de minunate sunt instrumentele cu care lucrează. Fabrica materiei din care sunt formate firele, se află în pânțece. Sunt niște ghinduri, care se deschid în vârful a trei perechi de gurgui, dela capătul pânțecelui. Gurguiile la rândul lor au în vârf țevi subțiri, vreo 100 la număr, prin care iese materia fabricată în ghinduri, dând firele. S'a constatat că nu toate tuburile sunt la fel; unele mărunte dau firele cu care painjenul învălătucește musca; altele mai mari dau firele de țesut plasa, altele mătasa cu care se face sacul de învelit ouăle.

Instrumentul de tors și țesut e la capătul picioarelor. Nici nu-și poate închipui cineva cât e de minunat alcătuit, decât când îl observă la microscop. La vârful picioarelor are și spată și suveică. Sunt cângi netede cu ajutorul cărora alunecă pe fire cu agilitate, fără să se înleie. Sunt altele ca niște pieptănușe, iar unul mai mare ca un cârlig. Intre acestea se adună firisoarele din țevi, de se lipesc formând firul mai gros. Și cu atâta agilitate ce le mișcă! Intrece pe cea mai harnică femeie ce țese la război.

Mășter în țesut, este înzestrat cu simțuri așa de agere încât poate deosebi tremurătura pânzei când e bătută de vânt, de tremurăturile născute prin svâcniturile victimei. Unii peri mai lungi de pe picioare sunt antene sensibile prin care prinde sunetele, băzăitura muștei, iar alții mai scurți sunt tactili. Măcar că are 8 ochi pe frunte, vede slab.

Către toamnă femeia depune multe ouă într'un sac de mătasă, țesut cu multă grijă și pe care-l anină într'un adăpost, ca să-l ferească de frigul iernii. Primăvara iese din fiecare ou câte un păianjenas, în totul asemănător părinților, începând vieța de pândă.

Forma, așezarea și măiestria cu care e țesută pânza variază dela păianjen la păianjen.

Astfel *păianjenul-de-casă* (*Tegenaria domestica*) țese o pânză deasă, pe care o fixează în ungherile ascunse, aproape de plafond. Oricine le cunoaște, înnegrite de fum și praf. O țese tot cu meșteșug. Mai întâi face un odgon de susținere la margine, fixând de pereți un fir mai gros, ce-l împletește mereu, ca să ție bine. După aceea

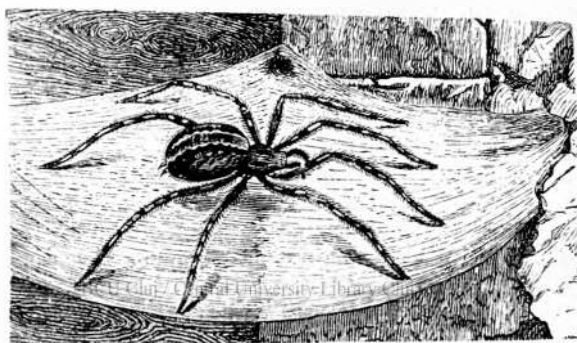

Fig. 393. — Păianjenul de casă.

mereu fugă de colo-colo, ca și suveica în război, de lipește fire paralele cu acest odgon dela margine. După ce a întins așa pânza, puțin burdușită în jos, o întărește cu câteva fire în curmeșis. Seamănă astfel cu un hamac țesut mai des. La urmă, în colț, își face un tub în care se ascunde și așteaptă.

Toată pânza e astfel ca o leică cu deschidere largă.

La fel aproape e pânza ce o țese *Agalena labyrinthica* (păianjenul cu casa în labirint), prinde crengile tufelor mărunte. E o pânză deasă, cu firele încălcite, verticală; la capătul de jos se termină printr'un tub cu două deschideri pentru pândă. Mai fină, mai complicată, mai deasă e pânza ce o țese femeia, pentru ca în mijlocul ei să-și puie sacul cu ouă!

Mai toți păianjenii adevărați au ghinduri pentru fabricat mătasa, fie că o folosesc măcar spre a înveli ouăle, apărându-le de frigul iernii.

Alte ori se folosesc de firele de mătasă, ca de un balon, ca să se împrăstie la depărtări mai mari de locul în care s'au înmulțit.

Cine nu cunoaște funigiei, acele ațe subțiri de mătasă argintii care plutesc în aerul împede din zilele senine de toamnă? Uneori sunt

atât de multe încât prinzându-se de spini ori buruienile mai răsărite de pe câmpurile noastre largi, le îmbracă într-o maramă fină de mătăasă, ce selipește sub podoaba broboanelor de brumă, pare că ar fi o pânză bătută cu pietre prețioase. E o privesiște minunată. Uneori Bărăganul pare înflorit din cauza firelor multe aninate de scai de tot soiul. Cealță alburie se ridică încet de pe câmpii, lăsând să străbată lumina blândă a soarelui, ce învăluie firea. Funigiei, așa se numesc firele albe de mătăasă, strălucesc peste câmpul ars de secetă. Când soarele se ridică și cerul devine albastru, limpede, în văzduh se întind fire albe, lungi la nesfârșit, ce plutesc în neștiire, îndoite puțin de boarea născută din diferența de temperatură. Se prind de haine, se prind de vârful crengilor desfrunzite, plutind domol, când ridicându-se încet, când lăsându-se în jos, ca mânate de un suflu tainic al unei ființe nevăzute.

În toate vremurile și la toate popoarele au deșteptat cele mai diferite gânduri și au căpătat fel de fel de nume. Unii le-au socotit ca sucuri uscate de plante, alții că sunt produse atmosferice. Nu a lipsit nici credința că sunt prevestitori de războaie, de ciumă.

În realitate sunt aparatele de călătorie ale diferiților păianjeni mărunți. *Aristotel* a bănuit că firele sunt produse de păianjeni. În decursul vremurilor, chiar în evul mediu, s'au găsit păianjeni prinși la capătul unora dintre fire.

Azi e deplin dovedit că funigiei sunt ațe de păianjen folosite pentru pribegia prin ajutorul vântului. Cum sunt pufurile de păpădie care transportă fructul cu sămânța ca într-un balon la mari depărtări, tot așa și aceste fire ușoare, purtate de vânt, transportă păianjenajii, uncori la enorme distanțe. *Darwin* povestește, că pe corabia pe care se afla, deodată a căzut ca o ploaie de păianjeni mici, măcar că se găsea la 100 km. depărtare de țarm.

În zorii zilei senine, păianjenul cată un loc mai ridicat, în bătaia vântului. Se înțepenește bine pe picioare și storcând gurguiele dela capătul pântecului, scoate un fir de mătăasă și-l lipește de locul pe care se află. Apoi continuă să fabrice firul, care e luat de vânt, burdușit, plutind îndoit în aer. Când crede păianjenul că a fabricat destul de lung fir, deslipește capătul funiei de locul unde l-a lipit și se lasă în seama vântului, plutind în bătaia soarelui de toamnă. Astfel călătorește în zarea largă. Când vrea să se lase la pământ, dacă firul nu s'a aninat de creanga vreunui copac, îl strânge mototol cu picioarele din-dărăt și astfel cade încet ca și aviatorul cu o parașută.

Asemenea mijloc de răspândire îl au mai ales păianjenii care nu-și țin o plasă. Așa e bunăoară *Lycosa*, unul dintre cei dintâi păianjeni zăriți primăvara, fugind pe pământul abia încălzit. Se recunoaște lesne după trupul lungăreț, având pe frunte trei rânduri de ochi, iar pe dosul pântecului niște puncte albe pare că ar fi tot niște ochi. Are picioarele lungi și par a fi 5 perechi, deoarece și niște apendice dela gură sunt lungite și seamănă cu picioarele, de și sunt mai scurte.

E atât de crud în cât nu rar se întâmplă ca femeia să se repeadă la bărbat și să-l mănânce, cu câte-va clipe după dragoste.

Nu țese pânză, deși sunt adevărate fiare. Nemții îl numesc Wolf-pândă cu multă răbdare și când a venit momentul prielnic se repede la pradă ca fulgerul și adesea cu o săritură l-a prins în ghiare. Poate fugi repede, căci are picioare lungi, iar vederea e ageră.

Fig. 394. — Femeia de *Lycosa* cu sacul cu ouă sub ea (B.-I.).

În schimb își îngrijește de copii ca o mamă bună. E ca o cloșcă cu pui. Aceștia, mărunței, puzderie, ies din ou în mijlocul verii, așa încât n'au nevoie de adăpost. În schimb au nevoie de pază și mama lor e lângă ei, până ce năpârlesc de vreo câteva ori și se împrăștie în lume pe seama lor.

E interesant și chipul cum își cară sacul cu ouă. Nu e rar să o întâlnești, cum îl poartă cu dânsa unde se duce și-l apără cu toată îndârjirea de mamă. Cum își fabrică sacul în care se ouă, e iarăși o-

minune, arătând pricepere și meșteșug abil. Mai întâi țese o pânză deasă, pe care o prinde cu marginile de pământ, ca să n'o ia vântul. În mijlocul ei își depune ouăle mărunțele, grămăjoară. Se odihnește, ostenită, după ce a făcut pânza, după ce a depus ouăle. Pe urmă repede se pune iarăși la țesut o pânză ușoară, cu care acopere grămada de ouă.

Desprinde marginile pânzei de desupt, le îndoaie în sus, ca și gospodina care face plăcinte cu poalele 'n brâu. Așa ajunge să fabrice un gogoloș albiu, pe care apoi îl rostogolește de vreo câteva ori cu grijă, legându-l bine cu alte fire, care nu mai conțin să iasă din pânțele. Sacul e gata. Il anină cu câteva fire toarse de pânțele ei și-l poartă cu grijă nedeslipindu-se o clipă de el, ca de o comoară.

Fig. 395. — Păianjeni aurii (d. C. Moț). Hanul-Conache (Tecuci).

Când pușorii, mărunței cât firul de mac, ies din ouă, până ce se desmeticesc stau grămadă pe spinarea mamei, împrăștiindu-se apoi ca potârnichele îndată ce simt puterea de a trăi pe seama lor.

Lumea măruntelor ființe prezintă tablouri la fel cu acele întâlnite în cea omenească. De ce oare le-am crede lipsite de judecată, de dragoste, de chibzuință? Numai pentru că fac parte dintre necuvântătoare?

Păianjenii sunt numeroși, mari, cu cât trec spre ecuator. Sunt unii și frumos colorați. Există și la noi păianjeni cari aduc cu cei depărtați. Iși duc viața tot prin locurile bătute de soare. Pe nisipurile dela Hanul-Conache (Tecuci) se găsesc astfel de păianjeni, cu brăie aurii în curmeziș, cu picioarele lungi (Fig. 395).

Lycosa vânează în câmp deschis; *Dolomedes* pe apă. E un păianjen drăguț, măsliniu la culoare, cu tivituri albe și galbene pe laturile trupului.

Nu e un păianjen de baltă. Casa lui e pe uscat. Pe apă se avântură numai la vânat. Pentru aceasta își fabrică o plută, întocmai ca și oamenii. Cu fire de mătăsă drept curmeie, leagă bucatele de frunze,

pe care se așează lăsându-se în voia vântului, să fie purtat pe luciul apei. Alte ori se sprijină cu picioarele de dinainte pe o crenguță uscată, împingând-o cu picioarele de dinapoi, cu care atinge apa. Nu e o minunată înțelegere a împrejurărilor? Omul primitiv făcea altfel? Indată ce zărește o muscă, se repede ca săgeata, o apucă în cângi și se retrage pe țărnam sau pe huntea lui, ca s'o mănânce în tihnă.

Pe lângă păianjeni din neamul *Lycosa*, fabrică funigiei și păianjenii cei mai drăguți dela noi, căci au colorațiuni și forme variate. Fac parte din grupa *Thomisida*. Cei mai mulți au obiceiul crabilor. Pot merge înainte, dar tot atât de ușor merg înapoi sau mai ales costis, într'o parte.

Asemenea păianjeni mai au o particularitate. La ei mimetismul e foarte dezvoltat. Unde stau, abia dacă cu atenție îi poți recunoaște, fie pentru că au colorația locului pe care s'au așezat, fie că au chiar forme colțuroase, variate.

Multe specii se țin de flori. Stau pitite sub petale. Când vine chiar o albină, grăbită să sugă nectarul, deodată se simte prinsă de două brațe, cu cârlige la vârf. Se sbate, scoate acul să se apere, dar

Fig. 396. — *Dolomedes* (B.).

împunge 'n vânt, căci picioarele de dinainte ale păianjenului sunt lungi, așa încât acul albinei nu poate ajunge în trupul dușmanului ascuns. Se sbate cât se sbate, până ce veninul păianjenului o liniștește. Așa e *Misumena* dela noi. Bărbatul este albastrui pe spate, cu tivitură de catifea castanie pe delături și încins cu două brăie late cafenii. Pân-tecele femeii e ca lămâia pe spate, cu dungi castanii. Când stă într'o floare colorată, nemișcat, la pândă, nici ochii insectei celei mai băgă-toare 'n seamă nu o poate desluși din mijlocul petalelor stropite cu tot soiul de culori.

Printre frunze, pe care le leagă prin fire de mătăasă, este alt păianjen, des întâlnit și la noi, *Xysticus viaticus*, colorat ca frunza îngălbenită de toamnă, dar cu dungi mai deschise pe spinare, în lung pe piept. În curmeziș pe pân-tece.

În lumea măruntelor ființi întâlnești tot soiul de obiceiuri. Până și saltimbanci nu lipsesc printre păianjeni. Cel mai cunoscut la noi este p a i a n j e n u l - s a l t i m b a n c (*Salticus scenicum*), de pe zidurile și zăplazurile bătute de soare. E micuț, de 5—6 mm., cu trup lungăreț, castaniu, cu desenuri albe pe spinare, și niște brăie albicioase pe pân-tece. Îl vezi că stă, nemișcat. Cum a zărit o muscă așezată și ea să se soarească, păianjenul se mișcă încet, încet, ca să nu-l simtă nici vic-tima, de felul ei destul de bănuitoare. Când a ajuns la vreo 3 cm. de pradă, cu o săritură e în spatele ei, înfigându-și ghiarele de o parali-zează imediat. O conduce frumușel într'un colț, de se ospătează în tihnă.

Alte ori când se află pe un perete vertical, fiara și victima, cad jos. Nu ajung până la pământ, căci păianjenul ca fulgerul scoate un fir de mătăasă, îl lipește cu capătul de perete. Stă astfel spânzurat o clipă de funia ce a asvârlit-o, hlobănându-se cu musca 'n ghiare. Se urcă apoi pe funie, cum fac toți păianjenii, până ce atinge iar peretele.

Caraghioase par săriturile ce le face când îl pâlăște focul dragostei și se apropie de femeie. E un adevărat clown, de unde și numele ce i-l dau nemții de Harlekinspinne. Cum a zărit femeiușca, chiar la un pas depărtare, începe să cadă într'o escitare nebunească. Se învârtește tot în jurul ei, în spirale din ce în ce mai strânse, dar nu merge ca lumea, ci fără să se răstoarne, când pe o coastă când pe alta, în repețite rân-duri, ca și când l-a apucat ducă-se pe pustii. Când s'a apropiat cu totul de femeie, îl cuprinde aproape nebuneala, așa de des ce se învârtește locului. De altfel și femeia începe să fie neastâmpărată, să se agite și ea. Numai după ce s'au liniștit, are loc împerecherea.

Neamurile lui din țările calde, admirabil colorate, obișnuiesc un alt joc în preajma femeii. Se ridică pe picioarele dindărăt, înalță pe cele de dinainte cât mai sus, sărind în aer, ca niște cocoși înfierbântați de dragoste. Când se întâlnesc doi bărbați se apucă la harță. Numai după asemenea jocuri și lupte cavaleresti, învingătorul este primit să se apropie de femeia, care și ea, nu stă cu totul liniștită.

Cu cele povestite acum nu s'a isprăvit variația obiceiurilor constatate păianjeni.

Cel mai mare păianjen dela noi, pitic și el față de neamurile lui de prin țările depărtate, calde, este tot un *Lycosa*. Dracii de copii îl scot din pământ cu bombiță de ceară, pusă la capătul unei bucăți de sfoară.

Femeia păianjenului stă pitulită la fundul unui cotton destul de larg săpat în pământ cu multă caznă. Crezând că e un mosafir nepoftit, păianjenul se repede cu căngile gata de atac. Le înfundă în ceară din care nu le poate lesne scoate. Copiii simt greutatea păianjenului acățat de bombiță, după cum se întinde sfoara; cu o smucitură trag repede dihania păroasă, negrie, care nu are vreme să se înșepenească de peretele cotlonului cu picioarele. Tras la lumina zilei, deprins cu întunecul, se oprește uluit. Se strânge ghem, își ridică puțin pieptul în sus, gata la atac. Atunci îl poți observa în tihnă. E ca un ursușor, cu pieptul și pantecele păros, cu picioarele sdravene. Poți să-i observi și căngile dela gură, în vârful cărora e deschiderea ghindurii cu otravă. Sunt ca lama unui cuțitaș, scoasă din plăsele. Li mai poți vedea ochii mari, holbați. În totul e unul din cei mai respingători păianjeni ca înfățișare, umflat, cu picioarele terminate cu câte 2 căngi, cu trupul numai peri.

Copiii îl scot din culcușul lui și cu apă, în loc de bombiță de ceară. Amenințat să fie înădușit, iese la față după aer, căci păianjenii toți respiră prin niște țevi — trachee — dar și prin niște buzunare asemenea plămânilor dela animalele superioare.

Prin ținuturile calde trăiește păianjeni așa de mari — aproape un decimetru — încât se încumetă să atace chiar o șopărlă ori și o vrabie, pe care o ucide îndată cu otrava ce iese din vârful căngilor, adevărate ghiare de carnivore.

Umblând ca un vagabond, de colo colo, în neștire, un alt păianjen dela noi are curiozități neîntâlnite la alții. Cine nu-l cunoaște? Se arată pretutindeni. Nu se sfiește să se aburce și pe pereții din casă.

În adevăr când îl vezi, provoacă mai mult uimire decât teamă. Are picioarele lungi și subțiri, îndoite ca niște compasuri, iar trupul numai pânțele e ca un ceapn pe pirostei, când animalul stă locului, cu picioarele trase lângă trup.

E *Phalangium*, mai viori de îndată ce amurgește, deși se rătăcește și ziua la preumblare, după mâncare. E păianjen după picioare și împărțirea corpului, dar se deosebește atât de mult de restul păianjenilor, încât e socotit ca ultimul reprezentant al unei spițe dezvoltată în timpurile trecute ale pământului, din care au luat naștere ceilalți păianjeni.

Se deosebește de mai toți frații lui mai întâi că nu dă din el nici cea mai slabă ață. Nici n'are de ce. Nu e hrăpăreț; nu stă de pricină altor animale. E pașnic, hrănindu-se cu resturi organice. Dacă-l vezi câteodată cu câte o muscă în gură, n'a prins-o de vie. A găsit-o moartă în cale și și-a luat-o pentru ospăț.

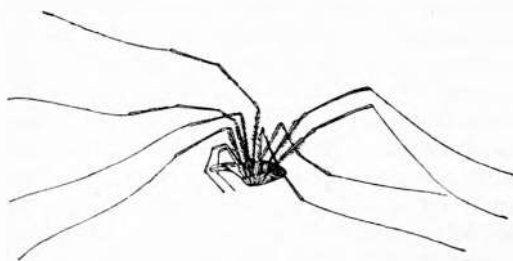
Are o particularitate prea bine cunoscută. La nevoie când e la o strâmtoare în luptă cu vreun dușman și acesta-l apucă de picior cu gând rău, el lasă lesne piciorul în gura dușmanului și fuge cât poate cu celelalte 7 picioare. Copiii cunosc acest mijloc de apărare al păianjenului și-l chinuesc adesea rupându-i toate picioarele, pe care le pun pe o foaie de hârtie, căci acestea se mișcă din încheieturi multă vreme după ce au fost smulse.

Sunt animale pașnice chiar în raporturile dintre ei. Când se întâlnesc doi bărbați în preajma unei femei, se apucă e dreptul la bătaie, dar mai mult de joacă. Rar pleacă cel învins cu un picior mai puțin.

Partea femeiască nici măcar nu are cum să-și facă un sac în care să-și pue ouăle. De aceea caută un loc mai afânat și îngroapă ouăle în pământ

prin ajutorul unui oviscapt, tub lung și foarte sensibil.

Părinții mor de cum dă frigul. Ouăle sunt mai rezistente, suferă gerul iernei; către sfârșitul primăverii din fiecare ou iese câte un păianjenior caraghios, alb, care nu știe ce să facă cu picioarele amortite cât a stat ghem în ou.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Fig. 397. — *Phalangium*.

După ce năpârlește odată, prinde a se mișca mai vioi și numai după 1—5 năpârliri e păianjen în toată firea.

Curiozitățile păianjenilor nu s'au isprăvit; căci pe lângă mulți din cei care-și duc vieața pe uscat sunt și p a i a n j e n i i - d e - a p a (*Argyroneta aquatica*).

Ce minunate obiceiuri are acest păianjen! Cunoaște mijlocul de a-și face un balon sub apă, după acelaș principiu după care *Mongolșier* a construit primele baloane.

Păianjenul trăiește în apă dar nu respiră prin branhiile, ci tot ca și ceilalți păianjeni, trage oxigenul din atmosferă. Așa dar n'are cum îl lua din apă, ci trebuie să se ridice la fața bălților cu apă limpede în care-și duce vieața, ca să respire oxigenul din aer. Dar el nu e un animal să-i placă hoinăreala, ci mai mult să stea acasă. Cum să respire? La el s'a întâmplat minunea din povestea prostului din *Creangă*, care vroia să aducă lumina soarelui cu oborocul în casă. Păianjenul cară aerul.

Casa lui e din mătășă des țesută, așa încât aerul nu o poate răzbate. Cu câteva fire de mătășă o fixează de frunzele și trunchiurile buruienilor din apă, cum se țin baloanele umflate cu odgoane legate de țărșui bătuți în pământ. În asemenea casă, păianjenul cară aerul până ce o umflă cât poate ținea. Pentru aceasta se urcă la fața apei cu pântecul

în sus, își încrucișează picioarele dindărăt, prinzând între ele și perisorii dela vârful pântecelui câteva beșicuțe de aer, care se adună la un loc, cât păianjenul se infundă în apă. Il vezi înnotând, după el cu o beșică plină cu aer, ce strălucește ca o bombiță de mărgăritar. Se pare că din niște ghinduri păianjenul secretează un suc ce se prinde ca o peliclă la fața aerului, iar cu câteva fire de mătăasă o leagă de trup. În acest chip o poate duce acasă, unde o descarcă, umflând balonul țesut din fire. Aprovizionându-se în acest chip cu aer, stă liniștit cu pântecul vârit în casă, căci organele de respirație sunt la capătul pântecelui, iar cu jumătatea de trup de dinainte stă la pândă după animale mici pe care le ademenește cu câteva fire de mătăasă, lăsate să fluture.

Când aerul prin răsufare s'a stricat, cu o tăietură rupe balonul. Aerul iese, balonul se desumflă. După ce-l cârpește, îl umflă din nou și așa are mereu aer proaspăt.

De altfel sunt animale pașnice.

Bărbatul trăiește în înțelegere cu femeia, iar casele lor sunt alăturate. Femeia pune ouăle într'un sac și-l anină de fundul balonului, iar puii după ce au năpărlit de câteva ori în casa părintească, se pun și ei să-și întemeieze fiecare o gospodărie nouă. Peste iarnă își caută o scoică goală de culbec, astupă intrarea cu un capac țesut și se pune pe somn, până când iarăși începe vieța și în ochiul de apă liniștit.

Dacă în apă nu trăiește decât acest păianjen, pe lângă ape își duce vieța un soi de păianjen la cari se observă un fenomen de mimetism, nu de culoare, cum s'a arătat mai sus, ci de formă. Păianjenul *Tetragnatha* își țese pânză rară printre buruienile de pe malul apelor stătătoare. El se pune în mijloc dar cu greu îl poți deosebi din firele de iarbă din jur. Are trupul subțirel, lungit. Picioarele și jumătatea de dinainte a trupului sunt roșcate, pe când pântecul e gălbui, iar pe dos cu astfel de dungă ruginii încât par a fi nervurile unei frunze. Cât stă în mijlocul plasei își ține cele două perechi de picioare anterioare înainte, iar ultimele două date îndărăt, așa încât în întregime seamănă cu o bucată de trunchiu ori frunză lipită de pânză. În acest chip nu dă de hănuit victimelor care cad în ghiarele lui (Fig. 399).

Fiind animale de pradă, trăind numai din vânat, toți păianjenii se îngrijesc ca să nu moară de foame. Unii țes pânza deasă, alții sunt iuți la umblet, alții se îmbracă în haine cu culori potrivite locului de nici nu sunt observați, iar alții iau chiar forme bizare înșelând privirea nebănuitoarelor insecte.

Asemenea imitațiuni de forme, sunt mai ales întâlnite în ținuturile calde, unde păianjenii sunt puzderii.

Fig. 398. — Păianjenul - de - apă.

B. *Scorpionii*. Vestiți și cunoscuți sunt aceste neamuri ale păianjenului. Și temuți pe lângă toate chiar de către om. Sunt dintre animalele care stărnesc mai mare groază. Poate de aceea sunt puse și printre cele din zodiac.

Fig. 399. — *Tetraglatha* (R.).

După înfățișare nu seamănă cu păianjenul. Mai mult aduc cu un rac, având jumătate de trup lătită și cealaltă jumătate dindărăt, cum e «gâtul» racului, mai îngustă. Pe spatele jumătății de dinainte însă, se văd inelele din care este format trupul; numai bucata din spre cap e din mai multe inele contopite.

Aduce aparent cu racul și prin două foarfece sdravene la cap, pe lângă cele 4 perechi obișnuite de picioare. Dar scorpionii mai au ceva, pentru care sunt temuți. La vârful cozii au un soi de ac îndoit ca o ghiară, din vârful căruia, când

înțepă, se scurge un venin prea otrăvitor la unele specii.

Pe la noi nu se găsește decât un scorpion mărunț (*Euscorpionus carpathicus*) ce nu atinge nici jumătate de decimetru. Și acela nu trăiește decât prin puține locuri din Oltenia mai mult, și prin Buzău. Impunsătura lui nu e de loc periculoasă pentru om.

Dacă la noi nu trăiesc scorpioni decât rar, în schimb în toate părțile se găsesc *Pseudoscypioni*, asemenea unui scorpion, fără coadă și fără otravă. Cel mai comun e scorpionul-de-cărți (*Cheliifer can-croides*) care seamănă mai de grabă cu o ploșniță umflată. Pe lângă cele 4 perechi de picioare are și o pereche de foarfeci lungi. Il întâlnești adesea printre foile cărților vechi, hrănindu-se cu animale mai mărunte decât el, deși poate să se prindă și de părul de pe cap al omului, când acolo dă de păduchi. Are particularitatea de a se mișca iute înainte, îndărăt și într-o coastă, așa încât e greu să-l prinzi. Când se apucă de piciorul unei muște, adesea e transportat de aceasta, obicei care e vechiu, căci s'a găsit până și în chihlimbar un asemenea

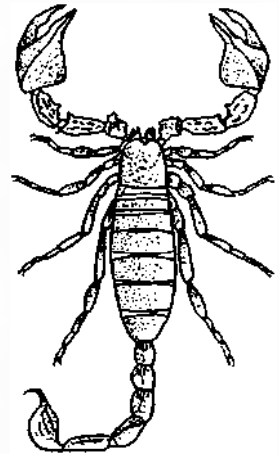

Fig. 400. — Scorpionul carpatie (d. M. C. Ionescu).

pseudoscypion prins de

labele unei muște. S'au aflat numeroși pseudoscorpioni la noi, în toate părțile, unii vânând muștele (*Neobisium muscorum*), alții pe sub scoarța arborilor, prin frunzarul din păduri.

C. *Acariene*. Variată este lumea păianjenilor de tot soiul, dela păianjenul cu cruce care-și țese o pânză minunată după toate regulile mecanice și până la inofensivul păianjen cu picioarele lungi.

Neîntrecut mai felurită este lumea mărunță a unor neamuri mai depărtate ale păianjenilor, aflate puzderie pe fața pământului dela locurile joase cu băltoace până pe înălțimea munților, dela musafirul nepoftit ce dă râia, până la rubinele și smaragdele ce înoată în apa limpede de pârâu.

E grupa *acarienelor*, care nu are din caracterele păianjenilor decât cele 4 perechi de picioare. Incolo trupul e un sac, terminat la un capăt cu gură, în jurul căreia se află organe de supt.

Sunt mici, dela câțiva zecimi dintr'un milimetru până la 5 milimetri. Rar sunt uriași a căror trup e cam cât o musculiță.

Pe cât de mici sunt, pe atât de feluriți și numeroși. Impânzind pământul, s'au adaptat la trai felurit. Trăiesc în mări, mai puțin;

trăiesc în apele stătătoare bogate în vegetale, unde foiesc de crezi că fierbe apa. Se găsesc în apele curgătoare, unde procură hrana peștilor; se întâlnesc și pe uscat printre muști, pe sub coaja copacilor, pe sub pietre. Iși duc vieța ca paraziți pe insecte, dar și pe pasări ori chiar în pielea omului. Râia, atât de contagioasă încât a dat și proverbul « a se ținea ca râia de om », se datorește unui acarian, ce nu și-a găsit mai bun loc de trăit decât în pielea omului.

Sunt acarieni cari își duc vieța pe plante, producând gogoși ca și viespile, dar cei mai mulți trăiesc liberi în apă.

Mulți dau holi ca și fânțarii, vărând în sângele omului diferiți microbi. Febra recurentă ei o transmit. La noi în țară ei provoacă o boală grea pentru oi. Inoculează, când sug, un

agent de boală căruia i s'a dat numele de *Babesia*, după învățatul nostru V. Babeș, care a atras atenția întâia oară asupra acestui parazit mărunț, ce-și duce vieța în globulele de sânge din oi. Nu lipsese acarieni nici în brânza stricăță sau în cartofii putreziți. Pretutindeni se află, cu aspecte deosebite, cu obiceiuri felurite, nebăgați în seamă din cauza micimii lor.

Fig. 401. — *Scorpionul de cărți*.

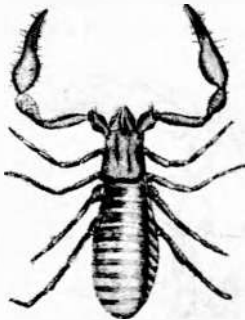

Fig. 402. — *Neobisium muscorum* (d. M. Ionescu)

Un învățat român *C. Motaș*, Profesor la Universitatea din Iași, s'a ocupat îndecaproape de acarienii cari trăiesc în apă dulce (Hydracarieni), aducând multe lucruri noi din vieța lor.

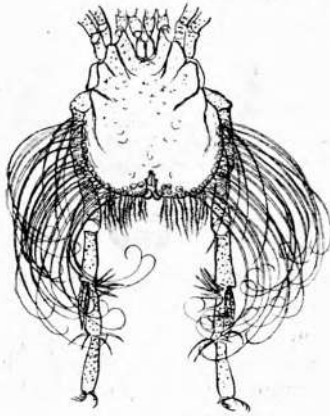

Fig. 403. -- Femeia de *Aturus crinitus* (d. *C. Motaș*).

Hydracarieni), aducând multe lucruri noi din vieța lor. Hydracarieni sunt interesați pentru că cei mai mulți trăiesc liberi, ducând o vieță nebanuit de hrăpăreață, cu toate că sunt mărunți ca firele de mac. Ceea ce sunt peștii din ținuturile tropicale, în privința culorii, sunt acești locuitori mici din apele noastre. Toate tonurile de roș, portocaliu, albastru sau verde, sunt pictate pe trupul lor. Unii sunt una peste tot, bobite de safir, rubine ori smaragde ce joc în apă; alții sunt târcați, cu stropi castanii, albi sau galbeni. Au și formele cele mai felurite: bobite sferice, eliptice, cu prelungiri îndărătul trupului. Cât de mici sunt, au tot soiul de peri pe trup, iar la vârful picioarelor cârlige ascuțite,

adevărate ghiare de fiare, cu care se pot prinde de victimele atacate.

Nu le e frică să se repeadă la animale uriașe față de ei, cari nici nu

bănuiesc că moartea le vine dela asemenea bobite vii, în mijlocul cărora se mișcă. Mai ales larvele de țânțari, de efemere cad lesne pradă acestor hrăpăreți mărunți, cari se țin de trupul lor, își înfig prin piele trompa ascuțită ca un pumnal și nu se lasă până ce nu sug tot ce e moale, de nu rămâne decât învelișul chitinos al larvelor. În lăcomia lor se mănâncă și unii pe alții, cei mai mari pe cei mai mărunți, adevărat canibalism în lumea microscopică.

Au formele cele mai felurite, dar adesea felurit e la trup bărbatul de femeie. În figura alăturată se vede acarianul *Aturus crinitus*. Femeia e modestă, fără nicio

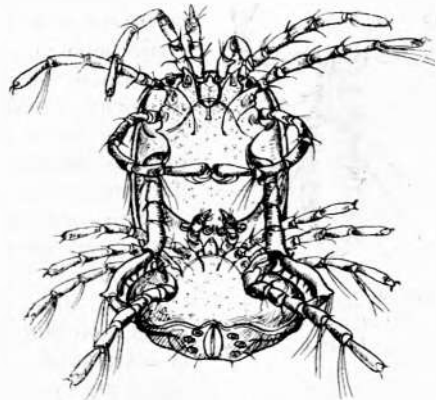

Fig. 404. -- Impărecherea la *Brachiopoda versicolor* (d. *C. Motaș*).

zorzoană pe ea, pe când bărbatul are niște peri lungi, indoși, ca favoritele la om.

Se deosebesc de păianjenii adevărați și prin metamorfoza care o sufar. Puii nu sunt la fel cu părinții. Duc cei mai mulți o vieță parazită și schimbă gazda de câte ori năpăresc.

Când iese din ou puiul are numai 6 picioare și seamănă mai mult cu o insectă, chiar și prin înfățișarea trupului. Se prinde de animalele din baltă, pe care trăiesc sugând. Uneori stau ciucură unii lângă alții, ca păduchii pe trupul bieților soldați din vremea războiului. Se schimbă după aceea în nimfă, când capătă opt picioare și numai după o nouă năpărlire seamănă cu părinții.

În chipul acesta se și răspândesc dintr'o baltă în alta. Ca larvă se fixează sub aripele unui buhai de baltă. Acesta sboară într'amurg și se duce în altă baltă. Larvele se desvoltă și dau naștere la adulți, cari populează ochiul de apă. Altă dată se fixează de aripele unei libelule.

Când balta seacă, ei nu pier. Uscăciunea nu-i omoară când nu ține prea îndelungată vreme. Stau ca morți dar ajunge o ploaie bună ca să dea din nou semne de viață, continuând a trăi ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat. De altfel acesta e chipul de apărare împotriva uscăciunii la multe animale mărunte din bălți. Se închetează, se strâng grămadă sub o carapacă apărătoare și învie din nou la umezeală; așa se și răspândește din loc în loc, suflate de vânt.

Dar nici acarienii de pe uscat nu sunt mai puțin feluriți, deși nu au atâtea forme variate cum sunt cei de apă. Cunoscut de toată lumea este că pușca (*Ixodes*), cu trupul învelit cu o piele elastică parcă ar fi de cauciuc. E un sac care se umple cu sângele supt din om, câne, oaie sau orice viedate cu sânge cald. Stau puzderic

pe iarbă ori pe crengile de copac. Nici nu le hași în seamă, parcă ar fi niște solzi. Cum cad pe piele, se pun pe găurit. Intră în funcțiune trompa, ca un mic rât, dar minunat alcătuită cu cărlige și dințișori mărunți ca pe o pilă. Iși înfig râtul rotindu-l în piele, până ce dă sânge și apoi sug, ceasuri întregi, de se umflă ca un bob de mazăre. Abia atunci le simți după mâncărimea provocată de un suc ce-l dau din niște ghinduri de lângă trompă, pentru ca să oprească scurgerea de sânge. Ca să scapi de căpușă nu trebuie să o smulgi; rămâne trompa 'n piele și poate

Fig. 405. — Căpușă. a = infoimetată; b = sătulă

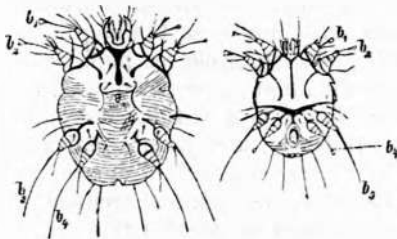

Fig. 406. — Acarienii ce dau râia; a = Femeia și bărbat; b = picioare.

provoca puroi. Mai bine e să torni undelemn, benzină ori gaz; tot așa de încet cum a băgat trompa, o scoate, căzând la pământ ca o bum-buruză de gumă, de plină ce e.

Mai ales în țările tropicale asemenea căpușe sunt o adevărată pacoste. Sufăr oamenii de pe urma lor, dar sufăr mai mult vitele.

Mari neplăceri mai ales în satele noastre, unde curățenia casei și a trupului cam lasă uneori de dorit, este sarcoptul râiei (*Sarcoptes scabiei*), păianjeni ce dau boala urâcioasă, de care n'a scăpat nici Creangă, umplându-se dela caprele râioase ale mamei Irinuca din Broșteni. Rar copil dela țară care întorcându-se după o vacanță la internate, nu vine cu râie, căci rar boală e mai molipsitoare decât râia.

E deajuns ca să dai mâna cu un om râios, ori să vii în atingere cu el, cu rufele lui murdare, pentru ca dihania măruntă, cu trupul numai ace ascuțite, să se prindă ca și scaiul de lâna ouă.

E un burdușel mărunt nici de $\frac{1}{2}$ mm. Femeia e mai mare decât bărbatul. N'are nici cap, nici ochi. Trupul însă e un sac, cu patru picioare, ca niște gurguie, două înainte, două îndărăt. La vârful picioarelor stau țepi ascuțiți; pe trup spini fini ca acele. La partea de dinainte e râtul cu care sugă. Atât. Femeia dă 25—30 de ouă lipicioase, lesne luate de către un om sănătos. S'a făcut socoteală că o singură femeie, după 90 de zile, poate să aibă $1\frac{1}{2}$ milioane moștenitori. Noroc că moare de îndată ce ouă, iar bărbatul după împerechere.

Pentru hrană și așezarea ouălelor, femeia sapă în piele cotloane de 2 cm. de lungi ca și cărtița în pământ. Bărbatul nu ajunge la atâta adâncime și e mai neastâmpărat; se schimbă din loc în loc. Acolo clocesc, acolo ies puii, acolo se îngrămădesc necurățeniile dihaniiilor, care secretă și un suc iritant. Mai ales noaptea, în căldura patului, e nesuferită mâncărimea provocată. Galeriiile sunt săpate mai ales în părțile subțiri ale pielei, între degete, subsuoară, pe piept. Apar ca sgârieturi roșietice, după care se recunoaște râia, prevestită și prin mâncărimea de nesuferit.

Ca să scapi de ea nu e greu, dacă prinzi de veste la început. Procedul întrebuințat de părinții lui Creangă nu e tocmai rău.

« Și după ce ne-a căinat și ne-a plâns bunica, după obiceiul ei, de grabă s'a dus la cămară, a scos un ulcior cu dohot de mesteacăn, ne-a uns peste tot trupul din creștet până'n tălpi și apoi ne-a culcat pe cuptor la căldură. Și tot așa ne-a uns de câte două trei ori pe zi cu noapte, până ce în Vinerea seacă, ne-am trezit vindecați taftă ».

Azi sunt alifii, cum e Balsamul de Peru, care tămăduesc lesne râia. Ca să n'o capeți, cel mai bun mijloc e curățenia trupului și îmbăierea.

Fig. 407. —
Demodex.

Ca și căpușa e un alt păianjenăș, *Demodex folliculorum*, un adevărat cărnăcior, ce nu ajunge decât rare ori $\frac{1}{2}$ milimetru lungime. Pe jumătatea de dinainte a trupului are 4 perechi de picioare cu niște negei, cu peri ascuțiți la vârf. Nu împunge ori unde: îi place să se infunde cu capul în jos în ghindurile sebacee care se găesc lângă fiecare fir de păr. Adesea îi place să se bage la baza genelor și se înmulțesc atât de repede, încât aduc umflarea marginii pleoapelor, care se înroșesc și mereu sunt pline de puchi. Alte soiuri de căpușe, cât și de *Demodex*, dau rapănul cânilor, de le cade părul; par o rană peste tot.

Neamuri de ale acestor animale pe cât de mărunte pe atât de stricătoare atacă uneori și plantele, producând pe frunzele lor gogoși asemenea celor datorite viespilor, numai că au un orificiu unic, prin care pătrunde cât de cât aerul. Cea mai cunoscută e *Eryophyes vitis*, care trăiește pe frunze de vie și câteodată aduce stricăciuni ca și filoxera. Sunt animale lungărețe și numai cu două perechi de picioare, la capătul din spre gură. N'are ochi nici organe de respirație.

Altele atacă frunzele de păr, de pare că sunt stricate de vârsat. Pe cele de tei spânzură niște negei ascuțiți și numeroși.

Sunt galele produsă de o rudă a acestui acarian.

După cum se vede lumea păianjenilor de tot soiul, dela cel care poate ataca și o vrabie, până la milimetricii acarieni, reprezintă o grupă interesantă dintre artropode, fiind răspândită peste toată fața pământului, mai numeroasă spre ecuator, tot mai rarită cu cât ținuturile sunt mai apropiate de poli.

Fig. 409. — Galele produse de un acarian pe frunze de tei.

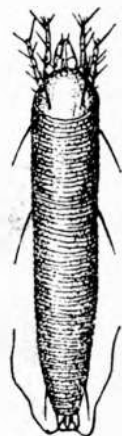

Fig. 408. — *Eryophyes vitis* (B.-I.).

CRUSTACEII.

Contrar insectelor, crustaceii sunt animale de apă, respirând prin branhiile. Nu lipsesc de nicăieri unde e un ochiu de apă, fie și trecător, din ploaie. Și nu e plăcere mai mare pentru cel dornic de a cunoaște tainele naturii, decât să stea ceasuri întregi în fața unui borcan cu apă luat dintr'un lac, acoperit la față de lintiță ori alte felurite plante de baltă. E forfotă de vieață, iar atracția o dau răcușorii mărunți, transparente,

neogoiști. Unii se sbenguiesc prin vas în svâcnituri dese, alții înoată pe o coastă, ori alunecă prin apă cu mult meșteșug.

I. Entomostracee.

E o grupă de crustacei mărunți din ape dulci ori marine, cari au corpul format dintr'un număr variabil de segmente împărțite deosebit în diferitele părți, ce formează trupul. Numărul segmentelor variază între 10—50.

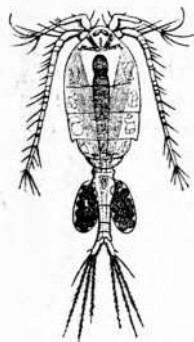

Fig. 410. — Ciclopul. Femeia poartă sacii plini cu ouă.

Copepodele. Cel mai cunoscut la noi este ciclopul (*Cyclops strenuus*) cu ochii atât de apropiați de pare a fi numai unul ca la Ciclopul mitologici, cu care s'a luptat *Ulysse*.

Ciclopul are o carapacă transparentă, provenită din unirea mai multor inele și apoi un șir de inele distincte, tot mai înguste. Corpul se termină prin două apendice, împodobite cu tot soiul de perișori. Antenele sunt lungi și date în lături ca mustățile.

Animalul este colorat fel de fel, dela galben șters de lămâie până la galben roșcat ori rubiniu.

Intr'un borcan cu apă din iaz prezența ciclopiilor se observă chiar fără lupă, prin chipul cum înoată, cu bătăi ritmice ale piciorușelor, ca și vasele dela luntrile de întrecere, conduse de mai mulți văslași. Vieța lui e atât de rezistentă încât în stomahul păstrăvilor s'au găsit ciclopi înghițiți de 12 ore dând încă din picioare.

Din neamul acestor raci se poate lua exemplu, cât de mult schimbă felul de vieță forma trupului. *Argulus foliaceus* numit și păduchele-crapului, fiindcă e parazit pe crap, are trupul lățit; stă lipit pe pește prin ajutorul a două ventuze, și-i sugă sângele. Când e să lepede ouăle se desprinde, înoată cu picioarele lătuțe. La altul, *Achteres*, trupul s'a schimbat într'un tub, la capătul căruia se află ventuza și organele de înțepat. Ca și la panglică desvoltate sunt ovarele cu ouă. Ca pui e liber. Ca adult, prins de branhiile peștilor n'are altă grijă decât să sugă hrana de-a-gata și să se îngrijească de înmulțirea speciei.

Ostracodele. Tovarăși în apele dulci cu ciclopul sunt răcușori ce seamănă cu un bob de fasole (*Cypris*), căci trupul întreg este închis într'un inveliș chitinos, ca într'o manta. Numai când își scoate

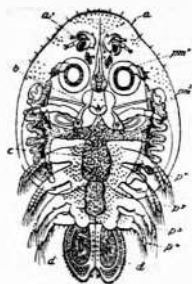

Fig. 411. — Păduchele crapului (d. H. Hertwig).

piciorușele și antenele prin crăpătura învelișului îți dai seama că face parte din neamul racilor. Constitue hrana măruntă a peștilor și a celorlalte conviețuitoare.

Branchiopodele. În această grupă intră cel mai neastâmpărat răcușor din borcanul cu apă de iaz. Poporul i-a și zis **p u r i c e l e - d e - b a l t ă** (*Daphnia*). Se întâmplă ani când bălțile sunt atât de pline de dafnii, încât apa pare lăptoasă, iar dafniile foiesc mai dese decât furnicele într'un furnicar. Sunt numeroase pentru că se înmulțesc din cale afară și se înmușlesc așa ca o apărare a speciei, căci ele formează hrana de căpetenie a peștilor. Cum e iarba pentru oi, așa sunt dafniile pentru pești.

Multe chestiuni interesante de biologie se pot observa la acest animal mic. Trupul e din o singură bucată, învelit peste tot într'o carapacă transparentă. E cam burtos, iar capul cu doi ochi mari, negri, mereu în mișcare, seamănă cu un coif tras pe frunte. O pereche de picioare, despicate la vârf și terminate printr'un pământul din câteva ramuri, ca penele, le ține ridicate în sus, parcă ar fi o podoabă a coifului.

Trupul e atât de transparent că poți observa la microscop, cum bate inima, cum se strânge intestinul, cum circulă globulele de sânge.

La dafnii este dezvoltat fenomenul numit partenogenesă. Peste vară se înmulțesc cu ouă nefecundate. Dau deci un soi de muguri lăuntrici, din care se dezvoltă un animal la fel cu părinții, care la rândul lui se înmulțește și el. S'a făcut socoteala că o singură dafnie, în două luni, ar da în acest chip o armată de 1.300.000.000 de copii, dacă n'ar fi diferite împrejurări care să le stingherească înmulțirea. Multă vreme au fost socotite din această pricină drept hermafrodite până când *O. Müller* a descoperit partea bărbătească și a observat imperecherea.

Aceasta se întâmplă de regulă către toamnă, căci drept rezultat este formarea unui ou fecundat, ce rezistă la ger și înlesnește continuarea speciei în primăvară. Nu e vorbă că asemenea ouă rezistente pot să se nască și în toiuul verii, când uscăciunea amenință ochiul de apă. În acest chip specia nu pierе, dar prin astfel de ouă se răspândește din loc în loc.

Oul învelit cu o coajă rezistentă e luat de vânt, ori se prinde de labele păsărilor de apă și e transportat aiurea.

În afară de partenogenesă, la dafnii se mai observă și fenomenul de diformism după anotimp. Toate animalele chiar ale aceleiași specii

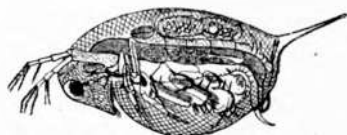

Fig. 412. — Puricele de baltă.

Fig. 413. — Schimbarea formei după mediu.

nu sunt la fel întotdeauna. Când apele se încălzesc și hrana e mai din belșug, trupul dafniilor este mai svelt, mai lung. Ele sunt deci sensibile la condițiunile fizice în așa măsură, încât s'a putut artificial căpăta modificări de forme prin schimbarea fie a căldurii, fie a luminii.

În sfârșit de numărul mare al dafniilor se leagă una din cele mai interesante probleme de biologie care se traduce de minune prin proverbul românesc: « Peștele mare înghite pe cel mic ».

Dafniile fac parte din lumea mărunță a animalelor care îngrașă pe cele mari. Trăind mai mult la fața apelor, unde e lumină, aer și hrană, ele alcătuiesc pânza vie a planctonului, stratul de viețuitoare dela fața lacurilor, dar mai ales a Oceanelor. Constituiesc în primul rând nutrimentul peștilor. Nu numai că unii dau iureș în stratul de plancton, înghițind mii de indivizi cu o sorbitură de apă, dar cadavrele micilor animale, lăsate spre fund, aduc mană cerească monștrilor ce stau cu gura căscată, așteptând hrana.

E una din fețele multiple ale tragediei mute din lumea viețuitoarelor. De aceea animalele asemenea dafniei trebuie să se înmulțească din cale afară pentru a asigura trăinicia speciei. Omul adesea profită de asemenea înnodări de viață din natură. Când dafniile se înmulțesc prea tare, el le prinde cu un ciorpac cu pânză deasă și le dă ca mâncare peștilor crescuți în heleștee anumite, ori le usucă, le sărează, ca să le aibă oricând la îndemână. Alții merg mai departe și fac creșcătorii de dafnii în poloboace

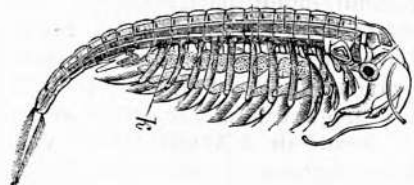

Fig. 414. — *Branchipus*. K = branhiile.

cu apă, în care pun fân ori frunze putrezite amestecate cu baligă de vacă.

Phyllopedele cuprind numeroase specii mai ales în apele dulci stătătoare; se deosebesc prin picioarele lor lățite, ca niște foi, de unde și numele.

Răspândit adesea și în ochiurile mici de apă formate din topirea zăpezii este *Branchipus stagnalis*. La trup seamănă ceva cu *Gammarus*, fiind format din multe inele și având trupul lătuț. Se deosebesc prin picioarele late, prin ochii mari în vârful unor pedonculi. La cap are două perechi de antene din care una, mai ales la bărbat, mai lungă. La femee o pereche de antene e ca un ou lungit. Trupul este subțiat la capăt, lung și așa de transparent de se vede intestinul.

Sunt foarte variate la înfățișare.

Asupra răcușorului *Artemia salina* din lacurile sărate, s'au făcut frumoase experiențe și de P. Bujor, Profesor la Universitatea din Iași, asupra transformării corpului în raport cu salinitatea apei. Dacă se mărește gradul de salamură al apei, bine înțeles observând

mai multe generații, încetul cu încetul se schimbă mai ales spre coadă de ajunge să fie la fel cu o altă specie (*A. mühlhausenii*). E una din

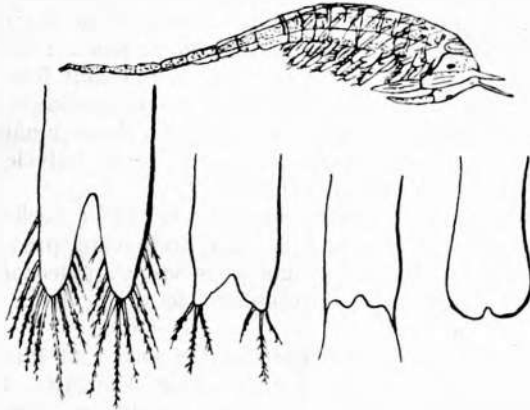

Fig. 415. -- *Artemia salina*. Schimbările cozii după mediu.

frumoasele experiențe reușite care dovedesc că speciile se pot schimba unele în altele, după schimbarea factorilor din mediul în care trăiesc.

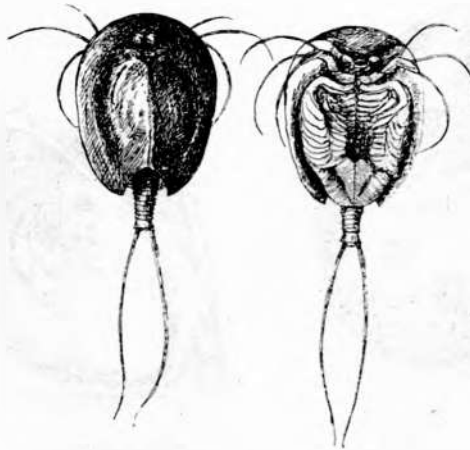

Fig. 416. — *Apus cancriformis*.

O înfățișare diferită o are răcușorul numit *Apus cancriformis*, întâlnit atât în împrejurimile Iașilor cât și în apele de pe lângă Comana, de unde au fost descrise de regretatul zoolog dela Iași, I. Borcea.

Are trupul dimpotrivă lat la un capăt, tot subțindu-se la celalt unde se termină prin două apendice subțiri, lungi. E cel mai lung (3 cm.) dintre neamurile lui și e de o lăcomie nemaipomenită, ajungând chiar canibali, cei mai mari mâncând pe cei mai mărunți.

Când halta seacă, pier. E de ajuns o nouă ploaie repede ca să se vadă alții la loc, căci ouăle lor scufundate în mâl sunt foarte rezistente.

Dimpotrivă micii răcușori *Estheria*, aflați în tovărășia celorlalți, se recunosc printr'o subțire carapace formată din două jumătăți încheiate la spate, de parcă ar fi valvele unui micuț lamelibranhjat.

Fig. 417. -- *Estheria* (d. I. Borcea).

Sunt animale de altfel vechi, neamul lor trăgându-se din acele care, prea puțin schimbate. trăiau și pe vremea paleozoică, cu câteva zeci de milioane de ani în urmă.

Cirripediile. Cei cari s'au jucat în valurile de pe la Mamaia ori Mangalia, au putut găsi printre scoicile asvârlite pe plajă valve de midii pe din afara căror stau lipite alte urme de animale. Cu atenție observate se vede că acestea sunt formate din mai multe plăci lipite cu baza lor de midie, alcătuiind la un loc ca un con, ca un mugure solzos de castan.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

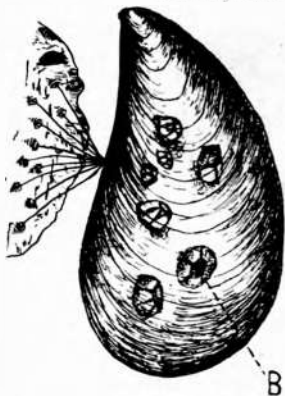

Fig. 418. -- *Balanus* prins pe scoici de Midii (M. Neagră) (d. Băcescu și Cărăușu).

Fig. 419. -- Cum stă animalul de *Balanus* în căsuța lui.

cu un spațiu gol înăuntru. Este locul animalului, un răcușor mărunț, care stă acolo ca un copilăș în albie. Piciorușele mărunte le scoate din inveliș, când e în apă, și le mișcă într'una ca niște pene, ca să provoace

un vârtej de apă, în care se cuprinde hrana și oxigenul. Asemenea raci fixați sunt numeroși în mări, aproape de țărni. Unii dintre ei (*Balanus*) se pot adapta și în lacurile mai îndulcite. Se găsește în Lacul Smeica, Duranlac, în Kaselm.

II. Malacostracee.

Spre deosebire de crustaceii entomostraci, malacostracii au un număr anumit de segmente (20), din care 7 formează abdomenul.

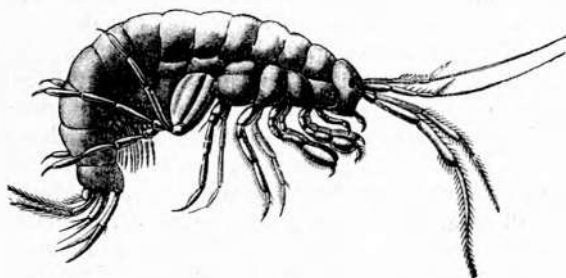

Fig. 420. — *Lătăuș* (R.).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amphipode. Din această grupă face parte un răcușor iarăși foarte obișnuit în apele dulci dela noi.

Poporul îi zice lătăuș (*Gammarus pulex*), căci are trupul lungăreț, turtit lateral, ca și când l-ar fi strâns cineva ușor între degete. Trupul e făcut din inele cam toate tot una ca mărime. Picioarele de dinainte au branhiile; picioarele dindărăt, trei perechi, sunt lungi, ca al unui coșăș. Vâslește bine, se mișcă vioi, în svăcnituri, înotând pe spate. Chiar când e în afară de apă nu e astâmpărat, sbătându-se într-una și sărind în sus, servindu-se de picioarele dindărăt.

Îi place mai mult apa limpede, stând ascuns sub lespegioare. Se hrănește cu ierburi; numai când nu le are la îndemână se repede și la alte animale mai mici decât el. Peste iarnă se înfundă în măr, pentru ca în

Fig. 421. — *Nipharqus* (d. Dobreanu și Mihalache).

primăvară să dea ouă. Puișorii, ca și cei de rac, la pericol repede se pun sub paza mamei.

Neamurile lui sunt numeroase mai ales în mări. Se găsesc însă și în apele dulci. Astfel este răcușorul *Niphargus*, aflat la noi în apele de munte, apoi *Synurella*, găsit în lacuri (Herăstrău), dar și în puțuri.

Fig. 422. —
Molia-de-casă.

Isopodele sunt crustacei care pot trăi și în afară de apă. Cel mai cunoscut este molia-de-casă (*Oniscus murarius*), des musafir prin casele întunecoase, urcându-se cu numeroasele ei picioaruțe, prin colțurile umbrite și mai umede.

Are forma unei covețe de castanii, cu dungulițe albe în curmeziș, iar pe sub margini ies vârful picioarelor mărunte. Covățica nu e dintr'o singură bucată, iar dungulițele albe arată încheietura dintre inelele care o formează. La cap are două antene subțiri

și lungi, pe care mereu le poartă încolo și înapoi, ca orbul care cearcă drumul cu bățul lung. De cauti să pui mâna pe ea, deodată se strânge ghem și se rostogolește la pământ, făcându-se apoi repede nevăzută. Măcar că e rătăcită pe uscat, respiră tot prin branhi; de aceea caută tot locurile umede și fuge de soare. Prin chipul cum se apără,

aduce aminte de neamurile ei străvechi: Trilobiții vremurilor primare. Și aceștia aveau trupul tot ca al moliei și se apărau strângându-se ghem, ca să aibă corpul peste tot acoperit cu partea chitinoasă, mai groasă.

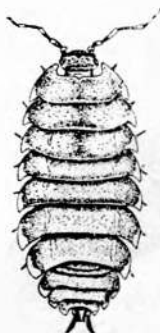

Fig. 423. —
Porcellio.

Prin frunzarul pădurilor, tot la întunec mai mult și umezeală, mai trăiește un alt isopod terestru, *Porcellio*, asemănător moliei numai că are tăieturile dintre inele mai adânci, iar la partea dindărăt o codiță cu 2 prelungiri.

Neamurile lor trăesc mai ales în mări. Din Marea Neagră bunăoară pătrunde și în lacul Caranasuf (*Idotea*, *Sphaeroma*), forme asemenea celor găsite ca fosile

la Băltățești, în calcarurile dela Chișinău (Fig. 424).

Schizopodele sunt răcușori marini, cu oarecare caractere primitive. La ei abia începe să se formeze o carapacă (cefalotorax) ca la racul de râu. Primitiv sunt de altfel și unele apendice formate din două ramuri, de unde și numele (= picioare despicate).

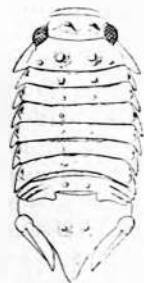

Fig. 424. —
Sphaeroma moldavicum (d. I. Simionescu). (Din calcarele dela Chișinău).

Deși trăiesc mai toate în apa mării, unele din ele trec și în lacurile sărate de lângă mare și încetul cu încetul se adaptează și la vieața de apă dulce. Așa bunăoară la noi *C. Chirica* întâiu, *M. Băcescu* mai de curând, ambii dela Universitatea din Iași, au arătat prezența câtorva raci din această grupă, aparținând la genul *Mysis*, nu numai în Marea Neagră, dar și în apele dulci depărtate de ea. Cea mai răspândită asemenea cu *Mysis relicta*, cu un însemnat dimorfism sexual, s'a găsit în Raselm, în limanurile basarabene (Ialpuș, Catlapuș); trăiesc

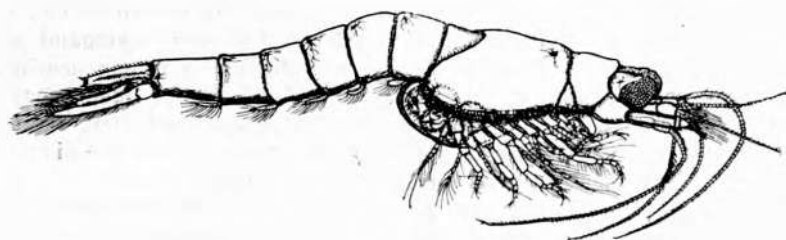

Fig. 425. — *Mesomysis Kowalewski* din Dunărea, la Corabia (d. orig. *M. Băcescu*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în Brateș, Prut ori lacul Cârja lângă Fălciu. Pe Dunăre s'au întâlnit până la lacul Potel, pe Nistru la Tighina, pe Prut mai la Nord de Fălciu. Sunt cu atât mai numeroase ca specii, cu cât trăiesc mai aproape de Marea Neagră.

Decapodele. Sunt crustaceii cei mai complect organizați. Intre ei intră și formele mai cunoscute de cei mulți, racul din apele dulci, homarul, crabul din oceane.

Se recunosc după carapaca de pe jumătatea de dinainte a trupului (cefalotorace); iar cealaltă jumătate formează pântecul. Pentru mișcat au 5 perechi de picioare (Decapode).

Mult răspândit încă în apele dulci dela noi este racul (*Astacus fluviotilis*). Nu trăiește numai în apele stătătoare ci și în râurile iuți; aceștia se recunosc prin carapaca mai groasă, sgrunțuroasă, prin foarfece mai zdravene căci n'au de luptat numai pentru căpătat hrana, ca racii din apele liniștite, ci și împotriva curentului repede al valurilor.

Racii formau odată la noi o adevărată bogăție. Dovadă e și marca județului Dorohoi, în care se găsesc însă azi prea puțini. Impușinarea lor se datorește secării iazurilor în primul rând. Iezerul-mare de lângă Dorohoi nu mai există. E câmp cu semănături. Mai vine în joc și neștiința oamenilor. Nu cruță racii. Scot din apă și răcușorii mici, dar și răcoaițele cu ouă.

Racii cresc încet; trăiesc în schimb și 20—30 ani. În anul întâiu abia ajung de 5 cm.; în al doilea cresc de 3 cm. și abia în al 4-lea an capătă deplina lor mărime, putându-se înmulți.

Femeia poartă pe fața de jos a pântecelui, greșit numit de popor «gât» 150—200 de ouă lipite ca niște struguri pe picioruțele dindărăt. Când se prind spre toamnă cu nemiluita, se înțelege că se secătuesc apele de raci, stârpindu-se ouăle. Pe lângă toate puii au și ei mulți dușmani.

Mai dau și bolile în raci. În 1861 a dat în ei o molimă, ciuma racilor, care a stârpit aproape toți racii din Lombardia, în nordul Italiei. De acolo s'a propagat boala an cu an în tot restul Europei, ajungând prin 1902 prin Silesia și Polonia. Numai Scandinavia a rămas neatinsă.

Toate acestea adunate la un loc, adăugându-se prin unele părți și otrăvirea apelor cu necurătenii scurse dela diferite industrii, se vede că racii se tot împuținează și nu e departe vremea când vor dispărea cu totul, spre regretul celor cărora le place carnea de rac.

Și aceștia sunt mulți, căci nu e mâncare mai gustoasă decât racii fierți, când se adaugă în apă și ceva mirodenii ori usturoi. Pretutindeni sunt căutați. După aproape totala lor stârpire din Franța, se aduceau raci tocmăi din Rusia, pentru ca să împodobească masa gastronomilor. Germania exporta fie din apele ei, fie ca intermediară negoțului din Rusia, de aproape 2 milioane mărci-aur în 1908, trimetând în Franța, Belgia, Anglia și Elveția.

În vara anului 1938 s'au exportat raci și din România, transportându-se cu aeroplanul, ca să ajungă proaspeți, măcar că racii rămân în viață îndelungă vreme, puși între mușchi uzi.

E un animal carnivor și hrăpăreț. Nu cruță nici chiar peștii mărunți, dar la nevoie mănâncă și buruieni de baltă. E îndoielnic dacă îi place să guste din mortăciuni. E dreptul că pare a avea un miros foarte ager căci unele mijloace de a-l prinde cu bucățele de carne «făcută», adică cu ceva miros, sunt foarte întrebuințate la noi. În bălțile Dunării pescarii așează bucățele de carne în capetele despicate ale unei vergi. Le cearcă din când în când, le scot cu fereală la fața apei și apucă repede racul cu mâna. Alt mijloc afară de acesta e descris de *M. Sadoveanu* în *Impărăția apelor*. La capătul unor undițe, legate de niște trestioare subțiri se înoadă bucăți de carne. «Acu, după ce svârlim în apă bucățile de carne stăm puțin până ce dihaniile dau de ele și le pipăie cu mustățile. Până atunci pregătim meredeul, o cupă de sârmă împletită, întărită la capătul unui băț. Cum au dat de carne, o apucă în clește și prind a se trage îndărăt spre cotlon. Așa de sârmă se întinde și tremură. Pui mâna pe vargă și tragi cătinel. Racul se ține de bucata de carne și suie în sus ca o umbră. La fața apei își dă drumul. Dar mai înainte de a-și da el drumul eu i-am și pus dedesubt cupa meredeului și l-am prins. Il aduc la mine, îl apuc ușor cu două degete și-l svârl în traistă. Gata! Să știi că toate peirile sunt numai din lăcomie».

Pe vremurile mai vechi, când pe lângă fiecare mănăstire era și câte un iaz cu pești și raci, un chip de a-i prinde era și acesta, auzit dela P. Sf. Sa Mitropolitul *Visarion*. Un călugăr mai voinic se vără în apă de nu-i rămâne afară decât capul. În spate are un cojoc mișos, întors pe dos. Stă nemișcat, deoarece racul este foarte bănuitor și prinde îndată cu simțurile lui agere orice mișcare din apă. Atrăgându-l mirosul de seu al cojocului, iese din bârlogul lui și dă să muște din cojoc. Se încălzește cu cleștele dela picioare în mișele cojocului și când socoate că e vremea, călugărul ieșea din iaz cu cojocul ciucură de raci.

Racul are nevoie de hrană multă, căci vieța lui de pradă cere desfășurare de energie, iar neconținutele năpărliri multă mâncare.

După cum e știut de toată lumea racul are corpul îmbrăcat pe partea de dinainte a trupului într'o pavază, o carapacă, în care chitina este întărită prin piatră de var, ori fosfat de calciu. De aceea carapaca e tare; n'o poți tăia decât cu foarfeci solide. Când năpârlește — de două ori pe an la racul bătrân, în Iulie și Septemvrie — e un groaznic chin pentru el. În vremea năpărlirii e nervos lucru mare. Nu-și găsește loc, e hărțăgos. Mereu poartă foarfecile încolo și încoace, se dă pe spate, dă din picioare, ca apucat. Până ce-și scoate fiecare picior din teaca ce-l învăluie, trece vreme de sbucium la mijloc. În sfârșit chinul s'a terminat, iar racul iese numai în haina-i moale; pe cea veche o mănâncă, spre a face economie de piatră de var, ce-i trebuie pentru ca să-și formeze carapacă la loc. De altfel se îngrijește din vreme să adune din apă piatră de var. Înainte de năpărlire se găsesc de o parte și alta a stomacului două boțuri alburii de piatră, ca niște cultucele de pâne. Poporul le spune «ochi de rac», numire greșită. Crede că sunt bune de friguri, deși nu pot fi bune decât pentru întărirea oaselor cum e și coaja de ou.

Cât e cu haina moale, racul stă pitit în ascunzișuri sigure. Nici mâncare nu-i trebuie, căci își teme pielea. Noroc că nu ține mult. Peste o săptămână «ochii de rac» sunt mistuiți, căzând în stomac; piatra de var dusă de sânge, întărește pielea racului. Hămisit de foame, scapă, vesel, din nou la libertate după pradă.

Credința e că racul nu e bun de mâncat decât în lunile fără *r*. Judecata spune altfel. Năpărlirea are loc, după cum am spus mai sus, în lunile Iulie și Septemvrie. E dreptul că înainte de năpărlire racii trebuie să fie grași. Ei își fac o provizie de grăsime din care să se hrănească vremea cât se muncesc cu năpărlitul. Dar tot atât de adevărat e că și după Septemvrie ei se îngrașă; își fac provizia de iarnă, când mâncarea e pe sponci. În schimb când iese din iarnă sunt slăbiți, cu carnea tare și mai puțin gustoasă. Sunt buni de mâncat și în lunile cu *r* ca și în cele fără *r* (Iunie, August dar și Octomvrie—Noemvrie).

Când vine vorba de mâncat raci, oricui i se prezintă în minte frumoasa culoare stacojie a racilor fierți, aduși pe masă. Explicarea schimbării culorii prin fiertură, e lesne de dat. În pielea racilor se găsesc

mai multe soiuri de pigmenți: albaștri, negri, verzi, printre care sunt și pigmenți roșii. În mediul în care trăiesc, cei dintâi preponderează, acoperind pe cei din urmă. Se formează astfel o culoare brună, pământoasă, la fel cu a málului prin care se mișcă racul. E haina lui de apărare. Când se pun în apă clocotită, prin căldură toți ceilalți pigmenți dispar rămânând numai cei roșii. De altfel chiar în vieață câteodată, în anumit mediu, se întâmplă la fel. Sunt raci trandafirii, albinoși ori albaștri ca cerul.

Spuneam că racul este un animal de pradă. Totul la el arată aceasta. Are simțurile agere. Ochii sunt pe niște ridicături dela capătul carapacei, pare că ar fi niște telescoape. Pipăie cu o pereche de mustăți lungi

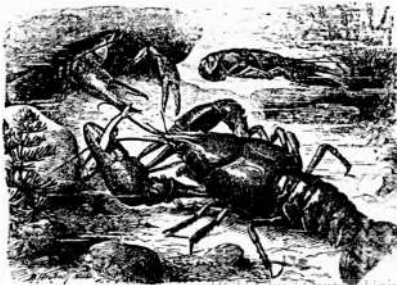

Fig. 426. — Racul (d. Schmeil).

ca niște șfichiuri de bice. Chiar când stă pitit în vizuine mustățile nu și le pune pe spate, ci le clatină încoace și încolo, drept nadă. Altă pereche de antene, fiecare din câte două fire, mai scurte, iarăși sunt sensibile. La baza lor se află o gropiță cu perișori fini atinși de niște mărunte petricele, oridecâteori undele din apă le pune în tremurare. Sunt organele de auz sau mai bine de simțit undele din apă. O împușcătură de pistol nu pune racul în mișcare; un dupăit pe mal îl face să se ascundă. Se de-

duce de aici că nu aude atât, în sensul auzului la om, cât simte undele provocate în apă.

Are simțurile agere; e iute la mișcări, mai ales la înotat. Vorba « a merge înapoi ca racul » nu e tocmai potrivită cu realitatea. Racul merge ca toate dihăniile cu capul înainte și destul de iute. Dar racul înoată îndărăt, « dă îndărăt » și înoată mai iute decât fuge. Pântecel, « gâtul », partea îngustă din trup, e o vâslă minunată. E formată din inele, fiecare cu câte o pereche de picioare scurte. Ultima pereche cu ultimul inel, sunt lăfite ca o lopată. Racul lovește apa cu pântecelul îndoit; făcând un curent înainte, el e împins îndărăt. Prin alt mecanism, e mișcarea sepiei când vrea să scape de dușmani.

După picioarele de pe pântece se poate lesne cunoaște partea bărbătească de cea femeiască, când aceasta n'are ouă. La bărbat prima pereche de picioare de pe pântece este mai lungă, mai albicioasă și cu un sghiab. La femeie sunt toate picioarele totuna.

Racul are și arme puternice pentru ca prada să nu-i scape din ghiare. Sunt foarfecele temute de gospodine, sfârșite cu două căngi. Sdravene, musculoase, ce a apucat cu ele, nu mai scapă.

Imperecherea e cu cântec. Mai întâiu bărbații, în totdeauna mai numeroși, se bat ca cerbii. Furioși, nu se cruță. La urmă învinsul se alege cu câte un picior rupt sau chiar cu o foarfecă ciuntită, care crește la loc, dar încet.

Invingătorul se poartă cam brutal cu femeia, se vede cam necăjit de luptă. Când leapădă ouăle, răcoaița secretează și un suc care lipește ouăle de piciorușele mamei, până în primăvară; din fiecare iese câte un răcușor micuț, nici de 1 cm. de lung. Puii nu se încumetă să se avânture prin domnia apelor, căci prea sunt firavi și ochii dușmanilor pretutindeni îi pândesc. De aceea stau fixați cu cleștele de

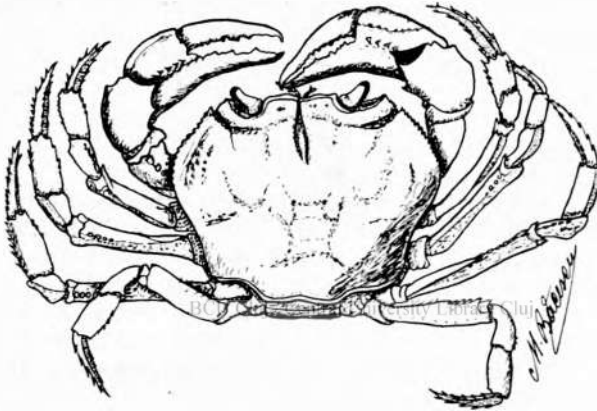

Fig. 427. — *Potamon potamios*. Cavarua
(d. orig. M. Băcescu).

picioarele mamei până la prima năpărlire, după vreo 10 zile. Atunci abia își încearcă destoinicia de a prinde animale mai mici, dar tot « în poalele mamei » se reped la cea dintâi primejdie, fie și închipuită. Numai după a doua năpărlire lucrează pe cont propriu, împrăștiindu-se care încotro, nu de alta dar și mama, redevenită fiară, poate să greșească ospătându-se cu unul din copiii ei.

Racul este uriaș pe lângă neamurile lui mărunte din iaz. E dreptul că abia se pot cunoaște că fac parte din același grup de animale. Cel mult au asemănător faptul că orice crustaceu are două perechi de antene, și că trupul e format din mai multe inele, niciodată la fel ca la miriapode; fiecare inel poartă pe fața-i ventrală câte o pereche de apendici unele slujind ca picioare, altele din jurul gurei, ca organe de mestecat.

Neamurile racului trăiesc mai ales în Mări, cum e homarul, crevetele mărunte ce se întâlnesc și în Marea Neagră.

Tot în mări își duc viața și racii fără coadă (*Brachiurele*), cu carapacă solidă, ceea ce le dă înfățișarea unor mari păianjeni.

La Constanța se avântură unul dintre ei (*Carcinus maenas*) și pe blocurile de beton dela baza cheiului, atrăgând atenția prin mersu-i de-a-coasta, iute, de îndată ce aude cel mai mic șgomot. În râurile ce dau în Mare, la Cavarna sau în pârâul Dalboc ce vine din spre Satul Giau-Suiuciuc, *I. Lepși* a găsit și crab de apă dulce (*Potamon potamios*), pe sub pietre, chiar în afară de apă; lung de 40 mm., e mai lat (50 mm.) și mai puțin vioi ca neamul său din mare. E canibal. Pus la un loc cu semenii lui mai tineri, peste noapte se găsește numai carapaca lor. E un musafir străin, din Asia Mică, trecut pe la Varna în Dobrogea probabil înainte de a se surpa Marea de Marmara.

MOLUȘTE.

Molusc înseamnă animal moale.

A avea trupul moale nu e prea favorabil pentru siguranța vieții. La fiecare clipă animalul fără apărare e în pericol de a fi lesne înghițit. De aceea unele animale duc o viață ascunsă, se înmulțesc din cale afară; dacă pier cu nemiluita mai rămân și de sămânță.

Altele au trupul moale, dar învâlit cu manta, care fabrică o îmbrăcăminte minerală. Animalul își clădește astfel o casă de piatră, în care se trage când e în pericol și fiecare o poartă cu el. Așa e la Moluște.

Cele mai multe trăiesc în apă ori în locurile umede. Puține se întâlnesc în apele dulci; cele mai numeroase sunt în mări.

Moluștele sunt de mai multe soiuri.

LAMELIBRANHIATELE.

Cea mai cunoscută este scoica-de-iazuri (*Anodonta cygnea*); copiii la scăldat trebuie să fie atenți, căci nu rar se rânesc la picioare de capătul tăios al scoicilor.

Are corpul învelit în două covețele de piatră, de culoare cenușie la față, sidefate pe dinăuntru. Nu poate înota. Se mișcă încet la fața mълului prin ajutorul unui picior cărnos, triunghiular pe care-l scoate dintre valve. Mai adesea scoica stă înfiptă în mъл, lăsând afară numai capătul dindărăt, deschis, ca să poată intra apa cu de ale mâncării.

De îndată ce simte cel mai mic pericol își închide scoica prin mijlocirea a doi mușchi lăuntrici, unul la un capăt, celalt la alt capăt. Când mor, iar mușchii nu mai funcționează, valvele rămân căscate.

Scoica de iazuri se mănâncă; fiartă bine, carnea este dulce, dar se mistuie anevoie.

Mai groase, mai sidefoase sunt valvele scoicei-de-râu (*Unio pictorum*); se deosebește de cealaltă nu numai prin sideful mai lucios, mai gros al valvelor dar și prin prezența unor dinți sub țâfână.

Corpul animalului, moale, e la adăpost între cele două valve. Nu are nici cap deosebit, nici ochi. O manta moale, încheiată la spate, învelește trupul. Ea fabrică valvele, putând încorpora piatra de var cuprinsă în apă. Scoica înfiptă 'n măr, lasă capătul dindărăt în afară și ceva căscat. Apa chemată de vârtejul unor cili, intră printre manta și trup, spală branhiile care iau oxigenul, ajunge până la gura animalului, aducând și ființele mărunte cuprinse în ea, hrana scoicei. Apa încăreată cu bioxid de carbon este dată afară tot prin mișcarea în sens invers al cililor.

Scoicile se înmulțesc cu ouă. Fiecare dă câte 3—100.000 de ouă, care clocesc între foile din branhii. Din ou iese o larvă, mică, dată afară din casa mamei; înoată ce înoată în apă până ce se prinde de aripiarele ori branhiile unui pește, de care se ține până ce se desvoltă ca o mică scoică; aceasta, după ce crește vreun an-doi, adăpostită în niște coltoane mai sigure din

iaz, își duce viața ca și părinții ei. Altădată în apele României trăiau atât de multe scoici din neamul *Unio*, încât valvele lor umplu straturi întregi de nisip, cum se vede în malul Jiului la Bucovăț lângă Craiova sau în alte părți ale Olteniei, Munteniei ori Moldova-de-Sud.

În lacurile din lungul Mării Negre trăiesc și alte lamelibranhiate

fie ca forme marine care au pătruns în ele, fie tipuri rămase din vechea faună pontică. Dintre cele dintâi este *Cardium*, a cărui scoică se poate culege în mare număr pe plaja nisipoasă din lungul Mării; specia *Cardium edule* se întâlnește și în limanul Duingi, în lacul Tekirghiol, etc. Se recunoaște lesne prin valvele mai rotunde, mai bombate și mai ales prin numeroasele coaste radiare, solzoase de pe suprafața cochiliei. Are un picior cărnos, vânjos; cu el sapă mărul nisipos de pe fundul lacului ca să se ascundă, sau încordându-l ca o lamă de oțel

Fig. 428. — *Scoica-de-râu* (d. Schmeil).

Fig. 429. — *Cardium* din apele României (d. D-ra Gillet).

poate să facă sărituri de-a'ndărătele, când îi iese 'n cale vreun dușman.

Apa cu hrana și oxigenul e trasă printr'un tub cu cili pe margine,

și e dată afară prin altul la fel. La noi rămân nefolosite numeroasele cochilii de *Cardium* ce se pot culege cu sacii de pe țărmul mării. Aiurea sau se face var din ele sau, pisate, se dau la găini. În Anglia carnea de *Cardium edule* se mănâncă.

Neam cu *Cardium* sunt alte lamelibranhi-

ate rămase din vremurile vechi în limanurile basarabene. Așa e *Monodacna*, ce seamănă cu un *Cardium*, numai că are coastele mai rare, mai șterse. Fiindcă de obicei trăiește înfundate în mâl, n'ar putea să ajungă în branhiile apă curată, dacă mantaua nu s'ar prelungi în partea dindărăt printr'un tub lung numit sifon și cu cili la marginea deschiderii.

Altă rămășiță a vremurilor trecute, care trăiește în Dunăre și bălțile din deltă dar și în Șabla, unde atinge dimensiuni mari, este *Dreissensia polymorpha*, a cărei cochilie se aseamănă cu a Midiei din Mare, prin forma ei triunghiulară. Mai are o particularitate asemenea cu a midiei. Stă fixată pe

alte scoici, pe pietre, pe stoloane de papură. Nu se lipește însă prin cochilie, ca stridile, ci prin niște fire strănse ca o măturice și fabricate de o anumită ghindură aflată la baza piciorului, mic, cilindric. De aceea se pot afla ciucură, una de alta lipite prin firele cleioase, care se întăresc de îndată ce ies din glanda ce le fabrică, întocmai ca așa păianjenului.

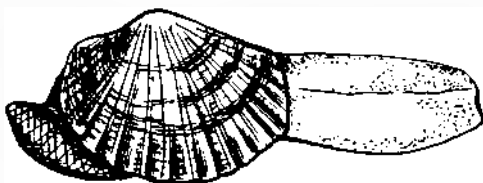

Fig. 430. — *Monodacna* din limanele Basarabiei. (d. D-ra Gillet).

Fig. 431. — Ciorchine de *Dreissensia* prinse pe cochilia de *Unio* (Dunărea-Tulcea). (d. D-ra A. Stănescu).

GASTEROPODELE.

(Melcii)

Melcii își duc casa în spinare. Ea are obișnuit forma unui con sucit în spirală, înăuntrul căruia se poate strânge corpul animalului.

Se deosebesc de celelalte moluște având un picior, ca o talpă, cu care alunecă; capul este despărțit de trup iar pe cap obișnuit se află 4 cornițe simțitoare.

Cea mai mare parte trăiesc în apa mărilor. Pe țărmul Mării Negre, amestecate cu cochiliile de lamelibranhiate, se pot culege și multe cochilii de melci, fel de fel împodobite la exterior. Mai toate sunt însă mărunte. Gasteropode mari trăiesc în oceane.

Cei care își duc viața, în apa mărilor respiră, ca și peștii, prin branhii. Sunt însă melci de uscat sau în apa lacurilor care pot respira prin plămâni.

În cuprinsul țării noastre din această categorie sunt mulți. Vor fi ținuți în seamă cei mai comuni.

Pulmonatele. Obișnuit este melcul (*Helix pomatia*), numit culbec în Moldova.

Scoica goală se întâlnește adesea. Uneori mare și de 4 centimetri în diametru. Largă, cu deschiderea circulară, are culoare gălbie, cu ușoare dungulițe mai închise în curmeziș.

Prin grădini, prin vii, căci îi place mugurii viței (de unde și numele melc-de-vii), pe vremea umedă mai adesea, se poate observa și animalul.

Copiii îl iau, îl pun pe palmă și cântă frumuseț:

Melc, melc, codobele
Scoate coarne boarești
Și te du la Dunărea
Și bea apă turbure.

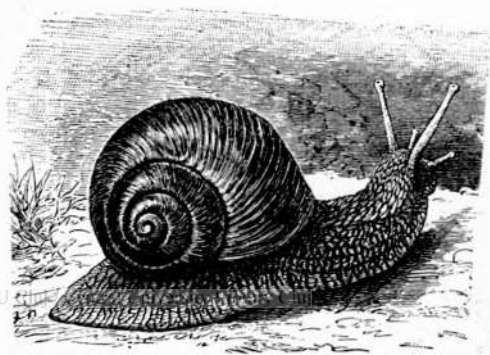

Fig. 432. — Melcul.

Dacă-i dai pace, melcul ascultă. Își scoate întâi piciorul, vâluit, încet, cu prudență, apoi capul și în cele din urmă cele 4 cornițe, două mai lungi cu ochii — puncte negre — în vârf, două mai scurte. Nu le ține țapăn în sus, ci le apleacă încolo și încoace. Le servește să vadă și să simtă ce e în jur, ba chiar să miroasă prin cele mai lungi.

Lăsat în voie, jos pe pământ, pornește încet la drum. E proverbial mersul lui. A merge ca un melc înseamnă a merge agale, a nu te grăbi. Poate trece peste asperitățile țărnei, a vreascurilor uscate, și chiar peste lama ascuțită a unui briciu fără să se taie. Talpa piciorului e bogată în ghinduri care secretă un suc ca un soi de clei, ce se întărește îndată în contact cu aerul, și astfel melcul alunecă lesne pe ea ca pe o punte de sticlă.

Nu e tocmai un animal indiferent pentru om, căci hrana o ia dela frunze. O hăcuște mărunț, cu două plăci, ca niște răzătoare, cu dinți mărunți, numeroși. De-l învelești în hârtie și-l lași noaptea în odaie, te trezește ronțăitul melcului de crezi că e un șoarece.

Pe la începutul verii melcii se îngrijesc de pui. Cine ar crede că acest animal, așa cum este, se înfierbântă la dragoste; îi arde chiar de dans în jurul femeii, ba uneori s'a observat că știu și ce e sărutatul, atingându-se gingaș cu vârful cornițelor. Femeiușca depune ouăle într-o gropiță ce o sapă singură cu partea de dindărăt a piciorului. După ce a lăsat vreo 70 ouă, cu coajă tare, le acopere iarăși cu țărna pe care o bate cu talpa piciorului de nici nu se poate cunoaște unde sunt.

Fig. 433. — *Melcul austriac*.

Spre iarnă se trag în frunzar, între mușchi, se închid în cochilie cu un capac și dorm somnul greu, în amorțire. Respirația se face încet, căci capacul e poros, inima abia bate. Când natura învie, iese din găoacea de piatră și-și duce din nou aceeași viață.

Spre iarnă se trag în frunzar, între mușchi, se închid în cochilie cu un capac și dorm somnul greu, în amorțire. Respirația se face încet, căci capacul e poros, inima abia bate. Când natura învie, iese din găoacea de piatră și-și duce din nou aceeași viață.

Carnea de melc se mănâncă; la franzezi mai ales e în mare căutare. Se importau din Germania cu milioanele. Și noi repede am imitat obiceiul. La magazinele mari din București se văd coșuri pline cu melci pentru pregătire.

P. Licherdopol, învățatul român care s'a ocupat cu arătarea melcilor din România veche, spune că și pe valea Prahovei se cultivă melci. Parte din melcii vânduți în București sunt din Banat și Transilvania.

Neamurile apropiate ale melcului de vii (*Helix*) la noi ca și aiurea sunt din cale afară de mulți. Numai în județele Mehedinți și Prahova *Licherdopol* a găsit vreo 20 de specii.

Tot atât de răspândit, ca și precedentul, este melcul-austriac sau șerpesc (*Helix austriaca*) a cărui cochilie se recunoaște lesne, după niște dungi cafenii pe lungul spiralei.

Prin părțile mai secetoase, trăiește la noi alt soi de melci, cu cochilia lungită, sucită mărunț, cu ceva coaste subțiri în lung. În toiu verii, la Caliacra, stau lipite pe firele de iarbă uscată, așa de mulți încât

ai crede că sunt flori. E genul *Clausilia* cu foarte multe specii. Numai din cuprinsul Transilvaniei un cercetător sas *Bielz*, cunoscător bun al faunei Ardealului, a găsit peste 40 specii. Se pot recunoaște repede nu numai prin cochilia ca un turn, dar mai ales, când privești deschiderea cochiliilor goale. Nu e rotundă și netedă ca a altor melci, ci strâmtată prin niște falduri ce par dinți.

Variația formelor de melci dela noi e mare. Adeseori pe marginea drumurilor din pădurile dese, te oprește 'n loc, un melc pe lângă care nu poți trece fără să nu te uiți la el mai cu atenție. N'are cochilie aparentă; e gol și negru ca păcura, de-l zărești dela depărtare. E gol și totuși se preumblă agale fără să-i pese de dușmani pentrucă dă din el un miros ca de ploșniță de câmp, iar carnea are un gust acru și înțepător. Dacă vreun câne, care-l vede pentru întâia oară îl ia în gură, nu știe cum să-l stupească mai repede arătându-și desgustul.

Dușmanul cel mai rău al acestui melc gol e soarele. Se ferește apucând tot pe la umbră, sau umblând după mâncare mai mult noaptea.

Culoarea lui neagră ca de drac, l-a făcut căutat de vrăjitori în toate vremurile. Tocat mărunț, se dădea împotriva ofticei; pus pe o umflătură, se crede că o face să dea înapoi; negii cad dacă se ung cu substanța mucilaginoasă, iute la gust, ce acopere trupul.

Sunt două soiuri de asemenea melci fără cochilie vizibilă. Unuia îl zice *Arion* negru mai deschis și chiar roșcat, altuia, mai comun,

Fig. 434. — *Clausilia* din Dobrogea (d. *Licherdopot*).

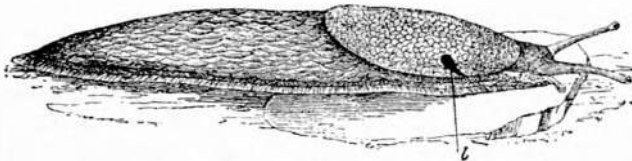

Fig. 435. — *Limax*.

Limax, numit pe la Comarnic pe valea Prahovei și b a b i ț ă. Se mai deosebește că e mai negru și are o muche pe partea de sus a piciorului.

E pacostea grădinilor cu zarzavat. Mănâncă mai ales frunzele de salată. Se cunoaște urma lor după găurile rotunde tăiate 'n frunze spre deosebire de urmele omizilor care mănâncă frunza din dungă.

Melcii de apă dulce au cochilia mai subțire, altfel sucită decât la ceilalți, terestri, mai expuși agenților dușmănoși.

Aproape nu e apă limpede în care să nu se găsească *Limnaea stagnalis*, una din nelipsitele ființi dintr'un acvariu, căci prezintă oarecare variațiuni în comportarea lor. Au cochilia subțire, ascuțită la vârf, iar ultima încolăcitură mult mai largă decât celelalte. Se ridică din vreme 'n vreme la fața apei spre a se aproviziona cu aer, cu care-și umple plămânul. E interesantă când patinează la fața apei cu capul

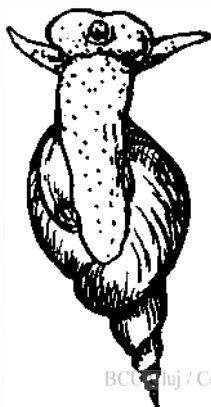

Fig. 436. — *Limnaea* mișcându-se pe perețele unui acvariu (d. C. Motaș).

Fig. 437. — *Planorbis*, mișcându-se pe perețele acvariului (d. C. Motaș).

în jos, o acrobațic care și-a găsit lămurirea prin aceea că ea, ca și melcul de vii, își întinde o trambă de pânză lucie, pe care alunecă în interiorul apei. E unul din animalele asupra căreia s'au făcut numeroase experiențe, din care reiese cât de variabilă este forma cochiliei în legătură cu micile schimbări din mediul în care se găsește. Prof. *Popovici-Băznoșanu* a arătat că în condițiuni egale, cantitatea de hrană face ca animalul să crească în scurtă vreme și să ajungă la maturitate în mai puține zile decât dacă hrana e pe sponci. În primele cazuri și înmulțirea se face mai repede.

Mai curioasă ca formă este *Planorbis*. Casa ei e un colac, cu spiarele învârtite în același plan. Este interesantă pentru că are dublă respirație. În apele puțin adânci se ridică de-a-lungul buruenilor, ajunge la suprafață și respiră aerul din atmosferă. În lacurile adânci, cum e în lacul Genevei, s'a constatat că neputându-se ridica dela fund, stă în mâl și respiră oxigenul din apă. Plămânul este împărțit în două; partea de dinainte poate servi ca plămân, cea dindărăt ca branhiu.

Nici cu acestea nu s'a terminat variația gasteropodelor terestre și de apă dulce.

Importantă este *Paludina vivipara*, căci este o rămășiță a melcilor care trăiau puzderie în lacurile de pe vremea terțiară dela noi. Cochilia seamănă cu a unui *Helix*, numai că e mai înaltă și cu deschidere mai circulară. Fără să aibă nevoie de aerul atmosferic, căci îl ia din apă, înoată și ea când e soare, mai mult la față. Dacă o neliniștește ceva se lasă însă repede la fund, căzând ca o piatră, închizându-se în casă cu un căpăcel. Mai are o particularitate. Nu depune ouă. E vivipară, adică naște pui, rând pe rând dându-le drumul în viață. Obișnuit trăiește în lacuri, dar și în apele Dunării.

Fig. 438. — *Paludina* (R.).

VIERMII.

Poporul dă numele de viermi și la unele larve de insecte, căci socoate drept vierme un animal lungăreț, moale de nu-ți vine să pui mâna pe el. « Viermi » face carnea când e pusă la căldură și neacoperită. « Vierme » este râma, dar și larva de cărăbuș din pământ ori cea de caradașcă din scoarța stejarului. În realitate aceste trei soiuri de viermi, în înțelesul dat de popor, sunt făpturi deosebite.

Viermilor din carne li se mai spune mușită: sunt pupele de muscă.

Între rămă, adevăratul vierme și larva de cărăbuș, sunt asemănări e drept, care, privite fără mare atenție, pot duce la confuzia făcută de popor. Râma ca și larva are trupul lungăreț, moale și format din inele. Râma însă se târăie, pe când larva merge, cu picioare scurte; spre capătul trupului se află capul, ochii.

Viermii sunt, de obicei, animale cu trupul uneori cât un fir de ață, împărțit în inele ce se văd foarte bine la unii din ei. Pielea e goală și moale. N'au picioare, se mișcă datorită mușchilor din piele.

Sunt mulți și de multe soiuri. Nu lipsesc nicăieri pe fața pământului, decât doar în ținuturile cu arșiță îndelungă, căci având pielea goală, nu pot suferi uscăciunea. Le trebuie cât de cât umezeală. Trăiesc viermi în Oceane și Mări, în iazuri, dar și prin locurile umede pe uscat.

Viermii lași.

Sunt viermi al căror trup lăjit seamănă când cu o frunză, când cu o panglică. Unii trăiesc de sine stătători, în apă; alții, cei mai mulți, își duc cel puțin o parte din viață închiși în trupul altor ființi sau ca paraziți. În acest caz multe din însușirile animalelor libere se pierd.

Cele mai curioase fac parte din Ordinul *Turbelariilor*, viermi foarte răspândiți; trăiesc în Oceane ca și în apă dulce, în regiunea ghețurilor

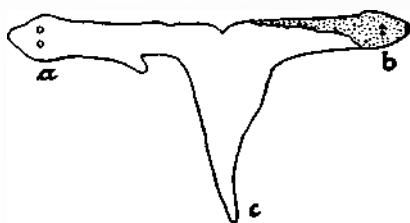

Fig. 439. — Monstru format din tăierea unui planar.

polari ca și la Ecvator. Plutesc la fața apelor, dar își duc vieța și pe pământ, pe frunzele arborilor sau chiar ca rămele, în coltoane subpământene. Numele, care aduce aminte de turbine, le vine din chipul cum se mișcă. Corpul lor e acoperit cu cili mărunți, prin mișcarea cărora animalul se mișcă fie măcar legănându-se într'o parte și alta, dacă nu învârtindu-se în jurul axei. Mai au o particularitate, care

i-a făcut vestiți în cercetările biologice.

Din un asemenea vierme (*Planaria*), tăiat în lung, se nasc doi indivizi perfect desvoltăți. Experiența însă nu reușește decât în anumite condițiuni de temperatură. La frig sau la o temperatură peste 33°, împlinirea jumătăților nu se întâmplă. De asemenea s'au făcut din ei monștri cu 2 capete, cu două cozi, tot soiul de experimentări, care dovedesc cât este de variată natura în mijloacele ei de a asigura vieța unora dintre animale.

Printre viermii Turbelarii cari trăiesc la noi, mai comună este planaria (*Dendrocoelum lacteum*), unul din cei mai lungi din neamurile ei, ajungând și 2¹/₂ cm. La el se poate vedea bine particularitățile grupei, anume intestinul ramificat, parca ar fi nervurile unei frunze. Gura e cam la partea de jos a trupului. Stă lipit de dosul frunzei de nufăr. E un mare hrăpăreț. De cum simte trecând vreun răcușor sau un melc de apă, se târăște încetșor cu trupul puțin ridicat, până ce vine în apropiere de pradă. Ca fulgerul prinde animalul cu o trompă esofagiană pe care o resfrânge în afară. Dacă prada e mică este înghițită în întregime; dacă e mai mare, îi sugă sângele sau bucăți din trup.

Afară de planaria pomenită, mai ușor de prins și chiar de ținut în acvarii, trăiesc pe la noi și altele, în apele curgătoare.

Atât de variate sunt încât se găsesc și planarii microscopice cum e *Geocentrophoras phyrocephala* în frunzarul de fag dela Sinaia (Fig. 441).

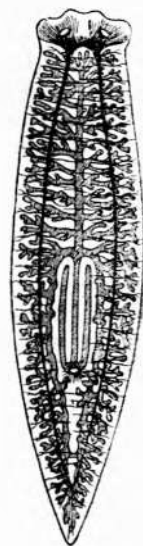

Fig. 440. — Planaria.

Nu are niciun milimetru lungime, dar pe cât e de mic pe atât se mișcă vioi, câte 60 mm. într'un minut, hrănindu-se cu animale mai mici decât el.

În ordinul *Trematodelor* intră tot viermi lași, dar au o ventuză cu care se fixează fie de alte animale, fie de plante.

Cel mai cunoscut la noi, aducând mari pagube în turmele de oi este gălbéaza (*Distomum hepaticum*), de forma unui sămbure de dovleac, lung uneori și de 2 cm. Are două ventuze, una în jurul gurei la un capăt, cealaltă la mijlocul trupului, de unde și numele primitiv ce i s'a dat (*Distomum* = 2 guri).

Tubul digestiv e despicat în două ramuri lungi, din care pleacă alte rămurele laterale, închise la vârf. animalul neavând anus (Fig. 442).

La el se observă fenomenul biologic cunoscut sub numele de « generație alternantă », digenesă. Adultul trăiește în ficatul oilor sau al căprioarelor. Ouăle sunt date afară cu baliga animalelor. Dacă ajung la ele o picătură de ploaie ori chiar de rouă, din ou repede se dezvoltă o larvă liberă, cu trupul acoperit cu cili mărunți ce o fac să se poată mișca în apă. Are intestin, gură, ventusă. Dacă întâlnește un mic melc (*Limnaea*), larva intră în trupul ei. Acolo pierde gura, ia forma unei beșici (sporochist), în interiorul căreia se formează larve cu altă înfățișare, numite *Redii* după numele învățatului italian *Francesco Redi* († 1697), care le-a descoperit.

Nu devin libere, ci stau în lăuntru melcului, căci în corpul lor lungăreț, iau naștere alte forme mai mici, cu un trup umflat având ventuză, tub digestiv, iar la capătul inferior o coadă lungă. Sub această înfățișare (Cercarii), ies din trupul melcului, duc o bucată de vreme, pe timp călduros, o viață liberă și apoi se închistează lipindu-se de frunza unei buruieni de pe mal. Oaia păscând iarba, înghite și chisturile de cercarii. În stomahul oii, cercaria iese din închisoarea ei, străbate mucoasa subțire a intestinului, intră în sânge, ajunge în canalele fierii și devine adult. Dacă au intrat puține în trupul oaiei, aceasta nu se prea simte. A înghițit mai multe, după vreo 2 luni, slăbește văzând cu ochii, nu mai mănâncă, până ce piere. În anii ploioși boala este foarte răspândită, și ce e mai rău, e fără leac.

Nici omul nu este scutit, pe aiurea, de asemenea soiuri de viermi paraziți, din neamul gălbazei.

Pe branhiile unor pești și din apele noastre (porcușori, plătică) se întâlnesc adesea niște viermi în formă de x (*Diplozoon*). În realitate

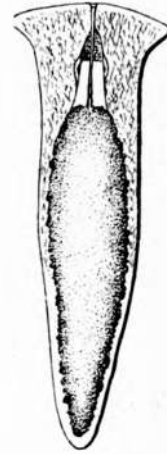

Fig. 441. — *Geocentrophora* (Sinaia)
(Des. M. C. Ionescu).

sunt doi viermi prinși între ei cruciș, în chip ingenios. Fiecare are câte un neg pe spinare, dar și o ventuză pe față, cum ar fi casele dela mănuși. După ce trăiesc în libertate o bucată de vreme, se întâlnesc și se unesc de dau înfățișarea unor gemeni. Fiind hermafrodiți se fecundează, iar în oul prevăzut cu o ață lungă, încălțită, se formează o larvă ciliată care innoată în apă, se prinde de branhiile unui pește și se transformă în adultul care-și caută perechea.

Fig. 412. —
Gălbaza.

Cestoizii sunt viermi în formă de panglică, paraziti; aduc multe stricăciuni. Cel mai cunoscut, este cel mai obișnuit oaspete nepoftit la om: c o r e a u a sau panglica (*Taenia solium*), lung uneori și de 4 metri. De fapt nu e viermele întreg acesta, ci un soi de colonie. Trupul e format din mai multe și numeroase bucăți, cari au oarecare individualitate. Cel dintâi e ca o măciucă mică. I se spune pe nedrept cap (*Scolex*). De fapt e partea înzestrată cu cârlige și ventuze, cu care se prinde de mucoasa încrețită a intestinului subțire. După el vin inele (*proglotizi*), cu specialitatea înmulțirii. Trăind în mediul hrănitor al sucului intestinal pregătit pentru om, n'au nevoie nici de gură, nici de tub digestiv. Hrana trece prin piele și-l hrănește. Numărul inelelor poate ajunge și până la 800.

Când ouăle acestea au ajuns mature, inelele se deslipesc și sunt date afară odată cu necurăteniiile omului. Cum e mai mult obiceiul la noi, la țară, omul se pune unde se întâmplă. Porcii nu sunt animale care să aleagă hrana. Și astfel din necurăteniiile omului, ouăle de panglică sunt înghițite de porc, în stomahul căruia din ouă ies puii. Mici și cu două cârligașe la un capăt, trec în sânge și se opresc undeva, de obicei, în ficat, plămâni, dar și în mușchi. Acolo se transformă, capătă înfățișarea unei beșicuțe albicioase, în care stă ascuns însă capul viitoarei panglici. Omul mănâncă jambon crud, friptură în sânge din carnea porcului cu panglici; ajunsă în stomahul omului, pielița ce învâluie puiul se distruge, iar acesta trece în intestinul subțire, se prinde de încrețiturile mucoasei, se hrănește, dă inel după inel. În fiecare inel s'a putut număra și 50.000 de ouășoare. Un vierme poate lepăda și 40.000.000 de ouă. Noroc că ouăle asvârlite cu necurăteniiile omului sunt spălate de ploii, arse de

Fig. 443. — *Diplozoon*.

soare; putrezesc multe până ce unul din ele trece în trupul unui porc. Altfel s'ar îmbolnăvi toți oamenii de panglică.

Panglica e un oaspete nu tocmai plăcut. Sunt medicamente prin care poate fi dată afară. După un post de 24 ore, iai un extract de ferigă. Se vede că nu e pe placul animalului. Se svârcolește, provoacă svârcoliri și din partea intestinului. La cele din urmă viermele e dat afară. Trebuie însă multă băgare de seamă. Nu scapi de tenie, decât dacă a fost dat afară și capul cât o gămălie.

Sunt numeroase soiuri de panglici care trăiesc în intestinul omului, luate dela diferite animale.

Cel mai lung și mai mare este *Botriocephalus lotus*, cu inelele mai lățițe și mai scurte decât la cordeaua obișnuită iar capul lungăreț, ascuțit are numai două cheotori în lung. Poate ajunge și 9 metri lungime, cu peste 4.000 de inele. Din ou iese embrionul ciliat, care înnoată

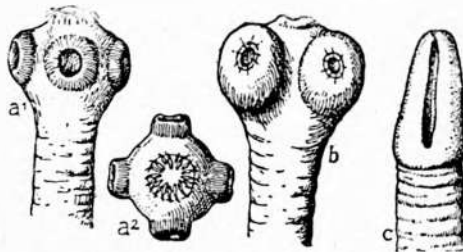

Fig. 444. — Cap (*Scolex*) (a și b) *Taenia*; c = *Bothriocefal*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

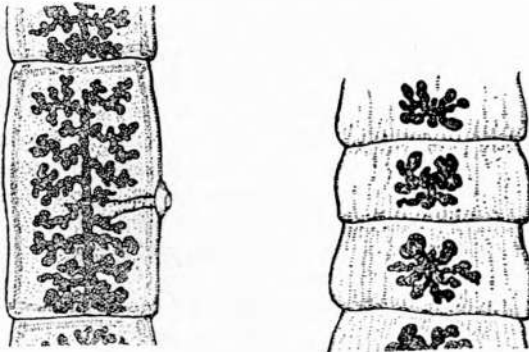

Fig. 445. — Inele de *Taenia* (stânga) și *Botriocefal*.

o bucată de vreme liber în apă, apoi trece de obicei în micii crustacei, unde se transformă. Știuca, dar și mihalțul ori somnul, înghițind acești crustacei, înghit și larvele de botriocefal, ajunse apoi în trupul omului.

De aceea botriocefalul la noi este mai des întâlnit în satele din lungul Dunării și în Deltă, în orașe, mai adesea la evrei, cărora le place carnea

de știucă, sau la acei cari mănâncă din belșug icre de știucă abia spălate. Boala produsă de acest vierme este mai rea decât tulburările date de *Taenia*. Otrăvurile născute atacă mai ales sistemul nervos, aducând crize hysterice, asemenea epilepticilor. Bolnavii devin anemici. Noroc că botriocelafalul se poate mai ușor da afară, căci nu are ventuze cu care să se ție de mucoasa intestinală.

Viermi rotunzi.

Sunt numeroși. Trăiesc cei mai mulți în mări sau paraziți chiar în plante. Sunt dintre ei care-și duc vieța și prin locurile umede de pe uscat, în apele dulci.

Au forma lungăreață, cilindrică, ascuțită la capete, unde se găsesse gura la un capăt și anusul la celalt capăt.

Cunoscut de toată lumea este limbricul (*Ascaris lumbricoides*). Aproape nu e om care să fi scăpat în copilăria lui de limbrici, viermi lungi, rotunzi, ascuțiți la ambele capete. Stau în intestinul subțire și pot fi lesne dați afară prin anumite mijloace medicale. S'au găsit uneori însă și peste 1000 de limbrici la un om. În acest caz pot aduce multe încurcături în funcțiunea intestinului și chiar moartea. Sunt de o putere de înmulțire care întrece și pe a muștelor. O singură femeie de limbrici, în cursul unui an poate lepăda până la 50 milioane de ouă, iar acestea sunt atât de rezistente încât ies pui din ele și după ce au stat o bucată de vreme în spirt curat.

Tot subțiri și ascuțiți la capete, dar mai mici, sunt trichinele, viermi periculoși; mărunți de abia se pot vedea cu ochii (femeiușca 3—4 mm.; bărbatul 1,5 mm.) nu trăiesc liberi decât scurtă vreme chiar în intestinul subțire al omului. Aici se înmulțesc. Femeiușca dă peste 1.500 pui de tot mici (0,1 mm.), care se bagă în mucoasa intestinului, trec în vasele limfatice, apoi în sânge, de care sunt duși în mușchi. Aici se opresc și se vără în fibra musculară unde se hrănesc, cresc, se încolățesc și trăiesc înveliți într'o capsulă fibroasă. Pot să fie atât de mulți încât aduc împiedicare funcționării mușchilor, deci moartea bolnavului (trichinoza).

De unde i-a căpătat omul? Cum trăiesc trichinele în mușchii omului, trăiesc și în ai șobolanilor ori ai porcului, ai iepurelui (numai în carnea pasărilor nu s'au găsit). Omul mâncând carne de porc nefiertă sau nefriptă bine, înghite și trichinele. Sucul intestinal topește capsula în care sunt închise; devin libere, dau pui, cari se vără în sângele omului. Când nu se cunoșteau trichinele, se întâmplau adevărate epidemii, fără să li se poată afla cauza. Astăzi pericolul este stavilit prin cercetarea cărnei de porc înainte de a fi dată în consumație.

Mai adesea decât limbricul și trichina, mai ales la copii, se găsește alt vierme, mărunt (cel mult 10 mm. lungime) numit *Oxyuris vermicularis*, ce se strânge ghem în intestinul subțire.

Pasările sufăr de pe urma unor viermi identici, adesea pustiind cotețele. *Syngamus trachealis*, se poate înmulți atât de mult încât astupă căile respiratorii și aduce moartea prin asfixie.

Din acelaș neam sunt viermi cari aduc plantelor boli. Așa e *Heterodera schachtii*, a căror larve, nici cât un milimetru, se vără în rădăcinele sfeclii de zahăr, unde cresc, ajung mature și se înmulțesc. Pustiesc ogoarele cu sfeclă, făcând-o să nu mai crească.

Anguillula tritici, atacă grăul. Nu rar printre boabele vânturate se găsește unele cu coaja mai rezistentă, pline cu viermi strânși ghem, care pot aștepta în stare latentă și mai mulți ani. Așa au fost descoperiți. Un naturalist englez a trimis în 1713 asemenea boabe de grâu bolnav, unui altuia care avea un microscop, ca să le studieze. Acesta le-a uitat într'un colț și abia după vreo 27 de ani a dat peste ele și le-a studiat. Mare i-a fost uimirea când a văzut în mijlocul bobului niște viermișori mărunți. Au stat așa închiși în bob peste un sfert de veac, în stare latentă, cum se întâmplă cu multe animale mici.

La fel viermii mărunți asemănători limbricului se găsește până și în oțet (*Anguillula aceti*), hrănindu-se cu ciupercele care dau naștere oțetului. Museușițele care roiesc chiar în jurul sticlei cu oțet din camera gospodinei, pot servi drept mijloc de a transporta ouăle cât un fir de praf ale acestor plodicioși viermi, dintr'un loc în altul.

Unii sunt lungi și de 30 cm. și subțiri ca un fir de ață. Se găsește și în fântâni, aducând uimire. Sunt viermi ce se strâng ghem, încălețiți, de unde și numele ce li s'a dat aducând aminte de nodul gordian (*Gordius aqualicus*). Din ouăle depuse în apă, ies larve aproape cât a 20-a parte dintr'un milimetru, dar la un capăt cu cărlige ce le servesc să sfredlească chi-

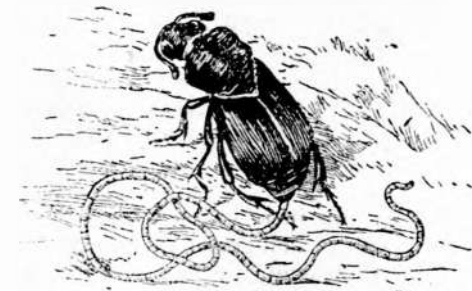

Fig. 447. — *Gordius* ieșind dintr'un gândac.

tina unei larve de lanțar. Se vără în mușchii acestei insecte, unde se închistează. Dacă larva e înghițită de vreun pește ori o insectă de haită, viermele se descătusează din închisoarea lui și trece în intestinul insectei, unde se desvoltă. Adesea se prind asemenea

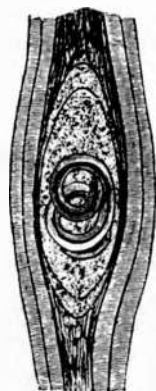

Fig. 446. — Trichina între fibrele de mușchi.

insecte de apă din care iese un fir de ață strălucitor, lung, ce nu este altceva decât un vierme din neamul Gordius (fig. 447).

Viermi inelați.

Trupul acestor viermi este format din inele ce se văd și în afară, după brăsdăturile din curmeziș ce le despart.

Cel mai cunoscut de toată lumea este: râma (*Lumbricus agricola*) vierme care duce ponosul neamurilor lui stricătoare, fiind nesocotit,

deși este unul din ajutoarele cele mai de preț chiar pentru răspândirea civilizației omenești.

E poate cea mai bună pildă din natură de ce înseamnă modestie, împlinirea pe tăcute a datoriei, fără a aștepta răsplată ori recunoștință.

Dacă de ceilalți viermi omul are groază și nu i-ar atinge, Doamne fereste, cu râma e altfel. O ia, o pune în palmă, căci e curată la piele și trandafirie ca fața unui copil.

De aceea o poate ori cine observa mai cu atenție, iar prin ea poate căpăta noțiuni mai

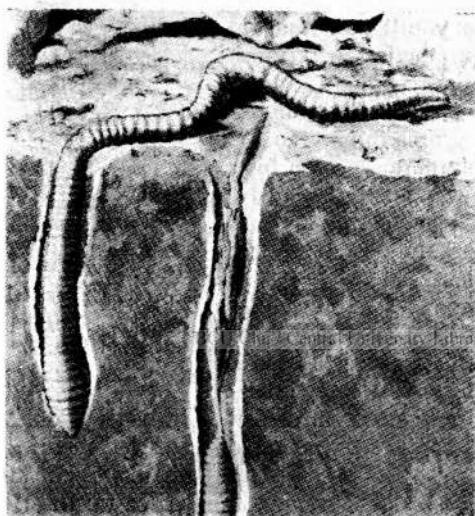

Fig. 448. — Râme (E.). Frunze uscate în grămădile la intrarea unei locuințe de râmă.

apropiate despre organizarea unui vierme.

Se vede că râma are corpul format din inele înșirate unele lângă altele, la fel aproape toate, afară de câteva mai groase în spre capătul unde se află gura. N'are cap în înțelesul obișnuit, adică o parte deosebită din trup, unde s'au îngrămădit simțurile.

Tăria ei e în mușchii pielii. O vezi cum se întinde de se face subțire și lungă, apoi se strânge grămadă și se îngroașe. Are așa de mare putere în mușchi, încât n'o poți lesne scoate din casa ei, dacă se prinde cu capătul dindărăt al trupului de vreun bulgăraș de țărână.

N'are picioare, dar în piele se găsesse împlântați niște perișori aspri, în șiruri de-a-lungul trupului, care țin locul unor piciorușe mărunte.

Pielea subțire este trandafirie, bogată în vase de sânge, ca și în terminațiuni nervoase. Poate respira prin ea. De aceea trebuie să o ție curată.

Râna n'are organe de simțuri, cum ar fi urechi, nas, ori ochi, dar în schimb pipăitul este atât de dezvoltat, iar sensibilitatea pielii mărită, încât simte lumina și o ocolește.

Râna mai are o particularitate. Taiată cu sapa în două, nu pierе. Fiecare jumătate își caută de drum, devenind după scurtă vreme, două ființi deosebite, ce-și continuă traiul.

Această particularitate, ca și culoarea pielii, este o armă de apărare împotriva pieirii neamului ei, căci rar animal care să aibă atâți dușmani.

De cum începe primăvara și gospodarul sapă straturile în grădină, găinile dar mai ales rațele se țin în urnă și nu lasă rămă vie. O înbucă lacom, căci s'au săturat și ele numai de grăunțele de peste iarnă.

Dacă ar fi numai gobăile din curte! Cârțița o urmărește pe sub pământ oriunde o găsește. Își face provizie de carne proaspătă, căci cârțița nu se satură cu una cu două. Nici noaptea nu poate răsufla în libertate biata rămă; — ariciul e neadormit. O pânđește și o înghite.

Birne nevoile prin înmulțire, ca mai toate ființele cu dușmani mulți.

Deși nimicită de toată lumea, este unul dintre animalele care contribuе mai mult la înveșmântarea pământului cu mantia vegetației, iar omului îi este de mare ajutor, căci îl pregătește brazde pentru semănat.

C. Darwin, vestitul naturalist, a arătat marele folos adus omenirii de către rămă. Această minte superioară, care a dat sisteme filosofice, nu a socotit că-și micșorează însemnătatea activității sale scoborându-se la amănunțita cercetare a vieții unei biete râme.

Lucrarea lui asupra acestui vierme este un clasic exemplu de cât poate săvârși răbdarea și ce rezultate nebănuite poate aduce studierea chiar a unui neînsemnat vierme, în aparență.

Râna își duce vieța mai mult în pământ, unde sapă tuburi, uneori adânci de 2 metri. Câtă muncă nu-i trebuie, pentru ca fără sapă ori ghiare, să sfreddească destul de iute pământul! Sfredelul îl are la capătul trupului unde pielea este ceva mai îngroșată, cum ar fi bătăturile dela palma unui muncitor.

Ce face însă cu țărâna ce o sapă? Aici e minunea minunilor. O mănâncă. Dacă prinzi o rămă și te uiți la ea în zare, vezi în mijlocul ei, o dungă negrie dela un capăt la altul al trupului. Este mațul plin cu pământ. Înghite pământul, dar nu se hrănește decât cu substanțele putrezite ce se află amestecate în țărna neagră. Pusă în nisip n'ar putea trăi, căci nisipul este numai cremene sfărâmată mărunt.

Dar tocmai prin acest obicei, râme este folositoare omului. Înghițând pământ, nu mistue decât partea ce se poate mistui din el; cât rămăne dă afară din trup, ca să facă loc pentru altă hrană. Noaptea, sau și ziua după o bură de ploaie, râme iese la fața pământului

cu băgare de seamă, ca să-și lase «murdăriile», adică țărâna ce a trecut prin mașul ei. Sunt acei cărnăciori de pământ subțiri, împlețiți în grămăjoare, mici moviște de țărână fină, întâlnite în lungul cărărilor.

Există râme, prin părțile calde ale Africei, a căror grămăjoare de murdărie, sunt înalte aproape cât un sfer de metru. Înțelege oricine acum folosul ce-l aduc râmele, răscolind pământul, aerisindu-l prin locuințele lor, dar mai ales cărând la față pământ gras dela adânc.

Cât pământ poate aduce din adânc o biată râmă? Vine și numărul muncitorilor în joc. Cu răbdare poți ajunge departe; cu muncă chiar slabă dar melodic și îndelung săvârșită, iarși poți ajunge departe. Dar când munca aceea puțină e făcută de mulți deodată, rezultatul este și mai repede atins. Așa e și cu râmele. Una singură prea puțin pământ ar presăra. Multe, aduc țărână mai multă, putând acoperi prundișul, hârburile sau orice alte corpuri, care opresc să crească iarba.

Unii au avut curiozitatea să numere câte râme ar fi pe un hectar de pământ. Au găsit o armată întreagă: peste 130.000. Socotind câtă țărână poate aduce fiecare râmă într'o vară, s'a găsit că pot să aștearnă astfel, prin numărul lor mare, pe fiecare an, pe fața unui hectar, un strat de pământ rodnic, gros de 2,5 cm.

Prin migăloasa lor trudă de fiecare zi, ajung să transforme un teren neproductiv, în unul acoperit măcar de iarbă, iar prin canalele ce sapă în pământ aerisindu-l, înlesnesc pătrunderea rădăcinilor chiar pentru copaci. Dar lucrul e mai complicat. Râma se hrănește și cu frunze uscate, pe care le trage în locuința sa spre a le rupe bucățică cu bucățică. În acest chip îngrășă pământul în adânc, fărămiturile de frunze putrezind în fundul tuburilor săpate. Un naturalist german a făcut următoarea experiență: într'un vas de sticlă plin cu nisip a pus să trăiască două râme mari. Le-a hrănit cu frunze veștede. După șase săptămâni numai, nisipul a fost schimbat în pământ negru pe o grosime de un centimetru. Pe de altă parte chiar pământul înghițit, suferă cât stă în mașele râmei o prefacere prin sucurile ce-l udă, devenind mai bogat în azotați și fosfați atât de prețiuși la îngrășarea pământului.

Și iată cum biata râmă ajunge fabricantă de pământ vegetal fără de care nici poetul nici filosoful nu ar putea exista. Dintr'un ținut prea nisipos, râmele fac pământ gras ca să se prindă la început măcar câteva firicele de iarbă. Pe urmă roata vieții desăvârșește opera.

Neamurile râmei se întâlnesc pe toată fața pământului; unele de prin țările ecuatoriale sunt lungi ca niște șerpi.

Râma face parte dintr'o grupă de viermi foarte răspândiți mai ales în mări. Unii sunt liberi; alții își sapă cotloane în pământ sau chiar fabrică o casuță ca un tub, în care își duc viața la adăpost.

Trăiesc dintre ei liberi și în apele dulci. Astfel este *Lumbriculus*, subțire cât un fir de ață, înotând printre buruienile acvatice; *Nais proboscidea* nu este mai lung de un centimetru, atât de străveziu

că i se văd organele lăuntrice. La capătul de dinainte are un soi de trompă, iar în lungul trupului perișori. Se poate înmulți prin diviziune; în dreptul unei sugrumături, noul animal capătă trompa și ochii.

Alții își fac tuburi de apărare, ca și neamurile lor din mări. Așa e *Tubifex*, ce trăiește pe fundul lacurilor măloase cu sutele, dând mătului o culoare roșietică, trupul lor fiind astfel colorat. Când sunt tulburați, dintr'odată au intrat în pământ, fiecare vierme având în măt o căsuță cilindrică, cu un capăt mai ieșit din măt.

Dintre viermii Mării Negre unii s'au adaptat și în lacurile cu salinătate deosebită. Astfel în l. Duranlac (6⁰/₁₀₀ salinătate) s'a găsit viermele liber *Nereis diversicolor*, vierme hrăpăreț, viu. Pe laturile corpului are câte un șir de prelungiri ce par picioare, iar la cap o trompă cu făci ca de cărăbuș. Sunt liberi și foese prin ierburile din lac.

Viermele *Hypania invalida* din limanul Ni-strului, ca și multe neamuri de ale sale marine (Polychaete), își fabrică un tub de argilă, în care se adăposteste trupul moale, lung, albicios; (Fig. 450); numai partea din spre cap e liberă, cu tufe de prelungiri pentru respirat.

Neam cu râma, ceva mai depărtat, dar bine cunoscută de popor este lipitoarea (*Hirudo medicinalis*); și azi se mai vede la unii băbieri din provincie borcanul plin cu apă în care se mișcă în voie lipitorile. Se întrebuințează la « luatul sângelui ». Există și iazuri, tot mai puține, în care se cresc anume lipitori spre a le avea la îndemână lesne: se face — mai bine se făcea — un comerț rentabil cu ele în Ungaria.

Cum sugă sângele?

De îndată ce a dat de piele se prinde bine cu ventuza dela cap. Cum s'a prins, începe a tăia pielea cu trei făci zimțuite pe margini, adevărate ferăstrae mici. Sângele țâșnește prin rană. Lipitoarea îl sugă, îl sugă mereu, de pare că nu se mai satură. Se umflă, de ajunge de 3 ori mai mare de cum era. E cu puțință să încapă în ea atâta sânge? Stomacul cât trupul de lung, nu numai că se poate întinde, dar are vreo 10 perechi de buzunare. După ce le-a umplut bine, se lasă singură de pe pielea animalului cu sânge cald, de care s'a prins.

Când e folosită la omul bolnav, ca să nu sugă prea mult sânge, e luată fără voia ei înainte de a se fi umplut prea mult. A o smulge e periculos, căci se mărește rana făcută pentru supt. Mijlocul simplu de a scăpa de ea e să o presari cu sare. Lipitoarea are pielea atât de subțire și sensibilă, încât sarea disolvându-se în umezeala de pe piele, străbate la capetele nervilor; o ustură atât de rău, că uită și de hrană și se

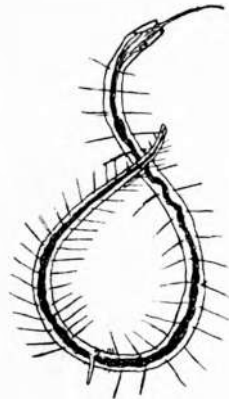

Fig. 449. — *Nais proboscidea* (d. Hentschel).

svârcolește spre a ajunge mai repede în apă. Astfel se deslipește de piele.

Lipitoarea e silită să sugă mult sânge, căci nu întâlnește des animale cu sânge cald. Se întâmplă să stea flămândă și un an. Când a dat peste mâncare, mănâncă de se umflă, spre a-i ajunge mai multă vreme.

Nu trăiește la noi numai lipitoarea medicinală. Regretatul *I. Scriban*, fost profesor la Universitatea din Cluj, a arătat vreo 5 varietăți din

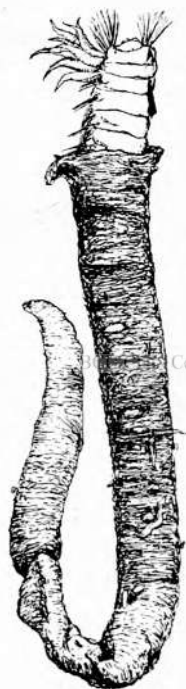

Fig. 450. — *Hypania invalida* (Limanul Nistrului) (d. C. Moțaș și M. Băcescu).

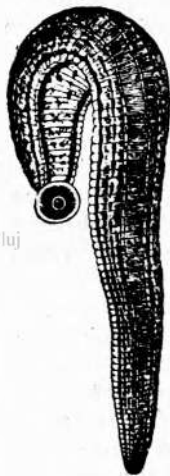

Fig. 451. — *Lipitoarea*.

lipitoarea obișnuită; se mai găsește la noi vreo 13 alte specii în apele dulci, dintre care una *Branchiobdella astaci* parazită pe branhile dela raci, le aduce adesea stărpirea; alta, *Piscicola*, parazită la pești, iar altele libere (*Nephalis*), înotând ca șarpii, prin undulările trupului.

Rotiferele.

Fac plăcerea celui care obișnuște să se uite cu microscopul la o picătură de apă luată dintr'un iaz bogat în alge, dintr'un poloboc cu apă stătută, sau o picătură de rouă dintre mușchii de pe casele vechi.

Pe lângă tot soiul de infusorii și alte protozoere, nu se poate să nu prindă în câmpul microscopului și câteo ființă vie, neastâmpărată, al cărui corp e împărțit în două. Partea de sus e mai umflată, jumătate de jos ca o coadă subțire, sfârșit cu 2—3 spini. Ceea ce atrage atenția sunt două rotocoale de cili la partea superioară, mereu în mișcare. Sunt brațele lor. Prin mișcarea cililor se naște vârtej de apă, care aduce hrana la gură, dar și mișcarea animalului, fiind asemenea heliselor dela aeroplan.

Animalul e atât de străveziu încât se vede în el tubul digestiv cu un stomac care are fața lăuntrică mai întărită prin 2 plăci chitinoase mereu în mișcare, spre a sfărâma organismele înghițite. Măcar că acest rotifer are 1 mm. lungime, totuși este superior alcătuit, având ochi, sistem nervos.

Trăiește și într'o picătură de apă strânsă între firele de mușchi. Cum ajunge acolo?

De regulă locul lor de traiu e într'un ochiu de apă. Dacă acesta e pe cale de a seca, rotiferul se învește într'o carapace chitinoasă rezistentă și așteaptă zile mai bune. Vine o ploaie care aduce apa la loc?; se descătușează din închisoarea ei și trăiește mai departe. S'a uscat de tot balta? Chistul e luat de vânt și împrăștiat departe. Cade între mușchi. Aici de regulă unezeala se păstrează. Pelița ce-l învălea dispare și trăiește ea în baltă sau e luat de ploaie de pe acoperișul casei și trecut în polobocul cu apă. Spre toamnă, dă un ou trainic, învălit cu coajă mai groasă care rezistă frigului. Primăvara din el iese alt rotifer.

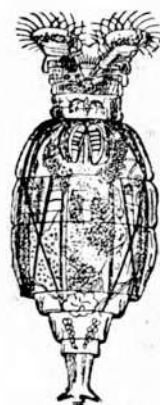

Fig. 452. — *Un Rotifer.*

Briozoarele.

Nu lipsese din apele noastre dulci, nici reprezentantele unei grupe de animale, care trăiesc în deosebi în Mări și Oceane. Sunt animale coloniale, adică mai multe la un loc și fixate de stânci, de scoici, cum ar fi lichenii la fața copacilor. Ca și coralii au particularitatea de a-și clădi un înveliș mineral ori chitinos, cu găuri dese pe unde fiecare individ își scoate trupul în afară, în parte, pentru a atrage hrana. Trăind în mare număr la un loc, scoarța coloniilor lor se tot îngroașă, putând zidi astfel, ca și coralii, recife.

În partea nordică a țării, dela Ștefănești (Botoșani) și până în Nistru la Hotin, se înalță niște creste de dealuri calcaroase, formale în mare parte din îngrămădiri de tuburi de viermi, dar și de Briozoare.

Animalele sunt delicate, drăguțe. Când își scot jumătatea de trup din căsuța lor par niște fire de mușchi, de unde numele de brizoare (animale-mușchi) ce le-au dat cei dintâi cercetători.

În jurul gurii au o coroană de tentacule lungi, pe care într'una le mișcă, de fac vârtej de apă. Astfel împreună cu apa vin și materii organice ori alge mărunte (diatomee), cu care se hrănesc.

În apele dulci sunt rare aceste animale. Pe trunchiurile de stuf sau alte buruieni acvatice se găsește uneori un înveliș de bryozoore din neamul *Plumatella*, iar în apele de prin deltă a mai rămas răzlețite (*Membranipora*) din acele ce trăiau odată în Marea Sarmatică.

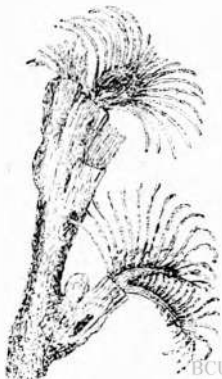

Fig. 453. — O crenguță de *Plumatella*, cu divizii unii pe jumătate ieșiți iar alții cu tentaculele desfășurate deplin. Mărit. (d. E. Hentschel).

Celenterate

Puzderic se găsesc în mări. Între ele intră mărgeanul căutat, corali ziditori de insule. Multe, foarte multe dintre ele trăiesc spre fața oceanelor, unde e lumină, aer și forfota valurilor. Sunt așa de multe încât apa pare lăptoasă. Fac parte din pătura de viață numită *plancton*, fără de care n'ar fi chip să trăiască animalele mai mari.

Puține celenterate trăiesc și în apele dulci. Dintre ele, mai cunoscută este hidra.

Se poate observa ușor într'un borcan cu apă din iaz cu lînțile ori alte plante de apă.

Nu rar se vede lipită pe trunchiul plantei, chiar fără lupă, o ființă mică. Cu capătul liber se agită mereu. Cel ce a descoperit-o în 1744, *Trembley*, a luat-o drept o plantă, mai ales că culoarea hidrei este verzuie. Dar spre mirarea lui a văzut că planta își schimbă înfățișarea.

« Odată am mișcat încet vasul în care se aflau, spre a vedea ce influență poate avea mișcarea lichidului asupra lor. Contrar așteptărilor mele, în loc să văd că hidra se clatină întregă, s'a strâns dintr'odată atâta, încât corpul întreg seamănă cu un grăuncior verde, iar brațele intraseră în trup ». Atunci și-a dat el scama că hidra e un animal.

Dar a mai descoperit ceva, care l-a uimit nu numai pe el, ci și pe toți învățații de pe vremea lui. A ajuns să taie o hidră în 50 de bucățele; din fiecare bucățică a luat naștere alt individ.

Faptul se lămurește azi când se cunoaște în amănunt constituția unei hidre. Peretele corpului său este format din celule puțin diferențiate. Bucățelele tăiate cresc deci la loc, prin înmulțirea celulelor simple.

De hidră sunt legate însă și alte multe minunății. Una din ele poate fi lesne observată. Impreună cu hidra în vasul cu apă din iaz, se găsesc numeroase alte animale, care mai mărunte, care mai mari chiar decât ea. Și totuși... când trec în dreptul ei, deodată se opresc amorțite. Hidra le apucă cu brațele, le duce spre gură, deschiderea unui sac, deoarece trupul întreg al hidrei e ca un sac. Vărite în trup, sunt mistuite.

Ce s'a întâmplat? Animalul a fost torpilat. În trupul hidrei sunt celule care se termină printr'un fir lung, la vârf cu cârlige.

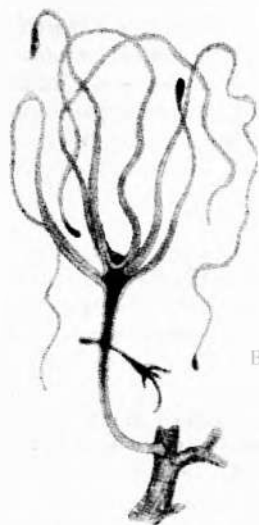

Fig. 454. — *Hidra* de apă dulce.

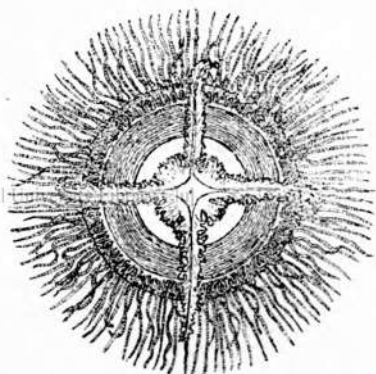

Fig. 455. — *Maeolias inexpectata*, medușă din Baselm (d. I. Borcea).

Cât hidra e liniștită firul e strâns ghem în celulă. Cum e nevoie de el, e scos și îndreptat către pradă. Vârful ca o săgeată intră în trupul acesteia, se rupe, și lasă să se scurgă un lichid otrăvitor, ce paralizază.

Dacă ar fi numai atât! Fiecare ființă ascunde în ea multe taine, încât e greu să se cunoască toate. Hidra după ce crește și se hrănește bine, poartă pe trup muguri. La început ca niște negi, cresc, dau brațe și seamănă cu părintele. Se formează astfel o colonie de 2—3 indivizi, ce se ajută unii pe alții în hrănire, căci comunică unii cu alții. Alteori se despart, înoată cât înoată liber și apoi se fixează.

Când se apropie iarna, hidra dă un ou, învelit cu o coajă rezistentă, de ierneză la fund, în măr.

Neamurile hidrei sunt nenumărate. Trăiesc însă mai toate în mări. Sunt fel de fel.

Medusele fac parte din fauna marină, cu numeroase forme, intrând în largă măsură în formarea planctonului. Se găsesc și în Marea Neagră. Nu rar cei ce se scaldă la Mangalia ori Mamaia, simt atingându-le corpul, un organism gelatinos, transparent, care nu e decât o medusă rătăcită spre țărm, prin cine știe ce schimbări înșelătoare (curente) în apa Mării.

Și din ele însă sunt care se avântură în afară de apa mării, adaptându-se la apa dulce.

La noi s'au găsit meduze, puține, nu numai în Baselm (*Maotias inexpectata*) dar și în limanul Sassic și Sinoe (*Thaumantias moeotica*). Plutesc tot la fața apei, arătându-se mai ales pe zi de soare și căldură. Cea dintâi e la fel de frumoasă cu meduzele marine, având de jur împrejurul trupului transparent, pe margini violet, peste 350 fire fine, tentacule urzicătoare (Fig. 455).

Spongieri.

Lumea animalelor este aproape fără sfârșit. Sunt atât de felurite ca înfățișări, încât uneori nici nu ai crede că ai a face cu animale. E dreptul că și noi suntem deprinși a socoti drept animale numai ființe vivoaie, care se mișcă din loc în loc.

Fig. 456. — Un Spongier de apă dulce.

Cine ar bănui bunăoară că buretele de baie ori de șters tabela este scheletul fibros al unor colonii de animale, ce trăiesc fixate pe stânci, în adâncul mărilor?

Trupul fiecărui individ din colonie e redus la un sac, cu pereți formați numai din două rânduri de celule. Rândul lăuntric are celule cu câte un gulerăș, din mijlocul căruia iese un flagel, o prelungire din trupul celulei, ca un biciu. Mereu mișcându-se, flagelii produc un curent de apă spre lăuntru sacului, aducând astfel și hrana trebuitoare. Al doilea rând de celule e mai în afară și alcătuiește partea din trup unde se mistue hrana. Sac lângă sac, susținuți între ei printr'un țesut de fibre elastice ori ace calcăroase formează colonia buretelui de șters. Dacă s'ar vedea în fund de mare, sau în acvariu, niciun semn nu arată că e animal, afară de chemarea apei spre gura sacilor. Când se asvârle în apă un praf colorat, se observă cum joacă, ca și când ar sufla cineva în el. E

răscolit și atras în vârtejuri mărunte de mișcarea flagelilor din săcușoarele care reprezintă trupul unui individ. O asemenea colonie de animale, la față nu se deosebete întru nimic de plante. Nu are clorofil, dar are celule cu flageli.

Spongieri se găsesc puțini și în apele noastre dulci; în coada iazurilor, unde este papură ori cosor, în jurul trunchiurilor de plante, sau pe picioarele podurilor, se poate observa o păslă ceva mai groasă, acoperindu-le. Sunt spongieri de apă dulce, din neamul *Spongilla*.

Protozoare.

Lumea ființelor, fie animal, fie plantă, nu se răstrânge la formele văzute cu ochiul liber. În apa ce pare limpede ca lacrima, microscopul arată ființi mărunte, care-și duc viața, aceeași ca și a animalului uriaș, restrânsă la hrană, la apărarea de dușmani și la înmulțire.

Ce uimit a fost cel dintâi învățat, olandezul *Leeuwenhoek*, când a cercetat cu microscopul fabricat de el, stropi de apă dintr'un poloboc!..

« Spre surprinderea lui zări un mare număr de fel de fel de ființe, mici, mici de tot, poate de 10.000 de ori mai mici decât o insectă de apă. Una avea în partea

de dinainte două cor-
nițe, care se mișcau în-
tr'una, ca urechile unui
cal; în partea dindărăt
a trupului târâia o coadă.
Altă specie își schimba
neconștient înfățișarea ».

Neștiind ce să crea-
dă, *Leeuwenhoek* serie
președintelui Societății
de Științe din Loudra,
arătând ce a descoperit.

Învățații elătinară
din cap neîncredători.
Cam așa se întâmplă a-
desea, când vine vorba

despre o descoperire. Nu trebuie nitat că faptul a avut loc în veacul al 17-lea, cam pe vremea lui *Mihai-Viteazul*.

La vre-o jumătate de an după cele întâmplare, în Aprilie 1676, îi trecu prin minte lui *Leeuwenhoek* să cerceteze la microscop de unde vine iuțeala piperului. A spălat boabe de piper și mare i-a fost mirarea când a găsit în apa lăsată câteva zile într'un vas deschis, puzderie de ființi mărunte.

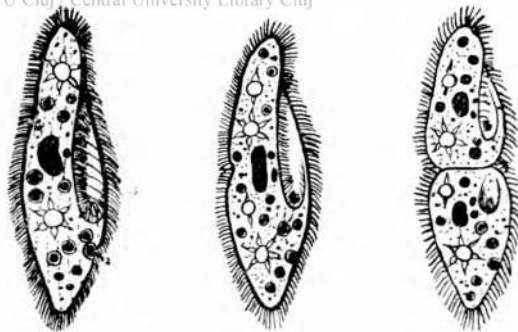

Fig. 457. — *Paramoecium*.

Astfel au fost descoperite protozoarele, animalele cele mai simple, al cărui trup este redus la o bucăciică de protoplasmă, învelită de o piele subțire, alte ori chiar neînvelită.

Protozoare se află pretutindeni: în apa mărilor, în apele dulci, în ochiul de apă de primăvară, ca și în orice loc umed. Aceasta e condiția existenței lor: umiditatea. Nu pot trăi unde nu e apă.

Nu trebuie trasă încheierea, că se găsesc bunăoară și în apa curată de izvor, iar când bem apă înghițim și multe asemenea animale. Nu.

Protozoarele sunt ființe, deci au nevoie de hrană. În apa de izvor, limpede, venită din adâncul pământului, nu cuprinde decât substanțe minerale; putreziciuni n'au avut cum să se facă, iar protozoarele numai

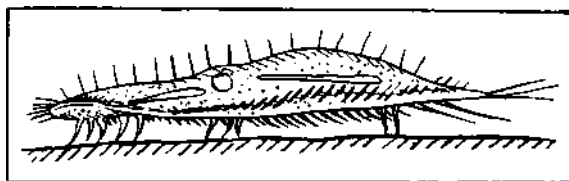

Fig. 458. — *Stylonichia mililis*. Infușor care se târăște, cu niște cilinzi țapeni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în apa cu substanțe organice pot trăi. Nu se întâlnesc în apa ce curge pe furloiul cișmelei, însă foiesc în băltoagele adunate jos, lângă izvor.

Si sunt atât de variate, ca forme, încât e o adevărată plăcere să stai ceasuri întregi cu ochiul la microscop, privind în picătura de apă în care furnică ființele mărunte, lumea celor mici: microcosmul.

Uimirea celor dintâi învățați a fost mare, când au pus o mână de fân, din stogul de pe câmp, într'un pahar de apă caldută și limpede. După o zi două, în apă se aflau fel de fel de protozoare. De unde au ieșit? Gândul celor cari le-au observat a fost că asemenea ființe au luat naștere așa, dintr'odată, spontan (Generație spontană). Alții aducându-și aminte de vorba unui filosof că din nimic nu poate ieși nimic (*Ex nihilo nihil*), s'au căznit și au găsit lămurirea.

Protozoarele sunt ființi mărunte, cu trupul moale. Când balta în care trăiesc multumite, seacă, se strânge ghem fiecare și se învâlcue cu o peliță mai groasă, ca într'o carapacă. Se închistează și puțin le pasă de secetă. Vântul le ia, ca și pe orice fir de praf, și le împrăștie peste fânul de pe câmp, pe acoperișurile caselor, pretutindeni. Când plouă, sunt spălate de pe acoperiș, cad în poloboc. Acolo li se topește învelișul, trăind iarăși în libertate. Tot așa când fânul e pus în apă caldută, protozoarele închistate, aduse de vânt prind a foi.

De chestiunea generației spontane se leagă și marele bine pe care l-a făcut omenirii învățatul *Pasteur*. Căutând să dovedească că generația

spontană este o părere greșită, a dovedit și existența în aer a bacteriilor. Poți lăsa apă într'o retortă câte zile vrei, fără să se găsească vreo bacterie în ea, cu condiție ca apa fiartă să fie izolată de aer. De îndată ce vine în contact cu aerul, se înseminează cu microbi.

În infuziunile de fân, dar și în apa de iazuri, se găsește mai adesea cel mai obișnuit infusoriu (*Paramecium*) cu contur oval, cu o infundătură a membranei în partea anterioară, care are funcțiunea gurii. Trupul e acoperit cu prelungiri fine, transparente, de forma pufului de păr, prin a căror clătinare se mișcă animalul, în drum spiralat. Prin transparența învelișului se vede în protoplasmă o veziculă pulsatilă, ce se strânge și se lărgeste în felul contracțiunii inimii. Se înmulțește prin ruperea trupului în două. Se gătuie la mijloc deodată, apoi jumătățile se despart, dând doi indivizi diferiți. Aceștia cresc, se împart în două la rândul lor, așa încât s'a putut cultiva în vreme de 13 ani, dintr'un singur *Paramecium*, nu mai puțin de 9000 generațiuni, fără să sleiască puterea de viață a infusorului. Dintr'o bucăciță de protoplasmă nici cât $\frac{1}{3}$ de milimetru de lungă, s'au format 9000 de generațiuni de infusorii, Cl formând niuneori bro. Cluj
peliță lăptoasă la suprafața apei dintr'un vas cu gura mai îngustă.

În apă curată nu le prea merge, căci le trebuie substanțe organice provenite din putrezire. De aceea *Paramecium* joacă rolul vulturilor din ținăturile calde. Când au dat peste un cadavru de pește, îl curăță încetul cu încetul în întregime de nu rămâne decât oasele. Cu cât trupul putrezește sucurile trec în corpul infusorului.

Sunt fel de fel de infusorii în apele dulci, care mai de care mai atractive ca înfățișare și vicală. Așa e bunăoară *Vorticella*, care spre deosebire de *Paramecium* trăiește fixată. Are o codiță lungă, transparentă; la vârf e trupul animalului ca un păhărel pe marginea căruia sunt numeroși cili. Aceștia provoc un vârtej lesne de prins, dacă în apă se pun câteva fire de carmin. Atrase de vârtejul cililor le vezi cum se învârtesc în dreptul «gurii», intrând apoi câte unul în trup. Simte animalul ceva pericol, ceva ce nu-i place, într'o clipă, nici nu bagi de seamă, se schimbă. Piciorușul se strânge ca o spirală deasă, iar trupul devine o sferă mică, cu un mănunchi de cili.

Tipurile pomenite de protozoere, numite infusorii, sunt cele mai complexe, având un înveliș. Se aseamănă cu majoritatea celulelor din trupul animalelor superioare.

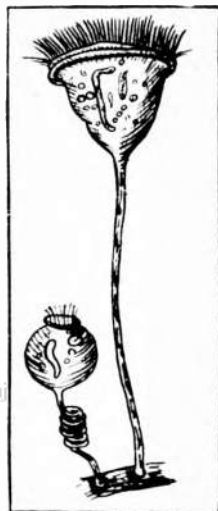

Fig. 459. —
Vorticella.

În afara lor se găsesc alte forme de protozoere, cu trupul redus numai la protoplasmă. Unele din ele au darul de a-și face un înveliș mineral, din piatră de var (*foraminifere*) ori din materii salicioase (*radiolare*). Foraminifere se găsesc și în apele dulci. Radiolarele sunt marine. Și la unele și la altele se poate prinde extraordinara bogăție de forme delicate, cum numai natura poate să inchipuie.

În sfârșit sunt de pomenit și protozoarele parazite. Din neamul lor face parte *Trypanosoma* care provoacă frigurile la om (malaria) sau *Babesia*, descoperit de Profesorul Babeș, care naște epidemii la vite. Asemene protozoare sunt transmise, cel dintâi prin țânțari (*Anopheles*), al doilea printr'un acarian asemenea căpușelor (*Ixodes*).

E nesfârșită varietatea lumii animale, dela cele mai simple, ca o celulă, până la acele din care se trage și spița omului¹⁾.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

¹⁾ Multe din figurile cuprinse în text, sunt datorite cercetătorilor români; numele lor este întotdeauna arătat.

Alte figuri sunt reproduse în special după următoarele lucrări:

A. POPOVICI-BĂZNOȘANU și M. A. IONESCU: *Căltăzuza excursionistului în pădure*. Cartea Românească, 1935. (B.-I.).

BREHMS *Tierleben*. Ed. IV. Leipzig. (B.).

RAMMNER W.: *Die Tierwelt der deutschen Landschaft*. Leipzig, 1933. (R.).

REGISTRU GENERAL ¹⁾

- Ablepharus** *paunicus* 177
Abramis *bramo* 227
Abraxas *grossulariata* 396
Acanthocius *aedilis* 299
Acariene 419
Accipiter *nisus* 166, 168
Acerina *cernua* 219
Acheronia *atropos* 379
Achteres 424
Aciilius *sulcatus* 289
Acipenser *glaber* 247
     — *guidenstaedtii* 246
     — *ruthenus* 247
     — *stellatus* 247
     — *sturio* 244, 247
Aciptilia *pentadactyla* 394
Admiralul 373
Aegeria *apiformis* 381
Aegitalus *pendulinus* 142
Aegyptius *monachus* 164
Aeschena *cyanea* 257
Agalena *labyrinthica* 410
Agrilus *viridis* 306
Alauda *ardensis* 155
     — *cristata* 155
Albilița 374
Albina *cu obiceiul cucului* 315
     — *cu patru-brăe* 309
     — *cu pantaloni* 310
     — *ziditoare* 314
Albinărel 121
Albinele 308
     — *de trestie* 312
     — *sociale* 316
     — *solitare* 308
     — *teslari* 310
     — *zidari* 309
Alburnus *bipunctatus* 208
     — *lucidus* 225
Aleedo *ispida* 119
Alligator *lucius* 232
Alosa *Nordmanni* 242
     — *pontica* var. *Dambii* 212
Alunarul 303
Amophilla 321, 328
     — *sabulosa* 326
Amphidasis *betularia* 395
Amphipode 429
Anas *acuta* 74
     — *boschas* 73
     — *creca* 74
Anguilla *vulgaris* 238
Anguillula *aceti* 449
     — *tritici* 419
Anguis *fragilis* 176
Anobium *pertinax* 307
Anodonta *cygnaea* 436
Anopheles *claviger* 364
Anser *anser* 72
Anthidium *monicatum* 315
Antonomus *pomorum* 304
Antophora *parietina* 399
Anthus *pratensis* 146
Aphomia *sociella* 402
Apis *melifica* 316
Apodius 281
Aporia *Crataegi* 376
Apus *cancriformis* 427
Aquila *chrysaetus* 166
     — *naevia* 168
     — *pennata* 168
Arachnoidea 106
Aranea *diademata* 408
Archaeopteryx 66

¹⁾ Mulțumesc D-nelor *Virginia I. Barbu* și *Elena Dr. Dobrescu*, dela Laboratorul de Paleontologie, pentru osteneala dată de a alcătui registrul general.

- Arctia caja* 392
Ardea 88
   — *cinerea* 90
   — *garzetta* 90
   — *purpurea* 91
   — *ralloides* 90
Ardetta minuta 92
Arginoreta aquatica 416
Argulus foliaceus 424
Argynis 378
Ariciul 11
Arion 441
Aripa găstei 391
Aromia moschata 298
Arșița 364
Artemia mühlhausenii 427
   — *salina* 426
Arvicola amphibius 57
   — *arvalis* 56
Ascaris lumbricoides 448
Asio flammus 271
Aspidiotus perniciosus 352
Aspius rapax 218
Asprostreber 219
   — *zingel* 219
Astacus fluviatilis 431
Astur palumbarius 167, 168
Atelura formicaria 251
Athene noctua 169
Aturus crinitus 420
Auselul 142
   — *de stof* 144
Avatul 218

Babița (gasteropod) 411
   — (pasere) 75
Balaninus nucum 303
Balanus 429
Balaurul 182
Barbus fluviatilis 212
Barza 95
Bateca 228
Batraciene 189
Băbușca roșie 218
Bălgărarul 279
   — *de pădure* 279
Bătuțelul 362
Becășina 88
Becața 86
Beklita 208
Bembex 330
Berbecelul mare 137
   — *roșietic* 136
Bețivele 359
Bibanul 217
Biorrhiza palida 335

Bison priscus 9
Blaps mortisaga 297
Blatta germanica 260
   — *orientalis* 262
Blehuța 226
Blicca bjorkna 228
Bodărlăul 71
   — *cu ferăstrău* 74
Bohociul 394
Boicuș 142
Boișteanul 211
Bombinator igneus 199
   — *pachypus* 199
Bombus hortorum 320
   — *terestris* 320
Bombycilla gerrulus 139
Bombyx mori 383
Bonzariul 317
   — *de grădină* 320
   — *de pământ* 320
Boreus hyemalis 274
Borza 297
Bos primigenius 9
Botaurus stellaris 93
Botgros 158
Botriocephalus latus 447
Bou de baltă 287
Boul lui Dumnezeu 283
Bourul 9
Brachiurele 436
Branchiobdella astaci 454
Branchiopode 425
Branchipus stagnalis 426
Branchynus crepitans 286
Bronsea de baltă 190
   — *de câmp* 197
   — *de pădure* 194
   — *raioasă* 195
   — *roșietică* 193
   — *testoasă de baltă* 187
   — *testoasă fără coadă* 189
   — *testoasă grecească* 189
Broaștele 7
   — *testoase* 187
   — *testoase de uscat* 188
Briozoare 455
Bubo maximus 170
Buburuzul 295
Bufo variabilis 196
   — *vulgaris* 196
Buha 170
Buhaiu 283
Buhaiul de baltă (broască) 198
   — (pasere) 93
Buhă 393
Buratecul 194

Buretele de baie 458
 Bursucul 29
 Buteo buteo 167
 — desertorum 168
 — vulgaris 167

C
 Cacomul 34
 Callifora vomitoria 355
 Calopteryx splendens 257
 — virgo 257
 Calosoma sycophanta 285
 Calul dracului 255
 — lăjit 257
 — popii 255
 Campodea 250
 Canis lupus 26
 — vulpes 27
 Cantharis fusca 293
 Capintortură 117
 Capra neagră 44
 Caprella rupicapra 44
 Capreolus caprea 39
 Caprimulgus europaeus 127
 Caraban 282
 Carabaş 80
 Carabeti 357
 Carabus auratus 285
 — hortensis 285
 Caracuda 229
 Carasul 229
 Carcinus maenas 436
 Cardium edule 437, 438
 Carduelis elegans 159
 Cariul mare 305
 Carnivore 19
 Carpopapsa pomonella 399
 Castorul 9
 Catocala nupta 394
 Călugăriţa 263
 Căluşelul 265
 Căluşul 257
 Căluţ de apă 255
 Căprioara 39
 Căpuşele 421
 Cărăbuşelul 278
 Cărăbuşii 275
 Cărăbuşul 275
 Căţelul de frasin 293
 Căncle babei 327
 Cărţiţa 12
 Căşiţa 356
 Cega 247
 Centeler 361
 Cephus pygmaeus 323
 Cerambyx cerdo 298
 Cerb 41

Cerberiu 283
 Cervus elaphus 41
 Cestozii 446
 Cetonia aurata 278
 Chalicodoma muraria 314
 Charadrius fluvialis 81
 Chefalul 243
 Chelifer cameroideus 418
 Ghichiriţa oii 362
 Chilopodele 405
 Chirighetele 85
 Chiroptere 17
 Chişcarul 236
 Chiţcanul 16
 Chondrostomia nasus 213
 Chrysis ignita 331
 Cicada ornii 347
 Cicadetta montana 347
 Cicindela campestris 283
 Cielopul 424
 Ciccoarea 317
 Ciconia alba 95
 Cinclus aquaticus 154
 Cinnamonum 7
 Cîntiţa 159
 Ciocara de câmp 129
 — neagră 129
 — vânăta 129
 Ciocănitoearea 115
 Ciocănitoearea Librării 117
 — mare 117
 — siriacă 117
 Ciocărlanul 155
 Ciocărlia 155
 Cioc-gros 158
 Circaetus gallicus 168
 Circus cyaneus 168
 — macrurus 168
 Cirripedele 428
 Citellus citellus 60
 — suslica 61
 Ciuful-de-câmp 174
 Ciulul 356
 Cixius nervosus 347
 Clausilia 441
 Cleanul 213
 Cnemidotus 289
 Coana-chiftiriţa 267
 Cobiliţa 257
 Cobitis barbatula 208
 — fossilis 236
 — taenia 208
 Coccinella septempunctata 295
 Coccothraustes coccothraustes 158
 Cochyllis 401
 Coccoarele 95

BCU Cluj / Central University Library
 BCU Cluj / Central University Library
 BCU Cluj / Central University Library

- Cocorul 94
 Cocosăreii 61
 Cocosăreul 94, 95
 Cocoșarul 154
 Codobatura 144
 — de munte 146
 Colandre granaria 303
 Coleoptera 274
 Colembolle 250
 Coloelus monedula 131
 Coluber Aescutapi 182
 — caspius 181
 Columba vena 112
 Colymbus arcticus 71
 Copepode 424
 Copitate 37
 Coracis garrula 121
 Corali 156
 Corbul 128
 Corcodelul 69
 Cordeaua 446
 Corethra plumicornis 365
 Cormoranul 74
 Cornac 283
 Cornățar 344
 Cornix cornix 129
 — corone 129
 Coronella austriaca 181
 Coropișnița 267
 Corvus corax 128
 — frugilegus 129
 Cosașii 264
 Cosașul-mic 264
 — țuguat 347
 — verde 264
 Cossus cossus 382
 Costrișul 217
 Cotari 394
 Cotarul-agrișului 396
 — de toamnă 395
 — mestecănului 395
 — pinului 397
 Coturnix comunis 110
 Cotus gobio 207
 Coțofana 133
 Craesus septentrionalis 323
 Crapul 234
 Crex crex 99
 Cricetus cricetus 61
 Cristelul 99
 — de baltă 100
 Croitorul 298
 Crustacei 423
 Cucoșul de munte 106
 — de pădure 108
 Cucu 112
 Cuculus canorus 112
 Cucuveica 169
 Cufundacul 69
 — mare 71
 Culex annulatus 364
 — pipiens 363
 Culicul 82
 Cyclops stennuus 424
 Cygnus olor 72
 Cyprinus carassius 229
 — carpio 234
 Cypris 424
 Cypselus apus 127
Daphnia 425
 Dasypoda plumipes 310
 Decapodele 431
 Decticus verrucivorus 285
 Delfinii 65, 66
 Delphinus delphis 66
 Demodex folliculorum 423
 Dendrocoelum lacteum 444
 Dendrolimus pini 386
 Dermestes 332
 Diaspis piriformis 353
 — siconiformis 353
 Dibrachis buceanus 402
 Dicranura vinula 392
 Dihorul 32
 Dinarchus dasypus 269
 Diplolepis quercus 335
 Diplopodele 404
 Diplozoon 445
 Dipterele 353
 Distomum hepaticum 445
 Dolomedes 413
 Dolycoris baccharum 345
 Dragobete 283
 Dreissensia polymorpha 438
 Drobia 101
 Drosophila fenestrarum 359
 Drumețul 257
 Dryobates syriacus 117
 Dumbrăveanca 121
 Dytiscus marginalis 287, 289
Ecdyurus 254
 Efemera 252
 Elaphis sauromates 182
 Elater segetum 295
 Embryza citrinella 162
 — schoeniclus 162
 Emys orbicularis 187
 Entomobya 251
 Entomostracee 424
 Eosentemon 249

- Ephemera vulgata** 252
Eremias arguta 176
Eretele 168
     — de seară 167
Erinaceus europaeus 14
Eriocampoides limacina 323
Eriophyes vitis 423
Eristalis tenax 356
Erithacus rubecula 152
Eryx Jaculus 183
Estheria 228
Eumenes coarctola 332
Eupomotis gibbosus 231
Euscorpius carpathicus 418

Falco peregrinus 167
     — subbuteo 168
     — tinnunculus 167
     — vespertinus 167
Fâsa-de-câmp 146
Felis lynx 21
     — silvestris 20
Fesuşorul 352
Filoxera 351
Florintele 159
Flueraru gulerat 83
     — roşu 82
Fluturaşii 397
Fluturile-cu-coada-rândunelei 377
     — de-mătase 383
     — de-seară-cu-ochiu-de-păun 381
     — de-zi-cu-ochiu-de-păun 373
     — galben 371
     — pinilor 386
     — roşu 372
Fluturii 370
     — cerului 378
     — de-noapte 383
     — de-noapte-cu-ochiu-de-păun 386
     — de sidef 378
     — de zi 371
Foca patată 64
Forfecarul 280
Forfecuţa 157
Forficula auricularia 270
Formica fusca 342
     — rufa 278, 340
     — sanguinea 341
Fringilla chloris 159
     — coelebs 159
     — spinus 159
Fugău 344
Fulica atra 99
Fuligula cristata 74
     — nyroga 74
Fundacul 69

Furnica-de-pădure 340
     — neagră 342
     — roşie 341
Fusul 219

Gaia 167
Gaiţa 132
Galerucella luteola 300
Galleria mellonella 401
Gallinago scolopacinus 88
Gallinula chloropus 101
Gamarus pulex 429
Gangurul 133
Garrulus glandarius 132
Gasteropodele 438
Gastrophilus intestinalis 358
Gastrostus aculeatus 223
     — platygaster 222
Găinarul 168
Găinuşa 275
Găinuşa-de-baltă 101
     — pitică 101
Gâlbeaza 445
Gărgăunii 336
Gâselniţa 401
Gândacii 274
     — cu-antene-lungi 297
     — cu-rât 301
     — de-baltă 287
Gândacul-cartofului 299
     — de-măr 301
     — ghebos 286
     — plopului 299
Gărgăriţa-de-pâne 303
Gâsca cenuşie 72
Geocentrophoras phyrocephala 444
Geometridae 394
Geophilus longicornis 406
Geotrupes stercorarius 279
     — sylvaticus 279
Gerris lacustris 344
Ghihoţul 219
Glps fulvus 164
Glis glis 57
Glomeris marginata 405
Gobio fluviatilis 214
Gobius kesleri 230
Gonaciul 344
Gonepterya 371
Goniţor 344
Gordius aquaticus 449
Gornicul 298
Gotcanul 106
     — mic 108
Graurul 135
Greierul-de-casă 266

- Greierul-de-câmp 266
   — împroșcător 269
 Greierușul viilor 317
 Grindeul 208
 Groparul 289
 Grus cinerea 95
 Gryllotalpa vulgaris 267
 Gryllus campestris 266
   — domesticus 266
 Gușterul 171
 Guvițiile de baltă 230
 Guzganul 50
   — de apă 57
   — cenușiu 51
   — negru 51
 Gypaëtus barbatus 162
 Gyrinus natator 288

M
 Maliaethus albicola 168
 Haliæetus quadricinctus 309
 Harpalus 286
   — distinguendus 286
 Hârciogul 61
 Heleghea 34
 Helix austriaca 440
   — pomatia 439
 Helladotherium 8
 Hemiptere 343
 Hermelina 34
 Herodia alba 90
 Heterodera schalti 449
 Hibernia defoliaria 395
 Hidra 456
 Hidrophilus piceus 287
 Hipparion 8
 Hippobasca equina 362
 Hirudo medicinalis 453
 Hirundo rustica 124
   — urbana 127
 Homoptere 346
 Huhurezul 170
   — cu-coadă-lungă 170
 Huso huso 245
 Hydracarieni 420
 Hydrometra stagnarum 344
 Hyla arborea 194
 Hylobius abietis 303
 Hylotoma rosae 322
 Hypania invalidata 453
 Hypoderma bovis 357
 Hypomoneuta malinella 399

I
 Ibis falcinellus 83
 Ichneumonidele 333
 Idus melanotus 218
 Iepurele 46

J
 Ierunca 109
 Ileana 278
 Imparicopitate 37
 Inelarul 387
 Insectele 248
 Insectivore 12
 Ips typographus 305
 Isophya speciosa 270
 Ixodes 421

J
 Jderul 30
 Jidovul 92
 Julus sabulosus 405
 Jynx torquilla 117

L
 Lacerta agilis 173
   — muralis 174
   — praticola 176
   — taurica 176
   — viridis 171
   — vivipara 175
 Laelius 332
 Lamellibranchiate 436
 Lampyrus noctiluca 294
 Lanius colura 136
   — exquibitor 137
   — minor 137
 Laria pisorum 304
 Larus 80
 Larus ridibundus 80
 Larve miniere 403
 Lasius flavus 342
   — niger 342
 Laxius fuliginosus 342
 Lăcarul 138
 Lăcusta călătoare 268
 Lăcusta-cu-rât 269
 Lămâița 371
 Lăstunul 127
 Lăstunul mare 127
 Lătăuș 129
 Lebăda 72
 Lepidoptera 370
 Lepisma saccharina 251
 Leptura maculata 298
 Lepus timidus 46
 Lethrus apterus 280
 Leucaspius delineatus 222
 Leuciscus rutilus 219
 Leul furnicilor 272
 Libefulele 255
 Licuriciul 294
 Liliacul-cu-urechi 18, 19
 Liliicii 17
 Limax 441

- Limbricul 418
 Limnaea stagnalis 442
 Limosa rufa 82
 Linaria canabina 162
     — flammaea 162
 Linul 230
 Lipanul 210
 Lipitoarea (Pasăre) 127
     — (Verme) 453
 Lișița 99
 Lithobius forficatus 405
 Lithocolletis populifoliola 403
 Locusta cantans 265
 Lomechusa 292
 Lopătar 93
 Lophyrus pini 322
 Loptinotarsa decemlineata 299
 Lostricița 209
 Lota vulgaris 220
 Loxia curvirostra 157
 Lucanus cervus 282
 Lucilia bufonivora 360
 Luciopeca sandra 216
 Lumbriculus 452
 Lumbricus agricola 450
 Lupul 26
     — albinelor 292
     — vrăbiilor 137
 Luscinia philomela 150
 Lutra vulgaris 36
 Lutreola 35
 Lycæna arion 378
     — bellargus 378
 Lycosa 411, 413
 Lymantria dispar 286, 389
     — monacha 388
 Lyonetia clerkella 402
 Lytha vesicatoria 293

M
 Macaleandru 152
 Machairodus 8
 Macrosiphum rosae 349
 Maeotias inexpectata 158
 Malacosoma neustria 387
 Malacostracee 429
 Mamestro brassicae 394
 Mamifere 7
     — marine 64
 Mamornicul 290
 Mangusta 20
 Mantis religiosa 263
 Margarodes polonicus 352
 Marsuinii 66
 Mărăcinarul 152
 Mărgeanul 456
 Mărgiea 318
 Mătăsarul 139
 Măzărarul 304
 Meduzele 458
 Megachile bombycina 312
 Melasoma populi 299
 Meleul 439
     — austriac 400
 Meles meles 29
 Meloë proscarabaeus 290
 Melolontha vulgaris 275
 Melophagus ovinus 362
 Membranipora 456
 Mergus merganser 74
 Merops apiaster 120
 Merula vulgaris 152
 Microlepidopterele 397
 Microtus aralis 56
 Mierla 152
     — de piatră 155
 Mibățul 220
 Mii-de-picioare 404
 Miliaria europaea 162
 Miltogramma 361
 Milvus regalis 167
 Mironosița 388
 Mistrețul 37
 Misumena 114
 Mitropolitul 101
 Molia albinelor 401
     — de casă (Fluture) 397
     — de casă (Crustaceu) 430
     — viespiilor 402
 Moluște 436
 Monachus albiventer 64
 Monodactyla 438
 Mouticola saxatilis 155
 Morariul 296
 Morunul 245
 Motacilla alba 144, 146
 Mreana 212
 Mugil cephalus 243
 Musca albastră 355
     — de cal 358
     — rea 366
 Muscardinus avellanarius 58
 Muscariu 293
 Muscarul cenușiu 138
     — negru 138
 Muscicapa grisola 138
 Muscoiul 355
 Musculița cireselor 350
     — cu-cap-de-cămilă 274
 Mus minutus 55
     — musculus 54
     — rattus 51
     — sylvaticus 55

- Musteța erminea 34
 — lutreola 35
 — martes 30
 — putorius 32
 — vulgaris 33
 Mustița 359
 Mutilla europaea 332
 Myriapodele 404
 Myrmedonia 292
 Myrmeleon fornicarius 272
 Mysis relicta 431
- N**
 Nagățul 81
 Nais proboscidea 452
 Nalbariul 376
 Natrix natrix 180
 — tessellata 181
 Naucoris cimicoides 344
 Năpârca 183
 Necrophorus versipillo 289
 Neomys fondicus 17
 Nepa cinerea 344
 Nephelis 454
 Nereis diversicolor 453
 Neuroptere 272
 Nevăstuică 33
 Nevertebrate 248
 Niphargus 430
 Nisetru 246
 Niurca 35
 Nomada 315
 Norița 35
 Notonecta glauca 344
 Nouă-ochi 240
 Nyctitorax griseus 92
- O**
 Oblețul 225
 Ocheana 219
 Ochiul-boului 147
 Oestrus ovis 357
 Omida-urs 392
 Oniscus murarius 430
 Opbisaurus apodus 177
 Orbetele 59
 Oriolus galbula 134
 Ortoptere 260
 Oryctes nasicornus 282, 333
 Osmia 313
 Ostracode 424
 Otis tarda 101
 Oxythrips dentatus 258
 Oxyurus vermicularis 448
- P**
 Pachytilus migratorius 268
 Pajura 166
 Palingenia longicauda 254
 Palomena prasina 345
 Paludina vivipara 443
 Pandion haliaëtus 168
 Panglica 446
 Panurus biannicus 144
 Papilio japonica 361
 — machaon 377
 Paramoecium 461
 Paricopitate 37
 Parnasius apollo 378
 Parus caeruleus 141
 — caudatus 141
 Perca fluviatilis 217
 Perdix cinerea 111
 Pernis apivorus 168
 Pescarii 78
 Pescărușul-albastru 119
 — de munte 154
 Pește aurii 231
 — soare 231
 Peștii 205
 — din apele curgătoare mari 214
 — din bălți și iazuri 221
 — din pâraiele de munte 205
 — din râurile de munte 209
 Petromyson fluviatilis 240
 — Planeri 240
- Phalacrocorax carbo 74
 Phalangium 415
 Phocaena relicta 66
 Phoxinus laevis 211
 Phryganea grandis 273
 Phthirus pubis 369
 Phylaeus spumarius 348
 Phyllopede 426
 Pica caudata 133
 Picus major 117
 — martius 117
 — micor 117
 Pieris brassicae 374
 Pietrarul (pasăre) 152
 — (pește) 219
 Pietroșelul 222
 Pietrușelul 162
 Piophila casei 356
 Pisica 20
 — sălbatecă 20
 Piscicola 454
 Pitulicea 147
 Parus cristatus 142
 — maior 140
 Passer domesticus 161
 Pavoncella pugnax 83
 Păduchele caputului 424

- Păduchele** de cap 370
 — de haine 370
 — de măr 353
 — de trandafir 349
 — părului 353
 — San-José 352
Păduchii de plante 349
 — lați 369
Păianjenii 406
 — propriu-ziși 407
Păianjenul cu cruce 408
 — cu casa labirint 410
 — de apă 410
 — de casă 410
 — saltimbanc 416
Păsărarul 168
Păsărele 118
Păstrăvul 205
Păstruga 247
Păunița 257
Părăitoarea 269
Pârșul cenușiu 57
 — mic 58
 — roșu 58
Pediculus capitis 370
 — melittae 291
 — vestimenti 370
Pelecanus onocrotalus 75
Pelecus cultratus 228
Pelicanul 75
Pelobates fuscus 197
Pentatoma rufipes 346
Pițigoiu 140
 — albastru 141
 — de stol 141
 — moțat 142
Planaria 444
Planorbis 442
Platalea leucodora 93
Plătica 227
Plecotus auritus 18
Plegadis falcinellus 99
Plevușca 222
 — de bălă 222
Ploerul 81
Ploșița de casă 343
 — de câmp 345
 — de grădină 346
 — de pom 346
 — de smeură 345
 — sură 346
Ploșițe de apă 344
Plumatella 456
Podiceps cristatus 69
Podula aquatica 251
Polydesmus complanatus 404
Pompilius quadripunctatus 325
Popândăul 60
Porcellio 430
Porcușorii 214
Porumbacul 380
Porumbarul 167, 168
Porumbelul sălbatec 117
Porzana parva 101
Poșganie 366
Potamon potamios 436
Potârnichea 111
Pratincola rubetra 152
Prepelita 110
Presura 162
 — de trestie 162
 — mare 162
Prigoria 120
Privighetoarea 150
 — cenușie 147
 — cu-cap-negru 147
 — de grădină 147
Protozoare 459
Protura 249
Prunarul 302
Pseudoneuroptere 253
Pseudophana europaea 347
Pseudoscorpionii 418
Psophus stridulus 269
Pterygota 252
Pulex irritans 368
Pulmonatele 439
Pupăza 122
Purelușă 147
Purecul-dracului 295
Poricele 368
 — de bălă 425
Pyrrhula europaea 158
Pyrrhorchis apertus 346
Racul 431
Rallus aquaticus 100
Rana agilis 191
 — esculenta 190
Rana temporaria 193, 361
Raphidia crassicornis 271
Rattus norvegicus 51
Rața cu frigare 74
 — lopătar 74
 — moțată 74
 — pitică 74
 — roșie 74
 — sălbatecă 73
Răchitarul 382
Răcușorul 344
Rădașca 282

- Răpitoarele de zi 162
 Râia 422
 Râma 450
 Rândunica 124
 Răsul 21
 Recurvirostra avocetta 82
 Regulus ignicapillus 150
 Repedeă 283
 Reptile 171
 Reticulitermes lucifugus 259
 Rhagoletis cerasi 359
 Rhizotragus solstitialis 278
 Rhodeus amarus 226
 Rhodites rosae 335
 Rhynchites betulae 302
 — conicus 302
 Rhynchote 342
 Rinocernul 37
 Rizeafca 242
 Roșioara 218
 Rotiferele 455
 Rozătoarele 46
 Rumegătoare 37
 Rupicapra rupicapra 44
- Salamandra maculata** 199
 Salmo hucho 209
 Saltatoria 264
 Salticus scenicum 414
 Saperda charcharias 298
 Sarcophaga carnaria 356
 Sarcophaga magnifica 356
 Sarcoptes scabiei 422
 Sarcoptul răii 422
 Saturnia pyri 386
 Saxicola oenanthe 152
 Săbioara 228
 Sălâmăzdra 199
 — crestată 203
 — cu dungi 203
 — de apă 203
 — de munte 204
- Scarabeus sacer 281
 Scardinius erythropthalmus 218
 Scatiul 159
 Schizoneura lanigera 351
 Schizopodele 430
 Schoenobius gigantellus 403
 Sciaria miliaris 366
 Scirphaga praelata 403
 Sciurus vulgaris 48
 Scobarul 213
 Scoica de iazuri 436
 — de râu 437
 Scolia flavifrons 333
- Scolopax rusticola 86
 Scolopendra 404
 Scorpionii 418
 Scorpionul de cărți 418
 Scrumbii de Dunăre 241, 242
 Scrumbiile-cu-capul-negru 242
 Sequoia 7
 Strânciocul 136
 — cotofănesc 137
 — mic 137
- Sfredelușul 382
 Silpha atrata 290
 Silurus glanis 215
 Simulium 368
 — columbaczense 366
 Sirachia oleracea 346
 Sirex gigas 321
 — juvenesc 322
 Sisyphus 281
 Sitar 86
 Sitta europaea 144
 Smerinthus ocellata 381
 Sminthurides 251
 Somnul 215
 Sorex araneus 16
 Spalax hungaricus 59
 Spatula clipeata 74
 Sphex maxillosus 328
 Sphinghae 379
 Sphinx euphorbiae 380
 — ligustri 327
 Spongierii de apă dulce 459
 Spongilla 459
 Squalius cephalus 213
 Stancele 131
 Staphylinus oleus 292
 Stârcii 88
 Stârcul alb 90
 — cenușiu 90
 — cenușiu de noapte 92
 — galben 90
 — pitic 92
 — purpuriu 91
- Stelnița 343
 Sterna 80
 — fluviatilis 80
 — nigra 80
 Stiglețul 159
 Străluciu 298
 Strechia 357
 — oilor 357
 Striga (pasăre) 170
 — (fluture) 379
 Strix flammea 170
 Stupitul eucului 348
 Sturnus vulgaris 133

- Sturzul** 153
 — mare 153
Sus scrofa 37
Sylvia atricapilla 147
 — cineria 147
 — curruca 147
 — hortensis 147
Syngamus trachealis 449
Synurella 430
Syrnium aluco 170
 — uralense 170
Syromaster marginatus 346
Șalăul 216
 — vărgat 217
Șarpele de baltă 181
 — de casă 180
 — de nisip 181
 — lui Esculap 182
 — neted 181
 — orb 405
 — roșu 182
Șarpe-orb 176, 177
Șerparul 168
Șerpii 177
Șerpi veninoși 177, 183
Șipul 244, 247
Șoarecii de casă 54
 — de câmp 56
Șoarecii de pădure 55
 — pitic 55
Șobolanii 50
Șoinul 167
Șopârta 171
 — de câmp 173
 — de munte 175
 — de nisip 176
 — de ziduri 174
 — dobrogeană 176
Șopârlarul 168
Șorecarul 168
 — alb 168
Știuca 231
Șvabii mărunți 260
 — negri 262
Tabanus bovinus 356
Tachinidae 360
Taenia solium 446
Talpa europaea 12
Tapirul 37
Tartolocul 150
Taumatopaca processionaea 391
Tăunul 356
Tegenaria domestica 410
Tenebrio molitor 296
Termite 258
Testudo graeca 189
 — ibera 189
Tetrao bonasia 109
 — tetrix 108
 — urogallus 106
Thaumantias macotica 458
Thomisida 413
Thymallus vulgaris 210
Thysanoptere 258
Tigăiul 303
Tinca vulgaris 230
Tineola biselliella 397
Tipula oleracea 365
Trânduș 279
Trematodele 445
Trichinele 448
Trichodes apiarius 292
Triton alpestris 204
 — cristatus 203
 — montandoni 203
 — vulgaris 203
Troglodytes parvulus 147
Trutta fario 205
Tryxalis nasuta 269
Turbelariile 444
Tubifex 453
Turdus musicus 153
 — pilaris 153
 — viscivorus 153
Tursiops truncatus 66
Turturele 112
Turtur turtur 112
Țarca 133
Țărăncuța 257
Țânțarii 362
 — de baltă 365
Țânțarul obișnuit 363
Țânțaroii 365
Țăstarii 61
Țigănuș 83, 99
Ținecul-pământului 59
Țintarul 162
Țiparul 238
Țoabe 365
Țoiul 144
Ulișorul 166
Uliul 167
 — găinilor 168
 — mare 167
 — roș 168
Umbră krameri 222
Unio pictorum 137
Upupa epops 122

- Urechelnița (insecta) 270
 — miriapod 405
 Ursul 23
 Ursus arctos 23
V
Vanellus cristatus 81
Vanessa atalanta 373
 — Jo 373
 — levanta 373
 — urticae 372
 Vânturelul 167
Vespa crabro 336
 — germanica 338
 — media 338
 — sylvestris 338
 — vulgaris 338
Vespar 127
Vespertilio murinus 18
Vesperugo noctula 18
Vetriga 252
Vevertita 48
Viarul 302
Vidra 335
Viermănarul 356
Viermii 443
 — inelați 450
 — lați 443
 — rotunzi 448
Viesparul 168
Viespea cu patru puncte 325
 — de aur 331
 — de drumuri 324
 — de nisip 326
 — de pădure 338
 — furnică 332
 — mijlocie 338
 — pătată 'n-frunte 333
 — stejarului 335
Viespi de nisipiști 326
Viespile 321
 — de plante 321
 — parazite 331
 — sociale 336
 — solitare 321
 — zidare 326
Viespoiul 321
Viezure 29
Vipera 183
 — ammodytes 186
 — berus 183
 — cu corn 186
 — de stepă 186
 — renardi 186
 — ursinii 186
Viza 247
Vorticella 461
Vrabia 161
Vulpea 27
Vulturășul-cu-oglină 168
 — negru 168
Vulturul codalb 168
 — cu-barbă 162
 — de pește 168
 — gulerat 164
 — pleș-negru 164
Xylocopa 10
Xysticus viaticus 414
Zabrus gibbus 286
Zamenis trabalis 182
Zglăvocul 207
Zimbrul 9
Zvărluga 208
Zygaena filipendula 393

AUTORII ROMÂNI, CITĂȚI
Antipa Gr. 65, 68, 205, 216
Antonescu C. S. 68, 74, 205
Arion G. 53
Athanasiu I. 254
Babeș V. 419
Băcescu M. 171, 181, 186, 255, 361, 341
Boitan A. 31
Borcea I. 205, 335, 427
Botezat E. 9, 10, 41, 43
Brătescu-Voinesti I. 86, 100, 210
Brândza M. 335
Bujor P. 426
Bușniță Th. 205, 236
Cantemir D. 9, 109
Caradja A. 402, 403
Călinescu R. 11, 46, 62, 63, 171
Călugăreanu D. 236
Cătuneanu I. 68, 117
Chirica C. 431
Ciucă M. 364
Ciurea I. 366
Constantinescu I. M. 333
Creangă I. 122
Dimulescu G. 366
Dobreanu Ecaterina 289, 403
Eliescu Gr. 403
Fekete A. 39
Fintescu G. 400

- G**eorgescu C. C. 342
Grimalschi G. 205
- H**uzum I. 408
- I**onescu C. 250, 316
Ionescu A. M. 249, 259
- K**irişescu C. 171
Knechtel W. 276, 391
Kovato A. 28
- L**eon N. 345
Lepsi I. 436
Licherdopol P. 440
Linţia D. 68, 197
Lupu Elena 236, 237
- M**anolache C. I. 250
Marcu O. 296
Marcu O. Elena 343
Marian 148, 262, 264, 265, 291,
 347, 352, 362
Melanide A. 342
- M**otaş C. 139, 205, 254, 255, 329,
 350, 420
- N**icolaescu-Barbu Virginia 9
- O**dobescu Al. 28, 102, 135, 212
- P**opovici-Băznoşanu A. 171, 280, 312,
 314, 442
- R**osetti-Bălănescu C. 103
Roşca A. 408
- S**adoveanu M. 86, 88, 432
Săvulescu Tr. 352
Scriban I. 408, 454
Sutzu A. 87
- Ş**uster P. M. 361
- V**asilii G. D. 11, 46, 53, 57
Vulcan S. 44, 46
- Z**otta G. 364

TABLA DE MATERII.

	Pag.
LĂMURIRE	7
INTRODUCERE	7
VERTEBRATE	11
<i>Mamifere (Clasa)</i>	11
Insectivore	12
Chiroptere	17
Carnivore	19
Copitate	37
Rozătoare	46
Mamifere marine	64
<i>Păsări (Clasa)</i>	66
Palmipede	69
Colymbide	69
Lamellirostre	72
Steganopode	74
Laride	78
Grallatores (Picioroangele)	81
Charadriide	81
Vanellide	81
Scolopacide	82
Ardeide	88
Rallide	99
Alectoride	101
Gallinaee	106
Tetraonide	106
Porumbeii	112
Columbide	112
Acățătoare	112
Cuculide	112
Picide	115
Păsărelele	118
Laevirostre	118
Meropide	120
Coracide	121
Tenuirostra	122
Fissirostre	123
Hirudinee	123

	Pag.
Caprimulgide	127
Dentirostre	128
Corvide	128
Sturnide	135
Laniade	136
Muscicapode	138
Paride	140
Motacillide	144
Sylviade	147
Turdide	150
Cornirostres	155
Alaudide	155
Fringillide	157
Răpitoarele	162
Răpitoarele de zi	162
Vulturide	162
Falconide	165
Strigide	168
<i>Reptilele (Clasa)</i>	171
Șerpii	177
Broaștele țestoase	187
<i>Batraciene (Clasa)</i>	189
<i>Peștii (Clasa)</i>	205
Peștii din păraiele de munte	205
Peștii din râurile de munte	209
Peștii din apele curgătoare mari	214
Peștii din bălți și iazuri	221
NEVERTEBRATE	218
<i>Insectele</i>	248
Proture	249
Apterygote	250
Pterygote	252
Pseudoneuroptere	252
Isoptera	258
Ortoptere	260
Neuroptere	272
Coleoptere	274
Cărăbușii	275
Coleoptere adephege	283
Gândaci de baltă	287
Groparii	289
Gândacii cu elitrele puțin moi	290
Gândacii cu antene lungi	297
Gândacii cu răț	301
Carii	305
Himenoptere	308
Albinele	308
Albinele solitare	308
Albinele sociale	316

	Pag.
Viespile	321
Viespile solitare	321
Viespi sociale	336
Furnicile	339
Rhynchote	342
Hemiptere	343
Homoptere	346
Diptere	353
Țânțarii	362
Aphaniptere	368
Lepidoptere	370
Fluturii de zi	371
Neamurile Strigi (Sphingine)	379
Fluturi de noapte	383
Cotarii (Geometride)	394
Fluturașii (Microlepidoptere)	397
<i>Miriapode</i> (mii de picioare)	404
<i>Arachnoidea</i> (Clasa)	406
Păianjenii propriu ziși	407
Scorpionii	418
Acarienii	419
<i>Crustacei</i> (Clasa)	423
Entomostracee	424
Malacostracee	429
<i>Moluște</i>	436
Lamelibranhiatele	436
Gasteropodele (Melcii)	439
<i>Viermii</i>	443
Viermii lați	443
Viermii rotunzi	448
Viermii inelați	450
<i>Rotiferele</i>	455
<i>Briozoarele</i>	455
<i>Celenterate</i>	456
<i>Spongierii</i>	458
<i>Protozoare</i>	459

**MONITORUL OFICIAL SI IMPRIMERILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, BUCUREȘTI 1938**

BCU Cluj / Central University Library Cluj